

Ministerie van Financiën

> Retouradres POSTBUS 20201 2500 EE Den Haag

Voorzitter van de Eerste Kamer der Staten-Generaal
Postbus 20017
2500 EA Den Haag

**Directoraat-Generaal van
de Rijksbegroting**
Directie Begrotingszaken

Korte Voorhout 7
2511 CW Den Haag
POSTBUS 20201
2500 EE Den Haag

Onze referentie
2026-0000371287

Bijlage(n)
Miljoenennota 2027

Datum 15 september 2026
Betreft Aanbieding Miljoenennota 2027

Geachte voorzitter,

Hierbij bied ik uw Kamer de Miljoenennota 2027 en de ontwerpbegrotingen 2027 aan.

Nederland staat voor grote maatschappelijke opgaven, zoals stikstof, wonen, asiel en migratie, veiligheid, ons vestigingsklimaat en een slagvaardige overheid. Samenwerking met het parlement, medeoverheden, het maatschappelijk middenveld en het bedrijfsleven is cruciaal om deze grote maatschappelijke vraagstukken effectief aan te pakken.

Het kabinet is zich er van bewust dat het rust op een minderheid in de Tweede Kamer en op zoek zal moeten gaan naar steun. In de afgelopen maanden heeft het kabinet meerdere gesprekken gevoerd met een aantal fracties in uw Kamer die geen deel uitmaken van de coalitie. Het kabinet is de fracties van PRO, JA21, BBB, SGP, ChristenUnie, 50PLUS, Volt en de Groep Markuszower erkentelijk voor hun bereidheid in deze gesprekken hun politieke prioriteiten toe te lichten. Deze gesprekken hebben plaatsgevonden in een fase waarin de begrotingen voor volgend jaar opgesteld werden. Hiermee heeft de inbreng van deze gesprekken haar doorwerking kunnen hebben in deze ontwerpbegroting.

In een democratie kunnen opvattingen van fracties vanzelfsprekend zeer uiteenlopen, waardoor niet iedere wens of richting in dezelfde begroting te vatten is. Desondanks zijn deze gesprekken telkens gevoerd op basis van inhoud, met als streven het realiseren van zo breed mogelijk draagvlak. Op basis van dit streven maakt het kabinet in deze Miljoenennota een aantal grotere bewegingen.

Er is brede wens om de lastenverzwaring van de vrijheidsbijdrage in 2027 te verlichten en om te komen tot extra lastenverlichtingen, waarbij rekening wordt gehouden met werkende middeninkomens. Daarom heeft het kabinet in augustus middelen vrijgemaakt voor koopkracht om zo de belastingverhoging van de vrijheidsbijdrage te verlichten.

Met deze Miljoenennota maakt het kabinet een beweging naar de polder om aan tafel te komen en in gesprek te gaan. Het besluit om de AOW-leeftijd één-op-één aan de levensverwachting te koppelen is definitief geschrapt en de huidige 2/3-koppeling blijft van kracht. Daarnaast is de in het coalitieakkoord opgenomen maatregel om het maximumdagloon met 20% te verlagen geschrapt. Verder heeft

Datum
15 september 2026

Onze referentie
2026-0000371287

het kabinet besloten om een aantal voorgenomen maatregelen op de sociale zekerheid uit te stellen met een jaar. Dit biedt ruimte voor het kabinet en de polder om met elkaar in gesprek te gaan over de hervormingen in het sociale zekerheidsstelsel en een breed sociaal akkoord te sluiten. De bewindspersonen van SZW en EZK sturen over deze handreiking op Prinsjesdag een nieuwe brief naar de voorzitters van de Stichting van de Arbeid om samen vorm te geven aan een beter werkende arbeidsmarkt, aan toekomstbestendige sociale zekerheid voor iedereen en aan ons toekomstig verdienvermogen. Tevens hebben fracties zorgen geuit over de stapeling van maatregelen. Er is daarom besloten om de verhoging van het eigen risico met een jaar uit te stellen. De komende tijd zullen maatregelen in de zorg verder worden vormgegeven, in het bijzonder met oog voor de zorgkosten van chronisch zieken. Het kabinet gaat hier graag verder over in gesprek met uw Kamer en maatschappelijke organisaties, zoals vertegenwoordigende organisaties van mensen met een beperking of chronische aandoening.

Het box 3-stelsel moet hervormd worden. In het parlement heeft, naar aanleiding van deze hervorming, veel debat plaatsgevonden. Het kabinet heeft de kritiek die in beide Kamers is geuit op het wetsvoorstel Wet werkelijk rendement box 3 duidelijk gehoord. Het kabinet is daarom van mening dat zorgvuldig gekeken moet worden naar de definitieve vormgeving van het belastingen van werkelijk rendement in box 3. In het coalitieakkoord hebben de coalitiepartijen opgenomen om het nieuwe box 3 stelsel op werkelijk rendement door te ontwikkelen naar een vermogenswinstsystematiek. Tegelijkertijd brengt dit een budgettaire derving met zich mee, waarvoor dekking benodigd is. Deze discussie heeft raakvlakken met de bredere discussie rondom het investerings- en ondernemingsklimaat.

Het kabinet ziet dan ook inhoudelijke samenhang tussen de ambitie voor een sociaal akkoord over een sterke economie enerzijds en de afspraak uit het coalitieakkoord over de doorontwikkeling naar een vermogenswinstsystematiek in het nieuwe box 3-stelsel anderzijds. Deze onderwerpen zijn verschillend van aard, maar dragen beiden bij aan de doelstelling het toekomstige verdienvermogen te vergroten, het investeringsklimaat te verbeteren en de economische groei aan te jagen. Het kabinet zal daarom in de komende periode concrete en breed gedragen voorstellen doen om toe te werken naar een vermogenswinstsystematiek in lijn met de afspraken uit het coalitieakkoord en deze bij het eerstvolgende budgettaire besluitvormingsmoment verwerken.

In de maatschappij, maar ook binnen de fracties, is een brede wens om te investeren in Nederland. Het kabinet neemt daarom stappen om extra te investeren in infrastructuur, woningbouw en vergroening. Dit gebeurt allereerst door te investeren in de nieuw op te richten Nationale Investeringsinstelling (NII). Ook wordt er geïnvesteerd in het Nationaal Agentschap voor Disruptieve Innovatie (NADI). Daarnaast wordt er incidenteel geïnvesteerd in het Mobiliteitsfonds om de instandhoudingsopgave aan te pakken. Daarnaast worden vanaf 2030 structureel middelen beschikbaar gesteld voor investeringen in regionale mobiliteit en infrastructuur voor nieuwe woningbouw. Om de woningbouw te ondersteunen worden maatregelen genomen om de investeringscapaciteit van woningbouwcorporaties te vergroten. Ook maakt het kabinet middelen vrij om de

Datum
15 september 2026

Onze referentie
2026-0000371287

positie van medeoverheden te verbeteren om de maatschappelijke weerbaarheid te verhogen. Ten aanzien van vergroening wordt een subsidie beschikbaar gesteld voor het CO₂-opslagproject Aramis en neemt het kabinet in samenwerking met de luchtvaartsector maatregelen om het gebruik van duurzame luchtvaartbrandstoffen (SAF) te stimuleren. Dit gaat samen met het harmoniseren van de tarieven voor langeafstandsvluchten naar niveau Frankfurt zodat de luchtvaartsector competitief blijft met de rest van de EU. Daarnaast is de wens geuit om agrariërs te ondersteunen bij het doen van investeringen. Het kabinet introduceert daarom een fiscale investeringsfaciliteit.

Het kabinet ziet dat de wereld onstuimiger wordt en dat de oorlogen in Oekraïne en Iran invloed hebben op onze veiligheid en betaalbaarheid van producten en diensten in Nederland. In deze context, en om tegemoet te komen aan voorstellen van fracties, zet het kabinet extra in op internationale samenwerking met het verhogen van het budget voor ontwikkelingssamenwerking in de jaren 2027 tot en met 2029. Daarnaast verlengt het kabinet de accijnskorting om de gestegen brandstofprijzen in Nederland te dempen. Verder blijft het kabinet oog houden voor het asielbeleid, mede op basis van aandachtspunten vanuit de fracties. Zo wordt structureel geld beschikbaar gesteld voor de uitbreiding van de verscherpttoezichtlocaties voor overlastgevendende asielzoekers. Daarnaast wordt ingezet op het bevorderen van terugkeer en het tegengaan van irreguliere migratie door vanaf 2029 structureel middelen beschikbaar te stellen voor migratiepartnerschappen.

Meerdere fracties hebben aangegeven prioriteit te willen leggen bij het ondersteunen van jonge gezinnen. Mede hierom heeft het kabinet besloten om meer te investeren in het programma *Kansrijke start*, om kwetsbare jonge gezinnen maatschappelijk te ondersteunen en te waarborgen dat zij de juiste zorg krijgen.

Daarnaast hebben fracties bij het kabinet extra aandacht gevraagd voor ouderen en kwetsbare mensen in de samenleving. Dit gebeurt door extra middelen vrij te maken voor hospices en palliatieve zorg, maar ook door meer mensen preventief te beschermen met een vierjarige inhaalcampagne van de gordelroosvaccinatie. Hierdoor kunnen we de komende jaren ook 61- tot 69-jarigen uitnodigen voor een vaccinatie. Daarnaast wordt er ook geïntensiveerd in hulp en opvang bij seksueel en huiselijk geweld, zodat er een veilige plek is voor vrouwen en kinderen die thuis niet meer veilig zijn. Ook zijn middelen vrijgemaakt voor een driejarige pilot met een crisisteam voor kindveiligheid. Tot slot wordt ook de opslag op de bestuursrechtelijke zorgpremie afgeschaft, om te voorkomen dat burgers die een betalingsachterstand hebben op hun zorgpremie verder in betalingsproblemen komen.

Op fiscaal gebied heeft de Tweede Kamer enkele moties aangenomen die zien op de youngtimerregeling en de afvalstoffenbelasting.¹ Het kabinet heeft conform deze moties besloten om een alternatief transitiepad voor de youngtimerregeling op te nemen in het wetsvoorstel Belastingplan 2027. Ook wordt er een voorstel

¹ Motie Grinwis/Oosterhuis (Kamerstukken II, 2025/26, 32 140, nr. 294.) en Motie Stultiens c.s. (Kamerstukken II, 2025/26, 36 812, nr. 83.)

Datum
15 september 2026

Onze referentie
2026-0000371287

voor een e-timerregeling uitgewerkt. En in het Belastingplan 2027 wordt de aanscherping van de CO₂-heffing voor afvalverbrandingsinstallaties langzamer ingevoerd en wordt de verhoging van de afvalstoffenbelasting deels teruggedraaid.

Het kabinet zorgt ervoor dat alle voorstellen worden gedekt. Om de groei van de overheidsuitgaven te beperken kijkt het kabinet eerst naar zichzelf. Er wordt onder andere minder geld uitgegeven door in te zetten op een efficiëntere en meer slagvaardige overheid, en zorgfraude wordt aangepakt. Met dit pakket schuift het kabinet geen additionele rekeningen door naar toekomstige generaties en maakt het ruimte vrij voor lastenverlichting en koopkrachtreparatie.

Samenwerking met het parlement, medeoverheden, het maatschappelijk middenveld en het bedrijfsleven is cruciaal om de vraagstukken waar Nederland voor staat aan te pakken. Alle constructieve krachten, zowel in de politiek als in de polder, hebben een gedeelde verantwoordelijkheid om het land vooruit te helpen. Met deze Miljoenennota zet het kabinet daarom een eerste stap naar brede akkoorden, in de Kamer en daarbuiten.

Hoogachtend,

de minister van Financiën,

E. Heinen

Vergaderjaar 2026–2027

37 020

Nota over de toestand van 's rijks financiën

Nr. 1

WELVAART OPNIEUW VERDIENEN
Ontvangen 15 september 2026

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord	3
Visuele samenvatting	5
1 Economie, samenleving en overheidsfinanciën	9
1.1 Stand van de economie	10
1.2 Economische structuuranalyse	15
1.3 Begrotingsbeleid en stand overheidsfinanciën	28
2 Ontwikkeling van de uitgaven en inkomsten Rijksoverheid	36
2.1 Begroting 2027 en budgettaire kerngegevens	36
2.2 Uitgavenkader	37
2.3 Inkomstenkader en lasten- en koopkrachtbesluitvorming	44
2.4 Verticale toelichting EMU-saldo en ontwikkeling EMU-schuld	53
2.5 Horizontale ontwikkeling uitgaven	54
2.6 Horizontale ontwikkeling inkomsten en lasten	55
2.7 Ontwikkelingen binnen de Rijksbegroting	60
3 Macro-economische onevenwichtigheden en geopolitieke gevolgen	65
3.1 Groeiende mondiale onevenwichtigheden	65
3.2 Oorzaken van mondiale onevenwichtigheden	68
3.3 Risico's van mondiale onevenwichtigheden	71
3.4 Handelingsperspectief voor Nederland en EU	74
Lijst van gebruikte afkortingen en hun betekenis	78

VOORWOORD

Een nationale opdracht voor de toekomst

De kracht van Nederland ligt in het vermogen om samen te werken. Dit heeft in belangrijke mate bijgedragen aan de welvaart en stabiliteit die we vandaag kennen. In een tijd van toenemende geopolitieke spanningen moeten we de handen ineenslaan om onze veiligheid te versterken en onze welvaart te behouden. Nederland heeft vaker laten zien dat we grote veranderingen aankunnen als we elkaar vinden rond een gemeenschappelijk doel. Dat vermogen hebben we opnieuw nodig. Niet omdat verschillen er niet toe doen, maar omdat de opgaven groter zijn dan ieder afzonderlijk gelijk.

Wie van een afstand naar Nederland kijkt ziet een land dat er goed voor staat: we zijn welvarend en behoren tot de gelukkigste landen ter wereld. Tegelijkertijd is onze toekomstige welvaart minder vanzelfsprekend. De internationale verhoudingen veranderen, onze veiligheid staat onder druk en de productiviteitsgroei in Nederland en Europa blijft achter. Dit vraagt om scherpe keuzes. Wie wil voorkomen dat toekomstige generaties te maken krijgen met steeds hogere belastingen of pijnlijke bezuinigingen, moet nu kiezen voor economische groei.

Onze welvaart, veiligheid en vrijheid staan en vallen met onze economische kracht. Economische groei moet daarom opnieuw een nationale opdracht worden. Dat vraagt om investeren, hervormen en sterkere internationale samenwerking.

Investeringsinstellingen in Nederland lopen achter, wat ten koste gaat van ons vermogen in de toekomst. Gezonde overheidsfinanciën zijn daarvoor een belangrijke randvoorwaarde. Oplopende schulden en rentelasten beperken de ruimte om te investeren. Daarnaast moeten we regeldruk verminderen en knelpunten in de vergunningverlening en het elektriciteitsnet aanpakken, zodat ondernemers weer ruimte krijgen om te groeien. Met een Nationale Investeringsinstelling kan de overheid bovendien privaat geld inzetten voor investeringen die ons toekomstige vermogen versterken.

Terwijl investeringen nodig zijn voor onze toekomstige welvaart, nemen consumptieve overheidsuitgaven automatisch toe. Zonder hervormingen verdringen de uitgaven van vandaag de ruimte van morgen. Door vergrijzing groeit het arbeidsaanbod nauwelijks meer, terwijl er mensen zijn die meer kunnen en willen werken. Bovendien neemt onze productiviteit af. Hervormen is daarom geen keuze voor minder, maar ruimte maken voor meer: voor investeringen, voor ondernemerschap en voor voorzieningen die ook in de toekomst betaalbaar en toegankelijk blijven.

Internationaal gaan de veranderingen razendsnel en zien we de vrije, open en op regels gebaseerde internationale orde onder hoogspanning staan. Publieke schulden lopen wereldwijd op en economische afhankelijkheden worden steeds vaker als machtsmiddel ingezet. Vrijhandel staat onder politieke druk en overheden hebben minder ruimte om schokken op te vangen. Nederland kan deze uitdagingen niet alleen aan. Juist daarom is sterkere Europese samenwerking nodig: om onze interne markt beter te laten werken, onze economische weerbaarheid te vergroten en samen sterker te staan in de wereld. Tegelijk moeten we economische banden versterken met landen buiten Europa die onze belangen en waarden

delen. Soms behouden we juist meer zeggenschap door onze krachten te bundelen. De wereld van gisteren komt niet terug; onze opdracht is om mee te bepalen hoe de wereld van morgen eruitziet.

Economische groei als gemeenschappelijk doel kan ons verbinden en ervoor zorgen dat we onze eigen toekomst vormgeven. Daarvoor is een groeicoalitie nodig, in Nederland en in Europa: van partijen en landen die vooruitkijken, verantwoordelijkheid nemen en moeilijke keuzes durven te maken. Voor onze toekomstige welvaart, onze veiligheid en onze vrijheid.

Met deze Miljoenennota kiest het kabinet voor de weg vooruit. Voor investeren, hervormen en internationale samenwerking, binnen gezonde financiële kaders. Daarbij zoeken we samenwerking waar dat kan, zonder noodzakelijke keuzes uit de weg te gaan. De richting is helder: onze welvaart behouden door haar opnieuw te verdienen.

De minister van Financiën,

Eelco Heinen

Samenvatting Miljoenennota 2027

Welvaart opnieuw verdienen

De Nederlandse economie is sterk, ondanks economische schokken en wereldwijde onzekerheid. Om Nederland welvarend te houden, zet het kabinet vol in op economische groei. Dit betekent dat er meer moet worden geïnvesteerd en minder geconsumeerd. Het kabinet wil investeringen stimuleren door knelpunten zoals netcongestie, regeldruk en trage vergunningverlening weg te nemen. Daarnaast zijn er hervormingen nodig, zodat meer mensen mee kunnen doen op de arbeidsmarkt. Dit verhoogt de economische groei. Zo zorgt het kabinet ervoor dat sociale voorzieningen betaalbaar blijven. Ook internationaal samenwerken is cruciaal voor de groei van de Nederlandse economie. In een tijd van toenemende geopolitieke spanningen moeten we de handen ineenslaan om onze veiligheid te versterken en onze welvaart te behouden.

Hoofdpunten besluitvorming

Investeren

Woningbouw

Infrastructuur

Innovatie

Energie

Hervormen

Ruimte voor een sociaal akkoord

Verzachten bezuinigingen sociale zekerheid

Geen verhoging eigen risico in 2027

Slagvaardige overheid

Efficiënter werken

Minder regeldruk

Kleiner ambtenaren-apparaat

Lagere lasten

Belastingverhoging vrijheidsbijdrage wordt verlicht

Lastenverlichting voor innovatief mkb

Verlagen vliegbelasting

Verlengen accijns-korting op diesel en benzine

Kerncijfers Miljoenennota 2027

€ 481,2

Inkomsten in miljarden

€ 516,8

Uitgaven in miljarden

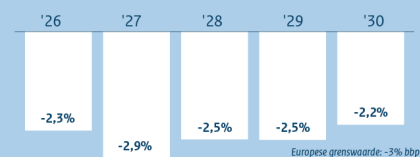
Economische groei

1,2%

Overheidssaldo

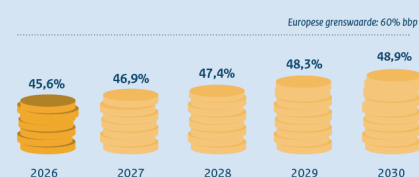
Tijdens de kabinetsperiode blijft het saldo boven de -3% bbp.

Europese grenswaarde: -3% bbp

Overheidsschuld

Tijdens de kabinetsperiode blijft de schuld onder de 60% bbp.

Europese grenswaarde: 60% bbp

Economische groei en gezonde overheidsfinanciën zijn nauw met elkaar verbonden.

Economische groei

Door decennia aan economische groei is Nederland een van de meest welvarende landen ter wereld. Deze groei staat onder druk. Zonder economische groei is ons welvaartsniveau niet vanzelfsprekend voor toekomstige generaties, loopt de overheids-schuld op en zijn aanvullende bezuinigingen of belastingverhogingen nodig. Economische groei zorgt voor de middelen om onze veiligheid en voorzieningen te blijven betalen. De opdracht is daarom helder: de keuzes van vandaag moeten gericht zijn op de economische groei in de toekomst.

Om economische groei te bevorderen zet het kabinet in op drie pijlers

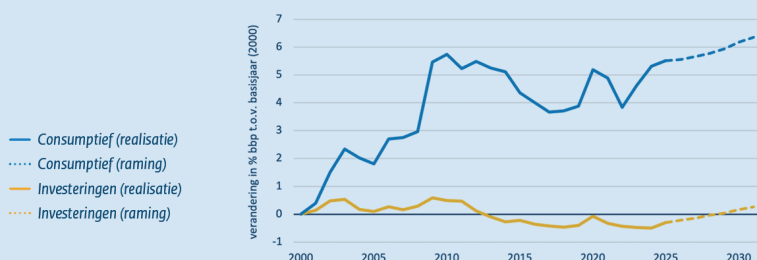
PIJLER
1

Investeren

De groei van publieke investeringen loopt achter op de groei van consumptieve uitgaven. Ook private investeringen liggen in Nederland onder het gemiddelde in de Eurozone, terwijl deze cruciaal zijn voor ons verdienvermogen. Om ondernemers weer ruimte te geven om te groeien, verbetert het kabinet de randvoorwaarden.

Ontwikkeling consumptieve uitgaven en publieke investeringen

Oplossingen

- Gezonde overheidsfinanciën
- Aanpak netcongestie, regeldruk en vergunningverlening
- Stimuleren investeren in innovatie en talent
- Ruimte voor privaat initiatief en ondernemerschap

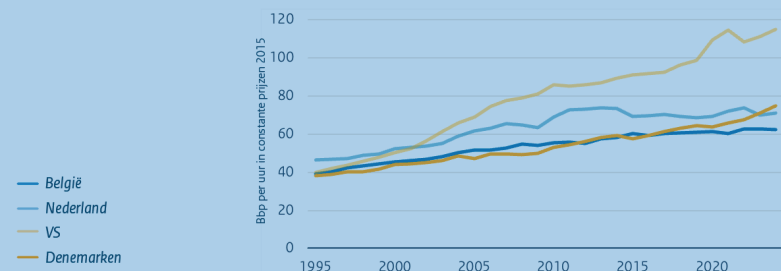
PIJLER
2

Hervormingen

De groei van de productiviteit vakt af, en de vergrijzing zet door. Hervormingen in de sociale zekerheid en zorg zijn nodig om te zorgen dat het stelsel bestendig blijft, en sociale voorzieningen ook voor toekomstige generaties beschikbaar blijven.

Productiviteitsgroei in historisch en internationaal perspectief

Oplossingen

- Een kleinere, productievere overheid
- Ombuigen consumptieve uitgaven
- Betaalbare en toegankelijke sociale voorzieningen
- Meer mensen aan het werk

PIJLER
3

Internationaal samenwerken

Internationale verhoudingen staan onder druk. Dat bedreigt de veiligheid en welvaart van Nederland. Investeren in onze veiligheid en samenwerken met andere landen binnen Europa en daarbuiten is daarom cruciaal. Door het sluiten van handelsverdragen en het verbeteren van de interne markt versterken we onze internationale concurrentiepositie.

Oplossingen

- Versterken van de Europese interne markt
- Integreren Europese kapitaalmarkten
- Verbreden en verdiepen handelsrelaties
- Verminderen risicovolle strategische afhankelijkheden

Groeiende wereldwijde macro-economische onevenwichtigheden

De groei van de Nederlandse economie hangt sterk samen met de wereldeconomie. De afgelopen jaren namen de verschillen in handels- en geldstromen tussen landen toe. Deze mondiale macro-economische onevenwichtigheden brengen risico's met zich mee, zoals financiële instabiliteit en internationale spanningen. Daarom is het belangrijk dat Nederland en andere EU landen hun eigen economie versterken en beter samenwerken.

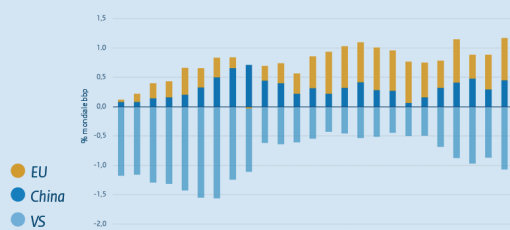
Verschillen in handels- en geldstromen

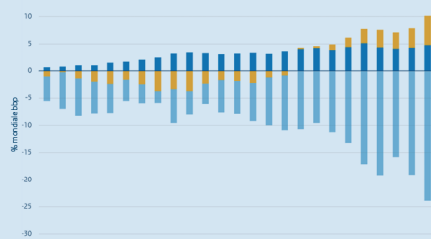
Verschillen nemen toe

Macro-economische onevenwichtigheden zijn een gevolg van wereldhandel en niet per definitie problematisch. Wel zijn er risico's als deze onevenwichtigheden langdurig oplopen.

Oplopende handelsoverschotten en -tekorten

Oplopende spaaroverschotten en -tekorten

Risico: handels- en spaaroverschotten

kunnen leiden tot protectionisme vanuit andere landen (en daardoor internationale spanningen).

Risico: handels- en spaartekorten

kunnen leiden tot hoge schulden en bubbels (en daardoor financiële instabiliteit).

Het kabinet zet daarom in op:

Versterken eigen economie door middel van (private) investeringen en hervormingen

Investeren in veiligheid (NAVO-norm)

Verbreden en versterken handelsrelaties

Stevig optreden tegen oneerlijke concurrentie buiten de EU

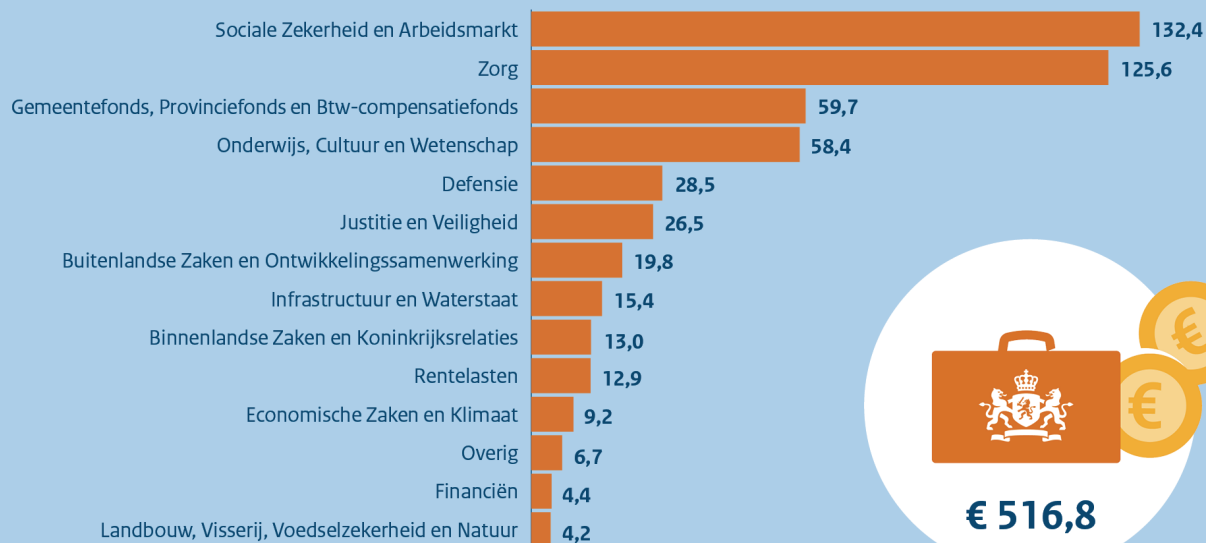
Afbouwen risicovolle strategische afhankelijkheden

Rijksbegroting 2027

Uitgaven (in miljarden euro's)

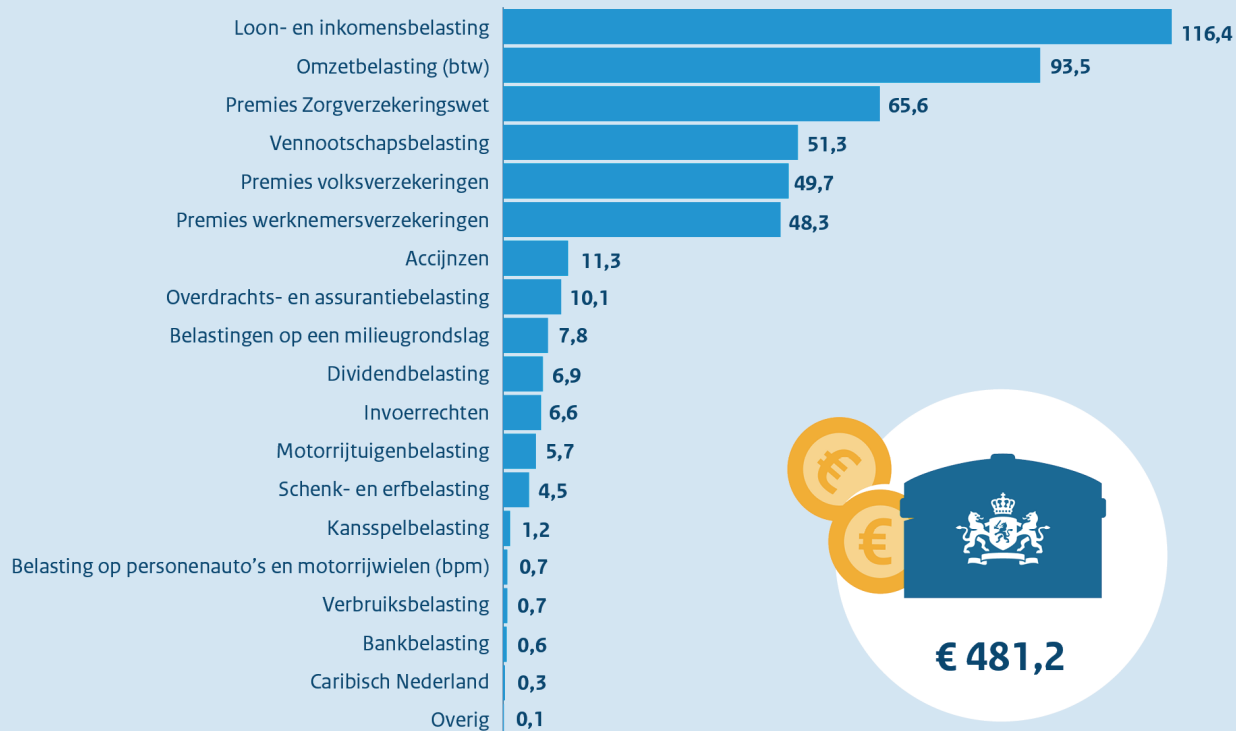

€ 516,8

Totaal in miljarden

Inkomsten (in miljarden euro's)

€ 481,2

Totaal in miljarden

1 ECONOMIE, SAMENLEVING EN OVERHEIDSFINANCIËN

Nederland staat voor grote maatschappelijke opgaven en economische groei zorgt voor de middelen om deze te betalen. Door decennia van economische groei is Nederland een van de meest welvarende landen ter wereld. Deze economische groei staat echter onder druk door achterblijvende private investeringen, lagere productiviteitsgroei, vergrijzing en internationale spanningen. Dit terwijl we als land voor grote maatschappelijke opgaven staan, zoals stikstof, klimaat, wonen, onderwijs en ons vestigingsklimaat. Het kabinet zet stappen op deze thema's. Verdere samenwerking met het parlement, medeoverheden, het maatschappelijk middenveld en het bedrijfsleven is cruciaal om deze grote maatschappelijke vraagstukken effectief aan te pakken.

Economische groei is bepalend voor de welvaart in Nederland. Zonder economische groei is ons huidige welvaartsniveau voor onze kinderen onzeker, stijgt de overheidsschuld en zijn aanvullende bezuinigingen of belastingverhogingen nodig. De opdracht voor de toekomst is daarom helder: de keuzes van vandaag moeten gericht zijn op de economische groei van de toekomst. Om de economische groei te bevorderen, zet het kabinet in op drie pijlers: (private) investeringen, hervormingen en internationale samenwerking.

Investeringen jagen de economische groei aan. Technologische ontwikkelingen leveren een belangrijke bijdrage aan economische groei. Wereldwijd wordt er veel geïnvesteerd in nieuwe technologieën. Hoewel publieke investeringen in Nederland internationaal gezien niet uit de pas lopen, liggen private investeringen nu onder het gemiddelde van het eurogebied. Voor hogere private investeringen in Nederland is het van belang dat bedrijven ook kunnen investeren. Er zijn knelpunten die investeringen belemmeren, zoals netcongestie, regeldruk en stikstof. Het kabinet pakt deze knelpunten aan en geeft meer ruimte aan privaat initiatief en ondernemerschap. De samenstelling van overheidsfinanciën, dat waar de overheid geld aan uitgeeft, is belangrijk voor economische groei. Zonder overheidsingrijpen verschuiven de overheidsuitgaven steeds meer naar consumptieve uitgaven, zoals zorg of sociale zekerheid. Het beheersen van deze consumptieve uitgaven is essentieel om te zorgen dat de schaarse middelen ingezet worden om economische groei mogelijk te maken. Zo werkt het kabinet aan betere omstandigheden voor private investeringen.

Hervormingen die ruimte scheppen voor productiviteitsgroei en een groter arbeidsaanbod zijn de sleutel tot toekomstige welvaart. De groei van de productiviteit vlakt af, terwijl de vergrijzing doorzet waardoor het arbeidsaanbod beperkt toeneemt. Hervormingen in de sociale zekerheid en zorg zijn nodig om ervoor te zorgen dat het stelsel bestendig blijft, en om sociale voorzieningen ook voor toekomstige generaties beschikbaar te houden. Hervormingen zijn ook nodig om meer mensen aan het werk te krijgen en de markt de ruimte te geven om beperkte middelen zo productief mogelijk in te zetten. Concurrentie en marktwerking houden bedrijven scherp en stimuleren ze om te innoveren. Een meer dynamische economie vergroot de productiviteit. Het kabinet streeft daarom naar meer privaat initiatief en minder overheidssturing, bijvoorbeeld minder regels en subsidies. Hoge overheidsuitgaven kunnen leiden tot verdringing, waarbij de overheid de private sector in de weg zit. Het kabinet zet verder in op een vermindering van het aantal ambtenaren om het arbeidsaanbod in de private sector te vergroten en de productiviteit van de overheid te verhogen.

De groei van de Nederlandse economie vraagt om internationale samenwerking. Met een open economie heeft Nederland veel van zijn welvaart te danken aan handel. Militaire conflicten in Oekraïne en het Midden-Oosten, de sluiting van de straat van Hormuz, (dreiging met) handels-tarieven en verschuivende internationale verhoudingen verhogen de wereldwijde onzekerheden en risico's. Geopolitieke spanningen vormen een bedreiging voor de veiligheid en welvaart van Nederland. Investeren in onze veiligheid en samenwerken met andere landen binnen Europa en daarbuiten is hierdoor cruciaal. Binnen Europa kan dat door belemmeringen op de Europese interne markt weg te nemen en de kapitaalmarktunie te verdiepen, zodat veelbelovende bedrijven makkelijker aan financiering kunnen komen. De Europese Unie (EU) is ook een krachtig economisch blok dat door het sluiten van handelsverdragen de internationale concurrentiepositie van onze bedrijven kan verbeteren. Het kabinet zet hier, samen met de Europese collega's, stevig op in. In een wereld waarin economie en veiligheid meer met elkaar verweven raken zal de EU zich assertiever moeten opstellen.

Gezonde overheidsfinanciën en economische groei zijn nauw met elkaar verbonden. Doordat de Nederlandse overheidsschuld laag is, kan Nederland op dit moment nog lenen tegen lage kosten. Deze hoge kredietwaardigheid vertaalt zich in betere financieringsvoorwaarden voor burgers en bedrijven. Dit stimuleert private investeringen. Bij een structureel lagere economische groei zullen de overheidsinkomsten verminderen en komt de financiële positie van Nederland onder druk te staan. Achterblijvende economische groei compenseren door de overheidsuitgaven te verhogen is geen optie. Dit leidt tot hogere uitgaven aan rente en een rekening die we doorschuiven naar toekomstige generaties. Om dit te voorkomen zet het kabinet in op (private) investeringen, hervormingen en internationale samenwerking.

Hoofdstuk 1 schetst de ontwikkelingen in de Nederlandse economie en overheidsfinanciën. Paragraaf 1.1 behandelt de stand van de economie. Daarna volgt een economische structuuranalyse (1.2) aan de hand van drie pijlers: (private) investeringen, hervormingen en internationale samenwerking. Ten slotte worden het begrotingsbeleid en de stand van de overheidsfinanciën toegelicht (1.3), zowel op korte als langere termijn.

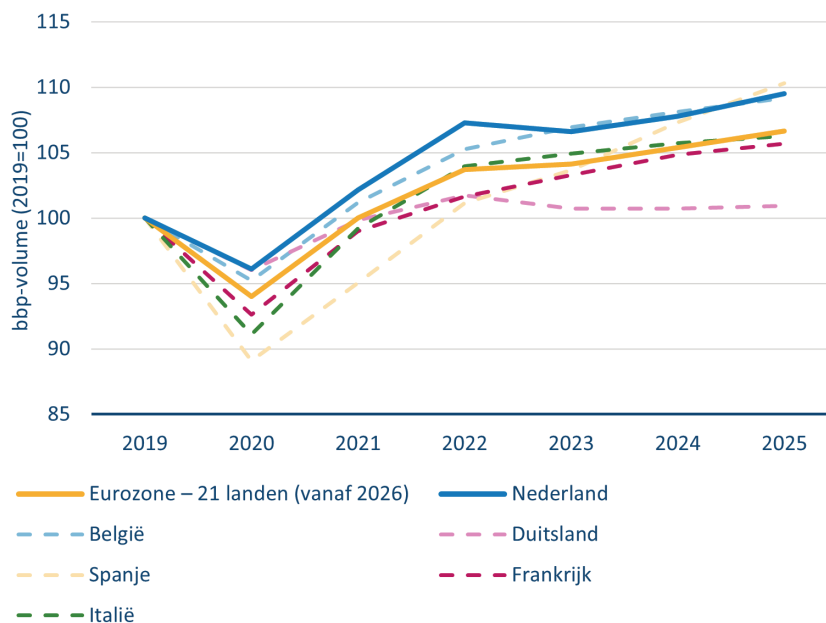
1.1 Stand van de economie

De komende jaren groeit de Nederlandse economie naar verwachting gematigd door. Het Centraal Planbureau (CPB) raamt een economische groei van 1,4% in 2026 en 1,2% in 2027.¹ De groeiverwachting voor 2026 is gelijk aan het Centraal Economisch Plan (CEP) 2026 (voorjaar 2026), voor 2027 is deze met 0,1%-punt naar boven bijgesteld. De Nederlandse economie is de afgelopen jaren veerkrachtig gebleken tijdens economische schokken, ook in vergelijking met de rest van het eurogebied (zie figuur 1).²

¹ CPB (2026). Macro-Economische Verkenning.

² Eurostat. Real GDP growth rate - volume ([link](#))

Figuur 1 Ontwikkeling bruto binnenlands product (bbp) - vergelijking

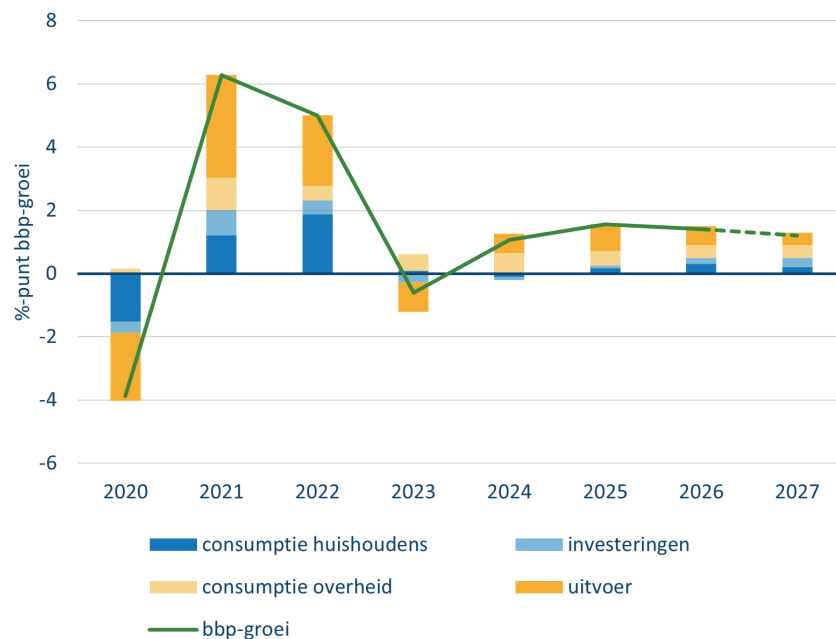

Bron: Eurostat

Deze economische groei wordt in de komende jaren breed gedragen.

Uitvoer, consumptie van huishoudens, overheidsconsumptie en investeringen nemen allemaal toe volgens het CPB (zie figuur 2). Voor investeringen geldt dat de bedrijfsinvesteringen gematigd groeien, terwijl overheidsinvesteringen sterker toenemen, onder andere door hogere defensie-uitgaven. Dit past binnen het beeld van de afgelopen drie jaar, waarin de economische groei naast uitvoer in belangrijke mate werd gedragen door overheidsconsumptie en -investeringen, terwijl de groei van private investeringen achterbleef. Dit is geen duurzaam model (zie ook paragraaf 1.2.1).

Figuur 2 Groeibijdragen bbp-ontwikkeling

Bron: CPB

Het CPB raamt een inflatie van 3,3% in 2026 en 2,7% in 2027. Dit is hoger dan geraamd bij het CEP, onder meer als gevolg van gestegen energie- en brandstofprijzen door het conflict in het Midden-Oosten. Het CPB verwacht dat deze prijsstijging ook geleidelijk zal doorwerken in het algemene prijspeil. De Nederlandse inflatie ligt naar verwachting de komende jaren op een vergelijkbaar niveau met het gemiddelde van het eurogebied, na de laatste jaren juist hoger te zijn geweest.³ De verwachte inflatie ligt de komende jaren nog boven de doelstelling van de Europese Centrale Bank (ECB) van 2%, al beweegt deze hier wel geleidelijk naartoe. De ontwikkeling van de inflatie in de komende jaren zal sterk afhankelijk zijn van de omvang en de duur van het conflict in het Midden-Oosten.

De lonen nemen naar verwachting toe met 4,2% in 2026 en 3,8% in 2027. In reële termen (geschoond voor inflatie) betekent dit een loonstijging van 0,9% in 2026 en 1,1% in 2027. De koopkracht neemt in doorsnee toe met 0,6% in 2026 en daalt met 0,1% in 2027. De verslechtering van het koopkrachtbeeld ten opzichte van het CEP komt grotendeels door de hogere inflatie als gevolg van de situatie in het Midden-Oosten. De armoede neemt naar verwachting af van 3,0% in 2025 naar 2,6% in 2026 en 2,6% in 2027. Paragraaf 2.3.2 bevat een uitgebreidere toelichting op de koopkrachtontwikkeling en -besluitvorming.

Het beeld op de arbeidsmarkt is positief met lage werkloosheid, wel is er een tekort aan personeel in bepaalde beroepen. De arbeidsparticipatie is historisch hoog met 73,2% in 2025.⁴ Tegelijkertijd is het aantal gewerkte uren per werknemer in Nederland in internationaal perspectief laag (zie ook paragraaf 1.2.2). Veel Nederlanders werken in deeltijd. De werkloosheid is laag en wordt geraamd op 3,9% in 2026 en 4,0% in 2027.

³ ECB (2026). Eurosystem staff macroeconomic projections for the euro area, June 2026 ([link](#)).

⁴ CBS (2026). De arbeidsmarkt in cijfers 2025 ([link](#)).

In het tweede kwartaal van 2022 piekte de spanning op de arbeidsmarkt nog op 142 openstaande vacatures per 100 werklozen.⁵ Deze is ondertussen afgenomen naar 95 vacatures per 100 werklozen in het tweede kwartaal van 2026. De spanning op de arbeidsmarkt betekent echter niet dat voor alle werklozen een geschikte vacature te vinden is, omdat vaardigheden van werkzoekenden niet altijd goed aansluiten op de beschikbare banen. Als het arbeidsaanbod beter aansluit op de arbeidsvraag, neemt de productiviteit van de Nederlandse economie toe.⁶

Door vergrijzing en afnemende productiviteitsgroei is het huidige niveau van welvaart niet meer vanzelfsprekend voor toekomstige generaties.

Na twee jaren van daling groeide de productiviteit in 2025 met 2,4%.⁷ Naar verwachting zet deze groei door met 2,5% in 2026 en 1,2% in 2027. De Nederlandse productiviteit ligt op een hoog niveau, maar over een langere periode bezien blijft de groei in zowel historisch als internationaal perspectief achter (zie figuur 3).⁸ Dit terwijl de economische groei in de toekomst door vergrijzing (oftewel beperktere groei van het arbeidsaanbod) steeds meer zal moeten komen van productiviteitsgroei. Er zijn verschillende verklaringen voor de afnemende trend in de productiviteitsgroei, zoals verschuivingen naar diensten, een afname van de productiviteitsgroei binnen sectoren en statistische effecten.⁹ Daarnaast werken werknemers niet altijd in de meest productieve bedrijven.⁷ Dit laatste past binnen het beeld van een afgenomen bedrijvendynamiek in Nederland.¹⁰ Paragraaf 1.2.2 gaat dieper in op de productiviteitsgroei.

⁵ CBS (2026). Spanning op de arbeidsmarkt ([link](#)).

⁶ Om het arbeidsaanbod beter te laten aansluiten bij de vraag, heeft het kabinet de Talentstrategie gepresenteerd (Kamerstukken II 2025/2026, 16073 ([link](#))). Hiermee wordt ingezet op een productievere economie en een arbeidsmarkt die aansluit bij de cruciale opgaven voor Nederland.

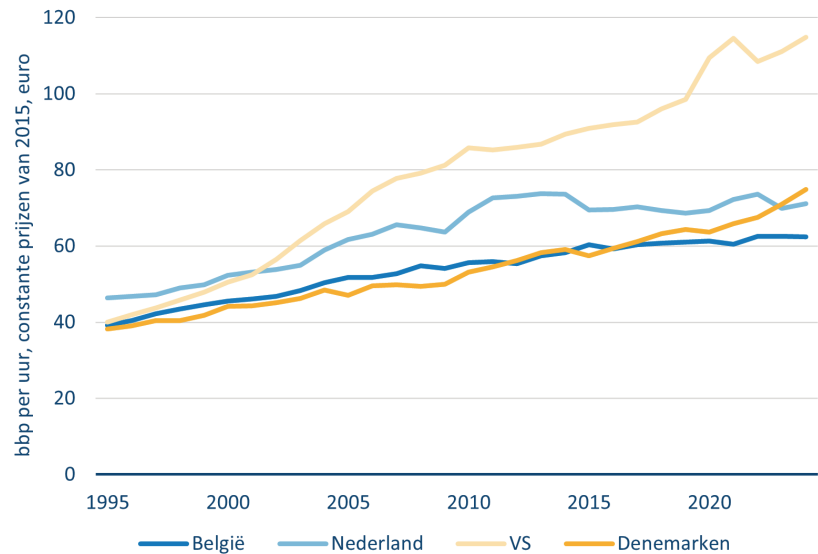
⁷ CPB (2026). Nationale productiviteitsmonitor 2025 ([link](#)).

⁸ RaboResearch (2026). Concurrentiekracht en brede welvaart: een vergelijking van Nederland met België, Denemarken en de VS ([link](#)).

⁹ CPB (2025). Raming februari 2025 ([link](#)).

¹⁰ CPB (2025). Proces creatieve destructie verzwakt in Nederland ([link](#)); DNB (2026). Gezonde bedrijven, gezonde groei - Dynamiek, marktmacht en misallocatie in het Nederlandse bedrijfsleven ([link](#)).

Figuur 3 Productiviteitsgroei in historisch en internationaal perspectief¹¹

Bron: RaboResearch

De groei in Nederland wordt beïnvloed door onzekerheid in de wereld om ons heen. Militaire conflicten in Oekraïne en het Midden-Oosten, de sluiting van de straat van Hormuz, (dreiging met) handelstarieven en verschuivende internationale verhoudingen verhogen de wereldwijde economische onzekerheid en geopolitieke risico's. Dit raakt Nederland als een open economie extra hard, onder meer door hoge (energie)prijzen en problemen in toeleveringsketens. De indicatoren voor geopolitieke risico's en beleidsonzekerheid liggen beide boven het langjarig gemiddelde (zie figuur 4).¹² Vooralsnog hebben de internationale conflicten en onzekerheid over het verdere verloop een beperkt effect op de groei van de wereldhandel (3,3% in 2026) en de mondiale bbp-groei (3,0% in 2026). Ook in 2027 zet de groei naar verwachting door.

Daarnaast zijn mondiale overheidsschulden toegenomen en staatsobligatiemarkten geven wereldwijd een steeds luidere waarschuwing af. Zo zijn de langetermijnrentes in de Verenigde Staten (VS), het Verenigd Koninkrijk (VK) en Japan rond het hoogste niveau sinds de eeuwwisseling.¹³ De recente interventie op de valutamarkt door de VS en Japan toont de risico's van hogere schulden en weerspiegelt enige kwetsbaarheid voor de status van de Amerikaanse dollar als reservemunt. De zorgen onder beleggers over hoge staatsschulden onderstrepen het belang van financiële buffers (zie ook paragraaf 1.3).

De risico's en nervositeit op de financiële markten nemen toe, maar zijn vooralsnog niet zichtbaar in de indicatoren. De indicator voor prijschommelingen en onzekerheid op de financiële markten (VIX-index) ligt

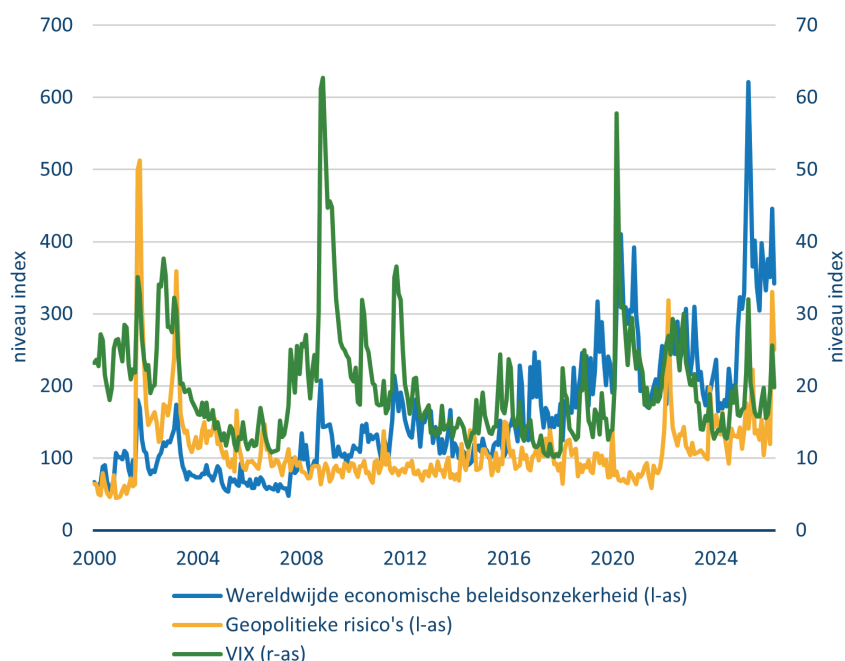
¹¹ Betreft exportgerelateerde sectoren. Deze sectoren zijn vanwege hun sterke blootstelling aan internationale concurrentie en handel relevant voor het duiden van de productiviteitsontwikkeling. Door concurrentiedruk, internationale specialisatie en prikkels tot innovatie is het aannemelijk dat de productiviteitsgroei in exportgerelateerde sectoren hoger ligt dan in de economie als geheel.

¹² Global Economic Policy Uncertainty (GEPU) Index ([link](#)); Geopolitical Risk (GPR) Index ([link](#)).

¹³ FRED (2026). Long-Term Government Bond Yields (10Y): US ([link](#)); FRED (2026). Long-Term Government Bond Yields (10Y): UK ([link](#)); FRED (2026). Long-Term Government Bond Yields (10Y): Japan ([link](#)).

niet boven het langjarig gemiddelde, en de waarderingen van aandelenmarkten staan op recordhoogtes.¹⁴ Dit laatste geldt in het bijzonder in de VS, waar dit met name gedreven wordt door de verwachtingen dat de hoge investeringen in artificiële intelligentie (AI) leiden tot productiviteitswinst en meer winstgevendheid. Als de verwachtingen rondom AI niet uitkomen, kan dit leiden tot een scherpe correctie op financiële markten, een terugval van investeringen en minder economische groei. Daarnaast leidt de opkomst en snelle groei van niet-bancaire kredietverstrekkers, zoals beleggingsfondsen, hedgefondsen en private kredietfondsen, tot diversiteit op kredietmarkten en vermindert de afhankelijkheid van bankfinanciering.¹⁵ Tegelijkertijd beperken de snelle groei, het ondoorzichtige karakter en de verwevenheid met andere delen van de financiële sector mogelijk het zicht van toezichthouders op de (opbouw van) risico's.¹⁶ Het versterken van macroprudentiële kaders en toezichtkaders kan bijdragen aan een goede balans tussen de kansen en risico's van niet-bancaire financiering.

Figuur 4 Onzekerheden en risico's

Bron: GEPU-, GPR- en VIX-indices

1.2 Economische structuuranalyse

De structuur van de economie is van grote invloed op de (toekomstige) ontwikkeling van onze welvaart. Deze paragraaf analyseert de economische structuur aan de hand van drie pijlers: (private) investeringen, hervormingen en internationale samenwerking. In lijn met verzoeken van het parlement zijn in de ontwerpbegroting 2027 verschillende doelen opgenomen. De economische structuuranalyse behandelt op hoofdlijnen de doelen van het kabinet die betrekking hebben op (private) investeringen,

¹⁴ CBOE Volatility Index (VIX) ([link](#)). De VIX-index meet prijsschommelingen (volatiliteit) op basis van de prijzen van opties. Een hoge VIX-index is een breed geaccepteerde indicator voor onzekerheid en de kans dat aandelenprijzen gaan dalen.

¹⁵ DNB (2026). Overzicht Financiële Stabieleit - Voorjaar 2026 ([link](#)).

¹⁶ BIS (2026). Annual Economic Report 2026 - June 2026 ([link](#)).

hervormingen en internationale samenwerking. De specifieke doelen op deze en andere beleidsterreinen zijn opgenomen in de onderliggende departementale begrotingen.¹⁷

1.2.1 Investerings

Investerings dragen bij aan welvaart van huidige en toekomstige generaties. Investerings leveren waarde voor de toekomst, terwijl consumptieve uitgaven voornamelijk waarde opleveren in het heden.¹⁸ Door niet te investeren, teren we in op de welvaart van toekomstige generaties. Op termijn leiden achterblijvende investerings tot lagere inkomensgroei, een hogere overheidsschuld en een afnemende concurrentiepositie. De overheidsuitgaven verschuiven echter steeds meer naar consumptieve uitgaven (zie figuur 5). Er gaat nu 26,0% van het bbp naar overheidsconsumptie en 3,5% van het bbp naar overheidsinvesterings.¹⁹ Het kabinet zet in op hervormingen om de groei van de consumptieve uitgaven in de toekomst te beheersen en daarmee meer investerings mogelijk te maken.

De overheidsconsumptie stijgt automatisch door onder meer vergrijzing, en dit dreigt ten koste te gaan van uitgaven die de toekomstige welvaart bevorderen. De consumptieve uitgaven van de overheid zijn sinds 2000 gestegen en blijven in de huidige ramingen ook in de toekomst fors toenemen. Vanwege vergrijzing nemen de uitgaven aan de zorg en sociale zekerheid tot 2040 structureel en automatisch toe.²⁰ Tussen 2040 en 2060 dalen de AOW-uitgaven als percentage van het bbp, maar stijgen de uitgaven aan zorg door. Naast vergrijzing komt de kostenstijging in de zorg ook vooral door de toenemende technische mogelijkheden en kwaliteitsstandaarden die meegroeien met de hogere welvaart.²¹ Bij toenemende overheidsconsumptie blijft er op de begroting minder financiële ruimte over voor publieke investerings of om obstakels voor private investerings op te lossen, zoals netcongestie, regeldruk en stikstof. Het is dus essentieel om de groei van consumptieve overheidsuitgaven te beheersen. Dit kabinet kiest daarom voor hervormingen in de sociale zekerheid en zorg, en een vermindering van het aantal ambtenaren.

¹⁷ Motie van het lid Van der Lee c.s. over een instructie tot een tabel van de hoofddoelen en hoofdresultaten in het jaarverslag (Kamerstuk 36740, Nr. 7) ([link](#)); Motie van het lid Hoogeveen over expliciet aangeven welke beleidsdoelen worden geprioriteerd en welke doelen worden gematigd, hervormd of geschrapt (Kamerstuk 36945, Nr. 17) ([link](#)); Reactie op verzoek commissie naar aanleiding van de publicatie van het dashboard Blik op Nederland van de Algemene Rekenkamer (Kamerstuk 31865, Nr. 305) ([link](#)).

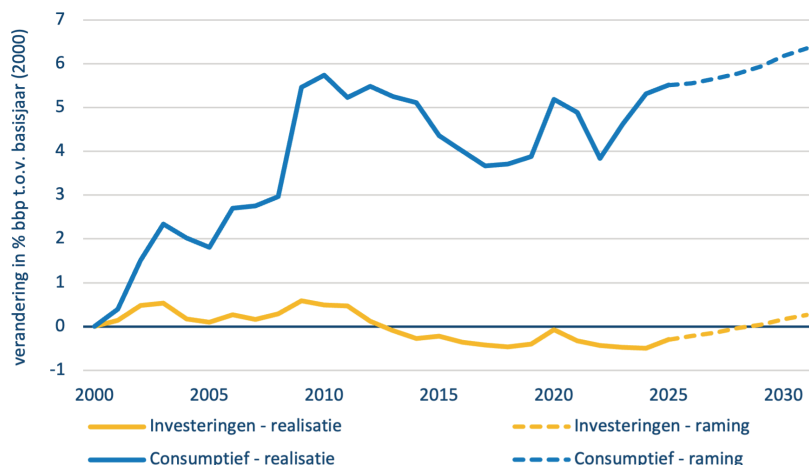
¹⁸ Het begrip *investerings* is echter moeilijk eenduidig te definiëren (zie box 1).

¹⁹ CPB (2026). Centraal Economisch Plan 2026 - Verzamelde bijlagen met lange reeksen CEP 2026 ([link](#)).

²⁰ Volgens de statistische definitie zijn uitgaven aan sociale zekerheid (bijvoorbeeld AOW) geen overheidsconsumptie, maar inkomensoverdrachten. Economisch gezien is het doel wel consumptief van aard.

²¹ In Nederland is het recht op zorg volgens de stand van wetenschap en praktijk vastgelegd in wet- en regelgeving. Hierdoor kunnen we steeds meer ziektes behandelen, maar het leidt ook tot automatische en directe groei van de zorguitgaven bij toenemende behandel mogelijkheden (zie ook 18e Studiegroep Begrotingsruimte ([link](#))).

Figuur 5 Ontwikkeling consumptieve uitgaven en publieke investeringen

Bron: berekening ministerie van Financiën op basis van cijfers CPB (statistische definitie)

Publieke investeringen namen in 2025 weer toe en bewegen naar verwachting in de komende jaren tot het hoogste niveau sinds 2011. In 2025 lagen de publieke investeringen volgens de statistische definitie met 3,5% bbp onder het langjarig gemiddelde (1995-2024) van 3,8% bbp.²² Dit niveau is vergelijkbaar met het gemiddelde in de eurozone (3,5% bbp in 2024) en de VS (3,6% in 2025), ondanks dat de begrote middelen niet volledig tot besteding kwamen.²³ Deze zogeheten onderuitputting vond met name plaats op investeringsmiddelen, en is onder andere het gevolg van arbeidsmarktkrapte. De onderuitputting toont dat de uitvoeringscapaciteit van de overheid grenzen kent die niet alleen budgettair zijn. In de toekomst bewegen de publieke investeringen volgens de CPB-raming tot boven het langjarig gemiddelde (4,1% bbp in 2031).

Box 1 Definitiekwestie publieke investeringen

Het begrip «publieke investeringen» is moeilijk eenduidig te definiëren. Eurostat definieert publieke investeringen als «uitgaven aan vaste activa».²⁴ Deze statistische definitie voor publieke investeringen is de norm voor beleid, maar doet geen uitspraken over het (financiële) rendement van de investering. In de statistische definitie tellen sommige uitgaven met een potentieel hoog rendement niet als investeringen. Anderzijds tellen sommige ondoelmatige uitgaven wel als investering volgens deze definitie, bijvoorbeeld een brug op een locatie waar niemand het water wil oversteken. Daarnaast is er sprake van afnemende meeropbrengsten. Zo zal het effect van een eerste brug over een rivier groter zijn dan dat van de vijfde brug over dezelfde rivier. Daar houdt de statistische definitie geen rekening mee.

²² CPB (2026). Centraal Economisch Plan 2026 - Verzamelde bijlagen met lange reeksen CEP 2026 ([link](#)).

²³ Eurostat (2026). General government expenditure by function ([link](#)); Federal Reserve Bank of St. Louis (2026). Gross government investment/Gross Domestic Product ([link](#)); Rijksoverheid (2025). Financieel Jaarverslag van het Rijk 2024 ([link](#)); Rijksoverheid (2026). Financieel Jaarverslag van het Rijk 2025 ([link](#)).

²⁴ Dit betreft zowel materiële vaste activa als immateriële vaste activa (bijvoorbeeld research en development (R&D) en software). Zie ook Eurostat (2013). European System of Accounts - ESA 2010 ([link](#)).

Groeibevorderende uitgaven die niet onder de statistische definitie vallen zijn niet minder belangrijk. Onderwijs is een klassiek voorbeeld van een uitgavecategorie die niet onder de statistische definitie van publieke investeringen valt, maar potentieel wel positief bijdraagt aan toekomstige economische groei. Ook voor de verschillende investeringsfondsen geldt dat deze middelen niet volledig onder de statistische definitie vallen. In bijlage 11 (Monitor investeringsfondsen) wordt gerapporteerd over de ontwikkeling van deze fondsen.

Het is bij een bredere definitie niet eenduidig welke uitgaven investeringen zijn, waardoor voor de begroting wordt vastgehouden aan de statistische definitie. In het verleden is gebleken dat elke verdere afbakening van het begrip ‘investeringsuitgaven’ naar verloop van tijd wordt opgerekt. Dit gold voor het Fonds Economische Structuurversterking (FES), maar ook bij het investeringsplafond is gebleken dat afbakening in de praktijk complex is. De 17e Studiegroep Begrotingsruimte (SBR) heeft daarom geadviseerd om binnen de begroting enkel investeringen aan materiële vaste activa als investering te classificeren.²⁵ De 18e SBR heeft zich bij dit advies aangesloten.²⁶ In het debat over publieke investeringen blijft het echter van belang om de beperkingen van de statistische definitie mee te wegen.

Het kabinet doet gerichte investeringen in het Nederlandse vestigingsklimaat.²⁷ Voor economische groei is het belangrijk om voldoende ruimte te bieden aan bedrijven en bij te dragen aan een aantrekkelijk vestigingsklimaat.²⁸ Tabel 1 toont dat het kabinet investeert in defensie, klimaat, energie, natuur, een toekomstbestendige agrarische sector, infrastructuur en water. Daarnaast stelt het kabinet structureel middelen beschikbaar voor onderwijs, onderzoek en wetenschap. Ook is er de afgelopen jaren 11 miljard euro toegekend aan projecten die bijdragen aan verdienvermogen en innovatie via het Nationaal Groeifonds. Via deze publieke investeringen wil het kabinet de juiste randvoorwaarden scheppen voor economische groei.

Tabel 1 Investerings Rijksoverheid (cumulatief 2026-2035)

	<i>In miljarden euro</i>
Defensiematerieel begrotingsfonds	211,7
Klimaatfonds	36,6
Stikstofaanpak	20,0
Mobiliteitsfonds	109,9
Deltafonds	19,5
SDE++	24,9
Wind op Zee	5,9
Nationale Investeringsinstelling (NII)	3,3
Nationaal Groeifonds	8,5
Totaal	420,8

Bron: ministerie van Financiën

Publieke investeringen kunnen de economische groei structureel verhogen, maar verdienen zichzelf niet altijd terug. Waar de overheid geld aan uitgeeft, is belangrijk voor economische groei. Verschillende internationale organisaties wijzen op het belang van efficiënte besteding van

²⁵ Rijksoverheid (2023). 17e Studiegroep Begrotingsruimte ([link](#)).

²⁶ Rijksoverheid (2025). 18e Studiegroep Begrotingsruimte ([link](#)).

²⁷ Zoals toegezegd in het debat over de Voorjaarsnota wordt hier ingegaan op het kabinetsbeleid op het vestigingsklimaat.

²⁸ Rijksoverheid (2026). Nota Ruimte ([link](#)).

investeringsmiddelen en de noodzaak om ruimte te maken voor investeringen door te prioriteren binnen de begroting.²⁹ Hoewel publieke investeringen de groei kunnen bevorderen, zijn de mate waarin en het moment waarop dat gebeurt vaak onzeker. Het effect van publieke investeringen op de overheidsbegroting hangt af van het type investering en de economische omstandigheden. Daarbij kunnen investeringen voor grote maatschappelijke baten zorgen, maar blijven de baten voor de overheidsbegroting in sommige gevallen achter.

Voor economische groei is het ook belangrijk dat de overheid private investeringen mogelijk maakt. Hiervoor is het belangrijk dat de randvoorwaarden voor private investeringen op orde zijn. De Nederlandse bevolking is goed opgeleid. Ook onze infrastructuur behoort tot de beste van de wereld en is het fundament onder onze economie, woningbouw en bereikbaarheid. Dat sterke fundament staat onder druk, vanwege de groeiende instandhoudingsopgave. In deze Miljoenennota heeft het kabinet extra middelen gereserveerd voor investeringen in de Nederlandse infrastructuur: 3,6 miljard euro tot en met 2035 en 300 miljoen euro per jaar vanaf 2036. Dit komt bovenop de middelen uit het coalitieakkoord (cumulatief 7 miljard euro tot en met 2035 en 500 miljoen euro per jaar vanaf 2036). In totaal investeert dit kabinet daarmee tot en met 2035 meer dan 10 miljard euro extra en structureel 800 miljoen euro vanaf 2036 extra. Overige knelpunten zoals netcongestie, mismatches op de arbeidsmarkt, regeldruk en beperkingen in vergunningverlening rondom stikstof, zetten echter een rem op een efficiënte inzet van middelen.³⁰ Dit betekent dat de randvoorwaarden in Nederland voor private investeringen in nieuwe technologieën en innovaties verbeterd kunnen worden.

Ook voorspelbaarheid van beleid en een stabiel belastingklimaat zijn belangrijke randvoorwaarden voor private investeringen. Bedrijven investeren op basis van de verwachte opbrengsten en kosten over een langere periode. Onzekerheid over toekomstig beleid en regelgeving vergroten het risico dat kosten of opbrengsten anders uitpakken, waardoor het eerder loont om investeringen uit te stellen.³¹ Schattingen van de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) bevestigen dat een stijging van de beleidsonzekerheid de groei van bedrijfsinvesteringen verlaagt.³² Hierbij is het niet zo dat beleid nooit kan veranderen, maar gaat het om duidelijkheid over de richting, zodat ondernemers weten waar ze aan toe zijn en investeringsbeslissingen kunnen nemen.

De private investeringen in Nederland liggen nu onder het gemiddelde van het eurogebied. In 2025 lagen de Nederlandse bedrijfsinvesteringen op 10,7% bbp, ten opzichte van gemiddeld 12,6% bbp in het eurogebied

²⁹ IMF (2025). Spending Smarter: How Efficient and Well-Allocated Public Spending Can Boost Economic Growth ([link](#)). IMF (2011). Investing in Public Investment: An Index of Public Investment Efficiency ([link](#)). DNB (2026). Voorjaarsraming 2026 ([link](#)). OESO (2025). OECD Economic Outlook 2025/1 ([link](#)).

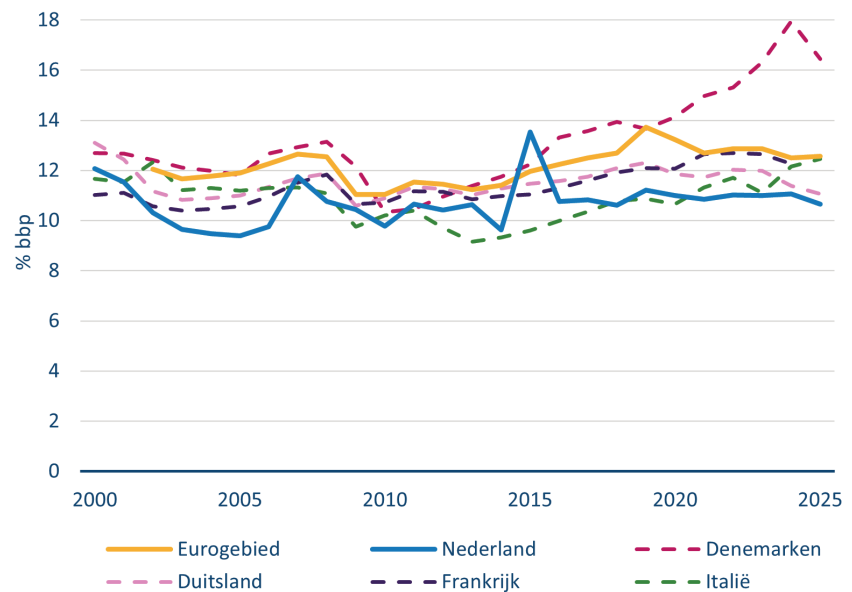
³⁰ DNB (2025). Najaarsraming 2025 ([link](#)).

³¹ *Option value of waiting*: bij een investering onder onzekerheid heeft een onderneming er waarde aan om de investering uit te stellen, omdat in de tussentijd nieuwe informatie beschikbaar kan komen. De investering moet daardoor voldoende aantrekkelijk zijn om niet alleen de directe kosten, maar ook de waarde van de mogelijkheid om te wachten, te compenseren. Zie bijvoorbeeld: McDonald & Siegel (1986). The Value of Waiting to Invest, *Quarterly Journal of Economics*, 101(4), 707–727; Dixit & Pindyck (1994). Investment under Uncertainty.

³² Een stijging van de beleidsonzekerheid met één standaarddeviatie verlaagt de groei van de bedrijfsinvesteringen met circa 1%-punt. Zie: OESO (2025). OECD Economic Outlook - Tackling Uncertainty, Reviving Growth ([link](#)).

(zie figuur 6).³³ Om de financieringsmogelijkheden voor jonge, innovatieve bedrijven te verbeteren, richt het kabinet de Nationale Investeringsinstelling (NII) op. Deze instelling staat op afstand van de overheid en functioneert additioneel aan de markt. De NII is gericht op het oplossen van marktfalen en focust zich op het verstrekken van leningen. Ook fungeert de NII als partner voor de Europese Investeringsbank (EIB). Met de ontwikkeling van een NII kan Nederland nationaal de verdieping van de kapitaalmarkt ondersteunen. Ook kunnen we hiermee mobilisatie van privaat kapitaal versnellen. Dit is cruciaal voor het groeivermogen van de Nederlandse economie. Om innovatieve bedrijven die zich specifiek richten op technologische oplossingen voor maatschappelijke problemen te stimuleren, heeft het kabinet ook geld vrijgemaakt voor het Nationaal Agentschap voor Disruptieve Innovatie (NADI).

Figuur 6 Internationale vergelijking ontwikkeling private investeringen³⁴

Bron: Eurostat (statistische definitie)

Door de knelpunten op het gebied van investeringen aan te pakken ontstaat meer ruimte voor toekomstige economische groei. Daarom heeft het kabinet als doel om netcongestie terug te dringen. Ook is het van belang om mensen beter en gericht op te leiden voor cruciale domeinen (digitalisering en AI, veiligheid en weerbaarheid, energie- en klimaattechnologie en life sciences en biotechnologie).³⁵ Daarnaast worden regels geschrapt en vereenvoudigd, en zet het kabinet stappen in de geïntegreerde aanpak landbouw, natuur en stikstof. Op deze manier wil het kabinet de stikstofproblematiek oplossen en toewerken naar een toekomstbestendige agrarische sector en het structureel verbeteren van de natuur. In Europees

³³ Eurostat (2026). Investment share of GDP by institutional sectors ([link](#)).

³⁴ De piek in private investeringen in 2015 wordt verklaard doordat veel woninginvesteringen naar voren zijn gehaald in verband met de beëindiging van de tijdelijke verlaging van het btw-tarief in de bouw per 1 juli. Zie: MEV 2016 (CPB, [link](#)). Daarnaast was er voor bedrijven een fiscale prikkel om de aanschaf van personenauto's naar voren te halen, door een verhoging van de bijtellingstarieven en de belasting van personenauto's en motorrijwielen (bpm) per 1 januari 2016. Zie: Nederland in 2015 (CBS, [link](#)).

³⁵ Rijksoverheid (2026). Kabinet lanceert Talentstrategie voor toekomstige welvaart ([link](#)).

verband zet Nederland zich in om de randvoorwaarden te verbeteren door de kapitaalmarktunie te verdiepen, de bankenunie af te maken, en barrières in de interne markt weg te nemen.³⁶

1.2.2 Hervormen voor economische groei

Economische groei hangt op de lange termijn af van de productiviteit en het arbeidsaanbod. Door vergrijzing stagneert het arbeidsaanbod. De krapte op de arbeidsmarkt is daarnaast al een beperkende factor voor de economie. Dit betekent dat economische groei in de toekomst van productiviteitsgroei of meer gewerkte uren en activering van onbenut arbeidspotentieel moet komen. Hoewel de spanning op de arbeidsmarkt licht is afgenomen, is deze nog steeds hoog. Zo is er momenteel een groot tekort aan technici en zorgpersoneel. De arbeidsmarktkrapte blijft door vergrijzing voor veel sectoren en beroepen ook in de toekomst een risico. De hervormingen in de zorg en sociale zekerheid zijn dus niet alleen vanuit budgettaire oogpunt nodig, maar ook noodzakelijk om beide stelsels bestendig te houden.

De productiviteitsgroei is de afgelopen decennia sterk afgenomen. De Nederlandse productiviteit ligt op een hoog niveau. Tegelijkertijd blijft de groei van de productiviteit zowel in historisch als internationaal perspectief achter (zie ook box 2). Zo was de gemiddelde productiviteitsgroei amper 1% per jaar sinds 2009. Rond de eeuwwisseling lag het vijfjaarlijkse gemiddelde nog boven de 2% en eind jaren zeventig boven de 3%.³⁷

Box 2 Productiviteitsverschil EU ten opzichte van de VS

De productiviteit is in de VS in de afgelopen decennia sterker toegenomen dan in de EU en Nederland. Waar de productiviteitsgroei in de EU al langere tijd structureel achterblijft, heeft de VS met name door de groei van de technologiesector een hoger niveau van toegevoegde waarde per gewerkt uur weten te realiseren. In mindere mate geldt dit verschil ook voor sommige andere sectoren.³⁸

Belangrijke structurele verklaringen liggen in de grotere thuismarkt en diepere kapitaalmarkten van de VS. De EU wordt gehinderd door een gefragmenteerde interne markt en een ondiepe kapitaalmarkt. Dit leidt in Europa tot lagere investeringen en een gebrek aan schaalgroottes van bedrijven, wat weer samenhangt met achterblijvende R&D-uitgaven en kapitaalintensiteit.³⁹ Aan de andere kant is de Amerikaanse markt volledig geïntegreerd. Dit zorgt voor schaalvoordelen in de VS ten opzichte van de EU.

Het welvaartsverschil van de EU met de VS is kleiner dan het productiviteitsverschil doet vermoeden. Wanneer productiviteit wordt gecorrigeerd voor inflatie (bbp per uur, constante prijzen, in dollars), loopt de achterstand van de EU ten opzichte van de VS sinds de

³⁶ Dit is in lijn met de aanbevelingen uit het Draghi-rapport: The future of European Competitiveness ([link](#)). De EU wil ervoor zorgen dat bedrijven makkelijker en goedkoper geld kunnen lenen, zodat ze in Europa blijven en daar verder groeien. Bijvoorbeeld door ervoor te zorgen dat regels tussen lidstaten zo veel mogelijk overeenkomen en dat toezicht op de uitvoering van deze regels overal hetzelfde is. Deze samenwerking heet de *kapitaalmarktunie*. Dit initiatief vult de *bankenunie* aan, een samenwerking die zich richt op een betrouwbare Europese bankensector door middel van centraal toezicht en uniforme regels.

³⁷ Eigen berekening op basis van CBS (2025). Arbeidsproductiviteit neemt steeds minder toe in afgelopen 50 jaar ([link](#)).

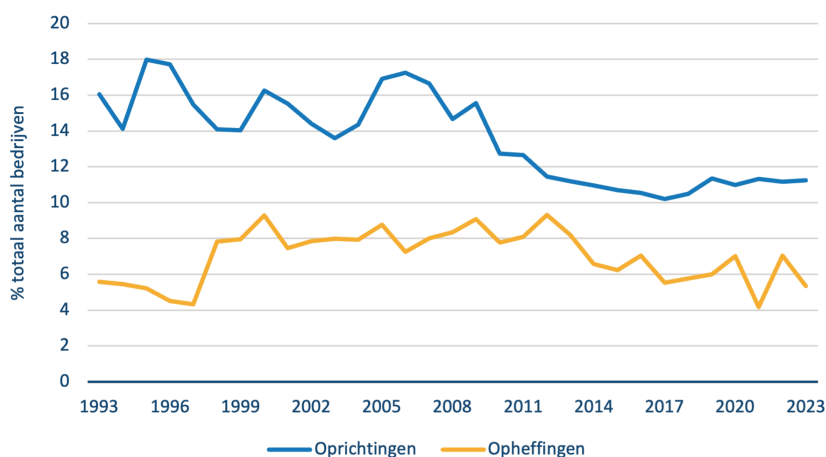
³⁸ Olij et al. (2026). Sectorale prijsverschillen vertekenen Nederlandse productiviteitscijfers. ESB ([link](#)).

³⁹ Draghi (2024). The future of European competitiveness ([link](#)).

eeuwwisseling op. Wanneer echter rekening wordt gehouden met de prijs- en koopkrachtverschillen tussen landen (bbp per uur, lopende prijzen, in Purchasing Power Parity (PPP)), komt de productiviteit van de EU dicht bij die van de VS te liggen. Hoewel de EU de VS de afgelopen decennia dus bijhield in termen van welvaart, blijven de productiviteit en innovatiekracht van de Europese economie wel degelijk achter.⁴⁰

De afname in productiviteitsgroei komt voornamelijk doordat werknemers binnen sectoren bij minder productieve bedrijven werken. Productiviteitsverschillen tussen bedrijven in dezelfde sectoren nemen toe. Hoogproductieve bedrijven groeien minder snel, terwijl laagproductieve bedrijven minder vaak verdwijnen of hun achterstand inlopen.⁴¹ Dit hangt samen met een afname van bedrijven- en banendynamiek. Het aantal oprichtingen en opheffingen van bedrijven in Nederland daalt, er komen minder banen bij en er verdwijnen ook minder banen. Hierdoor verschuiven arbeid en kapitaal minder snel naar bedrijven die productiever zijn. Deze afname in bedrijven- en banendynamiek verzwakt het proces van 'creatieve destructie'.⁴² Dit betekent dat bestaande, minder productieve bedrijven beperkt worden vervangen door innovatieve, productievere bedrijven.

Figuur 7 Bedrijvendynamiek

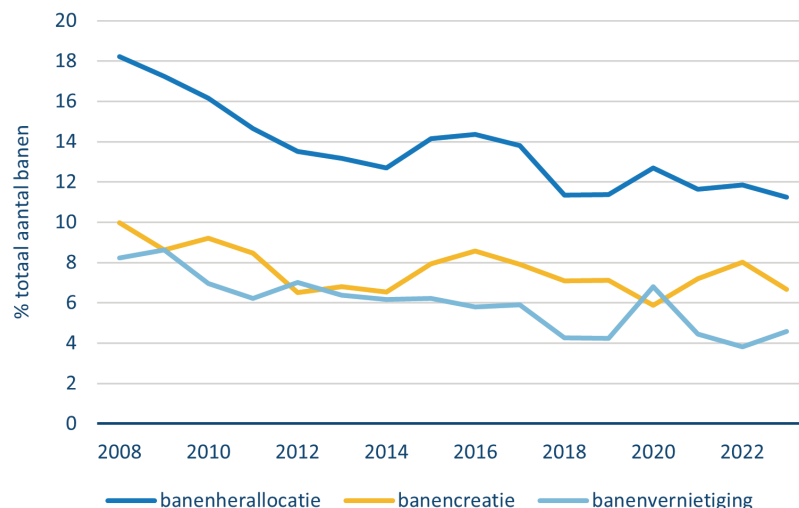
Bron: CPB

⁴⁰ Stuut en Korndewal (2026). Correctie voor koopkracht bepalend voor vergelijking productiviteit. ESB ([link](#)).

⁴¹ CPB (2026). Nationale productiviteitsmonitor 2025 ([link](#)).

⁴² CPB (2025). Proces van creatieve destructie verzwakt in Nederland ([link](#)).

Figuur 8 Banendynamiek

Bron: CPB

De bedrijvendynamiek bevindt zich op een laag niveau in vergelijking met andere landen. Het Nederlandse bedrijvenlandschap wordt sterk gedomineerd door zeer kleine bedrijven die lang blijven bestaan, maar nauwelijks doorgroeien. Deze bedrijven blijven lang klein, terwijl er maar weinig beëindigd worden. Dit hangt onder meer samen met de sterke focus op diensten, (fiscale) voordelen voor kleine bedrijven en de inrichting van de arbeidsmarkt, bijvoorbeeld ontslagbescherming en loondoorbetaling bij ziekte. Tegelijkertijd groeien startende bedrijven met werknemers in Nederland relatief sterk. Dit wijst erop dat beperkte dynamiek vooral zit bij het grote aandeel startende bedrijven zonder personeel dat weinig kansen ziet om te groeien.⁴³ Het wegnemen van knelpunten voor ondernemers kan het groeipotentieel verhogen.

Het kabinet zet in op hervormingen om de bedrijven- en banendynamiek te verbeteren. Meer marktwerking en concurrentie in combinatie met minder overheidsingrijpen verhogen de productiviteit. Zo wil het kabinet de regeldruk voor bedrijven verminderen, het mededingingsbeleid van de Autoriteit Consument & Markt (ACM) verbeteren en de arbeidsmarkt hervormen om het wisselen van baan te faciliteren. Voor arbeidsmobiliteit is het ook cruciaal dat er voldoende woningen zijn. Via de Taskforce Versnelling Woningbouw werkt het kabinet aan deze opgave. Daarnaast wil het kabinet dat bedrijven beschikken over voldoende zekerheid en ruimte om te kunnen investeren en te groeien. Dit vraagt om stabiel en voorspelbaar beleid en het aanpakken van de knelpunten, zoals netcongestie en stikstof. Om Nederland weer in beweging te brengen heeft het kabinet via de Taskforce Landbouw, Natuur en Stikstof voor de zomer een maatregelenpakket voor landbouw, natuur en stikstof gepresenteerd. Hierdoor krijgt de natuur kans zich te herstellen, waardoor er weer ruimte voor vergunningverlening voor heel Nederland ontstaat en er wordt toegewerkt naar een sterke en robuuste natuur en een toekomstbestendige landbouw voor heel Nederland.⁴⁴

⁴³ DNB (2026). Kapitaal en arbeid zitten nog te vaak vast bij minder productieve bedrijven ([link](#)).

⁴⁴ Kamerstukken II 2025/2026, 36800 XIV, nr. 87 ([link](#)).

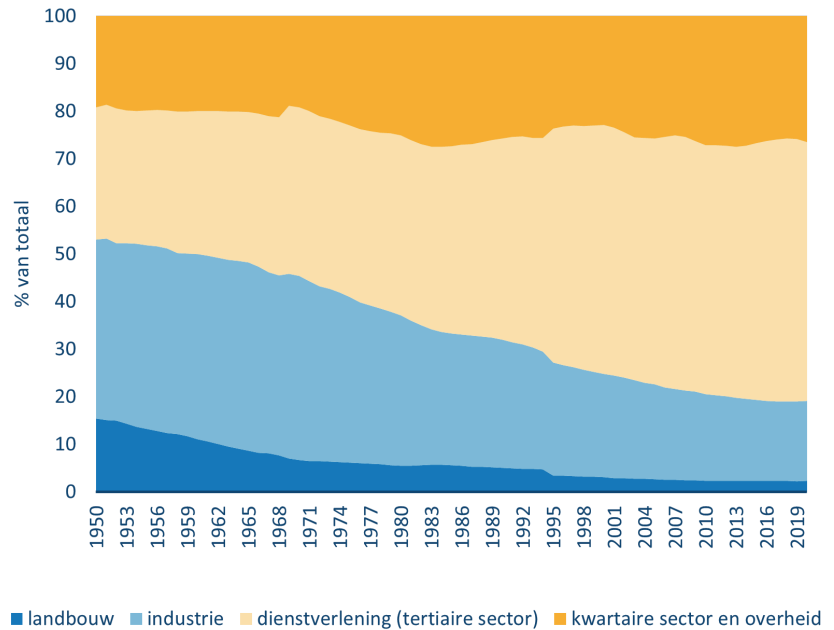
Via de Talentstrategie wil het kabinet meer ruimte bieden voor de ontwikkeling van voldoende talent met de juiste kennis en vaardigheden. Productiviteitsgroei en het aanpakken van grote maatschappelijke transitie vragen ook om een goede opleiding, sterke (digitale) vaardigheden en kritisch denkvermogen. Het kabinet wil leerlingen en studenten voorbereiden op de arbeidsmarkt en samenleving van de toekomst door de basisvaardigheden te versterken en het onderwijs te laten meebewegen met nieuwe ontwikkelingen. Met de Talentstrategie richt het kabinet zich daarnaast op het opleiden en begeleiden van talent voor cruciale opgaven in vier domeinen: digitalisering en AI, veiligheid en weerbaarheid, energie- en klimaattechnologie, en life sciences en biotechnologie. Hieronder vallen ook de uitbreiding van een innovatieve en schaalbare krijgsmacht en de aanpak van netcongestie. Ook het gericht inzetten van arbeids-, kennis- en studiemigratie is onderdeel van deze strategie.

Ook de verschuiving van economische activiteit naar dienstensectoren drukt de productiviteitsgroei. Werknemers werken niet altijd in de meest productieve sectoren. De Nederlandse sectormix is de afgelopen decennia sterk veranderd, met een verschuiving van werkgelegenheid naar arbeidsintensieve dienstensectoren, zoals de overheid, horeca en zakelijke dienstverlening (zie figuur 9). Een recente studie van het CPB toont dat de invloed van de structurele verschuiving van de sectormix over de periode 1971-2019 op de productiviteitsgroei in de marktsector tussen de – 0,1 en – 0,3 %-punt per jaar is.⁴⁵ Waar rond de eeuwwisseling het aandeel van de quaire sector (niet-commerciële dienstverlening, veelal gefinancierd door de overheid) en overheid in de totale werkgelegenheid nog rond de 23% lag, was dit in 2020 ruim 26%.⁴⁶ Volgens de wet van Baumol worden arbeidsintensieve dienstverlenende sectoren relatief duurder doordat loonkosten meestijgen met de rest van de markt, terwijl de productiviteitsgroei achterblijft bij die in de industrie. De publieke sector is hier bij uitstek gevoelig voor. Het is daarom van belang dat productiviteitswinst ook binnen de overheid behaald wordt.

⁴⁵ CPB (2026). Nationale productiviteitsmonitor 2025 ([link](#)).

⁴⁶ CPB (2023). De Nederlandse economie in historisch perspectief ([link](#)).

Figuur 9 Werkgelegenheid naar sector

Bron: CPB

Om de productiviteit te verhogen zet het kabinet in op een kleinere, efficiëntere en meer slagvaardige overheid. De overheid is de afgelopen jaren in omvang gegroeid, terwijl de productiviteitsgroei achterbleef. Het kabinet werkt via de Taskforce Slagvaardige Overheid aan een hervorming van de Rijksdienst met minder complexe wet- en regelgeving en streeft naar een kleiner ambtenarenapparaat. De staatssecretaris van Koninkrijksrelaties en Slagvaardige Overheid coördineert deze vernieuwing en geeft daarbij invulling aan de rijksbrede taakstellingen uit het coalitieakkoord oplopend naar structureel 1,4 miljard euro. In de Miljoenennota 2027 is ervoor gekozen de oploep van de taakstelling slagvaardige overheid uit het coalitieakkoord te versnellen en een aanvullende taakstelling in te boeken vanaf 2031, oplopend tot 1,0 miljard euro in 2035. Dit komt boven op de efficiencytaakstelling op het ambtenarenapparaat oplopend naar 1,0 miljard euro uit het Hoofdlijnenakkoord van het kabinet Schoof en de taakstelling op de apparaatskosten rijksoverheid uit het amendement Bontenbal⁴⁷ van 173 miljoen euro structureel. Ook verbetert het kabinet de digitale dienstverlening.

Ook het vergroten van het arbeidsaanbod draagt bij aan economische groei. Het arbeidsaanbod bestaat uit het aantal werkende mensen en het aantal uur dat ze werken. Het aantal gewerkte uren per werknemer in Nederland is met 31,9 uur per week relatief laag in internationaal perspectief (zie figuur 10).⁴⁸ Tegelijkertijd is de arbeidsparticipatie in Nederland historisch hoog, met 73,2% in 2025.⁴⁹ De combinatie van een hoge participatie en een laag aantal uren per werknemer maakt Nederland (831) een middenmoter als het gaat om de gewerkte uren per jaar per hoofd van de bevolking: hoger dan

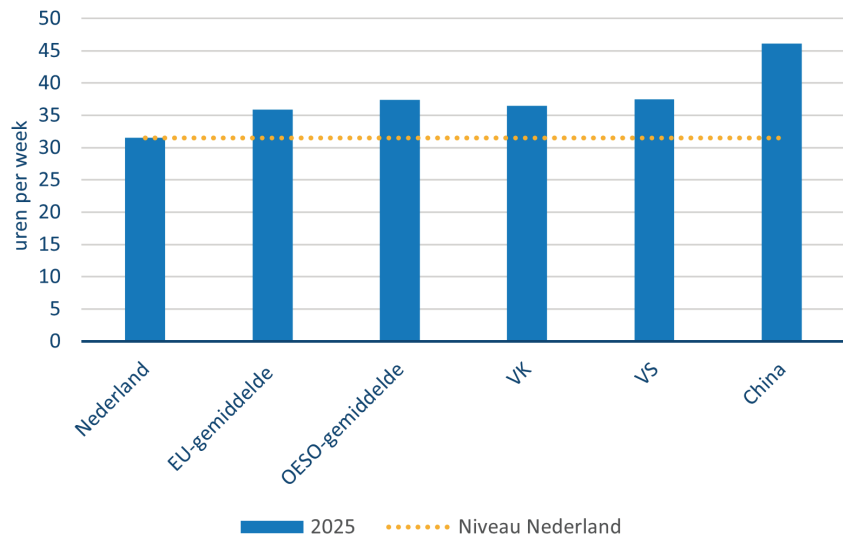
⁴⁷ Kamerstukken II 2024/25, 36 600 VII, nr. 141 ([link](#)).

⁴⁸ Eurostat (2026). Actual and usual hours of work ([link](#)); OESO (2026). Average usual weekly hours worked on the main job ([link](#)); ILO (2026). Country Profile United States of America ([link](#)); ILO (2026). Country Profile China ([link](#)).

⁴⁹ CBS (2025). Het aanbod van arbeid ([link](#)).

het EU-gemiddelde (778), vergelijkbaar met het OESO-gemiddelde (830) en duidelijk onder het niveau in de VS (847).⁵⁰ In China ligt het aantal gewerkte uren per hoofd van de bevolking op 1345 uur per jaar, al is dit getal niet een-op-een te vergelijken met de OESO-data.⁵¹

Figuur 10 Aantal gewerkte uren per werknemer per week

Bron: Eurostat, OESO en International Labour Organization (ILO)

Het kabinet wil zo veel mogelijk mensen aan het werk krijgen. Op dit moment zijn er bijna net zoveel vacatures als werkzoekenden. Door de vaardigheden van werkzoekenden beter aan te laten sluiten op de gevraagde vaardigheden, kan er voor meer werkzoekenden een geschikte vacature gevonden worden. Het aantal Werkloosheidswet (WW)-uitkeringen stijgt daarnaast naar verwachting in 2026 tot boven de 200.000 en het aantal arbeidsongeschiktheidsuitkeringen naar bijna 900.000.⁵² Het kabinet legt de focus in de sociale zekerheid op meedoen en bijdragen en kijkt dan ook naar wat mensen wél kunnen. Het is belangrijk dat mensen die ondersteuning nodig hebben om de stap naar werk te zetten, die ook krijgen. We zorgen ervoor dat iedere arbeidsmarktregio een Werkcentrum heeft waar werkzoekenden, werkenden en werkgevers terecht kunnen voor ondersteuning bij scholing en werk. Ook heeft het kabinet het streven om de Wet werk en inkomen naar arbeidsvermogen (WIA) en de WW meer activerend te maken. Daarnaast draagt de stelselherziening van de kinderopvang en de nieuwe kindregeling bij aan een hogere arbeidsparticipatie, doordat ze ouders meer zekerheid en eenvoud bieden. Ten slotte werkt het kabinet via de Taskforce Asiel en Migratie aan gerichte arbeidsmigratie om onze economie te versterken en aan maatregelen zodat iedereen sneller meedoet.

Het kabinet zet in op hervormingen waarbij meer werken moet lonen.

Het kabinet vindt het belangrijk dat voor wie meer uren wil en kan werken, dat ook loont. Om de marginale druk te verlagen, onderzoekt het kabinet verschillende maatregelen, zoals een arbeidskorting per uur

⁵⁰ OESO (2026). Labour utilisation - hours worked per head of population ([link](#)).

⁵¹ Eigen berekening op basis van laatste gegevens over gewerkte uren per werknemer per week uit 2016 van ILO ([link](#)) en werkenden/bevolking van National Bureau of Statistics of China ([link](#)).

⁵² UWV (2026). Juninota 2026 ([link](#)).

en een meerurenvoordeel. Ten slotte komt het kabinet voor het einde van 2026 met een hervormingsagenda op verschillende onderdelen, te beginnen met het inkomensbelastingstelsel en stappen in het stelsel van toeslagen, overige inkomensregelingen en sociale zekerheid. Een belangrijk uitgangspunt hierbij is dat werken moet lonen, met meer duidelijkheid en voorspelbaarheid.

1.2.3 Internationaal samenwerken

Samenwerking in internationaal verband is van fundamenteel belang, zeker nu de internationale verhoudingen in rap tempo veranderen. De gebeurtenissen elders in de wereld kunnen grote gevolgen hebben en vormen daarmee een risico voor onze samenleving en economie.⁵³ Samen met gelijkgestemde landen werkt Nederland vanuit stabiliteit en vertrouwen aan het beschermen van de open wereldeconomie. Het kabinet heeft als doel het opbouwen van Europese defensiecapaciteit en een effectievere Europese samenwerking. Om de veiligheid te vergroten verhoogt het kabinet de defensie-uitgaven naar 3,5% bbp, in lijn met de Noord-Atlantische Verdragsorganisatie (NAVO)-norm van 2035.

Om de Europese concurrentiekracht te versterken zet het kabinet in op het wegnemen van belemmeringen op de interne markt. De Europese interne markt heeft grote potentiële economische baten, maar blijft nog altijd gefragmenteerd. Het Internationaal Monetair Fonds (IMF) becijferde in 2025 dat handelsbarrières binnen de Europese interne markt equivalent zijn aan tarieven van 44% op goederen en 110% op diensten.⁵⁴ De ECB heeft deze berekening begin dit jaar herhaald en komt op eveneens hoge impliciete tarieven van 67% voor goederen en 95% voor diensten.⁵⁵ Het kabinet zet daarom in op verdere harmonisatie van relevante wetgeving voor bedrijven, waaronder het ondernemings- en faillissementsrecht. Verdere integratie van de Europese interne markt tot het niveau van de VS kan volgens het IMF de productiviteit met 7% verhogen.

Nederland werkt daarnaast samen met andere Europese landen om de kapitaalmarktunie en bankenunie te versterken. Door de kapitaalmarktunie te verdiepen wordt het aanbod van risicodragend (durf)kapitaal vergroot, wat essentieel is voor de oprichting en ontwikkeling van innovatieve bedrijven. Daarnaast bevordert dit internationale investeringen. In Europa werkt Nederland samen met de ministers van Financiën van de zes grootste economieën van de EU in de zogenoemde E6 (Duitsland, Frankrijk, Italië, Spanje, Nederland en Polen). De E6 heeft voor de zomer voorstellen gedaan voor een sterk Europees toezicht op kapitaalmarkten, transparante aandelenhandel en innovatie in de financiële sector. Door als grote economieën samen op te trekken, geven we vaart en richting aan de onderhandelingen om de kapitaalmarktunie te versterken. Het kabinet wil daarnaast stappen zetten naar verdere integratie van de Europese bankensector. Hiervoor is voltooiing van de bankenunie nodig, onder meer door barrières voor grensoverschrijdend bankieren weg te nemen en een Europees depositogarantiestelsel (EDIS) te introduceren. Begin volgend jaar komen daarvoor nieuwe wetgevende voorstellen. Het kabinet verwelkomt dit en

⁵³ Zie ook hoofdstuk 3 van de Miljoenennota 2026 voor een analyse van drie bronnen van internationale onzekerheid waar onze economie momenteel mee te maken heeft (internationale handel, geopolitieke spanningen en toenemende mondiale publieke schulden) en het handelingsperspectief.

⁵⁴ IMF (2024). Scaling Up the Single Market to Boost Productivity ([link](#)).

⁵⁵ ECB (2025). What is the untapped potential of the EU Single Market? ([link](#)).

zoekt samenwerking met andere (E6-)lidstaten. Het kabinet vindt dat de introductie van een EDIS gepaard moet gaan met het aanpakken van de verwevenheid tussen overheden en banken, omdat Europese banken nu doorgaans geen kapitaal hoeven aan te houden voor de risico's van het bezit van Europese staatsobligaties.

Hoe sterk we internationaal kunnen opereren als Nederland hangt af van hoe sterk we zelf staan. Het kabinet wil de eigen positie versterken door ons verdienvermogen te vergroten en risicovolle strategische afhankelijkheden te verminderen, bijvoorbeeld op het gebied van veiligheid, energie, kritieke grondstoffen en (digitale) technologie. Om het Nederlands verdienvermogen te vergroten en de weerbaarheid te versterken tegen externe schokken, werkt het kabinet samen met de Europese Commissie aan nieuwe handels- en investeringsverdragen. Recente handelsakkoorden met de Mercosur-landen (Argentinië, Brazilië, Paraguay en Uruguay), India en Australië verminderen de afhankelijkheid van individuele handelspartners en leiden tot lagere kosten voor bedrijven en consumenten. Daarbij wordt ingezet op goede afspraken over handel, investeringen, duurzaamheid en toegang tot kritieke grondstoffen. Hoofdstuk 3 bevat een aanvullende analyse van dit onderwerp.

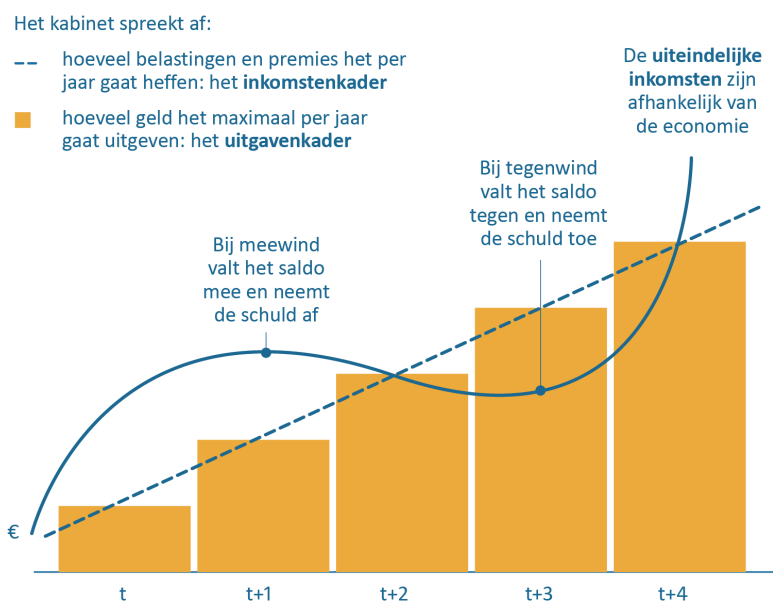
1.3 Begrotingsbeleid en stand overheidsfinanciën

Gezonde overheidsfinanciën zijn een belangrijke randvoorwaarde voor economische groei. Nederland heeft een hoge kredietwaardigheid, en daardoor betere financieringsvoorwaarden voor burgers en bedrijven. Daarnaast dragen gezonde overheidsfinanciën bij aan een stabiel macro-economisch klimaat en stellen ze de overheid in staat om stabiel beleid te voeren. Voorspelbaarheid en stabiliteit versterken vertrouwen en creëren een gunstig investeringsklimaat. Deze paragraaf gaat in op het Nederlandse begrotingsbeleid, de huidige ontwikkelingen van de overheidsfinanciën, de positieve gevolgen van gezonde overheidsfinanciën voor burgers en bedrijven en toekomstige uitdagingen.

1.3.1 Begrotingsbeleid

Het kabinet zet met trendmatig begrotingsbeleid in op voorspelbaarheid en stabiliteit van beleid. Het Nederlandse begrotingsbeleid kent een lange geschiedenis (zie box 3). Om de overheidsfinanciën gedurende de kabinetsperiode te beheersen, maakt elk kabinet bij aanvang afspraken over wat er in één jaar maximaal mag worden uitgegeven (het uitgavenkader) en hoe hoog de beleidsmatige aanpassing van de belastingen en premies mag zijn (het inkomstenkader). Deze afspraken geven duidelijke grenzen waarbinnen het begrotingsbeleid kan plaatsvinden. Dit biedt houvast aan Nederlandse burgers en bedrijven. Binnen deze kaders zijn keuzes te maken over de invulling ervan. Het kabinet weegt, in samenwerking met het parlement, verschillende mogelijkheden zorgvuldig tegen elkaar af. Zo draagt trendmatig begrotingsbeleid bij aan een ordentelijk begrotingsproces, voorspelbaar beleid en een effectieve besteding van belastinggeld.

Figuur 11 Trendmatig begrotingsbeleid

Bron: ministerie van Financiën

Dit trendmatig begrotingsbeleid helpt bovendien bij het stabiliseren van de economie. Aan de uitgavenkant geeft het kabinet niet meer uit dan het afgesproken uitgavenkader, ook niet wanneer het economisch beter gaat dan verwacht. Tegelijkertijd hoeft er ook niet te worden bezuinigd als de uitgaven aan werkloosheidsuitkeringen en bijstand hoger uitvallen wanneer het economisch slechter gaat. Datzelfde geldt voor de inkomsten: als de belastinginkomsten tegenvallen door een economische verslechtering, dan hoeven deze niet te worden gedekt. Anderzijds geeft het kabinet extra belastinginkomsten in economisch betere tijden niet meteen uit. De extra inkomsten worden in plaats daarvan gebruikt om buffers te creëren voor minder goede tijden. Trendmatig begrotingsbeleid dempt daarmee automatisch de economische gevolgen van een eventuele crisis voor burgers en bedrijven.

Box 3 Trendmatig begrotingsbeleid: waar komen we vandaan?

Een begrotingsnorm helpt om prioriteiten te stellen en is van belang voor stabiliteit van beleid en houdbare overheidsfinanciën. De wensen van de samenleving zullen altijd groter zijn dan de beschikbare middelen. De uitgaven van de overheid hebben (maatschappelijke) baten, maar een ongeremde uitgavengroei is onhoudbaar. Dat een begrotingsnorm nodig is, zegt echter nog niets over de invulling hiervan. In Nederland is deze in het verleden op verschillende manieren ingevuld.⁵⁶

Tot 1950 was het Nederlandse begrotingsbeleid gebaseerd op de gulden financieringsregel. Hierbij mag voor investeringen worden geleend, terwijl consumptieve uitgaven moeten worden gedekt. Theoretisch is dit concept aantrekkelijk; wanneer de overheid enkel

⁵⁶ Clerx, Kabel en Schuerman (2012). Begrotingsbeleid op weg naar 2020; CPB (2016). Opties voor begrotingsbeleid ([link](#)); Parlement.com (2022). Historische ontwikkeling begrotingsbeleid ([link](#))

leent voor investeringen die zichzelf via toekomstige economische groei terugverdienen, kunnen baten en lasten eerlijk worden verdeeld over generaties en blijft de overheidsschuld houdbaar. In de praktijk bleek de gulden financieringsregel echter niet normerend genoeg te werken, en de definitie van investeringen werd opgerekt (zie ook box 1 in paragraaf 1.2.1).

Rond 1950 werd overgestapt naar anticyclisch begrotingsbeleid, waarbij werd gepoogd om actief te sturen op de economische conjunctuur via de begroting. Hierbij stond macro-economische stabilisatie centraal. Deze visie op het begrotingsbeleid sloot aan bij de economische theorie van John Maynard Keynes. In tijden van laagconjunctuur stimuleert de overheid actief de economie, terwijl zij die in periodes van hoogconjunctuur juist afremt om oververhitting en inflatie te voorkomen. In de praktijk bleek het echter lastig om de conjunctuur te meten en te voorspellen. Daarbij hebben maatregelen vaak een vertraagd effect op de economie, waardoor actief sturen op het juiste moment zeer ingewikkeld bleek en beleid vaak alsnog procyclisch uitpakte.

In de periode 1961-1982 werd de groei van de uitgaven genormeerd op basis van de verwachte structurele groei, het zogenoemde structurele begrotingsbeleid. De gehanteerde Zijlstranorm bepaalde hoeveel ruimte er was voor extra uitgaven of lagere belastingen, uitgaande van de structurele economische groei en het aanvaardbaar geachte begrotingstekort. Structurele economische groei laat zich echter niet meten. In de praktijk bleek dat de structurele economische groei overschat werd en waren er geen goede prikkels om stijgende uitgaven aan sociale voorzieningen (die aanvankelijk buiten de norm vielen) en overheidssalarissen te beteugelen.

Van 1983 tot en met 1993 werd verkleinen van het tekort via tekortnormering begrotingsprioriteit nummer één. Sturen op het overheids-saldo creëerde echter een bijzonder onrustig begrotingsproces omdat er constant bijsturing vereist was, in het bijzonder bij conjuncturele tegenvallers. Tegelijkertijd werden meevallers gebruikt om eerdere bezuinigingen terug te draaien. Het resultaat was dat het beleid vaak procyclisch uitpakte, en dat kortetermijndoelstellingen ten koste gingen van de lange termijn.

In 1994 werd het trendmatig begrotingsbeleid geïntroduceerd. De kern van dit beleid is het meerjarige uitgaven- en inkomstenkader. Via automatische stabilisatie zorgt trendmatig begrotingsbeleid voor het opvangen van economische schokken voor burgers en bedrijven. Hiervoor is het van belang dat er voldoende buffers worden aangehouden om procyclisch beleid te voorkomen. Een verslechtering van het tekort als gevolg van de conjunctuur zou niet gepaard moeten gaan met bezuinigingen. Internationaal staat dit Nederlandse systeem goed aangeschreven. Sinds de invoering is de focus van behoedzaam ramen verschoven naar realistisch ramen.

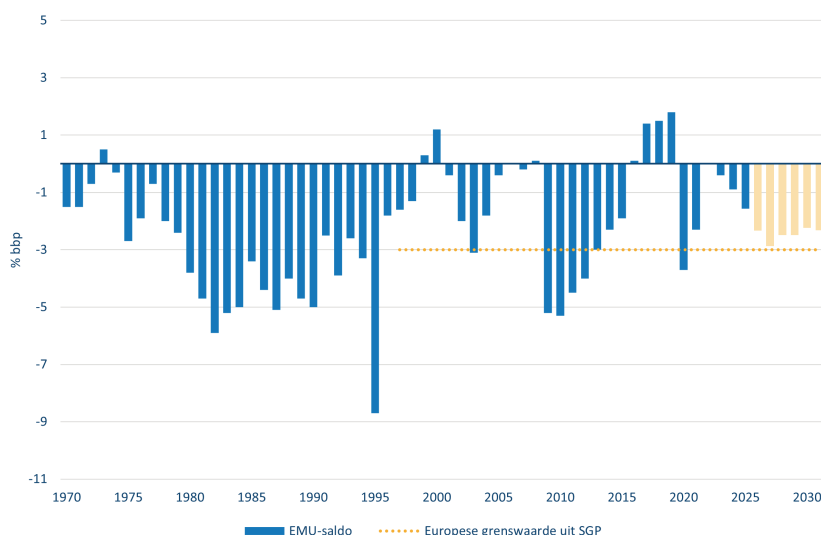
Met de Europese begrotingsregels is er sprake van een vorm van tekortnormering en schuldnormering, naast het nationale begrotingsbeleid. Voldoende ruimte tot de Europese referentiewaarden voor het tekort (3% bbp) en de schuld (60% bbp) is dan ook noodzakelijk om trendmatig begrotingsbeleid te voeren en spanning tussen de nationale- en Europese begrotingsregels te voorkomen. Met de

introduc­tie van het meer­jarige uit­ga­ven­pad in het re­cent her­ziene Eu­ro­pe­se be­gro­tings­raam­werk (Stabi­liteits- en Groei­pact, SGP) is daarnaast een in­di­ca­tor in de geest van het Ne­der­lan­dse trend­ma­tig be­gro­tings­be­leid ge­in­tro­duceerd. Het be­lang­rij­kste ver­schil is ech­ter dat er in het Eu­ro­pe­se uit­ga­ven­pad geen strik­te schei­ding is tus­sen in­kom­sten en uit­ga­ven.

1.3.2 Actuele stand van de overheidsfinanciën

Tijdens de kabinetsperiode blijft het tekort onder de 3% bbp en de schuld onder de 60% bbp. Voor 2026 en 2027 bedraagt de saldoram­ing – 2,3% bbp en – 2,9% bbp. Daarna zal het EMU-saldo naar verwachting uitkomen op – 2,5% bbp in zowel 2028 als 2029. De schuld neemt gedurende de kabinetsperiode geleidelijk toe, van 45,6% bbp in 2026 tot 49,6% bbp in 2031. Daarmee voldoen het tekort en de schuld gedurende de kabinetsperiode aan de Europese referentiewaarden (respectievelijk 3% en 60% bbp). Op 14 april heeft Nederland een herzien budgettair structureel plan voor de middellange termijn (Fiscal Structural Plan, FSP) ingediend bij de Europese Commissie.⁵⁷ De Europese Commissie heeft het FSP op 3 juni positief beoordeeld, waarna de Raad van de Europese Unie op 3 juli het uitgavenpad aan Nederland heeft aanbevolen.^{58,59} Dit uitgavenpad omvat de maximaal toegestane groei van de netto primaire uitgaven gedurende de periode 2026-2030 (de zogeheten budgettaire aanpassingsperiode).⁶⁰

Figuur 12 Ontwikkeling EMU-saldo

Bron: CBS en ministerie van Financiën

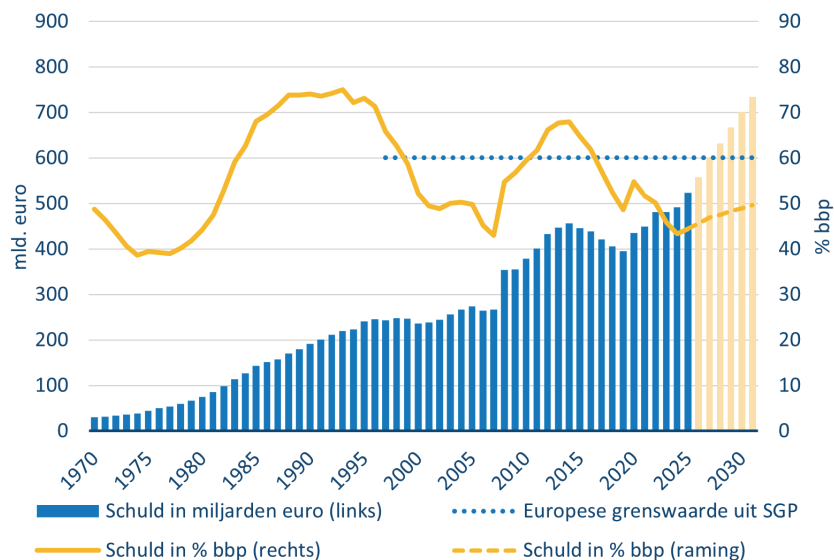
⁵⁷ Rijksoverheid (2026). Budgettair-structureel plan voor de middellange termijn 2026-2030 ([link](#))

⁵⁸ Europese Commissie (2026). Council recommendation endorsing the national medium-term fiscal-structural plan of the Netherlands ([link](#)).

⁵⁹ Raad van de Europese Unie (2026). Council recommendation endorsing the national medium-term fiscal-structural plan of the Netherlands ([link](#)).

⁶⁰ Zie ook bijlage 8 van de Miljoenennota 2026 voor een uitgebreide omschrijving van het (herziene) Europese begrotingsraamwerk ([link](#)).

Figuur 13 Ontwikkeling EMU-schuld

Bron: CBS en ministerie van Financiën

De goede uitgangspositie van de Nederlandse overheidsfinanciën draagt bij aan de welvaart van huidige en toekomstige generaties. Een lage overheids-schuld biedt ruimte voor macro-economisch stabiliserend beleid ten tijde van schokken. Zeker bij laagconjunctuur zijn bezuinigingen economisch extra pijnlijk.⁶¹ Daarnaast vragen markten bij een hogere schuld hogere rentes als compensatie voor extra risico en onzekerheid.⁶² Deze rentes stijgen harder bij een toename van schulden in landen waar de schuld al hoog is.⁶³ Daar komt bij dat landen met hoge schulden kwetsbaarder zijn voor financiële en geopolitieke schokken.⁶⁴ Door minder geld uit te geven aan rente blijft er meer geld beschikbaar voor investeringen of lagere lasten. Omgekeerd leidt een hogere schuldquote tot hogere rentelasten. Nederland geeft rond de 1% bbp uit aan rente (zie figuur 14), terwijl het gemiddelde van OESO-landen rond de 3,5% bbp ligt.⁶⁵ Naar verwachting zullen de rentelasten bij ongewijzigd beleid zowel in Nederland als internationaal verder toenemen.⁶⁶

⁶¹ IMF (2014). Fiscal Multipliers : Size, Determinants, and Use in Macroeconomic Projections ([link](#)).

⁶² Baldacci en Kumar (2010). Fiscal Deficits, Public Debt, and Sovereign Bond Yields ([link](#)).

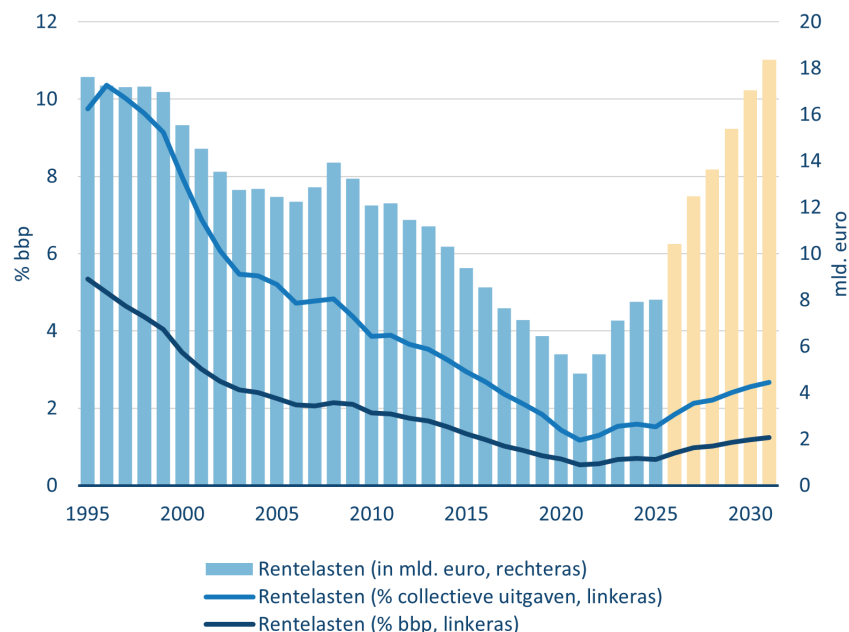
⁶³ Pamies, Carnot en Pătărău (2021). Do Fundamentals Explain Differences between Euro Area Sovereign Interest Rates? ([link](#)).

⁶⁴ DNB (2023). Geo-economic fragmentation: economic and financial stability implications ([link](#)); DNB (2024). Overzicht Financiële Stabiliteit Najaar 2024 ([link](#)).

⁶⁵ OESO (2025). Global Debt Report 2025 ([link](#)).

⁶⁶ IMF (2026). Fiscal Monitor, April 2026 ([link](#)); CPB (2025). Overheidsschuld op de lange termijn en de effecten van begrotingsregels ([link](#)).

Figuur 14 Ontwikkeling rentelasten

Bron: CPB (CEP 2026)

Hoge publieke schulden kunnen leiden tot hogere financieringslasten voor burgers en bedrijven. Doordat risicopremies op obligaties een belangrijk referentiepunt zijn, kunnen deze doorwerken in de financieringskosten van bedrijven, huishoudens en de financiële sector. Dit was in de zomer van 2024 bijvoorbeeld zichtbaar in Frankrijk, waar na de aankondiging van nieuwe verkiezingen de financieringskosten voor de overheid, bedrijven en banken toenamen.⁶⁷ Een hoge kredietwaardigheid kan zich juist vertalen in betere financieringsvoorwaarden voor burgers en bedrijven. Lagere financieringskosten kunnen private investeringen stimuleren.⁶⁸

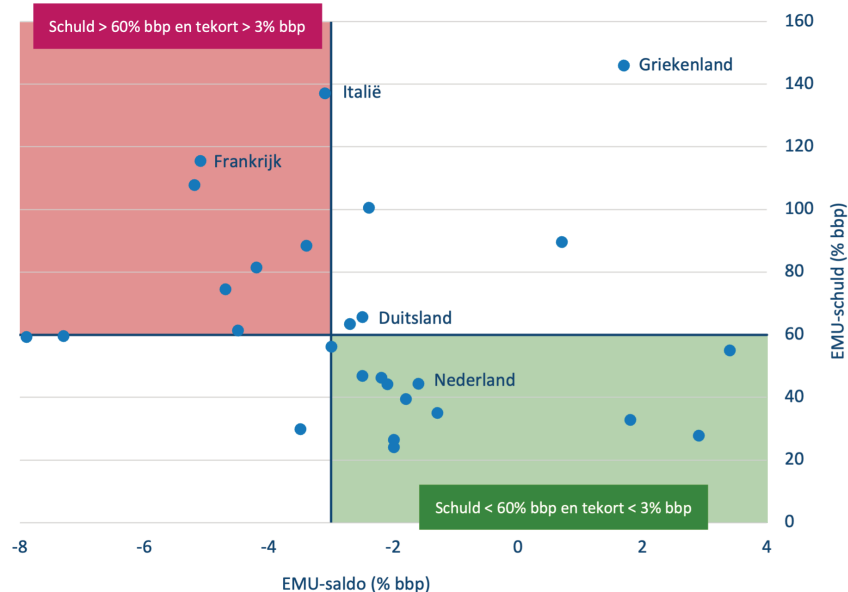
Nederland blijft internationaal inzetten op houdbare overheidsschulden. In internationaal perspectief heeft Nederland een sterke uitgangspositie, met een lage schuld in vergelijking tot de rest van de EU (zie figuur 15). Ook in de VS (122,5% bbp), Japan (234,9% bbp) en het VK (103,9% bbp) lag de schuldquote in 2025 aanzienlijk hoger.⁶⁹ Landen met hoge tekorten en schulden zijn kwetsbaarder voor economische schokken en financiële stress. Door de economische verwevenheid binnen de Europese economische en monetaire unie kan dit in ernstige gevallen ook andere lidstaten raken. Daarom maakt Nederland zich binnen de EU hard voor begrotingsdiscipline en beperking van schulden en tekorten.

⁶⁷ DNB (2024). Overzicht Financiële Stabiliteit - Najaar 2024 ([link](#)).

⁶⁸ DNB (2020). De gevolgen van een langdurig lage rente en een eventuele rentestijging ([link](#)).

⁶⁹ IMF (2025). Fiscal Monitor: Fiscal Policy under Uncertainty ([link](#)).

Figuur 15 Overheidsfinanciën Europese Unie 2025

Bron: Eurostat

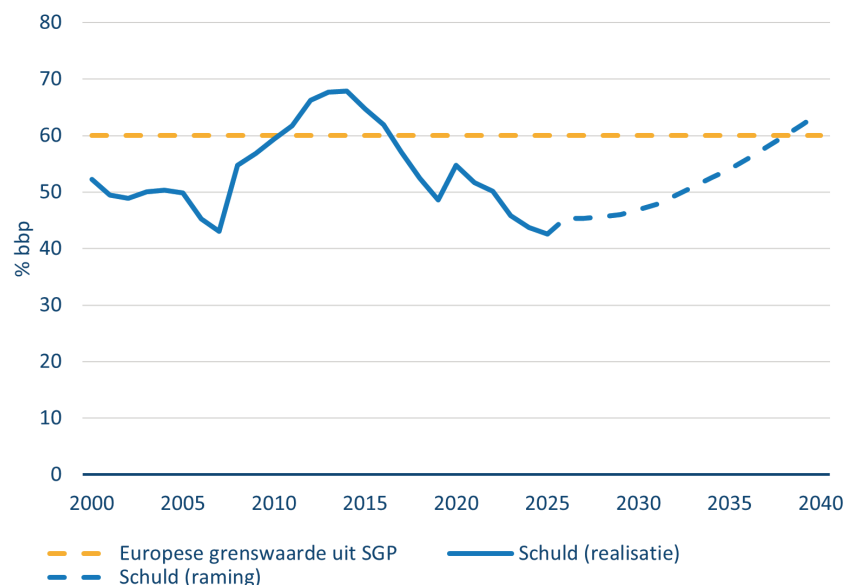
1.3.3 Overheidsfinanciën op de (middel)lange termijn

Het CPB raamt dat het tekort en de schuld op de (middel)lange termijn verslechteren. In maart 2026 (CEP) raamde het CPB dat het tekort bij ongewijzigd beleid geleidelijk verslechtert, naar 4,4% bbp in 2040.⁷⁰ In 2040 zal de overheidsschuld zonder aanvullend beleid naar schatting uitkomen op 64,1% van het bbp. Op de lange termijn loopt de overheidsschuld zonder aanvullend beleid verder op tot 137% bbp in 2060.⁷¹ Dit komt onder andere door toenemende rentelasten, defensie-uitgaven en vergrijzingsgerelateerde uitgaven aan zorg en sociale zekerheid. Hoewel de toekomstige schuldontwikkeling omgeven is door onzekerheid, is er een duidelijke opwaartse trend zichtbaar. Zonder hervormingen nemen zowel de belastingdruk als overheidsuitgaven naar verwachting toe. Dit kabinet kiest daarom voor hervormingen in de sociale zekerheid en zorg. Ook komende kabinetten zullen stappen moeten zetten om de overheidsfinanciën blijvend gezond te houden.

⁷⁰ CPB (2026). CEP 2026 - Verantwoording ([link](#)).

⁷¹ CPB (2026). Analyse Coalitieakkoord ([link](#)).

Figuur 16 Ontwikkeling schuld t/m 2040 (o.b.v. CEP)

Bron: CBS en CPB

De financiële reputatie van de Nederlandse overheidsfinanciën is goed, maar de stijgende schuld heeft gevolgen voor de verdeling tussen generaties. Nederland heeft een hoge kredietwaardigheid (AAA-status) met een lage risicopremie tot gevolg.⁷² Tegelijkertijd komt de Nederlandse kredietwaardigheid door verslechterende overheidsfinanciën bij ongewijzigd beleid in de toekomst wel meer onder druk te staan. Een stijgende overheidsschuld heeft ook gevolgen voor de verdeling van financiële baten en lasten tussen generaties. Daardoor kunnen toekomstige generaties niet van dezelfde voorzieningen profiteren zonder dat de belastingen omhoog moeten of de overheidsschuld oploopt.

Het effect op toekomstige generaties heeft een belangrijke rol in het kabinetsbeleid. Zo wordt bij de afzonderlijke beleids- en wetgevingsvoorstellen ter uitvoering van de Miljoenennota gekeken naar de effecten op de langere termijn.⁷³ Hiervoor is binnen het Beleidskompas de Leidraad Toekomstgericht Beleid opgesteld. De generatietoets is een van de onderdelen binnen deze Leidraad. De generatietoets zorgt ervoor dat beleidsmakers bij uitwerking van beleid de lange termijn en intergenerationale impact meenemen.⁷⁴ Hierbij wordt niet alleen gekeken naar financiële gevolgen, maar ook naar bredere maatschappelijke ontwikkelingen zoals duurzaamheid en toegang tot onderwijs.

⁷² Naast Nederland zijn er op dit moment slechts negen andere landen die bij alle drie de grote kredietbeoordelaars (Moody's, S&P en Fitch) die hoogste score hebben.

⁷³ Motie-Aerds (D66) c.s. over opnemen van een generatietoets in de Miljoenennota (Kamerstuk 36.800, D) ([link](#)).

⁷⁴ Zie ook Leidraad Toekomstgericht Beleid ([link](#)).

2 ONTWIKKELING VAN DE UITGAVEN EN INKOMSTEN RIJKSOVERHEID

De Miljoenennota 2027 presenteert de begroting voor het aankomende jaar.

De begroting is geactualiseerd op basis van de meest recente economische ramingen van het CPB. Ten opzichte van de Voorjaarsnota 2026 zijn een aantal aanvullende maatregelen genomen om aan te sluiten bij de actuele ontwikkelingen. Ook zijn afspraken uit het coalitieakkoord in samenwerking met het parlement nader uitgewerkt en aangepast. Dit hoofdstuk geeft een overzicht van de begroting 2027 en de budgettaire kerngegevens (2.1), en licht de besluitvorming toe voor de uitgaven (2.2) en de inkomsten (2.3). Daarnaast wordt de (verticale) ontwikkeling van het EMU-saldo en de EMU-schuld ten opzichte van de Voorjaarsnota 2026 gepresenteerd (2.4), evenals de horizontale ontwikkeling van de uitgaven (2.5) en de inkomsten (2.6). Tot slot wordt een aantal ontwikkelingen binnen de begroting extra toegelicht (2.7), zoals de uitgaven aan Oekraïne, medeoverheden en realistisch ramen.

2.1 Begroting 2027 en budgettaire kerngegevens

De uitgaven in 2027 zijn naar verwachting 517 miljard euro, de inkomsten 481 miljard euro. Tabel 2 toont het overzicht van de verwachte uitgaven en inkomsten van het Rijk, inclusief de raming voor de komende jaren. Het EMU-saldo komt in 2027 naar verwachting uit op een tekort van 36,7 miljard euro. Uitgedrukt in procenten bbp is het EMU-saldo – 2,9%. In de jaren daarna verbetert het EMU-saldo naar – 2,3% bbp in 2031. De overheids-schuld komt in 2027 naar verwachting uit op 46,9% bbp en zal doorgroeien tot 49,6% bbp in 2031.

Tabel 2 Budgettaire kerngegevens						
(in miljarden euro, tenzij anders aangegeven)	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Inkomsten (belastingen en sociale premies)	453,7	481,2	503,9	526,3	546,9	564,9
Reguliere netto-uitgaven binnen het uitgavenkader	450,7	488,7	510,6	532,7	548,8	566,1
Overige netto-uitgaven en correcties relevant voor het EMU-saldo	30,5	28,1	25,3	26,8	28,9	31,8
Totale netto-uitgaven relevant voor het EMU-saldo	481,2	516,8	535,9	559,5	577,6	597,9
EMU-saldo centrale overheid	– 27,5	– 35,6	– 32,0	– 33,2	– 30,8	– 33,0
EMU-saldo decentrale overheden	– 1,1	– 1,1	– 1,2	– 1,2	– 1,3	– 1,3
EMU-saldo collectieve sector	– 28,6	– 36,7	– 33,2	– 34,4	– 32,1	– 34,3
EMU-saldo collectieve sector (in procenten bbp)	– 2,3%	– 2,9%	– 2,5%	– 2,5%	– 2,2%	– 2,3%
EMU-schuld collectieve sector	558,1	599,6	631,9	667,4	701,0	734,5
EMU-schuld collectieve sector (in procenten bbp)	45,6%	46,9%	47,4%	48,3%	48,9%	49,6%
Bruto binnenlands product (bbp)	1.224	1.278	1.332	1.382	1.433	1.480

Bron: ministerie van Financiën

Het kabinet houdt vast aan trendmatig begroten, wat bijdraagt aan stabiel en voorspelbaar beleid. Als onderdeel hiervan zijn mee- en tegenvallers aan de inkomsten- en uitgavenkant integraal gewogen en voorzien van budgettaire dekking. Het kabinet heeft als doel een solide en gezonde rijksbegroting. Dit is van groot belang voor Nederlandse burgers en ondernemers. Tevens wordt hiermee voorkomen dat meer rekeningen

worden doorgeschoven naar volgende generaties. Door de maatregelen die het kabinet bij deze Miljoenennota neemt, blijven het overheidstekort en de schuld in de komende jaren binnen de Europese referentiewaarden.

2.2 Uitgavenkader

Het kabinet stuurt op het uitgavenkader zoals afgesproken in het coalitieakkoord. Het uitgavenkader is vastgesteld in de Startnota, als onderdeel van de Voorjaarsnota 2026. Hogere uitgaven die onder het kader vallen, moeten gedekt worden door lagere uitgaven elders op de begroting. Door middel van een kadertoets worden de budgettaire gevolgen van de besluitvorming inzichtelijk gemaakt. Daarbij wordt getoetst of het pakket aan maatregelen binnen het afgesproken uitgavenkader past.

De kadertoets van de uitgaven is weergegeven in tabel 3. Onder de tabel worden de maatregelen afzonderlijk toegelicht. Er wordt een kadercorrectie toegepast omdat het kabinet het financiële kader van het coalitieakkoord herijkt. De ruimte is onder andere benut voor lastenverlichting. Zowel het uitgavenkader als het inkomstenkader worden cumulatief met 2,7 miljard euro verlaagd. Het uitgavenkader en het inkomstenkader worden daarbij voor ieder jaar en structureel gesloten.

Tabel 3 Kadertoets uitgaven						
(in miljarden euro, min = onderschijding)	2026	2027	2028	2029	2030	2031
1 Uitgavenkader bij Voorjaarsnota 2026	453,3	488,3	510,3	528,6	545,6	564,0
Over/onderschijding uitgavenkader						
2 bij Voorjaarsnota 2026 (=9-1)	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
<i>Aanpassingen van het uitgavenkader naar aanleiding van:</i>						
3 WW en bijstand	- 0,2	- 0,5	- 0,4	0,0	0,0	0,0
4 Prijsaccres	0,0	0,3	0,3	0,4	0,4	0,4
5 Nominale ontwikkeling	0,0	2,3	1,7	2,0	2,0	2,0
6 Kasschuiven	- 2,0	- 1,0	0,6	1,2	0,1	0,4
7 Overige kadercorrecties	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1
8 Uitgavenkader bij Miljoenennota 2027 (1 t/m 7)	451,1	489,5	512,6	532,1	548,2	566,8
9 Kaderrelevante uitgaven bij Voorjaarsnota 2026	453,3	488,3	510,3	528,6	545,6	564,0
<i>Uitgavenmutaties met aanpassing van het uitgavenkader:</i>						
10 Totaal aanpassing uitgavenkader (3 t/m 7)	- 2,2	1,2	2,3	3,5	2,6	2,8
<i>Uitgavenmutaties met beslag op budgettaire ruimte:</i>						
Uitvoeringsinformatie						
11 Uitvoeringsinformatie VWS	0,1	- 0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
12 Uitvoeringsinformatie SZW	0,0	- 0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
13 Gasbaten	- 0,1	- 0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
14 Volumeaccres	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1
15 EU-afdrachten	- 0,4	- 0,5	- 0,5	- 0,5	- 0,4	- 0,4
16 NAVO-norm o.b.v. CPB raming (bbp)	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	- 0,1
17 Nationaal Versterkingsplan Microchip-Talent	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
18 Prijsrisicobuffer SDE	0,0	- 0,1	- 0,4	- 0,6	- 0,6	- 0,9
19 Overig	0,0	0,0	- 0,1	0,0	0,0	0,0
Sociale Zekerheid						

(in miljarden euro, min = onderschijding)	2026	2027	2028	2029	2030	2031
20 Schrappen verlaging max. dagloon	0,0	0,0	0,0	0,7	0,7	0,7
21 Uitstel CRTV tot 1/1/2028	-0,1	0,6	0,2	0,0	0,0	0,0
22 Uitstel WW met één jaar (1/1/2029)	0,0	0,0	0,0	0,7	0,5	0,0
23 Uitstel AO-tegemoetkoming met één jaar (1/1/2029)	0,0	0,0	0,3	0,0	0,0	0,0
24 Gedeeltelijke uitstel KOT tranche 2027	0,0	-0,4	0,0	0,0	0,0	0,0
25 Minder steile afbouw kindgebonden budget	0,0	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0
26 Inzet versterking van gezinnen tranche 2027	0,0	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2
Zorg						
27 Uitstel verhoging eigen risico met 60 euro naar 2028	0,0	1,0	0,0	0,0	0,0	0,0
28 Uitstel envelop zorgkosten chronisch zieken naar 2028	0,0	-0,4	0,0	0,0	0,0	0,0
Kansrijke Start: gemeentelijke en maatschappelijke ondersteuning						
29 kwetsbare gezinnen	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1
30 Inzet Kansrijke Start uit envelop Jeugd en School	0,0	0,0	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1
31 Continueren budget 2026 palliatieve zorg en hospices	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
32 Inhaalcampagne gordelroosvaccinatie (leeftijd 61-69 jaar)	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1
33 Aanpak zorgfraude	0,0	0,0	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1
34 Schrappen opslag wanbetalers	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
35 Vrouwenopvang/Filomena	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
36 Subsidie Centrum Seksueel Geweld	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
37 Pilot crisisteam kindveiligheid	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Klimaat, energie, infrastructuur en woningbouw						
38 Subsidie CO2-opslagproject Aramis	0,0	0,0	0,3	0,3	0,3	0,3
39 Uitbetaling Indirecte kostencompensatie 2026 één jaar naar voren	0,0	0,3	-0,3	0,0	0,0	0,0
40 Verduurzaming brandstoffen luchtvaart	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
41 Bijdrage IenW begroting t.b.v. verduurzaming	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
42 Impuls infrastructuur (1,5 miljard t/m 2035)	0,0	0,0	0,0	0,1	0,2	0,2
43 Investerings regionale mobiliteit/ontsluiting	0,0	0,0	0,1	0,2	0,3	0,3
44 Inzet envelop woningbouw	0,0	0,0	0,0	-0,2	-0,2	-0,2
Investeringspakket						
45 NADI (cumulatief 500 miljoen)	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1
46 Dekking uit envelop innovatie regionale campussen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
47 Vrijval NGF-middelen	0,0	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1
48 Inzet NGF-middelen voor nieuwe ronde	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Internationaal en veiligheid						
49 Intensivering ontwikkelingssamenwerking	0,0	0,4	0,4	0,4	0,0	0,0
50 Verscherpttoezichtlocaties asiel	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
51 Migratiepartnerschappen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
52 Vreemdelingenbewaring	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
53 Dienst Terugkeer en Vertrek	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
54 Inzet uit AenM begroting	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Weerbaarheid						
55 Maatschappelijke weerbaarheid medeoverheden (t/m 2035)	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1
56 Luchtbeveiliging (Justitie) (t/m 2035)	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Overige uitgaven						
Aanvullende taakstelling Rijk (in stappen van 200 mln. vanaf 2031 t/m 2035)	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-0,2
58 Versnellen slagvaardige overheid	0,0	0,0	-0,2	-0,2	0,0	0,0
59 Inhouden LPO tranche 2027 en 2028 over CA-intensiveringen	0,0	-0,1	-0,4	-0,5	-0,4	-0,5
60 Aanvullende onderuitputting	0,0	-1,5	-1,5	0,0	0,0	0,0

(in miljarden euro, min = onderschrijding)	2026	2027	2028	2029	2030	2031
61 Kaderrelevante uitgaven bij Miljoenennota 2027 (=9 t/m 60)	450,7	488,7	510,6	532,7	548,8	566,1
62 Over/onderschrijding na besluitvorming (=61-8)	- 0,4	- 0,7	- 2,0	0,5	0,6	- 0,7
63 Kadercorrectie	0,4	0,7	2,0	- 0,5	- 0,6	0,7
64 Over/onderschrijding kader bij Miljoenennota 2027	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Aanpassingen van het uitgavenkader

3. WW en bijstand

De verwachte uitgaven aan de WW en bijstand zijn bijgesteld op basis van de meest recente CPB-raming. Mutaties van uitgaven aan de WW en bijstand, die niet het gevolg zijn van beleid, worden conform begrotingsregels met een kadercorrectie verwerkt.

4. Prijsaccres

De jaarlijkse bijstelling van het gemeente- en provinciefonds heet accres. Het accres is sinds 2024 gekoppeld aan de ontwikkeling van het bbp. Op basis van de MEV-raming van het CPB is het accres bijgesteld. Deze post betreft het prijsdeel en wordt conform begrotingsregels met een kadercorrectie verwerkt.

5. Nominale ontwikkeling

Op basis van actuele macro-economische inzichten uit de MEV van het CPB zijn de ramingen voor ontwikkeling van de lonen en prijzen bijgesteld.

6. Kasschuiven

Door gewijzigde kasritmes in uitgaven vinden er een aantal kasschuiven plaats. Per saldo worden er middelen uit 2026 en 2027 naar latere jaren verschoven. Zie paragraaf 2.7.5 voor meer toelichting op de kasschuiven.

7. Overige kadercorrecties

Deze post bestaat uit een aantal kleinere kadercorrecties, bijvoorbeeld voor de loonkostensubsidie en het afschaffen van de bosbouwvrijstelling, inclusief structureel 5 miljoen euro terugsluis voor natuurbelief.

Uitvoeringsinformatie

11. Uitvoeringsinformatie VWS

Het uitgavenbeeld van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) laat een incidentele tegenvaller zien van 134 miljoen euro in 2026. Over de jaren heen wordt deze tegenvaller gedekt en levert VWS 2 miljoen euro in. Structureel sluit het beeld op nul.

12. Uitvoeringsinformatie SZW

Op de begroting van het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW) worden verschillende eerder genomen besluiten budgettair verwerkt. Dit betreft onder andere het eerder genomen besluit om proactieve dienstverlening weer toe te passen op de algemene bijstand, en het verwerken van de dekking uit het aanpassen van het knikpunt in het kindgebonden budget.

13. Gasbaten

Door de stijging van de gasprijzen stijgen de winstafrachten op grond van de Mijnbouwwet (winstaandeel) op korte termijn. Dit leidt tot hogere gasbaten in 2026 en 2027 en lagere gasbaten in de jaren erna.

14. Volumeaccres

Op basis van de geactualiseerde bbp-cijfers van de MEV-raming wordt de accrestranche 2027 bijgesteld. Dit betreft het volumedeel.

15. EU-afdrachten

De meevaller op de EU-afdrachten (445 miljoen euro structureel) is het gevolg van de verwerking van verschillende Europese begrotingsstukken en economische ramingen. De belangrijkste oorzaken zijn de daling van het Nederlandse aandeel bruto nationaal inkomen (bni) naar 6,2%, bijstellingen van de afdrachten voor btw en plastic, en een hogere perceptiekostenvergoeding. Daartegenover is er sprake van een tegenvaller als gevolg van de actualisatie van de verwachte bni-korting. Incidenteel zijn er wijzigingen op de jaarbegroting van 2026 en 2027 verwerkt.

16. NAVO-norm o.b.v. CPB-raming (bbp)

De raming van het bruto binnenlands product is neerwaarts bijgesteld. Hierdoor is minder budget nodig om te voldoen aan de NAVO-norm. De uitgaven worden neerwaarts bijgesteld met 130 miljoen euro in 2031, oplopend tot 150 miljoen euro in 2035.

17. Nationaal Versterkingsplan Microchip-Talent

Met het oog op de verwachte toename van het aantal internationale (techniek)studenten in het kader van de stimulering van talent voor de microchipindustrie, is er vanaf 2031 jaarlijks 80 miljoen euro structureel gereserveerd voor onderwijsbekostiging en studiefinanciering. Op basis van de opgestelde plannen en de meest recente ramingen resteert structureel 41 miljoen euro.

18. Prijsrisicobuffer SDE

De prijsrisicobuffer van de Stimulering Duurzame Energieproductie en Klimaattransitie (SDE) wordt in de meerjarenperiode bijgesteld naar 10%.

19. Overig

De post Overig bevat onder andere dividenden, transformatiemiddelen VWS en terugontvangsten op covidmaatregelen.

Sociale Zekerheid

20. Schrappen verlaging maximum dagloon

De in het coalitieakkoord opgenomen maatregel om het maximumdagloon met 20% te verlagen, wordt geschrapt. Het huidige niveau van het maximumdagloon voor WIA-, WAO-, WW-, ZW-, WAZO-, WIEG- en WBO-uitkeringen blijft gelijk, waardoor mensen met een inkomen rond of boven het maximumdagloon niet achteruitgaan in hun uitkeringshoogte.

21. Uitstel CRTV tot 1/1/2028

De maatregel om de compensatieregeling transitievergoeding (CRTV) af te schaffen per 1 januari 2027, wordt met één jaar uitgesteld. De nieuwe ingangsdatum van de maatregel is 1 januari 2028. Dit leidt tot een incidenteel besparingsverlies.

22. Uitstel WW met één jaar (1/1/2029)

De maatregel om de maximale duur van een WW-uitkering in te korten van 24 naar 12 maanden, wordt met één jaar uitgesteld. Dit leidt tot een incidenteel besparingsverlies. De overige maatregelen op de WW uit het coalitieakkoord (aanscherpen referte-eis, verhoogde uitkering in eerste twee maanden en vertraagde opbouw) blijven ongewijzigd en worden ingevoerd vanaf 2030.

23. Uitstel AO-tegemoetkoming met één jaar (1/1/2029)

De maatregel om de tegemoetkoming voor arbeidsongeschikten af te schaffen wordt met één jaar uitgesteld. Dit leidt tot incidenteel hogere uitkeringslasten van 311 miljoen euro.

24. Gedeeltelijk uitstel kinderopvangtoeslag (KOT) tranche 2027

In aanloop naar invoering van het nieuwe financieringsstelsel in de kinderopvang is gekozen voor een ingroeipad. De vergoeding voor kinderopvang wordt jaarlijks verhoogd en steeds meer ouders krijgen recht op de maximale vergoeding. Voor 2027 was er 715 miljoen euro gereserveerd voor de volgende stap van het ingroeipad. Er is besloten om dit bedrag in 2027 met 350 miljoen euro te verlagen naar 365 miljoen euro, waardoor het vergoedingspercentage minder snel stijgt.

25. Minder steile afbouw kindgebonden budget

De maatregel om een tweede knikpunt in de Wet op het kindgebonden budget (Wkb) te introduceren wordt in 2027 verzacht door het hogere afbouwpercentage in twee stappen in te voeren. Het afbouwpercentage wordt in 2027 verhoogd naar 9,95% en structureel vanaf 2028 naar 12,8%. Dit leidt tot een incidenteel besparingsverlies van cumulatief circa 163 miljoen euro.

26. Inzet versterking van gezinnen tranche 2027

De eerste tranche 2027 van de gezinsenveloppe wordt gehalveerd. De resterende intensivering van per saldo 150 miljoen euro wordt via een nota van wijziging toegevoegd aan het reeds bij de Tweede Kamer voorliggende wetsvoorstel tot wijziging van de Wet op het kindgebonden budget (introduktie tweede knikpunt Wkb).

Zorg

27. Uitstel van verhoging eigen risico met 60 euro naar 2028

De verhoging van het eigen risico met 60 euro wordt met een jaar uitgesteld. De zorguitgaven stijgen hierdoor met 1 miljard euro in 2027.

28. Uitstel envelop zorgkosten chronisch zieken naar 2028

Aangezien de verhoging van het eigen risico met 60 euro een jaar wordt uitgesteld, wordt de inzet van de envelop voor zorgkosten van chronisch zieken ook een jaar uitgesteld.

29. Kansrijke Start: gemeentelijke en maatschappelijke ondersteuning kwetsbare gezinnen

Het kabinet zet 25 miljoen euro in 2027 oplopend tot 62 miljoen euro structureel in voor de gemeentelijke en maatschappelijke ondersteuning van kwetsbare gezinnen met het programma Kansrijke Start. Deze intensivering wordt grotendeels gedekt uit de CA-reservering Jeugd en School.

30. Inzet Kansrijke Start uit envelop Jeugd en School

De middelen uit de envelop Jeugd en School worden voor 16 miljoen euro in 2027 oplopend tot 52 miljoen euro structureel ingezet voor de intensivering van het programma Kansrijke Start.

31. Continueren budget 2026 palliatieve zorg en hospices

Het kabinet intensificeert structureel 18 miljoen euro in de palliatieve zorg.

32. Inhaalcampagne gordelroosvaccinatie (leeftijd 61-69 jaar)

Het kabinet reserveert voor 2028 tot en met 2031 incidenteel cumulatief 400 miljoen euro voor een vierjarige inhaalcampagne van de gordelroosvaccinatie voor 61- tot 69-jarigen. Voor mensen van 70 jaar en ouder blijft de gordelroosvaccinatie op eigen kosten.

33. Aanpak zorgfraude

De aanpak van zorgfraude moet taakstellend 50 miljoen euro structureel opleveren. De uitwerking wordt nog nader bepaald.

34. Schrappen opslag wanbetalers

De opslag bestuursrechtelijke premie (BAZ-regeling) wordt afgeschaft. Dit leidt tot structureel 12 miljoen euro minder inkomsten.

35. Vrouwenopvang/Filomena

Het kabinet stelt 10 miljoen euro beschikbaar in 2027, 2028 en 2029 voor vrouwenopvang.

36. Subsidie Centrum Seksueel Geweld

Het kabinet stelt 2 miljoen euro beschikbaar in de jaren 2027, 2028 en 2029 voor het Centrum Seksueel Geweld.

37. Pilot crisisteam kindveiligheid

Voor een driejarige pilot met een crisisteam kindveiligheid wordt 5 miljoen euro beschikbaar gesteld in de jaren 2027, 2028 en 2029.

Klimaat, energie, infrastructuur en woningbouw

38. Subsidie CO2-opslagproject Aramis

Voor het CO2-opslagproject Aramis wordt 1,3 miljard euro beschikbaar gesteld. Hiermee wordt het risico gemitigeerd dat de vraag naar ruimte voor CO2-opslag niet snel genoeg op gang komt.

39. Uitbetaling Indirecte kostencompensatie 2026 één jaar naar voren

De uitbetaling van de Indirecte kostencompensatie 2026 voor de energie-intensieve industrie wordt één jaar vervroegd.

40. Verduurzaming brandstoffen luchtvaart

Reservering Sustainable Aviation Fuel (SAF) Fonds: door Schiphol wordt een kortlopend fonds opgezet om luchtvaartmaatschappijen te stimuleren duurzame luchtvaartbrandstoffen (SAF) bovenop het EU-mandaat bij te mengen. IenW levert hiervoor een bijdrage aan het fonds, mits de Europese Commissie hiermee akkoord gaat. Het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat (IenW) levert hiervoor een bijdrage van in totaal 45 miljoen euro.

41. Bijdrage IenW begroting t.b.v. verduurzaming

Voor de dekking van de bijdrage om het gebruik van SAF te stimuleren wordt 20 miljoen euro vrijgemaakt op hoofdstuk XII. De overige 25 miljoen euro komt van het artikel voor verkenningen, reserveringen en investeringsruimte van het Mobiliteitsfonds.

42. Impuls infrastructuur (1,5 miljard t/m 2035)

Er wordt 1,5 miljard euro geïnvesteerd in de herprioriteringsopgave van het Mobiliteitsfonds en ingezet om de instandhoudingsopgave aan te pakken.

43. Investeren regionale mobiliteit/ontsluiting

Voor investering in regionale mobiliteit en ontsluiting wordt vanaf 2030 structureel 300 miljoen euro beschikbaar gesteld.

44. Inzet envelop woningbouw

Ter dekking van de *Anti-Tax Avoidance Directive* (ATAD) vrijstelling voor woningcorporaties wordt een deel van de Aanvullende Post-reservering voor woningbouw ingezet.

Investeringspakket

45. NADI (cumulatief 500 miljoen)

In het coalitieakkoord is 500 miljoen euro niet-saldorelevant budget gereserveerd voor de oprichting van een Nationaal Agentschap voor Disruptieve Innovatie (NADI). Omdat het niet mogelijk is de bijdrage aan de NADI niet-saldorelevant vorm te geven, is cumulatief 500 miljoen euro saldorelevant budget gereserveerd voor het NADI.

46. Dekking uit envelop innovatie regionale campussen

Binnen de meerjarenperiode wordt cumulatief 42 miljoen euro van de CA-reservering innovatie regionale campussen ingezet ter gedeeltelijke dekking van het NADI.

47. Vrijval NGF-middelen

Voor een aantal projecten uit het Nationaal Groeifonds (NGF) zijn gereserveerde of reeds toegekende middelen vrijgevallen na advies van de Adviescommissie NGF.

48. Inzet NGF-middelen voor nieuwe ronde

De vrijgevallen NGF-middelen worden ingezet voor een nieuwe openstellingsronde van het NGF.

Internationaal en veiligheid

49. Intensivering ontwikkelingssamenwerking

Er wordt in de jaren 2027 tot en met 2029 cumulatief 1,1 miljard euro geïntensiveerd in ontwikkelingssamenwerking. Deze middelen worden op de begroting van Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking (BHOS) onder andere ingezet voor Oekraïne, humanitaire hulp, water, en veiligheid en stabiliteit.

50. Verscherpttoezichtlocaties asiel

Vanaf 2027 wordt structureel 6 miljoen euro beschikbaar gesteld voor de uitbreiding van verscherpttoezichtlocaties voor overlastgevende asielzoekers. Het betreft budget voor structureel 45 plekken.

51. Migratiepartnerschappen

Vanaf 2029 wordt structureel 6 miljoen euro beschikbaar gesteld voor internationale partnerschappen. Dit budget wordt ingezet voor het bevorderen van terugkeer en het tegengaan van irreguliere migratie.

52. Vreemdelingenbewaring

In 2027 wordt 19,5 miljoen euro beschikbaar gesteld aan de Dienst Justitiële Inrichtingen voor vreemdelingenbewaring. Naar verwachting neemt het aantal benodigde plaatsen toe, onder andere als gevolg van het Europese Asiel- en Migratiepact. Dit bedrag is bestemd voor de exploitatie van 90 plaatsen in het Justitieel Complex Schiphol.

53. Dienst Terugkeer en Vertrek

In 2027 wordt 6 miljoen euro beschikbaar gesteld voor de Dienst Terugkeer en Vertrek (DTenV). Naar verwachting nemen de werkzaamheden voor DTenV toe, onder andere als gevolg van het Europese Asiel- en Migratiepact.

54. Inzet uit AenM begroting

De dekking wordt in 2027 (31 miljoen euro) incidenteel gevonden uit artikel 92 (nominaal nog onverdeeld). De structurele dekking (6 miljoen euro in 2028 en vanaf 2029 12 miljoen euro) komt uit het opheffen van de Dienst Identificatie en Screening Asielzoekers (DISA).

Weerbaarheid

55. Maatschappelijke weerbaarheid medeoverheden (t/m 2035)

Het kabinet maakt 20 miljoen euro in 2027 oplopend tot 70 miljoen euro jaarlijks in 2032 tot en met 2035 beschikbaar voor maatschappelijke weerbaarheid bij medeoverheden.

56. Luchtbeveiliging (Justitie) (t/m 2035)

Het kabinet stelt vanaf 2028 tot en met 2035 incidenteel 12 miljoen euro per jaar beschikbaar voor luchtbeveiliging (Justitie).

Overige uitgaven

57. Aanvullende taakstelling Rijk (in stappen van 200 miljoen vanaf 2031 t/m 2035)

De efficiëncytaakstelling op de Rijksoverheid uit het coalitieakkoord (maatregel 61) loopt op tot en met 2030. In aanvulling daarop wordt vanaf 2031 een aanvullende taakstelling opgelegd van 200 miljoen euro oplopend tot 1 miljard euro per jaar. De verdeling is conform het coalitieakkoord.

58. Versnellen slagvaardige overheid

De taakstelling vernieuwing van de rijksdienst en een slagvaardige overheid uit het coalitieakkoord (maatregel 62) buigt 400 miljoen euro om in 2029 en 1 miljard euro vanaf 2030 structureel. Het versnellen van het onderdeel slagvaardige overheid levert een besparing op van jaarlijks 200 miljoen euro in 2028 en 2029. De verdeling is conform het coalitieakkoord.

59. Inhouden LPO tranche 2027 en 2028 over CA-intensiveringen

De loon- en prijsbijstelling tranche 2027 en tranche 2028 over CA-intensiveringen worden ingehouden ter dekking van problematiek.

60. Aanvullende onderuitputting

In 2027 en 2028 wordt aanvullende onderuitputting ingeboekt. Indien de onderuitputting in 2027 en 2028 niet wordt gerealiseerd, worden de prijsbijstelling tranches 2027 en 2028 ingehouden.

63. Kadercorrectie

Er wordt een kadercorrectie toegepast omdat het kabinet het financiële kader van het coalitieakkoord herijkt. De ruimte is onder andere benut voor lastenverlichting. Zowel het uitgavenkader als het inkomstenkader worden cumulatief met 2,7 miljard euro verlaagd. Het inkomstenkader en het uitgavenkader worden daarbij voor ieder jaar en structureel gesloten.

2.3 Inkomstenkader en lasten- en koopkrachtbesluitvorming

2.3.1 Inkomstenkader

In de Miljoenennota worden de beleidsmatige aanpassingen verwerkt

in het inkomstenkader. Het inkomstenkader heeft als doel om tegelijkertijd de overheidsfinanciën en de lastendruk voor burgers en bedrijven te beheersen. Via het inkomstenkader legt het kabinet vast hoeveel

inkomsten er in de kabinetsperiode binnenkomen. Beleidsmatige aanpassingen ten opzichte van deze bedragen moeten gecompenseerd worden met andere lastenmaatregelen.

Schommelingen in de inkomsten door niet-beleidsmatige oorzaken, met name economische ontwikkelingen, compenseert het kabinet niet. Als er hierdoor minder inkomsten binnenkomen, laat het kabinet de staatschuld oplopen in plaats van extra belastingen te heffen.⁷⁵ Andersom worden hogere inkomsten ingezet om buffers te creëren voor slechtere tijden. Dit zorgt voor automatische stabilisatie: economische schokken voor burgers en bedrijven worden gedempt via de overheidsfinanciën. De belasting-inkomsten bewegen dus mee met de economische conjunctuur. Het zorgt bovendien voor een stabiele lastendruk. Beleidsaanpassingen in de lasten (tariefwijzigingen of grondslagwijzigingen) moeten gecompenseerd worden met andere inkomstenmaatregelen.

Tabel 4 geeft de stand weer van het inkomstenkader na de besluitvorming. Cumulatief over de kabinetsperiode is er een tekort van 2,7 miljard euro. Structureel is er een tekort van 282 miljoen euro. Er wordt een kadercorrectie toegepast omdat het kabinet het financiële kader van het coalitieakkoord herijkt. De ruimte is onder andere benut voor lastenverlichting. Zowel het uitgavenkader als het inkomstenkader worden cumulatief met 2,7 miljard euro verlaagd. Het inkomstenkader en het uitgavenkader worden daarbij voor ieder jaar en structureel gesloten. Naast het presenteren van een technische invulling op koopkracht (zie paragraaf 2.3.2), schaft het kabinet een aantal ondoelmatige fiscale regelingen af.⁷⁶ Het kabinet neemt maatregelen binnen de innovatiebox om deze toegankelijker te maken voor het midden- en kleinbedrijf (mkb). De investeringscapaciteit van woningcorporaties wordt versterkt. In het autodomein worden de lasten verlicht, onder andere door een gedeeltelijke verlenging van de korting op de brandstofaccijnzen.

Tabel 4 Inkomstenkader								
	In miljoenen euro (+ is saldoverbeterend)	2026	2027	2028	2029	2030	2031	structuur
Koopkracht								
1	Arbeidskorting verhogen met 173 euro op alle knikpunten (technische invulling)		– 1362	– 1362	– 1362	– 1362	– 1362	– 1362
2	Tarief eerste schijf en tarief tweede schijf verlagen met 0,06%-punt (technische invulling)		– 301	– 301	– 301	– 301	– 301	– 301
3	Ouderenkorting verlagen met 100 euro (technische invulling)		197	197	197	197	197	197
4	Aanvangspunt toptarief 2027 bevroren op niveau 2026 (technische invulling)		749	749	749	749	749	749
5	Hoger vastgestelde premie Werkhervattingskas (Whk) door UWV		357	357	357	357	357	357
6	Verhoging tarief belasting op leidingwater (BoL) met 0,10 euro		111	111	111	111	111	111
7	Energiebelastingvermindering toespitsen op huishoudens					401	395	371
Afschaffen negatief geëvalueerde fiscale regelingen								
8	Afschaffen bosbouwvrijstelling				34	34	34	35
9	Kadercorrectie voor terugsluis naar natuur				– 5	– 5	– 5	– 5
10	Afschaffen willekeurige afschrijving starters				2	4	6	8
11	Afschaffen verlaagd btw-tarief op luchtballonvaart			2	2	2	2	2
12	Afschaffen verlaagd accijnstarief voor kleine brouwerijen			2	2	2	2	2
13	Afschaffen startersaftrek bij arbeidsongeschiktheid				1	1	1	1

⁷⁵ Zolang de Europese referentiewaarden voor het tekort (3% bbp) en de schuld (60% bbp) niet worden overschreden. Bij overschrijding kijkt het kabinet zowel naar uitgaven- als inkomstenmaatregelen om onder de referentiewaarden te blijven.

⁷⁶ Conform de motie Dassen, [36848, nr. 101](#)

In miljoenen euro (+ is saldoverbeterend)	2026	2027	2028	2029	2030	2031	struc
Overige besluitvorming							
14 Verruiming innovatiebox mkb van 25.000 naar 100.000 euro		- 20	- 20	- 20	- 20	- 20	- 20
15 Fiscale investeringsreserve dier en klimaat					- 50	- 50	- 25
16 Investeringscapaciteit woningcorporaties (ATAD)			- 425	- 425	- 425	- 425	- 425
17 Inzetten envelop investeringscapaciteit woningbouwcorporaties (vpb)			250	250	275	275	325
18 Harmoniseren tarief voor langeafstandsvluchten naar niveau Duitsland		- 61	- 61	- 61	- 61	- 61	- 61
19 Verlengen accijnskorting op diesel		- 475					
20 Langzamer afbouwen accijnskorting op diesel en benzine			- 750				
21 Terugdraaien afschaffen CO ₂ -heffing glastuinbouw per 2027		61					
22 Tijdelijke verlaging energiebelasting glastuinbouw als compensatie bijmengverplichting groen gas		- 51					
23 Vrijvallen envelop glastuinbouw in 2027		285					
24 Doorwerking uitstel van verhoging eigen risico met 60 euro op de zorgpremies		1015					
25 Doorwerking uitstel van verhoging eigen risico met 60 euro op de zorgtoeslag		- 103					
26 Eerbiedigende werking youngtimer en leeftijdsgrens (motie Grinwis/Oosterhuis)		- 58	5	- 11	- 11	- 11	- 11
27 Greentimerregeling per 2028 (motie Grinwis/Oosterhuis)			8	- 5	- 28	- 50	- 21
28 Aanpassing afvalpakket (motie Stultiens)		- 11	- 200	- 207	- 118	- 57	- 69
Herijkingen							
29 Afschaffen accijns teruggaafregeling voor biobrandstoffen		2	2	2	2	2	2
30 Invoeren fiscale regeling werknemersopties voor start-ups en scale-ups		- 28	- 29	- 31	- 32	- 34	7
31 Afschaffen verlaagd btw-tarief voor sierteelt			- 23	- 23	- 23	- 23	- 23
32 Afschaffen aftrek specifieke zorgkosten			27	27	27	27	27
33 Bevroren aftoppingsgrens pensioenopbouw voor zes jaar		- 4	- 5	- 8	- 14	- 18	- 24
34 Aanpassen Pijler 2 n.a.v. Side-by-Side-akkoord	16	16	16	15	15	15	14
35 Stapsgewijs afschaffen stakingsaftrek		- 1	- 2	- 2	- 4	- 5	- 5
36 Stapsgewijs afschaffen meewerkaftrek					- 1	- 1	- 1
37 Verlagen algemene overdrachtsbelasting voor woningen van 8% naar 7%	39	- 25	9	9	9	9	9
38 Aanpassen behandeling ingeprijsd valutaresultaat		- 46	4	4	4	4	4
39 Wijzigen belastingverdrag Zweden		2	2	2	2	2	2
40 Verlagen vermogensgrens zorgtoeslag		0	3	- 4	- 9	- 24	- 24
Verplichte implementatie EU-richtlijn							
41 Implementatie VAT in the Digital Age (ViDA)			- 59	- 122	- 122	- 122	- 122
Verwerking uitvoeringsinformatie Zvw							
42 Zorgpremieontwikkeling door Zvw-uitgaven		149	148	238	284	287	287
43 Doorwerking ontwikkeling zorgpremies op zorgtoeslag		- 28	- 28	- 44	- 53	- 53	- 53
44 Compensatie zorgpremies via tarief 1e en 2e schijf IB		- 73	- 72	- 116	- 139	- 140	- 140
45 Compensatie zorgpremies via Aof-premie		- 49	- 48	- 77	- 92	- 93	- 93
Doorwerking niet verlagen maximumdagloon op werkgeverspremies							
46 Premie-inkomsten Aof, Whk en Wko (verbreding grondslag)				1.963	1.963	1.963	1.963
47 Premie-inkomsten AWf en Ufo (verbreding grondslag)				686	686	686	686
48 Aof-premie, Whk-premie en opslag Wko: lager tarief				- 1.963	- 1.963	- 1.963	- 1.963
49 AWf-premie en Ufo-premie: lager tarief				- 686	- 686	- 686	- 686
Noodpakket energie, mobiliteit en economie							
50 Verhogen onbelaste reiskostenvergoeding naar 0,25 euro per km	- 144	- 185	- 222	- 216	- 211	- 206	- 206
51 Tijdelijk verlagen motorrijtuigenbelasting voor bestelauto's van ondernemers met 50% t/m december	- 160						
52 Tijdelijk verlagen motorrijtuigenbelasting vrachtauto's naar nihil – van 1 juli t/m december	- 35						
53 Verhogen aftrekpercentage EIA naar 45,5%	0	0	0	0	0	0	0

	In miljoenen euro (+ is saldoverbeterend)	2026	2027	2028	2029	2030	2031	struc
54	Envelop nader uit te werken verbeteringen fiscale investeringsaf trekken, win-winlening en/of EU beleggingsrekening							- 152
55	Tijdelijke verlaging tarieven vrachtwagenheffing	- 80						
56	Indexeren alcoholaccijns		26	46	69	89	110	129
57	Afschaffen startersaftrek		112	112	109	106	104	99
58	Afschaffen gerichte vrijstelling korting branche-eigen producten (WKR)		123	123	123	123	123	123
	Totaal maatregelen	- 364	324	- 1.434	- 737	- 287	- 249	- 282
59	Kadercorrectie	364	- 324	1434	737	287	249	282
	Totaal	0	0	0	0	0	0	0

Toelichting maatregelen

1. Arbeidskorting verhogen met 173 euro

De arbeidskorting wordt verhoogd met 173 euro op alle knikpunten. Dit betreft een technische invulling.

2. Tarief eerste schijf en tarief tweede schijf verlagen met 0,06%-punt

Het tarief eerste schijf en tarief tweede schijf wordt verlaagd met 0,06%-punt. Dit betreft een technische invulling.

3. Ouderenkorting verlagen met 100 euro

De ouderenkorting wordt verlaagd met 100 euro. Dit betreft een technische invulling.

4. Aanvangspunt toptarief 2027 bevroren op niveau 2026.

Het aanvangspunt van het toptarief in 2027 wordt bevroren op het niveau van 2026. Dit betreft een technische invulling.

5. Hogere vastgestelde premie Werkhervattingskas (Whk) door UWV

De Whk-premie is 357 miljoen euro hoger vastgesteld door het UWV. Dit komt neer op een verhoging van het tarief van 0,15%-punt. Gebruikelijk is om mutaties in de Whk-premie te compenseren binnen de Aof-premie. Met deze maatregel wordt dat niet gedaan.

6. Verhoging tarief BoL (0,10 euro vanaf 2027)

De belasting op leidingwater wordt verhoogd.

7. Energiebelastingvermindering toespitsen op huishoudens

De belastingvermindering in de energiebelasting is een vaste korting op de energierekening per elektriciteitsaansluiting van een object met een verblijfsfunctie. De belastingvermindering wordt vanaf 2030 toegespitst op huishoudens.

8. Afschaffen bosbouwvrijstelling

Met de bosbouwvrijstelling zijn voordelen uit bosbedrijven vrijgesteld van inkomstenbelasting en vennootschapsbelasting. Het doel van de bosbouwvrijstelling is het bevorderen, behouden en aanleggen van bos. Uit de recente evaluatie volgt dat de vrijstelling niet doeltreffend en doelmatig is. Met deze maatregel wordt de bosbouwvrijstelling per 2029 afgeschaft.

9. Kadercorrectie voor terugsluis naar natuurbeheer naar aanleiding van afschaffen bosbouwvrijstelling.

Met deze kadercorrectie worden de middelen overgeheveld naar de uitgavenkant voor natuurbeleid.

10. Afschaffen willekeurige afschrijving starters

De willekeurige afschrijving starters is een regeling in de IB waardoor startende ondernemers bedrijfsmiddelen willekeurig kunnen afschrijven. In het meest recente onderzoek is de regeling negatief geëvalueerd. Met deze maatregel wordt de regeling afgeschaft.

11. Afschaffen verlaagd btw-tarief op luchtballonvaart

Luchtballonvaart valt onder de bredere categorie van personenvervoer en daarom geldt het lagere tarief van 9%. In deze bredere categorie zitten bijvoorbeeld ook het openbaar vervoer en taxi's. Met deze maatregel wordt het verlaagde btw-tarief voor luchtballonvaart per 2028 afgeschaft en wordt het algemene tarief van 21% geheven.

12 Afschaffen verlaagd accijnstarief voor kleine brouwerijen

Kleine brouwerijen die aan bepaalde voorwaarden voldoen kunnen een verlaagd accijnstarief toepassen. Met deze maatregel wordt het verlaagde accijnstarief voor kleine brouwerijen per 2028 afgeschaft. Vanaf dat moment geldt voor alle brouwerijen het reguliere tarief.

13. Afschaffen startersaftrek bij arbeidsongeschiktheid

De regeling startersaftrek bij arbeidsongeschiktheid houdt in dat startende ondernemers met recht op een arbeidsongeschiktheidsuitkering aanspraak kunnen maken op een aftrek op de winst. In het meest recente onderzoek is de regeling negatief geëvalueerd. Met deze maatregel wordt de startersaftrek bij arbeidsongeschiktheid afgeschaft.

14. Verruiming innovatiebox mkb van 25.000 naar 100.000 euro

De forfaitaire regeling in de innovatiebox biedt belastingplichtigen de mogelijkheid om het innovatieboxvoordeel forfaitair vast te stellen op 25% van de winst, met een maximum van 25.000 euro. Om het mkb te steunen, wordt dit maximum verhoogd. Het verruimen van het plafond naar 100.000 euro kost circa 19 miljoen euro en komt voor circa 60% terecht bij mkb-ondernemers.

15. Fiscale investeringsreserve dier en klimaat

Er wordt gedacht aan de introductie van een fiscale investeringsfaciliteit dier en klimaat, waarmee agrariërs worden ondersteund bij het doen van investeringen in dierenwelzijn en natuurbevordering (tot uiterlijk 2035). De mogelijke vormgeving van deze investeringsfaciliteit wordt het komende half jaar nader onderzocht, waarbij in ieder geval zal worden gekeken naar de afbakening (geen openeinderegeling), uitvoerings- en staatssteunaspecten en mogelijke alternatieven. Besluitvorming over de precieze invulling vindt plaats in het voorjaar van 2027.

16. Investeringscapaciteit woningcorporaties (ATAD)

Met de voorgestelde maatregel worden woningcorporaties per 2028 uitgezonderd van het toepassingsbereik van de earningsstrippingmaatregel, die afkomstig is uit de Europese antibelastingontwikkelingsrichtlijn (ATAD). Op deze manier wordt invulling gegeven aan het regeerakkoord, waarin is opgenomen dat de investeringscapaciteit van woningcorporaties wordt uitgebreid via een faciliteit in de vennootschapsbelasting.

17. Inzetten envelop investeringscapaciteit woningbouwcorporaties (vpb)

De envelop uit het coalitieakkoord wordt ingezet als dekking voor de ATAD-maatregel.

18. Harmoniseren hogetarief vliegbelasting naar niveau Duitsland

Per 2027 wordt het tarief van de vliegbelasting gedifferentieerd naar afstand. Met deze maatregel wordt het nieuwe hoge tarief verlaagd naar het niveau van het hoge tarief in de Duitse vliegbelasting (59,43 euro).

19. Verlengen accijnskorting op diesel

De korting op dieselaccijns (11,905 eurocent) wordt in 2027 verlengd.

20. Langzamer afbouwen accijnskorting op diesel en benzine

De accijnskorting op diesel en benzine wordt in 2028 deels verlengd. Daardoor wordt de korting langzamer afgebouwd en vindt de volledige afbouw per 2029 plaats.

21. Terugdraaien afschaffen CO₂-heffing glastuinbouw per 2027

Het afschaffen van de CO₂-heffing voor de glastuinbouw wordt uitgesteld naar 2028 om aan te sluiten bij het uitstel van het invoeren van ETS2.

22. Tijdelijke verlaging energiebelasting glastuinbouw als compensatie bijmengverplichting groen gas

In 2027 wordt de glastuinbouw gecompenseerd voor de meerkosten van de bijmengverplichting groen gas, via een verlaging van de verlaagde energiebelastingtarieven glastuinbouw. Dit wordt gedekt uit de middelen die voor de glastuinbouw in 2027 al gereserveerd stonden in het inkomstenkader.

23. Vrijvallen envelop glastuinbouw in 2027

De middelen voor 2027 uit de envelop voor compensatie van de glastuinbouw worden ingezet als dekking.

24. Doorwerking uitstel van verhoging eigen risico met 60 euro op de zorgpremies

Doordat het eigen risico niet wordt verhoogd met 60 euro, stijgen de zorguitgaven met circa een miljard euro. De zorgpremies zijn gekoppeld aan de uitgaven, en stijgen daarom mee.

25. Doorwerking uitstel van verhoging eigen risico met 60 euro op de zorgtoeslag

De zorgtoeslag is gekoppeld aan de zorgpremies, en stijgt daarom mee met de premies.

26. Eerbiedigende werking youngtimer en leeftijdsgrens (motie Grinwis/Oosterhuis)

In uitvoering van de motie Grinwis/Oosterhuis wordt de versoering van de youngtimerregeling aangepast. De leeftijdsgrens gaat per 1 januari 2027 naar 17 jaar, waardoor de eerbiedigende werking met 1 jaar wordt verlengd. Daarnaast wordt de leeftijdsgrens structureel per 1 januari 2028 gesteld op 20 jaar (in plaats van 25 jaar).

27. Greentimerregeling per 2028 (motie Grinwis/Oosterhuis)

Per 2029 wordt een nieuwe korting in de bijtelling voor oudere elektrische auto's geïntroduceerd: de greentimerregeling. Het gaat om een verlaagd bijtellingstarief voor elektrische auto's van 5 tot 8 jaar oud. Het verlaagd tarief bedraagt steeds (maximaal) 3 jaar 14% van 2029 tot en met 2032. Daarna sluit de regeling (de laatste groep stroomt in 2035 uit).

28. Aanpassing afvalpakket (motie Stultiens)

In uitvoering van de motie Stultiens wordt de aanscherping van de CO₂-heffing voor afvalverbrandingsinstallaties langzamer ingevoerd en wordt de verhoging van de afvalstoffenbelasting deels teruggedraaid.

29. t/m 40. Herijkingen

Dit zijn herijkingen van eerdere maatregelen.

41. Implementatie VAT in the Digital Age (ViDA)

De EU heeft in maart 2025 het wetgevingspakket ViDA gepubliceerd met nieuwe btw-regels. Het onderdeel van dit pakket m.b.t. platformeconomie wordt per 2028 ingevoerd. Met deze maatregel worden de budgettaire gevolgen hiervan verwerkt. Een onderdeel van ViDA is een aanpassing van de definitie van kortetermijnverhuur. De definitie van kortetermijnverhuur wordt generiek geïmplementeerd.

42. t/m 45. Zorgpremieontwikkeling door Zvw-uitgaven

Er is sprake van een tegenvaller in de uitgaven aan de Zvw na het verwerken van uitvoeringsinformatie. Dit leidt tot hogere premies. Dit wordt gecompenseerd met lagere lasten. De compenserende lastenverzwaring verloopt via de eerste twee schijven van de inkomstenbelasting (voor het deel dat huishoudens afdragen) en de Aof-premie (voor het deel dat bedrijven afdragen).

46. t/m 50. Doorwerking niet verlagen maximumdagloon op werkgeverspremies

Het aanpassen van het maximumpremieloon werkt door op de grondslag van de premies werknemersverzekeringen. Dit wordt gecompenseerd via de tarieven.

51. t/m 58. Noodpakket energie, mobiliteit en economie

Het noodpakket uit het voorjaar wordt budgettair verwerkt in het inkomstkader in de Miljoenennota.

59. Kadercorrectie

Er wordt een kadercorrectie toegepast omdat het kabinet het financiële kader van het coalitieakkoord herijkt. De ruimte is onder andere benut voor lastenverlichting. Zowel het uitgavenkader als het inkomstkader worden cumulatief met 2,7 miljard euro verlaagd. Het inkomstkader en het uitgavenkader worden daarbij voor ieder jaar en structureel gesloten.

2.3.2 Koopkracht en energiepakket

Het kabinet heeft middelen beschikbaar gesteld voor de verbetering van de koopkracht van huishoudens. Het kabinet is uitgegaan van de volgende technische invulling: een verhoging van de arbeidskorting met 173 euro en een verlaging van de belastingtarieven in de eerste en tweede schijf met 0,06%. In het belastingplan wordt dit ten dele gedekt uit een bevriezing van het aanvangspunt van het toptarief en een verlaging van de ouderenkorting met 100 euro. Ook volgt dekking uit het afschaffen van een aantal negatief geëvalueerde fiscale regelingen, wordt de belasting op leidingwater verhoogd met 10 cent per m³ en levert de hoger vastgestelde premie Werkhervattingskas (Whk) door het UWV ruimte op in het inkomstkader. Met deze invulling beoogt het kabinet het koopkrachtbeeld evenwichtiger te verbeteren. De koopkracht van huishoudens ontwikkelt zich in 2027 met – 0,1%. In 2027 is het armoedecijfer 2,6%. Daarmee voorkomt het

kabinet dat de armoede stijgt ten opzichte van 2026.⁷⁷ De kinderarmoede daalt van 2,4% in 2026 naar 2,3% in 2027. Het kabinet gaat graag het gesprek aan met de Kamer over de invulling van het koopkrachtpakket.

Het kabinet heeft dit voorjaar maatregelen genomen om de druk van stijgende energieprijzen te verlichten.⁷⁸ Het kabinet heeft de maximale onbelaste reiskostenvergoeding met terugwerkende kracht voor heel 2026 en verder verhoogd van 0,23 euro naar 0,25 euro per kilometer. Voor werknemers in Caribisch Nederland is de onbelaste kilometervergoeding voor woon-werkverkeer verhoogd met 2 dollarcent. Om de gestegen brandstofkosten te verlichten voor ondernemers is per 1 juli 2026 het motorrijtuigenbelasting (mrb)-tarief voor bestelauto's verlaagd en een mrb nihiltarief voor vrachtauto's ingevoerd. Per 1 september 2026 ontvangt de transportsector daarnaast een tijdelijke korting op de vrachtwagenheffing. Huishoudens konden deze zomer vanaf 15 juni twee maanden voordelig met de trein reizen in de daluren en het weekend. Het kabinet opent eind dit jaar een noodfonds waar mensen met een laag inkomen en hoge energierekening steun kunnen aanvragen. Ook komt het kabinet dit jaar nog met een inruilregeling voor brandstofauto's en extra geld voor de energie-toelage Caribisch Nederland en voor de aanpak van energiearmoede via het Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid (NPLV).

Daarnaast wil het kabinet ervoor zorgen dat Nederland op de langere termijn beter bestand is tegen hogere energieprijzen. Door de energievoorziening te verduurzamen vergroten we onze weerbaarheid in een wereld met internationale spanningen. Zo investeert het kabinet extra in de subsidie voor energiebesparende maatregelen in het mkb, de subsidieregeling verduurzaming voor verenigingen van eigenaren (SVVE), het Warmtefonds en energiefixers. Sinds 1 juli 2026 kunnen bedrijven ook makkelijker geld lenen om te verduurzamen. Dit kan via de verruimde Borgstelling MKB-kredieten voor energie (BMKB-Energie). Ook is de Garantie Ondernemingsfinanciering (GO) per 1 juli voor vijf jaar verlengd. In september 2026 is de eerste openstelling van de energie-efficiëntieregeling visserij om de visserijsector minder afhankelijk te maken van fossiele brandstoffen. Daarnaast kan vanaf 20 augustus 2026 steun aangevraagd worden voor de hogere bedrijfskosten van de visserijsector. Ook zijn de subsidies ter vermindering van het gebruik van energie en kunstmest uitgebreid.

2.3.3 Samenvatting maatregelen Belastingplan

Met het pakket Belastingplan houdt het kabinet fiscale wetgeving actueel en toekomstbestendig. Jaarlijks stelt het kabinet het pakket Belastingplan op. Zoals gebruikelijk heeft een groot deel van de maatregelen in het wetsvoorstel een samenhang met de begroting voor het komende jaar. Dit jaar bestaat het pakket uit vier wetsvoorstellen. De vier wetsvoorstellen van het pakket Belastingplan zijn uitgewerkte ambities op onder meer het terrein van arbeid en inkomen, vermogen, belastingontwijking, vereenvoudiging en rechtsbescherming. Het kabinet heeft veel maatregelen uit het coalitieak-

⁷⁷ Hiermee heeft het kabinet de motie Bikker c.s. gewogen (Kamerstukken II, 2025–2026, 36 848, nr. 84), die de regering verzoekt er zorg voor te dragen dat de armoede in de kabinetsperiode afneemt in plaats van toeneemt.

⁷⁸ Zoals toegezegd in het debat over de maatregelen van het kabinet inzake de hoge energie- en brandstofprijzen van 22 april 2026 wordt in deze Miljoenennota ingegaan op de invoering van de maatregelen van het energiepakket. Zie ook Kamerstukken II, 2025/2026, 36 933, nr.1 ([link](#))

koord opgenomen in het *wetsvoorstel Belastingplan 2027*. Zo verlaagt het kabinet het algemeen woningtarief in de overdrachtsbelasting en verlengt zij de accijnskorting voor ongelode benzine en diesel.

In het wetsvoorstel zijn ook een aantal vereenvoudigingsmaatregelen aangekondigd. Met onder meer het afschaffen van de bosbouwvrijstelling, het verlaagd btw-tarief op sierteelt en ballonluchtvaart en de teruggaafregeling bio- en hernieuwbare brandstoffen, schaft het kabinet verschillende ondoelmatige en ondoeltreffende fiscale regelingen af. Hierdoor wordt het belastingstelsel eenvoudiger.

Daarnaast heeft het kabinet naar aanleiding van de situatie in het Midden-Oosten een maatregelenpakket aangekondigd. In dit maatregelenpakket zijn op drie thema's maatregelen aangekondigd: een versnellingsoffensief om verduurzaming te versterken, de vergroting van de onafhankelijkheid van olie en gas uit het buitenland en het gericht steunen van kwetsbare burgers en bedrijven. De meeste fiscale maatregelen uit de Kamerbrief acties weerbaarheid energieschok zijn ook opgenomen in het wetsvoorstel Belastingplan 2027.

Het kabinet vindt innovatie belangrijk. Innovatie is een belangrijk onderdeel van een toekomstbestendige economie. Om innovatieve keuzes door ondernemers verder aan te moedigen stelt het kabinet in dit Belastingplan voor om het plafond van de forfaitaire regeling voor het midden- en kleinbedrijf in de innovatiebox te verruimen van € 25.000 naar € 100.000.

Verder heeft het kabinet een aantal koopkrachtmaatregelen in het wetsvoorstel Belastingplan 2027 opgenomen. Het kabinet heeft ervoor gekozen het koopkrachtpakket voor het jaar 2027 technisch in te vullen: een verhoging van de arbeidskorting met 173 euro en een verlaging van de belastingtarieven in de eerste en tweede schijf met 0,06%. In het wetsvoorstel Belastingplan 2027 wordt dit ten dele gedekt uit een bevrozing van het aanvangspunt van het toptarief en een verlaging van de ouderenkorting met 100 euro.

Het kabinet vindt het belangrijk dat startups en scale-ups doorgroeien en talent kunnen aantrekken. Het kabinet stelt daarom voor om het fiscaal aantrekkelijker te maken om medewerkers van een start-up of scale-up te laten participeren in dat bedrijf door middel van aandelenoptierechten. Dit gebeurt door uiterlijk te belasten bij vervreemding van de aandelenopties. Ook wordt een versmalling van de belastinggrondslag naar 65% voorgesteld. In het wetsvoorstel *Wet fiscale stimulering startups en scale-ups* zijn deze wijzigingen opgenomen.

Het kabinet hecht aan zekerheid en stabiliteit in het internationale belastingstelsel. Begin dit jaar is binnen het Inclusive Framework, een door de OESO georganiseerde internationale samenwerkingsverband, een nieuw akkoord bereikt over meer zekerheid en stabiliteit voor de wereldwijde minimumbelasting. Als gevolg van dit akkoord zal de Wet minimumbelasting 2024 worden gewijzigd. Deze wijzigingen zullen worden opgenomen in het Wetsvoorstel *Wet veilighavenregels Wet minimumbelasting 2024*, zodat deze afspraken tijdig van kracht worden.

De fiscale wetgeving vergt voortdurend technisch onderhoud om het voor burgers en bedrijven begrijpelijk te houden. Net zoals in voorgaande jaren is daarom weer een *Wetsvoorstel Overige fiscale maatregelen 2027* opgenomen in het pakket Belastingplan. De maatregelen in dit wetsvoorstel

hebben geen gevolgen voor het budgettaire beeld, maar zijn bijvoorbeeld bedoeld om fouten in wetgeving te herstellen en verduidelijkingen door te voeren. In dit wetsvoorstel zijn onder andere een aantal codificaties van beleidsbesluiten opgenomen en worden verschillende onjuiste verwijzingen hersteld.

2.4 Verticale toelichting EMU-saldo en ontwikkeling EMU-schuld

Tabel 5 EMU-saldo en EMU-schuld

Tabel 5 Verticale toelichting EMU-saldo

(in procenten bbp, min = tekort)	2026	2027	2028	2029	2030	2031
EMU-saldo Voorjaarsnota 2026	- 2,5%	- 2,9%	- 2,5%	- 2,3%	- 2,1%	- 2,1%
Belasting- en premieinkomsten	- 0,2%	0,0%	- 0,1%	0,1%	0,1%	0,0%
Waarvan vpb	- 0,3%	- 0,2%	- 0,2%	- 0,2%	- 0,3%	- 0,3%
Waarvan overige lastenontwikkeling	0,0%	0,2%	0,1%	0,3%	0,3%	0,3%
Mutaties onder uitgavenkader	0,2%	0,0%	0,0%	- 0,3%	- 0,2%	- 0,1%
Waarvan ontwikkeling lonen, prijzen en werkloosheid	0,0%	- 0,1%	- 0,1%	- 0,2%	- 0,2%	- 0,2%
Waarvan besluitvorming onder uitgavenkader inclusief kasschuiven	0,2%	0,1%	0,1%	- 0,1%	- 0,1%	0,0%
Rente, uitgaven buiten het kader en overige ontwikkelingen	0,2%	0,0%	0,1%	0,0%	0,0%	- 0,1%
EMU-saldo Miljoenennota 2027	- 2,3%	- 2,9%	- 2,5%	- 2,5%	- 2,2%	- 2,3%
EMU-schuld Miljoenennota 2027	45,6%	46,9%	47,4%	48,3%	48,9%	49,6%

Bron: ministerie van Financiën

Ten opzichte van de Voorjaarsnota 2026 blijft het EMU-saldo voor 2027 en 2028 gelijk. In de jaren daarna is er sprake van een verslechtering van het EMU-saldo. Voor 2026 verbetert het saldo met 0,2% bbp.

Bij de belasting- en premie-inkomsten is er op korte termijn een autonome verslechtering. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door lagere kasontvangsten bij de vennootschapsbelasting (vpb). Structureel wordt deze daling tenietgedaan door de doorwerking van hogere inflatie en loongroei.

Aan de uitgavenkant zorgt de inflatie via gestegen loon-prijsbijstelling vanaf 2027 voor een saldooverslechtering. De uitgavenbesluitvorming leidt de eerste jaren tot een saldoverbetering en heeft in 2029 en 2030 een verslechterend effect.

Buiten het uitgavenkader lopen de rentelasten meerjarig op vanwege de gestegen marktrentes. Op het gebied van de decentrale overheden wordt in 2026 een aanvullend kastransverschil geraamd dat het saldo verbetert met 0,2% bbp ten opzichte van de Voorjaarsnota. Deze correctie past het EMU-saldo aan voor specifieke uitkeringen (SPUK's) aan decentrale overheden die pas in een later jaar daadwerkelijk worden besteed. Hierdoor sluit de raming beter aan op het kasverloop bij decentrale overheden.

De EMU-schuld wordt voor 2027 geraamd op 46,9% bbp en loopt op tot 49,6% bbp in 2031. Deze toename wordt met name veroorzaakt door het EMU-tekort in de komende jaren.

2.5 Horizontale ontwikkeling uitgaven

De totale rijksuitgaven zijn in 2031 22 miljard euro hoger dan in 2026. Tabel 6 laat per begroting zien hoe de uitgaven op verschillende beleidsterreinen zich ontwikkelen.⁷⁹ Een toelichting per begroting is opgenomen in bijlage 10 (Horizontale toelichting).

Tabel 6 Horizontale ontwikkeling per begrotingshoofdstuk							
Netto-uitgaven (in miljarden euro)	2026	2027	2028	2029	2030	2031	Verschil 2031-2026
Sociale Zekerheid	124	128	131	134	134	136	11
Zorg	118	121	121	122	122	124	6
Gemeentefonds en Provinciefonds (inclusief accres)	53	54	54	54	57	59	6
Onderwijs, Cultuur en Wetenschap	58	57	58	57	57	57	- 1
Defensie (inclusief Defensiematerieelbegrotingsfonds)	36	29	33	35	36	38	2
Buitenlandse Zaken	12	16	17	17	18	18	5
Justitie en Veiligheid	17	18	18	19	18	18	1
Infrastructuur en Waterstaat (inclusief Mobiliteitsfonds en Deltafonds)	16	15	15	16	15	15	- 0
Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening	9	10	9	10	9	9	1
Financiën (exclusief Nationale Schuld)	5	12	13	7	7	5	0
Klimaat en Groene Groei (inclusief Klimaat- en energiefonds)	10	6	- 3	5	6	4	- 6
Asiel en Migratie	8	8	7	6	5	5	- 4
Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur	3	4	5	5	4	4	1
Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking	4	4	4	5	4	4	- 0
Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (inclusief BES-fonds en Hoge Colleges van Staat)	4	4	4	3	3	3	- 1
Economische Zaken en Klimaat (inclusief Nationaal Groeifonds)	3	3	4	3	3	3	0
Algemene Zaken en De Koning	0	0	0	0	0	0	- 0
Totaal	479	491	490	498	499	501	22

Bron: ministerie van Financiën

De uitgaven voor sociale zekerheid nemen toe tussen 2026 en 2031. Deze toename wordt voornamelijk veroorzaakt door de verwachte stijging van de uitgaven aan de Algemene Ouderdomswet (AOW) met 6 miljard euro als gevolg van vergrijzing. Daarnaast stijgen de verwachte uitgaven aan de kinderopvangtoeslag met 2,6 miljard euro. Tot slot nemen ook de uitgaven aan de arbeidsongeschiktheidsregeling Wet werk en inkomen naar arbeidsvermogen (WIA) toe, met 2,3 miljard euro in constante prijzen (exclusief het deel van de oploep dat op de Aanvullende Post is gereserveerd). Dit komt vooral doordat de WIA nog een ingroeiende regeling is (tot circa 2060) en door de groei van het aantal verzekerden voor de WIA. Daar staat een daling van de verwachte uitkeringslasten van de WAO en WAZ tegenover omdat dit aflopende regelingen zijn.

De zorguitgaven groeien de komende jaren door diverse volumefactoren. Het gaat om een groei van 6 miljard euro tussen 2026 en 2031. De belangrijkste oorzaken van de stijgende zorguitgaven zijn de vergrijzing, technologische ontwikkeling en de achterblijvende arbeidsproductiviteit in de zorg. Naast deze factoren gaan er de komende jaren verschillende beleidsmaatregelen in die de toename van de zorguitgaven afremmen.

⁷⁹ De horizontale ontwikkeling gaat uit van de netto-uitgaven met begrotingsstand ontwerpbe-groting 2027. De uitgaven zijn in constante prijzen met uitzondering van het Gemeentefonds en het Provinciefonds, het ODA-budget (Official Development Assistance, onderdeel van Homogene Groep Internationale Samenwerking) en huurtoeslag. Deze uitgaven zijn in lopende prijzen. De begrotingen zijn geïndexeerd naar prijspeil 2026. De (coalitieakkoord) reserveringen op de Aanvullende Post zijn toegerekend aan de begroting van het beleidsverantwoordelijke departement. De begrotingen van VWS en SZW zijn exclusief de rijksbijdragen.

Het kabinet investeert structureel in de versterking van de krijgsmacht, de NAVO-uitgaven stijgen naar 3,5% bbp in 2035. De netto-uitgaven aan Defensie (inclusief het Defensiematerieelbegrotingsfonds) betreffen een intensivering van ruim 2 miljard euro in 2027 die oploopt tot circa 12 miljard euro in 2031. De uitgaven in 2026 zijn incidenteel hoger door de affinanciering van de begrotingsgefinancierde militaire pensioenen voor circa 9 miljard euro en door militaire steun aan Oekraïne van ruim 3 miljard euro. Hierdoor bedraagt het verschil tussen 2026 en 2031 circa 2 miljard euro.

De stijging in uitgaven van begroting van het ministerie van Buitenlandse Zaken (BZ) komt voornamelijk door de stijging van de geraamde Nederlandse afdrachten aan de EU. Vanaf 2028 stijgen de nationale afdrachten als gevolg van de raming van het volgende Meerjarig Financieel Kader (MFK). Daarnaast zorgen ontvangsten vanuit de Herstel- en Veerkrachtfaciliteit (HVF) voor een verlaging van de netto-uitgaven op de BZ-begroting met 2,9 miljard euro in 2026.

De uitgaven van Klimaat en Groene Groei inclusief het Klimaat- en energie-fonds komen in 2027-2031 uit tussen 4 en 6 miljard euro. In de jaren 2026, 2027 en 2028 wordt het verloop echter vertekend door de leenfaciliteit voor Energie Beheer Nederland voor het vullen van de gasopslagen. In 2026 en 2027 staat hiervoor een lening van maximaal 8 miljard euro geraamd. In 2027 en 2028 wordt geraamd dat de lening uit het voorgaande jaar weer wordt terugbetaald. Daarnaast is de begroting van het Klimaat- en energie-fonds in 2027 relatief laag (0,8 miljard euro tegenover circa 2 miljard euro in 2028-2031), aangezien een groot deel van de middelen al is overgeheveld naar departementale begrotingen of doorgeschoven naar latere jaren vanwege nieuwe ramingen.

De uitgaven voor Asiel en Migratie lopen af van circa 8 miljard euro in 2026 naar circa 5 miljard euro vanaf 2031. Dit komt doordat aflopend budget beschikbaar is voor de ontheemden uit Oekraïne die in Nederland verblijven. Daarnaast kent het budget voor de meerkosten van (crisis)noodopvang door het Centraal Orgaan opvang asielzoekers (COA) een gelijkmatig afloop van 1,2 miljard euro in 2026 naar 0 euro vanaf 2030.

2.6 Horizontale ontwikkeling inkomsten en lasten

In 2027 ontvangt het Rijk naar verwachting 481,2 miljard euro aan belastingen en premies (EMU-basis). De loon- en inkomstenbelasting, omzetbelasting (btw), zorgpremies, de vennootschapsbelasting en premies volks- en werknemersverzekeringen zijn hierin de grootste posten. Figuur 17 laat de verwachte belasting- en premieontvangsten in 2027 zien. Deze paragraaf duidt de geraamde ontwikkeling van de ontvangsten op hoofdlijnen. Bijlage 3 bevat een uitgebreide toelichting.

Figuur 17 Belasting- en premieontvangsten 2027

In 2026 nemen de inkomsten toe met 20,5 miljard euro ten opzichte van 2025. In tabel 7 is te zien dat deze toename grotendeels wordt gedreven door de endogene groei. De endogene groei is de groei die verklaard wordt door de algemene economische ontwikkeling. Het gaat hierbij om nominale groei, dat wil zeggen inclusief het effect van hogere prijzen. Deze bedraagt 15,5 miljard euro (3,6 %). Hiermee blijft de endogene groei van de ontvangsten achter bij de economische groei, die 4,6 % bedraagt. Een belangrijke reden voor de lagere groei van de ontvangsten is de lage groei van de vennootschapsbelasting in 2026. Bedrijven betalen in 2026 belasting over hun behaalde winst in 2025. Deze «afrekening» is lager uitgevallen dan vorig jaar het geval was. Daarnaast is bij de opbrengst uit enkele indirecte belastingen in het autodomein (brandstofaccijnzen, bpm) sprake van endogene krimp. Dit hangt samen met hoge brandstofprijzen. Fiscale beleidswijzigingen dragen in 2026 5,0 miljard euro bij. De belangrijkste maatregelen zijn het afschaffen van het lage btw-tarief op logies (exclusief kamperen), de verlaging per 1 januari 2026 van de korting op brandstofaccijnzen, en een verwacht anticipatie-effect op de introductie van nieuwe fiscale regels voor zakelijke leaseauto's per 1 januari 2027.

De belasting- en premieontvangsten groeien in 2027 verder met 27,5 miljard euro. De endogene groei bedraagt in dat jaar 20,6 miljard euro (4,5 %), waarmee deze de economische groei van 4,4 % overstijgt. De belangrijkste bijdrage aan de belastingontvangsten komt voort uit de relatief hoge stijging van de contractlonen (3,7 %), wat leidt tot hogere opbrengsten in de loonheffing. De volumegroei van de particuliere consumptie is beperkt (0,9 %), maar omdat dit samengaat met relatief hoge inflatie (2,7 %) nemen de btw-opbrengsten alsnog toe in lijn met de nominale economische groei. Bij de brandstofaccijnzen en de bpm wordt na de krimp in 2026 weer uitgegaan van een positieve endogene groei in 2027, maar dit is sterk afhankelijk van de verdere ontwikkeling van de brandstofprijzen, die erg onzeker zijn. Beleidswijzigingen leiden tot een extra groei van de belastinginkomsten met 6,9 miljard euro. Dit wordt grotendeels verklaard door de verhoging van de inkomstenbelasting en de premies werknemersverzekeringen.

Op de middellange termijn groeien de ontvangsten verder tot circa 564,9 miljard euro in 2031. De endogene groei ligt in deze periode jaarlijks ongeveer in lijn met de groei van het bbp, zoals deze door het CPB is geraamd in de MEV 2027.

Tabel 7 Belasting- en premieontvangsten 2025-2031 op EMU-basis (in miljarden euro)							
	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Belastingen en premies volksverzekeringen op EMU-basis	331,3	348,5	367,4	385,2	403,2	419,2	432,6
- waarvan belastingen	285,8	305,9	317,7	336,2	352,7	366,3	377,8
- waarvan premies volksverzekeringen	45,5	42,6	49,7	49,0	50,5	52,9	54,8
Premies werknemersverzekeringen	41,0	44,4	48,3	50,9	53,4	55,5	57,4
Premies Zorgverzekeringswet	60,9	60,9	65,6	67,8	69,7	72,2	74,9
Totaal	433,2	453,7	481,2	503,9	526,3	546,9	564,9
Mutatie		20,5	27,5	22,7	22,4	20,5	18,1
- waarvan endogene groei		15,5	20,6	21,8	20,0	19,1	17,7
- waarvan beleid		5,0	6,9	0,8	2,5	1,4	0,4
Endogene mutatie (in %)		3,6%	4,5%	4,5%	4,0%	3,6%	3,2%
Waardeontwikkeling bbp (in %)		4,6%	4,4%	4,2%	3,8%	3,7%	

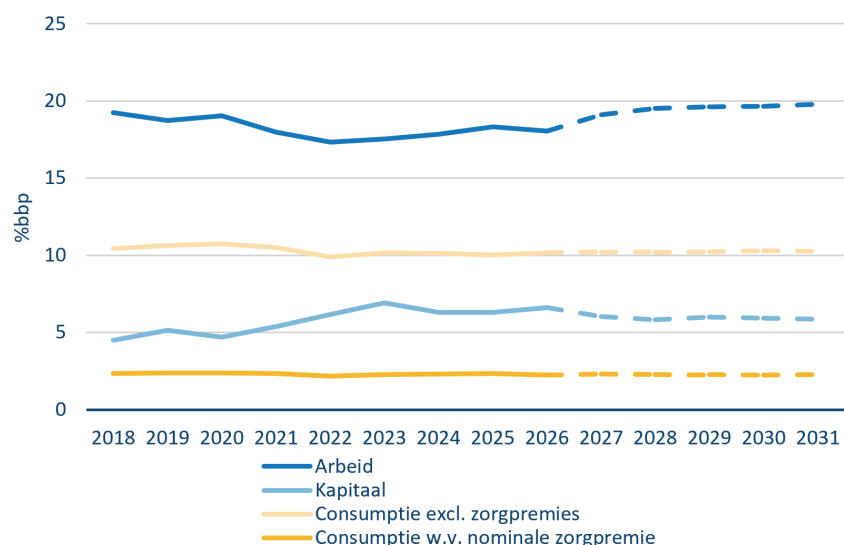
Bron: ministerie van Financiën

Door de belasting- en premieontvangsten in perspectief te zetten, ontstaat een beeld over de ontwikkeling van de ervaren lasten. Er zijn verschillende manieren om de ontwikkeling van de lasten te duiden. De collectievelastendruk zet de totale belasting- en premieontvangsten af tegen de omvang van de economie. De beleidsmatige lastenontwikkeling (blo) meet de ontwikkeling van de lasten die veroorzaakt worden door beleidsveranderingen. Hieronder vallen aanpassingen van belasting- en premietarieven en een beleidsmatige aanpassing van de grondslag van belastingen en premies. Daarmee vullen deze maatstaven elkaar aan. De collectievelastendruk zet de totale lasten af tegen een maatstaf voor betalingscapaciteit. De blo toont keuzes van beleidsmakers in de ontwikkeling en verdeling van lasten.

De collectievelastendruk ligt voor Nederland rond 38% van het bbp. Dat is vergeleken met de andere lidstaten van de EU gemiddeld.⁸⁰ Figuur 18 toont de ontwikkeling en de verdeling van de inkomsten uit verschillende bronnen als aandeel van het bbp. Ook de verdeling van de lastendruk over verschillende soorten activiteiten (arbeid, kapitaal en consumptie) in Nederland is in lijn met het EU-gemiddelde. Deze verdeling is relatief stabiel. De afgelopen jaren is het aandeel van de inkomsten uit kapitaal iets toegenomen. Dit komt met name door hogere winst van bedrijven, en daarmee hogere inkomsten binnen de vennootschapsbelasting. Dit toont aan hoe economische ontwikkelingen de collectievelastendruk kunnen beïnvloeden. Het aandeel inkomsten uit belasting op arbeid lag de afgelopen jaren wat lager dan voor 2020. De komende jaren neemt dit aandeel weer toe. Dit hangt samen met de lonen die naar verwachting harder stijgen dan het bbp en met de stijgende beleidsmatige lasten op arbeid als gevolg van onder andere de introductie van de vrijheidsbijdrage.

⁸⁰ Zie Europese Commissie (2026). Data on Taxation Trends - Taxation and Customs Union ([link](#))

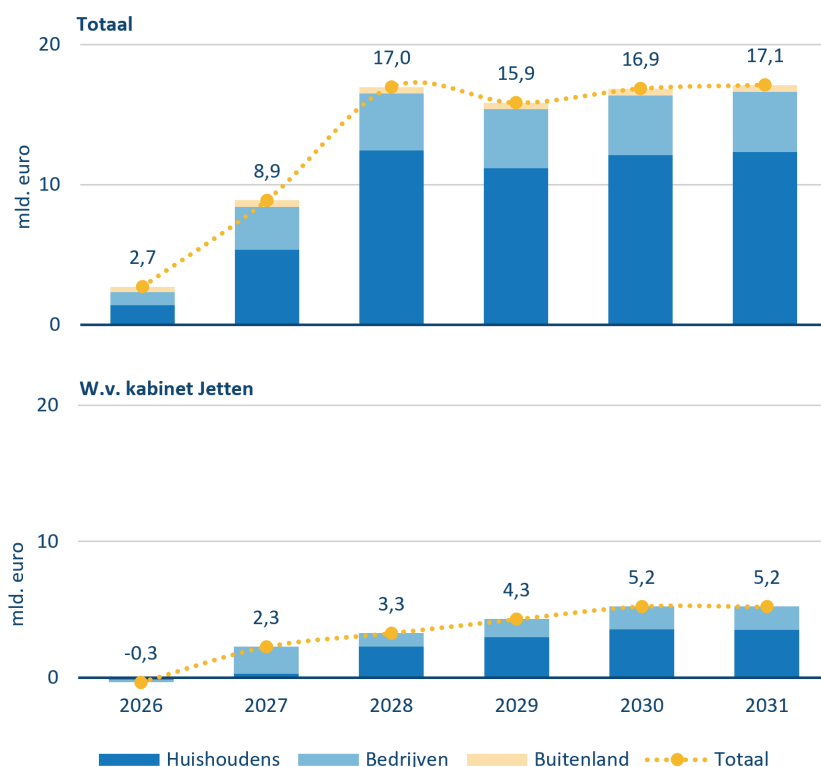
Figuur 18 Collectievelastendruk verdeeld over arbeid, kapitaal en consumptie

De beleidsmatige lastenontwikkeling laat een lastenverzwaring zien van ruim 17 miljard euro in 2031 ten opzichte van 2025, die voor het grootste deel wordt betaald door huishoudens.⁸¹ Het grootste deel van deze verzwaring (11,9 miljard euro) vindt zijn oorsprong in beleid van voorgaande kabinetten (zoals stijgende zorgpremies, de ingeboekte box 3-hervorming en uitbreiding van het ETS). Het beleid van het huidige kabinet leidt tot een verzwaring van 5,2 miljard euro, met name door de vrijheidsbijdrage. Figuur 19 toont de ontwikkeling van de blo ingedeeld naar huishoudens, bedrijven en buitenland. Omdat belastingen bijvoorbeeld kunnen worden doorberekend in prijzen en lonen, geeft deze indeling vooral een inschatting van waar de lasten in eerste instantie neerslaan; ze laat niet zien wie (na economische doorwerking) uiteindelijk de daadwerkelijke belastinglast draagt en welke economische activiteiten belast worden.

⁸¹ De beleidsmatige lastenontwikkeling wordt gepresenteerd in standen, dus de lastenverzwaring in 2031 is de optelsom van alle jaar-op-jaar mutaties tussen 2025 en 2031.

Figuur 19 Beleidsmatige lastenontwikkeling verdeeld over bedrijven, buitenland en huishoudens

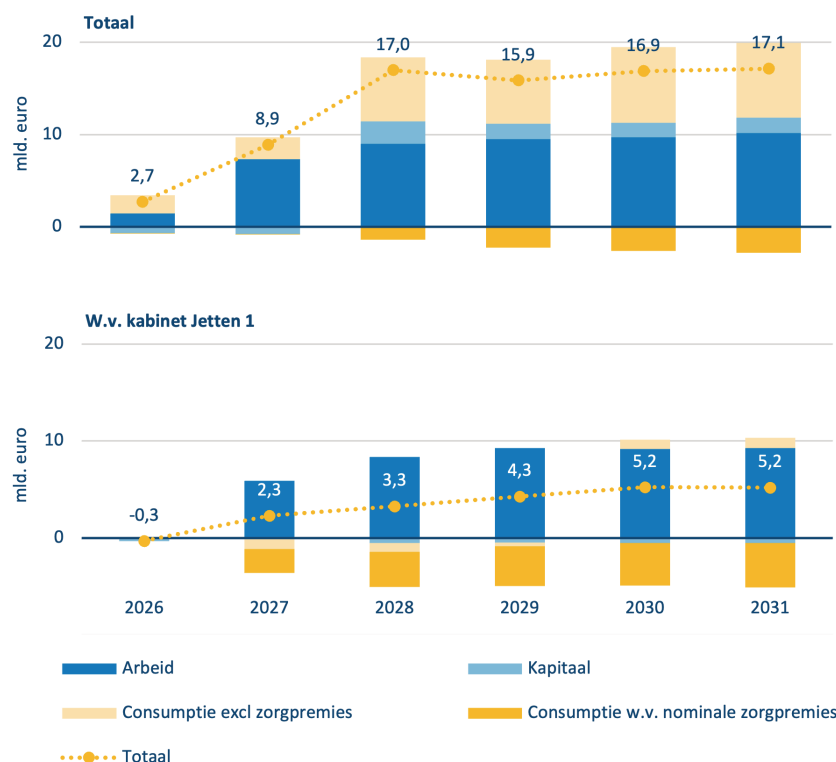
De stijging van de beleidsmatige lasten treft in economische zin voornamelijk de activiteiten arbeid en consumptie. Omdat het zowel relevant is waar de beleidsmatige lasten in eerste instantie neerslaan als welke economische activiteit belast wordt, heeft het CPB de rapportage van de blo uitgebreid.⁸² Op verzoek van de Kamer⁸³ en de Raad van State⁸⁴ wordt deze verdeling ook in de Miljoenennota gepubliceerd (zie figuur 20). Uit de nieuwe indeling van het CPB volgt dat de lasten op arbeid met 10,1 miljard euro toenemen, met name als gevolg van de introductie van de vrijheidsbijdrage. De lasten op consumptie stijgen door een combinatie aan maatregelen, zoals het invoeren van ETS2, het aflopen van de accijnskorting op brandstof, het afschaffen van het verlaagde btw-tarief op logies en het invoeren van een suikerbelasting. Hier staan lagere nominale zorgpremies tegenover (2,8 miljard euro). De toename van de lasten op kapitaal komt door de ingeboekte beëindiging van het forfaitaire stelsel met tegenbewijs in box 3 per 2028, waarmee de lasten weer op het oorspronkelijke niveau komen van voor de Hoge Raad uitspraken uit 2024.

⁸² Zie CPB (2026). Nieuwe indeling beleidsmatige lastenontwikkeling ([link](#))

⁸³ Zie motie Stultiens, Kamerstukken II 2025/2026, 36 915 Nr. 6 ([link](#))

⁸⁴ Zie Raad van State (2026). Voorjaarsrapportage Begrotingstoezicht 2026 ([link](#))

Figuur 20 Beleidsmatige lastenontwikkeling verdeeld over arbeid, kapitaal en consumptie

2.7 Ontwikkelingen binnen de Rijksbegroting

2.7.1 Oekraïne

Nederland blijft Oekraïne politiek, militair, financieel en moreel actief en onverminderd steunen in tijden van oorlog, herstel en wederopbouw. Het is inmiddels ruim vier jaar geleden dat Rusland de grootschalige invasie van Oekraïne startte. De oorlog is een ongekennde daad van agressie tegen een democratisch Europees land met vreselijke gevolgen voor alle Oekraïners. Ook is de Nederlandse steun onlosmakelijk verbonden met de afschrikking van verdere Russische agressie. Tabel 8 geeft de totaal geraamde netto-uitgaven aan Oekraïne weer. In 2027 is in totaal 6,8 miljard euro geraamd.

Tabel 8 Overzicht netto-uitgaven Oekraïne

In miljoenen euro (+ is saldooverslechterend)	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Internationale steun	4.315	4.112	3.491	2.803	8	- 51
Militaire steun	3.209	3.000	3.000	2.313	40	20
Niet-militaire steun	1.106	1.112	492	490	- 32	- 71
Binnenlandse regelingen	2.412	2.641	1.851	1.519	247	7
Totaal	6.727	6.752	5.342	4.322	255	- 44

Bron: ministerie van Financiën

Voor internationale steun is 4,1 miljard euro in 2027 geraamd, waarvan 3,0 miljard euro voor militaire steun en 1,1 miljard euro voor niet-militaire steun. Het kabinet heeft voor de jaren 2027 tot en met 2029 extra middelen toegevoegd. De bestaande plannen voor Oekraïne-steun, zowel militair als niet-militair, worden met deze middelen voortgezet. Van de aanvullende middelen voor militaire steun is uit 2029 nog 687 miljoen euro versneld beschikbaar gesteld in 2026, waarvan 250 miljoen euro voor een additioneel Prioritised Ukraine Requirements List (PURL)-pakket. De niet-militaire steun is onder andere gericht op humanitaire hulp en wederopbouw. De steun verloopt zowel bilateraal als multilateraal via de EU en de Verenigde Naties (VN) en via internationale financiële instellingen als de Wereldbank. Van de aanvullende steun in 2028 en 2029 voor niet-militaire steun is 178 miljoen euro versneld beschikbaar gesteld in 2026. Daarnaast is er bij Miljoenennota 2027 vanuit de intensivering ontwikkelingssamenwerking cumulatief 327 miljoen euro extra beschikbaar gesteld voor niet-militaire steun.

Voor de binnenlandse regelingen is 2,6 miljard euro in 2027 geraamd. Dit betreft onder meer kosten voor de opvang onder de Europese Richtlijn Tijdelijke Bescherming (RTB), incidentele voorbereidingskosten voor het langetermijnbeleid Oekraïne, middelen voor de doelgroepflexibele opvang-regeling (DFR) en uitgaven aan de regeling medische zorg ontheemden uit Oekraïne (RMO).

2.7.2 Medeoverheden

Het kabinet werkt samen met medeoverheden aan goede interbestuurlijke verhoudingen en hernieuwt met de interbestuurlijke samenwerkingsagenda de gezamenlijke aanpak van maatschappelijke opgaven. Het kabinet bouwt hiermee voort op de aanbevelingen uit het rapport 'Samen bouwen aan resultaten' van de Studiegroep Interbestuurlijke Verhoudingen. Dit doet zij onder andere door in te blijven zetten op structureel overleg met de medeoverheden. De organisatie van het Overhedeno-verleg tussen kabinet en de koepels van medeoverheden blijft een hoge prioriteit van dit kabinet. Tijdens het overhedeno-verleg wordt gereflecteerd op de interbestuurlijke samenwerking en worden knelpunten in deze samenwerking besproken. Op deze tafel vindt ook het gesprek over de interbestuurlijke samenwerkingsagenda plaats. Deze agenda beschrijft hoe het kabinet, provincies, gemeenten en waterschappen samenwerken aan keuzes gericht op bijvoorbeeld woningbouw, veiligheid, economie, jeugdzorg en maatschappelijke ondersteuning om zo onze brede welvaart zeker te stellen. De keuzes die gemaakt moeten worden zijn niet makkelijk. Daarom willen het kabinet deze samen maken, omdat door te werken als één overheid, de grote vraagstukken in het sociale en fysieke domein slagvaardiger en effectiever aangepakt kunnen worden. Zo worden het land, de burgers, instellingen en bedrijven beter gediend. Dit gebeurt in nauwe samenhang met de ministeriële taskforces. In deze Miljoenennota wordt voor de jaren 2027 tot en met 2035 cumulatief 473 miljoen euro vrijgemaakt om de positie van de medeoverheden te verbeteren om de maatschappelijke weerbaarheid te verhogen.

2.7.3 Herstel- en Veerkrachtplan

Nederland kan circa 5,4 miljard euro ontvangen uit de Herstel- en Veerkrachtfaciliteit (HVF). De middelen zijn opgedeeld in vijf tranches of betaalverzoeken. Met drie goedgekeurde betaalverzoeken heeft Nederland

inmiddels 3,0 miljard euro ontvangen uit de HVF. Het vierde betaalverzoek ter waarde van 0,7 miljard euro is op 2 juli 2026 ingediend en wordt nu beoordeeld door de Europese Commissie. Om ook het laatste betaalverzoek, ter waarde van 1,7 miljard, succesvol te kunnen indienen moet Nederland aantonen dat ook de laatste mijlpalen en doelstellingen uit het Herstel- en Veerkrachtplan (HVP) zijn behaald. De HVF-verordening vereist dat alle betaalverzoeken uiterlijk eind september worden ingediend en alle HVF-betalingen uiterlijk in 2026 plaatsvinden. Voor alle lidstaten geldt dat de nationale herstel- en veerkrachtplannen moeten voldoen aan strikte eisen die wettelijk zijn vastgelegd in de HVF-verordening. De wijze waarop de maatregelen worden uitgevoerd, is vastgelegd in juridisch bindende mijlpalen en doelstellingen. Een compleet overzicht van de mijlpalen en doelstellingen en de bijbehorende beschrijvingen zijn te vinden in het juridisch bindende raaduitvoeringsbesluit.⁸⁵

Als lidstaten door het heroverwegen en/of verlaat doorvoeren van een maatregel niet langer voldoen aan de strikte vereisten, of als ze mijlpalen en/of doelstellingen niet behalen of terugdraaien, worden ze gekort op de te ontvangen middelen. Deze korting kan oplopen tot 669 miljoen euro per mijlpaal of doelstelling. De HVF-middelen die voor Nederland beschikbaar zijn staan reeds ingeboekt op de Rijksbegroting, dus een eventuele korting zal leiden tot een tegenvaller op de begroting. Op dit moment verwacht het kabinet geen tegenvallers. De uiteindelijke beoordeling is echter aan de Europese Commissie.

2.7.4 Realistisch ramen

Het kabinet heeft verdere stappen gezet om de aanbevelingen van de Expertgroep realistisch ramen op te volgen. In de Voorjaarsnota 2026 en Miljoenennota 2026 is een update gegeven over de voortgang en afronding van de aanbevelingen van de Expertgroep. Voor de twee resterende aanbevelingen op het gebied van de raming van het saldo van decentrale overheden en de vpb wordt hieronder een update gegeven.

Er is door het CPB een nieuw ramingsmodel ontwikkeld voor het saldo van decentrale overheden. Dit model is bij de (c)MEV-ramingen voor het eerst ingezet. Waar de raming voorheen voornamelijk op begrotingsdata gebaseerd was, volgt het nieuwe model de Nationale Rekeningen van het CBS op transactiebasis. Hierdoor worden afzonderlijke substromen beter in beeld gebracht. Tijdens de komende ramingen wordt geëvalueerd hoe de methodiek presteert, hoe deze ook inzetbaar is voor de kabinetsraming van het saldo en op welke punten deze verder kan worden verfijnd.

Het kabinet werkt aan het verbeteren van de raming van de vpb. Het kabinet heeft vorig jaar aangegeven de mogelijkheden voor het opstellen van een vpb-raming op basis van individuele gegevens van bedrijven te onderzoeken. De toetsing op de voorschriften van de Algemene verordening gegevensbescherming (AVG) heeft ondertussen plaatsgevonden en het ontwikkelen van het micro-model is gestart. Zoals in de vorige Miljoenennota is aangegeven, vergt het opstellen van het model uitgebreider onderzoek. Vanwege de doorlooptijd bij het toetsen op de voorschriften van de AVG is dit onderzoek nog niet afgerond.

⁸⁵ Europese Commissie (2026). Raaduitvoeringsbesluit waarin de juridische afspraken voor het HVP zijn vastgelegd ([link](#)).

Naar verwachting zal het model bij de Voorjaarsnota gebruikt kunnen worden voor de raming. Hierbij zal het parallel naast de reguliere raming worden ingezet.

2.7.5 Kasschuiven

In totaal is per saldo 2,1 miljard euro aan budget uit 2026 en 1 miljard euro uit 2027 weggeschoven naar latere jaren. Hiermee zet het kabinet in op een zo realistisch mogelijke begroting. Een uitgebreidere toelichting op de verschillende kasschuiven is te vinden in de verticale toelichting (bijlage 9).

Tabel 9 Kasschuiven per departement

In miljarden euro (+ is saldoerslechterend)	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Algemene Zaken	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Asiel en Migratie	- 0,1	0,0	0,1	0,1	0,0	0,0
Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (incl. KR)	- 0,1	- 0,1	0,1	0,1	0,0	0,0
Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking	0,3	0,0	- 0,1	- 0,1	0,0	- 0,2
Buitenlandse Zaken*	- 0,1	0,1	0,0	0,1	0,0	0,0
Defensie (incl. DMF)	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Economische Zaken en Klimaat (incl. NGF)	- 0,4	- 0,1	0,0	0,2	0,1	0,2
Financiën	- 0,2	- 0,2	0,0	0,3	0,0	0,0
Gemeentefonds en Provinciefonds	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Justitie en Veiligheid	- 0,3	0,0	0,1	0,1	0,0	0,1
Klimaat en Groene Groei (incl. KEF)	- 0,6	- 0,1	0,3	0,1	0,1	- 0,2
Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur	- 0,6	0,0	0,1	0,3	0,1	0,1
Infrastructuur en Waterstaat (incl. MF en DF)	0,3	0,0	0,0	- 0,2	0,0	0,0
Onderwijs, Cultuur en Wetenschap	0,1	- 0,3	0,0	0,1	0,0	0,1
Sociale Zaken en Werkgelegenheid	- 0,2	0,0	0,1	0,1	0,0	0,1
Volksgezondheid, Welzijn en Sport	- 0,3	- 0,2	0,1	0,3	0,1	0,1
Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening	0,0	0,0	0,0	- 0,2	- 0,3	0,2
Totaal	- 2,1	- 1,0	0,7	1,2	0,1	0,4

*Bij Buitenlandse Zaken zit in 2027 tevens de verwerking van de Nota van Wijziging op de Eerste suppletoire begroting (zie Kamerbrief over de gemaakte afspraken BHO-begroting 2026, Kamerstuk 36 800-XVII, nr. 73).

2.7.6 In=uit-taakstelling en aanvullende onderuitputting

In 2027 wordt rekening gehouden met 3,3 miljard euro aan aanvullende onderuitputting. Voor 2028 en 2029 is respectievelijk 3,3 miljard euro en 0,7 miljard euro aan aanvullende onderuitputting ingeboekt. Voor 2027, 2028 en 2029 wordt op dit moment verondersteld dat de in=uit-taakstelling even hoog is als in 2026. De exacte hoogte is bekend na de voorjaarsbesluitvorming in het desbetreffende jaar.

Tabel 10 Verwachte onderuitputting

In miljarden euro (+ is saldoerslechterend)	2026	2027	2028	2029
1. In=uit-taakstelling	- 3,1	- 3,1	- 3,1	- 3,1
2. Stand aanvullende onderuitputting	- 2,3	- 3,3	- 3,3	- 0,7
Openstaande in=uit-taakstelling en aanvullende onderuitputting	- 5,4	- 6,4	- 6,3	- 3,8

Box 4 Uitleg werking in=uit-taakstelling

De in=uit-taakstelling is de tegenhanger van de eindejaarsmarge. De eindejaarsmarge is bedoeld om ondoelmatige besteding van middelen aan het einde van het jaar te voorkomen door onbestede middelen (deels) naar het volgende jaar door te schuiven. Hiervoor

geldt een maximum van 1% van de totale begroting. Begrotingsfondsen zoals het Defensiematerieelbegrotingsfonds, het Deltafonds en het Mobiliteitsfonds kennen een 100%-eindejaarsmarge.

Om te voorkomen dat het uitgavenkader in het volgende jaar wordt overschreden door de uitkering van de eindejaarsmarge, wordt in dat jaar tegelijkertijd een taakstelling van gelijke omvang ingeboekt, de zogenoemde in=uit-taakstelling. Daarnaast wordt voor het komende jaar ook onderuitputting verwacht. Hierdoor levert het doorschuiven van middelen via de eindejaarsmarge geen extra uitgaven op in het jaar waarnaar wordt doorgeschoven. De in=uit-taakstelling kent geen concrete invulling, maar wordt gaandeweg het jaar ingevuld. De invulling kan bestaan uit onderuitputting of andere meevallers.

3 MACRO-ECONOMISCHE ONEVENWICHTIGHEDEN EN GEOPOLITIEKE GEVOLGEN

De groei van de Nederlandse economie en welvaart is nauw verbonden met de ontwikkeling van de wereldeconomie. In hoofdstuk 1 is de inzet van het kabinet op economische groei beschreven aan de hand van drie pijlers: (private) investeringen, hervormingen en internationale samenwerking. In dit hoofdstuk wordt deze inzet gekoppeld aan mondiale economische ontwikkelingen. Nederland heeft een groot deel van de groei te danken aan de export van goederen en diensten. Als open economie heeft Nederland decennia geprofiteerd van een wereldorde die op duidelijke handelsregels gebaseerd was. De internationale verhoudingen veranderen echter in rap tempo. Dit hoofdstuk laat zien dat achter de toegenomen spanningen macro-economische onevenwichtigheden schuilgaan.

De internationale spanningen onderstrepen het belang van de inzet op drie pijlers voor economische groei. Paragraaf 3.1 beschrijft wat mondiale macro-economische onevenwichtigheden zijn en hoe deze de afgelopen jaren zijn toegenomen. In paragraaf 3.2 wordt ingegaan op de oorzaken hiervan en wordt geschetst hoe deze onevenwichtigheden zich kunnen ontwikkelen. Paragraaf 3.3 behandelt de risico's hiervan. Tot slot bespreekt paragraaf 3.4 hoe Nederland zich het best tot deze ontwikkelingen kan verhouden. Hieruit blijkt dat het van belang is dat Nederland de eigen economie via (private) investeringen en hervormingen verbetert, en internationale samenwerking verbreedt en versterkt.

3.1 Groeiende mondiale onevenwichtigheden

Mondiale macro-economische onevenwichtigheden zijn toegenomen. Onder deze onevenwichtigheden worden economische verschillen tussen landen verstaan in termen van handelsoverschotten- en -tekorten en de spaaroverschotten en -tekorten die daarmee gepaard gaan. Dit is een ingewikkeld economisch concept (zie box 5 voor meer uitleg), maar de kenmerken van deze onevenwichtigheden zijn steeds meer zichtbaar in de economie, zoals grote en aanhoudende overschotten op de lopende rekening, bovenmatige begrotingstekorten en hooggewaardeerde activa-prijzen. Zo zagen landen met een overschot op de lopende rekening hun overschot sinds 2018 stijgen met circa 25%. Na de piek van twee decennia geleden van bijna 3% van het mondiale bbp is de huidige omvang van de totale overschotten op de lopende rekening rond de 2% (zie figuur 21). Tekortlanden zagen hun tekorten sinds 2018 stijgen met circa 35%.⁸⁶ Ook zijn de overheidsfinanciën van een aantal landen verslechterd, en de obligatiemarkten geven wereldwijd een steeds luidere waarschuwing af. Zo zijn de langetermijnrentes in de VS, het VK en Japan rond het hoogste niveau sinds de eeuwwisseling.⁸⁷ Daarnaast bevinden waarderingen op sommige aandelenmarkten zich op historisch hoge niveaus.⁸⁸

⁸⁶ Bruegel (2026). The new global imbalances: why care, why now and what should be done? ([link](#)).

⁸⁷ FRED (2026). Long-Term Government Bond Yields (10Y) US ([link](#)); FRED (2026). Long-Term Government Bond Yields (10Y): UK ([link](#)); FRED (2026). Long-Term Government Bond Yields (10Y): Japan ([link](#)).

⁸⁸ DNB (2026). Overzicht Financiële Stabiliteit – voorjaar 2026 ([link](#)) en CPB (2026). Risicorapportage financiële markten 2026 ([link](#)).

Box 5 Betalingsbalans uitgelegd

Mondiale macro-economische onevenwichtigheden komen tot uiting op de betalingsbalans van een land. De betalingsbalans laat zien hoeveel geld een land binnenstroomt en verlaat. De betalingsbalans omvat het saldo op de lopende rekening, de financiële rekening en de kapitaalrekening.

Het voornaamste onderdeel van de lopende rekening is de handelsbalans. Er is sprake van een handelsoverschot als een land meer exporteert dan het importeert. Meer export dan import betekent ook dat een land meer produceert dan het consumeert of binnenlands investeert. Omdat het inkomen uit productie hoger is dan de uitgaven aan consumptie en investeringen, wordt er gespaard. Een land met een handelsoverschot heeft dus ook een spaaroverschot. Omgekeerd geldt dat er sprake is van een handelstekort als een land minder exporteert dan het importeert. Minder export dan import betekent in dit geval dat een land minder produceert dan het consumeert of binnenlands investeert. Omdat het inkomen uit productie lager is dan de uitgaven aan consumptie en investeringen, wordt er geleend om de uitgaven mogelijk te maken. Een land met een handelstekort heeft dus ook een spaartekort. Op deze manier weerspiegelt het saldo op de lopende rekening de verhouding tussen wat een land produceert, consumeert, investeert en spaart.

Als een land een handelsoverschot en dus ook een spaaroverschot heeft, wordt het overtollige kapitaal geïnvesteerd in het buitenland. Een land met een overschot op de lopende rekening heeft op de betalingsbalans daarmee een tekort op de financiële- en kapitaalrekening als tegenhanger. Als een land een handelstekort en dus ook een spaartekort heeft, wordt er juist extra kapitaal aangetrokken. Een land met een tekort op de lopende rekening heeft op de betalingsbalans daarmee een overschot op de financiële en kapitaalrekening als tegenhanger. Op deze manier sluit de betalingsbalans.

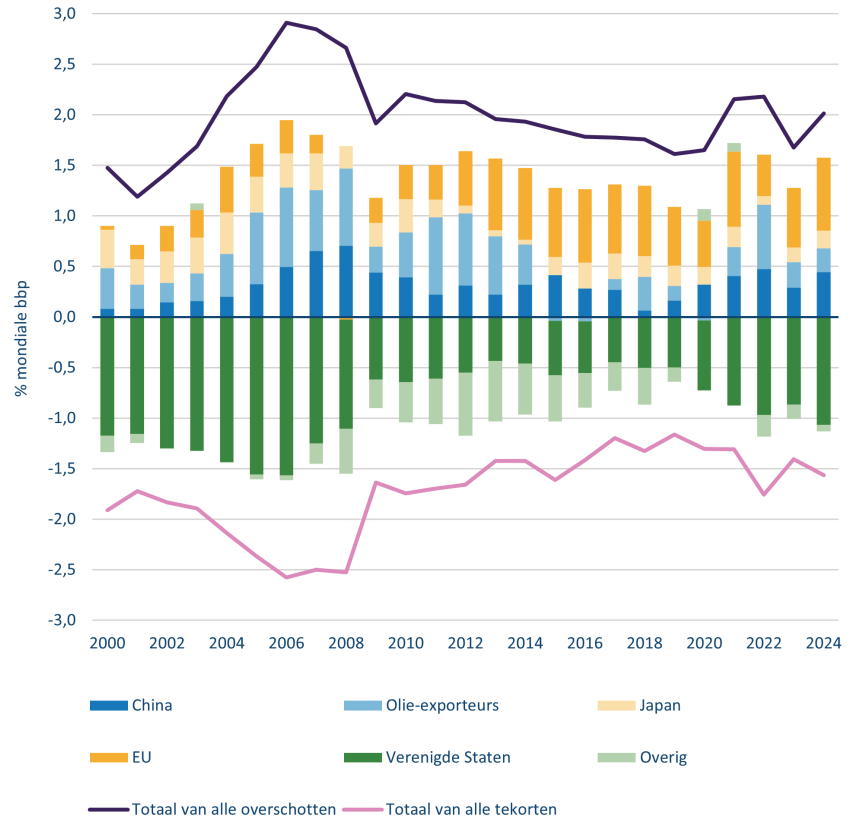
De betalingsbalans sluit niet alleen op nationaal niveau, maar ook wereldwijd. Vanwege de wereldhandel zijn de betalingsbalansen van verschillende landen nauw met elkaar verbonden. Mondiaal gezien leidt een handels- en spaaroverschot van het ene land tot een handels- en spaartekort van het andere land. In dit hoofdstuk wordt ingegaan op mondiale onevenwichtigheden vanuit het perspectief van de lopende rekening, maar dit heeft dus altijd de andere rekeningen op de betalingsbalans als tegenhanger.

De VS heeft wereldwijd het grootste tekort op de lopende rekening, terwijl China en de EU de grootste tegenpartijen met overschotten zijn. Het Amerikaanse lopenderekoningstekort bedroeg in 2025 circa 3,6% van het eigen bbp. De EU als geheel had een overschot op de lopende rekening van ongeveer 2% van het eigen bbp. Het Chinese overschot op de lopende rekening is opgelopen van 1,4% van het eigen bbp in 2023 naar circa 3,8% bbp in 2025.⁸⁹ Mondiaal gezien herinvesteren China en de EU hun overschot op de lopende rekening voor een deel in buitenlandse financiële bezittingen, waaronder Amerikaanse effecten. Daarmee financieren zij gedeeltelijk de tekorten op de Amerikaanse lopende rekening. Door aanhoudende tekorten op de lopende rekening bouwt de VS een negatieve netto internationale

⁸⁹ IMF (2026). External Sector Report. Amid Rising Imbalances, the Case for Rebalancing ([link](#)).

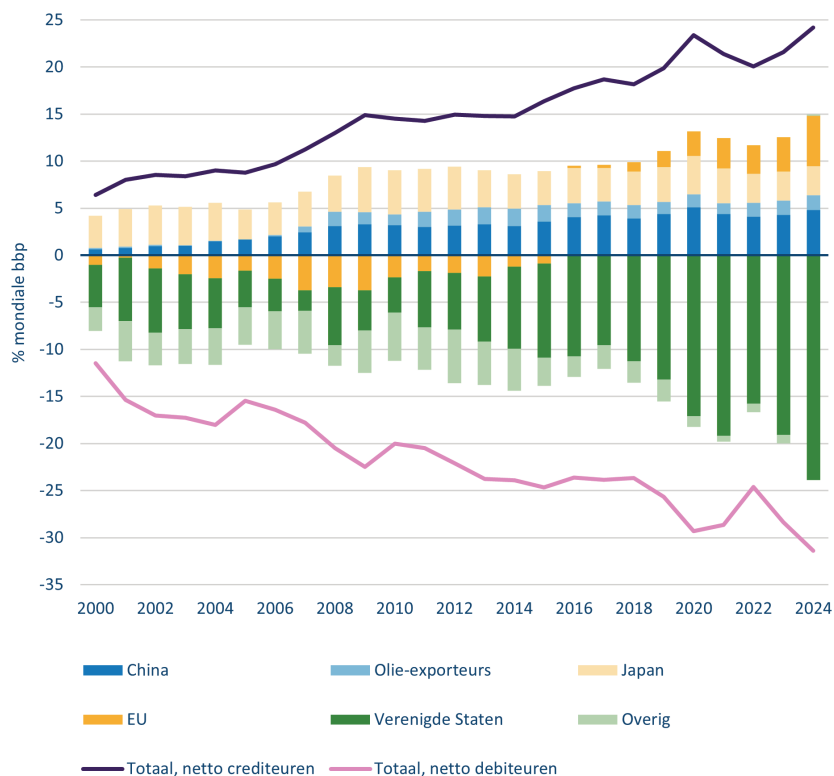
investeringspositie (NIIP) op, wat betekent dat de buitenlandse bezittingen van de VS kleiner zijn dan het totaal aan verplichtingen van de VS aan het buitenland. Deze nettoschuldpositie ligt inmiddels ruim boven het niveau van 2008 (zie figuur 22). China en de EU bouwen door aanhoudende overschotten op de lopende rekening juist een positieve NIIP op.

Figuur 21 Saldo op de lopende rekening

Bron: Bruegel

Figuur 22 Netto internationale investeringspositie (NIIP)

Bron: Bruegel

Mondiale onevenwichtigheden zijn onder andere een gevolg van wereldhandel en niet per definitie problematisch, maar brengen wel risico's met zich mee. De concurrentiepositie van een land op de wereldmarkt wordt deels gedreven door structurele factoren (zoals demografie) en deels door beleidskeuzes (zoals productiviteitsverhogende hervormingen). Er zijn concurrerende economieën met een overschot, zoals Nederland, en met een tekort, zoals de VS. Een overschot of een tekort op de lopende rekening is dus niet per definitie goed of slecht en zegt niet per definitie iets over de concurrentiekracht van een economie op de wereldmarkt. Er zijn echter risico's als deze onevenwichtigheden langdurig oplopen (zie paragraaf 3.3).

3.2 Oorzaken van mondiale onevenwichtigheden

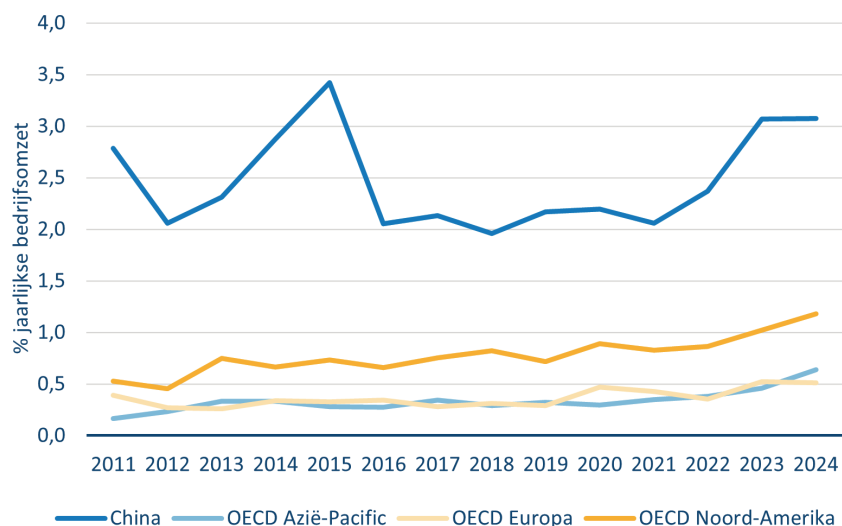
Het Amerikaanse tekort op de lopende rekening wordt vooral veroorzaakt door grote begrotingstekorten en wordt verder versterkt door een AI-investeringsgolf. Het Amerikaanse begrotingstekort is fors opgelopen na het verlagen van de belastingen zonder de uitgaven te beperken. Dit tekort blijft volgens het IMF de komende jaren hoog.⁹⁰ Daarnaast is er een investeringsgolf rond AI. De hoge verwachtingen voor productiviteitsgroei van AI zorgen met name in de VS voor hogere investeringen, die deels worden gefinancierd door het buitenland. Dit gebeurt niet alleen via de aandelenmarkten, maar ook steeds meer via de schuldenmarkten. De toenemende

⁹⁰ IMF (2026). United States: 2026 Article IV Consultation-Press Release; Staff Report; and Statement by the Executive Director for the United States ([link](#)).

afhankelijkheid van buitenlandse financiering, vooral via particuliere niet-bancaire beleggers, resulteert in een verdere verslechtering van de NIIP van de VS.

China's overschot komt vooral voort uit een spaaroverschot, dat industriebeleid en exportpromotie mogelijk maakt. China combineert een uitzonderlijk hoge spaarquote met een hoge investeringsquote. De hoge spaarquote komt door de vergrijzende bevolking in combinatie met de onzekerheid als gevolg van een beperkt sociaal vangnet. Recent drukken ook de dalende vastgoedprijzen de consumptie en lokale overheidsinkomsten.⁹¹ De Chinese overheid probeert daarnaast via industrie- en wisselkoersbeleid de achterblijvende binnenlandse vraag te vervangen door buitenlandse vraag. Zo wordt de hoge investeringsquote in stand gehouden door kapitaalcontroles, waardoor besparingen in het binnenland ingezet kunnen worden om exporterende industrieën te steunen. Een aantal sectoren, met name in de hightech maakindustrie, krijgt deze steun in de vorm van subsidies, belastingvoordelen, en goedkopere leningen (zie figuur 23 en 24).⁹²

Figuur 23 Staatssteun per land⁹³

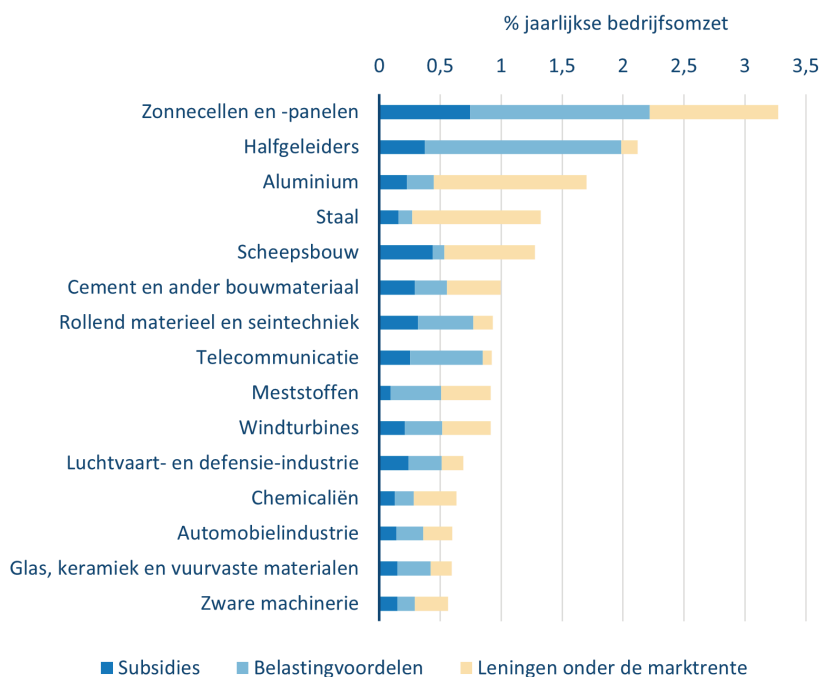
Bron: OESO

⁹¹ Bruegel (2026). The new global imbalances: why care, why now and what should be done? ([link](#)).

⁹² OESO (2026). MAGIC Database of Industrial Subsidies ([link](#)).

⁹³ Gemiddelde voor 15 belangrijke industriële sectoren, naar vestigingsplaats van het hoofdkantoor.

Figuur 24 Staatssteun per sector⁹⁴

Bron: OESO

Het overschot op de lopende rekening van de EU is een resultaat van hoge besparingen en onderstreept het belang van (private) investeringen en hervormingen. Er bestaan grote verschillen tussen lidstaten. De gemiddelde overschotten in de periode 2022-2024 liepen uiteen van bijna 12% bbp in Denemarken tot tekorten van circa 9% bbp in Roemenië, Griekenland en Cyprus.⁹⁵ Het overschot op de lopende rekening van Nederland in 2025 bedroeg volgens het IMF 7,9% bbp.⁹⁶ Het overschot op de lopende rekening van de EU komt door het structurele spaaroverschot. Volgens zowel het IMF als de Europese Commissie is ongeveer de helft van het huidige overschot te verklaren door structurele economische factoren of wenselijke beleidskeuzes.⁹⁷ De EU investeert onvoldoende in productieve activiteiten, zoals digitale infrastructuur, hernieuwbare energie, elektriciteitsnetten en defensie.⁹⁸ De centrale opgave is hoe investeringen kunnen worden opgeschaald, onder meer door barrières op de interne markt weg te nemen, de kapitaalmarkt te verdiepen en de EU-begroting te moderniseren.

⁹⁴ Wereldwijd gemiddelde per sector tussen 2005 en 2024.

⁹⁵ Bruegel (2026). The new global imbalances: why care, why now and what should be done? ([link](#)).

⁹⁶ IMF (2026). Kingdom of The Netherlands – The Netherlands: 2026 Article IV Consultation-Press Release; and Staff Report ([link](#)).

⁹⁷ IMF (2025). Global Imbalances in a Shifting World ([link](#)) en Coutinho et al. (2022). Assessing the euro area current account ([link](#)). De vergrijzing in de EU is een voorbeeld van een structurele economische factor. Prudent begrotingsbeleid en terughoudend wisselkoersbeleid is een voorbeeld van wenselijk beleid. Het gebruik van het eurogebied in plaats van de EU in de tweede studie is niet van groot belang, aangezien de saldi van de lopende rekening van de EU en het eurogebied vrijwel gelijk zijn en het eurogebied goed is voor meer dan 80 procent van het bbp van de EU.

⁹⁸ Draghi (2024). The Draghi report on EU competitiveness ([link](#)).

Om de mondiale onevenwichtigheden meer in balans te brengen is wereldwijd gecoördineerd economisch beleid vereist. De onevenwichtigheden als gevolg van het binnenlands beleid van China, de VS en de EU hangen nauw met elkaar samen. Zo wordt het moeilijker om het Amerikaanse begrotingstekort te financieren als China en de EU meer binnenlands consumeren en investeren, wat de financiële stabiliteit kan ondermijnen. Omgekeerd kan de wereldeconomie in een recessie terechtkomen als de VS minder consumeert en importeert. Een gecoördineerde aanpak is daarom de meest effectieve route om onevenwichtigheden terug te dringen. Aangezien dit impopulair binnenlands beleid vergt en de internationale samenwerking onder druk staat, beweegt geen van de drie grootmachten echter in die richting.

3.3 Risico's van mondiale onevenwichtigheden

3.3.1 Financiële instabiliteit

Grote en aanhoudende mondiale onevenwichtigheden kunnen de financiële stabiliteit onder druk zetten. De geschiedenis laat zien dat een langdurige oploop van onevenwichtigheden de economie kwetsbaar kunnen maken voor financiële crises, vooral wanneer zich een (economische) schok voordoet. Zo droegen de grote kapitaalstromen naar de VS in de jaren voorafgaand aan de crisis van 2008 bij aan de opbouw van kwetsbaarheden in het financiële systeem.⁹⁹ Onevenwichtigheden gaan vaak gepaard met oplopende schulden, overwaarderingen op financiële markten en een grotere afhankelijkheid van buitenlandse financiering. Als het vertrouwen omslaat, kunnen kapitaalstromen plotseling opdrogen. Vooral landen met een negatieve NIIP, zoals de VS, zijn door hoge schulden gevoelig voor zulke omslagen. De centrale rol van de VS in het financiële systeem kan financiële schokken versterken. De VS heeft grote aandelen- en obligatiemarkten, het internationale betalingsverkeer loopt grotendeels via Amerikaanse bedrijven en de Amerikaanse dollar is de belangrijkste reservemunt. Veel internationale handel wordt afgerekend in dollars en centrale banken houden veel dollars aan als buitenlandse reserves. Daardoor kunnen financiële schokken in de VS zich snel verspreiden naar andere landen.

Het overschot op de lopende rekening maakt Nederland gevoelig voor financiële risico's uit het buitenland, maar gaat ook gepaard met risicospreiding en rendement. Door aanhoudende overschotten op de lopende rekening heeft Nederland een spaaroverschot. Dit spaaroverschot wordt vooral in het buitenland belegd. Dit is te zien aan de positieve NIIP van Nederland. Dit betekent dat Nederlandse huishoudens, bedrijven en pensioenfondsen meer buitenlandse activa bezitten dan buitenlandse partijen Nederlandse activa bezitten. Zij staan hiermee bloot aan financiële risico's uit het buitenland, zoals internationale marktschommelingen en wisselkoersfluctuaties. Tegelijkertijd gaan de buitenlandse investeringen gepaard met risicospreiding en leveren deze rendement op.¹⁰⁰ Voor de Nederlandse overheid biedt de positieve NIIP meer financiële weerbaarheid dan een negatieve NIIP. Landen met een negatieve NIIP en daarmee gepaard gaande schulden lopen bij een vertrouwensschok het risico dat kapitaal wegvloeit en financiering van economische activiteiten plotseling moeilijker wordt.

⁹⁹ Bernanke (2005). The global saving glut and the U.S. current account deficit ([link](#)).

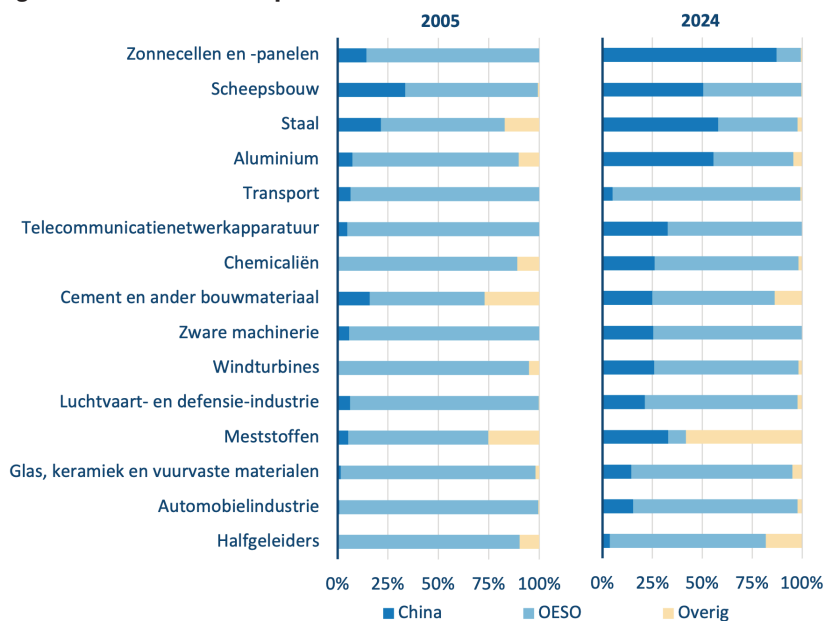
¹⁰⁰ CPB (2015). Oorzaken en beleidsgevolgen van het overschot op de Nederlandse lopende rekening ([link](#)).

Als zulke schulden bovendien samengaan met een hoge overheidsschuld, is er vaak minder ruimte om de economie tijdens een crisis te ondersteunen. Dit onderstreept het belang van prudent begrotingsbeleid.

3.3.2 Internationale spanningen

Grote en aanhoudende onevenwichtigheden kunnen ook geopolitieke gevolgen hebben. Wanneer handelsverschillen langdurig aanhouden, kan in tekortlanden de perceptie ontstaan dat buitenlandse concurrentie oneerlijk is of binnenlandse banen verdringt. Onevenwichtigheden zijn daarom niet alleen een economisch vraagstuk, maar kunnen ook geopolitieke spanningen tussen landen versterken en steun voor protectionistische maatregelen vergroten. Zo beoogt de VS met de recente importtarieven de industriële basis terug te halen en het tekort op de lopende rekening te verkleinen. Nadat China in 2001 toetrad tot de Wereldhandelsorganisatie (*World Trade Organization*, WTO), veroverden zij dankzij snelle industrialisatie en lage lonen de wereldmarkt (zie figuur 25). Het effect hiervan wordt de eerste *Chinaschok* genoemd. Met name Amerikaanse industrieën werden getroffen door deze Chinese concurrentie. Aangezien consumenten profiteerden van lagere prijzen was het totale welvaartseffect van de goedkope invoer uit China voor de VS licht positief, maar het leidde ook tot langdurige werkloosheid en sociale problematiek in getroffen regio's en sectoren.¹⁰¹ Voor Nederland zijn de gevolgen van de eerste *Chinaschok* beperkt gebleven.¹⁰²

Figuur 25 Wereldhandel per land en sector tussen 2005 en 2024

Bron: OESO

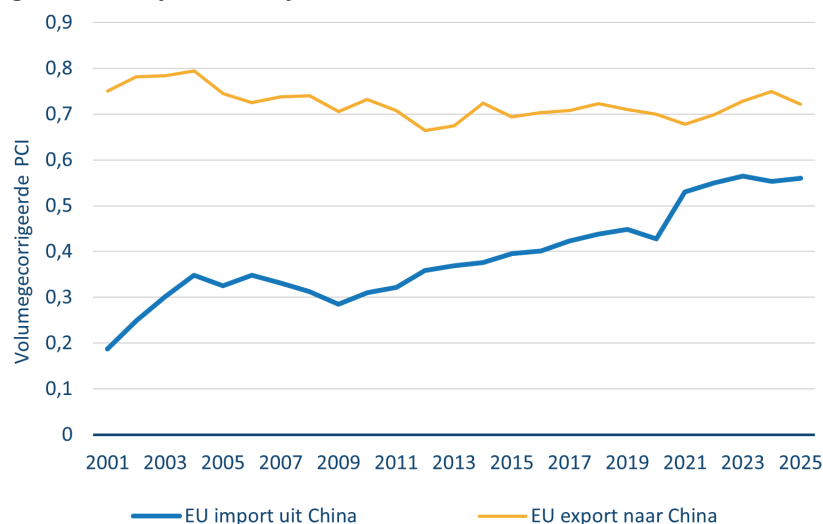
China concurreert inmiddels relatief meer met sectoren waarin Europese bedrijven actief zijn. Hoewel China en de EU mondiaal gezien beide een handelsoverschot kennen, heeft China bilateraal een handelsoverschot ten

¹⁰¹ NBER (2021). On the persistence of the China shock ([link](#)).

¹⁰² CPB (2021). The impact of import competition and export opportunities on the Dutch labour market ([link](#)).

opzichte van de EU. China exporteert niet langer alleen goedkope consumptiegoederen, maar ook elektrische auto's, industriële machines en andere producten met een hogere complexiteit, waarop een belangrijk deel van het Europese exportmodel is gestoeld (zie figuur 26). Deze concurrentiedruk vanuit China wordt ook wel de tweede *Chinaschok* genoemd.¹⁰³ Ook nu lijken de gevolgen voor de Nederlandse industrie voorsnóg beperkt ten opzichte van bijvoorbeeld Duitsland, waar de industrie stevigere concurrentie ervaart. Van de top tien meest blootgestelde industriële regio's liggen er vijf in Duitsland, terwijl de eerste Nederlandse regio (Noord-Brabant) op plek 81 te vinden is.¹⁰⁴ De Duitse overheid staat onder toenemende druk om de industrie te steunen en heeft recent een aantal hervormingen doorgevoerd om het concurrentievermogen te verbeteren.¹⁰⁵ Doordat de Nederlandse economie verweven is met de Europese maakindustrie, is Nederland wel gevoelig voor het wegvallen van deze industrieën. De toegenomen Chinese export van complexe producten is echter niet alleen slecht nieuws. Europese consumenten profiteren immers ook van een toename in aanbod en lagere prijzen.

Figuur 26 Complexiteit exportindustrie EU versus China¹⁰⁶

Bron: ESB

Voor onze toekomstige welvaart vormen met name strategische afhankelijkheden een risico. Door goedkopere importproducten kunnen industrieën en de bijbehorende kennispositie in Europa verdwijnen. Het is vaak moeilijk om een verdwenen kennispositie opnieuw op te bouwen. Daarnaast kunnen risicovolle afhankelijkheden van bepaalde strategische producten ontstaan. Landen die een dominante positie hebben in belangrijke grondstoffen of technologieën kunnen deze economische positie gebruiken om geopolitieke druk uit te oefenen. In de EU zijn er verschillende voorbeelden van dergelijke afhankelijkheden. Zo is de EU voor de verwerking van zeldzame aardmetalen en de delving en verwerking van kritieke mineralen

¹⁰³ Setser & Tordoir (2026). China shock 2.0 The cost of Germany's complacency ([link](#)).

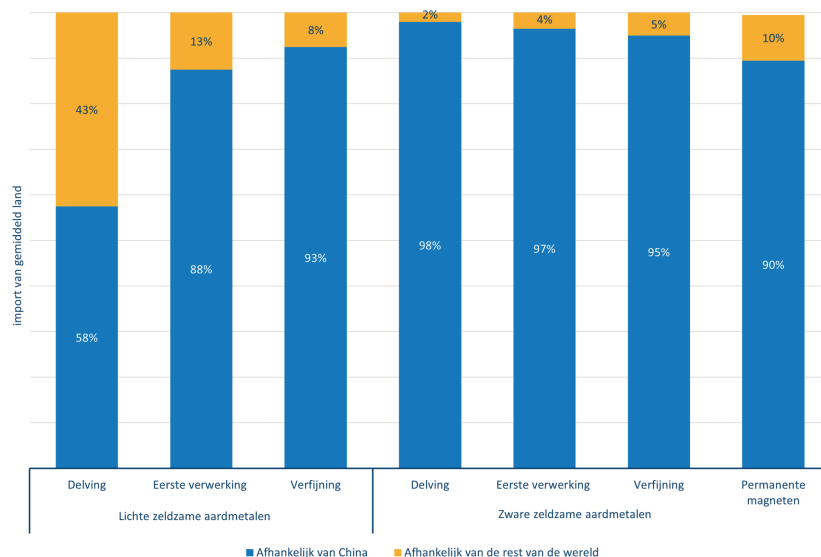
¹⁰⁴ Stoop & Freij (2026). Opmars complexe Chinese export bedreigt Europese industrie. ESB ([link](#)).

¹⁰⁵ FT (2026). German business leaders warn Merz more is needed to prevent 'lost decade' ([link](#)).

¹⁰⁶ Om vast te stellen in hoeverre een product 'hoogwaardig' is, wordt de meest recente Product Complexity Index (PCI) van Harvard Growth Lab als proxy gebruikt ([link](#)). Deze index meet de complexiteit van productieprocessen op basis van twee kenmerken: hoeveel landen een bepaald product maken en de mate van diversificatie van het producerende land.

sterk afhankelijk van China (zie figuur 27)¹⁰⁷, terwijl het op het gebied van cloudinfrastructuur, digitale platforms en geavanceerde halfgeleider-technologie in belangrijke mate leunt op Amerikaanse bedrijven.¹⁰⁸ De recente Chinese exportrestricties op zeldzame aardmetalen illustreren hoe dergelijke economische afhankelijkheden kunnen worden ingezet als geopolitiek instrument.

Figuur 27 Importafhankelijkheid van zeldzame aardmetalen¹⁰⁹

Bron: IMF

3.4 Handelingsperspectief voor Nederland en EU

De internationale spanningen onderstrepen het belang van de inzet van het kabinet op de drie pijlers voor economische groei. Decennialang heeft Nederland geprofiteerd van de op regels gebaseerde wereldorde. Grootmachten zetten hun economische macht echter steeds vaker in voor geopolitieke doeleinden. Voor Nederland als open economie is het daarom belangrijk om internationale samenwerking te verbreden en te versterken en de eigen economie via (private) investeringen en hervormingen te verbeteren.

Voor het kabinet staat voorop dat de EU niet vervalt in protectionisme, maar blijft inzetten op internationale samenwerking. Ondanks de internationale spanningen is er geen sprake van deglobalisering. De wereldhandel groeide in de periode 2014-2024 met 18% en staat op een recordhoogte van 24 biljoen dollar.¹¹⁰ Aangezien de wereldhandel doorzet is het voor de EU belangrijk om de handelsrelaties te verbreden en te versterken, zoals met opkomende economieën. Het handelsbeleid van de EU zet

¹⁰⁷ IMF (2026). Commodity Special Feature: Market Developments and the Economics of Rare Earths ([link](#)).

¹⁰⁸ CPB (2026). Veerkracht door vernieuwing ([link](#)).

¹⁰⁹ Gemiddelde afhankelijkheid van import per segment van de toeleveringsketen voor zeldzame aardmetalen. Lichte en zware zeldzame aardmetalen worden onderscheiden op basis van hun atoomgewicht, waarbij de zware varianten schaarser zijn. Sommige lichte en zware zeldzame aardmetalen worden als kritiek beschouwd, omdat ze zowel economisch belangrijk zijn als een risico op leveringsonderbrekingen kennen.

¹¹⁰ WTO (2025). Evolution of trade under the WTO: handy statistics ([link](#)).

actief in op diversificatie en hierin zijn recent belangrijke stappen gezet. Handelsakkoorden met de Mercosur-landen (Argentinië, Brazilië, Paraguay en Uruguay), India en Australië verminderen de afhankelijkheid van individuele handelspartners.

Het kabinet zet zich op EU-niveau in om via (private) investeringen en hervormingen de productiviteitsgroei te verbeteren. Een dynamische economie is de beste waarborg tegen zowel buitenlandse concurrentiedruk als geopolitieke kwetsbaarheden. Het kabinet streeft naar het wegnemen van barrières op de interne markt. Deze biedt namelijk grote economische baten, maar blijft nog altijd gefragmenteerd (zie paragraaf 1.2.3). Het kabinet wil de regeldruk voor bedrijven verlagen en zet daarom bijvoorbeeld op EU-niveau in op het harmoniseren van voor bedrijven relevante wetgeving (zoals het ondernemings- en faillissementsrecht). Het kabinet zet zich daarnaast in voor het verdiepen van de kapitaalmarktunie (zoals de centralisatie van toezicht). Hiertoe werkt Nederland samen met de ministers van Financiën van de zes grootste economieën van de EU in de zogenoemde E6 (Duitsland, Frankrijk, Italië, Spanje, Nederland en Polen).

Het kabinet zet zich ook op nationaal niveau in om de randvoorwaarden voor groei te verbeteren. Om (private) investeringen te faciliteren en productiviteitsgroei te verbeteren, werkt het kabinet aan een betrouwbaar, hernieuwbaar energiesysteem, stikstofruimte voor de economie, een effectief reguleringskader en toegang tot talent, kennis en financiering (zie paragraaf 1.2.2). Daarnaast werkt het kabinet aan het versterken van de bedrijven- en banendynamiek die volgens het CPB en De Nederlandsche Bank (DNB) de afgelopen jaren achteruitloopt, en aan het vergroten van het arbeidsaanbod door bijvoorbeeld in te zetten op een lagere regeldruk en hervormingen op de arbeidsmarkt (zie ook paragraaf 1.2.2).

Verder hecht het kabinet aan het waarborgen van het gelijke speelveld op de Europese interne markt en daarbuiten. De concurrentie op de wereldmarkt en de Europese interne markt kan verstoord raken door oneerlijke buitenlandse concurrentie als gevolg van nationale steun. De EU kan dit tegengaan door klassieke handelsinstrumenten in te zetten, zoals antidumping- en antisubsidiemaatregelen. De EU beschikt daarnaast over het *Carbon Border Adjustment Mechanism* (CBAM), dat het speelveld gelijktrekt ten opzichte van landen zonder CO₂-beprijzing. Daarnaast geeft het *Anti-Coercion Instrument* (ACI) de EU handvatten om te reageren op economische chantage.

De geopolitieke rol van de EU moet niet worden onderschat. Als op één-na grootste consumentenmarkt ter wereld is de EU van strategisch belang voor internationale bedrijven. Het wegvallen van toegang tot deze markt voor derde landen zou grote economische gevolgen kunnen hebben. Daarbij beschikt Europa over een aantal geopolitieke sleutelposities. Het meest zichtbare voorbeeld is ASML. Meer in het algemeen is, bijvoorbeeld, China voor meer dan 80% afhankelijk van EU-import in 41 productgroepen, waaronder farmaceutische inputs en gespecialiseerde machines, controleren Europese staatsdeelnemingen een groot deel van de wereldwijde markt voor verrijkt uranium en levert Europa turbines voor Amerikaanse datacenters.¹¹¹

¹¹¹ CPB (2026). Veerkracht door vernieuwing ([link](#)).

In voorkomende gevallen acht het kabinet gericht beleid in bepaalde strategisch relevante sectoren noodzakelijk. Industriebeleid kan worden onderscheiden in een defensieve en een offensieve variant. Defensief industriebeleid richt zich op het voorkomen of afbouwen van kwetsbaarheden door afhankelijkheden van andere landen te verminderen. Offensief industriebeleid richt zich juist op het behouden of opbouwen van eigen strategische sterktes die voor andere landen moeilijk vervangbaar zijn.¹¹² Het CPB waarschuwt dat defensief industriebeleid in sommige gevallen de concurrentiedruk vermindert, minder productieve bedrijven langer in stand houdt en daarmee de productiviteitsgroei remt. Dit geldt bijvoorbeeld voor importtarieven die kwakkelende industrieën moeten beschermen. Offensief industriebeleid werkt vaak minder belemmerend, omdat het zich richt op het versterken van het aanpassingsvermogen van de economie en ruimte maakt voor economische dynamiek.¹¹¹ De overheid kan doorgaans niet goed de technologieën van de toekomst voorspellen, maar kan er wel voor zorgen dat de richting van technologische innovatie bijdraagt aan strategische doelen.

Een scherp afwegingskader is noodzakelijk om te bepalen welke risicovolle afhankelijkheden werkelijk strategisch relevant zijn. Het bestaan van een maatschappelijk belang alleen is onvoldoende om van een structurele kwetsbaarheid te spreken. Aanvullende criteria zijn vereist om te voorkomen dat producten, technologieën of activiteiten onterecht als strategisch relevant worden bestempeld. Het product of de dienst moet bijvoorbeeld slechts tegen hoge kosten of niet vervangbaar zijn door alternatieven en er moet sprake zijn van een geopolitiek risico.¹¹³ Voorbeelden die aan deze criteria voldoen zijn de opbouw van Europese cloudcapaciteit die nu vrijwel volledig in Amerikaanse handen is en de toegang tot kritieke grondstoffen die nu vrijwel volledig in Chinese handen is.¹¹¹ Vanwege de risico's van gericht industriebeleid moeten daarnaast de baten van overheidsingrijpen in geïdentificeerde strategische producten, technologieën of bedrijfsactiviteiten zorgvuldig worden afgewogen tegen de kosten hiervan. Voor de meeste sectoren geldt dat het strategisch belang ervan beperkt is en dat de kosten van ingrijpen groter zijn dan de baten. Dit betekent dat in de meeste gevallen de open handelsbetrekkingen kunnen worden voortgezet, met uitzondering van een selectief aantal producten, technologieën en bedrijfsactiviteiten die via gerichte investeringen worden gesteund of gestimuleerd.¹¹⁴

Door de energieonafhankelijkheid te vergroten, verbeteren we onze weerbaarheid in een wereld met internationale spanningen. De gestegen energieprijzen als gevolg van de spanningen in het Midden-Oosten laten wederom de risico's zien van de afhankelijkheid van import van energie. Om deze afhankelijkheid te verminderen zet het kabinet in op drie doelen voor energie: betaalbaarheid, leveringszekerheid en weerbaarheid. Met het energiepakket uit het voorjaar van 2026 heeft het kabinet extra geïnvesteerd om deze doelen te halen (zie ook paragraaf 2.3.2).¹¹⁵ Daarnaast doet het

¹¹² Swets & van Wanrooij (2026). Offensieve en defensieve geo-economische macht. ESB ([link](#)).

¹¹¹ CPB (2026). Veerkracht door vernieuwing ([link](#)).

¹¹³ Het kabinet werkt aan een afwegingskader strategische ketenposities dat het strategische gehalte van economische activiteiten in kaart kan brengen. Over dit afwegingskader wordt naar verwachting in het najaar gecommuniceerd naar de Kamer.

¹¹⁴ Volgens het zogeheten small yard, high fence principe.

¹¹⁵ Zie ook Kamerstukken II, 2025/2026, 36 933, nr.1 ([link](#))

kabinet gerichte investeringen in wind op zee en verlengt het de Stimulering Duurzame Energieproductie en Klimaattransitie (SDE++) om de uitrol van duurzame energiebronnen verder te faciliteren.¹¹⁶

Binnen defensief industriebeleid heeft Europese coördinatie de voorkeur vanwege economische voordelen. Bij het voorkomen van strategische afhankelijkheden bestaat het risico dat lidstaten elkaar tegenwerken en dat een kostbare subsidiewedloop tussen lidstaten de Europese interne markt verstoort. Dit ondermijnt de marktdynamiek en daarmee de prikkel om te innoveren en concurreren. Het kabinet zet zich bij defensief industriebeleid daarom in voor coördinatie op EU-niveau. Naast het bestaande handelsinstrumentarium heeft de EU hiervoor een aantal industriepolitieke instrumenten voorhanden, waaronder de Europese Investeringsbank (EIB), de Verordening buitenlandse subsidies en het aanstaande Europees Concurrentievermogenfonds.

Binnen offensief industriebeleid zet het kabinet zich zowel op EU- als op nationaal niveau in om het verdienvermogen en de weerbaarheid van de Nederlandse economie te versterken. EU-coördinatie is vanwege de economische voordelen ook voor offensief industriebeleid het uitgangspunt, maar afstemming op dat niveau is niet altijd mogelijk. Het kabinet zet zich daarom ook op nationaal niveau in om de versterking van het verdienvermogen en de weerbaarheid terhanden te nemen. Innovatieve ecosysteembenaderingen zoals Project Beethoven, waarbij geïnvesteerd wordt in het hightechgebied rond Eindhoven, laten zien hoe het verbeteren van randvoorwaarden voor industrieën comparatieve voordelen kan bestendigen. Om het innovatie- en verdienvermogen van Nederland te versterken werkt het kabinet via de Taskforce Toekomstige Welvaart en Vestigingsklimaat ook aan de oprichting van de Nationale Investeringsinstelling (NII) en aan de oprichting van het Nationaal Agentschap voor Disruptieve Innovatie (NADI) (zie ook paragraaf 1.2.1). Om innovatie verder te bevorderen, biedt het kabinet ook structurele financiering die universiteiten ondersteunt bij de vertaling van academische kennis naar nieuwe bedrijven. Deze maatregelen van het kabinet dragen bij aan het versterken van de Nederlandse economie in een wereld waarin economie en veiligheid steeds meer met elkaar verweven raken.

¹¹⁶ Zie tabel 1 voor een overzicht van de cumulatieve bedragen over 2026-2035.

LIJST VAN GEBRUIKTE AFKORTINGEN EN HUN BETEKENIS

Afkorting	Betekenis	Afkorting	Betekenis
ACI	Anti-Coercion Instrument	lenW	ministerie van Infrastructuur en Waterstaat
ACM	Autoriteit Consument & Markt	ILO	International Labour Organization
AenM	Asiel en Migratie	IMF	Internationaal Monetair Fonds
AI	artificiële intelligentie	LPO	loon- en prijsontwikkeling
AO	arbeidsongeschikten	Mercosur	Mercado Común del Sur (Zuidelijke Gemeenschappelijke Markt: Argentinië, Brazilië, Paraguay en Uruguay)
Aof	Arbeidsongeschiktheidsfonds	MEV	Macro Economische Verkenning
AOW	Algemene Ouderdomswet	MFK	Meerjarig Financieel Kader
AP	Aanvullende Post	mkb	midden- en kleinbedrijf
ATAD	Anti Tax Avoidance Directive	mrb	motorrijtuigenbelasting
AVG	Algemene verordening gegevensbescherming	NADI	Nationaal Agentschap voor Disruptieve Innovatie
AWf	Algemeen Werkloosheidsfonds	NAVO	Noord-Atlantische Verdragsorganisatie
bbp	bruto binnenlands product	NBER	National Bureau of Economic Research
BES	Bonaire, Sint Eustatius en Saba	NII	Nationale Investeringsinstelling
BHOS	Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking	NIIP	netto internationale investeringspositie
BIS	Bank for International Settlements	NLVP	Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid
blo	beleidsmatige lastenontwikkeling	ODA	Official Development Assistance
BMKB	Borgstelling MKB-kredieten	OESO	Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling
bni	bruto nationaal inkomen	PCI	Product Complexity Index
BoL	belasting op leidingwater	PPP	Purchasing Power Parity
bpm	belasting van personenauto's en motorrijwielen	PURL	Prioritised Ukraine Requirements List
btw	belasting toegevoegde waarde	R&D	research and development
BZ	ministerie van Buitenlandse Zaken	RMO	regeling medische zorg ontheemden uit Oekraïne
CA	coalitieakkoord	RTB	Richtlijn Tijdelijke Bescherming
CBAM	Carbon Border Adjustment Mechanism	SAF	sustainable aviation fuels
CBOE	Chicago Board Options Exchange (Cboe Global Markets)	SBR	Studiegroep Begrotingsruimte
CEP	Centraal Economisch Plan	SDE	Subsidie Duurzame Economie
cMEV	Concept-Macro Economische Verkenning	SDE++	Stimulering Duurzame Energieproductie en Klimaattransitie
COA	Centraal Orgaan opvang asielzoekers	SGP	Stabiliteits- en Groeipact
CPB	Centraal Planbureau	SPUK	specifieke uitkering
CRTV	compensatieregeling transitievergoeding	SVVE	subsidieregeling verduurzaming voor verenigingen van eigenaren
DFR	doelgroepflexibele opvangregeling	SZW	ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid
DISA	Dienst Identificatie en Screening Asielzoekers	UWV	Uitvoeringsinstituut Werknemersverzekeringen
DNB	De Nederlandsche Bank	ViDA	VAT in the Digital Age
DTenV	Dienst Terugkeer en Vertrek	VIX	Volatility Index
E6	zes grootste economieën van de EU: Duitsland, Frankrijk, Italië, Spanje, Nederland en Polen	VK	Verenigd Koninkrijk van Groot-Brittannië en Noord-Ierland
ECB	Europese Centrale Bank	VN	Verenigde Naties
EDIS	Europees depositogarantiestelsel	VNG	Vereniging van Nederlandse Gemeenten
EIA	Energie-investeringsaftrek	vpb	vennootschapsbelasting
EIB	Europese Investeringsbank	VS	Verenigde Staten van Amerika
EMU	Economische en Monetaire Unie	VWS	ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport
ESB	Economisch Statistische Berichten	Wazo	Wet arbeid en zorg
ETS(2)	Emissions Trading System (2)	Wbo	Wet betaald ouderschapsverlof
EU	Europese Unie	Whk	Werkhervattingskas
FES	Fonds Economische Structuurversterking	WIA	Wet werk en inkomen naar arbeidsvermogen
FRED	Federal Reserve Economic Data	Wieg	Wet invoering extra geboorteverlof
FSP	Fiscal Structural Plan	Wkb	Wet op het kindgebonden budget
FT	Financial Times	Wko	Wet kinderopvang en kwaliteitseisen peuterspeelzalen
GEPU	Global Economic Policy Uncertainty	WKR	werkkostenregeling
GO	Garantie Ondernemingsfinanciering	WTO	World Trade Organization

GPR	Geopolitical Risk	WW	Werkloosheidswet
HVF	Herstel- en Veerkrachtfaciliteit	Zvw	Zorgverzekeringswet
HVP	Herstel- en Veerkrachtplan	ZW	Ziektewet
IB	inkomstenbelasting		

Vergaderjaar 2026–2027

37 020

Nota over de toestand van 's rijks financiën

Nr. 2

NOTA OVER DE TOESTAND VAN 'S RIJKS FINANCIËN
Ontvangen 15 september 2026

INHOUDSOPGAVE

1	Budgettaire kerngegevens en EMU-saldo en schuld	4
1.1	Budgettaire kerngegevens	4
1.2	Aansluiting visuele samenvatting met begrotingen en bijlagen Miljoenennota	5
1.3	EMU-saldo	6
1.4	EMU-schuld	10
2	Uitgaven en niet-belastingontvangsten	13
3	De belasting - en premieontvangsten	19
3.1	De belasting- en premieontvangsten	19
3.2	Toelichting op belastingontvangsten	38
4	Fiscale regelingen	45
4.1	Inleiding	45
4.2	Definitie en monitoring van fiscale regelingen	45
4.3	Overzicht van het budgettaire belang	47
4.4	Opvallende ontwikkelingen in het budgettaire belang	52
4.5	Overzicht van beleidsmaatregelen op fiscale regelingen	55
4.6	Evaluaties van fiscale regelingen	58
4.7	Kwalitatieve achtergrond informatie per fiscale regeling	64
5	Grondslagen en opbrengsten belastingen	108
5.1	Inleiding	108
5.2	Loon- en inkomstenheffing en premies volksverzekeringen	108
5.3	Omzetbelasting	110
5.4	Vennootschapsbelasting	110
5.5	Overdrachtsbelasting	113
5.6	Dividendbelasting	114
5.7	Energiebelasting	114
5.8	Schenk- en erfbelasting	115
6	Overheidsbalans en Staatsbalans	116
7	Accres gemeentefonds en provinciefonds	119
8	Overzicht risicoregelingen van het Rijk	125
9	Verticale toelichting	131
	Algemene Zaken en De Koning	132
	Buitenlandse Zaken (inclusief Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking)	135
	Justitie en Veiligheid (inclusief Asiel en Migratie)	145
	Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (inclusief Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening, Staten-Generaal, Hoge Colleges van Staat en BES-fonds)	154
	Onderwijs, Cultuur en Wetenschap	176
	Financiën (inclusief Nationale Schuld)	182
	Defensie (inclusief Defensiematerieelbegrotingsfonds)	192
	Infrastructuur en Waterstaat (inclusief Mobiliteitsfonds en Deltafonds)	198
	Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur (inclusief Diergezondheidsfonds)	231
	Sociale Zekerheid	241
	Zorg	253

	Gemeentefonds en Provinciefonds (inclusief accres)	268
	Prijsbijstelling	277
	Arbeidsvoorwaarden	279
	Aanvullende Post	280
10	Horizontale toelichting	287
	Algemene Zaken en De Koning	288
	Buitenlandse Zaken (inclusief Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking)	290
	Justitie en Veiligheid (inclusief Asiel en Migratie)	294
	Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (inclusief Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening, Staten-Generaal, Hoge Colleges van Staat en BES-fonds)	298
	Onderwijs, Cultuur en Wetenschap	308
	Financiën (inclusief Nationale Schuld)	311
	Defensie (inclusief Defensiematerieelbegrotingsfonds)	316
	Infrastructuur en Waterstaat (inclusief Mobiliteitsfonds en Deltafonds)	322
	Economische Zaken en Klimaat (inclusief Nationaal Groeifonds, Klimaat en Groene Groei en Klimaat- en energiefonds)	333
	Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur (inclusief Diergezondheidsfonds)	341
	Sociale Zekerheid	344
	Zorg	353
	Gemeentefonds en Provinciefonds (inclusief accres)	357
	Prijsbijstelling	361
	Arbeidsvoorwaarden	362
	Aanvullende Post	363
11	Monitor investeringsfondsen	366
12	Integraal overzicht klimaat	369
13	Fossiele Voordelen	378
14	Fondsenoverzicht	398
15	Investerings netbeheerders	404
16	Aanvullende post	406

1 BUDGETTAIRE KERNGEGEVENS EN EMU-SALDO EN SCHULD

1.1 Budgettaire kerngegevens

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de belangrijkste budgettaire kerngegevens tot en met 2031. Deze cijfers zijn gebaseerd op de begrotingen en op de Macro Economische Verkenning (MEV) van het Centraal Planbureau (CPB). Het kabinet verwacht in 2027 481,2 miljard euro aan inkomsten op te halen via belasting- en premieontvangsten. De geraamde rijksuitgaven bedragen 516,8 miljard euro in 2027.

Tabel 1.1 Budgettaire kerngegevens						
(in miljarden euro, tenzij anders aangegeven)	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Inkomsten (belastingen en sociale premies)	453,7	481,2	503,9	526,3	546,9	564,9
Reguliere netto-uitgaven binnen het uitgavenkader	450,7	488,7	510,6	532,7	548,8	566,1
Overige netto-uitgaven en correcties relevant voor het EMU-saldo	30,5	28,1	25,3	26,8	28,9	31,8
Totale netto-uitgaven relevant voor het EMU-saldo	481,2	516,8	535,9	559,5	577,6	597,9
EMU-saldo centrale overheid	– 27,5	– 35,6	– 32,0	– 33,2	– 30,8	– 33,0
EMU-saldo decentrale overheden	– 1,1	– 1,1	– 1,2	– 1,2	– 1,3	– 1,3
EMU-saldo collectieve sector	– 28,6	– 36,7	– 33,2	– 34,4	– 32,1	– 34,3
EMU-saldo collectieve sector (in procenten bbp)	– 2,3%	– 2,9%	– 2,5%	– 2,5%	– 2,2%	– 2,3%
EMU-schuld collectieve sector	558,1	599,6	631,9	667,4	701,0	734,5
EMU-schuld collectieve sector (in procenten bbp)	45,6%	46,9%	47,4%	48,3%	48,9%	49,6%
Bruto binnenlands product (bbp)	1.224	1.278	1.332	1.382	1.433	1.480

Het geraamde EMU-tekort van de centrale overheid bedraagt 35,6 miljard euro in 2027 en 33,0 miljard euro in 2031. De decentrale overheden - onder andere de gemeenten, provincies en waterschappen - komen naar verwachting uit op een tekort van 1,1 miljard euro in 2027 en 1,3 miljard euro in 2031. Het EMU-saldo van de overheid als geheel (centrale overheid en decentrale overheden) komt daarmee naar verwachting uit op een tekort van 36,7 miljard euro in 2027 en 34,3 miljard euro in 2031. Dit komt overeen met respectievelijk – 2,9% en – 2,3% van het bbp. De schuld bereikt aan het eind van 2031 een niveau van 49,6% van het bbp.

1.2 Aansluiting visuele samenvatting met begrotingen en bijlagen Miljoenennota

De visuele samenvatting bij de Miljoenennota biedt een toegankelijk overzicht van de belangrijkste cijfers voor het Miljoenennotajaar 2027. De presentatie in de visuele samenvatting verschilt echter op een aantal punten van de begrotingssystematiek zoals die wordt gehanteerd in de rest van de Miljoenennota en bijlagen. Deze bijlage behandelt de samenhang tussen de cijfers uit de visuele samenvatting en de rest van de Miljoenennota en geeft deze aansluiting weer in tabel 1.2.

De visuele samenvatting gaat uit van een netto-uitgavenbegrip. Dat wil zeggen, de bruto-uitgaven (tabel 2.2) verminderd met de zogenaamde niet-belastingontvangsten (tabel 2.3). Dit zijn ontvangsten die tot de uitgavenkant van de begroting worden gerekend, zoals boete-opbrengsten, leges en gasbaten.

Een ander verschil in presentatie tussen de visuele samenvatting en de Miljoenennota betreft de individuele begrotingsposten. De visuele samenvatting gaat uit van een thematische indeling die niet exact aansluit bij de afzonderlijke begrotingshoofdstukken. Zo wordt het Btw-compensatiefonds in de visuele samenvatting samengevoegd met het Gemeentefonds en het Provinciefonds, terwijl het begrotingstechnisch wordt verantwoord op de begroting van Financiën.

Tabel 1.2 Aansluiting visuele samenvatting met begrotingen en bijlagen Miljoenennota		
(in miljarden euro)	2027	Bron
Inkomsten	481,2	Tabel 3.2.1
Uitgaven		
Sociale zekerheid	132,4	
H15: Sociale Zaken en Werkgelegenheid	32,0	Tabel 2.5 + saldorelevante uitgaven uit tabel 2.6 bijlagen MN
H40: Sociale verzekeringen	99,2	Tabel 2.5 + saldorelevante uitgaven uit tabel 2.6 bijlagen MN
H83: Koppeling uitkeringen	1,1	Tabel 2.5 + saldorelevante uitgaven uit tabel 2.6 bijlagen MN
Zorg	125,6	
H16: Volksgezondheid, Welzijn en Sport	14,9	Tabel 2.5 + saldorelevante uitgaven uit tabel 2.6 bijlagen MN
H41: Zorg	110,7	Tabel 2.5 + saldorelevante uitgaven uit tabel 2.6 bijlagen MN
Onderwijs, Cultuur en Wetenschap	58,4	
H8: Onderwijs, Cultuur en Wetenschap	58,4	Tabel 2.5 + saldorelevante uitgaven uit tabel 2.6 bijlagen MN
Gemeentefonds, Provinciefonds en Btw-compensatiefonds	59,7	
H50+H60: Gemeentefonds en accres Gemeentefonds	50,4	Tabel 2.5 + saldorelevante uitgaven uit tabel 2.6 bijlagen MN
H51+H61: Provinciefonds en accres Provinciefonds	4,2	Tabel 2.5 + saldorelevante uitgaven uit tabel 2.6 bijlagen MN
Btw-compensatiefonds	5,0	Hoofdstuk 9B artikel 6
Buitenlandse Zaken en Ontwikkelingssamenwerking	19,8	
H5: Buitenlandse Zaken	16,0	Tabel 2.5 + saldorelevante uitgaven uit tabel 2.6 bijlagen MN
H17: Buitenlandse Handel en Ontwikkelingshulp	3,9	Tabel 2.5 + saldorelevante uitgaven uit tabel 2.6 bijlagen MN
Justitie en Veiligheid	26,5	
H6: Justitie en Veiligheid	18,3	Tabel 2.5 + saldorelevante uitgaven uit tabel 2.6 bijlagen MN
H20: Asiel en Migratie	8,2	Tabel 2.5 + saldorelevante uitgaven uit tabel 2.6 bijlagen MN
Defensie	28,5	
H10: Defensie	14,5	Tabel 2.5 + saldorelevante uitgaven uit tabel 2.6 bijlagen MN
H66: Defensiematerieelbegrotingsfonds	14,0	Tabel 2.5 + saldorelevante uitgaven uit tabel 2.6 bijlagen MN
Infrastructuur en Waterstaat	15,4	
H12: Infrastructuur en Waterstaat	3,1	Tabel 2.5 + saldorelevante uitgaven uit tabel 2.6 bijlagen MN
H55: Mobiliteitsfonds	10,4	Tabel 2.5 + saldorelevante uitgaven uit tabel 2.6 bijlagen MN
H65: Deltafonds	1,9	Tabel 2.5 + saldorelevante uitgaven uit tabel 2.6 bijlagen MN

(in miljarden euro)	2027	Bron
Rentelasten	12,9	
Rentelasten staatsschuld	11,6	Hoofdstuk 9A artikel 11
Rentelasten schatkistbankieren	1,3	Hoofdstuk 9A artikel 12
Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties	13,0	
H7: Binnenlandse Zaken	3,2	Tabel 2.5 + saldorelevante uitgaven uit tabel 2.6 bijlagen MN
H4: Koninkrijksrelaties	0,1	Tabel 2.5 + saldorelevante uitgaven uit tabel 2.6 bijlagen MN
H64: BES-fonds	0,1	Tabel 2.5 + saldorelevante uitgaven uit tabel 2.6 bijlagen MN
H22: Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening	9,6	Tabel 2.5 + saldorelevante uitgaven uit tabel 2.6 bijlagen MN
Economische Zaken en Klimaat	9,2	
H13: Economische Zaken	3,1	Tabel 2.5 + saldorelevante uitgaven uit tabel 2.6 bijlagen MN
H70: Nationaal Groeifonds	0,2	Tabel 2.5 + saldorelevante uitgaven uit tabel 2.6 bijlagen MN
H23: Klimaat en Groene Groei	5,1	Tabel 2.5 + saldorelevante uitgaven uit tabel 2.6 bijlagen MN
H71: Klimaatfonds	0,8	Tabel 2.5 + saldorelevante uitgaven uit tabel 2.6 bijlagen MN
Financiën	4,4	
H9b: Financiën	9,5	Tabel 2.5 + saldorelevante uitgaven uit tabel 2.6 bijlagen MN
af: Btw-compensatiefonds	- 5,0	Hoofdstuk 9B artikel 6
Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur	4,2	
H14: Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur	4,2	Tabel 2.5 + saldorelevante uitgaven uit tabel 2.6 bijlagen MN
Overig	6,7	
1. Totaal inkomsten	481,2	Tabel 1.1 Budgetaire kerngegevens
2. Totale netto-uitgaven relevant voor het EMU-saldo	516,8	Tabel 1.1 Budgetaire kerngegevens
3. EMU-saldo centrale overheid (=1-2)	- 35,6	Tabel 1.1 Budgetaire kerngegevens

1.3 EMU-saldo

Tabel 1.3.1 geeft het EMU-saldo van de collectieve sector weer. Dit EMU-saldo - ook wel overheidssaldo genoemd - is de optelsom van alle inkomsten en uitgaven van de Rijksoverheid en de decentrale overheden. De inkomsten en uitgaven van de Rijksoverheid zijn in meer detail te vinden in bijlage 2 en 3 van deze Miljoenennota. Om tot het EMU-saldo te komen, moeten wel enkele correcties worden toegepast op de inkomsten en uitgaven, want sommige uitgaven tellen niet mee voor het EMU-saldo, terwijl voor andere posten een ander bedrag meetelt voor het EMU-saldo dan in de Rijksbegroting (op kasbasis) is opgenomen.

Tabel 1.3.1 EMU-saldo								
	(in miljoenen euro, min = tekort)	2026	2027	2028	2029	2030	2031	Bron
1	Belasting- en premieontvangsten	453.706	481.234	503.887	526.316	546.852	564.912	Tabel 3.1.2
2	Af: Totale netto-uitgaven	530.100	565.803	582.676	613.253	633.895	654.983	Tabel 2.1
3	Af: Niet EMU-saldo relevante uitgaven	− 50.041	− 51.257	− 49.105	− 54.005	− 56.020	− 57.931	Tabel 1.3.2
4	Bij: Kas-transverschillen en overige posten	− 1.143	− 2.250	− 2.298	− 253	239	− 829	Tabel 1.3.3
5	Bij: EMU-saldo decentrale overheden	− 1.102	− 1.150	− 1.199	− 1.244	− 1.290	− 1.332	
6	EMU-saldo collectieve sector (1-2-3+4+5)	− 28.598	− 36.711	− 33.181	− 34.429	− 32.074	− 34.301	

De uitgaven die wel op de Rijksbegroting staan maar niet meetellen voor het EMU-saldo staan vermeld in Tabel 1.3.2. Wat er wel en niet meetelt voor het EMU-saldo is vastgesteld door Eurostat. Financiële transacties, zoals het verstrekken van (studie)leningen of het verkopen van staatsbezit, zijn meestal niet relevant voor het EMU-saldo. Ook de rente die is ontvangen op renteswaps en uit de verkoop ervan tellen niet mee. De rijksbijdrage aan de sociale fondsen is niet relevant voor het EMU-saldo omdat dit een transactie

vormt tussen twee onderdelen van de collectieve sector: de uitgave van het Rijk is een ontvangst voor de sociale fondsen. Ook de post kasbeheer is een transactie binnen de collectieve sector. Deze bestaat uit de toe- of afname van het geld dat de deelnemers aan het schatkistbankieren bij het Rijk aanhouden.

Tabel 1.3.2 Uitgaven niet-relevant voor het EMU-saldo						
(in miljoenen euro, plus = uitgave)	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Verstreking studieleningen	2.254	1.932	1.684	1.615	1.550	1.497
Aflossing studieleningen	– 1.748	– 2.364	– 1.777	– 1.792	– 1.812	– 1.839
Rijksbijdragen aan de sociale fondsen	56.733	58.754	64.167	69.035	73.165	78.064
Lening TenneT	0	0	0	0	0	0
Lening EBN	7.751	249	– 8.000	0	0	0
w.v. uitgaven	7.751	8.000	0	0	0	0
w.v. ontvangsten	0	– 7.751	– 8.000	0	0	0
Rente sociale fondsen	1.714	2.525	2.500	3.167	3.930	4.820
Kasbeheer	– 11.548	– 12.417	– 15.085	– 16.394	– 19.398	– 21.827
Rente-ontvangsten derivaten	0	0	0	0	0	0
Voortijdige beëindigen derivaten	0	0	0	0	0	0
Aan- en verkoop staatsdeelnemingen	– 4.519	377	150	– 1.500	– 750	– 2.500
Diverse leningen	– 542	– 118	– 123	– 231	– 653	– 490
Exportkredietverzekering	100	106	75	66	54	54
Oekraïne	0	0	0	0	– 67	– 100
Reservering Nationale Investeringsinstelling	0	2.150	5.411	0	0	0
Overig	– 154	65	103	40	0	253
Totaal	50.041	51.257	49.105	54.005	56.020	57.931

Tabel 1.3.3 geeft de posten weer die wel meetellen voor het EMU-saldo, maar die niet, of niet op dezelfde manier in de Rijksbegroting staan. Voor een deel ervan geldt dat voor het EMU-saldo wordt gerekend met de uitgaven en ontvangsten op transactiebasis, terwijl de Rijksbegroting op kasbasis wordt opgesteld. Om tot het EMU-saldo te komen, moet daarom bovenop de uitgave of ontvangst op kasbasis ook nog het kas-transverschil worden meegeteld. Daarnaast zijn er een aantal posten die niet op de Rijksbegroting staan maar wel meetellen voor het EMU-saldo, zoals bijvoorbeeld het positieve of negatieve saldo van agentschappen en de kosten van zorgverzekeraars (de zogenoemde zorgbemiddelingskosten).

Tabel 1.3.3 Kas-transverschillen en overige posten						
(in miljoenen euro, plus = saldoverbeterend)	2026	2027	2028	2029	2030	2031
KTV Veilingopbrengsten (UMTS, 4G, 5G)	284	284	284	280	60	60
KTV Publiek private samenwerking (DBFM-contracten)	267	- 123	166	492	504	463
KTV OV-jaarkaart	30	- 1.000	0	0	0	0
KTV prestatiebeurzen	- 842	- 543	- 283	- 250	- 196	- 175
KTV IDA/ Wereldbank	- 7	432	- 780	368	458	- 600
KTV Rijksbijdragen aan decentrale overheden	3.200	0	0	0	0	0
KTV Herstel- en Veerkrachtplan	- 2.227	0	0	0	0	0
KTV Landelijke Beëindigingsregeling Veehouderijlocaties	- 337	- 482	- 99	- 162	0	0
KTV ETS	0	0	- 915	0	317	324
KTV Materieelleveringen	500	420	738	0	0	0
Overige kas-transverschillen	- 0	0	0	0	0	0
Mutatie begrotingsreserves	- 1.099	- 838	- 622	- 152	- 4	- 4
EMU-saldo agentschappen en rest centrale overheid	0	0	0	0	0	0
Overig	- 73	- 23	- 12	71	46	76
Subtotaal Rijk	- 305	- 1.873	- 1.522	647	1.184	144
Eigenrisicodragers WGA/ZW	699	720	739	737	735	733
Zorgbemiddelingskosten	- 1.537	- 1.097	- 1.515	- 1.637	- 1.681	- 1.706
Subtotaal sociale fondsen	- 838	- 377	- 776	- 900	- 946	- 973
Totaal	- 1.143	- 2.250	- 2.298	- 253	239	- 829

Tabel 1.3.4 geeft een uitsplitsing van het EMU-saldo voor de drie verschillende onderdelen van de collectieve sector. In tabel 1.3.5 en tabel 1.3.6 wordt het EMU-saldo van het Rijk en sociale fondsen nader uitgesplitst.

Tabel 1.3.4 Opbouw EMU-saldo collectieve sector						
(in miljoenen euro, min = tekort)	2026	2027	2028	2029	2030	2031
EMU-saldo Rijk	- 35.247	- 50.110	- 47.212	- 49.869	- 50.273	- 55.068
EMU-saldo sociale fondsen	7.751	14.549	15.230	16.684	19.489	22.099
EMU-saldo decentrale overheden	- 1.102	- 1.150	- 1.199	- 1.244	- 1.290	- 1.332
EMU-saldo collectieve sector	- 28.598	- 36.711	- 33.181	- 34.429	- 32.074	- 34.301
EMU-saldo collectieve sector (in procenten bbp)	- 2,3	- 2,9	- 2,5	- 2,5	- 2,2	- 2,3

Tabel 1.3.5 EMU-saldo Rijk						
(in miljoenen euro, min = uitgave/tekort)	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Belastingontvangsten	305.936	317.654	336.207	352.667	366.314	377.777
Netto begrotingsgefinancierde uitgaven	- 332.473	- 355.870	- 364.335	- 384.986	- 396.696	- 408.037
Af: niet EMU-saldo relevante uitgaven	50.041	51.257	49.105	54.005	56.020	57.931
Betaalde rijksbijdrage en rente aan sociale fondsen	- 58.447	- 61.279	- 66.667	- 72.202	- 77.096	- 82.884
Kas-transverschillen en overige posten Rijk	- 305	- 1.873	- 1.522	647	1.184	144
EMU-saldo Rijk (centrale overheid)	- 35.247	- 50.110	- 47.212	- 49.869	- 50.273	- 55.068

Tabel 1.3.6 EMU-saldo sociale fondsen						
(in miljoenen euro, min = uitgave/tekort)	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Premie-ontvangsten	147.770	163.580	167.680	173.649	180.538	187.135
Ontvangen rijksbijdragen en rente	58.447	61.279	66.667	72.202	77.096	82.884
Premiegefinancierde uitgaven	- 197.628	- 209.933	- 218.341	- 228.268	- 237.199	- 246.947
Eigenrisicodragers WGA/ZW	699	720	739	737	735	733
Zorgbemiddelingskosten	- 1.537	- 1.097	- 1.515	- 1.637	- 1.681	- 1.706
EMU-saldo sociale fondsen	7.751	14.549	15.230	16.684	19.489	22.099

Het overheidssaldo komt in 2027 naar verwachting uit op een tekort van 2,9% van het bbp. Tabel 1.3.7 toont hoe dit saldo zich verhoudt tot het saldo dat is geraamd voor het lopende begrotingsjaar 2026.

Tabel 1.3.7 Horizontale toelichting EMU-saldo

(min = tekort)	Miljarden euro	Procenten bbp
EMU-saldo 2026	- 28,6	- 2,3%
Noemereffect	0,0	0,1%
Uitgaven aan Rijksbegroting	- 38,0	- 3,0%
Niet-kaderrelevante uitgaven	3,5	0,3%
Inkomsten	27,5	2,2%
Kastransverschillen	- 1,6	- 0,1%
Overig	0,4	0,0%
EMU-saldo 2027	- 36,7	- 2,9%

Ten opzichte van de Voorjaarsnota 2026 van afgelopen voorjaar is het saldo voor 2026 met 0.2 procentpunt bbp bijgesteld naar - 2,3% bbp en het saldo voor 2027 is gelijk gebleven. Dit wordt zichtbaar wanneer de verandering van het saldo niet van jaar op jaar (horizontaal) wordt bekeken, maar als ontwikkeling sinds de Voorjaarsnota (verticaal). Deze verticale ontwikkeling is weergegeven in Tabel 1.3.8.

Tabel 1.3.8 Verticale toelichting EMU-saldo

(in procenten bbp, min = tekort)	2026	2027	2028	2029	2030	2031
EMU-saldo Voorjaarsnota 2026	- 2,5%	- 2,9%	- 2,5%	- 2,3%	- 2,1%	- 2,1%
Noemereffect	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Belasting- en premieinkomsten	- 0,2%	0,0%	- 0,1%	0,1%	0,1%	0,0%
Uitgavenkader	0,2%	0,0%	0,0%	- 0,3%	- 0,2%	- 0,1%
Niet-kaderrelevante uitgaven en correcties van EMU-saldo	0,2%	0,0%	0,1%	0,0%	0,0%	- 0,1%
EMU-saldo decentrale overheden	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
EMU-saldo Miljoenennota 2027	- 2,3%	- 2,9%	- 2,5%	- 2,5%	- 2,2%	- 2,3%

Tabel 1.3.9 bevat een overzicht van de gerealiseerde EMU-saldi vanaf 2011 en de verwachte EMU-saldi tot en met het jaar 2031, uitgedrukt in zowel miljarden euro als in procenten van het bbp.

Tabel 1.3.9 Historisch overzicht EMU-saldo

(in miljarden euro, min = tekort)	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
EMU-saldo	- 29,0	- 25,2	- 19,1	- 14,7	- 12,8	1,6	10,2
Bruto binnenlands product	656,0	658,2	665,6	678,6	699,2	720,2	750,9
EMU-saldo (in procenten bbp)	- 4,4	- 3,8	- 2,9	- 2,2	- 1,8	0,2	1,4
	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
EMU-saldo	11,8	15,8	- 30,3	- 20,1	0,0	- 3,9	- 8,3
Bruto binnenlands product	787,3	829,8	816,5	891,6	993,8	1.050,1	1.121,5
EMU-saldo (in procenten bbp)	1,5	1,9	- 3,7	- 2,3	0,0	- 0,4	- 0,7
	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031
EMU-saldo	- 18,7	- 28,6	- 36,7	- 33,2	- 34,4	- 32,1	- 34,3
Bruto binnenlands product	1.179,5	1.224,0	1.277,6	1.331,8	1.381,7	1.433,2	1.479,6
EMU-saldo (in procenten bbp)	- 1,6	- 2,3	- 2,9	- 2,5	- 2,5	- 2,2	- 2,3

1.4 EMU-schuld

Tabel 1.4.1 geeft het financieringssaldo van het Rijk weer. Het financieringssaldo is het bedrag dat het Rijk op kasbasis in een jaar tekort komt of juist over heeft. Het financieringssaldo is daarmee dus ook het bedrag dat in een jaar extra moet worden geleend of schulden mee kunnen worden afgelost. Waar het EMU-saldo berekend wordt op transactiebasis, wordt het financieringssaldo berekend op kasbasis. Om tot het financieringssaldo te komen, moet er naast het optellen van de belastingontvangsten en de uitgaven ook nog een aantal correcties worden toegepast. Ten eerste zijn de belastingen zoals die meetellen voor het EMU-saldo berekend op transactiebasis. Om tot de belastingen op kasbasis te komen, moet het kas-transverschil hier dus vanaf worden getrokken. Hetzelfde geldt voor posten op de Rijksbegroting die niet op kasbasis zijn. Allereerst is dat de rente op de staatsschuld: deze staan in de Rijksbegroting op transactiebasis, terwijl voor het financieringssaldo alleen de kasuitgaven meetellen. Ten tweede wordt geld storten in (of opnemen uit) een begrotingsreserve op de begroting gezet als uitgave of ontvangst, terwijl het geld niet daadwerkelijk de schatkist verlaat of binnenkomt. Voor deze post wordt dus ook gecorrigeerd.

Tabel 1.4.1 Financieringssaldo Rijksoverheid						
(in miljoenen euro, min = uitgave/tekort)	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Belastinginkomsten (kasbasis)	298.831	316.040	334.384	350.855	364.643	376.206
Netto begrotingsgefinancierde uitgaven	- 332.473	- 355.870	- 364.335	- 384.986	- 396.696	- 408.037
Af: kas-transverschil rentelasten	640	50	- 540	70	- 290	- 290
Mutatie begrotingsreserves	- 1.099	- 838	- 622	- 152	- 4	- 4
Mutatie derdenrekeningen	0	0	0	0	0	0
Overbruggingskrediet Fortis/ABN Amro	300	150	0	0	0	0
Financieringssaldo Rijksoverheid	- 33.800	- 40.468	- 31.113	- 34.213	- 32.347	- 32.125

Het financieringssaldo werkt één op één door in de staatsschuld. Voor een financieringstekort moet immers geleend worden, terwijl een overschot gebruikt kan worden om schulden af te lossen. Tabel 1.4.2 geeft de opbouw van de EMU-schuld weer. De EMU-schuld is de schuld van de hele collectieve sector. Dus ook het tekort van decentrale overheden en agentschappen telt mee voor de EMU-schuld.

Tabel 1.4.2 Opbouw EMU-schuld collectieve sector						
(in miljoenen euro, min = kasoverschot)	2026	2027	2028	2029	2030	2031
EMU-schuld begin jaar	523.541	558.143	599.611	631.923	667.379	701.016
Financieringssaldo Rijksoverheid	33.800	40.468	31.113	34.213	32.347	32.125
EMU-saldo decentrale overheden	1.102	1.150	1.199	1.244	1.290	1.332
EMU-saldo rest centrale overheid	0	0	0	0	0	0
Overig	- 300	- 150	0	0	0	0
EMU-schuld einde jaar	558.143	599.611	631.923	667.379	701.016	734.472

Tabel 1.4.3 toont de ontwikkeling van de EMU-schuld uitgedrukt als percentage van het bbp. Dit wordt de EMU-schuldquote genoemd. Behalve het begrotingstekort of -overschot heeft ook de ontwikkeling van het bbp zelf invloed op de schuldquote. Als het bbp groeit, daalt ceteris paribus de schuldquote. Dit is het noemereffect.

Tabel 1.4.3 Opbouw EMU-schuldquote						
(in procenten bbp, plus = toename schuld)	2026	2027	2028	2029	2030	2031
EMU-schuldquote begin jaar	44,4	45,6	46,9	47,4	48,3	48,9
Noemereffect bbp	– 1,6	– 1,9	– 1,9	– 1,7	– 1,7	– 1,5
Financieringssaldo Rijksoverheid	2,8	3,2	2,3	2,5	2,3	2,2
EMU-saldo decentrale overheden	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
EMU-saldo rest centrale overheid	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Overig	– 0,0	– 0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
EMU-schuldquote einde jaar	45,6	46,9	47,4	48,3	48,9	49,6

De EMU-schuld komt eind 2027 naar verwachting uit op 46,9% van het bbp. Vergeleken met de verwachte EMU-schuld eind 2026 betekent dit per saldo een verhoging van de schuld. Voor deze verhoging zijn verschillende oorzaken. Deze oorzaken zijn uitgesplitst in tabel 1.4.4.

Tabel 1.4.4 Horizontale toelichting EMU-schuld		
(plus = toename schuld)	Miljarden euro	Procenten bbp
EMU-schuld ultimo 2026	558,1	45,6%
Noemereffect		– 1,9%
EMU-saldo	36,6	2,9%
Lening EBN	0,2	0,0%
Schatkistbankieren	2,1	0,2%
Aan- en verkoop staatsdeelnemingen	0,4	0,0%
Studieleningen	– 0,4	0,0%
Opbrengst/kosten derivaten	0,0	0,0%
Overige kastransvershillen	0,5	0,0%
Overige financiële transacties	2,1	0,2%
EMU-schuld ultimo 2027	599,6	46,9%

Tabel 1.4.5 toont dat de raming van de verwachte schuld is bijgesteld sinds de Voorjaarsnota 2026. Dit komt voornamelijk door het vrijvallen van de lening aan Tennet en de doorwerking daarvan op de schuld. De verwachte schuld aan het eind van 2027 wordt nu geraamd op 46,9% en de schuldverwachting voor het eind van 2031 bedraagt 49,6% van het bbp.

Tabel 1.4.5 Verticale toelichting EMU-schuld						
(in procenten bbp, plus = toename schuld)	2026	2027	2028	2029	2030	2031
EMU-schuld Voorjaarsnota 2026	46,6%	48,0%	48,4%	49,0%	49,4%	50,1%
Noemereffect door bbp-ontwikkeling	0,3%	– 0,1%	– 0,1%	– 0,1%	– 0,1%	– 0,1%
Doorwerking schuld t-1	0,0%	– 1,2%	– 1,0%	– 0,9%	– 0,6%	– 0,4%
Mutatie EMU-saldo	– 0,2%	0,0%	0,0%	0,2%	0,2%	0,2%
Financiële transacties en kastransvershillen	– 1,2%	0,0%	0,1%	0,0%	0,0%	– 0,2%
Overige mutaties	0,1%	0,2%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
EMU-schuld Miljoenennota 2027	45,6%	46,9%	47,4%	48,3%	48,9%	49,6%

Tabel 1.4.6 geeft een overzicht van de gerealiseerde EMU-schuld vanaf 2011 en de verwachte EMU-schuld tot en met het jaar 2031, uitgedrukt in zowel miljarden euro als in procenten van het bbp.

Tabel 1.4.6 Historisch overzicht EMU-schuld							
(in miljarden euro)	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
EMU-schuld	402	433	447	456	446	438	420
Bruto binnenlands product	650	653	660	672	690	708	738
EMU-schuld (in procenten bbp)	61,2	65,7	67,2	67,2	63,8	60,9	56,0
	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
EMU-schuld	406	395	436	450	480	482	492
Bruto binnenlands product	774	813	797	871	959	1068	1.134
EMU-schuld (in procenten bbp)	51,6	47,7	53,4	50,5	48,4	45,8	43,7
	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031
EMU-schuld	524	558	600	632	667	701	734
Bruto binnenlands product	1.179	1.224	1.278	1.332	1.382	1.433	1.480
EMU-schuld (in procenten bbp)	44,4	45,6	46,9	47,4	48,3	48,9	49,6

2 UITGAVEN EN NIET-BELASTINGONTVANGSTEN

Deze bijlage biedt verschillende overzichten van de uitgaven en de niet-belastingontvangsten van de Rijksoverheid. De overheidsuitgaven kunnen op kasbasis, maar ook op transactiebasis worden geregistreerd. In het eerste geval worden uitgaven geboekt in de periode waarin de daadwerkelijke betalingen vanaf de bankrekeningen van het Rijk plaatsvinden. In het tweede geval worden de uitgaven geboekt in de periode waarin de rechten en verplichtingen zijn ontstaan. Op de departementale begrotingen worden de uitgaven op kasbasis geregistreerd. Het saldo van de overheid (EMU-saldo) wordt echter niet berekend op basis van de uitgaven op kasbasis, maar op transactiebasis. Bij de tabellen hieronder worden de gebruikte begrippen verder toegelicht.

Tabel 2.1 bevat alle netto-uitgaven van de Rijksoverheid. De netto-uitgaven zijn de uitgaven minus de niet-belastingontvangsten. Om de uitgaven te beheersen is er een jaarlijks uitgavenkader. De meeste netto-uitgaven vallen onder dit uitgavenkader. Er zijn echter ook uitgaven en ontvangsten die niet onder het kader vallen. Deze worden de niet-kaderrelevante uitgaven en ontvangsten genoemd.

De uitgaven zijn in tabel 2.1 uitgesplitst in begrotingsgefinancierde en premiegefinancierde uitgaven. De begrotingsgefinancierde uitgaven worden betaald uit de belastingen en zijn de optelling van alle uitgaven en niet-belastingontvangsten op de departementale begrotingen. Dit zijn de uitgaven waarvoor het parlement autorisatie verleent door de begrotingen aan te nemen. Naast de begrotingsgefinancierde uitgaven zijn er ook premiegefinancierde uitgaven. De uitgaven aan zorg en sociale zekerheid worden voor een groot deel gefinancierd uit sociale premies. In het onderste deel van de tabel zijn de begrotings- en premiegefinancierde uitgaven samengenomen.

Tabel 2.1 Netto-uitgaven naar type en kaderrelevantie							
(in miljoenen euro)	2026	2027	2028	2029	2030	2031	Bron
Begrotingsgefinancierde netto-uitgaven	332.473	355.870	364.335	384.986	396.696	408.037	Tabel 2.4
Premiegefinancierde netto-uitgaven	197.628	209.933	218.341	228.268	237.199	246.947	Tabel 2.5 & 2.6
<i>Waarvan premiegefinancierde netto-uitgaven Sociale Zekerheid</i>	<i>93.211</i>	<i>99.226</i>	<i>103.982</i>	<i>109.000</i>	<i>112.673</i>	<i>116.645</i>	
<i>Waarvan premiegefinancierde netto-uitgaven Zorg</i>	<i>104.417</i>	<i>110.707</i>	<i>114.359</i>	<i>119.268</i>	<i>124.526</i>	<i>130.302</i>	
Totaal netto-uitgaven	530.100	565.803	582.676	613.253	633.895	654.983	
Totaal netto-uitgaven onder het uitgavenkader	450.748	488.708	510.583	532.682	548.752	566.116	Tabel 2.5
Netto-uitgaven buiten het uitgavenkader	79.352	77.094	72.093	80.571	85.143	88.868	Tabel 2.6
Totaal netto-uitgaven	530.100	565.803	582.676	613.253	633.895	654.983	

Tabel 2.2 geeft alle uitgaven weer zoals die vermeld zijn in de individuele begrotingshoofdstukken van de Rijksbegroting. In die hoofdstukken zelf zijn de uitgaven verdeeld over verschillende beleidsartikelen en niet-beleidsartikelen, maar in de tabel wordt alleen het totaal per hoofdstuk weergegeven. Deze tabel bevat dus alle geraamde uitgaven waarvoor het parlement goedkeuring geeft door het betreffende begrotingswetvoorstel aan te nemen. Deze uitgaven worden daarom ook wel de begrotingsgefinancierde uitgaven genoemd. Voor vrijwel alle begrotingshoofdstukken geldt dat de genoemde bedragen ook de raming zijn van wat de rijksoverheid op kasbasis denkt te gaan uitgeven. Alleen voor het begrotingshoofdstuk van Nationale Schuld geldt dat die begroting deels op transactiebasis

wordt opgesteld. De uitgaven aan het aflossen van de staatsschuld zijn niet in deze tabel opgenomen. Deze zijn opgenomen in bijlage 1 budgettaire kerngegevens.

Tabel 2.2 Uitgaven begrotingen							
	(in miljoenen euro)	2026	2027	2028	2029	2030	2031
1	De Koning	62	62	62	62	62	62
2A	Staten-Generaal	313	289	283	280	298	277
2B	Overige Hoge Colleges van Staat, Kabinetten en de Kiesraad	226	229	211	217	210	209
3	Algemene Zaken	114	113	108	103	101	99
4	Koninkrijksrelaties	215	202	178	139	145	133
5	Buitenlandse Zaken	17.019	17.734	19.054	19.269	19.402	19.614
6	Justitie en Veiligheid	19.181	19.902	20.051	20.192	19.960	19.918
7	Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties	5.066	4.811	4.250	3.560	3.056	2.786
8	Onderwijs, Cultuur en Wetenschap	60.169	60.774	60.335	59.943	59.557	59.314
9A	Nationale Schuld (Transactiebasis)	13.719	18.407	18.976	21.559	24.021	26.559
9B	Financiën	13.986	13.998	11.537	11.187	11.051	11.317
10	Defensie	23.336	14.792	15.110	15.163	13.312	13.322
12	Infrastructuur en Waterstaat	4.100	4.251	3.886	3.725	3.724	3.613
13	Economische Zaken	3.236	3.486	3.298	2.921	2.651	2.428
14	Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur	3.352	4.309	5.064	4.740	4.278	4.238
15	Sociale Zaken en Werkgelegenheid	66.432	68.335	71.061	74.327	76.611	79.521
16	Volksgezondheid, Welzijn en Sport	38.528	40.702	43.197	45.402	46.982	49.208
17	Buitenlandse Handel en Ontwikkelingshulp	3.841	3.925	4.471	4.707	4.115	3.726
20	Asiel en Migratie	8.515	8.198	6.908	6.411	4.830	4.585
22	Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening	9.286	10.150	9.574	10.216	9.933	9.855
23	Klimaat en Groene Groei	13.214	14.882	8.355	6.900	7.593	5.547
50	Gemeentefonds	48.316	49.956	47.200	46.020	45.905	45.845
51	Provinciefonds	4.299	4.070	4.042	3.912	3.690	3.644
55	Mobiliteitsfonds	11.156	10.738	11.208	11.793	11.503	11.419
58	Diergezondheidsfonds	49	43	43	44	44	44
60	Accres Gemeentefonds	0	435	2.822	4.958	7.780	10.119
61	Accres Provinciefonds	0	172	388	580	810	997
64	BES-fonds	96	96	98	99	103	103
65	Deltafonds	2.046	2.065	1.965	1.782	1.821	2.101
66	Defensiematerieelbegrotingsfonds	13.127	14.132	18.347	20.465	22.823	24.825
70	Nationaal Groeifonds	0	230	669	591	825	777
71	Klimaatfonds	0	772	1.742	2.210	2.164	2.099
80	Prijsbijstelling	0	1.964	3.998	5.797	7.967	8.874
81	Arbeidsvoorwaarden	0	3.857	6.938	9.958	13.439	16.286
83	Koppeling Uitkeringen	0	1.132	2.184	3.236	4.227	5.265
86	Aanvullende Post	– 5.271	735	7.000	6.195	7.356	9.555
	Totaal	377.728	399.948	414.615	428.662	442.346	458.283

Tabel 2.3 bevat alle niet-belastingontvangsten op de verschillende begrotingshoofdstukken van de Rijksbegroting. Het betreft hier alle ontvangsten die geen belasting- of premie-ontvangst zijn. Denk bijvoorbeeld aan het dividend dat uitgekeerd wordt door staatsdeelnemingen, terugbetaalde studieschulden of de opbrengst uit boetes en schikkingen. Ook hier geldt dat alle bedragen op kasbasis zijn, behalve de begroting van Nationale Schuld, die deels op transactiebasis is opgesteld. De ontvangsten vanuit het uitgeven van nieuwe staatsschuld zijn niet meegeteld in deze tabel. Deze ontvangsten zijn opgenomen in bijlage 1 budgettaire kerngegevens.

Tabel 2.3 Niet-belastingontvangsten begrotingen							
	(in miljoenen euro)	2026	2027	2028	2029	2030	2031
1	De Koning	0	0	0	0	0	0
2A	Staten-Generaal	4	4	4	4	4	4
2B	Overige Hoge Colleges van Staat, Kabinetten en de Kiesraad	11	7	7	7	7	7
3	Algemene Zaken	10	10	10	9	9	9
4	Koninkrijksrelaties	229	161	155	184	525	354
5	Buitenlandse Zaken	4.678	1.776	1.835	1.867	1.918	1.954
6	Justitie en Veiligheid	1.791	1.593	1.622	1.646	1.668	1.691
7	Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties	1.883	1.615	1.640	1.258	1.025	739
8	Onderwijs, Cultuur en Wetenschap	2.516	3.345	2.721	2.800	2.874	2.925
9A	Nationale Schuld (Transactiebasis)	14.488	15.393	18.122	19.475	22.525	24.994
9B	Financiën	9.360	4.060	4.416	5.247	4.647	6.566
10	Defensie	437	243	148	148	148	148
12	Infrastructuur en Waterstaat	612	1.156	1.154	1.191	1.149	1.148
13	Economische Zaken	613	243	271	360	246	252
14	Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur	231	84	87	89	89	93
15	Sociale Zaken en Werkgelegenheid	2.689	2.676	2.673	2.651	2.568	2.484
16	Volksgesondheid, Welzijn en Sport	969	801	812	825	849	865
17	Buitenlandse Handel en Ontwikkelingshulp	49	45	43	43	43	43
20	Asiel en Migratie	107	14	14	14	14	14
22	Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening	791	557	571	570	579	563
23	Klimaat en Groene Groei	2.753	9.561	13.216	4.553	3.986	4.552
55	Mobiliteitsfonds	632	338	345	319	355	401
58	Diergezondheidsfonds	50	58	43	44	44	44
65	Deltafonds	182	168	188	195	198	218
66	Defensiematerieelbegrotingsfonds	172	163	171	159	158	149
83	Koppeling Uitkeringen	0	7	13	19	24	30
Totaal		45.256	44.078	50.280	43.676	45.650	50.247

Tabel 2.4 geeft de netto-uitgaven per begrotingshoofdstuk weer. Dit zijn de uitgaven uit tabel 2.2 minus de niet-belastingontvangsten uit tabel 2.3.

Tabel 2.4 Netto-uitgaven begrotingen

(in miljoenen euro)		2026	2027	2028	2029	2030	2031
1	De Koning	62	62	62	62	62	62
2A	Staten-Generaal	309	285	279	275	294	273
2B	Overige Hoge Colleges van Staat en Kabinetten van de Gouverneurs	215	222	204	210	202	202
3	Algemene Zaken	104	103	99	94	91	90
4	Koninkrijksrelaties	- 14	41	23	- 45	- 380	- 220
5	Buitenlandse Zaken	12.341	15.958	17.219	17.402	17.484	17.661
6	Justitie en Veiligheid	17.390	18.308	18.429	18.546	18.292	18.227
7	Binnenlandse Zaken	3.183	3.196	2.610	2.302	2.031	2.047
8	Onderwijs, Cultuur en Wetenschap	57.653	57.430	57.615	57.143	56.683	56.389
9A	Nationale Schuld (Transactiebasis)	- 770	3.014	854	2.084	1.496	1.564
9B	Financiën	4.626	9.938	7.121	5.940	6.404	4.752
10	Defensie	22.899	14.550	14.962	15.015	13.164	13.174
12	Infrastructuur en Waterstaat	3.489	3.095	2.733	2.534	2.575	2.464
13	Economische Zaken	2.623	3.242	3.027	2.561	2.405	2.176
14	Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur	3.121	4.225	4.976	4.651	4.189	4.145
15	Sociale Zaken en Werkgelegenheid	63.743	65.660	68.388	71.676	74.043	77.037
16	Volksgesondheid, Welzijn en Sport	37.559	39.901	42.385	44.577	46.133	48.343
17	Buitenlandse Handel en Ontwikkelingshulp	3.792	3.880	4.428	4.664	4.072	3.683
20	Asiel en Migratie	8.408	8.184	6.895	6.398	4.816	4.571
22	Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening	8.495	9.594	9.003	9.646	9.355	9.292
23	Klimaat en Groene Groei	10.461	5.321	- 4.861	2.347	3.607	995
50	Gemeentefonds	48.316	49.956	47.200	46.020	45.905	45.845
51	Provinciefonds	4.299	4.070	4.042	3.912	3.690	3.644
55	Mobiliteitsfonds	10.525	10.400	10.863	11.474	11.148	11.018
58	Diergezondheidsfonds	- 1	- 15	0	0	0	0
60	Accres Gemeentefonds	0	435	2.822	4.958	7.780	10.119
61	Accres Provinciefonds	0	172	388	580	810	997
64	BES-fonds	96	96	98	99	103	103
65	Deltafonds	1.864	1.897	1.778	1.587	1.623	1.883
66	Defensiematerieelbegrotingsfonds	12.955	13.968	18.176	20.306	22.665	24.675
70	Nationaal Groeifonds	0	230	669	591	825	777
71	Klimaatfonds	0	772	1.742	2.210	2.164	2.099
80	Prijsbijstelling	0	1.964	3.998	5.797	7.967	8.874
81	Arbeidsvoorwaarden	0	3.857	6.938	9.958	13.439	16.286
83	Koppeling Uitkeringen	0	1.125	2.172	3.217	4.203	5.235
86	Aanvullende Post	- 5.271	735	7.000	6.195	7.356	9.555
Totaal		332.473	355.870	364.335	384.986	396.696	408.037

De tabel 2.5 toont de netto-uitgaven onder het uitgavenkader, uitgesplitst naar begrotingshoofdstuk.

Tabel 2.5 Netto-uitgaven onder het uitgavenkader							
(in miljoenen euro)		2026	2027	2028	2029	2030	2031
1	De Koning	62	62	62	62	62	62
2A	Staten-Generaal	309	285	279	275	294	273
2B	Overige Hoge Colleges van Staat en Kabinetten van de Gouverneurs	215	222	204	210	202	202
3	Algemene Zaken	104	103	99	94	91	90
4	Koninkrijksrelaties	58	145	121	98	105	102
5	Buitenlandse Zaken	6.662	9.524	10.669	10.901	10.883	10.986
6	Justitie en Veiligheid	17.390	18.308	18.429	18.546	18.292	18.227
7	Binnenlandse Zaken	3.183	3.196	2.610	2.302	2.031	2.047
8	Onderwijs, Cultuur en Wetenschap	57.148	57.862	57.708	57.320	56.946	56.731
9A	Nationale Schuld (Transactiebasis)	26	24	23	23	23	23
9B	Financiën	11.579	11.727	9.278	9.625	9.503	9.399
10	Defensie	14.168	14.550	14.962	15.015	13.164	13.174
12	Infrastructuur en Waterstaat	4.044	4.212	3.854	3.651	3.692	3.581
13	Economische Zaken	2.774	3.149	2.938	2.521	2.405	2.176
14	Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur	3.121	4.225	4.976	4.651	4.189	4.145
15	Sociale Zaken en Werkgelegenheid	32.984	33.890	34.439	35.604	35.782	36.161
16	Volksgezondheid, Welzijn en Sport	6.626	7.286	6.747	6.180	5.623	5.440
17	Buitenlandse Handel en Ontwikkelingshulp	3.805	3.890	4.436	4.672	4.080	3.690
20	Asiel en Migratie	8.408	8.184	6.895	6.398	4.816	4.571
22	Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening	8.505	9.626	8.993	9.636	9.345	9.325
23	Klimaat en Groene Groei	3.705	5.962	7.700	6.266	7.128	4.703
40	Sociale Verzekeringen	88.672	94.142	98.463	103.123	106.771	110.701
41	Premiegefinancierde Zorg	104.417	110.707	114.359	119.268	124.526	130.302
50	Gemeentefonds	48.316	49.956	47.200	46.020	45.905	45.845
51	Provinciefonds	4.299	4.070	4.042	3.912	3.690	3.644
55	Mobiliteitsfonds	10.525	10.414	10.879	11.494	11.180	11.064
60	Accres Gemeentefonds	0	435	2.822	4.958	7.780	10.119
61	Accres Provinciefonds	0	172	388	580	810	997
64	BES-fonds	96	96	98	99	103	103
65	Deltafonds	1.864	1.897	1.778	1.587	1.623	1.883
66	Defensiematerieelbegrotingsfonds	12.955	13.968	18.176	20.306	22.665	24.675
70	Nationaal Groeifonds	0	230	669	591	825	777
71	Klimaatfonds	0	772	1.742	2.210	2.164	2.099
80	Prijsbijstelling	0	1.751	3.546	5.115	7.057	7.723
81	Arbeidsvoorwaarden	0	3.857	6.938	9.958	13.439	16.286
83	Koppeling Uitkeringen	0	1.125	2.172	3.217	4.203	5.235
86	Aanvullende Post	– 5.271	– 1.315	1.889	6.195	7.356	9.555
Totaal netto-uitgaven onder het uitgavenkader		450.748	488.708	510.583	532.682	548.752	566.116

Tabel 2.6 geeft per begrotingshoofdstuk de netto-uitgaven weer die niet meetellen voor het uitgavenkader. Het gaat hier bijvoorbeeld om uitgaven die niet meetellen in het overheidstekort (EMU-saldo), zoals het verstrekken van leningen, de bijdrage van het Rijk aan de sociale fondsen of de opbrengst van het verkopen van staatsdeelnemingen. Daarnaast zijn er uitgaven die wel EMU-saldorelevant zijn, maar buiten het uitgavenkader zijn geplaatst, zoals de uitgaven aan de zorgtoeslag.

Tabel 2.6 Netto-uitgaven buiten het uitgavenkader							
	(in miljoenen euro)	2026	2027	2028	2029	2030	2031
4	Koninkrijksrelaties	– 72	– 104	– 98	– 144	– 485	– 323
5	Buitenlandse Zaken	5.679	6.434	6.550	6.501	6.601	6.674
6	Justitie en Veiligheid	0	0	0	0	0	0
7	Binnenlandse Zaken						
8	Onderwijs, Cultuur en Wetenschap	506	– 432	– 93	– 177	– 262	– 342
9A	Nationale Schuld (Transactiebasis)	– 796	2.990	831	2.061	1.473	1.541
9B	Financiën	– 6.953	– 1.789	– 2.157	– 3.685	– 3.099	– 4.647
10	Defensie	8.731	0	0	0	0	0
12	Infrastructuur en Waterstaat	– 555	– 1.117	– 1.121	– 1.116	– 1.117	– 1.116
13	Economische Zaken	– 152	93	89	40	0	0
15	Sociale Zaken en Werkgelegenheid	30.759	31.769	33.949	36.072	38.261	40.876
16	Volksgezondheid, Welzijn en Sport	30.934	32.615	35.638	38.398	40.510	42.903
17	Buitenlandse Handel en Ontwikkelingshulp	– 13	– 9	– 8	– 8	– 8	– 7
20	Asiel en Migratie	0	0	0	0	0	0
22	Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening	– 10	– 33	10	10	10	– 33
23	Klimaat en Groene Groei	6.756	– 641	– 12.561	– 3.919	– 3.521	– 3.708
40	Sociale Verzekeringen	4.539	5.084	5.518	5.877	5.902	5.944
55	Mobiliteitsfonds	0	– 14	– 17	– 21	– 33	– 46
58	Diergezondheidsfonds	– 1	– 15	0	0	0	0
66	Defensiematerieelbegrotingsfonds	0	0	0	0	0	0
80	Prijsbijstelling	0	214	451	682	910	1.151
86	Aanvullende Post	0	2.050	5.111	0	0	0
	Totaal netto-uitgaven buiten het uitgavenkader	79.352	77.094	72.093	80.571	85.143	88.868

3 DE BELASTING - EN PREMIEONTVANGSTEN

Inleiding

Deze bijlage bevat een toelichting op de raming van de belasting- en premieontvangsten van het Rijk en de Sociale fondsen. Om inzicht te geven in de ontwikkeling van het totale ontvangstenbeeld worden de belastingen- en premieontvangsten (in het vervolg: 'de ontvangsten') gezamenlijk gepresenteerd. Paragraaf 3.1 licht de actuele verwachting toe voor de belastingontvangsten op EMU-basis. De ramingen voor de premieontvangsten komen overeen met de ramingen in de begrotingen van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (Begroting XV) en van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (Begroting XVI). In overeenstemming met de Comptabiliteitswet worden de belastingontvangsten op kasbasis getoond in de tabellen in paragraaf 3.1. Paragraaf 3.2 bevat bovendien een toelichting op de gehanteerde systematiek voor de ramingen.

3.1 De belasting- en premieontvangsten

3.1.1 Leeswijzer

In paragraaf 3.1.2 wordt de raming van de totale ontvangsten weergegeven. De ontwikkeling in 2026 en 2027 ten opzichte van het jaar ervoor wordt op hoofdlijnen besproken. Vervolgens worden in paragraaf 3.1.3 de ramingen van de ontvangsten van 2026 vergeleken met de stand van de Miljoenennota 2026, waarbij de belangrijkste ramingsbijstellingen worden toegelicht. Paragraaf 3.1.4 bevat vervolgens een toelichting op de raming van 2027 (de Ontwerpbegroting), onderverdeeld naar endogene ontwikkeling en beleidsmaatregelen. Paragraaf 3.1.5 gaat over de bijstellingen van het ramingsmodel ('expert opinion'). Paragraaf 3.1.6 toont als zijlicht de uitkomst van de raming indien een versimpeld, naïef model zou zijn toegepast. Paragraaf 3.1.7 presenteert de meerjarige ontvangstenraming tot en met 2031. Paragraaf 3.1.8 geeft een gedetailleerd overzicht van de raming van de ontvangsten voor 2026 en 2027 en de belastingontvangsten gesplitst in arbeid, kapitaal en consumptie. Tot slot toont deze paragraaf enkele cijfers over de ontvangsten van de verschillende belastingsoorten op kasbasis en voor enkele belastingen op transactiebasis. Voor een toelichting op de methodiek achter raming van de belastingen wordt verwezen naar bijlage 3.2 van deze Miljoenennota.

3.1.2 Ontwikkeling belasting- en premieontvangsten

Het Rijk realiseert in 2026 naar verwachting in totaal 20,5 miljard euro meer ontvangsten dan in 2025. Dit is te zien in tabel 3.1.2. De endogene ontwikkeling draagt positief bij aan de ontvangsten. De endogene groei is de groei die verklaard wordt door de algemene economische ontwikkeling, zoals stijging van de lonen van werknemers of winsten van bedrijven. Het gaat hierbij om nominale groei, dat wil zeggen inclusief het effect van hogere prijzen. Daarnaast leiden beleidsmaatregelen in totaal tot 5,0 miljard euro hogere ontvangsten vergeleken met 2025.

Tabel 3.1.2 Ontwikkeling inkomsten 2025-2031 (in miljarden euro's)

	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Belastingen en premies volksverzekeringen op EMU-basis	331,3	348,5	367,4	385,2	403,2	419,2	432,6
- waarvan belastingen	285,8	305,9	317,7	336,2	352,7	366,3	377,8
- waarvan premies volksverzekeringen	45,5	42,6	49,7	49,0	50,5	52,9	54,8
Premies werknemersverzekeringen	41,0	44,4	48,3	50,9	53,4	55,5	57,4
Premies Zorgverzekeringswet	60,9	60,9	65,6	67,8	69,7	72,2	74,9
Totaal	433,2	453,7	481,2	503,9	526,3	546,9	564,9
Mutatie		20,5	27,5	22,7	22,4	20,5	18,1
- waarvan endogene groei		15,5	20,6	21,8	20,0	19,1	17,7
- waarvan beleid		5,0	6,9	0,8	2,5	1,4	0,4
Endogene mutatie (in %)		3,6%	4,5%	4,5%	4,0%	3,6%	3,2%
Waardeontwikkeling BBP (in %)		4,6%	4,4%	4,2%	3,8%	3,7%	

In 2027 groeien de ontvangsten verder door met 27,5 miljard euro. De economische ontwikkelingen hebben in 2027 een opwaarts effect op de ontvangsten met 20,6 miljard euro. De beleidsmatige mutatie is 6,9 miljard euro opwaarts. Op de middellange termijn lopen de belasting- en premieontvangsten op tot 564,9 miljard euro. De endogene groei loopt hierbij grotendeels in de pas met de waardeontwikkeling van het bbp, waarbij beide over de periode licht afvlakken.

3.1.3 De belasting- en premieontvangsten in 2026

In tabel 3.1.3.1 wordt de nieuwe raming voor 2026 vergeleken met de oorspronkelijke stand van de Miljoenennota 2026. De geactualiseerde raming voor 2026 is gebaseerd op het macro-economisch beeld conform de MEV 2027 van het CPB en de gerealiseerde ontvangsten tot en met juli 2026. Ten opzichte van de Miljoenennota 2026 zijn de geraamde ontvangsten per saldo 2,3 miljard euro hoger. Dit betreft een per saldo beperkte mutatie, wat aansluit bij het feit dat macro-economische beeld ook redelijk stabiel is gebleven. De mutaties worden hieronder per belastingsoort toegelicht.

Tabel 3.1.3.1 Raming belasting- en premieontvangsten 2026
(in miljoenen euro's)

	Miljoenennota 2026	Vermoedelijke uitkomsten 2026	Vershil
Indirecte belastingen	128.754	130.284	1.530
Invoerrechten	4.955	5.679	724
Omzetbelasting	87.800	88.954	1.154
Belasting op personenauto's en motorrijwielen	1.760	1.436	- 324
Accijnzen	11.485	11.056	- 430
Overdrachtsbelasting	5.007	5.087	80
Assurantiebelasting	4.318	4.439	121
Motorrijtuigenbelasting	5.494	5.428	- 67
Belastingen op een milieugrondslag	6.617	6.896	279
Verbruiksbelastingen	639	634	- 6
Belasting op zware motorrijtuigen	79	60	- 18
Bankbelasting	601	617	16
Directe belastingen en premies volksverzekeringen	217.455	217.959	505
Loon- en inkomensheffing	155.215	156.014	799
Dividendbelasting	7.674	6.487	- 1.186
Kansspelbelasting	1.128	1.217	89
Vennootschapsbelasting	49.656	49.756	100
Bronbelasting op renten, royalty's en dividenden	26	79	53
Schenk- en erfbelasting	3.756	4.346	589
Minimumbelasting	0	60	60
Caribisch Nederland	261	250	- 11
Overige belastingontvangsten	69	0	- 69
Totaal belastingen en premies volksverzekeringen	346.539	348.493	1.954
Premies werknemersverzekeringen	43.482	44.363	881
Premies Zorgverzekeringswet	61.406	60.850	- 556
Totaal belasting- en premieontvangsten	451.427	453.706	2.279

Invoerrechten

De verwachte opbrengst uit invoerrechten is toegenomen met 724 miljoen euro. De belangrijkste verklaring is de nieuwe regelgeving omtrent e-commerce, waarbij de vrijstelling voor kleine pakketten ('de-minimis-vrijstelling') is komen te vervallen.

Omzetbelasting

De verwachte opbrengst uit de btw is toegenomen met 1.154 miljoen euro. Dit valt voornamelijk te verklaren doordat de geraamde nominale particuliere consumptie hoger uitvalt dan eerder geraamd. Onderliggend wordt deze mutatie gedreven door hogere prijzen (inflatie); de groei van het volume wordt juist lager ingeschat.

Belasting op personenauto's en motorrijwielen

De verwachte opbrengst uit de bpm is afgenomen met 324 miljoen euro. Deze mutatie hangt deels samen met een beperktere groei van de particuliere consumptie van duurzame goederen. Daarbovenop geldt dat de

ontvangsten uit de bpm sterk afhankelijk zijn van het aandeel elektrische voertuigen in de nieuwverkoop. Dit aandeel lijkt, mede als gevolg van hoge brandstofprijzen, sneller toe te nemen.

Accijnzen

De verwachte opbrengst uit accijnzen is met 430 miljoen relatief sterk afgenomen. Dit wordt voor ongeveer de helft verklaard door lagere ontvangsten uit de brandstofaccijnzen. Hoewel de brandstofaccijnzen per amendement uiteindelijk hoger zijn vastgesteld dan waar bij Miljoenennota 2026 mee is gerekend, wordt dit opwaartse effect meer dan volledig gecompenseerd door een lager getankt volume als gevolg van de hoge brandstofprijzen. De invloed van grenseffecten hierbij wordt momenteel nader onderzocht. Naast de brandstofaccijnzen is er ook sprake van lager-dan-verwachte ontvangsten uit de tabaksaccijns. De feitelijke kasontvangsten in de eerste helft van 2026 zijn namelijk lager dan vorig jaar, terwijl de verwachting was dat dit ongeveer gelijk zou blijven.

Overdrachtsbelasting

De verwachte opbrengst bij de overdrachtsbelasting is met 80 miljoen euro toegenomen. Dit is een beperkte mutatie, waarbij geen bijzonderheden spelen.

Assurantiebelaasting

De verwachte opbrengst uit de assurantiebelaasting is met 121 miljoen euro toegenomen. Dit hangt in belangrijke mate samen met de herijking van het schattingsmodel (zie bijlage 3.2), waarbij de groei van de assurantiebelaasting structureel hoger wordt ingeschat.

Motorrijtuigenbelasting

De verwachte opbrengst uit de motorrijtuigenbelasting is met 67 miljoen euro afgenomen. Onderliggend is sprake van twee effecten. Als onderdeel van het energiepakket zijn de tarieven voor bestelauto's en vrachtwagen tijdelijk verlaagd (-195 miljoen euro). Hier staat tegenover dat de feitelijke kasontvangsten hoger uitvallen dan eerder verwacht (vooral omdat de ontvangsten in 2025 zelf al hoger uitpaken dan geraamd bij Miljoenennota 2026), wat het effect van de tariefsverlaging deels compenseert.

Belasting op een milieugrondslag

De verwachte opbrengst uit de belasting op een milieugrondslag is met 279 miljoen euro toegenomen. Dit wordt volledig verklaard door hogere verwachte ontvangsten uit de energiebelasting, die op hun beurt weer grotendeels verklaard worden door de hoger-dan-geraamde ontvangsten die in 2025 zijn gerealiseerd.

Verbruiksbelastingen

De verwachte opbrengst uit de verbruiksbelasting is met 6 miljoen euro afgenomen. Dit is een beperkte mutatie, waarbij geen bijzonderheden spelen.

Belasting op zware motorrijtuigen

De verwachte opbrengst uit de verbruiksbelasting is met 18 miljoen euro afgenomen. Deze belastingsoort is per 1 juli 2026 vervallen. De huidige kasontvangsten worden daarmee als realisatie ingeschat. In de praktijk is het mogelijk dat er nog enkele naheffingen of correcties plaatsvinden.

Bankbelasting

De verwachte opbrengst uit de bankbelasting is met 16 miljoen euro toegenomen. Dit is een beperkte mutatie, waarbij geen bijzonderheden spelen.

Loon- en inkomensheffing

De verwachte opbrengst uit de loon- en inkomensheffing is met 799 miljoen euro toegenomen. Dit is een beperkte wijziging ten opzichte van de omvang van deze heffing. De raming van de loonheffing valt 260 miljoen euro hoger uit. Dit is een zeer beperkte mutatie, waarbij geen bijzonderheden spelen. Bij de inkomensheffing komen uiteenlopende grondslagen samen in één heffing, die niet kwantitatief uitgesplitst kunnen worden, maar enkel kwalitatief geduid. Hierbij valt op dat de groei van de grondslag vanuit IB-ondernemers minder hoog is dan verwacht. Daar staan enkele opwaartse effecten tegenover. Binnen box 3 is het beroep op de tegenbevijsregeling over belastingjaar 2025 (tot dusver) beperkter dan verwacht¹. Dit vertaalt zich, samen met een verder groeiende vermogensgrondslag, in hogere verwachte ontvangsten in 2026 en latere jaren. Tot slot is de omvang van de hypotheekrenteaftrek groeiende, maar is die groei iets afgezwakt ten opzichte van de Miljoenennota 2026, wat leidt tot licht hogere verwachte ontvangsten.

Dividendbelasting

De verwachte opbrengst uit de dividendbelasting is met 1.186 miljoen euro afgenomen. Dit is een relatief grote mutatie, maar bij de dividendbelasting niet ongebruikelijk. Dit hangt samen met het bijzonder volatiele karakter en de sterke afhankelijkheid van een klein aantal grote bedrijven. Het grootste deel van de lagere verwachting in 2026 volgt uit lager-dan-geraamde gerealiseerde ontvangsten in 2025, die de verwachting voor 2026 bepalen. Daarnaast hebben wijzigingen in het dividendbeleid in 2026 van enkele grote ondernemingen invloed op deze ontwikkeling.

Kansspelbelasting

De verwachte opbrengst uit de kansspelbelasting is met 89 miljoen euro toegenomen. Dit wordt voor een belangrijk deel verklaard door een eenmalige vertraging in het inningsproces, waardoor een deel van de ontvangsten die normaal aan 2025 zouden toebehoren in 2026 zijn geïnd.

Vennootschapsbelasting

De verwachte opbrengst uit de vpb is met 100 miljoen euro toegenomen. Dit is relatief een zeer beperkte mutatie voor deze belastingsoort. Onderliggend spelen wel enkele bijzonderheden. Enerzijds zijn de verwachte ontvangsten uit de voorlopige aanslag 2026 hoger dan geraamd bij Miljoenennota 2026 (ca. 1.600 miljoen euro). Anderzijds zijn de ontvangsten over de (voorlopig) gerealiseerde winsten in 2025, waarover in 2026 wordt afgerekend, juist lager dan verwacht (ca. – 1.400 miljoen euro). Deze effecten heffen elkaar per saldo ongeveer op. De lagere ontvangsten over de 'afrekening' hangen samen met de zeer sterke groei van de vpb-ontvangsten in de periode 2020 tot 2024, die inmiddels lijkt te normaliseren. Door normalisering van deze groei is een groter deel van de totale ontvangsten al betrokken in de voorlopige aanslag van het huidige jaar.

¹ Zie ook Kamerstukken II 2026-2027, 2026Z17500

Bronbelasting op renten, royalty's en dividenden

De verwachte opbrengst uit de bronbelasting is met 53 miljoen euro toegenomen. De raming van de bronbelasting sluit aan bij ontvangsten uit het verleden, gezien de zeer specifieke grondslag geen relatie met de macro-economische kent. De hogere raming in 2026 volgt uit de doorwerking van hogere gerealiseerde ontvangsten in 2025.

Schenk- en erfbelasting

De verwachte opbrengst uit de schenk- en erfbelasting is met 589 miljoen euro toegenomen. Dit is een relatief grote mutatie. Deels wordt dit verklaard door hoger-dan-geraamde kasontvangsten in 2025, waarna de verdere groei van de ontvangsten in 2026 ongeveer gelijk is gebleven ten opzichte van wat eerder geraamd is.

Minimumbelasting

De minimumbelasting kent in 2026 voor het eerst een opbrengst. De totale geraamde opbrengst van de invoering hiervan heeft vooral betrekking op de vpb. De aangifteperiode over het belastingjaar waar deze ontvangsten betrekking op hebben (2024) is nog niet voorbij, waardoor nog geen definitieve stand over het eerste jaar beschikbaar is.

Caribisch Nederland

De verwachte belastingopbrengst in Caribisch Nederland is met 11 miljoen euro afgenomen. Hierbij spelen geen bijzonderheden.

Overige belastingontvangsten

Overige belastingontvangsten hebben betrekking op kasontvangsten bij de Belastingdienst die (nog) niet aan een belastingsoort kunnen worden toegerekend. Gezien het technische karakter van deze post sluit de raming aan bij de laatst bekende realisatie.

Premies werknemersverzekeringen

De verwachte opbrengst uit de premies werknemersverzekeringen is met 881 miljoen euro toegenomen. Deze premies zijn vanaf deze nota voor het eerst meegenomen in het herijkte schattingsmodel van het Ministerie van Financiën (zie bijlage 3.2). De nieuwe modellering levert in combinatie met het actuele economische beeld een hogere raming op.

Premies Zorgverzekeringswet

De verwachte opbrengst uit de premies Zorgverzekeringswet is met 556 miljoen euro afgenomen. Dit heeft twee oorzaken. Ten eerste is de inkomensgrondslag 2026 waarover IAB geheven wordt lager uitgevallen dan eerder verwacht. Daarnaast is de nominale premie lager vastgesteld dan geraamd omdat verzekeraars meer reserves hebben ingezet.

Beleidsmaatregelen

Een deel van de hierboven genoemde mutaties wordt verklaard doordat er na publicatie van de Miljoenennota 2026 nog aanvullende beleidswijzigingen zijn doorgevoerd voor 2026. Tabel 3.1.3.2 toont de wijzigingen met de belangrijkste budgettaire impact. De mutatie in de zorgpremies valt hierbij op. Deze mutatie hangt samen met een wijziging in de wijze waarop mutaties in de zorgpremies worden toegeschreven aan beleid.²

² Zie voor meer informatie CPB (2026), Nieuwe indeling beleidsmatige lastenontwikkeling.

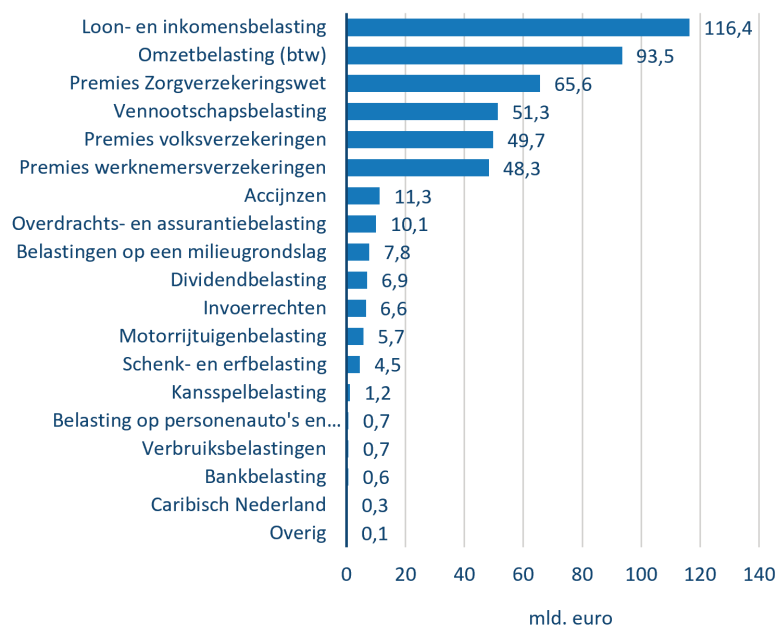
Tabel 3.1.3.2 Verticale toelichting beleidsmutaties 2026 (in miljoenen euro)

Miljoenennota 2026	3.114
Amendementen Belastingplan 2026	– 844
EU invoerrechten e-commerce	574
Energiepakket 2026	– 339
Zorgpremies	2.459
Overig	42
Miljoenennota 2027	5.006

3.1.4 De belasting- en premieontvangsten in 2027

Figuur 3.1.4.1 toont de geraamde ontvangsten voor 2027.

Figuur 3.1.4.1 Raming belasting- en premieontvangsten 2027

Tabel 3.1.4.1 geeft een overzicht van de ontwikkeling van de geraamde ontvangsten in 2027. Hierbij wordt per belastingsoort onderscheid gemaakt tussen het effect van fiscale beleidsmaatregelen op de ontwikkeling van de ontvangsten van 2026 naar 2027 en de endogene ontwikkeling. Dat laatste is de ontwikkeling van de ontvangsten die samenhangt met macro-economische ontwikkelingen.

Tabel 3.1.4.1 Raming belasting- en premieontvangsten 2027 (in miljoenen euro)

	Vermoedelijke uitkomsten 2026	Maatregelen	Endogeen	Endogeen in %	2027
Indirecte belastingen	130.284	1.031	5.585	4,3%	136.900
Invoerrechten	5.679	463	421	7,4%	6.563
Omzetbelasting	88.954	182	4.374	4,9%	93.510
Belasting op personenauto's en motorrijwielen	1.436	- 492	- 230	- 16,0%	713
Accijnzen	11.056	- 127	365	3,3%	11.293
Overdrachtsbelasting	5.087	226	60	1,2%	5.372
Assurantiebelasting	4.439	0	245	5,5%	4.684
Motorrijtuigenbelasting	5.428	105	187	3,4%	5.719
Belastingen op een milieugrondslag	6.896	693	171	2,5%	7.759
Verbruiksbelastingen	634	41	- 7	- 1,0%	668
Belasting op zware motorrijtuigen	60	- 60	0	- 0,5%	0
Bankbelasting	617	0	0	0,0%	617
Directe belastingen en premies volksverzekeringen	217.959	3.950	8.307	3,8%	230.216
Loon- en inkomensheffing	156.014	4.048	6.038	3,9%	166.101
Dividendbelasting	6.487	39	408	6,3%	6.935
Kansspelbelasting	1.217	0	- 23	- 1,9%	1.194
Vennootschapsbelasting	49.756	- 148	1.683	3,4%	51.292
Bronbelasting op renten, royalty's en dividenden	79	0	6	8%	86
Schenk- en erfbelasting	4.346	10	190	4,4%	4.546
Minimumbelasting	60	0	3	4%	63
Caribisch Nederland	250	- 3	11	4,6%	258
Overige belastingontvangsten	0	0	0	0,0%	0
Totaal belastingen en premies volksverzekeringen	348.493	4.978	13.903	4,0%	367.374
Premies werknemersverzekeringen	44.363	1.893	2.001	4,5%	48.257
Premies Zorgverzekeringswet	60.850	58	4.696	7,7%	65.604
Totaal belasting- en premieontvangsten	453.706	6.929	20.600	4,5%	481.235

3.1.4.1 Endogene ontwikkeling belasting- en premieontvangsten 2027

De endogene ontwikkeling van de ontvangsten wordt toegelicht aan de hand van de relevante economische indicatoren zoals deze geraamd zijn in de Macro Economische Verkenning 2027. Voor 2027 verwacht het Centraal Planbureau (CPB) een waardeontwikkeling van het bbp van 4,4 procent. De endogene groei van de totale belasting- en premieontvangsten in 2027 bedraagt 4,5 procent.

De endogene groei van de ontvangsten uit de indirecte belastingen in 2027 bedraagt 4,3 procent. De belangrijkste bijdrage hieraan is de verdere groei van de btw, die veruit het grootste budgettaire aandeel heeft in de indirecte belastingen. De groei van de particuliere consumptie is beperkt (0,9 procent) maar omdat dit samengaat met relatief hoge inflatie (2,7 procent) nemen de btw-opbrengsten alsnog toe in lijn met de nominale economische groei. Daarnaast valt de lage endogene ontwikkeling bij de BPM op (-16,0 procent). Deze hangt samen met het toenemende aandeel van (laagbelaste) elektrische voertuigen in de grondslag. Dit is deels het gevolg van beleid en deels het gevolg van economische en technologische ontwikkeling, waardoor het effect van beide afzonderlijk lastig te bepalen is. Bij de brandstofaccijnzen wordt er uitgegaan van een positieve endogene

groei, maar dit is sterk afhankelijk van de verdere ontwikkeling van de brandstofprijzen. Het CPB raamt in 2027 een lichte daling van de olieprijs, maar dit is erg onzeker.

Bij de directe belastingen en premies volksverzekeringen bedraagt de endogene groei 3,8 procent. De belangrijkste belastingsoort is de loon- en inkomensheffing. De endogene groei hiervan, die 3,9 procent bedraagt, wordt met name gedreven door de loongroei die de loonheffing beïnvloedt. Bij de inkomensheffing komen uiteenlopende grondslagen samen. Per saldo is de endogene groei bij de inkomensheffing zeer beperkt, omdat de positieve groei bij IB-ondernemers, box 2, en box 3 wordt gecompenseerd door toenemende uitgaven aan de hypotheekrenteaftrek. Daarnaast is er een verwachte groei van 3,4 procent bij de vpb. Deze stijging wordt hoofdzakelijk gedreven door een verdere toename van de verwachte belastinggrondslag, wat verklaard wordt door een voorziene groei van de bedrijfswinsten. De ontwikkeling van de grondslag van de vpb kent extra onzekerheid omdat deze, zeker op bedrijfsniveau, sterk gevoelig is voor economische schokken, zoals hoge energieprijzen. Gezien een klein aantal grote bedrijven een groot aandeel heeft in de Nederlandse vpb-opbrengst, leidt dit ook tot onzekerheid over de totale vpb-ontvangsten.

De ontvangsten uit de premies werknemersverzekeringen nemen endogeen met 4,5 procent toe. Dit valt voornamelijk te verklaren door een positieve ontwikkeling van een grondslag door hogere lonen. De premies Zorgverzekeringswet nemen endogeen toe met 4,7 miljard euro. Dit wordt deels verklaard door een bovengemiddelde loon- en prijsontwikkeling. Daarnaast was er in 2026 sprake van een fondsoverschot dat de zorgpremies drukte. Omdat dit overschot in 2027 wegvalt, stijgen de premies ten opzichte van het voorgaande jaar.

3.1.4.2 Het effect van beleidsmaatregelen op de belasting- en premieontvangsten

In 2027 nemen de ontvangsten met 6,9 miljard euro toe als gevolg van beleidsmaatregelen. Tabel 3.1.4.1. toont het effect van de beleidsmaatregelen op de ontvangsten in 2027 per belastingsoort. Opvallende effecten zijn zichtbaar bij de invoerrechten, de BPM en de belasting op zware motorrijtuigen (BZM). De mutatie bij de invoerrechten komt door nieuwe regelgeving omtrent e-commerce, waarbij de vrijstelling voor kleine pakketten ('de-minimis-vrijstelling') is komen te vervallen. Omdat deze regels geïntroduceerd zijn per 1 juli 2026, komt in 2027 pas het volledige effect van deze wijziging tot uitdrukking. De grote negatieve mutatie in de BPM wordt hoofdzakelijk verklaard door de introductie van nieuwe fiscale regels voor zakelijke lease-auto's per 1 januari 2027. Dit leidt tot een daling van het aantal nieuwverkochte auto's die gebruik maken van fossiele brandstof. De BZM vervalt en wordt vervangen door de vrachtwagenheffing, hierdoor komt de opbrengst in 2027 uit op nul.³ Naast deze effecten leidt de introductie van de vrijheidsbijdrage in 2027 tot hogere ontvangsten in zowel de loonheffing als de premies werknemersverzekeringen.

3.1.5 Bijstellingen van het ramingsmodel

Onderstaande tabel 3.1.5.1 toont het effect dat ramingsbijstellingen ('expert opinion') hebben op de hierboven toegelichte ramingen in 2026. Daarbij is expert opinion gedefinieerd als de handmatige bijstellingen van de ramingen op kas- of transactiebasis. Daarnaast kan de raming ook

³ De vrachtwagenheffing wordt verantwoord op de begroting van het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat.

nog beïnvloed worden door aanpassing van de kas-transparameters of in het geval van de raming op EMU-basis via de omvang van het kas/EMU-verschil.

Het totale effect van handmatige bijstellingen op de raming van 2026 is +1,1 procent. Dit wordt met name gedreven door de opwaartse bijstelling bij de loon- en inkomensheffing (+3,7 procent), die het grootste aandeel in de totale opbrengsten heeft. De neerwaartse handmatige bijstellingen in de BPM en dividendbelasting vallen op door hun relatieve omvang. Bij de BPM (-33,8 procent) wordt dit grotendeels verklaard door de doorwerking op de raming van de maatregelen uit het Klimaatakkoord uit 2020, die per 2026 zijn beëindigd. Gezien de destijds gebruikte veronderstellingen achterhaald zijn (in het bijzonder de aanname dat het aandeel elektrische auto's in 2026 zou terugvallen), is het destijds geraamde effect van het beëindigen van dit pakket overschreven. De opbrengst van de dividendbelasting (-17,7 procent) kent een volatiel karakter en is sterk afhankelijk van het uitkeringsgedrag van een beperkt aantal grote ondernemingen. Uit recente uitvoeringsinformatie blijkt dat enkele bedrijven die in 2025 aanzienlijke dividenduitkeringen deden, dit in 2026 achterwege laten. Op basis van deze actuele inzichten is de raming voor de dividendbelasting neerwaarts bijgesteld.

Tabel 3.1.5.1 Bijstellingen ramingsmodel 2026

	Raming 2026	Bijstelling (% van raming)
Indirecte belastingen	130.284	- 0,2%
Invoerrechten	5.679	0,0%
Omzetbelasting	88.954	0,7%
Belasting op personenauto's en motorrijwielen	1.436	- 33,8%
Accijnzen	11.056	- 7,0%
Overdrachtsbelasting	5.087	- 0,4%
Assurantiebelasting	4.439	0,0%
Motorrijtuigenbelasting	5.428	3,1%
Belastingen op een milieugrondslag	6.896	2,5%
Verbruiksbelastingen	634	0,0%
Belasting op zware motorrijtuigen	60	- 30,7%
Bankbelasting	617	0,0%
Directe belastingen en premies volksverzekeringen	217.959	2,0%
Loon- en inkomensheffing	156.014	3,7%
Dividendbelasting	6.487	- 17,7%
Kansspelbelasting	1.217	- 2,6%
Vennootschapsbelasting	49.756	- 0,5%
Bronbelasting op renten, royalty's en dividenden	79	0%
Schenk- en erfbelasting	4.346	0,0%
Minimumbelasting	60	0,0%
Caribisch Nederland	250	- 10%
Overige belastingontvangsten	0	
Premies werknemersverzekeringen	44.363	2,0%
Premies Zorgverzekeringswet	60.850	0,0%
Totaal belasting- en premieontvangsten	453.706	1,1%

Omdat voor de raming van 2027 de raming van 2026 – en niet de gereali-seerde ontvangsten – het uitgangspunt vormt, werkt de toegepaste expert opinion uit 2026 één-op-één door naar 2027. Bij een deel van de belastingen loopt de bijstelling in 2027 verder op ten opzichte van 2026, in lijn met de bijstellingen in 2026 op basis van de kasontvangsten. Bij andere belastingen daalt de omvang van de bijstelling juist, bijvoorbeeld omdat de bijstelling in 2026 gemotiveerd is door een incidenteel effect. Het totale effect van bijstel-lingen op de raming van 2027 is vergelijkbaar met het effect in 2026: +1,2 procent. In 2027 valt de verdere toename van de bijstelling bij de BPM op. In algemene zin geldt dat de BPM door de ingroei van elektrische voertuigen een sterk specifiek karakter kent dat slecht aansluit bij macro-economische dynamiek, waardoor er handmatige bijstellingen nodig zijn.

Tabel 3.1.5.2 Bijstellingen ramingsmodel 2027

	Raming 2027	Bijstelling (% van raming)
Indirecte belastingen	136.900	– 0,4%
Invoerrechten	6.563	– 0,2%
Omzetbelasting	93.510	0,7%
Belasting op personenauto's en motorrijwielen	713	– 104,4%
Accijnzen	11.293	– 5,1%
Overdrachtsbelasting	5.372	– 3,3%
Assurantiebelasting	4.684	0,0%
Motorrijtuigenbelasting	5.719	3,0%
Belastingen op een milieugrondslag	7.759	2,5%
Verbruiksbelastingen	668	0,0%
Bankbelasting	617	0,0%
Directe belastingen en premies volksverzekeringen	230.216	2,3%
Loon- en inkomensheffing	166.101	4,3%
Dividendbelasting	6.935	– 24,5%
Kansspelbelasting	1.194	– 5,2%
Vennootschapsbelasting	51.292	– 0,3%
Bronbelasting op renten, royalty's en dividenden	86	0,0%
Schenk- en erfbelasting	4.546	0,0%
Minimumbelasting	63	0,0%
Caribisch Nederland	258	– 4,3%
Overige belastingontvangsten	0	
Premies werknemersverzekeringen	48.257	1,9%
Premies Zorgverzekeringswet	65.604	0,0%
Totaal belasting- en premieontvangsten	481.235	1,2%

3.1.6 Naïeve raming

Eén van de aanbevelingen van de Expertgroep Realistisch Ramen is om de uitkomsten van de raming te toetsen met een vereenvoudigde, naïeve raming. In dit onderdeel wordt deze toets uitgevoerd. De naïeve raming van de belastinginkomsten veronderstelt dat alle belastingontvangsten precies groeien in lijn met de economie, oftewel de groei van het bbp. Daarnaast worden de effecten van vastgestelde beleidsmaatregelen meegenomen in de berekeningen.

De naïeve toets vergelijkt de naïeve groei van de belastinginkomsten met de endogene groei in de werkelijk toegepaste inkomstenraming. De toets hanteert een grenswaarde van 0,5%: zolang het verschil tussen de economische groei en de groei van de belastinginkomsten onder deze grens blijft, wordt niet nader geanalyseerd hoe dit verschil ontstaat. Sommige belastinginkomsten reageren immers anders op economische groei. Zo groeien bepaalde belastingsoorten minder snel dan het bbp of hebben ze slechts in beperkte mate een verband met de economische groei. Wanneer de totale belastinginkomsten echter significant sterker of zwakker groeien dan verwacht op basis van de naïeve toets (dat wil zeggen: een verschil groter dan 0,5%), wordt dit verschil in deze paragraaf nader uitgesplitst en onderbouwd totdat het resterende verschil maximaal bovengenoemd percentage bedraagt.

Tabel 3.1.6.1 toont dat de endogene groei van de inkomstenramingen tussen 2026 en 2027 uitkomt op 4,5%. Dit is iets hoger dan de endogene groei die conform de naïeve toets 4,4% bedraagt. Beide groeipercentages zijn gecorrigeerd voor de effecten van beleidsmaatregelen. De naïeve toets komt daarmee bijna overeen met de daadwerkelijk geraamde endogene groei van de belastingontvangsten. In dit geval geeft de naïeve toets daarmee geen aanleiding om de raming nader uit te splitsen of te onderbouwen, boven op de toelichting die reeds in paragraaf 3.1.4 is opgenomen.

Tabel 3.1.6.1 Naïeve raming

	Verwachting 2026	Maatregelen	Endogeen	Endogeen in %	Raming 2027
Raming belasting- en premie-ontvangsten	453.706	6.874	20.655	4,5%	481.235
Naïeve toets	453.706	6.874	20.160	4,4%	480.740
Vershil					495

3.1.7 Meerjarige ontvangstenontwikkeling en raming

De ontwikkeling van de ontvangsten voor de periode 2026-2031 is weergegeven in tabel 3.1.6.1. De ramingen voor 2026 en 2027 zijn in voorgaande paragrafen toegelicht.

Tabel 3.1.7.1 Raming belasting- en premieontvangsten 2026-2031 op EMU-basis (in miljoenen euro)

	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Indirecte belastingen	130.284	136.900	141.982	147.327	153.983	158.764
Invoerrechten	5.679	6.563	6.815	6.899	7.145	7.369
Omzetbelasting	88.954	93.510	97.799	101.749	105.708	109.555
Belasting op personenauto's en motorrijwielen	1.436	713	723	760	744	694
Accijnzen	11.056	11.293	11.971	12.522	12.295	12.105
Overdrachtsbelasting	5.087	5.372	5.081	5.106	5.285	5.479
Assurantiebelasting	4.439	4.684	4.957	5.246	5.552	5.860
Motorrijtuigenbelasting	5.428	5.719	5.780	5.939	6.444	6.627
Belastingen op een milieugrondslag	6.896	7.759	7.562	7.660	8.503	8.691
Verbruiksbelastingen	634	668	678	752	759	760
Suikerbelasting	0	0	0	77	930	1.006
Belasting op zware motorrijtuigen	60	0	0	0	0	0
Bankbelasting	617	617	617	617	617	617
Directe belastingen en premies volksverzekeringen	217.959	230.216	242.959	255.551	264.869	273.498
Loon- en inkomensheffing	156.014	166.101	177.014	187.524	194.850	201.791
Dividendbelasting	6.487	6.935	7.416	7.827	8.275	8.771
Kansspelbelasting	1.217	1.194	1.234	1.249	1.294	1.338
Vennootschapsbelasting	49.756	51.292	52.392	53.870	55.177	56.150
Bronbelasting op renten, royalty's en dividenden	79	86	93	93	93	93
Schenk- en erfbelasting	4.346	4.546	4.745	4.921	5.111	5.283
Minimumbelasting	60	63	65	68	70	73
Caribisch Nederland	250	258	275	296	319	345
Overige belastingontvangsten	0	0	0	0	0	0
Totaal belastingen en premies volksverzekeringen	348.493	367.374	385.216	403.174	419.171	432.607
Premies werknemersverzekeringen	44.363	48.257	50.867	53.411	55.467	57.370
Premies Zorgverzekeringswet	60.850	65.604	67.804	69.731	72.213	74.936
Totaal belasting- en premieontvangsten	453.706	481.235	503.887	526.316	546.851	564.913

Figuur 3.1.7.1 toont de meerjarige ontwikkeling van de verdeling van de belastingopbrengsten naar de aard van de achterliggende grondslag (de belastingmix): arbeid, kapitaal, consumptie en nominale zorgpremies.⁴ Tot aan 2025 zijn de waardes gerealiseerd, het beeld vanaf 2026 is gebaseerd op de in deze paragraaf gepresenteerde ramingen.

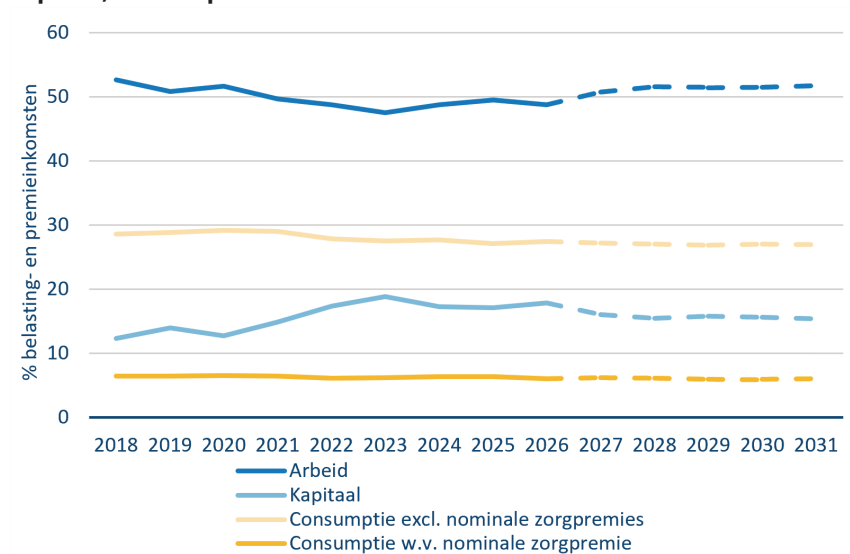
De grondslag arbeid beslaat het grootste aandeel in de belastingmix, gevolgd door consumptie excl. nominale zorgpremies, kapitaal en tot slot nominale zorgpremies. Hierbij is het belangrijk om het onderscheid te maken tussen absolute en relatieve ontwikkelingen. Een relatieve toe- of afname daling van het aandeel arbeid betekent niet dat de belastinginkomsten uit arbeid in absolute euro's zijn toe- of afgenomen. De ontwikkeling over de tijd wordt voor een deel gedreven door beleidsmatige keuzes, maar is ook sterk afhankelijk van economische ontwikkelingen.

⁴ Onder *arbeid* vallen bijvoorbeeld loonheffing en premies werknemersverzekeringen, onder *kapitaal* vallen onder andere de vennootschapsbelasting en overdrachtsbelastingen, en onder *consumptie* valt bijvoorbeeld de omzetbelasting. De ontvangsten uit inkomensheffing worden gesplitst in arbeid (bijvoorbeeld box 1 ondernemers) en kapitaal (eigen woning, box 2, box 3). Nominale zorgpremies vallen onder consumptie en zijn weergegeven als subcategorie.

⁵ Zoals toegezegd in Verantwoord Belasting van de Algemene Rekenkamer wordt de inkomstenraming gesplitst op economische grondslag

In de begrotingshorizon loopt het aandeel arbeid in de belastingmix op, onder andere als gevolg van de introductie van de vrijheidsbijdrage. Het aandeel kapitaal neemt tot en met 2031 naar verwachting af, terwijl deze in de periode ervoor juist sterk is toegenomen. Dit kent twee oorzaken. Ten eerste was in de periode 2020-2024 sprake van zeer sterke groei van de opbrengsten uit de vpb. De verwachting is dat dit geleidelijk terugloopt. Daarnaast is als gevolg van een lange periode van lage rentes het relatieve belang van de hypotheekrenteaftrek afgenomen, wat leidt tot een hoger aandeel kapitaal. Deze trend is inmiddels weer omgekeerd, waardoor het aandeel kapitaal weer daalt. Over deze lange periode is het aandeel van consumptie (excl. nominale zorgpremies) dalende. Hoewel het aandeel van de belangrijkste belastingsoort in deze categorie, de btw, stabiel is, nemen de relatieve ontvangsten uit accijnzen en autobelastingen af.

Figuur 3.1.7.1 Verdeling belasting- en premieontvangsten over arbeid, kapitaal, consumptie

3.1.8 De complete belastingraming 2026-2027 op EMU-basis

Tabel 3.1.8.1 bevat een gedetailleerd overzicht van de raming van de ontvangsten in 2026 en 2027.

Tabel 3.1.8.1 Overzicht van belasting- en premieontvangsten 2026-2027 op EMU-basis (in miljoenen euro)

	Vermoedelijke uitkomsten 2026	Ontwerpbe- groting 2027
Indirecte belastingen	130.284	136.900
Invoerrechten	5.679	6.563
Omzetbelasting	88.954	93.510
Belasting op personenauto's en motorrijwielen	1.436	713
Accijnzen	11.056	11.293
- Accijns van lichte olie	4.506	4.802
- Accijns van minerale oliën, anders dan lichte olie	3.107	3.030
- Tabaksaccijns	2.340	2.312
- Alcoholaccijns	359	382
- Bieraccijns	421	435
- Wijnaccijns	322	333
Overdrachtsbelasting	5.087	5.372
Assurantiebelasting	4.439	4.684
Motorrijtuigenbelasting	5.428	5.719
Belastingen op een milieugrondslag	6.896	7.759
- CO2-heffing glastuinbouw	68	66
- Afvalstoffenbelasting	278	291
- Energiebelasting	5.339	5.692
- Waterbelasting	441	607
- Vliegbelasting	769	1.016
- Kolenbelasting	1	87
Verbruiksbelasting over alcoholvrije dranken	634	668
Belasting op zware motorrijtuigen	60	0
Bankbelasting	617	617
Directe belastingen	175.402	180.497
Inkomstenbelasting	16.124	12.684
Loonbelasting	97.333	103.697
Dividendbelasting	6.487	6.935
Kansspelbelasting	1.217	1.194
Vennootschapsbelasting	49.756	51.292
Bronbelasting op renten, royalty's en dividenden	79	86
Schenk- en erfbelasting	4.346	4.546
Minimumbelasting	60	63
Caribisch Nederland	250	258
Overige belastingontvangsten	0	0
Totaal belastingen	305.687	317.396
Premies volksverzekeringen	42.557	49.719
Premies werknemersverzekeringen	44.363	48.257
Premies Zorgverzekeringswet	60.850	65.604
Totaal belasting- en premieontvangsten	453.706	481.235

3.1.9 De belastingramingen voor 2026 en 2027 op kasbasis

De volgende twee tabellen geven de opbouw weer van de ramingen op kasbasis. Tabel 3.1.9.1 toont de totale ontvangsten op kasbasis voor 2026 en 2027 per belastingsoort. Tabel 3.1.9.2 toont vervolgens de langjarige ontwikkeling van alleen de belastingontvangsten op kasbasis, zoals ook opgenomen in artikel 1 van de begroting van het Ministerie van Financiën.

**Tabel 3.1.9.1 Raming belastingen en premies op kasbasis
(in miljoenen euro)**

	Vermoede- lijke uitkomsten 2026	Ontwerpbe- groting 2027
Indirecte belastingen	130.466	135.725
Invoerrechten	5.619	6.544
Omzetbelasting	89.081	92.567
Belasting op personenauto's en motorrijwielen	1.479	714
Accijnzen	11.183	11.315
- Accijns van lichte olie	4.540	4.804
- Accijns van minerale oliën, anders dan lichte olie	3.145	3.048
- Tabaksaccijns	2.377	2.317
- Alcoholaccijns	372	381
- Bieraccijns	425	435
- Wijnaccijns	324	332
Overdrachtsbelasting	5.102	5.187
Assurantiebelasting	4.397	4.654
Motorrijtuigenbelasting	5.429	5.681
Belastingen op een milieugrondslag	6.849	7.777
- CO2-heffing glastuinbouw	0	124
- Afvalstoffenbelasting	280	293
- Energiebelasting	5.360	5.701
- Waterbelasting	435	597
- Vliegbelasting	773	984
- Kolenbelasting	1	79
Verbruiksbelasting over alcoholvrije dranken	630	668
Belasting op zware motorrijtuigen	80	0
Bankbelasting	617	617
Inframarginale heffing	0	0
Directe belastingen	168.138	180.059
Inkomstenbelasting	8.795	12.754
Loonbelasting	97.349	103.220
Dividendbelasting	6.442	6.823
Kansspelbelasting	1.198	1.215
Vennootschapsbelasting	49.855	51.345
Bronbelasting op renten, royalty's en dividenden	93	93
Schenk- en erfbelasting	4.346	4.546
Minimumbelasting	60	63
Caribisch Nederland	228	257
Overige belastingontvangsten	0	0
Totaal belastingen op kasbasis	298.832	316.040
Premies volksverzekeringen	46.060	47.262
Premies werknemersverzekeringen	43.889	47.853

	Vermoede- lijke uitkomsten 2026	Ontwerpbe- groting 2027
Premies Zorgverzekeringswet	60.850	65.604
Aansluiting naar EMU (KTV)	4.076	4.475
Totaal belasting- en premieontvangsten op EMU-basis	453.706	481.235

Tabel 3.1.9.2 Meerjarige belastingontvangsten exclusief premies op kasbasis (in miljarden euro's)

	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Belastingontvangsten	298,8	316,0	334,4	350,9	364,6	376,2

Bijzonder uitstel van betaling

De verschillen tussen de verwachte ontvangsten op EMU-basis (uit bijlage 3.1) en kasbasis kunnen gedeeltelijk verklaard worden door het effect van belastinguitstel. Ondernemers hebben gedurende de periode maart 2020-maart 2022 gebruik kunnen maken van de regeling voor bijzonder uitstel van betaling van belastingen naar aanleiding van corona. De uitgestelde belastingclaim wordt op EMU-basis toegerekend aan het belastingjaar waarin deze is ontstaan, maar op kasbasis komt het bedrag pas later binnen. Tabel 3.1.9.3 toont per jaar de EMU-correctie als gevolg van dit uitstel. De belangrijkste aanname bij deze EMU-correctie is dat 2,7 miljard euro van de nog openstaande schuld niet inbaar is (bijvoorbeeld als gevolg van faillissementen).

Tabel 3.1.9.3 EMU-correctie naar belastingjaar n.a.v. corona-gerelateerd uitstel van belasting (in miljarden euro's)

	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027
	12,9	3,3	- 2,5	- 4,0	- 3,2	- 2,7	- 2,5	- 1,3

3.1.10 Nadere toelichting ramingen op transactiebasis

Deze paragraaf bevat een nadere toelichting op de endogene ontwikkeling van de op transactiebasis geraamde belastingsoorten. Dat zijn de vennootschapsbelasting, de loon- en inkomensheffing (de som van het belastingdeel en het premiedeel) en de omzetbelasting. Deze belastingsoorten vormen samen circa tweederde van de totale belasting- en premieontvangsten.

Vennootschapsbelasting

Voor een nader inzicht in de ontwikkeling van de kasontvangsten volgt een korte toelichting op het proces van aanslagoplegging. De heffing van de vennootschapsbelasting vindt in eerste instantie plaats via voorlopige aanslagen. In januari wordt een inschatting gemaakt van de winst voor dat jaar op basis van winsten uit de afgelopen twee jaren, eventueel gecorrigeerd voor verwachtingen betreffende de winsten van dat jaar zelf. Op basis hiervan worden voorlopige aanslagen verstuurd. Vervolgens kan op basis van tussentijdse inschattingen van de winstontwikkeling een bijstelling van de voorlopige aanslag plaatsvinden. Omstreeks de zomermaanden van het daaropvolgende jaar (t+1) vindt vervolgens de voorlopige aangifte plaats. Dit kan wederom leiden tot een nadere voorlopige aanslag. Afhankelijk van de omvang van het bedrijf en de aard van de aangifte vindt in een van de daaropvolgende jaren de definitieve vaststelling van de winst plaats. Meestal wordt circa driekwart van de uiteindelijke aanslagopleggingen reeds in het eerste jaar via voorlopige aanslagen ontvangen, maar dit percentage fluctueert.

Voor het opstellen van de begroting zijn de kasontvangsten van de vennootschapsbelasting relevant. Daarom is het van belang hoe het verloop van aanslagoplegging zich vertaalt in kasontvangsten. Tabel 3.1.10.1 toont de ontwikkeling van de totale kasopbrengst per jaar met een opsplitsing naar transactiejaar. Deze tabel laat zien dat het grootste deel van de opbrengst in een bepaald jaar voortkomt uit de voorlopige aanslagen over dat jaar zelf. Deze opbrengst stijgt bovendien door bijstellingen in de voorlopige aanslagen over de twee voorgaande jaren. Maar als gevolg van verliesverrekening is de bijdrage van jaar t-3 en ouder over het algemeen negatief.

Tabel 3.1.10.1 Opbrengst en ontwikkeling van de vennootschapsbelasting op kasbasis naar transactiejaar (in miljoenen euro)

	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Jaar T	26.864	31.876	33.827	36.444	38.403	39.773
Jaar T-1	11.144	15.590	12.639	13.892	11.144	11.627
Jaar T-2	330	486	– 550	– 103	381	446
Jaar T-3	174	19	– 622	– 363	– 193	– 256
Jaar T-4 en ouder	– 41	– 137	– 197	– 774	119	– 246
Totaal kasopbrengst VPB	38.471	47.835	45.097	49.095	49.855	51.345

Loon- en inkomensheffing

De loonheffing is een voorheffing van de inkomensheffing. In eerste instantie wordt door inhoudingsplichtigen maandelijks loonheffing afgedragen op basis van het loon of de uitkering van de belastingplichtigen. Na het verstrijken van het kalenderjaar dient de belastingplichtige normaal gesproken voor 1 mei van het volgende jaar belastingaangifte te doen. Op basis hiervan wordt bepaald hoeveel belasting in totaal verschuldigd is, met inachtneming van andere bronnen van inkomen, belastingkortingen en aftrekposten. Wanneer dit bedrag hoger is dan de reeds betaalde loonheffing, moet men het resterende bedrag aan inkomensheffing voldoen. Wanneer de verschuldigde belasting lager is, krijgt men geld terug van de Belastingdienst. In deze paragraaf wordt gekeken naar de ontwikkeling van de loon- en inkomensheffing. Dit betreft naast de belasting tevens de ontvangsten van de premies volksverzekeringen, die geïntegreerd worden geheven. Voor analysedoeleinden zijn de ontvangsten op heffingsniveau beter bruikbaar, omdat deze eenvoudiger kunnen worden waargenomen.

Loonheffing

De raming van de loonheffing vindt net als bij de vennootschapsbelasting op transactiebasis plaats. Het ontvangstenpatroon van de transactieopbrengst in de kas is bij de loonheffing echter veel stabielier dan bij de vpb. Daarnaast geldt dat de transactieopbrengst ook aanzienlijk sneller wordt ontvangen en binnen drie maanden na afloop van het jaar bijna volledig gerealiseerd is. Hierdoor treden minder grote verschillen op tussen de ontwikkeling van de transactieopbrengst en de kasopbrengst dan bij de vpb.

**Tabel 3.1.10.2 Ontwikkeling loonheffing op transactiebasis
(in miljoenen euro)**

	2025	2026	2027
Opbrengst op transactiebasis	135.739	143.917	154.479
Mutatie		8.178	10.562
waarvan endogeen		7.515	6.778
waarvan beleidsmatig		663	3.784
Endogene groei (in %)		5,5%	4,7%

Tabel 3.1.10.2 toont de (geraamde) endogene ontwikkeling van de loonheffing. De ontwikkeling van de loonheffing is afhankelijk van de ontwikkeling van de totale belastbare loonsom. De ontwikkeling van de totale belastbare loonsom wordt bepaald door de groei van het arbeidsvolume, de stijging van de contractlonen, de hoogte van verschillende aftrekbare premies, de ontwikkeling van uitkeringen en pensioenen en de tabelcorrectiefactor. Onderstaande tabel 3.1.10.3 geeft een overzicht van enkele relevante gegevens uit de MEV 2027 van het CPB.

Tabel 3.1.10.3 Relevante economische indicatoren voor de loonheffing

	2026	2027
arbeidsvolume in arbeidsuren	0,05%	0,35%
contractloonstijging	4,02%	3,69%
incidentele loonstijging	0,28%	0,29%
tabelcorrectiefactor	2,9%	2,6%

Inkomensheffing

De ontvangsten uit de inkomensheffing zijn het saldo van de belastingontvangsten van particulieren en zelfstandige ondernemers. Voor het box 1-inkomen van particulieren geldt de loonheffing als voorheffing, en hebben de ontvangsten in de inkomensheffing betrekking op bijtel- en aftrekposten en heffingskortingen die niet al via de loonheffing zijn verrekend. Voorbeelden hiervan zijn de hypotheekrenteaftrek en de inkomensafhankelijke combinatiekorting. Daarnaast worden de opbrengsten uit box 2 en box 3 geïnd via de inkomensheffing. De endogene toename van de inkomensheffing is zowel in 2026 als 2027 zeer beperkt. Dit komt omdat de groei van de winsten van ondernemers, en ontvangsten uit box 2 en box 3 worden gecompenseerd door een toenemend beroep op de hypotheekrenteaftrek. Het toenemende belang hiervan hangt samen met de stijgende hypotheekrente en hogere huizenprijzen.

**Tabel 3.1.10.4 Ontwikkeling inkomensheffing op transactiebasis
(in miljoenen euro)**

	2025	2026	2027
Opbrengst op transactiebasis	11.324	11.512	12.426
Mutatie		188	914
waarvan endogeen		152	488
waarvan beleidsmatig		36	426

Omzetbelasting

De omzetbelasting is verantwoordelijk voor circa een vijfde van de totale ontvangsten. De endogene groei van de omzetbelasting wordt vooral bepaald door de waardeontwikkeling van de bestedingen waarop btw

rust, te weten de particuliere consumptie, de overheidsinvesteringen en de investeringen in woningen. De ramingen van het CPB voor deze bestedingscategorieën zijn samengevat in tabel 3.1.10.5.

Tabel 3.1.10.5 Raming van de procentuele ontwikkeling van bestedingen

	2026	2027
particuliere consumptie, waardemutatie	4,4%	3,2%
investeringen in woningen, waardemutatie	5,3%	8,0%
consumptie van duurzame goederen, waardemutatie	3,9%	3,4%

De ontwikkeling van de btw-ontvangsten op transactiebasis worden toegelicht in tabel 3.1.10.6. De endogene ontwikkeling hiervan sluit nauw aan bij de bredere economische groei.

Tabel 3.1.10.6 Raming van de omzetbelasting op transactiebasis (in miljoenen euro)

	2025	2026	2027
Opbrengst op transactiebasis	84.078	89.412	93.510
Mutatie		5.334	4.098
waarvan endogeen		4.011	3.893
waarvan beleidsmatig		1.323	205
Endogene mutatie in procent		4,8%	4,4%

3.2 Toelichting op belastingontvangsten

3.2.1 Inleiding

Deze bijlage bevat een nadere toelichting op de raming van belasting- en premieontvangsten. De uitkomsten van de raming op EMU-basis zijn reeds gepresenteerd in paragraaf 2.6 en bijlage 3.1 van deze Miljoenennota. Deze bijlage gaat in op de methodiek die ten grondslag ligt aan de raming. Het ramingsmodel, de toegepaste ramingsvergelijkingen en de herijkingen t.o.v. voorgaande jaren, worden uitgebreid toegelicht.

3.2.2 Het belang van een raming van belasting- en premieontvangsten

Het ministerie van Financiën maakt jaarlijks de rijksbegroting op. De raming van de ontvangsten is hierbij een belangrijke bouwsteen. De geraamde ontvangsten zijn immers noodzakelijk om het te verwachten begrotings-saldo (EMU-saldo) te bepalen. De inkomstenraming is bovendien relevant voor de financieringsbehoefte van de Nederlandse Staat.

De ontvangsten zijn, in tegenstelling tot de meeste overheidsuitgaven, zeer gevoelig voor economische ontwikkelingen. Zo leiden toenemende werkgelegenheid en hogere lonen direct tot meer ontvangsten via de loonheffing. Via hogere consumptieve bestedingen van huishoudens stijgen bovendien de btw-ontvangsten. Dalende winsten in een laagconjunctuur kunnen zelfs tot negatieve kasontvangsten bij de vennootschapsbelasting leiden (door verliesverrekening). Onder andere deze gevoeligheid voor macro-economische ontwikkelingen is reden voor het kabinet om niet op het EMU-saldo te sturen bij de opstelling van de begroting, maar te kiezen voor een trendmatig begrotingsbeleid. Dit betekent dat de overheidsinkomsten mogen meebewegen met de economische ontwikkeling. Binnen dit begrotingsbeleid leidt een opwaartse bijstelling van de inkomsten, en daarmee van het EMU-saldo, niet tot intensivering van de overheidsuitgaven of lastenverlichting. Andersom maakt dit mogelijk dat bij economische

tegenwind het kabinet niet direct hoeft te bezuinigen of lasten hoeft te verzwaren. Dit werkt stabiliserend op de economie. Fiscale beleidsmaatregelen zijn wel begrensd. Met het inkomstenkader houdt het kabinet vast aan een pad van beleidsmatige lastenverlichting of lastenverzwaring over de kabinetsperiode. Dat pad legt het kabinet bij de start van de kabinetsperiode vast in de Startnota.

Een zo trefzeker mogelijke raming kan ervoor zorgen dat het uiteindelijk gerealiseerde EMU-saldo zo dicht mogelijk in de buurt ligt van de raming in de begroting. Tegelijkertijd is het goed om te beseffen dat het gaat om een raming gebaseerd op een macro-economisch model. De uitkomsten van het model hangen sterk af van de raming van macro-economische variabelen, die als input voor het model gebruikt worden.

3.2.3 Ramingsmethodiek Ministerie van Financiën

Voor de raming van de ontvangsten gebruikt het ministerie van Financiën een econometrisch opgesteld ramingsmodel, dit wordt verder toegelicht in 3.2.4. Dit ramingsmodel schat de toekomstige ontvangsten met als uitgangspunt de gerealiseerde ontvangsten van het meest recente volledige jaar, zoals aangeleverd door de Belastingdienst.

Tweede input zijn de ramingen van relevante macro-economische variabelen voor toekomstige jaren, aangeleverd door het Centraal Planbureau (CPB). Het CPB maakt periodiek een onafhankelijke raming van de ontwikkeling van de Nederlandse economie. Het kabinet baseert de opstelling van de begroting zowel aan de uitgaven- als de inkomstenkant op deze ramingen van het CPB. Daarmee is gegarandeerd dat er niet politiek gestuurd kan worden op de cijfers over de economie.

Als derde beïnvloeden ook wijzigingen in beleid de ontvangsten. Beleids-effecten worden ingeboekt in een database, waarna het effect per belastingsoort wordt meegenomen bij de raming.

Tot slot speelt zogenoemde 'expert opinion' een rol. De uitkomsten van het model – de geraamde ontwikkeling op basis van macro-economische variabelen en beleidswijzigingen – worden gewogen in samenhang met onder andere de gerealiseerde belastingontvangsten in het lopende jaar, informatie over de uitvoering van de Belastingdienst (waaronder opgelegde aanslagen) en meer sectorspecifieke informatie. Ook de trefzekerheid van het model in de meest recente jaren wordt daarbij bezien. Voor de raming van de ontvangsten in deze Miljoenennota zijn voor 2026 de gedetailleerde kasgegevens tot en met juli bekend en meegewogen in de raming. De inkomsten voor 2026 zijn dus deels gerealiseerd. Voor ramingsjaar 2027 zijn daarentegen nog geen kasgegevens beschikbaar. De geraamde ontvangsten voor 2026 vormen daarom de basis voor de raming van 2027.

Een voorbeeld waarbij specifieke uitvoeringsinformatie van de Belastingdienst een rol heeft gespeeld in recente ramingen, is bij het belastinguitstel voor ondernemers vanwege de coronacrisis. De gerealiseerde kasontvangsten gaven door de mogelijkheid van uitstel van betaling geen zuiver beeld van de werkelijke opgelegde belastingclaim. Middels informatie van de Belastingdienst is per belastingsoort in beeld gebracht in hoeverre er sprake was van corona-uitstel, waardoor de raming hiervoor gecorrigeerd kon worden. Momenteel wordt uitvoeringsinformatie van de Belastingdienst op soortgelijke wijze toegepast om de kasontvangsten te corrigeren voor terugbetalingen van die uitgestelde belasting.

Sectorspecifieke informatie speelt een rol bij bijvoorbeeld de raming van de BPM. Naast de op macro-economische variabelen gebaseerde vergelijking wordt gekeken naar het aantal verkochte voertuigen in het lopende jaar in relatie tot de gerealiseerde kasontvangsten en verwachtingen voor de rest van het jaar en het komende jaar. Deze informatie wordt naast de modeluitkomst gehouden en indien nodig wordt de modeluitkomst bijgesteld.

3.2.4 Ramingsmodel voor de belasting- en premieontvangsten

Het ministerie van Financiën raamt de opbrengst per belasting- en premiesoort. Het hiervoor toegepaste ramingsmodel houdt hierbij rekening met beleidsmaatregelen en economische ontwikkelingen. Deze beleidsmatige keuzes beïnvloeden de hoogte van belastingtarieven en de omvang van belastinggrondslagen. Daarnaast wordt de omvang van belastinggrondslagen beïnvloedt door economische ontwikkelingen, vooral door de stand van de conjunctuur.

Ter illustratie raamt het CPB dat zowel de huizenprijzen als het aantal verkochte huizen stijgen in 2026 met respectievelijk 3,6 en 4,0 procent, wat zich vertaalt in relatief hoge geraamde groei van de overdrachtsbelasting. Met dezelfde logica bestaat er voor elke belastingsoort een specifieke ramingsvergelijking, aansluitend op de grondslag van de betreffende belastingsoort.

Bovenstaande kan samengevat worden in de volgende vergelijking:

$$T_t = T_{t-1} * (1 + E_t) + A_t$$

T_t = Ontvangst van een belastingsoort in jaar t

T_{t-1} = Ontvangst van een belastingsoort in jaar $t-1$

E_t = Effect van economische ontwikkeling op ontvangst belastingsoort in jaar t

A_t = Beleidsmatig effect op ontvangst belastingsoort in jaar t

De geraamde opbrengst van een belastingsoort in een bepaald jaar is gelijk aan de opbrengst van de belastingsoort uit het voorafgaande jaar plus de veranderingen door beleid en als gevolg van economische ontwikkelingen in dat jaar. Het startpunt van de raming in deze Miljoenennota is daarom de gerealiseerde stand van de ontvangsten in 2025. Het Financieel Jaarverslag Rijk bevat nadere informatie over de gerealiseerde ontvangsten over dit jaar. Middels de geraamde beleidsmatige en economische ontwikkelingen komt het ministerie vervolgens tot een raming voor de ontvangsten in 2026. Deze raming geldt vervolgens als startpunt voor de raming van ontvangsten in 2027, die eveneens wordt aangevuld met de beleidsmatige en verwachte economische veranderingen van dat jaar.

Beleidsmatige ontwikkelingen

Beleidsmatige ontwikkelingen beïnvloeden de hoogte van de ontvangsten. Een aanpassing van belastingtarieven zorgt bijvoorbeeld voor een verandering van de belastingopbrengsten. Het budgettaire effect van een beleidsmaatregel *ex ante* wordt vastgesteld met inachtneming van een eerste-orde-gedragseffect. Deze *ex ante*-inschatting met eerste-orde-gedragseffect is de best mogelijke inschatting van het effect van beleid op de desbetreffende belastingopbrengst. Mogelijke effecten van het beleid op

macro-economische ontwikkelingen spelen hierbij geen rol. Economische ontwikkelingen worden immers apart geraamd: opname hiervan in beleidsramingen zou leiden tot dubbelrekening.

Endogene ontwikkeling

De verdere verandering van de ontvangsten wordt hoofdzakelijk gedreven door economische ontwikkelingen. In de Miljoenennota wordt dit ook de endogene ontwikkeling genoemd. Het gaat hier bijvoorbeeld om hogere belastingopbrengsten door hogere consumptie van huishoudens, of door hogere lonen bij een gunstige economische ontwikkeling. De endogene ontwikkeling van elke belastingsoort wordt geraamd met een model waarin macro-economische variabelen zijn opgenomen. Deze macro-economische variabelen hebben bewezen samenhang met de betreffende belastingsoort. Hierbij maakt het ministerie van Financiën gebruik van de economische raming van het CPB. Bij deze Miljoenennota betreft dit de Macro-economische Verkenning 2027 (MEV 2027).

De relatie tussen een macro-economische variabele en de endogene verandering van de belastingopbrengst is vaak niet één-op-één. Daarom wordt deze relatie vastgesteld op basis van empirische schatting op historische gegevens, deskundigenoordeel, wetenschappelijke inzichten of andere relevante informatie. De relatie wordt weergegeven door een coëfficiënt. Onderstaande tabel met ramingsvergelijkingen geeft de verschillende coëfficiënten weer. Een positieve coëfficiënt geeft aan dat de endogene ontwikkeling en de ontwikkeling van de macro-economische variabele in dezelfde richting bewegen. Een negatieve coëfficiënt geeft aan dat de macro-economische ontwikkeling en de endogene ontwikkeling van de belastingopbrengst tegen elkaar in bewegen. Deze coëfficiënten worden periodiek geëvalueerd en herzien. In 2026 zijn de vergelijkingen van het model opnieuw tegen het licht gehouden en zijn de coëfficiënten herschat. Voor een uitgebreide toelichting hierop wordt verwezen naar de hierover verstuurd brief.⁶ De beschikbaarheid van (specifieke) macro-economische variabelen en de kwaliteit daarvan is een duidelijke randvoorwaarde bij het empirisch schatten van de ramingsvergelijkingen.

De meeste belastingensoorten worden op kasbasis geraamd. Dat wil zeggen dat het moment van betaling bepaalt aan welk jaar de belasting wordt toegerekend. Omdat de begroting en de verantwoording op EMU-basis – doorgaans de één-maands-verschoven-kas – plaatsvindt, wordt deze raming voor de meeste belastingsoorten gecorrigeerd met het verschil tussen de verwachte kasontvangsten in januari van jaar t en jaar $t+1$.⁷

De grootste belastingsoorten – de vennootschapsbelasting, de btw, de loonheffing en de inkomensheffing – worden op transactiebasis geraamd in plaats van op kasbasis.⁸ Dat wil zeggen dat de belastingopbrengsten worden toegerekend aan de jaren waarin de daadwerkelijke economische transactie – waaruit de belastingopbrengst voortkomt – zich

⁶ Kamerstukken II 2025-2026, [31 865, nr 309](#)

⁷ Voor de raming van de belasting- en premieontvangsten ten behoeve van het EMU-saldo voor 2026 zijn de kasontvangsten van februari 2026 tot en met januari 2027 relevant. De inkomensheffing, de vennootschapsbelasting en de erf- en schenkbelasting zijn uitzonderingen. Van deze belastingsoorten is de EMU-definitie gelijk aan de ontvangst op kasbasis. Ook de btw is een uitzondering. De EMU-definitie voor deze belastingsoort is gelijk aan de ontvangst op transactiebasis.

⁸ De inkomensheffing neemt aanvullend daarop een aparte positie in: de verschillende onderdelen van de IH (box 1 ondernemers, box 2, box 3, hypotheekrenteaftrek, overig (voornamelijk verrekenende heffingskortingen en dividendbelasting)) worden apart op transactiebasis geraamd, mede op basis van de meest recente aanslaggegevens.

heeft voorgedaan. Dat maakt een betere raming mogelijk, omdat zo omvangrijke kasstromen uit eerdere jaren modelmatig gekoppeld worden aan de macro-economische ontwikkeling van het betreffende jaar. De Belastingdienst splitst gerealiseerde kasontvangsten uit in transactie jaren. Door deze systematiek zijn de gerealiseerde belastinginkomsten op transactiebasis pas enkele jaren na afloop van het jaar bekend. Na het maken van de transactiebasisraming vertaalt het ministerie van Financiën deze naar kasontvangsten. Hiertoe maakt het gebruik van kas-transparameters. Deze parameters delen de ontvangsten in een economisch jaar toe aan kasjaren. De grootte van deze parameters is in eerste instantie gebaseerd op historische kaspatronen van de desbetreffende belastingsoort en op uitvoeringsinformatie van de Belastingdienst.

Tabel 3.2.4.1 Verklarende variabelen ramingsmodel

Afkorting	Variabele
arbv	Arbeidsvolume
bbpv	BBP marktprijzen, volumemutatie
bbpw	BBP marktprijzen, waardemutatie
benv	Benzine verbruik, volumemutatie
box2	Waardemutatie grondslag box 2
box3	Waardemutatie grondslag box 3
clpu	Contractloonstijging
diev	Diesel verbruik, volumemutatie
hznp	Huizenverkoop prijsmutatie
hznv	Huizenverkoop volumemutatie
ihhyp	Grondslag hypotheekrenteafrek en eigenwoningforfait
incpu	Incidentele loonstijging
iond	Waardemutatie inkomen box 1 ondernemers
io_wu	Investerings in woningen, waardemutatie
pcdv	Consumptie van duurzame goederen, volumemutatie
pcdw	Consumptie van duurzame goederen, waardemutatie
pcvgv	Consumptie van voeding en genot, volumemutatie
pcwu	Particuliere consumptie, waardemutatie
tcf	Tabelcorrectiefactor
verr	Waardemutatie verrekenende dividendbelasting en heffingskortingen
whawu	Wereldhandel, waardemutatie
winstwu	Ontwikkeling grondslag vpb voor verliesverrekening

Tabel 3.2.4.2 Overzicht ramingsvergelijkingen

Belastingsoort	Ramingsvergelijking voor E_t
Accijns op lichte oliën	$1 * benvu_t + 1 * tcf_t$
Accijns op minerale oliën uitgezonderd lichte oliën	$1 * dievu_t + 1 * tcf_t$
Afvalstoffenbelasting	$2,08 * bbpvu_t + 1 * tcf_t$
Alcoholaccijns	$0,68 * pcvgvu_t$
Assurantiebelasting	5,83
Bankbelasting	0
Belasting op personenauto's en motorrijwielen (bpm)	$1 * pcdvu_t + 1 * tcf_t - 6,02$
Bieraccijns	$0,68 * pcvgvu_t$
Bronbelasting op renten, royalty's en dividenden	0
Caribisch Nederland	$1,12 * whawu_t + 5,49$
CO2-heffing glastuinbouw	0
Dividendbelasting	$3,16 * bbpwu_t$
Energiebelasting	$0,31 * bbpvu_t + 1 * tcf_t - 1,61$
Inkomensheffing	
- Box 1 ondernemers	$1 * iond_t$
- Box 2	$1 * box2_t$
- Box 3	$1 * box3_t$
- Eigen woning	$1 * ihhypr_t$
- Inkomensheffing overig	$1 * verr_t$
Invoerrechten	$1,83 * bbpwu_t$
Kansspelbelasting	$1 * pcwu_t$
Kolenbelasting	0
Loonheffing	$1,06 * arbv_u + 1,37 * clpu_t + 1,55 * incpu_t - 0,45 * tcf_t$
Minimumbelasting	$1 * bbpwu_t$
Motorrijtuigenbelasting (mrb)	$0,37 * bbpvu_t + 1 * tcf_t$
Niet nader toe te rekenen	0
Omzetbelasting (btw)	$0,64 * pcwu_t + 0,27 * pcdwu_t + 0,17 * io_wu_t$
Overdrachtsbelasting	$1 * hznvu_t + 1 * hznpu_t$
Premie AOF & Whk	$1 * arbv_u + 1,20 * clpu_t$
Premie AWF & UFO	$1 * arbv_u + 0,94 * clpu_t$
Schenk- en erfbelasting	$1 * bbpwu_t$
Suikerbelasting	0
Tabaksaccijns	$1 * pcvgvu_t - 3,49$
Vennootschapsbelasting	$0,80 * winstwu_t$
Verbruiksbelasting over alcoholvrije dranken	0
Verbruiksbelasting over e-sigaretten	$1 * pcvgvu_t$
Vliegbelasting	$1 * bbpvu_t + 1 * tcf_t$
Waterbelasting	$1 * tcf_t$
Wijnaccijns	$0,68 * pcvgvu_t$

Ter illustratie van de werking van het ramingsmodel om tot een raming te komen van een belastingsoort wordt de schattingsvergelijking van de energiebelasting toegelicht. Deze belasting wordt geraamd op kasbasis. Volgens de bovenstaande vergelijking zijn de geraamde ontvangsten afhankelijk van de ontwikkeling van het bbp en de tabelcorrectiefactor. De positieve coëfficiënten betekenen dat een stijging van deze factoren resulteert in hogere ontvangsten. De coëfficiënt van de ontwikkeling van het bbp bedraagt 0,31, dit betekent dus (omdat de coëfficiënt kleiner is dan 1) dat de energiebelastingontvangsten relatief ongevoelig is voor de conjunctuur. Naast de tabelcorrectiefactor heeft de schattingsvergelijking

ook nog een constante van – 1,61 procent. Dit betekent dat de opbrengst naar verwachting trendmatig achterblijft, bijvoorbeeld doordat technologie efficiënter wordt. Stel dat het CPB een nominale bbp toename van 3,0 procent raamt, en de tabelcorrectiefactor 2,0 procent bedraagt; dan zou dit resulteren in een geraamde groei van 1,32 procent voor de energiebelastinginkomsten ten opzichte van het voorgaande jaar. Vervolgens worden beleidsmatige ontwikkelingen hierbij opgeteld en wordt deze uitkomst uit het ramingsmodel vergeleken met reeds gerealiseerde kasontvangsten in het lopende jaar, uitvoeringsinformatie, de voorgaande raming en/of andere relevante (sectorspecifieke) informatie. Waar nodig wordt de uitkomst van het model op basis van expert opinion bijgesteld.

4 FISCALE REGELINGEN

4.1 Inleiding

Deze bijlage besteedt aandacht aan fiscale regelingen. Het belastingstelsel kent verschillende soorten fiscale regelingen die de belastinginkomsten verminderen, zoals aftrekposten, vrijstellingen, heffingskortingen en verlaagde tarieven.⁹ In het belang van transparante Rijksfinanciën worden de budgettaire kosten van fiscale regelingen gemonitord. De regelingen kosten immers geld in de vorm van lagere belastingontvangsten. Ook worden de fiscale regelingen periodiek geëvalueerd op onder andere doeltreffend- en doelmatigheid.

In paragraaf 4.2 wordt bij de definitie van fiscale regelingen stilgestaan. Daarnaast wordt in deze paragraaf aangegeven wanneer fiscale regelingen gemonitord worden en welke regelingen dit jaar zijn toegevoegd aan deze bijlage. Paragraaf 4.3 geeft een overzicht van de budgettaire kosten van fiscale regelingen. Opvallende budgettaire ontwikkelingen worden vervolgens nader toegelicht in paragraaf 4.4. Een overzicht van recente beleidsmaatregelen met betrekking tot fiscale regelingen kan gevonden worden in paragraaf 4.5. Paragraaf 4.6 gaat in op evaluatieuitkomsten en de evaluatie- en onderzoeksagenda van fiscale regelingen voor de komende jaren. Tot slot bevat paragraaf 4.7 voor alle fiscale regelingen nadere kwalitatieve informatie.

4.2 Definitie en monitoring van fiscale regelingen

Hieronder wordt allereerst kort toegelicht wat verstaan wordt onder een fiscale regeling. Verder wordt in deze paragraaf een overzicht gegeven van de regelingen die op grond van deze uitgangspunten met ingang van dit jaar zijn opgenomen in deze bijlage.

Net als in de [Miljoenennota 2026](#) wordt gesproken van een fiscale regeling indien een regeling voldoet aan de volgende richtlijnen:

- De regeling heeft een beoogd beleidsdoel (bijvoorbeeld stimuleren van een bepaalde activiteit), anders dan de algemene doelstelling van het belastingmiddel waar de regeling betrekking op heeft, en;
- De regeling leidt per saldo tot een beoogde derving van overheidsinkomsten, al dan niet in samenhang gezien met gerelateerde regelingen op hetzelfde terrein.

Dit jaar zijn vijf extra fiscale regelingen opgenomen ten opzichte van vorig jaar. Met deze aanpassingen van het overzicht in deze bijlage wordt beoogd een zo compleet mogelijk beeld van fiscale regelingen te geven. Het actueel houden en waar nodig uitbreiden van het overzicht blijft een doorlopend proces. Verder zijn er enkele inhoudelijke wijzigingen die hebben geleid tot het samenvoegen of splitsen van fiscale regelingen. Zo zijn er elf fiscale regelingen die voorheen afzonderlijk werden gerapporteerd maar welke per 2027 niet meer in werking zijn. Met ingang van deze miljoenennota worden

⁹ Er zijn ook enkele regelingen opgenomen die de belastingopbrengst verhogen, als deze de keerzijde zijn van een belastingverminderende regeling. Bijvoorbeeld op het gebied van pensioenen wordt zowel de niet-belaste premie als de belaste uitkering gekwantificeerd, om een compleet beeld van de fiscale regelingen op dit gebied te geven.

zij niet langer afzonderlijk gerapporteerd¹⁰ en budgettair samengevoegd. Verder is één regeling gesplitst in twee afzonderlijke regelingen. Ook is voor zeven regelingen ten opzichte van de vorige miljoenennota enkel de naamgeving gewijzigd om beter te reflecteren wat onder de regeling valt. Tabel 4.2.1 geeft een overzicht van deze wijzigingen en of de nieuw opgenomen regeling gemonitord wordt.

Of een fiscale regeling ook gemonitord wordt, is afhankelijk van een aantal praktische en inhoudelijke criteria. Zo moet een regeling:

- Een budgettair belang groter dan 5 miljoen euro hebben;
- Niet volgen uit Europese wetgeving of internationale verdragen;
- Data beschikbaar zijn voor de raming van de kosten;
- Niet enkel technisch van aard zijn, bijvoorbeeld ter voorkoming van dubbele belastingheffing, en;
- Niet enkel ter voorkoming van onevenredige uitvoerings-/ administratieve lasten zijn opgenomen.

Voorbeelden van regelingen die niet actief gemonitord worden zijn de willekeurige afschrijving zeeschepen (beperkt budgettair belang), de expat-regeling voor uitgezonden werknemers (geen data), en de vrijstelling in de Vpb voor stichtingen en verenigingen met een lage winst (enkel ter vermindering van administratieve lasten).

Tabel 4.2.1 Overzicht nieuwe, afgeschafte, of aangepaste fiscale regelingen in deze Miljoenennota^{1,2,3}

Naam regeling	Toelichting
Nieuw opgenomen	
Korting bpm voor bijzondere personenauto's en motorfietsen	Nieuw in bijlage en gemonitord.
OVV Vrijstelling bij kavelruil	Nieuw in bijlage en gemonitord.
OVV Vrijstelling bij herkaveling	Nieuw in bijlage en gemonitord.
OVV vrijstelling overdracht DAEB vastgoed tussen woningcorporaties	Nieuw in bijlage en gemonitord.
Schenk- en erfbelasting jaarlijkse schenkingsvrijstelling kinderen	Nieuw gemonitord.
Niet langer opgenomen / opgenomen in aangepaste vorm	
OVV Vrijstelling Bureau Beheer Landbouwgronden	Niet meer opgenomen i.v.m. afschaffing
Schenk- en erfbelasting Eenmalige vrijstelling eigen woning	Samengevoegd i.v.m. afschaffing
Vermindering verhuurderheffing	Samengevoegd i.v.m. afschaffing
Keuzeregeling partiële buitenlandse belastingplicht	Samengevoegd i.v.m. afschaffing
Gerichte vrijstelling voor korting op producten uit eigen bedrijf	Samengevoegd i.v.m. afschaffing
EB Salderingsregeling	Samengevoegd i.v.m. afschaffing
Vrijstelling leidingwaterbelasting voor grootgebruikers	Samengevoegd i.v.m. afschaffing
Vrijstelling asbest afvalstoffenbelasting	Samengevoegd i.v.m. afschaffing
MRB Halftarief plug-in hybride auto's	Samengevoegd i.v.m. afschaffing
MRB Overgangsregeling motorrijtuigen vanaf bouwjaar 1988	Samengevoegd i.v.m. afschaffing
BPM Vrijstelling nulemissievoertuigen	Samengevoegd i.v.m. afschaffing
BPM Vrijstelling bestelauto ondernemers	Samengevoegd i.v.m. afschaffing
OVV Vrijstelling inrichting landelijk gebied	Gesplitst
Naamgevingswijzigingen	
Btw Verlaagd tarief logies (tot 2026) / gelegenheid tot kamperen (per 2026)	Was «Btw Verlaagd tarief Logiesverstrekking»
Algemeen woningtarief 7% overdrachtsbelasting	Was «Verlaagd woningtarief 8% overdrachtsbelasting»
Giftenaftrek in de vpb en achterwege laten uitdeling in box 2	Was «Faciliteit geven uit vennootschap»
Vrijstelling mineraalwater	Was «Vrijstellingen mineraalwater»
Vrijstelling zuivel- en sojadranken	Was «Vrijstellingen melk»

¹⁰ Om het budgettaire belang in de jaren voor afschaffing wel inzichtelijk te maken en consistentie te borgen met voorgaande miljoenennota's worden de regelingen die per 2027 zijn afgeschaft samengevoegd qua budgettair belang en in de overzichtstabel nog steeds, zij het gezamenlijk, verantwoord.

Naam regeling	Toelichting
Pensioen niet belast in box 3	Was «Pensioen vrijstelling box 3»
Lijfrente niet belast box 3	Was «Lijfrente vrijstelling box 3»

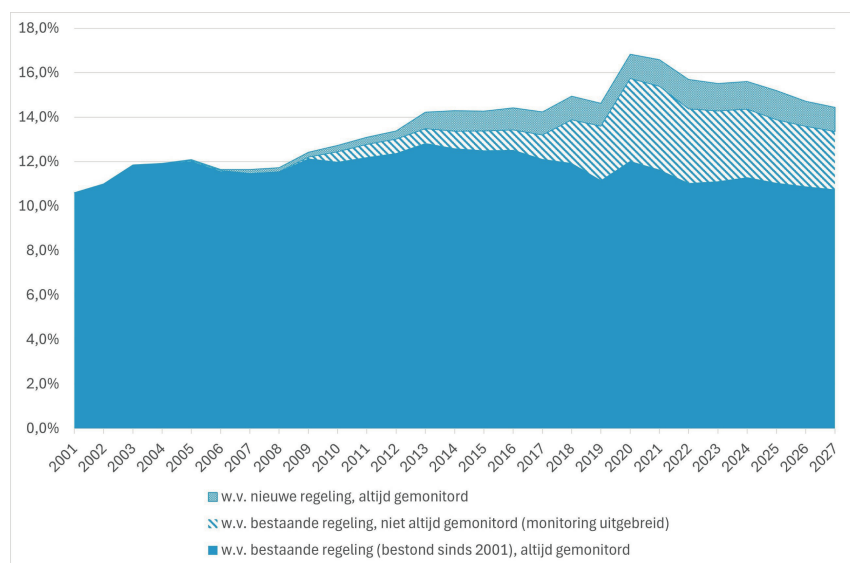
- 1 Regelingen die zijn samengevoegd zien uitsluitend op regelingen die niet langer in 2027 in werking zijn.
- 2 Bij regelingen die gesplitst zijn gaat het om de OVB vrijstelling inrichting landelijk gebied die gesplitst is in de OVB vrijstelling bij herverkaveling en de OVB vrijstelling bij kavelruil.
- 3 De OVB vrijstelling Bureau Beheer Landbouwgronden is een vrijstelling die niet gemonitord werd en per 2027 is komen te vervallen. Hierdoor is deze niet langer opgenomen.

4.3 Overzicht van het budgettaire belang

In 2027 bedraagt het totale budgettaire belang van (gemonitorde) fiscale regelingen naar verwachting circa 186 miljard euro (tabel 4.3.1). Uitgedrukt als percentage van het bruto binnenlands product bedraagt het budgettaire belang van alle fiscale regelingen gezamenlijk 14,5% in 2026. Figuur 4.3.1 plaatst dit in historisch perspectief.

Uit de figuur blijkt dat de regelingen die al bestonden sinds 2001 en altijd gemonitord zijn qua omvang in termen van het bruto binnenlands product (nu 10,9%) ongeveer weer hun niveau van 2001 hebben bereikt. Dit wil niet zeggen dat de regelingen zelf constant zijn gebleven, de samenstelling is door uitfaseringen en afschaffingen wel degelijk gewijzigd. Daadwerkelijk nieuwe fiscale regelingen hebben geleid tot een toename van 1,1% van het budgettaire belang van fiscale regelingen in termen van het BBP. De overige toename sinds 2001 van ongeveer 2,5% is toe te schrijven aan regelingen die al in 2001 bestonden maar welke niet eerder gemonitord werden. Te zien valt dat de uitbreiding van de monitoring per de [miljoenennota 2025](#) hier significant aan heeft bijgedragen.¹¹

Figuur 4.3.1 Ontwikkeling budgettair belang in termen van bbp 2001-2027

¹¹ In de miljoenennota 2025 zijn de laatste cijfers voor 2020 gerapporteerd. Het budgettaire belang stand die in de grafiek wordt gerapporteerd per jaar is de stand zoals laatst gerapporteerd in een miljoenennota. Voor vrijwel alle jaren geldt dat budgettair belang in jaar X stand is per miljoenennota X+5.

Verder blijkt uit tabel 4.3.1 dat de budgettaire omvang van fiscale regelingen in de periode 2022-2027 gemiddeld met circa 3,0% per jaar groeit. Deze groei wordt sterk gedreven door een stijging van het budgettaire belang van heffingskortingen en de eigen woning regelingen.

Tabel 4.3.1 Overzicht totaal budgettair belang fiscale regelingen 2022-2027 (x € miljoen)^{1,2,3}

	2022	2023	2024	2025	2026	2027	Gemiddelde % groei '22-'27
Persoonsgebonden aftrek	912	864	846	818	804	811	- 2,3%
Inkomensvoorzieningen	20.812	18.168	20.335	24.040	23.555	23.016	2,0%
(Eigen) woning	12.239	12.110	13.973	16.490	15.586	16.432	6,1%
Verlaging lastendruk op inkomsten uit vermogen	1.281	3.011	3.370	3.715	3.681	4.023	25,7%
Verlaging lastendruk in de winstfeer	21.230	17.306	17.772	15.965	15.461	15.836	- 5,7%
Loonbelasting	5.349	6.468	5.492	5.689	6.167	6.434	3,8%
Heffingskortingen	57.736	65.387	72.561	71.362	73.726	75.205	5,4%
Belastingen op milieugrondslag	12.077	13.976	13.260	12.525	12.119	12.157	0,0%
Omzetbelasting	15.171	15.780	16.308	17.356	16.885	17.654	3,1%
Auto	2.126	2.171	2.402	2.443	2.294	2.253	1,2%
Assurantiebelasting	7.941	8.600	9.224	10.191	10.260	10.602	6,0%
Overdrachtsbelasting (niet woning gerelateerd)	275	335	362	380	385	401	7,8%
Kansspelbelasting	168	172	176	208	242	246	7,9%
Verbruiksbelasting	107	108	487	490	493	496	35,9%
Niet langer in werking zijnde fiscale regelingen per 2027	2.422	2.271	3.031	1.216	1.090	-	- 100,0%
Totaal fiscale regelingen	159.846	166.729	179.598	182.888	182.748	185.565	3,0%
in % bbp	16,1%	15,9%	16,0%	15,5%	14,8%	14,5%	

1 Dit overzicht bevat uitsluitend categorieën waarvan ten minste één regeling gemonitord is.

2 Het effect van de maatregelen uit de augustusbesluitvorming op de diverse fiscale regelingen zijn nog niet verwerkt in deze tabel. Dit geldt uiteraard ook voor alle tabellen die hierna volgen.

3 Het betreft het budgettaire belang van de fiscale regelingen inclusief beleidsmaatregelen conform stand 1 september.

Tabel 4.3.2 geeft inzicht in het budgettaire belang per individuele fiscale regeling van 2022 tot en met 2027 voor de regelingen die gemonitord worden. Het budgettaire belang van een regeling is het verschil in belastingkomsten ten opzichte van de situatie waarin de regeling niet zou bestaan en gedrag van burgers en bedrijven niet wijzigt. Deze rekenregel impliceert dat voor elke aftrekpost wordt aangenomen dat die aftrekpost de laatste is. De bedragen van de aftrekposten zijn daarom (vaak) niet direct optelbaar.¹² Verder is het van belang op te merken dat bij afschaffing van een regeling voor de budgettaire opbrengst uiteraard wel rekening wordt gehouden met gedragseffecten. Hierdoor kan de opbrengst bij afschaffing afwijken van het budgettaire belang zoals dat vermeld staat in deze bijlage. In het rapport [gedragseffecten belastingmaatregelen](#) van het CPB worden de gedragseffecten per regeling toegelicht.

De interpretatie van de gepresenteerde cijfers in tabel 4.3.2 vergt aandacht. Voor de meeste regelingen zijn voor de jaren 2022 en 2023 realisaties beschikbaar op basis van de aangiftegegevens van de Belastingdienst. Deze cijfers geven een vrij zekere inschatting van het budgettaire belang. Voor jaren waarvoor (nog) geen (volledige) informatie beschikbaar is, wordt het budgettaire belang bepaald op basis van ramingen van trends of aannames.

¹² Dit komt doordat het budgettaire belang van meerdere regelingen de situatie met en zonder die meerdere regelingen zou zijn. Als de belastingsoort progressief (degressief) is dan zal in de situatie zonder de meerdere regelingen een groter deel in hogere schijven vallen ten opzichte van de situatie waar we per regeling de situatie met en zonder vergelijken (in dat geval valt de budgettaire derving in lagere schijven). Het optellen van bijvoorbeeld het budgettaire belang van alle regelingen in de inkomstenbelasting zoals gedaan wordt in tabel 4.3.1 geeft daarom een ondergrens van het budgettaire belang van deze regelingen.

Deze cijfers zijn minder zekere inschattingen van het budgettaire belang. Per regeling wordt in paragraaf 4.7, tabel 4.7.1 bij het kopje ramingsgrond, aangegeven welke jaren realisaties betreffen en welke niet. Indien het geen realisaties zijn wordt in tabel 4.7.1 beschreven waarop de raming in dat geval is gebaseerd.

Ter illustratie, voor de kleinschaligheidsinvesteringsaftrek zijn bijvoorbeeld tot en met 2023 aangiftegegevens beschikbaar, waarmee het budgettaire belang kan worden bepaald. De groei van het gebruik van de regeling vanaf 2024 wordt verondersteld gelijk te zijn aan de groei van de investeringen in overige vaste activa zoals geraamd in het Centraal Economisch Plan (CEP) 2026 van het Centraal Planbureau. Op basis van deze aanname worden de ramingen voor 2024 tot en met 2027 gemaakt.

De laatste kolom van tabel 4.3.2 geeft de gemiddelde jaarlijkse procentuele groei weer tussen 2022 en 2027. De ontwikkeling in het budgettaire belang in de regelingen wordt nader toegelicht in paragraaf 4.4. Paragraaf 4.7 geeft per fiscale regeling een beschrijving van de regeling. Op [Rijksfinanciën.nl](https://rijksfinanciën.nl) staat een overzicht van alle gemonitorde en niet-gemonitorde fiscale regelingen inclusief beschrijving.

Tabel 4.3.2 Overzicht budgettair belang¹ per fiscale regeling 2022-2027 op transactiebasis in lopende prijzen (x € miljoen)^{2,3,4,5}

	2022	2023	2024	2025	2026	2027	Gemiddeld % groei '22-'27
Persoonsgebonden aftrek							
Aftrek voor scholingsuitgaven (studiekosten)	42	25	17	3	0	0	- 100,0%
Giftenaftrek inkomstenbelasting	519	479	432	427	421	423	- 4,0%
Aftrek specifieke zorgkosten	292	313	356	351	351	359	4,2%
Onderhoudsverplichtingen aftrek	228	203	192	180	169	161	- 6,8%
Belaste ontvangen alimentatie	- 170	- 157	- 152	- 143	- 136	- 131	- 5,0%
Inkomensvoorzieningen							
Pensioen niet-belaste premie	22.967	23.757	25.889	27.494	29.130	30.150	5,6%
Pensioen belaste uitkering	- 12.693	- 14.440	- 16.097	- 16.653	- 18.224	- 19.945	9,5%
Pensioen niet belast in box 3	9.604	7.745	9.241	11.714	11.148	11.394	3,5%
Lijfrente premieaftrek	689	971	1.230	1.302	1.378	1.424	15,6%
Lijfrente belaste uitkering	- 382	- 518	- 695	- 724	- 796	- 874	18,0%
Lijfrente niet belast box 3	289	278	399	509	487	499	11,5%
Nettopensioen en nettolijfrente	13	15	19	26	28	31	20,1%
Arbeidsongeschiktheidsverzekering premieaftrek	518	528	571	598	626	652	4,7%
Arbeidsongeschiktheidsverzekering belaste uitkering	- 425	- 434	- 463	- 485	- 509	- 526	4,4%
Reisaftrek OV	6	6	6	6	6	6	2,0%
Schenk- en erfbelasting Eenmalige vrijstelling kinderen	35	42	63	66	69	72	15,5%
Middelingsregeling	134	158	104	121	144	60	- 14,8%
Schenk- en erfbelasting jaarlijkse schenkingsvrijstelling kinderen	57	61	67	67	69	71	4,5%
(Eigen) woning							
Hypotheekrenteaftrek	7.619	7.841	8.601	9.408	10.698	12.123	9,7%
Aftrek financieringskosten eigen woning	715	513	629	727	747	769	1,5%
Aftrek periodieke betalingen erfpacht, opstal en beklemming	32	32	34	35	37	39	3,5%
Aftrek rente en kosten van geldleningen over restschuld vervreemde eigen woning	8	7	6	5	4	3	- 16,3%
Aftrek wegens geen of geringe eigenwoningschuld	476	420	413	382	339	297	- 9,0%
Eigenwoningforfait	- 2.774	- 2.543	- 2.645	- 2.807	- 3.147	- 3.412	4,2%
OVV Verlaagd tarief woning niet-starters	5.762	5.346	6.293	7.992	5.799	5.279	- 1,7%
OVV Vrijstelling woning starters	365	445	592	691	761	804	17,1%
OVV Vrijstelling terugkoop VoV woningen	36	48	51	56	46	41	2,7%

	2022	2023	2024	2025	2026	2027	Gemiddeld % groei '22-'27
Algemeen woningtarief 7% overdrachtsbelasting	–	–	–	–	302	490	62,0%
Verlaging lastendruk op inkomsten uit vermogen							
Kamerverhuurvrijstelling	2	5	6	6	6	7	27,3%
Heffingvrij vermogen/inkomen box 3	376	1.771	2.080	2.599	2.606	3.043	51,9%
Vrijstelling rechten op bepaalde kapitaalsuitkeringen, waaronder KEW, box 3	747	1.076	1.108	993	953	877	3,3%
Vrijstelling rechten op kapitaalsuitkering bij overlijden box 3	27	44	49	50	52	57	16,2%
Vrijstelling groen beleggen box 3	56	45	55	28	24	0	– 100,0%
Heffingskorting groen beleggen box 3	34	37	35	3	2	0	– 100,0%
Fiscale faciliteiten Natuurschoonwet	39	33	37	36	38	39	0,1%
Verlaging lastendruk in de winstfeer							
Zelfstandigenaftrek	1.743	1.348	1.034	655	306	234	– 33,1%
Extra zelfstandigenaftrek starters	122	125	123	119	117	3	– 52,6%
Meewerkaftrek	7	7	7	7	7	2	– 24,2%
Stakingsaftrek	18	15	17	17	17	4	– 24,3%
Aftrek speur- en ontwikkelingswerk	4	4	4	4	4	4	– 0,8%
Willekeurige afschrijving starters	1	1	1	1	1	1	3,6%
Tonnageregeling winst uit zeescheepvaart	488	323	342	352	363	372	– 5,3%
Doorschuifregelingen IB-ondernemers bij overlijden en overdracht naar werknemer of mede-ondernemer	156	153	148	156	134	136	– 2,7%
Doorschuifregelingen AB-houders bij schenken en overlijden	1.948	1.823	2.306	1.368	430	435	– 25,9%
Schenk- en erfbelasting Bedrijfsopvolgingsfaciliteit	1.290	1.189	1.159	732	739	747	– 10,4%
Schenk- en erfbelasting Faciliteiten ANBI's	685	695	651	712	747	773	2,4%
Giftenaftrek in de vpb en achterwege laten uitdeling in box 2	23	30	351	39	41	42	13,2%
Mkb-winstvrijstelling	2.475	2.618	2.733	2.672	2.730	2.876	3,1%
Terbeschikkingstellingsvrijstelling	23	23	34	38	41	46	14,7%
Laag vpb-tarief	5.242	2.644	2.860	3.039	3.184	3.249	– 9,1%
Innovatiebox	2.518	2.718	2.694	2.694	2.985	3.198	4,9%
Liquidatie- en stakingsverliesregeling	855	353	373	385	396	406	– 13,8%
Herinvesteringsreserve	691	303	268	276	283	290	– 15,9%
Kleinschaligheidsinvesteringsaftrek	489	683	737	762	783	801	10,4%
Energie-investeringsaftrek (EIA)	309	336	243	286	460	454	8,0%
Milieu-investeringsaftrek (MIA)	206	306	248	140	135	160	– 4,9%
VAMIL	23	23	21	18	20	20	– 2,8%
Landbouwwijziging in de winstfeer	1.771	1.439	1.266	1.341	1.383	1.424	– 4,3%
Vrijstelling vergoeding bos- en natuurbeheer	9	10	11	11	11	11	5,8%
Bosbouwwijziging	45	48	50	52	54	55	4,1%
Dividendbelasting dooruitdelingskorting DB	90	90	90	90	90	92	0,4%
Loonbelasting							
Afdrachtvermindering speur- en ontwikkelingswerk WBSO	1.297	1.437	1.446	1.491	1.817	1.959	8,6%
Afdrachtvermindering zeevaart	110	115	117	108	109	109	– 0,1%
Vrije ruimte werkkostenregeling	2.706	3.461	2.438	2.610	2.737	2.919	1,5%
Expatrieregeling (voorheen 30%-regeling)	1.204	1.421	1.454	1.440	1.463	1.403	3,1%
Vrijstelling uitkering wegens 25- of 40-jarig dienstverband	32	34	37	39	42	44	6,6%
Heffingskortingen							
Algemene heffingskorting	24.340	25.853	28.424	26.224	26.680	27.251	2,3%
Arbeidskorting	26.361	32.104	35.912	36.602	38.230	38.889	8,1%
Inkomensafhankelijke combinatiekorting	1.797	1.888	2.016	2.124	2.200	2.218	4,3%
Jonggehandicaptenkorting	185	198	217	222	226	230	4,5%
Ouderenkorting	4.474	4.704	5.277	5.443	5.607	5.794	5,3%
Alleenstaande ouderenkorting	580	641	715	747	783	823	7,2%
Belastingen op milieugrondslag							
EB Verlaagd tarief glastuinbouw	112	105	149	146	139	188	10,9%
EB Belastingvermindering per aansluiting	5.862	4.192	4.452	4.517	4.524	4.574	– 4,8%
EB Stadsverwarmingsregeling	37	41	46	42	52	53	7,5%

	2022	2023	2024	2025	2026	2027	Gemiddeld % groei '22-'27
EB Degressieve tariefsstructuur elektriciteit	2.846	6.402	4.602	4.318	3.895	3.658	5,2%
EB Degressieve tariefsstructuur gas	2.407	2.333	2.763	2.057	2.017	2.153	– 2,2%
EB Teruggaaf kerkgebouwen en non-profit	25	32	30	33	30	29	2,8%
EB vrijstelling aardgas ander gebruik dan brandstof (incl. teruggaaf)	79	83	106	106	105	107	6,4%
EB Vrijstellingen voor energie-intensieve processen	170	192	251	301	358	426	20,1%
Inputvrijstelling energiebelasting voor elektriciteitsopwekking	341	435	663	810	813	790	18,3%
Inputvrijstelling kolenbelasting voor elektriciteitsopwekking	74	47	43	59	48	39	– 12,2%
Vrijstelling asbest afvalstoffenbelasting	7	7	7	2	0	0	– 100,0%
Vrijstelling baggerspecie afvalstoffenbelasting	118	108	146	134	138	141	3,7%
Omzetbelasting							
Btw Verlaagd tarief voedingsmiddelen en water	8.336	9.199	9.427	10.129	10.595	11.075	5,8%
Btw Verlaagd tarief geneesmiddelen en hulpmiddelen	1.695	1.544	1.621	1.701	1.780	1.860	1,9%
Btw Verlaagd tarief culturele en recreatieve goederen en diensten	987	1.348	1.381	1.496	1.565	1.636	10,6%
Btw Verlaagd tarief arbeidsintensieve diensten	982	1.132	1.170	1.225	1.281	1.339	6,4%
Btw Verlaagd tarief Personenvervoer	617	658	681	683	714	746	3,9%
Btw Verlaagd tarief Sierteelt	285	299	295	301	308	314	2,0%
Btw Verlaagd tarief logies (tot 2026) / gelegenheid tot kamperen (per 2026)	1.268	1.254	1.356	1.422	217	227	– 29,1%
Btw Verlaagd tarief overig	726	0	0	0	0	0	– 100,0%
Btw Nultarief zonnepanelen	–	41	37	37	37	37	– 2,8%
Btw Kleineondernemersregeling	202	223	246	270	295	322	9,8%
BTW Vrijstelling componisten, schrijvers en journalisten	8	8	9	9	9	9	1,1%
BTW Vrijstelling voor uitvaartondernemers	66	74	84	83	86	88	6,1%
Auto							
IB/LB Korting op de bijtelling voor nulemissieauto's	455	353	261	233	243	245	– 11,6%
MRB Korting voor nulemissievoertuigen	202	278	415	405	196	249	4,2%
MRB Verlaagd tarief bestelauto ondernemers	1.030	1.089	1.196	1.251	1.393	1.270	4,3%
MRB Verlaagd tarief bestelauto gehandicapten	17	17	19	19	20	20	3,8%
MRB Kwarttarief en halftarief	242	231	289	291	187	194	– 4,3%
MRB Vrijstelling taxi's en openbaar vervoer	48	51	55	61	59	60	4,5%
MRB Vrijstelling motorrijtuigen ouder dan 40 jaar	91	104	119	126	138	154	11,1%
MRB Vrijstelling diverse voertuigen	28	30	31	33	29	30	1,3%
BPM Teruggaaf diverse voertuigen	13	19	18	18	18	18	6,4%
Korting bpm voor bijzondere personenauto's en motorfietsen	–	–	–	5	12	14	67,6%
Assurantiebelasting							
ASB Vrijstelling Brede Weersverzekering	7	7	7	8	8	8	3,0%
ASB Vrijstelling levensverzekeringen	2.604	2.793	3.066	3.570	3.570	3.570	6,5%
ASB Vrijstelling ongevallen-, invaliditeits- en arbeidsongeschiktheidsverzekeringen	690	708	746	770	795	820	3,5%
ASB Vrijstelling ziekte- en ziektekostenverzekering, zorgverzekering ZVW	4.536	4.998	5.313	5.754	5.796	6.111	6,1%
ASB Vrijstelling zeeschepen	18	20	21	22	23	24	5,9%
ASB Vrijstelling transportverzekeringen	57	58	59	61	62	63	2,0%
ASB Vrijstelling exportkredietverzekeringen	29	16	12	6	6	6	– 27,0%
Overdrachtsbelasting (niet eigen woning gerelateerd)							
OVB Vrijstelling cultuurgrond	230	269	306	318	330	343	0
OVB Vrijstelling bedrijfsoverdracht in familiesfeer	22	29	30	30	30	30	6,1%
OVB vrijstelling taakoverdracht tussen vereniging of ANBI	22	37	27	33	25	0	– 100,0%
OVB vrijstelling overdracht DAEB vastgoed tussen woningcorporaties	–	–	–	–	–	27	
Kansspelbelasting							
Kleine prijzenvrijstelling/Vrijstelling prijzen onder 449 euro	168	172	176	208	242	246	7,9%
Verbruiksbelasting							
Vrijstelling mineraalwater	–	–	167	168	169	170	0,6%

	2022	2023	2024	2025	2026	2027	Gemiddeld % groei '22-'27
Vrijstelling zuivel- en sojadranken	107	108	320	322	324	326	25,0%

1 Het budgettaire belang is niet hetzelfde als de opbrengst bij afschaffing van de regeling doordat het budgettaire belang geen rekening houdt met gedragseffecten. Zie de hoofdstuktekst voor nadere toelichting. Verder is het budgettaire belang van regelingen ook niet direct optelbaar, zie daarvoor ook voetnoot 4.

2 [-] = regeling is in dat jaar niet van toepassing, [0] = budgettair belang van de regeling bedraagt in dat jaar (afgerond) nihil.

3 Indien een regeling na 2022 is geïntroduceerd, is de gemiddelde jaarlijkse groei gegeven vanaf het jaar dat de regeling bestaat.

4 Een negatief budgettair belang heeft altijd betrekking tot een andere fiscale regeling.

5 Budgettair belang middelingsregeling is op kasbasis.

4.4 Opvallende ontwikkelingen in het budgettaire belang

Zoals blijkt uit tabel 4.3.2 is het budgettaire belang van fiscale regelingen volop in beweging. In deze paragraaf splitsen we de ontwikkeling in een regeling uit naar drie categorieën: beleid, bijstelling, en endogeen. In onderstaande toelichting wordt verduidelijkt wat onder iedere categorie wordt verstaan.

TOELICHTING: UITSPLITSING VAN ONTWIKKELINGEN

Beleidsmatige ontwikkeling

Het budgettaire belang van een fiscale regeling kan door beleid op twee manieren veranderen. Ten eerste is het mogelijk dat er een aanpassing aan de regeling zelf wordt gedaan. Het gaat dan bijvoorbeeld om een maatregel in het Belastingplan 2027 zoals weergegeven in het [Overzicht van beleidsmaatregelen op fiscale regelingen](#), waardoor het budgettaire belang van deze regeling direct wijzigt. Ten tweede kan ook het algemene tarief worden aangepast wat indirect doorwerkt naar het budgettaire belang van een regeling. Zo zorgt bijvoorbeeld een verhoging van het tarief in de afvalstoffenbelasting voor een groter budgettair belang van de vrijstellingen binnen deze belasting.

Voor aanpassingen aan de regelingen zelf wordt voor de beleidsmatige ontwikkeling uitgegaan van het geraamde effect inclusief gedragseffecten. Bij de doorwerking van wijzigingen aan het tarief wordt het effect berekend door het verschil te nemen tussen het budgettaire belang met en zonder de algemene tariefswijziging.

Ontwikkeling door bijstellingen

Naast beleidsmatige ontwikkelingen bestaan ook (technische) bijstellingen. Dat zijn veranderingen in het budgettaire belang doordat de ramingswijze is aangepast. Hieronder valt bijvoorbeeld het gebruik van een andere databron omdat deze verbeterd inzicht geeft in het budgettaire belang van de regeling. Verder vallen hieronder veranderingen in het budgettaire belang doordat er een methodologische verbetering is gemaakt en de correctie van eventuele errata.

Wanneer sprake is van een bijstelling wordt zover als mogelijk de reeks van het budgettaire belang teruggelegd. Bijstellingen in een reeks zouden immers het beeld van de feitelijke ontwikkeling van het budgettaire belang vertroebelen. In het eerste jaar waarin een budgettaire raming beschikbaar is met de nieuwe data of methodiek wordt het verschil tussen met het budgettaire belang op basis van de oude data en methodiek als bijstelling opgenomen. De bijstellingen in de reeksen zijn voor iedere reeks te vinden op [Rijksfinanciën.nl](#).

Endogene ontwikkeling

Endogene ontwikkelingen zijn ontwikkelingen die door algemene economische ontwikkelingen gedreven worden. Dat kunnen zowel prijs- als volume ontwikkelingen zijn. Een goed voorbeeld van een volume ontwikkeling is bijvoorbeeld een toename van het aantal nuclemissie voertuigen waardoor de korting in de loon- en inkomstenbelasting, de BPM, en de MRB qua budgettaire belang groeit. Voorbeelden van een prijsontwikkeling zijn een toename in het budgettaire belang van de 30%-regeling door loonstijgingen of een toename in het budgettaire belang van regelingen in het winstdomein door algemene prijsinflatie.

De endogene ontwikkeling wordt bepaald door de verandering in het budgettaire belang te corrigeren voor de beleidsmatige ontwikkeling en de ontwikkeling vanwege andere (technische) bijstellingen.

Van belang zijn met name grote ontwikkelingen die endogeen zijn. Immers gaat het in beginsel om een ontwikkeling die optreedt zonder dat daar een expliciete, beleidsmatige afweging aan ten grondslag heeft gelegen. Dit is van belang bij fiscale regelingen doordat deze doorgaans geen plafond kennen en er daardoor geen sprake is van automatische correctie. Tabel 4.4.1 licht de 20 regelingen uit die de grootste jaarlijkse endogene ontwikkeling tussen 2022 en 2027 doormaakten. De achtergrond van de ontwikkeling in de regelingen die niet in tabel 4.4.1 worden weergegeven is per regeling te vinden op [Rijksfinanciën.nl](https://rijksfinancien.nl). Onder tabel 4.4.1 worden enkele van de sterkste endogene ontwikkelingen uitgelicht.

Tabel 4.4.1 Overzicht opvallende fiscale regelingen met sterke endogene groei (of krimp) t.o.v. 2022 (x € miljoen)^{1,2}

	2027 MN2027	Mutatie '22 -'27	w.v. Beleid	w.v. Technische bijstellingen	w.v. Endogeen	Gemiddelde % endogene groei
Korting bpm voor bijzondere personenauto's en motorfietsen	14	9	0	0	9	67,6%
Heffingvrij vermogen/inkomen box 3	3.043	2.667	- 40	0	2.707	52,3%
Nettopensioen en nettolijfrente	31	19	3	0	16	18,0%
OVV Vrijstelling woning starters	804	439	0	0	439	17,1%
Schenk- en erfbelasting Eenmalige vrijstelling kinderen	72	37	0	0	37	15,5%
Vrijstelling rechten op kapitaalsuitkering bij overlijden box 3	57	30	3	0	27	15,0%
Terbeschikkingstellingsvrijstelling	46	23	0	0	23	14,8%
EB Vrijstellingen voor energie-intensieve processen	426	255	101	0	154	13,7%
Lijfrente premieaftrek	1.424	734	139	0	595	13,3%
Giftenaftrek in de vpb en achterwege laten uitdeling in box 2	42	19	0	0	19	13,2%
Inputvrijstelling energiebelasting voor elektriciteitsopwekking	790	449	394	- 230	285	12,9%
Middelingsregeling	60	- 74	- 175	0	101	11,9%
MRB Vrijstelling motorrijtuigen ouder dan 40 jaar	154	63	0	0	63	11,1%
EB Stadsverwarmingsregeling	53	16	7	- 16	25	10,9%
Hypotheekrenteaftrek	12.123	4.504	- 546	0	5.050	10,7%
Btw Kleineondernemersregeling	322	120	0	0	120	9,8%
Lijfrente niet belast box 3	499	210	53	0	157	9,1%
Alleenstaande ouderenkorting	823	243	- 18	0	261	7,7%
Kleinschaligheidsinvesteringsaftrek	801	312	109	0	203	7,2%
OVV Vrijstelling terugkoop VoV woningen	41	5	11	- 20	14	6,6%

1 Indien 2022 geen raming heeft, is uitgegaan van startjaar bij berekening mutatie en endogeen.

2 Alleen regelingen zijn meegenomen die in 2027 een groter budgettair belang hebben dan 5 miljoen. Verder zijn alleen regelingen meegenomen die tussen 2022-2027 een endogene groei hebben van 5 miljoen en hoger. De regelingen die gebudgetteerd zijn (WBSO, EIA, MIA, VAMIL) zijn geïmmiteerd.

TOELICHTING: OPVALLENDE BUDGETTAIRE ONTWIKKELINGEN

In deze toelichting staan we stil bij enkele sterke endogene stijgers alsook de regelingen waarvan het budgettaire belang zich incidenteel opvallend ontwikkelt. Regelingen die in de meest recente Miljoenennota's zijn toegelicht worden hier niet opnieuw uitgelicht.

Eerder toegelichte ontwikkelingen

- **Miljoenennota 2026:** het heffingvrij vermogen/inkomen box 3, de schenk- en erfbelasting eenmalige vrijstelling kinderen, het nettopensioen en nettolijfrente, de herinvesteringsreserve, en het MRB kwarttarief- en halftarief.
- **Miljoenennota 2025:** de tonnageregeling winst uit scheepvaart, de MRB korting voor nulemissievoertuigen, de energiebelasting salderingsregeling, en de vrijstelling en heffingskorting groen beleggen box 3.

Nieuwe opvallende ontwikkelingen

Geven uit de vennootschap

Hoewel over de gehele periode de giftenaftrek in de vennootschap en het achterwege laten van heffing in box 2 met circa 13% toenam nam het budgettaire belang van de regeling in 2024 eenmalig sterk toe. In 2024 was het budgettaire beslag van de vrijstelling in box 2 voor giften uit de vennootschap veel groter dan normaal doordat er in dat jaar een onbeperkte vrijstelling gold. Deze onbeperkte vrijstelling is per 2025 vervolgens weer afgeschaft.

OVB vrijstelling woning starters

Het budgettair belang van de startersvrijstelling wordt in belangrijke mate bepaald door twee componenten. Deze componenten zijn het aantal woningtransacties en de waarde van de woningen die gekocht worden door starters. Het aantal woningtransacties is de laatste jaren gestegen, mede veroorzaakt door de uitpondgolf waarbij woninginvesteerders woningen verkopen die vaak betaalbaar zijn voor starters. Daarnaast is de waarde van woningen de laatste jaren gestegen. Dit komt ook tot uiting in de ontwikkeling van de woningwaardegrens voor de startersvrijstelling die is gestegen van €400.000 in 2022 tot €555.000 in 2026.

Algemeen woningtarief 7% overdrachtsbelasting

Het budgettair belang van het algemeen woningtarief wordt in belangrijke mate bepaald door twee componenten. Deze componenten zijn het aantal woningtransacties en de waarde van de woningen die verkocht worden. Naar verwachting stijgen zowel het aantal woningtransacties als de waarde van woningen in 2027. De endogene groei wordt verklaard door de combinatie van deze twee factoren.

4.5 Overzicht van beleidsmaatregelen op fiscale regelingen

Tabel 4.5.1 bevat een overzicht van nieuwe beleidsmaatregelen sinds de vorige miljoenennota die specifiek betrekking hebben op fiscale regelingen. Voor een inhoudelijke uitleg van de maatregelen wordt verwezen naar de memorie van toelichting van het relevante wetsvoorstel of de [brief omtrent aangenomen amendementen](#).

Tabel 4.5.1 Overzicht beleidsmaatregelen t.a.v. fiscale regelingen, lastenontwikkeling conform Belastingplan en wetgeving (x € miljoen)^{1,2}

	2026	2027	2028	2029	2030	Structureel
Wetsvoorstel belastingplan 2028						
Energiebelasting belastingvermindering toespitsen op huishoudens	0	0	0	0	- 401	- 371
Wetsvoorstel belastingplan 2027						
Afschaffen aftrek specifieke zorgkosten	0	0	- 560	- 560	- 560	- 560
Bevriezen aftoppingsgrens pensioenopbouw t/m 2032	0	- 31	- 66	- 102	- 139	- 229
Afschaffen verlaagde btw-tarief voor levering van sierteeltproducten	0	0	- 305	- 305	- 305	- 305
Invoeren ovb vrijstelling voor overdrachten van woningen tussen woningcorporaties	0	2	2	2	2	2
Afschaffen accijnsteruggaaf regeling voor biobrandstoffen	0	- 4	- 4	- 4	- 4	- 4
Verhogen onbelaste reiskostenvergoeding met € 0,02 naar € 0,25 per kilometer	155	191	223	218	212	207
Verhogen onbelaste reiskostenvergoeding met \$ 0,02 naar \$ 0,22 per kilometer voor Caribisch Nederland	0	0	0	0	0	0
Tijdelijk verlagen motorrijtuigenbelasting tarief bestelauto's van ondernemers met 50% t/m december 2026	160	0	0	0	0	0
Verhogen aftrekpercentage energie-investeringsaftrek (EIA) van 40% naar 45,5%	0	0	0	0	0	0
Afschaffen startersaftrek	0	- 112	- 112	- 109	- 106	- 99
Afschaffen werkkostenregeling vrijstelling voor branche-eigen bedrijfsproducten	0	- 123	- 123	- 123	- 123	- 123
Aanpassing versobering youngtimerregeling in de BPM	0	58	- 1	11	11	11
Afschaffen bosbouwvrijstelling	0	0	- 34	- 34	- 34	- 35
Afschaffen verlaagde btw-tarief op luchtballonvaart	0	0	- 2	- 2	- 2	- 2
Afschaffen verlaagd accijnstarief voor kleine brouwerijen	0	0	- 2	- 2	- 2	- 2
Afschaffen willkeurige afschrijving starters	0	0	0	- 2	- 4	- 8
Afschaffen startersaftrek bij arbeidsongeschiktheid	0	0	0	- 1	- 1	- 1
Verruiming innovatiebox via mkb-forfait	0	20	20	20	20	20
Invoeren uitzondering ATAD-1 voor woningcorporaties	0	0	425	425	425	425
Invoeren regeling werknemersopties voor startups en scale-ups	0	49	49	50	51	19
Verruimen verlaagde tarief EB glastuinbouw	0	51	0	0	0	0
Stapsgewijs afschaffen stakingsaftrek	0	- 13	- 12	- 12	- 16	- 15
Stapsgewijs afschaffen meewerkaftrek	0	- 5	- 5	- 5	- 6	- 6
Belastingplan 2026 (nota van wijziging en amendementen)						
Niet verhogen forfait overige bezittingen						
box 3 naar 7,78% en niet verlagen	1267	1267	0	0	0	0
heffingvrij vermogen naar € 51.396 (Kamerstukken II, 2025/26, 36 812 nr. 47)						
Afbouw aftrek wegens geen of geringe eigenwoningschuld wordt versneld (Kamerstukken II, 2025/26, 36 812, nr. 42)	- 15	- 29	- 44	- 60	- 76	0
Maatregel tegen onbeoogd gebruik EIA en MIA (Kamerstukken II, 2025/26, 36 812, nr. 50)	0	0	0	0	0	0
Eenmalige indexatie schijfgrens WBSO (Kamerstukken II, 2025/26, 36 812, nr. 73)	5	5	5	5	5	5

1 [+] = derving, het budgettaire belang van de regeling neemt toe; [-] = opbrengst, het budgettaire belang van de regeling neemt af. In tegenstelling tot het Belastingplan waarin een budgettair derving als een extra last opgenomen wordt hetgeen genoteerd wordt met een [-], worden hier extra budgettaire dervingen met een [+] weergegeven. Dit is gedaan voor de consistentie met Tabel 4.3.2 waarin budgettair belang positief genoteerd wordt.

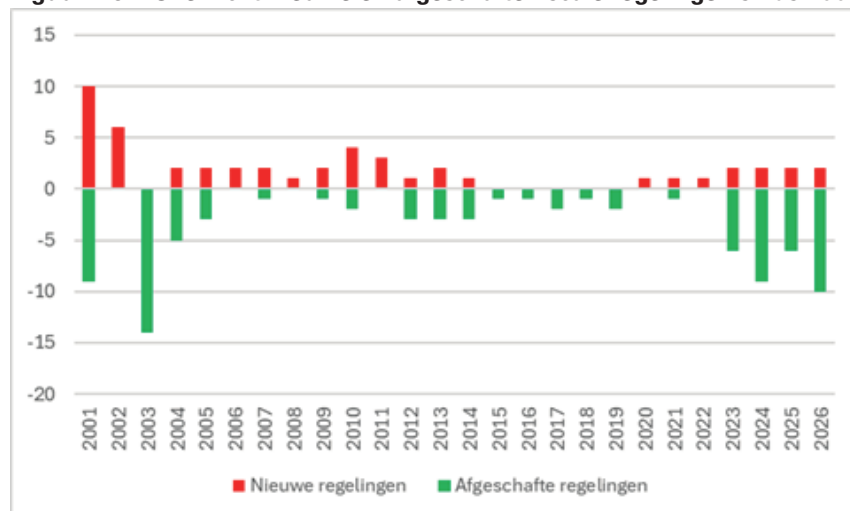
2 Het betreft beleidsmaatregelen zoals bekend per 1 september.

In 2025 zijn na indiening van het belastingplan een vijftal maatregelen met betrekking tot fiscale regelingen genomen via een nota van wijziging of een amendement. Specifiek wordt met deze voorstellen het beperken van het heffingsvrije vermogen zoals destijds voorgenomen teruggedraaid. Ook worden twee fiscale regelingen beperkt, te weten de youngtimer regeling en de aftrek wegens geen of geringe eigenwoningschuld. Verder worden drie fiscale regeling verruimd, namelijk de WBSO, de EIA, en de MIA. De verruiming van de EIA en de MIA vinden plaats binnen hun reeds bestaande budget waardoor het budgettaire belang van de regelingen ongewijzigd blijft.

In 2026 is het wetsvoorstel ingediend om een overdrachtsbelasting vrijstelling voor overdrachten van woningen tussen woningcorporaties in te voeren. Verder is het wetsvoorstel aanhangig gemaakt bij het belastingplan in 2025 om een viertal regelingen af te schaffen: de specifieke aftrek zorgkosten, het verlaagde btw tarief op sierteelt, de vrijstelling bedrijfseigenproducten in de werkkostenregeling, en de startersaftrek. Tot slot bevat het pakket belastingplan 2027 ook het voorstel om enkele ondoeltreffende fiscale regelingen af te schaffen of te versoberen in het kader van de motie Dassen. Het betreft het voorstel om de bosbouwvrijstelling af te schaffen, het verlaagde accijnstarief voor kleine bierbrouwers af te schaffen, de willekeurige afschrijvingsregeling starters af te schaffen, de startersaftrek bij arbeidsongeschiktheid af te schaffen, het verlaagde btw-tarief voor luchtbalonvaart af te schaffen, en de energiebelastingvermindering per aansluiting toe te spitsen op huishoudens. Verder bevat het belastingplan 2026 ook het voorstel om enkele fiscale regelingen te intensiveren zoals de het verhogen van de onbelaste reiskosten vergoeding in het kader van het energiepakket. Ook worden twee fiscale regelingen ingevoerd: de aandelenoptie regeling voor start- en scale-ups en de uitzondering van de renteaftrekbepierking voor woningcorporaties.

Figuur 4.5.1 is opgenomen om de langetermijn ontwikkeling van het aantal nieuwe en afgeschafte fiscale regelingen te duiden. De figuur geeft weer in welk jaar afschaffing of invoering in wetgeving is aangenomen en *niet* wanneer deze daadwerkelijk in werking zijn getreden. Zo wordt weliswaar met het belastingplan 2027 de aandelenoptie regeling voor start- en scale-ups ingevoerd maar is dit vorig jaar reeds aangekondigd waardoor deze in «nieuwe regelingen» in 2025 is opgenomen. Breed is het beeld dat het aantal fiscale regelingen daalt over de periode 2001-2026. Verder blijkt dat waar tussen 2001-2014 regelmatig nieuwe fiscale regelingen werden geïntroduceerd, dit in de periode 2015-2019 niet voorkwam. Nadien is zichtbaar dat sinds 2020 in beperkte mate fiscale regelingen weer worden toegevoegd. Ook is merkbaar dat, behoudens de vereenvoudiging in 2001 en 2003 van de destijds net hervormde wet Inkomstenbelasting 2001, het aantal fiscale regelingen voornamelijk in recente jaren aan het afnemen is.

Figuur 4.5.1 Overzicht nieuwe en afgeschafte fiscale regelingen sinds 2000

Tot slot is ook besloten ten aanzien van een viertal fiscale regelingen om een horizonbepaling op te nemen. De wetgeving hiervoor volgt in de fiscale verzamelwet 2028. Concreet zal een horizonbepaling opgenomen worden bij de vrijstelling overdrachtsbelasting voor kavelruil, de vrijstelling overdrachtsbelasting voor herverkaveling, de vrijstelling natuur- en bosgrond in box 3, en de vrijstelling in de inkomsten- en vennootschapsbelasting voor vergoedingen voor bos- en natuurbeheer. Dit is in lijn met de toezegging horizonbepalingen op te nemen na evaluatie van fiscale regelingen conform motie Maatoug c.s.¹³. Recente ervaringen geven overigens aanleiding om de toezegging ten aanzien van die motie aan te scherpen zoals hieronder in de box aangegeven.

Aanscherping toezegging motie Maatoug

In de Miljoenennota 2024 is de uitvoering van de motie van het lid Maatoug c.s. nader toegelicht. De motie vraagt het kabinet om, waar mogelijk, bij alle bestaande en nieuwe fiscale regelingen een evaluatie- en horizonbepaling te voegen. Een horizonbepaling stelt voorwaarden aan het voortzetten van de regeling; vaak is een positieve evaluatie vereist. Voor bestaande fiscale regelingen vormde het uitgangspunt om na evaluatie en verzending van de kabinetsreactie een horizonbepaling te overwegen bij het eerstvolgende relevante besluitvormingsmoment.

Wel is daarbij aangemerkt dat een horizonbepaling alleen wordt opgenomen indien dit passend is. Dit hangt bijvoorbeeld af van of sprake is van nationale beleidsruimte, of de regeling enkel de uitvoering en administratieve lasten verlicht de mate waarin de regeling onlosmakelijk verbonden is met het stelsel/de structuur van de belastingsoort en of het beëindigen hiervan disproportionele gevolgen zou hebben (zoals bij pensioenpremies en heffingskortingen). Recente ervaringen met uitvoering van de motie tonen dat deze uitgangspunten aanscherping behoeven.

¹³ Kamerstuk II 2022/2023, 36 202, nr. 112.

Een toe te voegen uitgangspunt (voor nieuwe evaluaties) zal zijn of de evaluatie aanleiding geeft voor het opnemen van een horizonbepaling. Daar zal mede aan de hand van de hierboven geschetste uitgangspunten expliciet op ingegaan worden in nieuwe evaluatierapporten. Daarmee wordt het opnemen van een horizonbepaling onderdeel van de weging van de aanbevelingen uit de evaluatie tijdens de reguliere besluitvorming. Daarnaast vormt de gehanteerde termijn voor horizonbepalingen een aandachtspunt voor de betreffende uitvoeringsorganisatie. De inwerkingtredingsdatum van de horizonbepaling moet daarom voldoende rekening houden met de uitvoerbaarheid, waaronder de druk op IV portfolio's. Ook is het wenselijk om indien mogelijk een duidelijke keuze te maken tussen tijdelijke regeling of een permanente regeling, om onnodige onzekerheid voor de uitvoering te voorkomen.

4.6 Evaluaties van fiscale regelingen

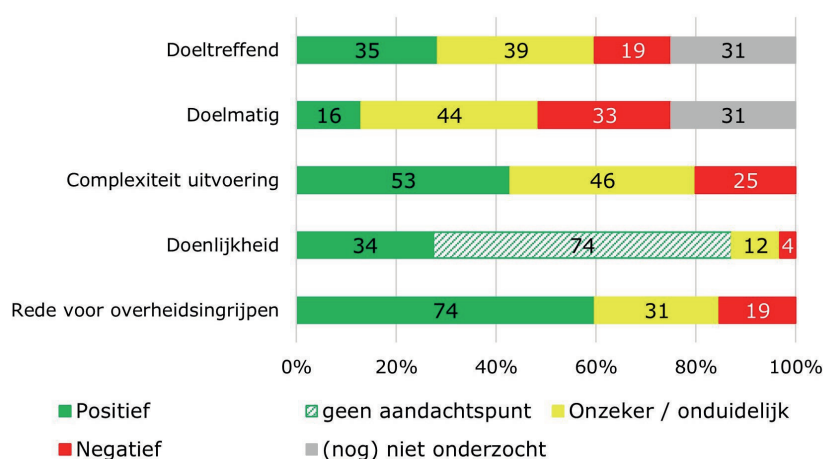
Beleids evaluaties vormen een belangrijk onderdeel bij de verantwoording van fiscale regelingen. Deze paragraaf besteedt aandacht aan (recent) uitgevoerde evaluaties en de evaluatie- en onderzoeksagenda voor de komende jaren. Paragraaf 4.6.1 geeft een integraal overzicht van de evaluatieuitkomsten van fiscale regelingen en licht de evaluaties toe die sinds de vorige Miljoenennota zijn uitgevoerd. In paragraaf 4.6.2 wordt de evaluatieagenda voor de komende jaren gepresenteerd.

4.6.1 Overzicht uitgevoerde evaluaties en uitkomsten

Op fiscale regelingen is de [Regeling Periodiek Evaluatieonderzoek 2022](#) (RPE2022) van toepassing. Dit betekent dat fiscale regelingen periodiek worden geëvalueerd en moeten voldoen aan de Rijksbrede kwaliteitseisen van evaluatieonderzoek. Verder is bepaald dat naast de reguliere kwaliteitseisen bij de evaluatie van fiscale regelingen het [Toetsingskader Fiscale Regelingen](#) (TFR) moet worden doorlopen. In het TFR is opgenomen dat in de evaluatie wordt ingegaan op de reden tot overheidsingrijpen, de instrumentkeuze, en de doeltreffendheid en doelmatigheid van de fiscale regeling. In de [begrotingsregels](#) is opgenomen dat de evaluatieverplichting alleen geldt voor fiscale regelingen die actief gemonitord worden (zie tabel 4.3.2). In principe worden fiscale regelingen elke 4 tot 7 jaar geëvalueerd. Hiervan kan worden afgeweken mits goed onderbouwd, bijvoorbeeld als er geen nieuwe informatie te verwachten is.

Op 30 juni 2025 is een ambtelijk rapport over fiscale regelingen gepubliceerd: [Kansen voor lagere tarieven en beter beleid - Aanpak fiscale regelingen voor een eenvoudiger en beter belastingstelsel](#). Het rapport bevat mogelijke beleidsopties voor fiscale regelingen. Dit rapport is een vervolg op het [Ambtelijk rapport Aanpak fiscale regelingen](#) uit 2023, waarin 116 regelingen zijn doorgelicht en beoordeeld op vijf criteria: onderbouwing overheidsingrijpen, doeltreffend- en doelmatigheid, doenlijkheid voor de belastingplichtige en de complexiteit voor de uitvoering. Deze uitkomsten zijn geactualiseerd en hieronder weergegeven in figuur 4.6.1.

Figuur 4.6.1 Overzicht beoordelingen fiscale regelingen

De beoordelingen op redenen van overheidsingrijpen, doeltreffend- en doelmatigheid, en de beleidsopvolging van individuele evaluaties die zijn uitgevoerd in de periode 2022-2026 staan per regeling in tabel 4.6.1. Uitkomsten van evaluaties die zijn uitgevoerd voor 2021 en eerder worden toegelicht in het rapport [Evaluatiedoorlichting Fiscale Regelingen](#). Verder is uiteraard de integrale evaluatie van een regeling publiekelijk beschikbaar en de verwijzing daarnaar kan in tabel 4.7.1 gevonden worden. Daarnaast zijn op [Rijksfinanciën.nl](#) ook de hyperlinks te vinden naar de individuele evaluaties. Onder de tabel worden de uitkomsten van de 3 evaluaties die sinds de Miljoenennota 2026 zijn afgerond nader toegelicht.

Tabel 4.6.1 Overzicht uitkomsten uitgevoerde evaluaties van fiscale regelingen 2022-2026¹

Jaar	Evaluatie	Onderbouwing overheidsingrijpen	Doeltreffend	Doelmatig	Beleidsopvolging
2022	Schenk- en erfbelasting Bedrijfsopvolgingsfaciliteit	Discutabel	Ja	Nee	Aangepast
	Doorschuiфregelingen inkomen uit aanmerkelijk belang box 2	Discutabel	Ja	Geen uitspraak	Aangepast
	Doorschuiфing stakingswinst	Discutabel	Ja	Geen uitspraak	Geen opvolging
	MRB Vrijstelling taxi's en openbaar vervoer	Discutabel	Waarschijnlijk beperkt	Nee	Afgeschaft
	BPM Teruggaaf en MRB Vrijstelling diverse voertuigen	Discutabel	Beperkt	Geen uitspraak	Afschaffing teruggave geldtransport, Geen opvolging voor overige
	BPM Vrijstelling bestelauto ondernemers	Nee	Geen uitspraak	Geen uitspraak	Afgeschaft
	MRB Verlaagd tarief bestelauto ondernemers	Nee	Geen uitspraak	Geen uitspraak	Geen opvolging
	MRB Verlaagd tarief bestelauto gehandicapten	Ja	Geen uitspraak	Geen uitspraak	Geen opvolging
	MRB Vrijstelling motorrijtuigen ouder dan 40 jaar	Discutabel	Geen uitspraak	Geen uitspraak	Aanpassing
	MRB Overgangsregeling motorrijtuigen vanaf bouwjaar 1988	Nee	Geen uitspraak	Geen uitspraak	Aanpassing
	MRB Kwarttarieven	Nee	Onzeker	Nee	Afschaffing / aanpassing
	Tonnageregeling winst uit zeescheepvaart	Ja	Ja	Onzeker	Geen opvolging
	Afdrachtvermindering zeevaart	Ja	Ja	Onzeker	Geen opvolging
	Willekeurige afschrijving zeeschepen	Ja	Nee	Nee	Geen opvolging
	Verlaagd gebruikelijk loon dga's startups	Nee	Nee	Nee	Afgeschaft
	Aftrek specifieke zorgkosten	Ja	Deels	Beperkt	Vervolgonderzoek

2023	Verlaagde btw-tarief voedingsmiddelen en water	Discutabel	Ja	Nee	Vervolgonderzoek restaurantdiensten
	Verlaagde btw-tarief geneesmiddelen en hulpmiddelen	Ja	Onzeker	Nee	Vervolgonderzoek
	Verlaagde btw-tarief culturele goederen en diensten	Ja	Onzeker	Onzeker	Voorgenomen afschaffing is teruggedraaid
	Verlaagde btw-tarief arbeidsintensieve diensten	Discutabel	Nee	Nee	Vervolgonderzoek isolatiewerkzaamheden
	Verlaagde btw-tarief personenvervoer	Ja	Onzeker	Nee	Geen opvolging
	Verlaagde btw-tarief Sierteelt	Nee	Ja	Nee	Voorgenomen afschaffing
	Verlaagde btw-tarief Logiesverstrekking	Nee	Ja	Nee	Wordt per 2026 afgeschaft m.u.v. kampeerterreinen
	Verlaagde btw-tarief agrarische goederen	Nee	Geen uitspraak	Geen uitspraak	Afgeschaft
	Energie-investeringsaftrek (EIA)	Ja	Ja	Beperkt	Vervolgonderzoek
	Millieu-investeringsaftrek (MIA) en Vamil	Ja	Ja	Ja	Vervolgonderzoek
	Onbelaste reiskostenvergoeding	Niet onderzocht	Ja	Grotendeels	Geen opvolging
	Tussenevaluatie fiscale regelingen voor emissieloze voertuigen	Ja	Geen uitspraak	Geen uitspraak	Geen opvolging
	Innovatiebox	Ja	Ja (vest.klimaat) Beperkt (R&D)	Onzeker (vest.klimaat) Nee (R&D)	Verruiming forfait
2024	Landbouwvrijstelling	Nee	Nee	Nee	Geen opvolging
	Reisaftrek OV	Ja	Nee	Nee	Geen opvolging
					Voorgenomen beperking is teruggedraaid, vervolgonderzoek geefsubsidie gepubliceerd in juni 2025
	Giftenaftrek inkomstenbelasting	Discutabel	Ja	Nee	Voorgenomen afschaffing teruggedraaid, vrijstelling geven uit vennootschap is beperkt per 1-1-2025
	Giftenaftrek vennootschapsbelasting	Discutabel	Nee	Nee	Vervolgonderzoek stelselherziening
	Algemene heffingskorting	Ja	Ja	Onzeker	Vervolgonderzoek stelselherziening
	Arbeidskorting	Ja	Nee	Nee	Vervolgonderzoek stelselherziening
	Inkomensafhankelijke combinatiekorting (IACK)	Ja	Nee	Nee	Vervolgonderzoek stelselherziening
	Ouderenkorting	Ja	Onzeker	Ja	Vervolgonderzoek stelselherziening
	Alleenstaande ouderenkorting	Ja	Onzeker	Ja	Vervolgonderzoek stelselherziening
	Jonggehandicaptenkorting	Ja	Ja	Ja	Vervolgonderzoek stelselherziening
					Per 2027 wordt de 30%-regeling aangepast naar een 27%-regeling en gelden er hogere salarissenormen
	30%-regeling	Ja	Ja	Onzeker	Versobering per 2026
	ETK-regeling	Ja	Onzeker	Onzeker	Afgeschaft
	Keuzeregeling partiële buitenlandse belastingplicht	Ja	Nee	Nee	stapsgewijs afschaffen vanaf 2027
	Meewerkaftrek	Nee	Nee	Nee	stapsgewijs afschaffen vanaf 2027
	Stakingsaftrek	Nee	Nee	Nee	Geen opvolging
	Zelfstandigenaftrek	Discutabel	Nee	Onzeker	Wordt afgeschaft
	Startersaftrek en startersaftrek voor arbeidsongeschikten	Discutabel	Nee	Onzeker	Wordt afgeschaft
	Willekeurige afschrijving starters	Discutabel	Nee	Onzeker	Geen opvolging
	OVV vrijstelling woning starters	Ja	Ja	Deels	Geen opvolging
	OVV verlaagd tarief woning niet-starters	Ja	Deels	Deels	Geen opvolging

	Vrijstelling van de Brede Weersverzekering in de assurantiebelasting	Ja	Ja	Nee	Geen opvolging
	Vrijstelling voor de verbranding van zuiveringsslib in de afvalstoffenheffing	Nee	Nee	Nee	Wordt afgeschaft
	Vrijstelling voor het storten van asbest in de afvalstoffenbelasting	Ja	Ja	Ja	Geen opvolging
	Vrijstelling voor het storten van baggerspecie in de afvalstoffenbelasting	Ja	Ja	Ja	Geen opvolging
	Vrijstelling bij 25- en 40-jarig dienstverband in de inkomstenbelasting	Nee	Nee	Nee	Geen opvolging
	Eenmalig verhoogde vrijstelling voor schenkingen aan kinderen in de schenkbelasting	Nee	Ja	Nee	Geen opvolging
	Laag tarief vennootschapsbelasting	Nee	Nee	Nee	Geen opvolging
2025	Fiscale regeling partneralimentatie	Ja	Ja	Ja	Geen opvolging
	Vrijstelling voor verkoop onder voorwaarden in de overdrachtsbelasting	Ja	Ja	Ja	Geen opvolging
	Vrijstelling voor het wooninvesteringsfonds in de overdrachtsbelasting	Nee	Geen uitspraak	Geen uitspraak	Geen opvolging
	Vrijstelling voor wijkontwikkelings- maatschappijen (WOM) in de overdrachtsbelasting	Ja	Nee	Nee	Vervolgonderzoek
	Vrijstelling voor taakoverdracht door verenigingen en algemeen nut beogende instellingen in de overdrachtsbelasting	Ja	Nee	Nee	Vervolgonderzoek
	Vrijstelling voor diensten door lijkbezorgers in de btw	Nee	Ja	Ja	Geen opvolging
	Vrijstelling voor diensten door schrijvers in de btw	Nee	Ja	Ja	Geen opvolging
	Vrijstelling voor diensten door journalisten in de btw	Nee	Deels	Deels	Geen opvolging
	Vrijstelling voor diensten door componisten in de btw	Nee	Nee	Nee	Geen opvolging
	Vrijstelling voor diensten door cartoonisten in de btw	Nee	Nee	Nee	Geen opvolging
	Vrijstelling voor voordrachten in de btw	Nee	Nee	Nee	Geen opvolging
	WBSO	Ja	Ja	Grotendeels (R&D) Deels (vest.klimaat)	Vervolgonderzoek
	Werkkostenregeling: vrije ruimte	Ja	Deels	Deels	Geen opvolging
	Werkkostenregeling: Korting op branche-eigen producten	Nee	Deels	Nee	Wordt afgeschaft
	Werkkostenregeling: overige verplichte vrijstellingen	Ja	Deels	Deels	Geen opvolging
2026	Bosbouwvrijstelling	Ja	Nee	Nee	Wordt afgeschaft
	vrijstelling voor bos- en natuurbeheer	Ja	Onduidelijk	Onduidelijk	Horizonbepaling wordt opgelegd, reactie volgt
	box 3-vrijstelling voor bos- en natuurterreinen	Ja	Waarschijnlijk	Waarschijnlijk	Horizonbepaling wordt opgelegd, reactie volgt
	OVb cultuurgrondvrijstelling	Nee	Nee	Nee	Reactie volgt
	OVb natuurgrondvrijstelling	Ja	Onduidelijk	Onduidelijk	Reactie volgt
	OVb vrijstelling kavelrui	Ja	Onduidelijk	Onduidelijk	Horizonbepaling wordt opgelegd, reactie volgt
	OVb herverkaveling	Ja	Ja	Ja	Horizonbepaling wordt opgelegd, reactie volgt
	Verlaagde accijnstarief kleine bierbrouwers	Nee	Nee	Nee	Wordt afgeschaft
	Jaarlijkse ouder-kindschenkvrijstelling	Ja	Ja	Onduidelijk	Geen opvolging

1 «Reactie volgt» in de kolom beleidsopvolging geeft aan dat voor de evaluatie van deze regeling nog geen inhoudelijke kabinetsreactie aan de Staten-Generaal is verstuurd.

TOELICHTING: AFGERONDE EVALUATIES SINDS DE VORIGE MILJOENENNOTA

Evaluatie bos-, natuur-, en cultuurgrondregelingen

In opdracht van het ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur en het ministerie van Financiën heeft het onderzoeksbureau SEO fiscale regelingen met betrekking tot bos-, natuur- en cultuurgrond geëvalueerd. Het betreft vier fiscale regelingen

gericht op het bevorderen en behouden van bos en natuur (bosbouw-vrijstelling, vrijstelling voor vergoedingen bos- en natuurbeheer, box 3-vrijstelling voor bos- en natuurterreinen en de natuurgrond-vrijstelling) en drie fiscale regelingen gericht op grondstructuur-verbetering (cultuurgrondvrijstelling, vrijstelling voor kavelruil en vrijstelling voor herverkaveling).

Uitkomst(en): De bosbouwvrijstelling en de cultuurgrondvrijstelling zijn niet doeltreffend en niet doelmatig bevonden. Voor de vrijstelling voor vergoedingen bos- en natuurbeheer, de natuurgrondvrijstelling en de vrijstelling voor kavelruil geldt dat onduidelijk is of de regelingen doeltreffend en/of doelmatig zijn. Over de box 3-vrijstelling voor bos- en natuurterreinen wordt geconcludeerd dat deze waarschijnlijk doeltreffend en doelmatig is. De vrijstelling voor kavelruil wordt als doeltreffend en doelmatig bestempeld.

Aanbeveling(en): In het rapport wordt aanbevolen om de bosbouw-vrijstelling af te schaffen en de vrijgekomen middelen eventueel anders aan bos- en natuur te besteden. Voor de natuurgrondvrij-stelling, de cultuurgrondvrijstelling en de vrijstelling voor kavelruil wordt afschaffen of hervormen door actualisatie van de doelstelling aanbevolen. Voor de vrijstelling voor vergoedingen bos- en natuur-beheer en de vrijstelling voor herverkaveling wordt aanbevolen om deze te behouden. Voor de box 3-vrijstelling voor bos- en natuurter-reinen wordt aanbevolen om deze te behouden en aan te passen onder het nieuwe box 3 stelsel. In het belastingplan 2027 zijn reeds maatregelen opgenomen ten aanzien een aantal van de geëvalueerde regelingen waarmee uitvoering wordt gegeven aan enkele aanbeve-lingen. Een inhoudelijke kabinetsreactie van de minister van LNVN volgt nog.

Evaluatie verlaagde accijnstarief kleine bierbrouwers

In de Wet op accijns bestaat de mogelijkheid voor kleine zelfstandige bierbrouwerijen om een verlaagd accijnstarief op bier toe te passen. Het verlaagde tarief bedraagt € 7,51 per hectoliter per volumepercent alcohol (bij 20 °C), wat 92,5% is van het reguliere accijnstarief op bier. Deze regeling is door het ministerie van Financiën geëvalueerd.

Uitkomst(en): De regeling voldoet niet aan het toetsingskader fiscale regelingen en is daarom negatief geëvalueerd. Van het oorspronke-lijke probleem voor kleine brouwerijen is geen sprake meer in het huidige accijnsstelsel, waardoor het doel van de regeling onduidelijk is. Uit het toetsingskader fiscale regelingen blijkt geen noodzaak tot overheidsingrijpen.

Aanbeveling(en): Er zijn in de evaluatie geen concrete aanbeve-lingen gedaan.

Evaluatie jaarlijkse ouder-kindschenkvrijstelling

De schenkbelasting kent een hogere jaarlijkse vrijstelling voor schenkingen van ouders aan hun kinderen (€ 6.908 (2026)) dan voor schenkingen aan andere personen (€ 2.769 (2026)). De schenk-vrijstelling is in 1917 ingevoerd. Het ministerie van Financiën heeft in samenwerking met de Belastingdienst de schenkvrij-stelling geëvalueerd.

Uitkomst(en): In het rapport wordt geconcludeerd dat het oorspronkelijke probleem waarvoor de hogere vrijstelling voor bedoeld was is komen te vervallen. Desondanks kent de vrijstelling een nut als doelmatigheidsmarge. Voor bijdragen tussen de jaarlijkse schenkvrijstelling van € 2.769 en de jaarlijkse ouder-kind schenkvrijstelling van € 6.908 in voorkomt de vrijstelling effectief discussies tussen belastingplichtigen en de Belastingdienst, bijvoorbeeld over de vraag of een bijdrage aan het kind voor studiekosten een schenking is. In het rapport wordt geconcludeerd dat de wetgever de hoogte van de ouderkindschenkvrijstelling niet goed heeft gemotiveerd vanuit de doelstellingen die ze aan de vrijstelling in 1917 heeft meegegeven. Bovendien is de samenleving sindsdien veranderd. Het verschil in de hoogte van de schenkvrijstelling tussen kinderen en overige verkrijgers is minder vanzelfsprekend dan begin vorige eeuw.

Aanbeveling(en): Het rapport beveelt daarom aan om de hoogte van de ouder-schenkvrijstelling te heroverwegen en de hoogte in samenhang met de andere schenkvrijstellingen te bezien. Daarbij kan overwogen worden om de schenk- en erfbelasting relatieonafhankelijker te maken.

4.6.2 Geplande evaluaties 2026-2030

In tabel 4.6.2 wordt een overzicht gegeven van de evaluaties en andere onderzoeken van fiscale regelingen die gepland staan voor de periode 2026-2030. Evaluaties met een asteriks zijn reeds afgerond en gepubliceerd.

De evaluaties van fiscale regelingen zijn ook onderdeel van de Strategische Evaluatieagenda (SEA), welke is terug te vinden in de begrotingsstukken. Voor evaluaties van fiscale regelingen zijn altijd het Ministerie van Financiën, vanuit zijn verantwoordelijkheid voor het belastingstelsel, en het betreffende vakdepartement, vanuit zijn verantwoordelijkheid voor de beleidsdoelen, samen betrokken.

Tabel 4.6.2 Overzicht geplande evaluaties en onderzoeken m.b.t. fiscale regelingen 2026-2030

Jaar	Evaluatie	Ministerie
2026	Pilot actualisatie doelstellingen fiscale regelingen	FIN
	Evaluatie fiscale regelingen voor bos- natuur- en cultuurgronden	FIN, LVVN
	Monitoren Wet aanpassing fiscale bedrijfsopvolgingsfaciliteit 2024	FIN, EZK
	Evaluatie generieke investeringsregelingen	FIN, EZK, LVVN
	Evaluatie vrijstelling voorwerpen kunst en wetenschap box 3	FIN, OCW
	Onderzoek eigenwoningregeling: eigenwoningforfait (EWF)	FIN, VRO
	Evaluatie energiebelasting	FIN, EZK
	Evaluatie kleineondernemersregeling btw	FIN
	Evaluatie btw-vrijstelling financiële diensten	FIN
2027	Evaluatie kansspelbelasting	FIN
	Synthese-onderzoek uitkomsten toetsingskader fiscale regelingen	FIN
	Evaluatie fiscale regelingen eigen woning	FIN, VRO
	Quickscan pensioen regelingen	FIN, SZW
	Impactanalyse fiscale regeling groene investeringen	FIN, EZK
	Evaluatie vrijstellingen overdrachtsbelasting in de ondernemingssfeer	FIN
2028	Quickscan vrijstellingen ovb van technische aard	FIN
	Evaluatie fiscale regelingen verzekeringen	FIN, SZW, VWS
	Evaluatie vliegbelasting	FIN, lenW
	Evaluatie en doorlichting regelingen t.b.v. het brede maatschappelijke middenveld.	FIN, VWS, J&V

Jaar	Evaluatie	Ministerie
	Evaluatie dividendbelasting	FIN
	Evaluatie EIA, MIA, en Vamil	FIN, EZK, lenW
	Evaluatie fiscale regelingen autobelastingen	FIN, lenW
	Evaluatie verhoging btw-tarief logies	FIN, EZK
2029	Evaluatie fiscale regelingen scheepvaart	FIN, lenW
	Evaluatie maatregelen giftenaftrek en geven uit vennootschap	FIN
	Tussenevaluatie fiscale stimulering EV	FIN, lenW
2030	Evaluatie onbelaste reiskostenvergoeding	FIN
	Evaluatie bedrijfsopvolgingsregelingen	FIN, EZK
	Evaluatie regelingen gelijk speelveld DGA & IB-ondernemer	FIN
	Evaluatie innovatieregelingen (WBSO en Innovatiebox)	FIN, EZK
	Evaluatie verlaagde btw-tarieven en enkele btw-vrijstellingen	FIN

4.7 Kwalitatieve achtergrond informatie per fiscale regeling

In deze bijlage wordt een kwalitatieve toelichting per fiscale regeling gegeven. Voor elke regeling bevat tabel 4.7.1 een korte beschrijving, het wetsartikel, de doelstelling van de regeling, het ministerie dat verantwoordelijk is voor het beleidsterrein waar de regeling betrekking op heeft, de meest recente beleidsevaluatie, of een horizonbepaling van toepassing is, en de ramingsgrond die gebruikt is voor de schatting van het budgettaire belang in paragraaf 4.3, indien van toepassing.

Het departement dat bij elke regeling vermeld staat, is het departement dat verantwoordelijk is voor het beleidsterrein waar de regeling betrekking op heeft. De Staatsecretaris van Financiën en de bewindspersonen van het betreffende departement dragen ieder verantwoordelijkheid voor de regeling en de evaluatie daarvan, vanuit de invalshoek van hun eigen beleidsterrein. Het Ministerie van Financiën is hoofdverantwoordelijk voor de fiscale wetgeving, de uitvoering van het fiscale beleid en de budgettaire verantwoording. Conform de rijksbegrotingsvoorschriften wordt het budgettaire belang van de fiscale regelingen ook extracomptabel op de departementale begrotingen opgenomen.

Tabel 4.7.1 Beschrijving fiscale regelingen

	Persoonsgebonden aftrek
Regeling:	Aftrek voor scholingsuitgaven (studiekosten) Uitgaven boven een drempelbedrag ter zake van een opleiding of studie voor het verwerven van inkomen uit werk en woning kunnen onder voorwaarden worden afgetrokken tot een maximumbedrag. Als onderdeel van het Belastingplanpakket 2020 is voorgesteld de fiscale aftrek van scholingsuitgaven, conform de daarover gemaakte afspraak in het regeerakkoord af te schaffen. De regeling is inmiddels per 1 januari 2022 afgeschaft. Tegelijkertijd is de vervangende subsidieregeling (de Subsidieregeling STAP-budget) in werking getreden per 1 maart 2022. Op grond van overgangsrecht (artikel 10a.16 Wet IB 2001) kunnen scholingsuitgaven die voor 1 juli 2015 zijn gedaan en die destijds niet tot aftrek leidden omdat recht bestond op een prestatiebeurs, alsnog (forfaitair) in aftrek kunnen worden gebracht als scholingsuitgaven indien in een jaar – na afloop van de diplomatermijn – de prestatiebeurs definitief niet wordt omgezet in een gift. Dit overgangsrecht blijft in stand tot dit materieel is uitgewerkt (2031).
Beschrijving:	
Doelstelling:	Vergroten van de Nederlandse kennisinfrastructuur.
Ministerie:	OCW, Artikel 4: Beroepsonderwijs en volwasseneneducatie.
Wetsartikel:	Artikel 10a.16 van de Wet inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	Evaluatie aftrekpost scholingsuitgaven, CPB, 2016. Notitie Evaluatie aftrekpost scholingsuitgaven.
Horizonbepaling:	N.v.t.

Persoonsgebonden aftrek

Ramingsgrond:	Cijfers Belastingdienst aangifte inkomstenbelasting t/m [t-2]. Realisaties t/m [t-2]. Bijbehorend budgettair belang is berekend op grond van de rekenregel dat het de laatste aftrekpost is.
Regeling:	Giftenaftrek inkomstenbelasting Giften aan onder andere algemeen nut beogende instellingen (ANBI) zijn aftrekbaar. Periodieke giften geschieden op basis van een bij notariële of onderhandse akte vastgelegde verplichting om gedurende ten minste 5 jaren met onzekerheidsvereiste schenkingen te doen. Voor overige giften aan uitsluitend ANBI's geldt een drempelpercentage en plafondpercentage van het verzamelinkomen. Er geldt een multiplier voor giften aan culturele ANBI's. Met ingang van 2023 is de aftrek van periodieke giften beperkt.
Beschrijving:	
Doelstelling:	Bevorderen van schenkingen aan bepaalde instellingen.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 6.32 – 6.39a van de Wet inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	Evaluatie giftenaftrek 2016-2021, SEO, 2024. Kamerstukken II 2023-2024, 36 410-IX nr. 42.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Cijfers Belastingdienst aangifte inkomstenbelasting t/m [t-2]. Realisaties t/m [t-2]. Bijbehorend budgettair belang is berekend op grond van de rekenregel dat het de laatste aftrekpost is.
Regeling:	Aftrek specifieke zorgkosten Bepaalde zorgkosten mogen worden afgetrokken. Hiervoor komt in aanmerking het deel van de kosten dat uitkomt boven het drempelbedrag en waarvoor geen vergoeding is gekregen van bijvoorbeeld de (aanvullende) zorgverzekering of de bijzondere bijstand. Onder omstandigheden geldt een verhoging van het in aftrek te brengen bedrag.
Beschrijving:	
Doelstelling:	Tegemoetkoming van chronisch zieken en gehandicapten.
Ministerie:	VWS, Artikel 8: Tegemoetkomingen en Rijksbijdragen.
Wetsartikel:	Artikel 6.16 – 6.20 van de Wet inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	Evaluatie specifieke zorgkosten, Dialogic & Significant Public, 2022. Kamerstukken II 2021-2022, 35 925-XVI nr. 204.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Cijfers Belastingdienst aangifte inkomstenbelasting t/m [t-2]. Realisaties t/m [t-2]. Bijbehorend budgettair belang is berekend op grond van de rekenregel dat het de laatste aftrekpost is.
Regeling:	Aftrek voor tijdelijk verblijf thuis van ernstig gehandicapten Reis- en verblijfkosten in het weekend of tijdens vakantie van een ernstig gehandicapt persoon van 21 jaar of ouder die meestal in een Wlz-instelling verblijft zijn aftrekbaar. Alleen de kosten die niet worden vergoed door de zorgverzekeraar.
Beschrijving:	
Doelstelling:	Een redelijke tegemoetkoming voor dit type uitgaven te realiseren.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 6.25-6.26 van de Wet inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.
Regeling:	Onderhoudsverplichtingen aftrek Dit betreft het betalen en ontvangen van partneralimentatie. Omdat hierbij sprake is van inkomensoverheveling is betaalde alimentatie bij de alimentatieplichtige aftrekbaar en is ontvangen alimentatie bij de ontvanger van alimentatie belast. Ook de aftrekbaarheid van bepaalde andere onderhoudsverplichtingen zit verwerkt in de cijfers.
Beschrijving:	
Doelstelling:	Het aansluiten bij draagkracht.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 6.3 – 6.7 van de Wet inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Cijfers Belastingdienst aangifte inkomstenbelasting t/m [t-2]. Realisaties t/m [t-2]. Bijbehorend budgettair belang is berekend op grond van de rekenregel dat het de laatste aftrekpost is.
Regeling:	Belaste ontvangen alimentatie Dit betreft het betalen en ontvangen van partneralimentatie. Omdat hierbij sprake is van inkomensoverheveling is betaalde alimentatie bij de alimentatieplichtige aftrekbaar en is ontvangen alimentatie bij de ontvanger van alimentatie belast. Ook de aftrekbaarheid van bepaalde andere onderhoudsverplichtingen zit verwerkt in de cijfers.
Beschrijving:	

Persoonsgebonden aftrek

Doelstelling:	Het aansluiten bij draagkracht.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 3.105 en 3.108 van de Wet inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	Evaluatie fiscale regeling partneralimentatie, FIN, 2025. Kamerstuk 2024-2025, 32140 nr. 229 .
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Cijfers Belastingdienst aangifte inkomstenbelasting t/m [t-2]. Realisaties t/m [t-2]. Bijbehorend budgettair belang is berekend op grond van de rekenregel dat het de laatste aftrekpost is.

Inkomensvoorzieningen

Regeling:	Pensioen niet-belaste premie
Beschrijving:	Het werkgeversdeel van de pensioenpremie wordt niet tot het belastbare loon van de werknemer gerekend en het werknemersdeel van de pensioenpremie wordt in mindering gebracht bij het bepalen van het belastbare loon. Daar staat tegenover dat de pensioenuitkeringen wel tot het belastbare loon worden gerekend en daarmee in de belastingheffing worden betrokken. Het opgebouwde pensioenvermogen valt niet in box 3. Deze faciliteiten gelden voor pensioenopbouw over pensioengevend loon tot de aftoppingsgrens.
Doelstelling:	Het faciliteren/stimuleren van de opbouw van een oudedagsvoorziening. Met de uitgestelde heffing wordt tevens aangesloten bij de maatschappelijke inkomensbeleving.
Ministerie:	SZW, Artikel 8: Oudedagsvoorziening.
Wetsartikel:	Artikel 11, eerste lid, onderdeel c en j, van de Wet op de loonbelasting 1964
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Uitkomsten van MIMOSI voor de pensioenpremies en pensioenuitkeringen. Gegevens van DNB voor pensioenvermogen.
Regeling:	Pensioen belaste uitkering
Beschrijving:	Het werkgeversdeel van de pensioenpremie wordt niet tot het belastbare loon van de werknemer gerekend en het werknemersdeel van de pensioenpremie wordt in mindering gebracht bij het bepalen van het belastbare loon. Daar staat tegenover dat de pensioenuitkeringen wel tot het belastbare loon worden gerekend en daarmee in de belastingheffing worden betrokken. Het opgebouwde pensioenvermogen valt niet in box 3. Deze faciliteiten gelden voor pensioenopbouw over pensioengevend loon tot de aftoppingsgrens.
Doelstelling:	Het faciliteren/stimuleren van de opbouw van een oudedagsvoorziening. Met de uitgestelde heffing wordt tevens aangesloten bij de maatschappelijke inkomensbeleving.
Ministerie:	SZW, Artikel 8: Oudedagsvoorziening.
Wetsartikel:	Artikel 10, eerste lid, van de Wet op de loonbelasting 1964
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Uitkomsten van MIMOSI voor de pensioenpremies en pensioenuitkeringen. Gegevens van DNB voor pensioenvermogen.
Regeling:	Pensioen niet belast in box 3
Beschrijving:	Het werkgeversdeel van de pensioenpremie wordt niet tot het belastbare loon van de werknemer gerekend en het werknemersdeel van de pensioenpremie wordt in mindering gebracht bij het bepalen van het belastbare loon. Daar staat tegenover dat de pensioenuitkeringen wel tot het belastbare loon worden gerekend en daarmee in de belastingheffing worden betrokken. Het opgebouwde pensioenvermogen valt niet in box 3. Deze faciliteiten gelden voor pensioenopbouw over pensioengevend loon tot de aftoppingsgrens.
Doelstelling:	Het faciliteren/stimuleren van de opbouw van een oudedagsvoorziening. Met de uitgestelde heffing wordt tevens aangesloten bij de maatschappelijke inkomensbeleving.
Ministerie:	SZW, Artikel 8: Oudedagsvoorziening.
Wetsartikel:	Artikel 2.14, eerste lid, van de Wet inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Uitkomsten van MIMOSI voor de pensioenpremies en pensioenuitkeringen. Gegevens van DNB voor pensioenvermogen.
Regeling:	Lijfrente premieaftrek

Persoonsgebonden aftrek

Beschrijving:	Op grond van de Wet IB 2001 kunnen de voor een lijfrenteproduct betaalde premies als uitgaven voor inkomensvoorzieningen in box 1 in aftrek worden gebracht, binnen wettelijk bepaalde begrenzings. Het opgebouwde vermogen valt niet in box 3. De uitkeringen worden belast in box 1. Onder lijfrenteproduct worden voorzieningen begrepen zoals een (tijdelijke) oudedagslijfrente, een nabestaandenlijfrente, lijfrenterekeningen, lijfrentebeleggingsrechten en lijfrenten voor meerderjarige invalide kinderen of kleinkinderen. Deze lijfrenteproducten dienen ter compensatie van een pensioentekort. De faciliteiten gelden voor lijfrenteopbouw over inkomen tot de aftoppingsgrens.
Doelstelling:	Het faciliteren/stimuleren van de opbouw van een oudedagsvoorziening. Met de uitgestelde heffing wordt tevens aangesloten bij de maatschappelijke inkomensbeleving.
Ministerie:	SZW, Artikel 8: Oudedagsvoorziening.
Wetsartikel:	Artikelen 3.124, eerste lid, onderdeel a, en 3.126a, eerste lid, van de Wet inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Gegevens belastingdienst voor premieaftrek en uitkomsten MIMOSI voor ontwikkeling premies en uitkeringen. Vermogens geschat op basis van gegevens DNB voor pensioenvermogen. Realisaties t/m [t-2].
Regeling:	Lijfrente belaste uitkering Op grond van de Wet IB 2001 kunnen de voor een lijfrenteproduct betaalde premies als uitgaven voor inkomensvoorzieningen in box 1 in aftrek worden gebracht, binnen wettelijk bepaalde begrenzings. Het opgebouwde vermogen valt niet in box 3. De uitkeringen worden belast in box 1. Onder lijfrenteproduct worden voorzieningen begrepen zoals een (tijdelijke) oudedagslijfrente, een nabestaandenlijfrente, lijfrenterekeningen, lijfrentebeleggingsrechten en lijfrenten voor meerderjarige invalide kinderen of kleinkinderen. Deze lijfrenteproducten dienen ter compensatie van een pensioentekort. De faciliteiten gelden voor lijfrenteopbouw over inkomen tot de aftoppingsgrens.
Beschrijving:	Het faciliteren/stimuleren van de opbouw van een oudedagsvoorziening. Met de uitgestelde heffing wordt tevens aangesloten bij de maatschappelijke inkomensbeleving.
Doelstelling:	SZW, Artikel 8: Oudedagsvoorziening.
Ministerie:	Artikel 3.100, eerste lid, onderdeel b, van de Wet inkomstenbelasting 2001
Wetsartikel:	N.v.t.
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	Gegevens belastingdienst voor premieaftrek en uitkomsten MIMOSI voor ontwikkeling premies en uitkeringen. Vermogens geschat op basis van gegevens DNB voor pensioenvermogen. Geen realisaties.
Ramingsgrond:	
Regeling:	Lijfrente niet belast box 3 Op grond van de Wet IB 2001 kunnen de voor een lijfrenteproduct betaalde premies als uitgaven voor inkomensvoorzieningen in box 1 in aftrek worden gebracht, binnen wettelijk bepaalde begrenzings. Het opgebouwde vermogen valt niet in box 3. De uitkeringen worden belast in box 1. Onder lijfrenteproduct worden voorzieningen begrepen zoals een (tijdelijke) oudedagslijfrente, een nabestaandenlijfrente, lijfrenterekeningen, lijfrentebeleggingsrechten en lijfrenten voor meerderjarige invalide kinderen of kleinkinderen. Deze lijfrenteproducten dienen ter compensatie van een pensioentekort. De faciliteiten gelden voor lijfrenteopbouw over inkomen tot de aftoppingsgrens.
Beschrijving:	Het faciliteren/stimuleren van de opbouw van een oudedagsvoorziening. Met de uitgestelde heffing wordt tevens aangesloten bij de maatschappelijke inkomensbeleving.
Doelstelling:	SZW, Artikel 8: Oudedagsvoorziening.
Ministerie:	Artikel 2.14, eerste lid, van de Wet inkomstenbelasting 2001
Wetsartikel:	N.v.t.
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	Gegevens belastingdienst voor premieaftrek en uitkomsten MIMOSI voor ontwikkeling premies en uitkeringen. Vermogens geschat op basis van gegevens DNB voor pensioenvermogen. Bevat geen realisaties.
Ramingsgrond:	
Regeling:	Nettopensioen en nettolijfrente Bij deze oudedagsvoorzieningen voor het inkomen boven de aftoppingsgrens is de waarde van de aanspraak vrijgesteld in box 3. Bij het nettopensioen en de nettolijfrente wordt de premie of inleg betaald uit het netto-inkomen of nettovermogen. De uit de aanspraak op een nettopensioen of nettolijfrente voortvloeiende uitkering wordt niet belast in box 1.
Beschrijving:	Het faciliteren/stimuleren van de opbouw van een oudedagsvoorziening voor het inkomen boven de aftoppingsgrens.
Doelstelling:	SZW, Artikel 8: Oudedagsvoorziening.
Ministerie:	Artikelen 5.16 en 5.17 van de Wet inkomstenbelasting 2001
Wetsartikel:	

Persoonsgebonden aftrek

Evaluatie:	Evaluatie vrijstelling voor nettopensioen en nettolijfrente, Willis Towers Watson, 2020. Kamerstukken II 2019-2020, 32 043, nr. 547 .
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Gegevens AFM voor belegd vermogen in 2018, belastingdienst voor vermogensverdeling en vermogensontwikkeling uit MIMOSI.
Regeling:	Arbeidsongeschiktheidsverzekering premieaftrek
Beschrijving:	Op grond van de Wet IB 2001 kunnen de voor een arbeidsongeschiktheidsverzekering betaalde premies als uitgaven voor inkomensvoorzieningen in box 1 in aftrek worden gebracht. De uitkeringen worden belast in box 1.
Doelstelling:	Het faciliteren van de opbouw van een inkomensvoorziening ter zake van invaliditeit, ziekte of ongeval.
Ministerie:	SZW, Artikel 3: Arbeidsongeschiktheid.
Wetsartikel:	Artikel 3.124, eerste lid, onderdeel c, van de Wet inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Gegevens Belastingdienst aangifte inkomstenbelasting t/m [t-2] voor premieaftrek en loonontwikkeling uit MIMOSI.
Regeling:	Arbeidsongeschiktheidsverzekering belaste uitkering
Beschrijving:	Op grond van de Wet IB 2001 kunnen de voor een arbeidsongeschiktheidsverzekering betaalde premies als uitgaven voor inkomensvoorzieningen in box 1 in aftrek worden gebracht. De uitkeringen worden belast in box 1.
Doelstelling:	Het faciliteren van de opbouw van een inkomensvoorziening ter zake van invaliditeit, ziekte of ongeval.
Ministerie:	SZW, Artikel 3: Arbeidsongeschiktheid.
Wetsartikel:	Artikel 3.100, eerste lid, onderdeel b, van de Wet inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Bevat geen realisaties. Raming grondslag volgt ontwikkeling premieaftrek.
Regeling:	Reisaftrek OV
Beschrijving:	Onder bepaalde voorwaarden mogen belastingplichtigen een forfaitair bedrag aan reiskosten voor per openbaar vervoer afgelegde woon-werkkilometers aftrekken in de inkomstenbelasting. Het forfait wordt verminderd met de ontvangen reiskostenvergoeding.
Doelstelling:	Stimuleren van het gebruik van openbaar vervoer voor woon-werkverkeer.
Ministerie:	IenW, Artikel 16: Openbaar vervoer en spoor.
Wetsartikel:	Artikel 3.80 van de Wet inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	Evaluatie reisaftrek OV, FIN, 2024. Kamerstukken II 2023-2024, 23 645 nr. 818 .
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Cijfers Belastingdienst aangifte inkomstenbelasting t/m [t-2]. Bijbehorend budgettair belang is berekend op grond van de rekenregel dat het de laatste aftrekpost is. Realisaties t/m [t-2].
Regeling:	Onbelaste reiskostenvergoeding
Beschrijving:	Een werkgever mag een onbelaste vergoeding van maximaal 23 eurocent per kilometer geven voor alle zakelijke kilometers die een werknemer aflegt. Woon-werkkilometers tellen ook als zakelijke kilometers. Voor reizen met het openbaar vervoer mag een werkgever de werkelijke kosten onbelast vergoeden. De onbelaste reiskostenvergoeding is onderdeel van de werkkostenregeling.
Doelstelling:	De doelstelling van de werkkostenregeling in het algemeen is het regelen van loonheffingen over vergoedingen van kosten die de werknemer maakt in het kader van zijn dienstbetrekking en verstrekkingen en terbeschikkingstellingen ter voorkoming hiervan. De onbelaste reiskostenvergoeding kent daarnaast als doel het fiscaal ondersteunen van een goed functionerende arbeidsmarkt.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 31a, tweede lid, van de Wet op de loonbelasting 1964
Evaluatie:	Evaluatie onbelaste reiskostenvergoeding, CE Delft & Significance, 2023. Kamerstukken II 2022-2023, 36 202, nr. 155 .
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.
Regeling:	Schenk- en erfbelasting Eenmalige vrijstelling kinderen

Persoonsgebonden aftrek

Beschrijving:	Voor schenkingen van ouders aan kinderen tussen de 18 en 40 jaar geldt een eenmalig verhoogde vrijstelling van schenkbelasting. Voorwaarde is dat het kind niet eerder een verhoogde vrijstelling heeft gebruikt voor een schenking van de ouder. Er is geen bestedingsdoel verbonden aan de vrijstelling. De eenmalig verhoogde vrijstelling kan extra worden verhoogd indien het geschonken bedrag is bestemd voor de betaling van kosten van een studie of opleiding, welke kosten aanzienlijk hoger zijn dan gebruikelijk.
Doelstelling:	Ouders de mogelijkheid geven hun kind belastingvrij financiële ondersteuning te geven, bijvoorbeeld hulp bij de aankoop van een eigen woning, de inrichting van een woning, het opzetten van een eigen praktijk e.d.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 33 van de Successiewet 1956
Evaluatie:	Evaluatie eenmalig verhoogde schenkingsvrijstellingen kinderen, FIN, 2025. Kamerstuk 2024-2025, 31066 nr. 1447 .
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	De raming is gebaseerd op aangiftegegevens. Het gegeven budgettaire belang is het bedrag dat belastingplichtigen zouden moeten betalen als de vrijstelling niet van toepassing was geweest. Het is dus de fictief verschuldigde schenkbelasting over de schenkingen in dat jaar, gegeven de omvang van de schenkingen. Realisaties t/m [t-2].
Regeling:	Schenk- en erfbelasting kunstkorting
Beschrijving:	De regeling zorgt ervoor dat erfbelasting ook met kunst kan worden betaald. De kwietschelding van de erfbelasting bedraagt maximaal de waarde van het kunstvoorwerp, vermeerderd met 20%. Alleen kunstwerken die van nationaal cultuurhistorisch of kunsthistorisch belang zijn komen in aanmerking voor de regeling.
Doelstelling:	Behouden van cultureel belangrijke voorwerpen voor Nederland
Ministerie:	OCW, Artikel 14: Cultuur.
Wetsartikel:	Artikel 67, derde lid, van de Successiewet 1956
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.
Regeling:	Middelingsregeling
Beschrijving:	Een belastingplichtige met wisselende jaarinkomens kan op verzoek inkomstenbelasting terugkrijgen door de verschuldigde belasting te herrekenen uitgaande van een gelijkmatige toedeling van het inkomen van drie opeenvolgende kalenderjaren aan die jaren. Teruggaaf wordt alleen verleend voor zover het verschil tussen de geheven belasting over het middelingstijdvak en de herrekenende belasting over deze drie jaren meer bedraagt dan het drempelbedrag. Als onderdeel van Belastingplan 2023 is de middelingsregeling per 2023 af geschaft. Dit betekent dat 2022-2024 het laatste tijdvak is waarover middeling kan worden toegepast.
Doelstelling:	Beperken van het progressienadeel bij (sterk) wisselende jaarinkomens.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 10a.28 van de Wet inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	Evaluatie middelingsregeling, FIN, 2018. Kamerstukken II 2018-2019, 32 140, nr. 49 .
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Cijfers Belastingdienst aanslagen inkomstenbelasting t/m [t-1]. Budgettaire belang is op kasbasis. Realisaties t/m [t-2].
Regeling:	Schenk- en erfbelasting jaarlijkse schenkingsvrijstelling kinderen
Beschrijving:	Ouders kunnen jaarlijks een vast bedrag aan hun kind schenken zonder daar belasting over te hoeven betalen. Deze vrijstelling geldt ongeacht de leeftijd van het kind. Over schenkingen op of onder de vrijstelling hoeft geen aangifte te worden gedaan.
Doelstelling:	Ten eerste zal het voor ouders niet altijd eenvoudig zijn om uit te maken of een bijdrage aan het kind een schenking is of een uitgave voor levensonderhoud. Voor bijdragen tussen de jaarlijkse schenkingsvrijstelling en de jaarlijkse ouder-kindschenkingsvrijstelling in voorkomt de vrijstelling discussies tussen belastingplichtigen en de Belastingdienst doordat ze zijn vrijgesteld (doelmatigheidsmarge). Ten tweede vond de wetgever het maatschappelijk ongewenst om kleinere schenkingen van ouders aan hun kinderen te belasten.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 33 van de Successiewet 1956
Evaluatie:	Evaluatie jaarlijkse schenkingsvrijstelling ouder-kindvrijstelling, FIN, 2026. Kamerstuk 2025-2026, 31066 nr. 1530 .
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Raming is gebaseerd op uitkomsten van een enquête over schenkgedrag ouders aan kinderen

Persoonsgebonden aftrek

(Eigen) woning

Regeling:	Hypotheekrenteaftrek
Beschrijving:	Over eigenwoningschuld betaalde rente is aftrekbaar van het inkomen in box 1 (hypotheekrenteaftrek). De afgelopen jaren is een aantal beperkende maatregelen doorgevoerd: sinds 2013 dienen nieuwe leningen in dertig jaar volledig en minimaal annuïtair afgelost te worden om in aanmerking te komen voor renteaftrek en sinds 2014 wordt het maximale aftrektarief jaarlijks met 0,5%-punt gereduceerd. Vanaf 2020 wordt het maximale aftrektarief versneld afgebouwd met 3%-punt per jaar. Vanaf 2023 is het aftrektarief gelijk aan het tarief in de tweede schijf van de inkomstenbelasting.
Doelstelling:	Het bevorderen van eigenwoningbezit.
Ministerie:	VRO, Artikel 1: Volkshuisvestiging.
Wetsartikel:	Artikel 3.120, eerste lid, onderdeel a, van de Wet inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	Evaluatie eigenwoningregeling, SEO en Panteia, 2019. Kamerstukken II 2019-2020, 32 847, nr. 583 .
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Cijfers Belastingdienst aangifte inkomstenbelasting t/m [t-2]. Bijbehorend budgettair belang is berekend op grond van de rekenregel dat het de laatste aftrekpost is.
Regeling:	Aftrek financieringskosten eigen woning
Beschrijving:	Kosten van geldleningen die behoren tot de eigenwoningschuld zijn aftrekbaar van het inkomen in box 1. Sinds 2014 wordt het maximale aftrektarief jaarlijks met 0,5%-punt gereduceerd. Vanaf 2020 wordt het maximale aftrektarief versneld afgebouwd met 3%-punt per jaar. Vanaf 2023 is het aftrektarief gelijk aan het tarief in de tweede schijf van de inkomstenbelasting.
Doelstelling:	Het bevorderen van eigenwoningbezit.
Ministerie:	VRO, Artikel 1: Volkshuisvestiging.
Wetsartikel:	Artikel 3.120, eerste lid, onderdeel b, van de Wet inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	Evaluatie eigenwoningregeling, SEO en Panteia, 2019. Kamerstukken II 2019-2020, 32 847, nr. 583 .
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Cijfers Belastingdienst aangifte inkomstenbelasting t/m [t-2]. Bijbehorend budgettair belang is berekend op grond van de rekenregel dat het de laatste aftrekpost is.
Regeling:	Aftrek periodieke betalingen erfpacht, opstal en beklemming
Beschrijving:	Periodieke betalingen op grond van de rechten van erfpacht, opstal en beklemming, met betrekking tot de eigen woning zijn aftrekbaar van het inkomen. Sinds 2014 wordt het maximale aftrektarief jaarlijks met 0,5%-punt gereduceerd. Vanaf 2020 wordt het maximale aftrektarief versneld afgebouwd. Vanaf 2023 is het aftrektarief gelijk aan het tarief in de eerste schijf van de inkomstenbelasting.
Doelstelling:	Het bevorderen van eigenwoningbezit.
Ministerie:	VRO, Artikel 1: Volkshuisvestiging.
Wetsartikel:	Artikel 3.120, eerste lid, onderdeel c, van de Wet inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	Evaluatie eigenwoningregeling, SEO en Panteia, 2019. Kamerstukken II 2019-2020, 32 847, nr. 583 .
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Cijfers Belastingdienst aangifte inkomstenbelasting t/m [t-2]. Bijbehorend budgettair belang is berekend op grond van de rekenregel dat het de laatste aftrekpost is.
Regeling:	Aftrek rente en kosten van geldleningen over restschuld vervreemde eigen woning
Beschrijving:	Als aftrekbare kosten met betrekking tot een eigen woning worden voor een periode van vijftien jaar na het tijdstip van vervreemding van een eigen woning mede aangemerkt de renten en kosten van geldleningen voor een restschuld van die vervreemde woning. Van een restschuld is sprake, wanneer bij een vervreemding van een eigen woning in de periode van 29 oktober 2012 tot en met 31 december 2017 de op deze woning betrekking hebbende schuld tot een negatief vervreemdingssaldo heeft geleid. De aftrek voor rente en kosten en geldleningen over restschuld vervreemde eigen woning betreft een tijdelijke crisismaatregel die afliep in 2017. De gevallen die al gebruik maakten van de regeling voor 2018 kunnen de aftrek nog maximaal vijftien jaar toepassen. Sinds 2014 wordt het maximale aftrektarief jaarlijks met 0,5%-punt gereduceerd. Vanaf 2020 wordt het maximale aftrektarief versneld afgebouwd. Vanaf 2023 is het aftrektarief gelijk aan het tarief in de tweede schijf van de inkomstenbelasting.
Doelstelling:	Tijdelijke crisismaatregel ter bevordering van de doorstroming op de woningmarkt.
Ministerie:	VRO, Artikel 1: Volkshuisvestiging.
Wetsartikel:	Artikel 3.120 van de Wet inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.

Persoonsgebonden aftrek

Ramingsgrond:	Cijfers Belastingdienst aangifte inkomstenbelasting t/m [t-2]. Bijbehorend budgettair belang is berekend op grond van de rekenregel dat het de laatste aftrekpost is.
Regeling:	Aftrek wegens geen of geringe eigenwoningschuld
Beschrijving:	Aan eigenwoningbezitters zonder eigenwoningschuld of met een lage eigenwoningschuld wordt een aftrek toegekend ter hoogte van een deel van het verschil tussen het eigenwoningforfait en de daarop drukkende aftrekbare kosten. De regeling wordt vanaf 2019 in een periode van dertig jaar uitgefaseerd. Vanaf 2026 wordt de regeling versneld afgebouwd waardoor deze per 2041 volledig stopt.
Doelstelling:	Bevordering aflossing eigenwoningschuld en lastenverlichting eigenaar-bewoners met geen of een lage eigenwoningschuld.
Ministerie:	VRO, Artikel 1: Volkshuisvestiging.
Wetsartikel:	Artikel 3.123a van de Wet inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	Evaluatie eigenwoningregeling, SEO en Panteia, 2019. Kamerstukken II 2019-2020, 32 847, nr. 583 .
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Cijfers Belastingdienst aangifte inkomstenbelasting t/m [t-2]. Bijbehorend budgettair belang is berekend op grond van de rekenregel dat het de laatste aftrekpost is.
Regeling:	Eigenwoningforfait
Beschrijving:	Huishoudens met een eigen woning dienen een percentage van de WOZ-waarde van hun woning bij het belastbaar inkomen in box 1 op te tellen. Dit percentage is afhankelijk van de hoogte van de WOZ-waarde en wordt jaarlijks vastgesteld. Het eigenwoningforfait staat los van de aftrekbaarheid van rente en kosten voor de eigen woning, die ook in box 1 valt. Deze regeling is de keerzijde van de aftrekbaarheid van rente en kosten voor de eigen woning. Het doelmatig belasten van het voordeel in natura (het woongenot) van een eigen woning, door een forfaitaire benadering.
Doelstelling:	
Ministerie:	VRO, Artikel 1: Volkshuisvestiging.
Wetsartikel:	Artikel 3.112 van de Wet inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	Evaluatie eigenwoningregeling, SEO en Panteia, 2019. Kamerstukken II 2019-2020, 32 847, nr. 583 .
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Cijfers Belastingdienst aangifte inkomstenbelasting t/m [t-2]. Bijbehorend budgettair belang is berekend op grond van de rekenregel dat het de laatste bijtelpost is.
Regeling:	OVB Verlaagd tarief woning niet-starters
Beschrijving:	In 2021 is de tariefdifferentiatie in de overdrachtsbelasting ingevoerd waardoor woningen bestemd voor hoofdbewoning onder een laag tarief vallen en woningen niet bestemd voor hoofdbewoning onder het algemene tarief vallen. Voor niet-starters is het lage overdrachtsbelasting tarief van toepassing. Dit tarief is uitsluitend van toepassing op de verkrijging van woningen.
Doelstelling:	Structureel bevorderen van de doorstroming op de woningmarkt.
Ministerie:	VRO, Artikel 1: Volkshuisvestiging.
Wetsartikel:	Artikel 15, eerste lid, van de Wet op belastingen van rechtsverkeer
Evaluatie:	Evaluatie overdrachtsbelasting. Kopen zonder heffen, SEO, 2024. Kamerstuk 2024-2025, 36602 nr. 5 .
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Macro-raming opbrengsten ovb, gegevens van het Kadaster. Realisaties voor recente jaren
Regeling:	OVB Vrijstelling woning starters
Beschrijving:	Eenmalige vrijstelling voor aankoop van een woning onder de woningwaardegrens door een persoon die meerderjarig is en jonger is dan 35 jaar en de woning zelf gaat bewonen.
Doelstelling:	De positie van starters op de woningmarkt verbeteren ten opzichte van beleggers.
Ministerie:	VRO, Artikel 1: Volkshuisvestiging.
Wetsartikel:	Artikel 15, eerste lid, van de Wet op belastingen van rechtsverkeer
Evaluatie:	Evaluatie overdrachtsbelasting. Kopen zonder heffen, SEO, 2024. Kamerstuk 2024-2025, 36602 nr. 5 .
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Macro-raming opbrengsten ovb, gegevens van het Kadaster. Realisaties voor recente jaren
Regeling:	OVB Vrijstelling terugkoop VoV woningen
Beschrijving:	Het terugkopen van een VoV (verkoop onder voorwaarden)-woning van een particulier door een VoV-aanbieder wordt onder specifieke voorwaarden vrijgesteld van overdrachtsbelasting.

Persoonsgebonden aftrek

Doelstelling:	Het aantrekkelijk houden voor VoV-aanbieders om, ook na invoering van de wet differentiatie overdrachtsbelasting, VoV-woningen met gunstige voorwaarden te verkopen aan koopstarters.
Ministerie:	VRO, Artikel 1: Volkshuisvestiging.
Wetsartikel:	Artikel 15, eerste lid, van de Wet op belastingen van rechtsverkeer
Evaluatie:	Evaluatie van vier vrijstellingen in de overdrachtsbelasting, SEO, 2025. Kamerstuk 2024-2025, 36602 nr. 153 .
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Cijfers van Stichting Opmaat, raming vanaf 2022.
Regeling:	Algemeen woningtarief 7% overdrachtsbelasting Per 2027 kent de overdrachtsbelasting een nieuw tarief van 7%. Dit tarief is van toepassing als de verkrijger de woning niet anders dan tijdelijks als hoofdverblijf gaat gebruiken. Voor verkrijgers die de woning wél anders dan tijdelijk als hoofdverblijf gebruiken, blijft het bestaande 2%-tarief voor hoofdbewoners óf de startersvrijstelling van toepassing. Het algemeen tarief van 10,4% geldt per 2026 enkel voor niet-woningen.
Beschrijving:	Het doel van de verlaging is het investeringsklimaat op de huurmarkt te verbeteren en het aanbod van huurwoningen te stimuleren.
Doelstelling:	VRO, Artikel 1: Volkshuisvestiging.
Ministerie:	Artikel 14, tweede lid van de Wet op belastingen van rechtsverkeer
Wetsartikel:	N.v.t.
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Macro-raming opbrengsten ovb, gegevens van het Kadaster. Realisaties voor recente jaren

Verlaging lastendruk op inkomsten uit vermogen

Regeling:	Kamerverhuurvrijstelling Indien de inkomsten uit verhuur - anders dan voor korte duur - van woonruimte die geen zelfstandige woning vormt en onderdeel is van het hoofdverblijf van de verhuurder, niet meer bedragen dan een maximumbedrag per jaar, blijft het verhuurde deel van de eigen woning vallen onder de fiscale behandeling van de eigen woning, in plaats van de forfaitaire vermogensrendementsheffing in box 3. Het maximumhuurbedrag wordt jaarlijks op basis van de huurontwikkeling geïndexeerd.
Beschrijving:	Vergroten van het particuliere kameraanbod, met name voor studenten.
Doelstelling:	VRO, Artikel 1: Volkshuisvestiging.
Ministerie:	Artikel 3.114 van de Wet inkomstenbelasting 2001
Wetsartikel:	Rapport evaluatie kamerverhuurvrijstelling, BZK, 2017. Kamerstukken II 2017-2018, 33 104, nr. 12 .
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	Raming zonder recente gegevensbron. Laatst gebruikte bron betreft cijfers VROM uit 2006 over aantal kamers. Kosten geraamd op basis van inschattingen over aantal kamers en van o.a. gemiddelde WOZ-waarde, EWS, rente, en belasting box 3 in het betreffende belastingjaar.
Ramingsgrond:	
Regeling:	Heffingvrij vermogen/inkomen box 3 Een algemene vrijstelling in box 3. Bij een rendementsgrondslag groter dan het heffingvrije vermogen, wordt alleen het voordeel uit het meerdere in de heffing betrokken. Het bedrag aan heffingvrij vermogen wordt jaarlijks geïndexeerd en is per 2021 en 2023 beleidsmatig verhoogd en per 2024 beleidsmatig verlaagd.
Beschrijving:	Doelmatigheid (vermindering van aantal belastingplichtigen).
Doelstelling:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Ministerie:	Artikel 5.5 van de Wet inkomstenbelasting 2001
Wetsartikel:	N.v.t.
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	De raming is gebaseerd op MIMOSI, het microsimulatiemodel voor belastingen, sociale zekerheid, loonkosten en koopkracht. Cijfers worden jaarlijks geüpdatet. Cijfers van [t-3] en verder terug in de tijd worden als realisatie beschouwd.
Ramingsgrond:	
Regeling:	Vrijstelling rechten op bepaalde kapitaalsuitkeringen, waaronder KEW, box 3 In het overgangsrecht van de Wet IB 2001 zijn vrijstellingen voor bepaalde kapitaalverzekeringen, spaarrekeningen en beleggingsrechten opgenomen. Onder voorwaarden geldt een box 1-vrijstelling voor het voordeel (de uitgekeerde rente of het rendement op de premie/inleg) uit een kapitaalverzekering eigen woning (KEW), spaarrekening eigen woning (SEW) en beleggingsrecht eigen woning (BEW) waardoor deze niet in box 3 vallen. Per 1 april 2013 is de faciliteit vervallen en voor bestaande contracten ondergebracht in het overgangsrecht.
Beschrijving:	

Persoonsgebonden aftrek

Doelstelling:	Het kapitaal dan wel de inleg kunnen niet meer worden verhoogd en de looptijd kan niet worden verlengd. Tevens gelden er onder bepaalde voorwaarden vrijstellingen voor andersoortige kapitaalverzekeringen waarvan de inkomsten vrijgesteld waren onder de Wet IB 1964.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 10bis.1 van de Wet inkomstenbelasting 2001 voor KEW, SEW en BEW. Hoofdstuk 2, artikel I, onderdeel AN van de Invoeringswet Wet inkomstenbelasting 2001 voor de andersoortige kapitaalverzekeringen waarvan de inkomsten vrijgesteld waren onder de Wet IB 1964.
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Extrapoleren van gegevens van DNB (tot en met 2015) en het Verbond van Verzekeraars (tot en met 2016) over levensverzekeringen. Realisaties t/m [t-7].
Regeling:	Vrijstelling rechten op kapitaalsuitkering bij overlijden box 3
Beschrijving:	Rechten op prestaties uit levensverzekering in verband met het overlijden van de belastingplichtige, zijn partner of een bloed- of aanverwant worden tot een maximumbedrag vrijgesteld van de rendementsgrondslag. De prestaties kunnen de vorm hebben van een kapitaalsuitkering of een uitkering in natura (het verzorgen van de uitvaart van de verzekeringnemer).
Doelstelling:	Sociaal beleid (aangezien sprake is van financiering van een begrafenis of crematie) en doelmatigheid (het voorkomen van administratieve lasten voor polissen met een financieel beperkte omvang).
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 5.10, onderdeel a, van de Wet inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	Evaluatierapport Vrijstelling rechten op kapitaalsuitkeringen bij overlijden in box 3, FIN, 2005. Kamerstukken II 2005-2006, 30 375 , nr. 2.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Extrapoleren van gegevens van DNB over overlijdensverzekeringen t/m [t-6]. Realisaties t/m [t-7]
Regeling:	Vrijstelling groen beleggen box 3
Beschrijving:	Op grond van deze regeling is een maximumbedrag aan groene beleggingen vrijgesteld van de rendementsgrondslag van de vermogensrendementsheffing. Beleggers met een fiscale partner hebben gezamenlijk recht op een vrijstelling dubbel dit maximumbedrag. Het bedrag van de vrijstelling wordt jaarlijks geïndexeerd.
Doelstelling:	Kapitaal van particuliere spaarders en beleggers trekken en deze beschikbaar maken voor de financiering van risicovolle projecten die het milieu- en natuurbeleid ten goede komen en die anders niet zouden worden gerealiseerd.
Ministerie:	IenW, Artikel 22: Omgevingsveiligheid en milieurisico's.
Wetsartikel:	Artikel 5.13-5.14 van de Wet inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	Beleidsvaluatie Regeling groenprojecten 2010-2017: eindrapport, RVO, 2020. Kamerstukken II 2019-2020, 30 196 , nr. 709.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Voorspellingen obv cijfers Belastingdienst aangifte inkomstenbelasting t/m [t-3] en jaarcijfers RVO voor ontwikkeling grondslag groene beleggingen.
Regeling:	Heffingskorting groen beleggen box 3
Beschrijving:	De heffingskorting voor groene beleggingen sluit aan op de vrijstelling in box 3 voor groene beleggingen. De korting bedraagt van een percentage van het bedrag dat is vrijgesteld van de vermogensrendementsheffing.
Doelstelling:	Kapitaal van particuliere spaarders en beleggers trekken en deze beschikbaar maken voor de financiering van risicovolle projecten die het milieu- en natuurbeleid ten goede komen en die anders niet zouden worden gerealiseerd.
Ministerie:	IenW, Artikel 22: Omgevingsveiligheid en milieurisico's.
Wetsartikel:	Artikel 8.19 van de Wet inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	Beleidsvaluatie Regeling groenprojecten 2010-2017: eindrapport, RVO, 2020. Kamerstukken II 2019-2020, 30 196 , nr. 709.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Voorspellingen obv cijfers Belastingdienst aangifte inkomstenbelasting t/m [t-3] en jaarcijfers RVO voor ontwikkeling grondslag groene beleggingen.
Regeling:	Vrijstelling voorwerpen van kunst en wetenschap in box 3

Persoonsgebonden aftrek

Beschrijving:	Voorwerpen van kunst en wetenschap vallen in beginsel niet in de rendementsgrondslag van de vermogensrendementsheffing ook indien deze niet voor persoonlijke doeleinden worden gebruikt. Voorwerpen van kunst en wetenschap die hoofdzakelijk ter belegging worden aangehouden, behoren wel bij de rendementsgrondslag en vallen daarom niet onder de vrijstelling om een ongerechtvaardigde bevoordeling ten opzichte van andere beleggingen te voorkomen.
Doelstelling:	Het particuliere kunstbezit en de kunstuitleen van particulieren aan musea in Nederland stimuleren.
Ministerie:	OCW, Artikel 14: Cultuur.
Wetsartikel:	Artikel 5.8 van de Wet inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.
Regeling:	Vrijstelling bos- en natuurterreinen box 3
Beschrijving:	Deze regeling bewerkstelligt dat voor de forfaitaire rendementsheffing de volgende bezittingen van de grondslag worden uitgezonderd: bossen, bepaalde natuurterreinen en de volgens de Natuurschoonwet 1928 (NSW) als zodanig aangewezen landgoederen. Gebouwde eigendommen op de NSW-landgoederen vallen niet onder de vrijstelling.
Doelstelling:	Bevorderen, behouden en aanleggen van bos en natuur.
Ministerie:	LNVN, Artikel 22: Natuur, visserij en landelijk gebied.
Wetsartikel:	Artikel 5.7, eerste lid, van de Wet inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	Evaluatie van de fiscale vrijstellingen bos en natuur, Wageningen University & Research, 2017. Kamerstukken II 2016-2017, 33 576, nr. 106 . Evaluatie bos natuur cultuurgrond, SEO, 2026. Kamerstuk 2025-2026, 36812 nr. 124 .
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.
Regeling:	Fiscale faciliteiten Natuurschoonwet
Beschrijving:	De Natuurschoonwet 1928 voorziet in fiscale tegemoetkomingen in de schenk- en erfbelasting, overdrachtsbelasting, inkomstenbelasting, vennootschapsbelasting en onroerendzaakbelasting aan eigenaren van onroerende zaken als deze eigenaren hun onroerend goed als landgoed in stand houden en daarmee het natuurschoon bevorderen. Er zijn extra faciliteiten indien het landgoed voor het publiek wordt opengesteld. Het natuurschoon en cultureel erfgoed behouden door landgoederen als geheel te bewaren en versnippering tegen te gaan. Stimuleren van particulier natuurbeheer en realisatie van nieuwe natuur en bos door particulieren op landbouwgrond. Openstelling van landgoederen voor het publiek.
Doelstelling:	
Ministerie:	LNVN, Artikel 22: Natuur, visserij en landelijk gebied.
Wetsartikel:	Artikel 7-9a van de Natuurschoonwet 1928 en o.a. artikel 5.7, eerste lid, onderdeel c van de Wet op de inkomstenbelasting 2001 en artikel 220d, eerste lid, onderdeel d van de Gemeentewet.
Evaluatie:	Beleidsevaluatie van de Natuurschoonwet 1928, Ecorys, 2016. Kamerstukken II 2016-2017, 33 576, nr. 90 .
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Aantal gerangschikte landgoederen volgens RVO t/m [t-1]. Geen aangiftecijfers beschikbaar, dus het budgettaire belang wordt voor alle jaren geraamd aan de hand van inschattingen van de Belastingdienst.
Regeling:	Koningshuisregeling in inkomstenbelasting
Beschrijving:	De door het koningshuis ontvangen uitkeringen ten laste van het Rijk, alsmede de vermogensbestanddelen welke dienstbaar zijn aan de uitoefening van hun functie, zijn vrijgesteld van persoonlijke belastingen.
Doelstelling:	Voorkomen van belastingheffing op arbeids- en vermogensinkomsten die verband houden met de functie van de uitkeringsgerechtigde leden van het Koninklijk Huis.
Ministerie:	BZK, Artikel 1: Openbaar bestuur en democratie.
Wetsartikel:	Artikel 40 van de Grondwet
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.
Regeling:	Koningshuisregeling in de schenk- en erfbelasting
Beschrijving:	De vrijstelling houdt in dat wanneer de zogenoemde uitkeringsgerechtigde leden van het Koninklijk Huis (te weten de Koning, de toekomstige Koning, de afgetreden Koning en echtgenoten) een schenking doen uit hoofde van hun functie en hoedanigheid deze zijn vrijgesteld van schenkbelasting.
Doelstelling:	Voorkomen van belastingheffing op schenkingen van vermogensbestanddelen die verband houden met de functie van de uitkeringsgerechtigde leden van het Koninklijk Huis.

Persoonsgebonden aftrek

Ministerie:	BZK, Artikel 1: Openbaar bestuur en democratie.
Wetsartikel:	Artikel 33, eerste lid, van de Successiewet 1956
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.

Verlaging lastendruk in de winstfeer

Regeling:	Zelfstandigenaftrek
Beschrijving:	De zelfstandigenaftrek is een aftrek van een vast bedrag in de IB. Ondernemers hebben recht op de zelfstandigenaftrek als zij voldoen aan het urencriterium. Na het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd wordt de zelfstandigenaftrek gehalveerd. Vanaf 2020 wordt de zelfstandigenaftrek stapsgewijs verlaagd.
Doelstelling:	Stimuleren ondernemerschap, steun voor kleine zelfstandigen, het mogelijk maken van investeringen en reserveringen en lastenverlichting voor het MKB
Ministerie:	EZK, Artikel 2: Bedrijvenbeleid: innovatie en ondernemerschap voor duurzame welvaartsgroei.
Wetsartikel:	Artikel 3.76 van de Wet inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	Eindrapport evaluatie fiscale ondernemerschapswetgeving, SEO & Dialogic, 2024. Kamerstukken II 2023-2024, 32 140 nr. 199 .
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Cijfers Belastingdienst aangifte inkomstenbelasting t/m [t-2]. Bijbehorend budgettair belang is berekend op grond van de rekenregel dat het de laatste aftrekpost is. Realisaties t/m [t-2].

Regeling:	Extra zelfstandigenaftrek starters
Beschrijving:	Startende ondernemers in de IB die in één of meer van de vijf voorgaande jaren geen ondernemer waren en bij wie in die periode niet meer dan tweemaal de zelfstandigenaftrek is toegepast, hebben recht op een extra zelfstandigenaftrek.
Doelstelling:	Stimuleren ondernemerschap, bevorderen bereidheid lopen startersrisico en stimuleren starten onderneming vanuit arbeidsongeschiktheid.
Ministerie:	EZK, Artikel 2: Bedrijvenbeleid: innovatie en ondernemerschap voor duurzame welvaartsgroei.
Wetsartikel:	Artikel 3.76, derde lid, van de Wet inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	Eindrapport evaluatie fiscale ondernemerschapswetgeving, SEO & Dialogic, 2024. Kamerstukken II 2023-2024, 32 140 nr. 199 .
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Cijfers Belastingdienst aangifte inkomstenbelasting t/m [t-2]. Bijbehorend budgettair belang is berekend op grond van de rekenregel dat het de laatste aftrekpost is. Realisaties t/m [t-2].

Regeling:	Startersaftrek bij arbeidsongeschiktheid
Beschrijving:	De startersaftrek bij arbeidsongeschiktheid in de IB is een faciliteit voor startende ondernemers die een arbeidsongeschiktheidsuitkering kunnen krijgen. Deze ondernemers hoeven niet te voldoen aan het normale urencriterium, maar er geldt wel een verlaagd urencriterium. De aftrekpost bedraagt een vast bedrag voor het eerste jaar en wordt lager de jaren daarna. De aftrek kan niet hoger zijn dan de genoten winst.
Doelstelling:	Stimuleren van het starten van een onderneming vanuit een uitkering inzake arbeidsongeschiktheid.
Ministerie:	EZK, Artikel 2: Bedrijvenbeleid: innovatie en ondernemerschap voor duurzame welvaartsgroei & SZW, Artikel 3: Arbeidsongeschiktheid.
Wetsartikel:	Artikel 3.78a van de Wet inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	Eindrapport evaluatie fiscale ondernemerschapswetgeving, SEO & Dialogic, 2024. Kamerstukken II 2023-2024, 32 140 nr. 199 .
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.

Regeling:	Meewerkaftrek
Beschrijving:	Indien de partner van een ondernemer in de IB meewerkt in diens onderneming zonder hiervoor een vergoeding te ontvangen, heeft de ondernemer die voldoet aan het urencriterium recht op de meewerkaftrek. De aftrek is afhankelijk van het aantal door de partner gewerkte uren in de onderneming.
Doelstelling:	Fiscaal faciliteren van arbeid in de onderneming van de partner zonder de verplichting tot het aangaan van een arbeidsovereenkomst.
Ministerie:	EZK, Artikel 2: Bedrijvenbeleid: innovatie en ondernemerschap voor duurzame welvaartsgroei.
Wetsartikel:	Artikel 3.78 van de Wet inkomstenbelasting 2001

Persoonsgebonden aftrek

Evaluatie:	Eindrapport evaluatie fiscale ondernemersregelingen, SEO & Dialogic, 2024. Kamerstukken II 2023-2024, 32 140 nr. 199 .
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Cijfers Belastingdienst aangifte inkomstenbelasting t/m [t-2]. Bijbehorend budgettair belang is berekend op grond van de rekenregel dat het de laatste aftrekpost is.
Regeling:	Stakingsaftrek
Beschrijving:	Bij de staking van een onderneming of een deel ervan is van de behaalde stakingswinst een maximumbedrag vrijgesteld van belastingheffing in de IB. Op de in een kalenderjaar berekende stakingsaftrek wordt de in het verleden genoten stakingsaftrek in mindering gebracht.
Doelstelling:	De stakingsaftrek beoogt een verzachting van belastingheffing te geven over de stakingswinst. De stakingsaftrek is de voortzetting – zij het op een lager niveau – van de stakingsvrijstelling van de Wet IB 1964.
Ministerie:	EZK, Artikel 2: Bedrijvenbeleid: innovatie en ondernemerschap voor duurzame welvaartsgroei.
Wetsartikel:	Artikel 3.79 van de Wet inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	Eindrapport evaluatie fiscale ondernemersregelingen, SEO & Dialogic, 2024. Kamerstukken II 2023-2024, 32 140 nr. 199 .
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Cijfers Belastingdienst aangifte inkomstenbelasting t/m [t-2]. Bijbehorend budgettair belang is berekend op grond van de rekenregel dat het de laatste aftrekpost is. Realisaties t/m [t-2].
Regeling:	Aftrek spur- en ontwikkelingswerk
Beschrijving:	Ondernemers in de IB die voldoen aan het urencriterium en in het kalenderjaar ten minste 500 uur hebben besteed aan werk dat bij een zogenoemde S&O-verklaring kwalificeert als spur- en ontwikkelingswerk, hebben recht op een vast bedrag als aftrek. Voor starters wordt deze aftrek onder voorwaarden verhoogd.
Doelstelling:	Bevorderen van technologische vernieuwingen.
Ministerie:	EZK, Artikel 2: Bedrijvenbeleid: innovatie en ondernemerschap voor duurzame welvaartsgroei.
Wetsartikel:	Artikel 3.77 van de Wet inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	Evaluatie WBSO 2011–2017, Dialogic, 2019. Kamerstukken II 2018-2019, 32 637, nr. 358 .
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Cijfers Belastingdienst aangifte inkomstenbelasting t/m [t-2]. Bijbehorend budgettair belang is berekend op grond van de rekenregel dat het de laatste aftrekpost is. Realisaties t/m [t-3].
Regeling:	Willekeurige afschrijving starters
Beschrijving:	Startende ondernemers in de IB kunnen op basis van deze regeling willekeurig afschrijven op bedrijfsmiddelen die zijn aangeschaft in een kalenderjaar waarover voor hen de extra zelfstandigenaftrek starters van toepassing was.
Doelstelling:	Stimuleren ondernemerschap, bevorderen bereidheid lopen startersrisico en bevorderen investeringen
Ministerie:	EZK, Artikel 2: Bedrijvenbeleid: innovatie en ondernemerschap voor duurzame welvaartsgroei.
Wetsartikel:	Artikel 3.34 van de Wet inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	Eindrapport evaluatie fiscale ondernemersregelingen, SEO & Dialogic, 2024. Kamerstukken II 2023-2024, 32 140 nr. 199 .
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Raming zonder gegevensbron, de budgettaire kosten zijn gebaseerd op een veronderstelling van het aantal gebruikers en hun investeringen. Realisaties t/m [t-7].
Regeling:	Willekeurige afschrijving zeeschepen
Beschrijving:	Deze regeling in de IB en Vpb biedt de mogelijkheid om vervroegd af te schrijven op zeeschepen. De regeling kan uitsluitend worden toegepast indien niet wordt gekozen voor de forfaitaire winstbepaling en bedraagt per jaar een maximumpercentage van de af te schrijven aanschaffings- en voortbrengingskosten.
Doelstelling:	Versterken van het maritieme cluster, het bevorderen van werkgelegenheid verbonden aan het varen onder Nederlandse vlag en het versterken van de Nederlandse concurrentiepositie
Ministerie:	IenW, Artikel 18: Scheepvaart en havens.
Wetsartikel:	Artikel 3.34 van de Wet inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	Evaluatie van de fiscale maatregelen in het Nederlandse zeescheepvaartbeleid in de periode 2014 tot en met 2019, Deloitte, 2022. Kamerstukken II 2021-2022, 31 409, nr. 357 .
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.

Persoonsgebonden aftrek

Regeling:	Tonnageregeling winst uit zeescheepvaart
Beschrijving:	Op verzoek van de belastingplichtige wordt, in afwijking van het algemeen systeem van winstbepaling in de IB en Vpb, de winst uit zeescheepvaart op basis van deze regeling forfaitair bepaald. Uitgangspunt hierbij vormt de tonnage van de schepen waarmee die winst wordt behaald. Als voor een schip voor de tonnageregeling wordt gekozen, geldt dit voor een periode van 10 jaar.
Doelstelling:	Versterken van het maritieme cluster, het bevorderen van werkgelegenheid verbonden aan het varen onder Nederlandse vlag en het versterken van de Nederlandse concurrentiepositie
Ministerie:	IenW, Artikel 18: Scheepvaart en havens.
Wetsartikel:	Artikel 3.22-3.24 van de Wet inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	Evaluatie van de fiscale maatregelen in het Nederlandse zeescheepvaartbeleid in de periode 2014 tot en met 2019, Deloitte, 2022. Kamerstukken II 2021-2022, 31 409, nr 357 .
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Tot 2020 raming zonder actuele gegevensbron. Met ingang van 2020: Cijfers Belastingdienst aangifte vennootschapsbelasting en inkomstenbelasting t/m [t-2]. Bijbehorend budgettaire belang wordt bepaald door verschil in berekende belasting met en zonder de fiscale regeling.
Regeling:	Doorschuifregelingen IB-ondernemers bij overlijden en overdracht naar werknemer of mede-ondernemer
Beschrijving:	Artikel 3.62 IB: op verzoek (bij de aangifte van de overleden belastingplichtige) wordt het verkrijgen van een ib-onderneming krachtens erfrecht of huwelijksvermogensrecht niet als een vervreemding aangemerkt bij (mede) voortzetten onderneming. Artikel 3.63 Wet IB 2001 maakt het (op verzoek en onder voorwaarden) geruisloos doorschuiven van (een gedeelte van) een onderneming naar een medeondernemer of werknemer mogelijk. De overdracht kan tegen een zakelijke overdrachtsprijs zijn (verkoop) of bijvoorbeeld om niet (schenking).
Doelstelling:	Ondersteunen van de continuïteit van de onderneming, in het kader van liquiditeitsproblemen die kunnen ontstaan als gevolg van de fiscale claim die rust op een bedrijfsoverdracht.
Ministerie:	EZK, Artikel 2: Bedrijvenbeleid: innovatie en ondernemerschap voor duurzame welvaarts-groei.
Wetsartikel:	Artikel 3.62 en 3.63 van de Wet inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	Evaluatie fiscale regelingen gericht op bedrijfsoverdracht, CPB, 2022. Kamerstukken II 2021-2022, 35 925 IX, nr 30 .
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Raming gebaseerd op forfaitaire doorgeschoven belastingclaim uit aangiften schenk- en erfbelasting.
Regeling:	Doorschuifregeling IB-ondernemers bij inbreng (omzetting) onderneming in een nv of bv
Beschrijving:	De inbreng (omzetting) van de IB-onderneming in een nv of bv kan onder voorwaarden zonder heffing van inkomstenbelasting omdat het dezelfde onderneming en dezelfde (achterliggende) persoon (ondernemer / oprichter/aandeelhouder) betreft, maar na inbreng een andere juridische rechtsvorm heeft. Doordat de stakingswinst kan worden doorgeschoven (geruisloze inbreng), begint de bv of nv met dezelfde boekwaarden als de natuurlijke persoon.
Doelstelling:	De regeling is bedoeld om het mogelijk te maken de rechtsvorm van de onderneming aan te passen zonder – of althans met een minimum aan – fiscale belemmeringen.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 3.65 van de Wet inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.
Regeling:	Doorschuiven IB via te conserveren inkomen naar een andere onderneming
Beschrijving:	De stakende ondernemer gebruikt (op verzoek) zijn stakingswinst (toerekenbaar aan bedrijfsmiddelen en herinvesteringsreserves) om binnen 12 maanden na staking in een andere (eventueel nieuwe) onderneming te herinvesteren.
Doelstelling:	Fiscale belemmering bij de toepassing van de herinvesteringsreserve wegnemen.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 3.64 van de Wet inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.
Regeling:	Doorschuifregelingen AB-houders bij schenken en overlijden

Persoonsgebonden aftrek

Beschrijving:	Onder voorwaarden wordt (op verzoek) een overgang krachtens huwelijksvermogensrecht, erfrecht of schenking, van een aanmerkelijk belang niet als vervreemding aangemerkt. De verkrijgingprijs van de aandelen van de overdrager wordt dan doorgeschoven naar de overnemer.
Doelstelling:	Het waarborgen van de continuïteit van de onderneming, doordat op het moment van overgang niet hoeft te worden afgerekend over het verschil tussen de waarde in het economische verkeer en de verkrijgingsprijs van de aandelen.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 4.17a en c, en 4.39a en c van de Wet inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	Evaluatie fiscale regelingen gericht op bedrijfsoverdracht, CPB, 2022. Kamerstukken II 2021-2022, 35 925 IX, nr 30 .
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Raming gebaseerd op forfaitaire doorgeschoven belastingclaim uit aangiften schenk- en erfbelasting.
Regeling:	Doorschuiven AB bij geruisloze terugkeer uit de BV
Beschrijving:	Op verzoek wordt de ab-winst die ontstaat bij ontbinding van een bv om door te gaan als IB-ondernemer onder voorwaarden buiten aanmerking gelaten en omgezet in een terugkeerreserve.
Doelstelling:	De regeling is bedoeld om het mogelijk te maken de rechtsvorm van de onderneming aan te passen zonder – of althans met een minimum aan – fiscale belemmeringen.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 4.42a en 3.54a van de Wet inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.
Regeling:	Schenk- en erfbelasting Bedrijfsopvolgingsfaciliteit
Beschrijving:	Voor een geërfde of geschonken onderneming geldt, indien aan bepaalde voorwaarden is voldaan, een voorwaardelijke vrijstelling van erfbelasting respectievelijk schenkbelasting voor het ondernemingsvermogen. Indien de geërfde of geschonken onderneming voor een periode van vast aantal jaar wordt voortgezet, wordt de voorwaardelijke vrijstelling definitief. De vrijstelling bedraagt een vast percentage van de going-concernwaarde van de onderneming tot een maximumbedrag. Voor het meerdere geldt een vrijstelling van een lager percentage.
Doelstelling:	Voorkomen dat belastingheffing bij overdracht de continuïteit van bedrijven in gevaar brengt.
Ministerie:	EZK, Artikel 2: Bedrijvenbeleid: innovatie en ondernemerschap voor duurzame welvaarts-groei.
Wetsartikel:	Artikel 35b van de Successiewet 1956
Evaluatie:	Evaluatie fiscale regelingen gericht op bedrijfsoverdracht, CPB, 2022. Kamerstukken II 2021-2022, 35 925 IX, nr 30 .
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Realisaties t/m [t-4]. De raming is gebaseerd op aangiftegegevens. Het gegeven budgettaire belang is het bedrag dat belastingplichtigen zouden moeten betalen als de (gedeeltelijke) vrijstelling niet van toepassing was geweest, verminderd met de verschuldigde belasting onder de (gedeeltelijke) vrijstelling.
Regeling:	Schenk- en erfbelasting Faciliteiten ANBI's
Beschrijving:	ANBI's zijn per 2006 geheel vrijgesteld van schenk- en erfbelasting. Voor sociaal belang behartigende instellingen (SBBI's) is de vrijstelling ingegaan per 2010.
Doelstelling:	Bevorderen van schenken en nalaten aan ANBI's en SBBI's.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 32 van de Successiewet 1956
Evaluatie:	Evaluatie van de praktijk rondom ANBI's en SBBI's, Dialogic, 2017. Kamerstukken II 2016-2017, 34552 nr. N.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Raming gebaseerd op diverse bronnen: cijfers Belastingdienst over giftenaftrek en cijfers uit de studie Geven in Nederland (gebaseerd op jaarverslagen goede doelen). Het gegeven budgettaire belang is het bedrag dat belastingplichtigen zouden moeten betalen als de vrijstelling niet van toepassing was geweest. Realisaties t/m 2005.
Regeling:	Aftrek kenbaar fondswervende activiteiten ANBI's
Beschrijving:	ANBI's en fondswervers komen onder voorwaarden in aanmerking voor aftrek voor kenbaar fondswervende activiteiten. Een ANBI mag de winst die behaald is met kenbaar fondswervende activiteiten aftrekken van de totale winst.
Doelstelling:	Stimulering van fondswerving voor en door goededoelenorganisaties.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 9a van de Wet op de vennootschapsbelasting 1969

Persoonsgebonden aftrek

Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.
Regeling:	Aftrek fictieve personeelskosten ANBI's
Beschrijving:	Een ANBI of een organisatie die een sociaal belang behartigt (SBBI) komt in aanmerking voor aftrek van fictieve personeelskosten. Fictieve personeelskosten zijn fictieve kosten voor arbeid door vrijwilligers. Deze kosten zijn aftrekbaar op basis van het minimumloon.
Doelstelling:	Ter bevordering van het maatschappelijke belang van vrijwilligers.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 9a van de Wet op de vennootschapsbelasting 1969
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.
Regeling:	Vrijstelling vpb voor stichtingen en verenigingen met lage winst
Beschrijving:	Stichtingen en verenigingen die een onderneming drijven zijn vrijgesteld van vennootschapsbelasting als hun fiscale winst niet meer bedraagt dan een maximumbedrag. Dit betekent dat stichtingen en verenigingen die met kleinschalige commerciële activiteiten de markt betreden zijn vrijgesteld.
Doelstelling:	Doelmatigheid van belastingheffing / beperken administratieve lasten.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 6 van de Wet op de vennootschapsbelasting 1969
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.
Regeling:	Giftenaftrek in de vpb en achterwege laten uitdeling in box 2
Beschrijving:	Giften aan onder andere ANBI's zijn aftrekbaar. De totale aftrek in de Vpb bedraagt een percentage van de winst tot een maximumbedrag. Er geldt een multiplier voor giften aan culturele ANBI's. Als de giften aftrekbaar zijn voor de Vpb worden zij - onder voorwaarden - niet gezien als uitdeling in box 2.
Doelstelling:	Bevorderen van schenkingen aan bepaalde instellingen.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 16 van de Wet op de vennootschapsbelasting 1969 en Besluit giftenaftrek of uitdeling, BLKB 2016/152
Evaluatie:	Evaluatie giftenaftrek 2016-2021, SEO, 2024. Kamerstukken II 2023-2024, 36 410-IX nr. 42.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Gegevens Belastingdienst aangifte vennootschapsbelasting t/m [t-2]. Daarna ontwikkeling grondslag volgens bbp.
Regeling:	Mkb-winstvrijstelling
Beschrijving:	De mkb-winstvrijstelling is een vrijstelling van een deel van de winst voor ondernemers in de IB. De mkb-winstvrijstelling is een percentage van de winst nadat de winst is verminderd met de ondernemersaftrek.
Doelstelling:	Stimuleren ondernemerschap en gelijktrekken effectieve belastingdruk bij IB-ondernemers met bv/DGA's
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 3.79a van de Wet inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	Eindrapport evaluatie fiscale ondernemerschapregelingen, SEO & Dialogic, 2024. Kamerstukken II 2023-2024, 32 140 nr. 199 .
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Cijfers Belastingdienst aangifte inkomstenbelasting t/m [t-2]. Bijbehorend budgettair belang is berekend op grond van de rekenregel dat het de laatste aftrekpost is. Realisaties t/m [t-2].
Regeling:	Terbeschikkingstellingsvrijstelling
Beschrijving:	De terbeschikkingstellingsvrijstelling bedraagt een vast percentage van het gezamenlijke bedrag van het resultaat uit terbeschikkingstellingswerkzaamheden, te weten het ter beschikking stellen van vermogensbestanddelen aan een verbonden onderneming, werkzaamheid of vennootschap.
Doelstelling:	Het voorkomen van arbitrage tussen de verschillende boxen en een beter evenwicht in fiscale behandeling tussen enerzijds ondernemers en anderzijds houders van een aanmerkelijk belang.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.

Persoonsgebonden aftrek

Wetsartikel:	Artikel 3.99b van de Wet inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	Eindrapport evaluatie fiscale ondernemerschapregelingen, SEO & Dialogic, 2024. Kamerstukken II 2023-2024, 32 140 nr. 199 .
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Cijfers Belastingdienst aangifte inkomstenbelasting t/m [t-2]. Bijbehorend budgettair belang is berekend op grond van de rekenregel dat het de laatste aftrekpost is. Realisaties t/m [t-2].
Regeling:	Laag vpb-tarief
Beschrijving:	Voor winsten tot een vast maximumbedrag geldt een verlaagd tarief in de vennootschapsbelasting.
Doelstelling:	Het ondersteunen van het MKB.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 22 van de Wet op de vennootschapsbelasting 1969
Evaluatie:	Evaluatierapport CPB van het lage tarief in de vennootschapsbelasting, CPB, 2024. Kamerstuk 2024-2025, 32 140 nr. 220 .
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Cijfers Belastingdienst aangifte vennootschapsbelasting t/m [t-3]. CPB-raming (KMEV) basis voor ramingen.
Regeling:	Innovatiebox
Beschrijving:	Op verzoek en onder voorwaarden worden winsten uit zelf-ontwikkelde immateriële activa belast in de vennootschapsbelasting. Het tarief in de innovatiebox is 9%. Bij toerekening van winsten aan een immaterieel activum kan gekozen worden voor een forfaitaire regeling voor maximaal 3 jaar. Hierbij wordt van een belastingplichtige met een zelf-ontwikkeld immaterieel activum van een vast percentage van de winst aangemerkt als winsten uit immateriële activa met een maximumbedrag.
Doelstelling:	Primair het bevorderen van het vestigingsklimaat voor innovatieve ondernemingen in Nederland en secundair het stimuleren, aantrekken en behouden van speur- en ontwikkelingswerk.
Ministerie:	EZK, Artikel 2: Bedrijvenbeleid: innovatie en ondernemerschap voor duurzame welvaartsgroei.
Wetsartikel:	Artikel 12b-12bg van de Wet op de vennootschapsbelasting 1969
Evaluatie:	Evaluatie van de Innovatiebox 2010-2019, Dialogic & SEO, 2024. Kamerstukken II 2023-2024, 36 418 nr. 127 .
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Cijfers Belastingdienst aangifte vennootschapsbelasting t/m [t-3].
Regeling:	Liquidatie- en stakingsverliesregeling
Beschrijving:	Onder toepassing van de deelnemingsvrijstelling zijn winsten en verliezen die een belastingplichtige behaalt door middel van een deelneming vrijgesteld in de vennootschapsbelasting. De liquidatieverliesregeling vormt een uitzondering hierop op grond waarvan het verlies op een deelneming – onder voorwaarden – toch in aftrek kan worden gebracht als de deelneming wordt ontbonden.
Doelstelling:	Het kunnen verrekenen van verliezen van deelnemingen en op deze wijze bevorderen vestigingsklimaat.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 13d van de Wet op de vennootschapsbelasting 1969
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Cijfers Belastingdienst aangifte vennootschapsbelasting t/m [t-3].
Regeling:	Herinvesteringsreserve
Beschrijving:	De boekwinst bij vervreemding van een bedrijfsmiddel kan onder voorwaarden worden gereserveerd door middel van de herinvesteringsreserve (HIR). De betreffende boekwinst wordt daardoor niet meteen belast. Om gebruik te maken van de HIR dient de boekwinst te worden aangewend voor een vervangend bedrijfsmiddel binnen 3 jaar na het jaar van vervreemding. Bij aanschaf van het vervangend bedrijfsmiddel wordt de HIR vervolgens - onder voorwaarden - in mindering gebracht op de aanschafprijs, hetgeen toekomstige afschrijvingen op het nieuwe bedrijfsmiddel beperkt. Wanneer (een deel van) de HIR niet tijdig wordt aangewend voor een vervangend bedrijfsmiddel, wordt deze (of het restant van de HIR) opgeteld bij de winst.
Doelstelling:	Voorkomen dat belastingheffing bij realisatie van boekwinst op investeringen de continuïteit van de bedrijfsvoering in gevaar brengt en het stimuleren van investeringen.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 3.54 en 3.54a van de Wet inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.

Persoonsgebonden aftrek

Ramingsgrond:	Cijfers Belastingdienst aangifte inkomsten- en vennootschapsbelasting t/m [t-3]. Bijbehorend budgettair belang is berekend op grond van de rekenregel dat het de laatste aftrekpost is.
Regeling:	Verhuisvergoeding ondernemer
Beschrijving:	Bij verhuizing in het kader van een onderneming mag de ondernemer de kosten voor het overbrengen van de inboedel vermeerderd met een vast bedrag in aftrek brengen. Dit bedrag betreft kosten van herinrichting, stoffering en overigeverhuiskosten. Het voorkomt discussie over de zakelijkheid van verhuis- en inrichtingskosten en stimuleert arbeidsmobiliteit. Daarnaast zit er een verhuiskostenvergoeding in de WKR voor hetzelfde bedrag.
Doelstelling:	Nader te onderzoeken
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 3.17 van de Wet inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.
Regeling:	Uitstelfaciliteiten bij verkoop in kader aandelenfusie, juridische splitsing, juridische fusie
Beschrijving:	In de wetgeving zijn diverse faciliteiten opgenomen om zonder belastingheffing te kunnen herstructureren in het kader van een aandelenfusie, bedrijfsfusie, juridische fusie en juridische splitsing. Deze faciliteiten bestaan in de inkomstenbelasting (IB-winst en box 2), vennootschapsbelasting en overdrachtsbelasting. De faciliteiten zijn gebaseerd op de Europese Fusierichtlijn.
Doelstelling:	Voorkomen fiscale belemmeringen bij aandelenfusie, bedrijfsfusie, juridische splitsing of juridische fusie (in overeenstemming met de Europese Fusierichtlijn)
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 3.55-3.57 van de Wet inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.
Regeling:	Kleinschaligheidsinvesteringsaftrek
Beschrijving:	De kleinschaligheidsinvesteringsaftrek vormt, als onderdeel van de investeringsaftrek in de IB en Vpb, een extra aftrek over een gedeelte van het investeringsvolume. De hoogte van de aftrek is afhankelijk van de hoogte van de investering.
Doelstelling:	Bevorderen van investeringen van relatief geringe omvang, die in het algemeen gedaan zullen worden in het midden- en kleinbedrijf.
Ministerie:	EZK, Artikel 2: Bedrijvenbeleid: innovatie en ondernemerschap voor duurzame welvaartsgroei.
Wetsartikel:	Artikel 3.41 van de Wet inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	Evaluatie fiscale ondernemerschapsregelingen, SEO, 2017. Kamerstukken II 2016-2017, 31 311, nr. 186 .
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Cijfers Belastingdienst aangifte inkomsten- en vennootschapsbelasting t/m [t-3]. Bijbehorend budgettair belang is berekend op grond van de rekenregel dat het de laatste aftrekpost is. Realisaties t/m [t-4]. Geraamde endogene groei vanaf 2021 is gelijk aan groei investeringen overige vaste activa volgens de CEP 2023 raming van het CPB.
Regeling:	Energie-investeringsaftrek (EIA)
Beschrijving:	De EIA vormt, als onderdeel van de investeringsaftrek in de IB en Vpb, een extra aftrek op de fiscale winst verleend voor door de Minister van EZK aangewezen investeringen (Energijijst) in nieuwe energiebesparende bedrijfsmiddelen en maatregelen. De EIA is een gebudgetteerde regeling met een systematiek van meerjarige budgetegalisatie.
Doelstelling:	Stimuleren van investeringen ten behoeve van een doelmatig energiegebruik.
Ministerie:	KGG, Artikel 31: Een doelmatige energievoorziening en beperking van de klimaatverandering..
Wetsartikel:	Artikel 3.42 van de Wet inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	Eindrapport evaluatie EIA 2017-2021, SEO & CE Delft, 2023. Kamerstukken II 2022-2023, 36 202, nr. 158 .
Horizonbepaling:	Ja, tot 2029.
Ramingsgrond:	Investeringsbedragen volgens RVO t/m [t-2] en rekenveronderstellingen. Realisties t/m [t-1] daarna budget. Het budget wordt door de politiek vastgesteld, de raming wordt hierop afgestemd.
Regeling:	Milieu-investeringsaftrek (MIA)

Persoonsgebonden aftrek

Beschrijving:	De MIA vormt, als onderdeel van de investeringsaftrek in de IB en Vpb, een extra aftrek op de fiscale winst op door de minister van I&W aangewezen milieu-investeringen (Milieulijst). Er zijn drie verschillende categorieën op de Milieulijst, waarbij drie verschillende percentages van het investeringsbedrag in mindering kan worden gebracht op de winst. De MIA is een gebudgetteerde regeling met een systematiek van meerjarige budgetegalisatie.
Doelstelling:	Stimulering investeringen in innovatieve milieuvriendelijke bedrijfsmiddelen
Ministerie:	IenW, Artikel 22: Omgevingsveiligheid en milieurisico's.
Wetsartikel:	Artikel 3.42a van de Wet inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	Evaluatie MIA/Vamil 2017-2021, Witteveen + Bos & CE Delft & KplusV, 2023. Kamerstukken II 2022-2023, 36 202 nr. 159 .
Horizonbepaling:	Ja, tot 2029.
Ramingsgrond:	Investeringsbedragen volgens RVO t/m [t-2] en rekenveronderstellingen. Realisties t/m [t-1] daarna budget. Het budget wordt door de politiek vastgesteld, de raming wordt hierop afgestemd.
Regeling:	VAMIL
Beschrijving:	Op basis van de willekeurige afschrijving milieu-investeringen (VAMIL) mag willekeurig worden afgeschreven op door de Minister van IenW aangewezen milieu-investeringen (Milieulijst) tot een vast percentage van de aanschaf- of voortbrengingskosten. Deze regeling in de IB en Vpb leidt voor de belastingplichtige tot een liquiditeits- en rentevoordeel. De VAMIL is een gebudgetteerde regeling met een systematiek van meerjarige budgetegalisatie.
Doelstelling:	Stimulering investeringen in innovatieve milieuvriendelijke bedrijfsmiddelen
Ministerie:	IenW, Artikel 22: Omgevingsveiligheid en milieurisico's.
Wetsartikel:	Artikel 3.31 van de Wet inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	Evaluatie MIA/Vamil 2017-2021, Witteveen + Bos & CE Delft & KplusV, 2023. Kamerstukken II 2022-2023, 36 202 nr. 159 .
Horizonbepaling:	Ja, tot 2029.
Ramingsgrond:	Investeringsbedragen volgens RVO t/m [t-2] en rekenveronderstellingen. Realisties t/m [t-1] daarna budget. Het budget wordt door de politiek vastgesteld, de raming wordt hierop afgestemd.
Regeling:	Landbouwvrijstelling in de winstsfeer
Beschrijving:	Op grond van deze regeling worden voordelen uit een landbouwbedrijf die verband houden met de waardeverandering van de grond, niet tot de fiscale winst (IB en Vpb) gerekend. De regeling is niet van toepassing als de waardeverandering optreedt in het kader van de bedrijfsuitoefening. Een waardestijging van de grond die de gebruikelijke waarde binnen een landbouwbedrijf te boven gaat is belast.
Doelstelling:	Twee typen eigenaren van landbouwgrond (eigenaar die de grond zelf bewerkt en de eigenaar die de grond verpacht) fiscaal gelijk behandelen.
Ministerie:	LNV, Artikel 21: Land- en tuinbouw.
Wetsartikel:	Artikel 3.12 van de Wet inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	Evaluatie landbouwvrijstelling, SEO, 2024. Kamerstukken II 2023-2024, 36 418 nr. 137 .
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Cijfers Belastingdienst aangifte inkomsten- en vennootschapsbelasting t/m [t-3]. Bijbehorend budgetair belang is berekend op grond van de rekenregel dat het de laatste aftrekpost is. Realisaties t/m [t-4]. Naar rato toegerekend aan LBV en BBV
Regeling:	Vrijstelling vergoeding bos- en natuurbeheer
Beschrijving:	Deze regeling in de IB en Vpb voorziet in een (gedeeltelijke) vrijstelling voor aangewezen subsidieregelingen ten behoeve van de ontwikkeling en instandhouding van bos en natuur (SVNL en SKNL).
Doelstelling:	Ontwikkeling en instandhouding van bos en natuur.
Ministerie:	LNV, Artikel 22: Natuur, visserij en landelijk gebied.
Wetsartikel:	Artikel 3.13 van de Wet inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	Evaluatie bos natuur cultuurgrond, SEO, 2026. Kamerstuk 2025-2026, 36812 nr. 124 .
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Subsidiebedragen provincies SVNL en SKNL tot en met [t-1]. Cijfer [t] en [t+1] is het budget van de regelingen.
Regeling:	Bosbouwvrijstelling
Beschrijving:	Deze regeling in de IB en Vpb houdt in dat voor- en nadelen uit bosbouwbedrijf niet tot de winst worden gerekend. Het staat de belastingplichtige vrij te opteren voor het buiten toepassing laten van de vrijstelling. Toepassing van de facultatieve regeling blijft, indien gebruik wordt gemaakt van de optie, gelden voor een periode van ten minste 10 jaar.
Doelstelling:	Ontwikkeling en instandhouding van bos en natuur.

Persoonsgebonden aftrek

Ministerie:	LVVN, Artikel 22: Natuur, visserij en landelijk gebied.
Wetsartikel:	Artikel 3.11 van de Wet inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	Evaluatie bos natuur cultuurgrond, SEO, 2026. Kamerstuk 2025-2026, 36812 nr. 124 .
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Gegevens en aannames uit evaluatie fiscale regelingen Bos-, Natuur- en Cultuurgrond voor belastingjaar 2021 extrapoleren t/m [t].
Regeling:	Dividendbelasting dooruitdelingskorting DB
Beschrijving:	Vennootschappen die aanspraak maken op de deelnemingsvrijstelling in de vennootschapsbelasting kunnen ten hoogste 3% van de buitenlandse ingehouden bronbelasting, indien deze minstens 5% bedraagt en niet verrekend kan worden in de vennootschapsbelasting, in mindering brengen op de dividendbelasting bij dooruitdeling. De regeling geldt voor situaties waarbij een belang van ten minste 25% wordt gehouden in een dochtermaatschappij die is gevestigd in een verdragsland of op Aruba, Curaçao, Sint Maarten of op de BES-eilanden.
Doelstelling:	Met de regeling wordt bereikt dat de belastingdruk op deelnemingsdividenden die onder inhouding van bronbelasting worden ontvangen uit verdragslanden wordt verzacht bij dooruitdeling van deze dividenden.
Ministerie:	EZK, Artikel 2: Bedrijvenbeleid: innovatie en ondernemerschap voor duurzame welvaartsgroei.
Wetsartikel:	Artikel 11 van de Wet op de dividendbelasting 1965
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Raming is gebaseerd op aangiftegegevens van de belastingdienst. Hierbij is de gemiddelde dooruitdeling over de afgelopen 10 jaar genomen als ramingsgrond
Regeling:	Dividendbelasting vrijstelling inkoop van eigen aandelen
Beschrijving:	De inkoop van eigen aandelen is belast als een opbrengst voor de dividendbelasting, tenzij deze gehouden worden ter tijdelijke belegging. Onder strikte voorwaarden is de inkoop van eigen aandelen door een beursfonds vrijgesteld van dividendbelasting.
Doelstelling:	Voorkomen dat de dividendbelasting drukt op de inhoudingsplichtige en versteviging van de Nederlandse concurrentiepositie.
Ministerie:	EZK, Artikel 2: Bedrijvenbeleid: innovatie en ondernemerschap voor duurzame welvaartsgroei.
Wetsartikel:	Artikel 4c van de Wet op de dividendbelasting 1965
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.
Regeling:	Dividendbelasting overige
Beschrijving:	De dividendbelasting kent naast de dooruitdelingskorting en de inhoudfaciliteit nog een aantal fiscale regelingen die beogen om bijvoorbeeld administratieve lasten te verminderen of die grotendeels volgen uit EU-richtlijnen.
Doelstelling:	N.v.t.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Diverse artikelen van de Wet op de dividendbelasting 1965
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.

Loonbelasting

Regeling:	Afdrachtvermindering speur- en ontwikkelingswerk WBSO
Beschrijving:	De afdrachtvermindering speur- en ontwikkelingswerk (WBSO) is van toepassing op werknemers die direct betrokken zijn bij speur- en ontwikkelingswerk. De afdrachtvermindering bedraagt een vast percentage van het S&O-loon van die werknemers (met een hoger percentage voor starters). Als het S&O-loon meer bedraagt dan een maximumbedrag, wordt het meerdere tegen een lager percentage voordeel verleend. De WBSO is een gebudgetteerde regeling waarvan het budget geïndexeerd is. Eventuele overschrijdingen of onderuitputtingen van het budget uit [t-1] worden ten laste/bate van het budget in [t+1] gebracht. Vanaf 2016 is het budget van de RDA geïntegreerd in de WBSO.
Doelstelling:	Bevordering van speur- en ontwikkelingswerk in het bedrijfsleven en het vestigingsklimaat voor S&O-bedrijvigheid verbeteren
Ministerie:	EZK, Artikel 2: Bedrijvenbeleid: innovatie en ondernemerschap voor duurzame welvaartsgroei.
Wetsartikel:	Artikel 3.77 van de Wet inkomstenbelasting 2001

Persoonsgebonden aftrek

Evaluatie:	Evaluatie Wet Bevordering Speur en Ontwikkelingswerk (WBSO) 2018 – 2022, SEO & Dialogic, 2025. Kamerstuk 2024-2025, 32637 nr. 670 .
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Cijfers Belastingdienst uit loonbelastingaangiften over gebruik WBSO t/m [t-2]. Realisaties t/m [t-1], daarna budget.
Regeling:	Afdrachtvermindering zeevaart De werkgever mag aan ingekomen en uitgezonden werknemers onder voorwaarden een forfaitaire onbelaste vergoeding geven van maximaal 30% van het loon inclusief die vergoeding. Deze forfaitaire vergoeding komt in de plaats van de mogelijkheid om de werkelijke extraterritoriale kosten onbelast te vergoeden. Naast deze forfaitaire vergoeding kan de werkgever aan deze werknemers ook de schoolgelden voor internationale scholen onbelast vergoeden of verstrekken. Vanaf 2019 is de maximale looptijd van de expatregeling ingekort tot vijf jaar. Voor werknemers die vóór 1 januari 2019 gebruik maakten van de expatregeling geldt overgangsrecht tot 1 januari 2021. Vanaf 2024 is de grondslag waarover de expatregeling wordt toegepast gemaximeerd op de WNT-norm. Voor degenen die vóór 1 januari 2023 gebruikmaakten van de expatregeling is er overgangsrecht tot 1 januari 2026.
Beschrijving:	De expatregeling dient ter compensatie van extra kosten van tijdelijk verblijf buiten het land van herkomst in het kader van de dienstbetrekking van ingekomen en uitgezonden werknemers. De regeling heeft als doel: 1) het aantrekken van werknemers uit het buitenland met een specifieke deskundigheid die op de Nederlandse arbeidsmarkt niet of schaars aanwezig is; 2) een bijdrage leveren aan het aantrekkelijk en competitief houden van het Nederlandse vestigingsklimaat; en 3) verminderen van administratieve lasten voor werkgevers en werknemers.
Doelstelling:	lenW, Artikel 18: Scheepvaart en havens.
Ministerie:	
Wetsartikel:	Artikel 17-20 van de Wet vermindering afdracht loonbelasting en premie voor de volksverzekeringen
Evaluatie:	Evaluatie van de fiscale maatregelen in het Nederlandse zeescheepvaartbeleid in de periode 2014 tot en met 2019, Deloitte, 2022. Kamerstukken II 2021-2022, 31 409, nr 357 .
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Cijfers Belastingdienst aangifte loonbelasting t/m [t-1]. Realisaties t/m [t-1], daarna inschatting obv ontwikkeling kosten in de afgelopen jaren.
Regeling:	Vrije ruimte werkkostenregeling Binnen de werkkostenregeling kunnen werkgevers binnen bepaalde grenzen zelf bepalen wat zij onbelast aan werknemers vergoeden, verstrekken of ter beschikking stellen. Daarvoor staat hen de zogenoemde vrije ruimte ter beschikking. De vrije ruimte is een vast percentage van de fiscale loonsom tot een maximumbedrag. Boven dit bedrag is er een verlaagd percentage. Als de vrije ruimte wordt overschreden betaalt de werkgever eindheffing over het meerdere.
Beschrijving:	De doelstelling van de werkkostenregeling in het algemeen is het regelen van loonheffingen over vergoedingen van kosten die de werknemer maakt in het kader van zijn dienstbetrekking en verstrekkingen en terbeschikkingstellingen ter voorkoming hiervan. De vrije ruimte kent daarnaast de volgende doelstellingen: het verminderen van administratieve lasten, het verlagen van de lasten op arbeid en het ondersteunen van het mkb.
Doelstelling:	
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 31a van de Wet op de loonbelasting 1964
Evaluatie:	Loont de werkkostenregeling?: Evaluatie werkkostenregeling 2019-2024, SEO, 2025. Kamerstuk 2024-2025, 36602 nr. 163 .
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Cijfers Belastingdienst uit loonbelastingaangiften en enquêtegegevens over het gebruik van de vrije ruimte door werkgevers.
Regeling:	Gerichte vrijstellingen Werkkostenregeling Binnen de werkkostenregeling kunnen werkgevers binnen bepaalde grenzen zelf bepalen wat zij onbelast aan werknemers vergoeden, verstrekken of ter beschikking stellen. Sommige zaken die aan werknemers worden toegekend worden aangemerkt als een gerichte vrijstelling; die kunnen onbelast worden toegekend, maar tellen niet mee in de vrije ruimte.
Beschrijving:	Het overkoepelende doel van de gerichte vrijstellingen is het van loonheffingen vrijgesteld vergoeden van in belangrijke mate zakelijke kosten. Daarnaast kennen de gerichte vrijstellingen een individueel doel per vrijstelling.
Doelstelling:	
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 31a van de Wet op de loonbelasting 1964
Evaluatie:	Loont de werkkostenregeling?: Evaluatie werkkostenregeling 2019-2024, SEO, 2025. Kamerstuk 2024-2025, 36602 nr. 163 .
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.

Persoonsgebonden aftrek

Regeling:	Expatregeling (voorheen 30%-regeling) De werkgever mag aan ingekomen en uitgezonden werknemers onder voorwaarden een forfaitaire onbelaste vergoeding geven van maximaal 30% van het loon inclusief die vergoeding. Deze forfaitaire vergoeding komt in de plaats van de mogelijkheid om de werkelijke extraterritoriale kosten onbelast te vergoeden. Naast deze forfaitaire vergoeding kan de werkgever aan deze werknemers ook de schoolgelden voor internationale scholen onbelast vergoeden of verstrekken. Vanaf 2019 is de maximale looptijd van de 30%-regeling ingekort tot vijf jaar. Voor werknemers die vóór 1 januari 2019 gebruik maakten van de 30%-regeling geldt overgangsrecht tot 1 januari 2021. Vanaf 2024 is de grondslag waarover de 30%-regeling wordt toegepast gemaximeerd op de WNT-norm. Voor degenen die vóór 1 januari 2023 gebruik maakten van de 30%-regeling is er overgangsrecht tot 1 januari 2026.
Beschrijving:	De 30%-regeling dient ter compensatie van extra kosten van tijdelijk verblijf buiten het land van herkomst in het kader van de dienstbetrekking van ingekomen en uitgezonden werknemers. De regeling heeft als doel: 1) het aantrekken van werknemers uit het buitenland met een specifieke deskundigheid die op de Nederlandse arbeidsmarkt niet of schaars aanwezig is; 2) een bijdrage leveren aan het aantrekkelijk en competitief houden van het Nederlandse vestigingsklimaat; en 3) verminderen van administratieve lasten voor werkgevers en werknemers.
Doelstelling:	
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 10ea-10ej van de Uitvoeringsbesluit loonbelasting 1965
Evaluatie:	Rapport Kunde, kosten en keuzes - Evaluatie 30%-regeling, extraterritoriale kostenregeling & partiële buitenlandse belastingplicht 2016-2022, SEO, 2024. Kamerstukken II 2023-2024, 36 418 nr. 145 .
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Cijfers Belastingdienst t/m [t-1]. De opbrengst bij afschaffing van de regeling is lager dan het vermelde budgettaire belang, aangezien zonder de regeling de werkelijke kosten belastingvrij vergoed kunnen worden. Realisaties t/m [t-1].
Regeling:	Expatregeling (voorheen 30%-regeling): voor uitgezonden werknemers De werkgever mag aan uitgezonden werknemers onder voorwaarden een forfaitaire onbelaste vergoeding geven van maximaal 30% van het loon inclusief die vergoeding. Deze forfaitaire vergoeding komt in de plaats van de mogelijkheid om de werkelijke extraterritoriale kosten onbelast te vergoeden. Naast deze forfaitaire vergoeding kan de werkgever aan deze werknemers ook de schoolgelden voor internationale scholen onbelast vergoeden of verstrekken. Vanaf 2019 is de maximale looptijd van de expatregeling ingekort tot vijf jaar. Voor werknemers die vóór 1 januari 2019 gebruik maakten van de expatregeling geldt overgangsrecht tot 1 januari 2021. Vanaf 2024 is de grondslag waarover de expatregeling wordt toegepast gemaximeerd op de WNT-norm. Voor degenen die vóór 1 januari 2023 gebruik maakten van de expatregeling is er overgangsrecht tot 1 januari 2026.
Beschrijving:	De expatregeling dient ter compensatie van extra kosten van tijdelijk verblijf buiten het land van herkomst in het kader van de dienstbetrekking van uitgezonden werknemers. De regeling heeft als doel: 1) het aantrekken van werknemers uit het buitenland met een specifieke deskundigheid die op de Nederlandse arbeidsmarkt niet of schaars aanwezig is; 2) een bijdrage leveren aan het aantrekkelijk en competitief houden van het Nederlandse vestigingsklimaat; en 3) verminderen van administratieve lasten voor werkgevers en werknemers.
Doelstelling:	
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 10e van de Uitvoeringsbesluit loonbelasting 1965
Evaluatie:	Rapport Kunde, kosten en keuzes - Evaluatie 30%-regeling, extraterritoriale kostenregeling & partiële buitenlandse belastingplicht 2016-2022, SEO, 2024. Kamerstukken II 2023-2024, 36 418 nr. 145 .
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.
Regeling:	Vergoeding voor extraterritoriale kosten
Beschrijving:	De werkgever mag aan ingekomen werknemers werkelijke extraterritoriale kosten onbelast vergoeden. De regeling dient ter compensatie van extra kosten van tijdelijk verblijf buiten het land van herkomst in het kader van de dienstbetrekking van ingekomen werknemers.
Doelstelling:	
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 31a van de Wet op de loonbelasting 1964
Evaluatie:	Rapport Kunde, kosten en keuzes - Evaluatie 30%-regeling, extraterritoriale kostenregeling & partiële buitenlandse belastingplicht 2016-2022, SEO, 2024. Kamerstukken II 2023-2024, 36 418 nr. 145 .
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.
Regeling:	Vrijstelling uitkering wegens 25- of 40-jarig dienstverband
Beschrijving:	De werkgever mag onder voorwaarden maximaal een maandsalaris belastingvrij uitkeren na het bereiken van een diensttijd van ten minste 25 jaar en opnieuw na een diensttijd van ten minste 40 jaar.
Doelstelling:	Sociaal beleid (uitkering bij jubilea buiten de heffing te laten).
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.

Persoonsgebonden aftrek

Wetsartikel:	Artikel 11, eerste lid, onderdeel o, van de Wet op de loonbelasting 1964
Evaluatie:	Evaluatie van de diensttijd vrijstelling, FIN, 2025. Kamerstuk 2024-2025, 32 140 nr. 219 .
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Raming zonder gegevensbron, gebaseerd op rekenveronderstellingen en CBS-tabellen over banen, leeftijdsklassen en anciënniteit.
Regeling:	Fiscale regeling aandelenoptierechten
Beschrijving:	Wanneer een werknemer loon krijgt in de vorm van aandelenoptierechten vindt heffing in beginsel plaats op het moment waarop de werknemer de aandelenoptie kan verhandelen of als de aandelenoptie wordt vervreemd. De werknemer kan er echter op het moment van uitoefening van de aandelenopties ook voor kiezen om het heffingsmoment te verplaatsen naar het moment dat de aandelenoptie uitgeoefend wordt. De werknemer kan gebruik maken van deze keuzeregeling als de aandelenopties nog niet verhandelbaar zijn op het moment van uitoefening.
Doelstelling:	De doelstelling is om het verstrekken van aandelenoptierechten als beloning aantrekkelijker te maken. Door op een later moment te heffen is het meer aannemelijk dat er voldoende liquide middelen aanwezig zijn om de verschuldigde belastingen te voldoen.
Ministerie:	EZK, Artikel 2: Bedrijvenbeleid: innovatie en ondernemerschap voor duurzame welvaarts-groei.
Wetsartikel:	Artikel 10a van de Wet op de loonbelasting 1964
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.
Regeling:	Vrijwilligersregeling
Beschrijving:	De vrijwilligersregeling is bedoeld voor onverplicht en onbetaald werk voor organisaties met een maatschappelijk nut. Met deze regeling wordt voorzien in een ruimhartige forfaitaire kostenvergoedingsregeling op basis waarvan er tot een jaarlijks te indexerende maximumbedrag per jaar en per maand sprake is van een kostenvergoeding en niet van loon en derhalve niet wordt belast.
Doelstelling:	Het beperken van de administratieve lasten van vrijwilligersorganisaties en vrijwilligers.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 2 van de Wet op de loonbelasting 1964
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.

Heffingskortingen

Regeling:	Algemene heffingskorting
Beschrijving:	De algemene heffingskorting is een heffingskorting op de inkomstenbelasting en de premie voor de volksverzekeringen. Iedereen heeft recht op de korting, maar de hoogte is inkomensafhankelijk. Mensen met een inkomen tot aan het minimumloon hebben recht op de maximale korting, daarna neemt de korting af naarmate het inkomen stijgt. Vanaf een bepaald verzamelinkomen bedraagt de korting nul.
Doelstelling:	Bieden van gerichte inkomensondersteuning.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 8.10 van de Wet inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	Eindrapport Evaluatie heffingskortingen en tariefstructuur, Centerdata, 2024. Kamerstukken II 2023-2024, 32 140 nr. 185 .
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	De raming is gebaseerd op MIMOSI, het microsimulatiemodel voor belastingen, sociale zekerheid, loonkosten en koopkracht. Cijfers worden jaarlijks geüpdatet. Cijfers van [t-3] en verder terug in de tijd worden als realisatie beschouwd.
Regeling:	Arbeidskorting
Beschrijving:	De arbeidskorting is een heffingskorting op de inkomstenbelasting en de premie voor de volksverzekeringen voor werkenden. De hoogte van de korting hangt af van de hoogte van het arbeidsinkomen. Tot aan ongeveer een modaal inkomen neemt het recht op arbeidskorting toe naarmate iemand een hoger arbeidsinkomen heeft. Bij hogere inkomens bouwt de korting af totdat hij uiteindelijk nul bedraagt.
Doelstelling:	De arbeidskorting kent meerdere doelen: geven van gerichte inkomensondersteuning voor werkenden, stimuleren van arbeidsparticipatie, stimuleren van gewerkte uren en het geven van een vergoeding voor arbeidskosten.

Persoonsgebonden aftrek

Ministerie:	SZW, Artikel 1: Arbeidsmarkt.
Wetsartikel:	Artikel 8.11 van de Wet inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	Eindrapport Evaluatie heffingskortingen en tariefstructuur, Centerdata, 2024. Kamerstukken II 2023-2024, 32 140 nr. 185 .
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	De raming is gebaseerd op MIMOSI, het microsimulatiemodel voor belastingen, sociale zekerheid, loonkosten en koopkracht. Cijfers worden jaarlijks geüpdatet. Cijfers van [t-3] en verder terug in de tijd worden als realisatie beschouwd.
Regeling:	Inkomensafhankelijke combinatiekorting
Beschrijving:	De inkomensafhankelijke combinatiekorting is een heffingskorting voor ouders met een arbeidsinkomen boven een bepaalde drempel. Boven de drempel bouwt de korting op met het arbeidsinkomen, tot een bepaald maximum. Een ouder komt in aanmerking als deze een werkende alleenstaande is of de minstverdienende van twee werkende partners, en als deze in het belastingjaar ten minste zes maanden een kind dat aan het begin van het belastingjaar jonger dan 12 jaar oud was, op zijn woonadres heeft staan ingeschreven.
Doelstelling:	Stimuleren van arbeidsparticipatie van ouders met jonge kinderen en stimuleren om meer uren te werken.
Ministerie:	SZW, Artikel 1: Arbeidsmarkt.
Wetsartikel:	Artikel 8.14a van de Wet inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	Eindrapport Evaluatie heffingskortingen en tariefstructuur, Centerdata, 2024. Kamerstukken II 2023-2024, 32 140 nr. 185 .
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	De raming is gebaseerd op MIMOSI, het microsimulatiemodel voor belastingen, sociale zekerheid, loonkosten en koopkracht. Cijfers worden jaarlijks geüpdatet. Cijfers van [t-3] en verder terug in de tijd worden als realisatie beschouwd.
Regeling:	Jonggehandicaptenkorting
Beschrijving:	De jonggehandicaptenkorting is een heffingskorting voor belastingplichtigen die recht hebben op een uitkering volgens de Wet werk en arbeidsondersteuning jonggehandicapten (Wajong-uitkering) of op ondersteuning bij het vinden van werk volgens de wet Wajong. De korting vervalt als de belastingplichtige ouderenkorting krijgt.
Doelstelling:	Bieden van gerichte inkomensondersteuning voor jonggehandicapten.
Ministerie:	SZW, Artikel 4: Jonggehandicapten.
Wetsartikel:	Artikel 8.16a van de Wet inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	Eindrapport Evaluatie heffingskortingen en tariefstructuur, Centerdata, 2024. Kamerstukken II 2023-2024, 32 140 nr. 185 .
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	De raming is gebaseerd op MIMOSI, aangevuld met CBS-data van Statline. MIMOSI wordt gebruikt voor het gemiddelde verzilverde bedrag per individu, het aantal met recht op deze korting volgt uit de CBS-data.
Regeling:	Ouderenkorting
Beschrijving:	De ouderenkorting is een heffingskorting voor belastingplichtigen die op 31 december van het belastingjaar de AOW-gerechtigde leeftijd hebben bereikt. De korting bedraagt een vast bedrag voor verzamelinkomens tot een maximumbedrag en wordt voor verzamelinkomens daarboven afgebouwd tot € 0.
Doelstelling:	Inkomensondersteuning ouderen.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 8.17 van de Wet inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	Eindrapport Evaluatie heffingskortingen en tariefstructuur, Centerdata, 2024. Kamerstukken II 2023-2024, 32 140 nr. 185 .
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	De raming is gebaseerd op MIMOSI, het microsimulatiemodel voor belastingen, sociale zekerheid, loonkosten en koopkracht. Cijfers worden jaarlijks geüpdatet. Cijfers van [t-3] en verder terug in de tijd worden als realisatie beschouwd.
Regeling:	Alleenstaande ouderenkorting
Beschrijving:	De alleenstaande ouderenkorting is een heffingskorting voor belastingplichtigen die een AOW-uitkering voor een alleenstaande ontvangen, of die een AOW-uitkering voor een alleenstaande zouden ontvangen als ze minimaal één jaar verzekerd zouden zijn geweest voor de AOW.
Doelstelling:	Inkomensondersteuning alleenstaande ouderen.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.

Persoonsgebonden aftrek	
Wetsartikel:	Artikel 8.18 van de Wet inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	Eindrapport Evaluatie heffingskortingen en tariefstructuur, Centerdata, 2024. Kamerstukken II 2023-2024, 32 140 nr. 185 .
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	De raming is gebaseerd op MIMOSI, het microsimulatiemodel voor belastingen, sociale zekerheid, loonkosten en koopkracht. Cijfers worden jaarlijks geüpdatet. Cijfers van [t-3] en verder terug in de tijd worden als realisatie beschouwd.
Belastingen op milieugrondslag	
Regeling:	EB Verlaagd tarief glastuinbouw
Beschrijving:	Voor verbruik van aardgas in de glastuinbouw geldt in de eerste twee schijven een verlaagd tarief in de energiebelasting.
Doelstelling:	Het voorkomen van een onbedoelde lastenverzwaring voor de relatief kleinschalige energie-intensieve glastuinbouwsector bij de invoering van de energiebelasting, zoals deze met de degressieve tariefstructuur werd bereikt voor de andere energie-intensieve sectoren.
Ministerie:	LVVN, Artikel 21: Land- en tuinbouw.
Wetsartikel:	Artikel 60 van de Wet belastingen op milieugrondslag
Evaluatie:	Evaluatie van de energiebelasting. Terugkijken (1996-2019) en vooruitzien (2020-2030), CE Delft, 2021. Kamerstukken II 2020-2021, 31 239, nr. 330 .
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Cijfers Belastingdienst t/m [t-2]. Realisaties t/m [t-2]. Raming op basis van Klimaat en energieverkenning en glastuinbouwmodel van Berenschot Kalavasta
Regeling:	EB Belastingvermindering per aansluiting
Beschrijving:	Per elektriciteitsaansluiting geldt een belastingvermindering. De vermindering geldt alleen voor onroerende zaken met een verblijfsfunctie (zoals een huis of kantoor).
Doelstelling:	Ondersteunen van de basisbehoefte aan energie en ter compensatie van de invoering van het capaciteitstarief (een vast tarief voor transport van elektriciteit in plaats van een tarief per kWh).
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 63 van de Wet belastingen op milieugrondslag
Evaluatie:	Evaluatie van de energiebelasting. Terugkijken (1996-2019) en vooruitzien (2020-2030), CE Delft, 2021. Kamerstukken II 2020-2021, 31 239, nr. 330 .
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Cijfers Belastingdienst t/m [t-2], inclusief teruggaafregeling. Raming op basis van groei aantal woningen van de CBS bevolkingsprognose.
Regeling:	EB Stadsverwarmingsregeling
Beschrijving:	De stadsverwarmingsregeling geldt voor installaties voor stadsverwarming die grotendeels gebruik maken van restwarmte. De stadsverwarmingsregeling regelt dat het degressieve tarief in de energiebelasting van toepassing is op het aardgas dat wordt gebruikt voor deze installaties voor stadsverwarming. Zonder de regeling zou dat aardgas worden belast tegen het (hogere) blokverwarmingstarief.
Doelstelling:	Stimuleren van nuttige inzet restwarmte.
Ministerie:	KGG, Artikel 31: Een doelmatige energievoorziening en beperking van de klimaatverandering..
Wetsartikel:	Artikel 59, derde lid, van de Wet belastingen op milieugrondslag
Evaluatie:	Evaluatie van de energiebelasting. Terugkijken (1996-2019) en vooruitzien (2020-2030), CE Delft, 2021. Kamerstukken II 2020-2021, 31 239, nr. 330 .
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Realisatie [t-1] op basis van vekregen RVO data. Raming op basis van Klimaat en Energieverkenning.
Regeling:	EB Degressieve tariefsstructuur elektriciteit
Beschrijving:	De energiebelasting op elektriciteit kent een degressieve tariefstructuur met vier verbruiksschijven
Doelstelling:	Het voorkomen van concurrentienadeel bij grootverbruikers in Nederland ten opzichte van grootverbruikers in het buitenland waar veelal vergelijkbare belastingverlagingen gelden.
Ministerie:	KGG, Artikel 31: Een doelmatige energievoorziening en beperking van de klimaatverandering..
Wetsartikel:	Artikel 59, eerste lid, onderdeel c, van de Wet belastingen op milieugrondslag
Evaluatie:	N.v.t.

Persoonsgebonden aftrek

Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Realisatiecijfers t/m [t-2] van de Belastingdienst en cijfers van het CBS over de uitslitsing per schijf. Prognose op basis van Klimaat en energieverkenning.
Regeling:	EB Degressieve tariefsstructuur gas
Beschrijving:	De energiebelasting op gas kent een degressieve tariefstructuur met vier verbruiksschijven
Doelstelling:	Het voorkomen van concurrentienadeel bij grootverbruikers in Nederland ten opzichte van grootverbruikers in het buitenland waar veelal vergelijkbare belastingverlagingen gelden.
Ministerie:	KGG, Artikel 31: Een doelmatige energievoorziening en beperking van de klimaatverandering..
Wetsartikel:	Artikel 59, eerste lid, onderdeel a, van de Wet belastingen op milieugrondslag
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Realisatiecijfers t/m [t-2] van de Belastingdienst en cijfers van het CBS over de uitslitsing per schijf. Prognose op basis van Klimaat en energieverkenning.
Regeling:	EB verlaagd tarief waterstof
Beschrijving:	Voor energetisch gebruikt van waterstof geldt een verlaagd tarief ten opzichte van aardgas.
Doelstelling:	Verduurzaming
Ministerie:	KGG, Artikel 31: Een doelmatige energievoorziening en beperking van de klimaatverandering..
Wetsartikel:	Artikel 59, eerste lid, onderdeel d, van de Wet belastingen op milieugrondslag
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.
Regeling:	EB Teruggaaf kerkgebouwen en non-profit
Beschrijving:	Non-profitinstellingen en kerkgebouwen die ten dienste staan van de openbare eredienst of het houden van openbare bezinningsbijeenkomsten van levensbeschouwelijke aard, hebben recht op teruggaaf van de helft van de betaalde energiebelasting.
Doelstelling:	Bieden van compensatie aan de beheerders van dergelijke gebouwen, aangezien kerken e.d. weinig betaald personeel hebben en geen vennootschapsbelasting betalen waardoor enig voordeel in de vorm van een terugsluis deze doelgroep niet bereikt.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 69 van de Wet belastingen op milieugrondslag
Evaluatie:	Onderzoek teruggaveregeling energiebelasting religieuze en non-profitinstellingen, SEO, 2025. Kamerstuk 2024-2025, 32140 nr. 228 .
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Cijfers Belastingdienst t/m [t-1]. Realisaties t/m [t-1]. Raming op basis van KEV prognose aardgas-elektriciteitsgebruik gebouwde omgeving.
Regeling:	EB teruggaafregeling voor gebruik aardgas als brandstof voor vaartuigen op communautaire wateren (inclusief visserij, exclusief particuliere pleziervaartuigen)
Beschrijving:	Exploitanten van commerciële schepen die aardgas als brandstof gebruiken voor de vaart op communautaire wateren komen in aanmerking voor teruggave van energiebelasting. Deze teruggave is van toepassing op aardgas dat wordt gebruikt als brandstof voor vaartuigen, inclusief die van de visserij, en geldt niet voor particuliere pleziervaartuigen.
Doelstelling:	Internationale concurrentiepositie (verplicht onbelast op basis van de Richtlijn energiebelastingen)
Ministerie:	IenW, Artikel 18: Scheepvaart en havens.
Wetsartikel:	Artikel 70a van de Wet belastingen op milieugrondslag
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.
Regeling:	EB vrijstelling aardgas ander gebruik dan brandstof (incl. teruggaaf)
Beschrijving:	Het gebruik van aardgas anders dan als brandstof is niet belast onder de energiebelasting. Gebruikers kunnen hiervoor een vrijstelling vooraf krijgen of een teruggaaf achteraf
Doelstelling:	Scope energiebelasting beperken tot brandstoffen
Ministerie:	KGG, Artikel 31: Een doelmatige energievoorziening en beperking van de klimaatverandering..

Persoonsgebonden aftrek

Wetsartikel:	Artikel 64, vijfde lid, van de Wet belastingen op milieugrondslag
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	CBS realisatiecijfers t/m [t-1]. Omvang constant verondersteld.
Regeling:	EB Vrijstellingen voor energie-intensieve processen
Beschrijving:	Deze post omvat de vrijstelling voor verbruik van aardgas voor metallurgische en mineralogische procedés in de energiebelasting, de vrijstelling voor verbruik van elektriciteit voor metallurgische en elektrolytische processen en chemische reductie in de energiebelasting.
Doelstelling:	Beschermen van internationale concurrentiepositie.
Ministerie:	KGG, Artikel 31: Een doelmatige energievoorziening en beperking van de klimaatverandering..
Wetsartikel:	Artikel 64, tweede lid en derde lid, van de Wet belastingen op milieugrondslag
Evaluatie:	Evaluatie van de energiebelasting. Terugkijken (1996-2019) en vooruitzien (2020-2030), CE Delft, 2021. Kamerstukken II 2020-2021, 31 239, nr. 330 .
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Realisatiecijfers t/m [t-2] op basis van cijfers CBS over energieverbruik. Cijfers uit impactanalyses door Trinomics (2023) en CE Delft (2024) gebruikt voor raming 2025 en verder.
Regeling:	EB Raffinaderijvrijstelling
Beschrijving:	Restgassen die ontstaan bij raffinaderijen en binnen die raffinaderij worden ingezet voor de vervaardiging van aardgas en minerale oliën zijn vrijgesteld van energiebelasting.
Doelstelling:	Voorkomen dubbele belasting (verplicht onbelast op basis van de Richtlijn energiebelastingen)
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 51 van de Wet belastingen op milieugrondslag
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.
Regeling:	EB vrijstelling voor restgassen die op eigen inrichting zijn ontstaan en daar weer worden ingezet
Beschrijving:	In de energiebelasting is een nihil tarief opgenomen voor restgassen die zijn ontstaan op de inrichting waar ze worden verbruikt.
Doelstelling:	Voorkomen dubbele belasting (verplicht onbelast op basis van de Richtlijn energiebelastingen)
Ministerie:	KGG, Artikel 31: Een doelmatige energievoorziening en beperking van de klimaatverandering..
Wetsartikel:	Artikel 59, vierde lid, van de Wet belastingen op milieugrondslag
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.
Regeling:	Inputvrijstelling energiebelasting voor elektriciteitsopwekking
Beschrijving:	Aardgas dat wordt gebruikt in een installatie voor het opwekken van elektriciteit is (gedeeltelijk) vrijgesteld van energiebelasting. Naarmate de efficiëntie van de installatie toeneemt is een groter deel vrijgesteld. De regeling wordt tot en met 2030 jaarlijks aangescherpt, waardoor in 2030 alleen nog installaties met een rendement van tenminste 60% van een volledige vrijstelling profiteren. Voor kleine installaties wordt onderscheid gemaakt tussen elektriciteit die de exploitant invoert op het net en elektriciteit voor eigen gebruik. Voor eigen gebruik geldt een beperktere vrijstelling. Daar staat tegenover dat bij kleine installaties de elektriciteit voor eigen verbruik is vrijgesteld waar voor grote installaties wel belasting verschuldigd is over die elektriciteit (artikel 50, zesde lid, onderdeel d).
Doelstelling:	Voorkomen van dubbele energiebelasting. Opgewekte elektriciteit bij levering is belast met energiebelasting.
Ministerie:	KGG, Artikel 31: Een doelmatige energievoorziening en beperking van de klimaatverandering..
Wetsartikel:	Artikel 64, eerste en tweede lid van de Wet belastingen op milieugrondslag
Evaluatie:	Evaluatie van de energiebelasting. Terugkijken (1996-2019) en vooruitzien (2020-2030), CE Delft, 2021. Kamerstukken II 2020-2021, 31 239, nr. 330 .
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Realisatiecijfers t/m [t-2] op basis van cijfers CBS over energieverbruik en gegevens van Trinomics (2023 & 2024) gebruikt in het onderzoek naar de impact van afschaffing. Raming van toekomstig verbruik op basis van klimaat en energieverkenning voor industrie, energiesector en overige sectoren. Voor de glastuinbouw wordt gebruik gemaakt van het glastuinbouwmodel van Berenschot Kalavasta.

Persoonsgebonden aftrek

Regeling:	Inputvrijstelling kolenbelasting voor elektriciteitsopwekking
Beschrijving:	De uitslag en invoer van kolen die worden gebruikt als brandstof voor het opwekken van elektriciteit is vrijgesteld van kolenbelasting.
Doelstelling:	Voorkomen van dubbele energiebelasting. Opgewekte elektriciteit bij levering is belasting met energiebelasting.
Ministerie:	KGG, Artikel 31: Een doelmatige energievoorziening en beperking van de klimaatverandering..
Wetsartikel:	Artikel 44, tweede lid, van de Wet belastingen op milieugrondslag
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Realisatiecijfers t/m [t-1] op basis van cijfers CBS over energieverbruik. Lineaire raming naar 0 in 2030 vanwege sluiting kolencentrales.
Regeling:	Vrijstelling leidingwaterbelasting voor brandkranen, sprinklerinstallaties en dergelijke indien deze gebruikt worden in buitengewone omstandigheden.
Beschrijving:	Over water gebruikt in brandkranen, sprinklerinstallaties en dergelijke wordt geen leidingwaterbelasting betaald.
Doelstelling:	Voorkomen van problemen met betrekking tot vaststellen verbruik
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 19 van de Wet belastingen op milieugrondslag
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.
Regeling:	Vrijstelling zuiveringsslib afvalstoffenbelasting
Beschrijving:	Onder specifieke voorwaarden en beperkingen wordt een vrijstelling van afvalstoffenbelasting verleent voor het verbranden van zuiveringsslib. De vrijstelling geldt als het zuiveringsslib binnen drie jaar na afgifte aan de inrichting wordt verbrand en aan andere gestelde voorwaarden wordt voldaan.
Doelstelling:	Doel is om het zuiveren van afvalwater te stimuleren. Hoe schoner het water, hoe meer zuiveringsslib ontstaat. Door het zuiveringsslib vrij te stellen, wordt zuivering gestimuleerd.
Ministerie:	IenW, Artikel 22: Omgevingsveiligheid en milieurisico's.
Wetsartikel:	Artikel 29a van de Wet belastingen op milieugrondslag
Evaluatie:	Evaluatie afvalstoffenbelasting, Ecrorys, 2024. Kamerstuk 2024-2025, 32 813 nr. 1414 .
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.
Regeling:	Vrijstelling asbest afvalstoffenbelasting
Beschrijving:	Het storten van asbest dat is gebruikt als dakbedekking is vrijgesteld van afvalstoffenbelasting. Dit geldt alleen voor afzonderlijk aangeboden en onvermengd asbest dat uitsluitend toegepast is als dakbedekking. Het asbest moet door een gecertificeerd asbestverwijderingsbedrijf zijn gesaneerd én gemeld in het LAVS (Landelijk Asbestvolgsysteem).
Doelstelling:	Het doel van de maatregel is om een vrijstelling van afvalstoffenbelasting op te nemen voor de verwijdering van asbest en asbesthoudende producten afkomstig van asbestdaken. Hiermee wil men het saneringsbeleid ondersteunen en voorkomen dat de hoge kosten van sanering een knelpunt vormen voor eigenaren. Tevens beoogt de maatregel illegale dumping van asbest in de natuur tegen te gaan.
Ministerie:	IenW, Artikel 22: Omgevingsveiligheid en milieurisico's.
Wetsartikel:	Artikel 29b van de Wet belastingen op milieugrondslag
Evaluatie:	Evaluatie afvalstoffenbelasting, Ecrorys, 2024. Kamerstuk 2024-2025, 32 813 nr. 1414 .
Horizonbepaling:	Ja, tot Q2 2025.
Ramingsgrond:	Op basis van jaarlijkse rapportage van RWS met realisatiecijfers t/m [t-2].
Regeling:	Vrijstelling baggerspecie afvalstoffenbelasting
Beschrijving:	Het storten van baggerspecie is vrijgesteld van afvalstoffenbelasting.
Doelstelling:	Doel is om de verwerking ervan te stimuleren zodat daarmee het beslag op schaarse stortruimte alsmede het beslag op schaarse primaire grondstoffen zoveel mogelijk kan worden beperkt.
Ministerie:	IenW, Artikel 22: Omgevingsveiligheid en milieurisico's.
Wetsartikel:	Artikel 29 van de Wet belastingen op milieugrondslag
Evaluatie:	Evaluatie afvalstoffenbelasting, Ecrorys, 2024. Kamerstuk 2024-2025, 32 813 nr. 1414 .

Persoonsgebonden aftrek

Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Op basis van jaarlijkse rapportage van RWS met realisatiecijfers t/m [t-2].
Regeling:	Transferpassagiers buiten de grondslag van de vliegbelasting
Beschrijving:	Transferpassagiers betalen geen vliegbelasting op vliegtickets.
Doelstelling:	Bescherming de netwerkconnectiviteit van Nederland en voorkomen van dubbele belastingheffing, omdat transferpassagiers de vliegbelasting 2 keer zouden moeten betalen.
Ministerie:	IenW, Artikel 17: Luchtvaart.
Wetsartikel:	Artikel 73, tweede lid, van de Wet belastingen op milieugrondslag
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.

Omzetbelasting

Regeling:	Btw Verlaagd tarief voedingsmiddelen en water
Beschrijving:	In plaats van het algemene btw-tarief geldt voor bepaalde leveringen en diensten met betrekking tot water en de levering van voedingsmiddelen (eet- en drinkwaren voor menselijke consumptie, inclusief niet-alcoholhoudende dranken) een verlaagde btw-tarief.
Doelstelling:	Ondersteunen basisbehoefte aan voeding en water en verlagen van de belastingdruk voor minder draagkrachtigen
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Tabel 1 van de Wet op de omzetbelasting 1968
Evaluatie:	Evaluatie van het verlaagde btw-tarief, Dialogic & Significant Public, 2023. Kamerstukken II 2022-2023, 32 140 , nr. 151.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Bestedingscijfers CBS t/m [t-4] definitief, t/m [t-1] voorlopig.
Regeling:	Btw Verlaagd tarief geneesmiddelen en hulpmiddelen
Beschrijving:	In plaats van het algemene btw-tarief geldt voor leveringen van geneesmiddelen die voldoen aan de definitie uit de Geneesmiddelenwet, voorbehoedsmiddelen, infusievloeistoffen en voor geneeskundige doeleinden bestemde inhalatiegassen het lage btw-tarief van 9%. Ook geldt voor specifiek genoemde medische hulpmiddelen een verlaagd btw-tarief.
Doelstelling:	Ondersteunen basisbehoefte aan zorg en verlagen van de belastingdruk voor minder draagkrachtigen
Ministerie:	VWS, Premie gefinancierde zorguitgaven.
Wetsartikel:	Tabel 1 van de Wet op de omzetbelasting 1968
Evaluatie:	Onderzoek verlaagde btw-tarief op genees- en hulpmiddelen, FIN, 2025. Kamerstuk 2024-2025, 32140 nr. 266 .
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Bestedingscijfers CBS t/m [t-4] definitief, t/m [t-1] voorlopig.
Regeling:	Btw Verlaagd tarief culturele en recreatieve goederen en diensten
Beschrijving:	In plaats van het algemene btw-tarief geldt voor leveringen van specifieke culturele goederen of diensten een verlaagde btw-tarief. Het gaat bijvoorbeeld om de (elektronische) levering en uitleen van boeken, tijdschriften, week- en dagbladen en kunstvoorwerpen en toegangverlening tot musea, kermissen, attractieparken, sportwedstrijden en -accommodatie, circussen, bioscopen, theaters, concerten, e.d.
Doelstelling:	Diversen, waaronder instandhouding van het nationaal kunstbezit, bescherming van kunsthandel, compensatie voor de wijziging in de Arbeidstijdenwet in 1996 en vergrijzing, voorkomen van concurrentievervalsingen, erkenning van maatschappelijke functie van sport, en stimulering van werkgelegenheid in de dagrecreatiesector.
Ministerie:	OCW, Artikel 14: Cultuur.
Wetsartikel:	Tabel 1 van de Wet op de omzetbelasting 1968
Evaluatie:	Evaluatie van het verlaagde btw-tarief, Dialogic & Significant Public, 2023. Kamerstukken II 2022-2023, 32 140 , nr. 151.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Bestedingscijfers CBS t/m [t-4] definitief, t/m [t-1] voorlopig.
Regeling:	Btw Verlaagd tarief arbeidsintensieve diensten

Persoonsgebonden aftrek

Beschrijving:	In plaats van het algemene btw-tarief geldt voor bepaalde arbeidsintensieve diensten een verlaagd btw-tarief. Het gaat om de diensten van kappers, fietsenmakers, schoenmakers, kleermakers en schoonmakers van woningen. Het verlaagde btw-tarief geldt tevens voor het schilderen, stukadoren, isoleren en behangen van woningen ouder dan twee jaar.
Doelstelling:	Diversen, waaronder bevorderen van werkgelegenheid in de desbetreffende sectoren, aanpakken problemen op de woningmarkt, bestrijding van het zwarte circuit, aanpakken van problemen op de woningmarkten stimuleren reparatie goederen.
Ministerie:	SZW, Artikel 1: Arbeidsmarkt.
Wetsartikel:	Tabel 1 van de Wet op de omzetbelasting 1968
Evaluatie:	Evaluatie van het verlaagde btw-tarief, Dialogic & Significant Public, 2023. Kamerstukken II 2022-2023, 32 140 , nr. 151.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Bestedingscijfers CBS t/m [t-4] definitief, t/m [t-1] voorlopig.
Regeling:	Btw Verlaagd tarief Personenvervoer
Beschrijving:	In plaats van het algemene btw-tarief geldt voor leveringen van diensten die betrekking hebben op vervoer van personen een verlaagde tarief. Hieronder valt onder meer het openbaar vervoer en vervoer per taxi.
Doelstelling:	Verlichting van de druk van omzetbelasting voor minder draagkrachtigen en stimuleren en ondersteunen van het openbaar vervoer.
Ministerie:	IenW, Artikel 16: Openbaar vervoer en spoor.
Wetsartikel:	Tabel 1 van de Wet op de omzetbelasting 1968
Evaluatie:	Evaluatie van het verlaagde btw-tarief, Dialogic & Significant Public, 2023. Kamerstukken II 2022-2023, 32 140 , nr. 151.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Bestedingscijfers CBS t/m [t-4] definitief, t/m [t-1] voorlopig.
Regeling:	Btw Verlaagd tarief Sierteelt
Beschrijving:	In plaats van het algemene btw-tarief geldt voor leveringen van sierteeltproducten een verlaagd tarief. Hierbij gaat het onder meer om bloembollen, bloemen en sommige planten en verschillende producten van boomkwekerijen.
Doelstelling:	Bloemen en planten betaalbaarder maken voor lagere inkomens en hogere werkgelegenheid en omzet.
Ministerie:	LNV, Artikel 21: Land- en tuinbouw.
Wetsartikel:	Tabel 1 van de Wet op de omzetbelasting 1968
Evaluatie:	Evaluatie van het verlaagde btw-tarief, Dialogic & Significant Public, 2023. Kamerstukken II 2022-2023, 32 140 , nr. 151.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Bestedingscijfers CBS t/m [t-4] definitief, t/m [t-1] voorlopig.
Regeling:	Btw Verlaagd tarief logies (tot 2026) / gelegenheid tot kamperen (per 2026)
Beschrijving:	In plaats van het algemene btw-tarief geldt voor het bieden van de gelegenheid tot kamperen een verlaagd tarief. Met het Belastingplan 2025 is besloten om het verlaagde tarief op logies vanaf 1 januari 2026 af te schaffen. Hierbij is het bieden van gelegenheid tot kamperen niet meegenomen in de tariefsverhoging, deze was in het Hoofdlijnenakkoord uitgezonderd van de maatregel.
Doelstelling:	Stimuleren van (internationaal) toerisme en ondersteunen van de sector.
Ministerie:	EZK, Artikel 2: Bedrijvenbeleid: innovatie en ondernemerschap voor duurzame welvaarts-groei.
Wetsartikel:	Tabel 1 van de Wet op de omzetbelasting 1968
Evaluatie:	Evaluatie van het verlaagde btw-tarief, Dialogic & Significant Public, 2023. Kamerstukken II 2022-2023, 32 140 , nr. 151.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Bestedingscijfers CBS t/m [t-4] definitief, t/m [t-1] voorlopig.
Regeling:	Btw Verlaagd tarief overig
Beschrijving:	In plaats van het algemene btw-tarief geldt voor bepaalde goederen en diensten een verlaagd btw-tarief.
Doelstelling:	Verscheidene doelstellingen, bij agrarische goederen gaat het om preventie van cumulatieve bij landbouwers en wegnemen concurrentievervalsingen bij rechtstreekse leveringen aan particulieren en bij leveringen tussen landbouwers onderling.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Tabel 1 van de Wet op de omzetbelasting 1968

Persoonsgebonden aftrek

Evaluatie:	Evaluatie van het verlaagde btw-tarief, Dialogic & Significant Public, 2023. Kamerstukken II 2022-2023, 32 140, nr. 151 .
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Bestedingscijfers CBS t/m [t-4] definitief, t/m [t-1] voorlopig.
Regeling:	Btw Nultarief zonnepanelen
Beschrijving:	In plaats van het algemene btw-tarief geldt voor de levering en installatie van zonnepanelen en zonnepanelen als dakbedekking op of in de onmiddellijke nabijheid van woningen het btw-nultarief.
Doelstelling:	Verminderen uitvoeringslast voor zonnepaneeleigenaren en Belastingdienst.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Tabel 2.a.10 van de Wet op de omzetbelasting 1968
Evaluatie:	Kamerbrief monitoring btw-nultarief zonnepanelen, FIN, 2024. Kamerstukken II 2023-2024, 36 418 nr. 142 .
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Cijfers btw-aangifte en aanvullende informatie over installaties van zonnepanelen
Regeling:	BTW Nultarief internationaal personenvervoer
Beschrijving:	In plaats van het algemene btw-tarief geldt voor het vervoer van personen met schepen en luchtvaartuigen als de plaats van bestemming of de plaats van vertrek buiten Nederland ligt, het nultarief in de btw. Het nultarief geldt ook voor de diensten voor door de passagiers meegenomen bagage, personenauto's en motoren en bij bemiddeling bij de genoemde diensten.
Doelstelling:	Nultarief uit praktische overwegingen, ter voorkoming van administratieve lasten. Het deel van internationale boot- en vliegtochten dat over Nederlands grondgebied gaat is over het algemeen te verwaarlozen.
Ministerie:	IenW, Artikel 17: Luchtvaart & IenW, Artikel 18: Scheepvaart en havens.
Wetsartikel:	Tabel 2.b.3 van de Wet op de omzetbelasting 1968
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.
Regeling:	Btw Kleineondernemersregeling
Beschrijving:	Per 1 januari 2020 is de nieuwe KOR in werking getreden. Deze kent een facultatieve vrijstelling van omzetbelasting bij een omzet van een maximumbedrag. De kleine ondernemers die hiervoor kiezen zijn ontheven van het doen van btw-aangifte en de daarbij horende administratieve verplichtingen.
Doelstelling:	Stimuleren van kleine ondernemers, verminderen van administratieve lasten voor ondernemers en verminderen uitvoeringslasten voor de Belastingdienst.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 25 van de Wet op de omzetbelasting 1968
Evaluatie:	Onderzoeksrapport invoering nieuwe kleineondernemersregeling, FIN, 2022. Kamerstukken II 2021-2022, 35 033, nr. 9 .
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Cijfers Belastingdienst Beheer van Relaties, aanduiding gebruik KOR in de betreffende belastingjaren. Kosten aantal keren aanduiding x geraamde gemiddelde kosten per belastingplichtige.
Regeling:	BTW Vrijstelling sport
Beschrijving:	Vrijgesteld zijn de diensten van niet-winstbeogende organisaties die zich de beoefening van sport of de bevordering daarvan ten doel stellen. Het gaat met name om contributie en leselden. Deze vrijstelling is binnen de Europese Unie verplicht. Per 2019 is de sportvrijstelling verruimd zodat deze ook van toepassing is op sportgerelateerde prestaties door niet-winstbeogende sportorganisaties aan niet-leden, zoals het ter beschikking stellen van sportaccommodaties.
Doelstelling:	Stimuleren c.q. ondersteunen van sportorganisaties en sportclubs en verminderen van administratieve lasten.
Ministerie:	VWS, Artikel 6: Sport en bewegen.
Wetsartikel:	Artikel 11 van de Wet op de omzetbelasting 1968
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.
Regeling:	BTW Vrijstelling post

Persoonsgebonden aftrek

Beschrijving:	Vrijgesteld zijn diensten met betrekking tot de levering van brieven tot een bepaald gewicht, bedoeld in artikel 16 van de Postwet 2009. De vrijstelling geldt alleen voor een verlener van de universele postdienst. Binnen de Europese Unie is een vrijstelling voor openbare postdiensten verplicht.
Doelstelling:	Voorkomen van administratieve lasten en ondersteunen van het algemene belang van openbare nutsvoorzieningen.
Ministerie:	EZK, Artikel 1: Goed functionerende economie en markten.
Wetsartikel:	Artikel 11 van de Wet op de omzetbelasting 1968
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.
Regeling:	BTW Vrijstelling werkgevers- en werknemersorganisaties, alsmede politieke, godsdienstige, levensbeschouwelijke en liefdadige organisaties
Beschrijving:	Vrijgesteld zijn de diensten en daarmee nauw samenhangende leveringen door werkgevers- en werknemersorganisaties, alsmede door organisaties van politieke, godsdienstige, vaderlandslievende, levensbeschouwelijke of liefdadige aard aan hun leden tegen een statutair vastgestelde contributie. Deze vrijstelling is binnen de Europese Unie verplicht.
Doelstelling:	Stimuleren of ondersteunen van instellingen zonder winstoogmerk die handelen in het collectief, maatschappelijk belang van hun leden en verminderen van administratieve lasten
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 11 van de Wet op de omzetbelasting 1968
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.
Regeling:	BTW Vrijstelling fondswerving
Beschrijving:	Deze regeling voorziet in een vrijstelling voor toekomstige activiteiten van reeds vrijgestelde organisaties. Het gaat met name om activiteiten die zij ontplooiën ter verwerving van de benodigde middelen voor hun vrijgestelde doelstelling. Om te waarborgen dat deze prestaties geen ernstige verstoring van concurrentieverhoudingen veroorzaken, is de vrijstelling beperkt tot een omzetgrens voor leveringen en diensten.
Doelstelling:	Stimuleren of ondersteunen van bedoelde organisaties en instellingen en verminderen van administratieve lasten.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 11 van de Wet op de omzetbelasting 1968
Evaluatie:	Evaluatie BTW-Vrijstellingen Diensten van lijkbezorgers, schrijvers, journalisten en componisten, voordrachten en fondswervende activiteiten, SEO & Dialogic, 2025. Kamerstuk 2024-2025, 32140 nr. 253 .
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.
Regeling:	BTW Vrijstellingen medische zorg
Beschrijving:	Vrijgesteld van btw zijn medische handelingen die gericht zijn op de persoonlijke gezondheidskundige verzorging van de mens, alsmede voor de zorg verleend door instellingen waar men is opgenomen en de zorg op grond van de Wmo 2015 en de Jeugdwet.
Doelstelling:	Stimuleren of ondersteunen van bedoelde organisaties en instellingen en verminderen van administratieve lasten. Ter voorkoming van cumulatie van belasting (verouderd).
Ministerie:	VWS, Premie gefinancierde zorguitgaven.
Wetsartikel:	Artikel 11 van de Wet op de omzetbelasting 1968
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.
Regeling:	BTW Vrijstelling componisten, schrijvers en journalisten
Beschrijving:	Vrijgesteld van btw zijn diensten die naar aard diensten zijn door een journalist, schrijver of componist.
Doelstelling:	Stimuleren of ondersteunen van bedoelde organisaties en instellingen en verminderen van administratieve lasten.
Ministerie:	OCW, Artikel 14: Cultuur.
Wetsartikel:	Artikel 11 van de Wet op de omzetbelasting 1968
Evaluatie:	Evaluatie BTW-Vrijstellingen Diensten van lijkbezorgers, schrijvers, journalisten en componisten, voordrachten en fondswervende activiteiten, SEO & Dialogic, 2025. Kamerstuk 2024-2025, 32140 nr. 253 .

Persoonsgebonden aftrek

Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Cijfers uit openbare bronnen, waaronder cijfers uit de jaarverslagen van BumaStemra en de KVB.
Regeling:	BTW Vrijstelling voor uitvaartondernemers
Beschrijving:	De diensten van uitvaartondernemers zijn vrijgesteld van btw. Het gaat hier alleen om diensten die worden verricht na het overlijden van een persoon, niet van een (huis)dier. Het kan bijvoorbeeld gaan om de volgende diensten: het verzorgen en opbaren van de overledene, het verzorgen van de uitvaart, het dragen van de lijkst, het verzorgen van de begrafenis of crematie (inclusief de asverstrooiing)
Doelstelling:	Stimuleren of ondersteunen van bedoelde organisaties en instellingen en verminderen van administratieve lasten. Voorkomen belastingheffing op uitgaven die rechtstreeks verband houden met het leed van mensen.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 11 van de Wet op de omzetbelasting 1968
Evaluatie:	Evaluatie BTW-Vrijstellingen Diensten van lijkbezorgers, schrijvers, journalisten en componisten, voordrachten en fondswervende activiteiten, SEO & Dialogic, 2025. Kamerstuk 2024-2025, 32140 nr. 253 .
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Cijfers uit openbare bronnen, waaronder het NIBUD en het CBS.
Regeling:	BTW Vrijstellingen overig
Beschrijving:	Deze categorie «overig» ziet onder andere op de btw-vrijstelling voor verhuur van onroerende zaken, betalingsverkeer, handelingen inzake waardepapieren, beheer van gemeenschappelijke beleggingsfondsen. Diversen, bijvoorbeeld om de moeilijkheden in verband met de vaststelling van de belastbare grondslag te verhelpen of omdat het elders belast is.
Doelstelling:	
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 11 van de Wet op de omzetbelasting 1968
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.
Auto	
Regeling:	IB/LB Korting op de bijtelling voor nulemissieauto's
Beschrijving:	Bij privégebruik van een auto van de zaak geldt voor auto's een bijtelling in de loon- en/of inkomstenbelasting met een vast percentage van de catalogusprijs. Bij privégebruik van een nulemissieauto van de zaak geldt een korting op deze bijtelling tot 2028.
Doelstelling:	Stimulering van emissievrij rijden.
Ministerie:	IenW, Artikel 14: Wegen en verkeersveiligheid.
Wetsartikel:	Artikel 13bis, tweede lid, van de Wet op de loonbelasting 1964 en artikel 3.20, tweede lid, van de Wet inkomstenbelasting 2001
Evaluatie:	Tussenevaluatie fiscale regelingen emissieloze voertuigen en plug-in-hybrides, Dialogic & Decisio & EVConsult, 2022. Kamerstukken II 2022-2023, 32 813 nr. 1179 .
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Data over nieuwverkoppen van de RDW tot en met [t-1], cijfers uit de meest recente publicatie «Mobiliteit in Cijfers Auto's» van de Stichting BOVAG-RAI. De raming is een PxQ met ontwikkeling op basis van de geraamde ontwikkelingen in SPARK. Realisaties tot en met [t-1].
Regeling:	MRB Korting voor nulemissievoertuigen
Beschrijving:	Voor personenauto's met een CO ₂ - uitstoot van 0 gram per kilometer geldt in de MRB een korting tot 2030. Vanaf 2026 is de korting bedoeld om te corrigeren voor het meergewicht van een EV-personeauto ten opzichte van een vergelijkbare fossiele personeauto. Voor overige voertuigen met een CO ₂ - uitstoot van 0 gram per kilometer geldt een korting tot 2026, daarna hebben deze EV's geen korting meer.
Doelstelling:	Stimuleren van emissievrij rijden.
Ministerie:	IenW, Artikel 14: Wegen en verkeersveiligheid.
Wetsartikel:	Artikel 23b, eerste lid, en artikel 31, van de Wet op de motorrijtuigenbelasting 1994
Evaluatie:	Tussenevaluatie fiscale regelingen emissieloze voertuigen en plug-in-hybrides, Dialogic & Decisio & EVConsult, 2022. Kamerstukken II 2022-2023, 32 813 nr. 1179 .
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Cijfers Belastingdienst over juni t/m [t], ramingen met behulp van de geraamde ontwikkelingen in SPARK. De raming is een PxQ op basis van de cijfers voor de maand juni. Realisatie tot en met [t-1].
Regeling:	MRB Verlaagd tarief bestelauto ondernemers

Persoonsgebonden aftrek

Beschrijving:	Voor ondernemers die een bestelauto meer dan bijkomstig in het kader van hun onderneming gebruiken, geldt een verlaagd tarief in de MRB.
Doelstelling:	Stimulering ondernemerschap.
Ministerie:	EZK, Artikel 2: Bedrijvenbeleid: innovatie en ondernemerschap voor duurzame welvaartsgroei.
Wetsartikel:	Artikel 24b van de Wet op de motorrijtuigenbelasting 1994
Evaluatie:	Evaluatierapport «Bijzondere regelingen MRB en BPM», SEO, 2022. Kamerstukken II 2021-2022, 32 800, nr. 76 .
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Cijfers Belastingdienst over juni t/m [t-1]. De raming is een PxQ op basis van de cijfers voor de maand juni met ontwikkeling op basis van het verleden. Realisatie tot en met [t-1].
Regeling:	MRB Verlaagd tarief bestelauto gehandicapten
Beschrijving:	Een verlaagd MRB-tarief is van toepassing op een bestelauto die wordt gebruikt voor het vervoer van een gehandicapte persoon in de cabine van het voertuig en voor het gelijktijdig vervoeren van een niet-opvouwbare rolstoel van die persoon.
Doelstelling:	Tegemoetkoming voor gehandicapten.
Ministerie:	VWS, Premie gefinancierde zorguitgaven.
Wetsartikel:	Artikel 24a van de Wet op de motorrijtuigenbelasting 1994
Evaluatie:	Evaluatierapport «Bijzondere regelingen MRB en BPM», SEO, 2022. Kamerstukken II 2021-2022, 32 800, nr. 76 .
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Cijfers Belastingdienst over juni t/m [t-1]. De raming is een PxQ op basis van de cijfers voor de maand juni met ontwikkeling op basis van het verleden. Realisatie tot en met [t-1].
Regeling:	MRB Kwarttarief en halftarief
Beschrijving:	Voor kampeerauto's, voertuigen voor particulier paardenvervoer, kermis- en circusvoertuigen, rijdende werktuigen en rijdende werkplaatsen geldt een kwarttarief in de MRB. Het overgrote deel hiervan betreft kampeerauto's. Voor kampeerauto's geldt vanaf 2026 een halftarief. Voor paardenvervoer vervalt de korting in de MRB vanaf 2026. Voor vrachtauto's vervalt de korting vanaf 1 juli 2026. Voor bestelauto's van kermis- en circusexploitanten, en voor rijdende werktuigen en rijdende werkplaatsen vervalt de korting vanaf 2028.
Doelstelling:	Ontzien van voertuigen waarmee beperkt gebruik wordt gemaakt van de weg.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 23a. en artikel 30, eerste lid, van de Wet op de motorrijtuigenbelasting 1994
Evaluatie:	Evaluatierapport «Bijzondere regelingen MRB en BPM», SEO, 2022. Kamerstukken II 2021-2022, 32 800, nr. 76 .
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Cijfers Belastingdienst over juni t/m [t]. De raming is een PxQ op basis van de cijfers voor de maand juni met ontwikkeling op basis van het verleden. Realisatie tot en met [t-1].
Regeling:	MRB Vrijstelling taxi's en openbaar vervoer
Beschrijving:	De MRB-vrijstelling geldt onder voorwaarden voor personenauto's die zijn bestemd om geheel of nagenoeg geheel te worden gebruikt voor het verrichten van openbaar vervoer of taxivervoer.
Doelstelling:	Stimuleren van het gebruik van openbaar vervoer en taxivervoer.
Ministerie:	IenW, Artikel 16: Openbaar vervoer en spoor.
Wetsartikel:	Artikel 72, eerste lid, onderdeel n, van de Wet op de motorrijtuigenbelasting 1994
Evaluatie:	Evaluatierapport «Bijzondere regelingen MRB en BPM», SEO, 2022. Kamerstukken II 2021-2022, 32 800, nr. 76 .
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Cijfers Belastingdienst over juni t/m [t-1]. De raming is een PxQ op basis van de cijfers voor de maand juni met ontwikkeling op basis van het verleden. Realisatie tot en met [t-1].
Regeling:	MRB Vrijstelling motorrijtuigen ouder dan 40 jaar
Beschrijving:	Motorrijtuigen van 40 jaar en ouder zijn vrijgesteld van MRB. Vanaf 1 januari 2027 geldt deze vrijstelling voor voertuigen die vóór 1988 zijn toegelaten op de weg.
Doelstelling:	Stimulering behoud van mobiel historisch erfgoed.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 72, eerste lid, onderdeel b, van de Wet op de motorrijtuigenbelasting 1994
Evaluatie:	Evaluatierapport «Bijzondere regelingen MRB en BPM», SEO, 2022. Kamerstukken II 2021-2022, 32 800, nr. 76 .
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Cijfers Belastingdienst over juni t/m [t-1]. De raming is een PxQ op basis van de cijfers voor de maand juni met ontwikkeling op basis van het verleden. Realisatie tot en met [t-1].

Persoonsgebonden aftrek

Regeling:	MRB Vrijstelling diverse voertuigen In de BPM en MRB geldt voor diverse voertuigen een vrijstelling of teruggaafregeling. In de MRB betreft dit (voertuigen voor) politie, defensie, brandweer, ambulance, vervoer van een stoffelijk overschot, dierenambulances, vuilniswagens, aftrek voor het gewicht van een voor rolstoelinstallatie en voertuigen waar gewoonlijk slechts over een geringe afstand van de weg gebruikt gemaakt wordt. In de BPM betreft het (voertuigen voor) politie, defensie, brandweer, ambulance, vervoer van een stoffelijk overschot, dierenambulances, invalidenwagens en vervoer van rolstoelgebruikers in groepsverband.
Beschrijving:	
Doelstelling:	Deze regelingen kennen diverse doelstellingen, waaronder het dienen van het algemeen belang.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 71, eerste lid, en artikel 72, eerste lid, onderdeel a en c-n, van de Wet op de motorrijtuigenbelasting 1994
Evaluatie:	Evaluatierapport «Bijzondere regelingen MRB en BPM», SEO, 2022. Kamerstukken II 2021-2022, 32 800, nr. 76 .
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Cijfers Belastingdienst over juni t/m [t-1]. De raming is een PxQ op basis van de cijfers voor de maand juni met ontwikkeling op basis van het verleden. Realisatie tot en met [t-1].
Regeling:	BZM Teruggaaf belasting zware motorrijtuigen bij gecombineerd vervoer (spoor, binnenwateren of zee) Vrachtwagens die zijn betrokken bij het goederenvervoer tussen lidstaten van de Europese Unie waarbij het begin en/of eindvervoer over de weg wordt verricht en voor het overige gebruik wordt gemaakt van het spoor, binnenwateren, of van een zeetraject kunnen om teruggaaf van bzm (Eurovignet) verzoeken. Van belang voor de teruggaaf van het eurovignet is het feit dat er slechts sprake is van gecombineerd vervoer indien voor het traject dat per spoor of over water wordt afgelegd een vervoersalternatief over de weg aanwezig is. Het zogenoemde deep sea vervoer komt niet voor de teruggaaf in aanmerking, het short sea vervoer onder bepaalde voorwaarden wel. Tevens moet aan bepaalde administratieve eisen worden voldaan om de uitvoering door de belastingdienst mogelijk te maken. De terminals (plaatsen van in- of uitlading bij het spoor) die betrokken zijn bij het begin- en/of het eindvervoer dienen aan deze eisen te voldoen anders kan geen teruggaaf van het eurovignet worden verleend. De terminals dienen voorts in Nederland te zijn gelegen. De BZM wordt per 1-7-2026 afgeschaft en wordt vervangen door de vrachtwagenheffing.
Beschrijving:	
Doelstelling:	Het handhaven en versterken van de logistieke functie van de Nederlandse economie onder optimale milieutechnische voorwaarden. Met de maatregel is beoogd het marktaandeel van milieuvriendelijke vervoerswijzen in het goederenvervoer te versterken en de efficiency en bereikbaarheid in het wegvervoer te verhogen.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 14a van de Wet belasting zware motorrijtuigen
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.
Regeling:	BPM Teruggaaf diverse voertuigen In de BPM en MRB geldt voor diverse voertuigen een vrijstelling of teruggaafregeling. In de MRB betreft dit (voertuigen voor) politie, defensie, brandweer, ambulance, vervoer van een stoffelijk overschot, dierenambulances, vuilniswagens, aftrek voor het gewicht van een voor rolstoelinstallatie en voertuigen waar gewoonlijk slechts over een geringe afstand van de weg gebruikt gemaakt wordt. In de BPM betreft het (voertuigen voor) politie, defensie, brandweer, ambulance, vervoer van een stoffelijk overschot, dierenambulances, invalidenwagens en vervoer van rolstoelgebruikers in groepsverband.
Beschrijving:	
Doelstelling:	Deze regelingen kennen diverse doelstellingen, waaronder het dienen van het algemeen belang.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 15, eerste lid, en artikel 15a, van de Wet op de belasting van personenauto's en motorrijwielen 1992
Evaluatie:	Evaluatierapport «Bijzondere regelingen MRB en BPM», SEO, 2022. Kamerstukken II 2021-2022, 32 800, nr. 76 .
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Cijfers Belastingdienst t/m [t-1]. De raming is een PxQ met ontwikkeling op basis van het verleden. Realisatie tot en met [t-1].
Regeling:	Korting bpm voor bijzondere personenauto's en motorfietsen Voor bijzondere personenauto's en motorfietsen is de grondslag de catalogusprijs. Voor emissievrije bijzondere personenauto's en motorfietsen is per 1 januari 2025 alleen een vaste voet verschuldigd. Voor emissievrije bijzondere personenauto's is deze gelijk aan de vaste voet voor emissievrije personenauto's. voor emissievrije motorfietsen is een aparte vaste voet geïntroduceerd.
Beschrijving:	
Doelstelling:	Stimulering van emissievrij rijden.
Ministerie:	IenW, Artikel 14: Wegen en verkeersveiligheid.

Persoonsgebonden aftrek

Wetsartikel:	Artikel 9a van de Wet op de belasting van personenauto's en motorrijwielen 1992
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	Ja, tot 2031.
Ramingsgrond:	Cijfers van catalogusprijzen in het wagenpark van de RDW t/m juni [t]. De raming is een PxQ met ontwikkeling op basis van het verleden. Realisatie tot en met [t-1].
Accijns	
Regeling:	Accijns verlaagd tarief kleine brouwerijen
Beschrijving:	Het tarief van de bieraccijns voor kleine brouwerijen is lager dan het algemene tarief .
Doelstelling:	In het belastingstelsel van voor 1992 betaalden kleine brouwerijen relatief veel belasting. Het verlaagde tarief was een compensatie hiervoor.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 7, tweede lid, van de Wet op de accijns
Evaluatie:	Evaluatie verlaagd tarief kleine brouwerijen, FIN, 2026. Kamerstuk 2025-2026, 32140 nr. 287 .
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.
Regeling:	Accijns vrijstelling gebruik van stookolie (met name zeevaart)
Beschrijving:	Op grond van artikel 14, eerste lid, onderdeel c, van Richtlijn 2003/96/EG (ETD) moet voor energieproducten die worden gebruikt voor commerciële zeescheepvaart vrijstelling van accijns worden verleend.
Doelstelling:	Voorkomen van verstoring van de internationale concurrentieverhoudingen veroorzaakt door accijnzen op brandstof voor vaartuigen.
Ministerie:	IenW, Artikel 18: Scheepvaart en havens.
Wetsartikel:	Artikel 66, eerste lid, onderdeel a, van de Wet op de accijns
Evaluatie:	Evaluatierapport Belastinguitgaven op het terrein van de accijnzen, FIN, 2008. Kamerstukken II 2007-2008, 31 200 IXB, nr. 18 .
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.
Regeling:	Accijns vrijstelling gebruik van diesel/benzine (met name binnenvaart)
Beschrijving:	De accijnsvrijstelling voor het gebruik van minerale oliën in de binnenvaart is een facultatieve vrijstelling in de ETD. De vrijstelling van accijns voor minerale oliën in de binnenvaart is gebaseerd op het Gasolieprotocol 1952 bij de Akte van Mannheim, waaruit voor de verdragsstaten - waaronder Nederland - een verplichting tot vrijstelling voortvloeit. Daarnaast moet op grond van artikel 14, eerste lid, onderdeel c, van Richtlijn 2003/96/EG (ETD) voor energieproducten die worden gebruikt voor de commerciële zeescheepvaart vrijstelling van accijns worden verleend.
Doelstelling:	N.v.t.
Ministerie:	IenW, Artikel 18: Scheepvaart en havens.
Wetsartikel:	Artikel 66, eerste lid, onderdeel a, van de Wet op de accijns
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.
Regeling:	Accijns vrijstelling gebruik van kerosine in het internationale luchtverkeer
Beschrijving:	Op grond van artikel 14, eerste lid, onderdeel b, van Richtlijn 2003/96/EG (ETD) en internationale verdragen moeten energieproducten die worden gebruikt voor de commerciële luchtvaart vrijstelling van accijns worden verleend. Binnenlandse vluchten kunnen wel worden belast, hetgeen in Nederland in de periode van 1 januari 2005 tot 1 januari 2012 ook gebeurde. Inmiddels worden de energieproducten die worden gebruikt voor binnenlandse vluchten ook niet meer belast.
Doelstelling:	Voorkomen van verstoring van de internationale concurrentieverhoudingen veroorzaakt door accijnzen op brandstof voor luchtvaartuigen.
Ministerie:	IenW, Artikel 17: Luchtvaart.
Wetsartikel:	Artikel 66, eerste lid, onderdeel b, van de Wet op de accijns
Evaluatie:	CE Delft Afbouw vrijstelling accijnzen bunkerbrandstoffen, CE Delft, 2023. Kamerstukken 2023-2024, 36432 nr. 3 .
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.
Regeling:	Accijns raffinaderijvrijstelling

Persoonsgebonden aftrek

Beschrijving:	De vrijstelling voor minerale oliën die in de raffinaderij zelf worden geproduceerd en energetisch worden ingezet, is verplicht onder de Richtlijn energiebelastingen (ETD). Minerale oliën die extern worden ingekocht en vervolgens direct energetisch in het proces worden ingezet zijn optioneel vrijgesteld onder de Richtlijn energiebelastingen. Dit deel van de vrijstelling kan dus op nationaal niveau worden afgeschaft.
Doelstelling:	Voorkomen dubbele belasting (verplicht onbelast op basis van de Richtlijn energiebelastingen)
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 2, negende lid, van de Wet op de accijns
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.

Regeling:	Accijns vrijstelling tabak, alcohol en motorbrandstof diplomatiek personeel en medewerkers internationale organisaties
Beschrijving:	Diplomatiek en consulaire personeel en medewerkers van internationale organisaties (IO's) genieten in Nederland bepaalde fiscale privileges, waaronder, afhankelijk van de functie van de betreffende functionaris en onder toepassing van quota, vrijstellingen van accijns op tabak, alcohol en motorbrandstof. Waar bepaalde fiscale privileges verplicht door Nederland dienen te worden verleend, geldt dat niet voor deze specifieke vrijstellingen. Dit zijn zogenoemde courtoisieprivileges.
Doelstelling:	Attractiviteit van Nederland als gastland voor diplomatieke missies en IO's en hun personeel bevorderen.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 69, eerste lid, onderdeel a en b, van de Wet op de accijns
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.

Assurantiebelasting

Regeling:	ASB Vrijstelling Brede Weersverzekering
Beschrijving:	Brede weersverzekeringen afgesloten door een actieve landbouwer zoals bedoeld in de EU Verordening nr. 1307/2013 zijn vrijgesteld van assurantiebelasting.
Doelstelling:	De deelname van agrariërs aan de brede weersverzekering stimuleren.
Ministerie:	LNVN, Artikel 21: Land- en tuinbouw.
Wetsartikel:	Artikel 24 van de Wet op belastingen van rechtsverkeer
Evaluatie:	Evaluatie van de Subsidieregeling Brede Weersverzekering, Ecorys & Wageningen University, 2024. Kamerstukken 2023-2024, 36410-XIV nr. 102.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Expertraming subsidiebenutting voor de premie brede weersverzekering op basis van informatie van de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO)

Regeling:	ASB Vrijstelling levensverzekeringen
Beschrijving:	Levensverzekeringen zijn vrijgesteld van de assurantiebelasting.
Doelstelling:	Het niet belasten van verzekeringen met een sociaal karakter, voorkomen van ontmoediging van sparen en voorkomen moeilijkheden in de uitvoering.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 24 van de Wet op belastingen van rechtsverkeer
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Jaarverslag van het Verbond van Verzekeraars

Regeling:	ASB Vrijstelling ongevallen-, invaliditeits- en arbeidsongeschiktheidsverzekeringen
Beschrijving:	Ongevallen-, invaliditeits-, en arbeidsongeschiktheidsverzekeringen zijn vrijgesteld van assurantiebelasting.
Doelstelling:	Het niet belasten van verzekeringen met een sociaal karakter.
Ministerie:	SZW, Artikel 3: Arbeidsongeschiktheid.
Wetsartikel:	Artikel 24 van de Wet op belastingen van rechtsverkeer
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Rapport over de omvang van de verzekeringsmarkt van het Verbond van Verzekeraars

Persoonsgebonden aftrek

Regeling:	ASB Vrijstelling ziekte- en ziektekostenverzekering, zorgverzekering ZVW
Beschrijving:	Ziekte- en ziektekostenverzekeringen zoals bedoeld in de Zorgverzekeringswet zijn vrijgesteld van de assurantiebelasting.
Doelstelling:	Het niet belasten van verzekeringen met een sociaal karakter.
Ministerie:	VWS, Premie gefinancierde zorguitgaven.
Wetsartikel:	Artikel 24 van de Wet op belastingen van rechtsverkeer
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Begroting van Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport
Regeling:	ASB Vrijstelling werkloosheidsverzekeringen
Beschrijving:	Werkloosheidsverzekeringen zijn vrijgesteld van de assurantiebelasting.
Doelstelling:	Het niet belasten van verzekeringen met een sociaal karakter.
Ministerie:	SZW, Artikel 5: Werkloosheid.
Wetsartikel:	Artikel 24 van de Wet op belastingen van rechtsverkeer
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.
Regeling:	ASB Vrijstelling zeeschepen
Beschrijving:	Verzekeringen van zeeschepen zijn vrijgesteld van de assurantiebelasting, met uitzondering van pleziervaartuigen. Het gaat hier om cascoverzekeringen (het zeeschip zelf, niet de inhoud daarvan) en de risico's die de reder heeft door het varen van een zeeschip.
Doelstelling:	Voorkomen van verstoring van de internationale concurrentieverhoudingen
Ministerie:	IenW, Artikel 18: Scheepvaart en havens.
Wetsartikel:	Artikel 24 van de Wet op belastingen van rechtsverkeer
Evaluatie:	Eindrapport Evaluatie Assurantiebelasting, Dialogic, 2020. Kamerstuk 2019-2020, 35 302 nr. 76 .
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Op basis van evaluatierapport assurantiebelasting (2020) en jaarcijfers over de moniale premie-volume in de maritieme sector
Regeling:	ASB Vrijstelling transportverzekeringen
Beschrijving:	Transportverzekeringen zijn vrijgesteld van de assurantiebelasting. Dit zijn verzekeringen tegen risico's van schade als gevolg van vervoer van goederen over zee, land, binnenwateren en door de lucht.
Doelstelling:	Voorkomen van verstoring van de internationale concurrentieverhoudingen en vermijden dat bestaande handelsgebruiken worden doorbroken als gevolg van de heffing van assurantiebelasting.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 24 van de Wet op belastingen van rechtsverkeer
Evaluatie:	Eindrapport Evaluatie Assurantiebelasting, Dialogic, 2020. Kamerstuk 2019-2020, 35 302 nr. 76 .
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Op basis van evaluatierapport assurantiebelasting (2020) en financieel jaarverslag verzekeringsbranche
Regeling:	ASB Vrijstelling exportkredietverzekeringen
Beschrijving:	Exportkredietverzekeringen zijn vrijgesteld van de assurantiebelasting. De vrijstelling geldt voor zowel publieke als private exportkredietverzekeringen.
Doelstelling:	Beschermen van de internationale concurrentiepositie van Nederlandse exporteurs.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 24 van de Wet op belastingen van rechtsverkeer
Evaluatie:	Eindrapport Evaluatie Assurantiebelasting, Dialogic, 2020. Kamerstuk 2019-2020, 35 302 nr. 76 .
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Op basis van jaarverslagen Atradius en Dutch State business
Regeling:	ASB Vrijstelling luchtvaartuigen
Beschrijving:	Verzekeringen van luchtvaartuigen zijn vrijgesteld van de assurantiebelasting. Het gaat om cascoverzekeringen (het luchtvaartuig zelf, niet de inhoud daarvan).

Persoonsgebonden aftrek

Doelstelling:	Voorkomen van verstoring van de internationale concurrentieverhoudingen
Ministerie:	IenW, Artikel 17: Luchtvaart.
Wetsartikel:	Artikel 24 van de Wet op belastingen van rechtsverkeer
Evaluatie:	Eindrapport Evaluatie Assurantiebelasting, Dialogic, 2020. Kamerstuk 2019-2020, 35 302 nr. 76 .
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.
Overdrachtsbelasting (niet woning gerelateerd)	
Regeling:	OVB Vrijstelling cultuurgrond
Beschrijving:	Vrijgesteld is de verkrijging van cultuurgrond – daaronder begrepen de rechten van erfpacht of beklemming daarop – die ten behoeve van de landbouw bedrijfsmatig wordt geëxploiteerd. Voorwaarde is dat de exploitatie van de cultuurgrond voor een aaneensluitende periode van tien jaar wordt voortgezet.
Doelstelling:	Landbouwstructuur verbeteren en voorkomen belasten van verplaatsing van land- en tuinbouwbedrijven als gevolg van overheidsingrijpen
Ministerie:	LVVN, Artikel 21: Land- en tuinbouw.
Wetsartikel:	Artikel 15 van de Wet op belastingen van rechtsverkeer
Evaluatie:	Evaluatie bos natuur cultuurgrond, SEO, 2026. Kamerstuk 2025-2026, 36812 nr. 124 .
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Cijfers Belastingdienst t/m [t-9]. Vanaf [t-9] raming aan de hand van lange termijn ontwikkeling
Regeling:	OVB Vrijstelling bedrijfsoverdracht in familiesfeer
Beschrijving:	Vrijgesteld van overdrachtsbelasting is de verkrijging door een familielid van goederen die behoren tot en dienstbaar zijn aan (de continuering) van een onderneming. De regeling vindt slechts toepassing indien de overdragende ondernemer een ouder of grootouder betreft en de onderneming in haar geheel (al dan niet in fasen) wordt voortgezet door het verkrijgende familielid.
Doelstelling:	Versnippering van de onderneming voorkomen en stimuleren bedrijfsopvolging tijdens leven.
Ministerie:	EZK, Artikel 2: Bedrijvenbeleid: innovatie en ondernemerschap voor duurzame welvaartsgroei.
Wetsartikel:	Artikel 15 van de Wet op belastingen van rechtsverkeer
Evaluatie:	Eindrapport Evaluatie fiscale regelingen gericht op bedrijfsoverdracht, SEO, 2016. Kamerstukken II 2015-2016, 34 302 nr. R.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Cijfers Belastingdienst t/m [t-9]. Vanaf [t-9] raming aan de hand van lange termijn ontwikkeling
Regeling:	OVB Vrijstelling wijkontwikkelingsmaatschappijen
Beschrijving:	Wijkontwikkelingsmaatschappijen zijn tijdelijke samenwerkingsverbanden ter bevordering van stedelijke herstructurering. Door de vrijstelling kunnen betrokken partijen onder strikte voorwaarden onroerende zaken overdragen aan een WOM en later weer terug geleverd krijgen zonder verschuldigdheid van overdrachtsbelasting.
Doelstelling:	Stimulering van stedelijke herstructurering.
Ministerie:	VRO, Artikel 1: Volkshuisvestiging.
Wetsartikel:	Artikel 15, eerste lid, onderdeel o en onderdeel oa, van de Wet op belastingen van rechtsverkeer
Evaluatie:	Evaluatie van vier vrijstellingen in de overdrachtsbelasting, SEO, 2025. Kamerstuk 2024-2025, 36602 nr. 153 .
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.
Regeling:	OVB Vrijstelling wooninvesteringsfondsen
Beschrijving:	Woningcorporaties kunnen ter financiering van stedelijke herstructureringsprojecten woningen verkopen aan het speciaal daarvoor opgerichte Wooninvesteringsfonds. Die verkrijging is onder voorwaarden vrijgesteld.
Doelstelling:	Stimulering van stedelijke herstructurering.
Ministerie:	VRO, Artikel 1: Volkshuisvestiging.
Wetsartikel:	Artikel 15, eerste lid, onderdeel n, van de Wet op belastingen van rechtsverkeer
Evaluatie:	Evaluatie van vier vrijstellingen in de overdrachtsbelasting, SEO, 2025. Kamerstuk 2024-2025, 36602 nr. 153 .
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.
Regeling:	OVB Vrijstelling bij kavelruil
Beschrijving:	Vrijgesteld van overdrachtsbelasting is de overdracht van onroerende zaken via kavelruil Dit maakt het eenvoudiger om bijvoorbeeld gronden van eigenaren dicht bij elkaar te brengen.

Persoonsgebonden aftrek

Doelstelling:	Bevorderen structuurverbetering van het landelijk gebied door de aankoop en ruil van gronden te faciliteren.
Ministerie:	LNVN, Artikel 22: Natuur, visserij en landelijk gebied.
Wetsartikel:	Artikel 15 van de Wet op belastingen van rechtsverkeer
Evaluatie:	Evaluatie bos natuur cultuurgrond, SEO, 2026. Kamerstuk 2025-2026, 36812 nr. 124 .
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.
Regeling:	OVV Vrijstelling bij herkaveling
Beschrijving:	Vrijgesteld van overdrachtsbelasting is de overdracht van onroerende zaken via herverkaveling. Dit maakt het eenvoudiger om bijvoorbeeld wegen, waterlopen en overige infrastructuur aan te leggen.
Doelstelling:	Bevorderen structuurverbetering van het landelijk gebied door de aankoop en ruil van gronden te faciliteren.
Ministerie:	LNVN, Artikel 22: Natuur, visserij en landelijk gebied.
Wetsartikel:	Artikel 15 van de Wet op belastingen van rechtsverkeer
Evaluatie:	Evaluatie bos natuur cultuurgrond, SEO, 2026. Kamerstuk 2025-2026, 36812 nr. 124 .
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.
Regeling:	OVV Vrijstelling natuurgrond
Beschrijving:	Vrijgesteld is de verkrijging van natuurgrond, daaronder begrepen de rechten van erfpacht of beklemming daarop. De vrijstelling is beperkt tot grond. Voor zover er opstallen aanwezig zijn, is de vrijstelling daarop niet van toepassing. Als voorwaarde voor de vrijstelling geldt dat tot minimaal tien jaar na de verkrijging de natuurgrond nog steeds behouden en ontwikkeld wordt.
Doelstelling:	Bevorderen en behoud van natuurschoon in handen van private partijen.
Ministerie:	LNVN, Artikel 22: Natuur, visserij en landelijk gebied.
Wetsartikel:	Artikel 15 van de Wet op belastingen van rechtsverkeer
Evaluatie:	Evaluatie bos natuur cultuurgrond, SEO, 2026. Kamerstuk 2025-2026, 36812 nr. 124 .
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.
Regeling:	OVV Vrijstelling inbreng of omzetting van een onderneming
Beschrijving:	Als er sprake is van inbreng van onroerende zaken in een maatschap, vennootschap onder firma of commanditaire vennootschap of als een onderneming wordt omgezet in een nv of bv is onder voorwaarden een vrijstelling van toepassing.
Doelstelling:	Het rechtsverkeer niet belemmeren voor ondernemers.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 15 van de Wet op belastingen van rechtsverkeer
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.
Regeling:	OVV vrijstelling verdeling of vereffening vermogen van een onderneming/vennootschap (f)
Beschrijving:	Een verkrijging krachtens verdeling of vereffening van het vermogen van een onderneming/vennootschap is vrijgesteld wanneer aan bepaalde voorwaarden wordt voldaan. Deze vrijstelling betreft de keerzijde van de vrijstelling voor inbreng of omzetting.
Doelstelling:	Het rechtsverkeer niet belemmeren voor ondernemers.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 15 van de Wet op belastingen van rechtsverkeer
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.
Regeling:	OVV vrijstelling verdeling gemeenschap samenwoners
Beschrijving:	Een verkrijging krachtens verdeling van een gemeenschap tussen samenwoners is vrijgesteld mits aan de voorwaarden wordt voldaan.
Doelstelling:	Het voorkomen van situaties die niet rechtvaardig worden geacht.

Persoonsgebonden aftrek

Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 15 van de Wet op belastingen van rechtsverkeer
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.
Regeling:	OVB vrijstelling juridische fusie
Beschrijving:	Wanneer sprake is van een juridische fusie is onder voorwaarden een vrijstelling van toepassing
Doelstelling:	Het rechtsverkeer niet belemmeren voor ondernemers.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 15 van de Wet op belastingen van rechtsverkeer
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.
Regeling:	OVB vrijstelling bedrijfsfusie
Beschrijving:	Wanneer sprake is van een bedrijfsfusie is onder voorwaarden een vrijstelling van toepassing
Doelstelling:	Het rechtsverkeer niet belemmeren voor ondernemers.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 15 van de Wet op belastingen van rechtsverkeer
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.
Regeling:	OVB vrijstelling interne reorganisatie
Beschrijving:	Bij een interne reorganisatie is onder voorwaarden een vrijstelling van toepassing.
Doelstelling:	Het rechtsverkeer niet belemmeren voor ondernemers.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 15 van de Wet op belastingen van rechtsverkeer
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.
Regeling:	OVB vrijstelling juridische splitsing
Beschrijving:	Bij een juridische splitsing is onder voorwaarden een vrijstelling van toepassing.
Doelstelling:	Het rechtsverkeer niet belemmeren voor ondernemers.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 15 van de Wet op belastingen van rechtsverkeer
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.
Regeling:	OVB vrijstelling taakoverdracht tussen vereniging of ANBI
Beschrijving:	Wanneer sprake is van een taakoverdracht tussen verenigingen of algemeen nut beogende instellingen is onder voorwaarden een vrijstelling van toepassing
Doelstelling:	Het voortzetten van taken die het algemeen nut beogen.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 15, eerste lid, onderdeel h van de Wet op belastingen van rechtsverkeer
Evaluatie:	Evaluatie van vier vrijstellingen in de overdrachtsbelasting, SEO, 2025. Kamerstuk 2024-2025, 36602 nr. 153 .
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Op basis van realisaties [t-2] cijfers Belastingdienst. Raming voor [t-1] en [t] op basis van realisaties uit verleden en WOZ ontwikkeling macro-data van CPB.
Regeling:	OVB vrijstelling door verkrijger aangebrachte zaken

Persoonsgebonden aftrek

Beschrijving:	Wanneer een zaak wordt verkregen die is aangebracht door of in opdracht en voor rekening van de verkrijger is de verkrijging van de zaak vrijgesteld, voor zover de waarde van de verkregen onroerende zaak door de verkrijging van de zelf aangebrachte zaak is toegenomen.
Doelstelling:	Het voorkomen van situaties die niet rechtvaardig worden geacht.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 15 van de Wet op belastingen van rechtsverkeer
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.
Regeling:	OVB vrijstelling bodembestandsdelen
Beschrijving:	Wanneer bodembestandsdelen zoals zand, grind, veen en terpaarde als gevolg van een beding geacht worden niet te zijn geleverd is hierover geen OVB verschuldigd.
Doelstelling:	Het voorkomen van situaties die niet rechtvaardig worden geacht.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 15 van de Wet op belastingen van rechtsverkeer
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.
Regeling:	OVB vrijstelling kabels en leidingen
Beschrijving:	Als een netwerk voor transport van stoffen, energie of informatie wordt verkregen is dit vrijgesteld.
Doelstelling:	Het voorkomen van situaties die niet rechtvaardig worden geacht.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 15 van de Wet op belastingen van rechtsverkeer
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.
Regeling:	OVB vrijstelling publiekrechtelijke lichamen
Beschrijving:	Verkrijging van onroerende zaken door publiekrechtelijke lichamen (o.a. de Staat, provincie, gemeente, waterschap) is vrijgesteld van overdrachtsbelasting.
Doelstelling:	Het afbakenen van de grondslag.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 15 van de Wet op belastingen van rechtsverkeer
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.
Regeling:	OVB vrijstelling onderwijs
Beschrijving:	Er geldt in bepaalde gevallen een vrijstelling als een onroerende zaak die bestemd is voor onderwijs wordt verkregen door een onderwijsinstelling.
Doelstelling:	Het afbakenen van de grondslag.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 15 van de Wet op belastingen van rechtsverkeer
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.
Regeling:	OVB vrijstelling herstel art.19
Beschrijving:	Op basis van art. 19 WBR kan op verzoek teruggaaf worden verleend als de toestand vóór een verkrijging feitelijk en rechtens wordt hersteld als gevolg van een vervulling van een ontbindende voorwaarde, nietigheid of vernietiging en ontbinding wegens niet-nakoming van een verbintenis. Voor het geval een situatie als bedoeld in art. 19 WBR leidt tot teruglevering, is de verkrijging vrijgesteld.
Doelstelling:	Het voorkomen van situaties die niet rechtvaardig worden geacht.

Persoonsgebonden aftrek

Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 15 van de Wet op belastingen van rechtsverkeer
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.
Regeling:	OVB vrijstelling staatsbosbeheer
Beschrijving:	De verkrijging van bepaalde objecten door Staatsbosbeheer is vrijgesteld zolang het niet gaat om bedrijfsondersteunende onroerende zaken.
Doelstelling:	Het afbakenen van de grondslag.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 15 van de Wet op belastingen van rechtsverkeer
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.
Regeling:	OVB vrijstelling samenloop omzetbelasting
Beschrijving:	Voorkomt dat er in bepaalde situaties zowel overdrachtsbelasting als omzetbelasting verschuldigd is. Wanneer de levering van het onroerend goed van rechtswege is belast met btw is er geen overdrachtsbelasting verschuldigd.
Doelstelling:	Het voorkomen van dubbele belastingheffing.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 15 van de Wet op belastingen van rechtsverkeer
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.
Regeling:	OVB vrijstelling wilsrecht
Beschrijving:	Een verkrijging krachtens erfrecht is geen belastbare verkrijging op grond van artikel 3 lid 1 WBR. Een verkrijging krachtens uitoefening van een wilsrecht als bedoeld in de artikelen 19, 20, 21 en 22 van boek 4 van het Burgerlijk Wetboek is wel een belastbare verkrijging, maar deze is vrijgesteld.
Doelstelling:	Het voorkomen van dubbele belastingheffing.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 15 van de Wet op belastingen van rechtsverkeer
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.
Regeling:	OVB vrijstelling overdracht DAEB vastgoed tussen woningcorporaties
Beschrijving:	Wanneer woningcorporaties DAEB-vastgoed aan elkaar overdragen is een vrijstelling van toepassing
Doelstelling:	Het stimuleren van het overnemen van bezit tussen woningcorporaties
Ministerie:	VRO, Artikel 1: Volkshuisvestiging.
Wetsartikel:	Artikel 15 van de Wet op belastingen van rechtsverkeer
Evaluatie:	Evaluatie van vier vrijstellingen in de overdrachtsbelasting, SEO, 2025. Kamerstuk 2024-2025, 36602 nr. 153 .
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Raming is gebaseerd op gegevens van de Belastingdienst en aannames gebaseerd op aanvullende informatie.

Bankenbelasting

Regeling:	Drempelbedrag bankenbelasting
Beschrijving:	De bankenbelasting kent een doelmatigheidsvrijstelling. Dit bedrag wordt in mindering gebracht op de belastbare som, doch niet verder dan tot nihil.
Doelstelling:	Het doel is ten eerste een gelijk spelveld creëren tussen grote en kleine banken. Dat spelveld was in het voordeel van grote banken dankzij schaalvoordelen en goedkopere leningen dankzij de impliciete overheidsgarantie. Het tweede doel is het beperken van de administratieve lasten bij banken en de uitvoeringslasten bij de Belastingdienst.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 9 van de Wet bankenbelasting

Persoonsgebonden aftrek

Evaluatie:	Evaluatie bankenbelasting 2021, FIN, 2021. Kamerstukken II 2021-2022, 32 545, nr. 151 .
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Geen raming.
Kansspelbelasting	
Regeling:	Kleine prijzenvrijstelling/Vrijstelling prijzen onder 449 euro
Beschrijving:	Loterijen betalen kansspelbelasting over uitgekeerde prijzen. Prijzen tot € 449 zijn volledig vrijgesteld.
Doelstelling:	Kleine prijzen buiten de kansspelbelasting houden en organisatoren van kansspelen niet op zadelen met veel administratieve lasten voor kleine prijzen.
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 4 van de Wet op de kansspelbelasting
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Op basis van jaarverslagen loterijen en KSB aangiften over [t-1]. Schatting over [t] en [t+1] op basis van inkomstenraming kansspelbelasting. Reeks bevat geen realisaties.
Verbruiksbelasting	
Regeling:	Vrijstelling mineraalwater
Beschrijving:	Over mineraalwater wordt geen verbruiksbelasting alcoholvrije dranken betaald.
Doelstelling:	Stimuleren gezond gedrag
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 6 van de Wet op de verbruiksbelasting van alcoholvrije dranken
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Op basis van aangiftecijfers van de belastingdienst kan de omvang geschat worden. Reeks bevat geen realisaties.
Regeling:	Vrijstelling zuivel- en sojadranken
Beschrijving:	Over bepaalde zuivel dranken wordt geen verbruiksbelasting alcoholvrije dranken betaald
Doelstelling:	Stimuleren gezond gedrag
Ministerie:	Fin, Artikel 1: Belastingen.
Wetsartikel:	Artikel 9, derde lid, onderdeel a (en onderdeel b voor soja), van de Wet op de verbruiksbelasting van alcoholvrije dranken
Evaluatie:	N.v.t.
Horizonbepaling:	N.v.t.
Ramingsgrond:	Op basis van cijfers van het RIVM kan geschat worden hoe groot de zuivelconsumptie is. Dit wordt vermenigvuldigd met het tarief van de verbruiksbelasting alcoholvrije dranken. Reeks bevat geen realisaties.
Afkortingen	
ASB	Assurantiebelasting
BPM	Belasting van personenauto's en motorrijwielen
BTW	Belasting over de toegevoegde waarde
EB	Energiebelasting
IB	Inkomstenbelasting
LB	Loonbelasting
MIMOSI	Microsimulatiemodel van het Centraal Planbureau (CPB)
MRB	Motorrijtuigenbelasting
OVb	Overdrachtsbelasting
VPB	Vennootschapsbelasting

5 GRONDSLAGEN EN OPBRENGSTEN BELASTINGEN

5.1 Inleiding

In deze bijlage wordt een nader overzicht gegeven van de opbouw van de opbrengsten voor een aantal belastingsoorten over de periode 2019-2024. Dit overzicht draagt bij aan een betere informatievoorziening over de belastingopbrengsten. Hiermee wordt ook opvolging gegeven aan de aanbevelingen van het rapport [Verantwoord belasten - voor een beter belastingstelsel](#) van de Algemene Rekenkamer om gedetailleerde meerjarige cijfers over de belastingopbrengsten te verstrekken. Het is dit jaar voor het eerst dat deze bijlage verschijnt en deze bijlage zal een vast onderdeel worden van de Miljoenennota.

De belastingsoorten waarvoor in deze bijlage de opbouw van de opbrengsten wordt weergegeven zijn de loon- en inkomstenheffing, de omzetbelasting, de vennootschapsbelasting, de overdrachtsbelasting, de dividendbelasting, de energiebelasting en de schenk- en erfbelasting. Hierbij is in eerste instantie de aandacht uitgegaan naar de grootste belastingsoorten aangevuld met belastingsoorten waarvoor een nadere uitsplitsing meerwaarde biedt ten opzichte van de reeds in de begrotingsstukken opgenomen cijfers. De belastingopbrengsten en grondslagen zijn voor alle belastingsoorten, met uitzondering van de omzetbelasting, gebaseerd op de aanslagbestanden van de Belastingdienst. Voor de omzetbelasting is in aanvulling op de gegevens van de Belastingdienst gebruik gemaakt van informatie van het CBS.

De informatie die wordt weergegeven per belastingsoort varieert al naargelang de belastingsoort daartoe aanleiding geeft en al naargelang de belastingsoort omvangrijker is.¹⁴ In beginsel bevatten de overzichten de belastingopbrengsten uitgesplitst naar belastingobject, -tarief, of beide. Voor sommige belastingsoorten is deze verder aangevuld met informatie over de grondslag.¹⁵

De overzichten in deze bijlage zijn weergegeven op transactiebasis net als de gegevens in de bijlage [fiscale regelingen](#). Op transactiebasis betekent dat de belastingopbrengsten worden gerapporteerd in het jaar waarin het belastbare feit daadwerkelijk plaatsvindt, *niet* wanneer de belasting is afgedragen of betaald. De belastingopbrengsten in de bijlage over [de belasting - en premieontvangsten](#) en in de [hoofdstuk](#) van de Miljoenennota zijn op EMU-basis. Deze cijfers zijn daarmee beter vergelijkbaar tussen landen en sluiten doorgaans directer aan bij wanneer de belasting daadwerkelijk is afgedragen of betaald.

5.2 Loon- en inkomstenheffing en premies volksverzekeringen

In Nederland worden voor de loon- en inkomstenbelasting inkomens onderverdeeld in drie groepen (boxen), elk met een eigen tarief. Het inkomen uit werk en woning valt in box 1, inkomen uit aanmerkelijk belang wordt belast

¹⁴ Voor deze belastingsoorten bevat een dergelijke uitsplitsing de meeste meerwaarde ten opzichte van de informatie die reeds elders in deze nota is vermeld. Daarnaast volgt dit direct de benoemde aanbeveling van de Algemene Rekenkamer. De getoonde onderliggende posten bepalen uiteindelijk waarover belasting betaald dient te worden. Daarnaast speelt bij de loon- en inkomstenbelasting mee dat heffingskortingen met inkomen uit verschillende boxen verrekend kunnen worden waardoor de verschuldigde belasting per box niet vast te stellen is zonder aannames te doen over de toerekening van de heffingskortingen.

¹⁵ De belastingopbrengst is de belastinggrondslag vermenigvuldigd met het belastingtarief.

in box 2, en inkomen uit sparen en beleggen wordt belast in box 3. Voor box 1 geldt een oplopend tarief met meerdere schijven. Over het inkomen in de eerste schijf wordt naast belasting ook premie volksverzekeringen betaald.

In tabel 5.2.1. is weergegeven hoe de grondslag van de loon- en inkomstenheffing over de boxen is verdeeld. Weergegeven is de grondslag na persoonsgebonden aftrek en andere grondslagverminderende posten.¹⁶ Dit inkomen vormt de grondslag waarover de verschuldigde belasting en premies worden berekend: het belastbaar inkomen. Informatie over persoonsgebonden aftrek kan gevonden worden in bijlage [fiscale regelingen](#).

Tabel 5.2.1 Grondslag en opbrengst loon- en inkomstenheffing per box incl. uitsplitsing naar belastingschijf voor box 1 (lopende prijzen in € miljard)^{1,2,3}

	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Grondslag						
Box 1	392,4	409	432,6	466,3	506,1	537,4
Box 2	29,9	16,8	17,2	22,3	66,4	20,7
Box 3	14,3	14,1	12,4	12,5	21,5	23,1
Opbrengst						
Te betalen loonheffing	102,4	102,6	105,6	114,4	119,6	127,1
Te betalen inkomstenheffing	2,6	2,9	3,9	6	15,9	10,7
Te betalen belasting loon- en inkomstenbelasting	105	105,5	109,5	120,3	135,5	137,8

- 1 De sterke toename van de grondslag in box 2 in 2023 is het gevolg van anticipatie op de tariefverhoging in box 2 in 2024 en de invoering van de Wet excessief lenen.
- 2 De stijging in de grondslag van box 3 tussen 2022 en 2023 komt doordat het vermogen in onroerende zaken flink gestegen is door de actualisatie van de leegwaardertabel. Daarnaast zijn de forfaits tussen 2022 en 2023 flink gestegen. Zo is het forfait op spaargeld van 0% in 2022 gestegen naar bijna 1% in 2023.
- 3 Loonheffing is een voorheffing op de inkomstenheffing en wordt door een inhoudingsplichtige op het loon of uitkering ingehouden en aan de belastingdienst betaald. Inkomstenheffing is het bedrag aan belasting dat de belastingdienst na de jaarlijkse aangifte over je totale inkomsten vaststelt. Omdat er via de loonheffing vaak al veel belasting is betaald, blijft de budgettaire omvang van de inkomstenheffing beperkt.

In tabel 5.2.2. is de grondslag in box 1 uitgesplitst naar inkomenscategorïeën. Het gaat om de categorieën loon (inclusief pensioenen en uitkeringen), winst uit onderneming, resultaat uit overige werkzaamheden, periodieke uitkeringen en uitgaven voor de inkomensvoorziening en elders belast of vrijgestelde internationale organisaties. Dit laatste ziet op bijvoorbeeld inkomen waarvoor het heffingsrecht in belastingverdragen toevallt aan een andere jurisdictie of waarvoor deze anders is belegd in verband met zetelverdragen. Daarnaast is een uitsplitsing gemaakt naar verschillende schijven.

Tabel 5.2.2 Grondslagen loon- en inkomstenheffing verdere uitsplitsing box 1 (lopende prijzen in € miljard)¹

	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Grondslag						
Inkomenscategorie						
Loon (inclusief pensioenen en uitkeringen)	383,1	399,3	418,2	444,1	481,1	512,9
Winst uit onderneming	30,2	29,7	34,1	39,2	43,4	45,2
Resultaat uit overige werkzaamheden	2,9	3	3,3	3,6	3,9	4
Periodieke uitkeringen	0,7	0,7	0,7	0,6	0,6	0,5
Uitgaven voor inkomensvoorziening	- 2,3	- 2,4	- 2,5	- 2,6	- 3,3	- 3,8
Elders belast en bij vrijgestelde internationale organisaties	1,5	1,5	1,5	1,6	1,9	2,1
Schijven						

¹⁶ Inclusief grondslag die in de loonheffing is betrokken.

	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Eerste schijf	291,3	301,2	313,6	332,5	360,1	377,6
Tweede schijf	67,8	71,9	75,4	86	95,6	105,9
Derde schijf	33,2	35,9	43,5	47,9	50,4	54,2

1 De categorie «Elders belast en bij vrijgestelde internationale organisaties» is opgenomen ter informatie, overeenkomstig de presentatie in het rapport van de Algemene Rekenkamer. Over deze inkomsten wordt geen IB of LB geheven.

Voor een auto van de zaak die ter beschikking gesteld wordt en die ook privé gebruikt wordt, geldt een bijtelling bij het inkomen. In de loonheffing verhoogt de bijtelling het belastbare loon. Voor werknemers houdt de werkgever hier al rekening mee in de loonheffing. Dit geldt ook voor directeur-grotaandeelhouders (dga's), want dat zijn ook werknemers die in loondienst zijn bij het eigen bedrijf. Bij IB-ondernemers of zzp'ers (met winst uit onderneming in box 1) zit de bijtelling in de inkomstenbelasting. De bijtelling verhoogt in de inkomstenbelasting het belastbaar inkomen in box 1. In tabel 5.2.3. is de netto bijtelling weergegeven voor deze twee groepen belastingplichtigen. Hierbij wordt voor het marginale tarief verondersteld dat de bijtelling de laatste bijtelpost is op het belastbare loon/inkomen.

Tabel 5.2.3 Opbrengst bijtelling loon- en inkomstenbelasting in verband met privé gebruik auto (lopende prijzen in € miljoen)

	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Opbrengst						
Werknemers in loondienst	1.925	1.818	1.881	2.146	2.421	2.670
IB-ondernemer	194	186	217	233	232	260
Totaal	2.119	2.004	2.098	2.379	2.653	2.930

5.3 Omzetbelasting

In de omzetbelasting gelden verschillende tarieven. Er is een algemeen tarief (21%), een verlaagd tarief (9%) en een nultarief (0%). In tabel 5.3.1. zijn de opbrengsten van de omzetbelasting op transactiebasis toebedeeld aan het verlaagde tarief en het algemene tarief. Dit is gedaan op basis van CBS-informatie over de grondslagverdeling naar tariefsoort. De uitsplitsing is gebaseerd op CBS-gegevens, en niet op basis van aangiftegegevens, omdat ondernemers bij hun btw-aangifte betaalde voorbelasting mogen aftrekken. In de aangiftegegevens wordt die voorbelasting niet uitgesplitst naar het verlaagde en het algemene tarief.

Tabel 5.3.1 Opbrengst omzetbelasting (lopende prijzen in € miljoen)

	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Opbrengst						
Omzetbelasting laag tarief (9%)	19.761	18.809	21.354	26.689	25.485	26.182
Omzetbelasting algemeen tarief (21%)	37.946	37.614	43.084	46.222	51.196	53.748
Omzetbelasting totaal	57.707	56.423	64.439	72.911	76.681	79.930

5.4 Vennootschapsbelasting

Tabel 5.4.1. geeft een nader inzicht in de stappen van omzet tot de te betalen Vennootschapsbelasting (Vpb) aan de hand van verschillende posten uit de aangifte. Vpb-plichtigen betalen belasting op basis van de belastbare winst. In de aangiftesystematiek worden alle positieve en negatieve winst-bestanden opgegeven die leiden tot de belastbare winst. In de tabel zijn de meest relevante grondslagbedragen opgenomen. Het gaat om grondslaginformatie: omdat sommige vrijgestelde posten vallen bij bedrijven in

verliessituaties zijn de verschillende posten niet een-op-een om te rekenen naar een budgettair beslag. Omdat het saldomposten zijn en omdat de grondslag van de Vpb mede afhankelijk is van de conjunctuur kunnen ze ook van jaar tot jaar sterk verschillen. Op het peilmoment waren de aanslagbestanden onvoldoende gevuld om definitieve realisaties te kunnen presenteren over het jaar 2024.

Tabel 5.4.1 Grondslag en opbrengst vennootschapsbelasting (lopende prijzen in € miljoen)

	2019	2020	2021	2022	2023
Grondslag					
Netto omzet	762.788	740.069	834.917	964.509	931.024
Personeels en bedrijfskosten	– 604.327	– 599.471	– 643.105	– 732.433	– 727.860
Afschrijvingen	– 67.499	– 69.608	– 72.529	– 73.351	– 78.197
Financiële baten en lasten	25.009	9.530	32.174	– 35.023	34.755
Resultaten uit deelnemingen en vaste inrichtingen	675.066	568.595	659.633	715.039	692.568
Buitengewone resultaten en waarde veranderingen	13.073	13.280	– 835	– 5.877	– 22.384
Verschil in bel. winst tussen aangifte en aanslag	12.025	13.388	10.483	10.848	6.612
Niet-aftekbare rente en kosten	31.992	26.043	36.748	35.631	59.214
Anti-misbruikbepalingen	327	1.241	1.191	925	799
Deelnemings- en objectvrijstelling	– 674.067	– 567.757	– 652.127	– 713.470	– 684.347
Innovatiebox	– 8.072	– 6.830	– 8.411	– 10.922	– 10.997
Liquidatieverliesregeling	– 4.836	– 5.596	– 2.868	– 4.892	– 2.748
Overige regelingen	– 34.223	– 6.691	– 18.774	14.169	– 16.486
Investeringsregelingen	– 1.826	– 1.581	– 1.767	– 2.289	– 2.700
Belastbare winst	125.430	114.612	174.731	162.866	179.252
Verliesverrekening	– 28.691	– 19.164	– 33.372	– 14.431	– 16.606
Belastbaar bedrag	96.739	95.448	141.359	148.435	162.646
Te verrekenen belasting	1.980	1.996	1.946	1.633	1.525
Opbrengst					
Lage Vpb-tarief	4.972	4.678	5.439	7.280	7.387
Reguliere Vpb-tarief	21.160	22.761	29.940	35.729	38.291
Te betalen belasting	26.132	27.439	35.379	43.009	45.678

In onderstaande box worden voor de hierboven gehanteerde begrippen nader toegelicht.

TOELICHTING: BEGRIPPEN VENNOOTSCHAPSBELASTING
Hieronder worden enkele begrippen in tabel 5.4.1 nader toegelicht.

Netto-omzet

De netto-omzet is het totale bedrag aan verkopen, exclusief btw en andere belastingen, dat ondernemingen hebben gerealiseerd. Vanwege inflatie en economische groei is elk jaar een stijging zichtbaar.

Personeels- en bedrijfskosten

Personeels- en bedrijfskosten omvatten alle uitgaven voor personeel en bedrijfsvoering. Deze kosten stijgen in de loop der jaren mee met de omzet.

Afschrijvingen

Afschrijvingen zijn kosten die betrekking hebben op de waardevermindering van bezittingen, zoals machines of gebouwen. De totale afschrijvingen nemen ieder jaar licht toe.

Financiële baten en lasten

De financiële baten en lasten omvatten rente, dividend en andere financiële inkomsten of uitgaven. Bij de dividenden gaat het alleen om dividenden uit aandelen waarin geen aanmerkelijk belang (>5%) aanwezig is. De cijfers laten schommelingen zien en zijn sterk afhankelijk van ontwikkelingen in de economie en de financiële markten.

Resultaten uit deelnemingen en vaste inrichtingen

Resultaten uit deelnemingen en vaste inrichtingen zijn opbrengsten uit dochterondernemingen en uit vaste vestigingen. Deze resultaten zijn echter al belast bij een (buitenlands) dochterbedrijf of, bij een vaste inrichting, in het buitenland. Daarom worden deze winsten in het algemeen vrijgesteld via de deelnemings- en objectvrijstelling. Het is mogelijk dat winsten herhaaldelijk voorkomen in dit getal. Dit laatste is mogelijk omdat een winst van een kleindochteronderneming kan worden uitgekeerd aan een dochteronderneming die het daarna weer uitkeert aan de uiteindelijke moeder. Als de drie ondernemingen separaat aangifte doen, dan komt de winst tweemaal in het resultaat uit deelnemingen voor.

Buitengewone resultaten en waardeveranderingen

De buitengewone resultaten en waardeveranderingen betreffen incidentele (niet-structurele) resultaten, bijvoorbeeld uit de verkoop van activa of bijzondere waardeveranderingen. De cijfers variëren sterk per jaar omdat eenmalige resultaten zeer groot in omvang kunnen zijn.

Verschil in belaste winst tussen aangifte en aanslag

Het verschil in belaste winst tussen aangifte en aanslag geeft eventuele verschillen aan tussen de aangegeven en de uiteindelijk door de Belastingdienst vastgestelde winst. Dit hangt samen met eventuele correcties, maar ook met aanslagen waarbij geen aangifte is gedaan en die door de systemen van de Belastingdienst zijn opgenomen.

Niet-afrekbare rente en kosten

Niet-afrekbare rente en kosten zijn rente en kosten die niet van de winst mogen worden afgetrokken. Dit betreft kosten met (deels) een privé karakter of beperkingen in de renteaftrek vanwege artikel 10a of de earningsstrippingmaatregel.

Bijtellings vanwege anti-misbruikbepalingen

De bijtellings vanwege anti-misbruikbepalingen zijn correcties die voortkomen uit anti-misbruikregels, zoals de CFC-maatregel en de maatregel tegen hybride mismatches. Het bedrag in de tabel geeft inzicht in het bedrag dat feitelijk wordt gecorrigeerd. Het preventieve effect van deze maatregelen is niet in deze cijfers zichtbaar.

Deelnemings- en objectvrijstelling

De deelnemings- en objectvrijstelling zorgen ervoor dat winsten uit deelnemingen en vaste inrichtingen zijn vrijgesteld bij de belastingplichtige, omdat deze winsten al belast zijn bij de dochter of, bij een vaste inrichting, in het buitenland. Net als bij de winsten uit deelnemingen en vaste inrichtingen is het ook hier mogelijk dat winsten herhaaldelijk voorkomen in dit getal.

Liquidatieverliesregeling

De liquidatieverliesregeling is een regeling voor verliezen uit de liquidatie van een deelneming. Deze verliezen kunnen, onder voorwaarden, in aftrek worden gebracht op de winst.

Overige regelingen

In de overige regelingen zijn diverse overige fiscale regelingen verwerkt. De bedragen zijn bescheiden, maar dragen bij aan het verlagen van de belastbare winst.

Investeringsregelingen

Investeringsregelingen zijn fiscaal gunstige regelingen voor investeringen, zoals de KIA, de EIA en de MIA.

Belastbare winst

Per saldo resteert de belastbare winst. Bij een positieve belastbare winst kunnen eventuele verliezen uit eerdere jaren, of het jaar erna, worden verrekend.

Belastbare bedrag

Het belastbare bedrag is het bedrag waarop de vennootschapsbelasting wordt berekend. Dit bedrag bevat zowel de winsten als de verliezen. Voor de vennootschapsbelasting is alleen het positieve belastbare bedrag relevant. Over het positieve belastbare bedrag geldt per 2023 het reguliere tarief van 19% voor bedragen tot €200.000 en 25,8% voor het meerdere. In andere jaren waren andere tarieven en grenzen van toepassing.

Te verrekenen belasting

Buitenlandse belastingen kunnen onder voorwaarden verrekend worden net als de dividendbelasting en de kansspelbelasting. Het bedrag is klein en vrij constant. Na correctie hiervoor resteert het daadwerkelijk te betalen bedrag aan vennootschapsbelasting op transactiebasis.

5.5 Overdrachtsbelasting

In de overdrachtsbelasting gelden verschillende tarieven. Er is een algemeen tarief voor niet-woningen, een algemeen woningtarief (niet-hoofdverblijfwoningen), een tarief voor doorstromers (hoofdverblijfwoningen) en een tarief voor starters. In tabel 5.5.1. worden de opbrengsten overdrachtsbelasting uitgesplitst naar tariefsoort. De uitsplitsing is opgesteld door de totale opbrengsten op EMU-basis te vermenigvuldigen met een schatting van de verdeling naar tariefsoort, gebaseerd op de aangiftebestanden. De tabel start in 2023, omdat er voor eerdere jaren onvoldoende gegevens beschikbaar zijn om een dergelijke uitsplitsing te kunnen maken.

Tabel 5.5.1 Opbrengst overdrachtsbelasting (lopende prijzen in € miljoen)

	2023	2024
Opbrengst		
Overdrachtsbelasting starter (vrijstelling)	0	0
Overdrachtsbelasting doorstromer (2%)	1.273	1.498
Overdrachtsbelasting algemeen woningtarief (8% vanaf 2023)	1.777	2.321
Overdrachtsbelasting algemeen niet-woningen-tarief		
Overdrachtsbelasting totaal	3.050	3.819

5.6 Dividendbelasting

Tabel 5.6.1. geeft de opbrengst weer voor de dividendbelasting inclusief afzonderlijk de teruggaves¹⁷ en verrekeningen¹⁸. De cijfers over 2024 zijn voorlopig. Voor de bruto-dividendbelasting zijn er wel realisaties beschikbaar voor 2024, omdat deze vrijwel direct wordt afgedragen, maar voor de definitieve verrekening van de dividendbelasting moet gewacht worden op de definitieve aanslag inkomstenbelasting en vennootschapsbelasting. Voor 2024 is een extrapolatie gemaakt van de mate van verrekening, op basis van het deel van de bruto-dividendbelastinginkomsten dat in de drie voorgaande jaren werd verrekend.

Tabel 5.6.1 Opbrengst dividendbelasting (lopende prijzen in € miljoen)						
	2019	2020	2021	2022	2023	2024
	Opbrengst					
Bruto dividendbelasting (excl. teruggaves en verrekening)	7.792	6.263	7.139	8.620	10.730	13.568
Teruggaves en afdrachtvermindering	1.506	1.453	2.170	3.301	2.673	4.172
Verrekening	4.548	2.537	2.437	3.210	3.095	8.756
Dividendbelasting (netto)	1.738	2.274	2.532	2.109	4.962	640

5.7 Energiebelasting

De energiebelasting is een indirecte belasting die wordt geheven op het volume van de levering van elektriciteit en aardgas. Voor zowel elektriciteit als aardgas geldt een degressief tarief. Daarnaast kent de energiebelasting een belastingvermindering: de verschuldigde belasting wordt per jaar per elektriciteitsaansluiting met een vast bedrag verlaagd voor onroerende zaken met een verblijfsfunctie. De totale opbrengst van de energiebelasting is in tabel 5.7.1. uitgesplitst in de opbrengsten voor de levering van gas en elektriciteit en de derving als gevolg van de belastingvermindering. De informatie over de opbrengsten komt van de Belastingdienst, waarbij geldt dat het cijfer over 2024 nog een voorlopig cijfer is. De cijfers zijn beschikbaar vanaf 2022.

Tabel 5.7.1 Opbrengst energiebelasting (lopende prijzen in € miljoen)			
	2022	2023	2024
	Opbrengst		
Energiebelasting op aardgas (incl. glastuinbouw)	5.054	4.665	5.766
Energiebelasting op elektriciteit	3.670	4.470	4.160
Energiebelastingvermindering	– 5.730	– 4.192	– 4.452
Totaal energiebelasting	2.994	4.943	5.474

¹⁷ Nederland heeft met veel landen belastingverdragen gesloten. Daarin is afgesproken dat als een aandeelhouder gevestigd is in een land waarmee een verdrag bestaat, deze bijvoorbeeld recht heeft op een lager tarief. Als er meer dividendbelasting is ingehouden dan het verdrag toestaat, kan de buitenlandse aandeelhouder het teveel betaalde deel terugvragen bij de Nederlandse Belastingdienst.

¹⁸ De dividendbelasting is een voorheffing op de inkomstenbelasting en de vennootschapsbelasting. Dat wil zeggen, voor het gedeelte dat reeds dividendbelasting is betaald kan men deze in mindering brengen op de te betalen inkomstenbelasting in box 2 of 3 of, als de aandeelhouder een rechtspersoon is en geen natuurlijk persoon, de vennootschapsbelasting.

5.8 Schenk- en erfbelasting

Tabel 5.8.1 laat een uitsplitsing zien van de schenk- en erfbelasting naar de twee onderliggende delen. De aanslagbestanden van de schenk- en erfbelasting waren voor de jaren 2023 en 2024 op het peilmoment onvoldoende gevuld om definitieve realisaties te kunnen presenteren. Het duurt enige jaren voordat voor alle aangiften erfbelasting een definitieve aanslag is opgelegd. Vooral voor zeer vermogende personen neemt de afwikkeling van de erfenis en het opleggen van een definitieve aanslag een aantal jaren in beslag. De cijfers over 2023 en 2024 zijn berekend door het totaal aantal vastgestelde belasting op de peildatum te vermenigvuldigen met een ophoogfactor die gebaseerd is op de ontwikkeling van het vaststellingspercentage in eerdere jaren.

5.8.1 Opbrengst schenk- en erfbelasting (lopende prijzen in € miljoen)						
	2019	2020	2021	2022	2023	2024
		Opbrengst				
Schenkelasting	467	602	714	858	869	736
Erfbelasting	1.613	2.058	2.192	2.492	2.875	2.791
Totaal schenk- en erfbelasting	2.080	2.660	2.906	3.350	3.744	3.527

6 OVERHEIDSBALANS EN STAATSBALANS

Overheidsbalans 2022-2025

De onderstaande overheidsbalans geeft inzicht in de bezittingen, schulden en het vermogen van de centrale overheid, decentrale overheden en de socialeverzekeringsinstellingen als geheel, conform de richtlijnen uit het Europees systeem van Rekeningen (ESR 2010). Deze overheidsbalans wordt opgesteld en gepubliceerd door het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS).¹⁹ De activa (bezittingen) bestaan uit financiële activa, zoals uitgezette leningen, en niet-financiële activa, zoals wegen en gebouwen. De passiva zijde van de balans bestaat uit de schulden en het vermogen van de overheid. De overheidsbalans is een momentopname van het vermogen van de overheid op een specifieke datum. Het vermogen is het saldo van de bezittingen en schulden van de overheid.

Tabel 6.1 omvat de overheidsbalans van de jaren 2022 tot en met 2025. Het vermogen van de overheid is het saldo van bezittingen en schulden. Bij een positief vermogen zijn de bezittingen groter dan de schulden. In de periode 2022 – 2025 is het vermogenssaldo toegenomen met 41 miljard euro. De stijging in het vermogenssaldo komt voornamelijk door een toename van de waarde van de vaste activa (72,5 miljard euro) en een toename van de waarde van aandelen en overige deelnemingen (53,7 miljard euro). Na de tabel volgt een korte toelichting op de verschillende posten op de overheidsbalans. In de Miljoenennota van 2020 is een uitgebreide toelichting op de overheidsbalans gepubliceerd.

Tabel 6.1 Overheidsbalans

Bedragen in miljoenen euro*	2022	2023	2024	2025
Activa	943.408	895.366	951.731	1.024.590
Niet-financiële activa	660.300	609.534	648.981	678.507
Vaste activa	531.315	555.589	580.197	603.825
Voorraden	5.392	5.109	5.169	6.009
Grond	41.344	40.050	39.402	40.314
Olie- en gasreserves	82.249	8.786	24.214	28.356
Financiële activa	283.108	285.832	302.750	346.083
Chartaal geld en deposito's	23.351	20.289	16.532	23.784
Schuldbewijzen	11.587	9.816	11.582	9.371
Leningen	65.296	63.335	78.318	89.377
Aandelen en overige deelnemingen	80.595	93.126	106.395	134.325
Financiële derivaten	- 204	- 70	- 67	- 22
Handelskredieten en transitorische posten	102.483	99.336	89.990	89.248
Passiva	943.408	895.366	951.731	1.024.590
Financiële passiva	523.501	533.148	538.840	563.680
Deposito's	1.796	1.646	1.235	2.145
Schuldbewijzen	383.426	392.925	396.547	408.125
Leningen	72.196	73.787	72.822	82.479
Aandelen en overige deelnemingen	65	60	62	62
Handelskredieten en transitorische posten	66.018	64.730	68.174	70.869
Vermogenssaldo	419.907	362.218	412.891	460.910

*Door afronding kan het totaal afwijken van de som der delen

Bron: CBS

¹⁹ CBS (2026). Overheid; financiële balans, marktwaarde, overheidssectoren ([link](#))

Activa (bezittingen)

De activa zijn onder te verdelen in niet-financiële activa en financiële activa. De niet-financiële activa omvatten onder meer gebouwen, grond en minerale reserves. De financiële activa bestaan uit alle financiële bezittingen van de overheid, zoals aandelen in ondernemingen en leningen aan financiële instellingen.

De niet-financiële activa zijn in de periode 2022-2025 per saldo toegenomen met 18,2 miljard euro. De voornaamste oorzaak hiervoor is dat de post vaste activa is toegenomen met 72,5 miljard euro. Onder de post vaste activa vallen onder andere de gebouwen, vervoermiddelen en grond-, weg- en waterbouwkundige werken die in het bezit zijn van de overheid. Verder is de waarde van de voorraden (grondstoffen, halffabrikaten etc.) gestegen met 0,6 miljard euro. De waarde van grond in bezit van de overheid en de olie- en gasreserves zijn gedaald met respectievelijk 1 en 53,9 miljard euro.

De financiële activa zijn per saldo met bijna 63 miljard euro toegenomen in de periode 2022-2025. Dit komt voornamelijk doordat de waarde van aandelen en overige deelnemingen in bezit van de overheid is toegenomen met 53,7 miljard euro. Het bedrag aan uitgegeven leningen is toegenomen met 24,1 miljard euro.

Passiva (schulden)

De passiva bevatten de schulden van de overheid die in het verleden zijn opgebouwd. De overheid gaat deze schulden met name aan ter financiering van overheidstekorten. Tussen 2022 en 2025 zijn de verschillende soorten financiële passiva per saldo in waarde gestegen met 40,2 miljard euro. Deze stijging wordt met name veroorzaakt door een toename van de uitstaande schuldbewijzen (24,7 miljard euro) en leningen (10,3 miljard euro). De handelskredieten en transitorische posten (overige vorderingen/schulden) zijn toegenomen met 4,9 miljard euro.

Staatsbalans 2022-2025

Tabel 6.2 beschrijft de financiële staatsbalans.²⁰ De staatsbalans is een deelverzameling van de overheidsbalans en schetst daarmee een minder volledig beeld. De financiële staatsbalans beschrijft de financiële bezittingen, schulden en het financieel vermogen van de Nederlandse Staat. Voor de financiële staatsbalans is de Staat afgebakend als de sector rijksoverheid zoals deze binnen de nationale rekeningen is gedefinieerd. Onder de sector rijksoverheid vallen ministeries, programmaministeries, begrotingsfondsen en agentschappen. Ook horen hierbij rechtspersonen waarover het Rijk zodanige zeggenschap heeft, dat deze rechtspersonen geringe eigen beslissingsbevoegdheid hebben, zoals de Stichting Ether Reclame (STER) en NL Financial Investments (NLF). De waarde van de niet-financiële activa is niet beschikbaar voor de sector rijksoverheid, enkel voor de overheid als geheel. Daarom ontbreekt deze post in onderstaande staatsbalans.

²⁰ Motie Grinwis c.s. over de Staatsbalans jaarlijks opnemen als bijlage bij de Miljoenennota (Kamerstukken II 2025-2026, [36 945, nr. 22](#)) ([link](#))

Tabel 6.2 Financiële staatsbalans

Bedragen in miljoenen euro		2022	2023	2024	2025
Activa					
Financiële activa		263.930	254.224	276.900	326.354
Chartaal geld en deposito's		15.943	12.500	8.767	14.969
Schuldbewijzen		8.956	7.325	9.255	7.087
Leningen		83.007	63.400	77.445	90.098
Aandelen en overige deelnemingen		53.329	66.140	78.798	106.183
Financiële derivaten		29	140	188	151
Handelskredieten en transitorische posten		102.666	104.719	102.447	107.866
Passiva					
Financiële passiva		521.303	536.296	561.210	598.609
Deposito's		70.624	76.399	96.561	109.867
Schuldbewijzen		379.950	389.641	393.594	405.325
Leningen		21.641	24.138	22.567	32.239
Aandelen en overige deelnemingen		0	0	0	0
Handelskredieten en transitorische posten		49.088	46.118	48.488	51.178

Bron: CBS

7 ACCRES GEMEENTEFONDS EN PROVINCIEFONDS

Uitgangspunten en actualiteit

De ontwikkeling van het gemeentefonds en het provinciefonds wordt voor een belangrijk deel bepaald door de ontwikkeling van het nominaal bruto binnenlands product (normeringssystematiek). In de Voorjaarsnota 2026 zijn de tranches 2026 definitief vastgesteld. In deze Miljoenennota is een nieuwe accresraming opgenomen voor het jaar 2027 en verder. Deze tranches noemen we accres. De voorlopige tranches 2027 zijn bij deze Miljoenennota aan de fondsen toegevoegd en bij Voorjaarsnota 2027 zullen deze tranches definitief worden vastgesteld.

De normeringssystematiek is gebaseerd op de ontwikkeling van het nominaal bruto binnenlands product (bbp). Het uitgangspunt hierbij is dat het gemeentefonds en het provinciefonds meerjarig de ontwikkeling van het nominaal bbp volgen. De normering is gesplitst in een volumedeel en een prijsdeel. De volumeontwikkeling van de fondsen is gebaseerd op een 8-jaars (t-9 t/m t-2) historisch gemiddelde van de ontwikkeling van het bbp, waardoor de fondsen minder schommelen. Het prijsdeel volgt de prijsontwikkeling van het bbp van het lopende jaar. Het accres kan naar eigen inzicht van een individuele gemeente en provincie worden ingezet.

Het gemeentefonds en het provinciefonds volgen vanaf 2024 de ontwikkeling van het nominaal bbp. Bij de Voorjaarsnota 2024 is in overleg met de koepels van de medeoverheden besloten om de oploop van de opschalingskorting vanaf 2026 te schrappen in combinatie met het vervroegd invoeren van de bbp-systematiek in 2024. In de bbp-systematiek wordt het normeringspercentage bij de Voorjaarsnota vastgesteld op basis van de CPB-cijfers uit het Centraal Economisch Plan (CEP), conform de rijksbrede prijsindexatie die ook voor de ministeries van toepassing is. Het zorgt ervoor dat het gemeentefonds en provinciefonds meegroeien met de omvang van de economie. Het Rijk gebruikt de cijfers zoals deze in het voorjaar door het CPB worden aangeleverd en past deze voor het lopende jaar niet meer aan om stabiliteit voor gemeentes en provincies te waarborgen. Deze werkwijze wordt rijksbreed toegepast, dus ook voor de ministeries. Gemeenten en provincies worden hierbij niet anders behandeld. Dit is onafhankelijk van de wijze van normering en deed zich ook voor in de oude systematiek waarbij de ontwikkeling van de Rijksbegroting werd gevolgd. Het voordeel van de bbp-systematiek boven de systematiek waarbij de rijksuitgaven werd gevolgd is dat deze systematiek meer stabiel en transparant is en gemeenten en provincies vroeg in het jaar duidelijkheid biedt over de middelen waar zij dat jaar over kunnen beschikken.

Rijk en medeoverheden hebben overeenstemming bereikt over de evaluatie van de normeringssystematiek. Hierbij is afgesproken om begin 2027 een eerste evaluatie uit te voeren. Hierbij worden zowel overgangsjaar 2024 tot en met het laatste afgeronde jaar (2026) meegenomen. Deze evaluatie in 2027 wordt gevolgd door een evaluatie in 2029, wanneer over een langere periode informatie beschikbaar is. In de evaluatie zal aandacht zijn voor de werking van de normeringssystematiek, ervaringen, cijfermatige analyses van de geraamde CPB-cijfers en gerealiseerde cijfers alsmede wensen voor mogelijke aanpassingen. De uitkomsten van de evaluatie worden besproken in het Bestuurlijk Overleg Financiële verhoudingen.

In de Miljoenennota is het accres voor het jaar 2027 en verder geactualiseerd op basis van de actuele raming van de ontwikkeling van het nominale bbp door het Centraal Planbureau (CPB) in de Macro Economische Verkenning 2027 (MEV27). In de onderstaande tabel 7.1 zijn de actuele cijfers opgenomen:

Tabel 7.1 Indices					
	2027	2028	2029	2030	2031
Indices CPB bbp MEV 2027					
Volume bbp (8-jaars gemiddelde)	1,8%	1,7%	1,6%	2,2%	1,6%
Prijs bbp	3,1%	2,9%	2,5%	2,6%	2,4%
Gecombineerde bbp index	5,0%	4,6%	4,1%	4,9%	4,0%
Indices CPB bbp CEP 2026					
Volume bbp (8-jaars gemiddelde)	1,8%	1,7%	1,5%	2,2%	1,6%
Prijs bbp	2,5%	2,9%	2,5%	2,6%	2,4%
Gecombineerde bbp index	4,3%	4,6%	4,0%	4,9%	4,0%
Vershil (nieuw-oud)					
Volume bbp (8-jaars gemiddelde)	0,0%	0,0%	0,1%	0,0%	0,0%
Prijs bbp	0,6%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Gecombineerde bbp index	0,6%	0,0%	0,1%	0,0%	0,0%

Accres gemeentefonds

Onderstaande tabel 7.2 bevat het accres voor het gemeentefonds voor 2027 en verder zoals opgenomen in de Miljoenennota 2027 op basis van de bbp cijfers uit de MEV27 van het CPB. Tabel 7.3 bevat het accres voor het gemeentefonds voor 2027 en verder zoals opgenomen in de Voorjaarsnota 2026 op basis van het CEP26. Tabel 7.4 bevat de mutaties in het accres tussen de stand Voorjaarsnota 2026 en de stand Miljoenennota 2027.

Tabel 7.2 Grondslag en accres gemeentefonds Miljoenennota 2026					
In miljoenen euro	2027	2028	2029	2030	2031
Grondslag Gemeentefonds	43.714	41.195	40.138	40.093	40.104
Accres Gemeentefonds					
tranche 2027 volume bbp	787	742	722	722	722
tranche 2027 prijs bbp	1.380	1.300	1.267	1.265	1.266
tranche 2028 volume bbp		735	716	715	716
tranche 2028 prijs bbp		1.275	1.242	1.241	1.241
tranche 2029 volume bbp			705	705	705
tranche 2029 prijs bbp			1.120	1.119	1.119
tranche 2030 volume bbp				1.009	1.009
tranche 2030 prijs bbp				1.219	1.219
tranche 2031 volume bbp					770
tranche 2031 prijs bbp					1.173
Totaal accres	2.166	4.052	5.773	7.994	9.939

Tabel 7.3 Accres gemeentefonds Voorjaarsnota 2025

In miljoenen euro	2027	2028	2029	2030	2031
tranche 2027 volume bbp	784	740	721	720	720
tranche 2027 prijs bbp	1.108	1.046	1.019	1.018	1.018
tranche 2028 volume bbp		729	710	710	710
tranche 2028 prijs bbp		1.265	1.233	1.231	1.231
tranche 2029 volume bbp			656	655	655
tranche 2029 prijs bbp			1.110	1.108	1.109
tranche 2030 volume bbp				1.000	1.000
tranche 2030 prijs bbp				1.208	1.208
tranche 2031 volume bbp					763
tranche 2031 prijs bbp					1.162
Totaal accres	1.892	3.780	5.449	7.650	9.578

Tabel 7.4 Mutatie accres gemeentefonds sinds Voorjaarsnota 2025

In miljoenen euro	2027	2028	2029	2030	2031
tranche 2027 volume bbp	3	2	2	2	2
tranche 2027 prijs bbp	272	254	247	247	247
tranche 2028 volume bbp		6	6	6	6
tranche 2028 prijs bbp		10	10	10	10
tranche 2029 volume bbp			49	49	49
tranche 2029 prijs bbp			10	10	10
tranche 2030 volume bbp				9	9
tranche 2030 prijs bbp				11	11
tranche 2031 volume bbp					7
tranche 2031 prijs bbp					11
Totale mutatie	275	271	324	344	361

Integratie-uitkering Beschermd wonen

Vanaf 2027 vindt de indexatie van de integratie-uitkering (IU) Beschermd wonen plaats conform de accressystematiek van het gemeentefonds en niet meer vanaf de VWS-begroting. De gereserveerde middelen voor volumegroei en loon- en prijsbijstellingen (LPO-bijstelling) van de IU Beschermd wonen zijn bij Miljoenennota 2027 overgeheveld naar het hoofdstuk Accres gemeentefonds en bijgesteld aan de hand van het berekende accres. Onderstaande tabel 7.5 bevat het accres voor het gemeentefonds voor 2027 en verder zoals opgenomen in de Miljoenennota 2027 op basis van de bbp cijfers uit de MEV27 van het CPB.

Tabel 7.5 Grondslag en accres Integratie-uitkering Beschermd wonen Miljoenennota 2027

In miljoenen euro	2027	2028	2029	2030	2031
Grondslag Integratie-uitkering Beschermd wonen	1.915.147	1.915.147	1.915.147	1.915.147	1.915.147
Accres Integratie-uitkering Beschermd wonen					
tranche 2027 volume bbp	34	34	34	34	34
tranche 2027 prijs bbp	60	60	60	60	60
tranche 2028 volume bbp		34	34	34	34
tranche 2028 prijs bbp		59	59	59	59
tranche 2029 volume bbp			34	34	34
tranche 2029 prijs bbp			53	53	53
tranche 2030 volume bbp				48	48
tranche 2030 prijs bbp				58	58

In miljoenen euro	2027	2028	2029	2030	2031
tranche 2031 volume bbp					37
tranche 2031 prijs bbp					56
Totaal accres	95	188	275	382	475

Accres provinciefonds

Onderstaande tabel 7.6 bevat het accres voor het provinciefonds voor 2027 en verder zoals opgenomen in de Miljoenennota 2027 op basis van de actuele bbp cijfers uit de MEV27. Tabel 7.7 bevat het accres voor het provinciefonds voor 2027 en verder zoals opgenomen in de Voorjaarsnota 2026 op basis van het CEP26. Tabel 7.8 bevat de mutaties in het accres tussen de stand Voorjaarsnota 2026 en de stand Miljoenennota 2027.

Tabel 7.6 Grondslag en accres provinciefonds Miljoenennota 2026

In miljoenen euro	2027	2028	2029	2030	2031
Grondslag Provinciefonds	3.878	3.851	3.727	3.516	3.472
Accres Provinciefonds					
tranche 2027 volume bbp	70	69	67	63	62
tranche 2027 prijs bbp	122	122	118	111	110
tranche 2028 volume bbp		69	67	63	62
tranche 2028 prijs bbp		119	115	109	107
tranche 2029 volume bbp			66	62	61
tranche 2029 prijs bbp			104	98	97
tranche 2030 volume bbp				88	87
tranche 2030 prijs bbp				107	106
tranche 2031 volume bbp					67
tranche 2031 prijs bbp					102
Totaal accres	192	379	536	701	860

Tabel 7.7 Accres provinciefonds Voorjaarsnota 2025

In miljoenen euro	2027	2028	2029	2030	2031
tranche 2027 volume bbp	69	68	66	63	62
tranche 2027 prijs bbp	97	96	94	89	88
tranche 2028 volume bbp		67	65	62	61
tranche 2028 prijs bbp		116	113	107	106
tranche 2029 volume bbp			60	57	57
tranche 2029 prijs bbp			102	97	96
tranche 2030 volume bbp				87	86
tranche 2030 prijs bbp				105	104
tranche 2031 volume bbp					66
tranche 2031 prijs bbp					100
Totaal accres	166	348	502	667	827

Tabel 7.8 Mutatie accres provinciefonds sinds Voorjaarsnota

In miljoenen euro	2027	2028	2029	2030	2031
tranche 2027 volume bbp	1	1	1	1	0
tranche 2027 prijs bbp	25	25	24	22	22
tranche 2028 volume bbp		2	1	1	1
tranche 2028 prijs bbp		3	2	2	1
tranche 2029 volume bbp			5	5	4
tranche 2029 prijs bbp			2	1	1
tranche 2030 volume bbp				1	1
tranche 2030 prijs bbp				2	1
tranche 2031 volume bbp					1
tranche 2031 prijs bbp					1
Totale mutatie	27	31	34	34	34

Doorwerking bbp-systematiek op plafond Btw-compensatiefonds

De bijdrage van het Rijk aan het Btw-compensatiefonds (BCF) is geplafonneerd. Het plafond van het BCF is sinds 2015 gekoppeld aan de accrespercentages van het gemeentefonds en provinciefonds.

Het plafond van het BCF wordt daarnaast aangepast voor taakmutaties (zoals decentralisaties) die gepaard gaan met toevoegingen of onttrekkingen aan het BCF. Hierdoor hebben decentralisaties geen effect op de ruimte onder het plafond van het BCF.

Als het plafond overschreden wordt, komt het verschil ten laste van het gemeente- en het provinciefonds. Bij een realisatie lager dan het plafond komt het verschil ten gunste van het gemeente- en provinciefonds. Hierdoor zijn het BCF en het gemeente- en provinciefonds deels aan elkaar gekoppeld.

Tabel 7.9 geeft de ontwikkeling van het BCF-plafond voor het aandeel gemeentes en provincies weer sinds Voorjaarsnota 2026.

Tabel 7.9 Geraamd plafond BCF					
In miljoenen euro	2027	2028	2029	2030	2031
BCF Plafond totaal	5.563	5.800	6.028	6.499	6.752
BCF gemeenten					
Plafond aandeel gemeenten VJN 2027	4.888	5.095	5.289	5.703	5.929
Taakmutaties	1	1	–	–	–
Toevoeging accres sinds Voorjaarsnota	29	30	36	39	41
Plafond aandeel gemeenten MN 2028	4.917	5.125	5.325	5.742	5.970
Uitputting gemeenten	4.557	4.557	4.556	4.556	4.557
Ruimte onder plafond gemeenten	360	568	769	1.186	1.413
BCF provincies					
Plafond aandeel provincies VJN 2027	642	671	698	752	777
Taakmutaties	0	0	0	0	–
Toevoeging accres sinds Voorjaarsnota	4	4	5	5	5
Plafond aandeel provincies MN 2028	646	675	702	757	783
Uitputting provincies	474	474	474	474	474
Ruimte onder plafond provincies	172	201	228	283	309

8 OVERZICHT RISICOREGELINGEN VAN HET RIJK

In de tabellen 8.1 tot en met 8.4 wordt een totaaloverzicht gegeven van de verschillende soorten risicoregelingen van het Rijk. Voor details over de specifieke garantieregelingen, achterborgstellingen en leningen wordt verwezen naar de begrotingen van de betreffende vakdepartementen.

Garanties

Een garantie is een voorwaardelijke financiële verplichting van het Rijk aan een derde partij buiten het Rijk. Hiermee staat de overheid garant voor bepaalde (internationale) financiële verplichtingen, en neemt het de verplichting over als de partij waaraan de garantie is verleend deze niet langer kan nakomen. Garantieregelingen worden als verplichting opgenomen in de begroting van het betreffende vakdepartement.

De tabellen 8.1 en 8.2 bevatten alle garantieregelingen van het Rijk aan partijen buiten het Rijk. Alle regelingen met een uitstaand risico kleiner dan 100 miljoen euro zijn samengevat in de post «Overig». Het overzicht bevat alle garanties met de stand van het uitstaand risico eind 2025, en de verwachte ontwikkeling voor 2026 en 2027. Ontwikkelingen vanaf 1 september worden meegenomen in het overzicht van risicoregelingen bij het Financieel Jaarverslag van het Rijk 2026.

In het overzicht worden achtereenvolgens de begroting (b), het begrotingsartikel (a) en de omschrijving van de garantie weergegeven. Daarachter staat onder het kopje «uitstaande garanties» het bedrag dat daadwerkelijk als voorwaardelijke verplichting is verleend. Onder de uitstaande garanties vallen ook garanties die in eerdere jaren zijn verstrekt. In 2026 en 2027 worden er garanties verleend, maar komen er ook garanties te vervallen. De geraamde toename en afname van de garanties wordt gepresenteerd in de kolommen «Geraamd te verlenen» en «Geraamd te vervallen».

Een garantieregeling van het Rijk kent in principe altijd een maximum, het garantieplafond. Dit plafond kan een jaarlijks plafond zijn (per jaar mag een maximaal bedrag aan garanties worden verleend) of een totaalplafond (er mogen nooit meer garanties verleend worden dan het plafond). In tabel 8.1 is onderscheid gemaakt tussen beide soorten plafonds. Bij garanties aan internationale organisaties is ervoor gekozen om het garantieplafond gelijk te stellen aan de uitstaande garanties. Hiervan is sprake bij onder andere de Europese garanties (EFSF, EFSM en ESM) en de garanties aan grote internationale financiële instellingen (IMF en Wereldbank). Bij regelingen waar geen plafond is afgesproken, is het totaalplafond ook gelijkgesteld aan de uitstaande garanties.

Om de risico's voor de overheidsfinanciën te beheersen, en een goede afweging tussen verschillende beleidsinstrumenten te bevorderen, wordt een 'nee-tenzij'-beleid gevoerd ten aanzien van risicoregelingen. Dit beleid is vastgelegd in de begrotingsregels en houdt in dat er terughoudend wordt omgegaan met het aangaan van nieuwe en verruiming van bestaande regelingen. In sommige gevallen kan het verstandig zijn om nieuwe risico's aan te gaan, bijvoorbeeld tijdens een acute crisis. Hiervoor is een goede onderbouwing noodzakelijk. Deze controle aan de poort heeft concreet vorm gekregen in het Toetsingskader Risicoregelingen, dat eveneens is vastgelegd in de begrotingsregels. Dit toetsingskader zorgt ervoor dat ook in onzekere tijden een degelijke afweging kan worden blijven gemaakt. Bij consequente toepassing in de toekomst zullen de uitstaande risico's na een crisis naar verwachting weer afnemen.

Het totaalbedrag aan uitstaande garanties van het Rijk neemt in 2026 naar verwachting netto met 14,0 miljard euro toe. Dit komt met name door de ontwikkelingen op de garanties van TenneT (8,8 miljard euro) en de nieuwe Headroomgarantie Steunlening Oekraïne (5,8 miljard euro). De verwachting voor 2027 is dat het totaal aan uitstaande garanties verder toeneemt met 1,4 miljard euro. Het uitstaande risico voor de nationale garanties die verstrekt zijn tijdens de coronacrisis wordt zoals verwacht in 2026 en 2027 verder afgebouwd naar 2,5 miljard euro in 2027.

Tabel 8.1 Garantieregelingen van het Rijk (in miljoenen euro)

b	a	Omschrijving	Uitstaande te	Geraamd te	Geraamd te	Geraamde uitstaande	Jaar	Geraamd te	Geraamd te	Geraamde uitstaande	Jaar	Totaal
			garanties	verlenen	te	garanties	plafond	verlenen	te	garanties	plafond	plafond
			2025	2026	2026	2026	2026	2027	2027	2027	2027	
V	3	Raad van Europa	287,4			287,4				287,4		287,4
		Garantieregeling										
VI	34	forensische zorg						180,0		180,0		300,0
VIII	14	Indemniteitsregeling	331,9	289,0	331,9	289,0				289,0		450,0
		Wet aansprakelijkheid										
IXB	2	kernongevallen (WAKO)	9.200,0			9.200,0				9.200,0		9.200,0
		Financieringsmaatschappij										
		voor										
IXB	3	ontwikkelingslanden (FMO)	13.617,0		63,4	13.553,6				13.553,6		13.553,6
IXB	3	Garantie TenneT	51.600,0	8.800,0		60.400,0				60.400,0		60.400,0
		Asian Infrastructure										
IXB	4	Investment Bank (AIIB)	702,1		3,3	698,9				698,9		698,9
		Bilaterale garantie Macro-										
IXB	4	financiële bijstand (MFB)	215,4			215,4				215,4		215,4
		DNB - deelneming in										
IXB	4	kapitaal IMF	32.419,7		22,1	32.397,6				32.397,6		32.397,6
		EIB - pan										
IXB	4	Europees Garantiefonds	925,0	26,7		951,8		7,9		959,6		959,6
		European Bank for										
		Reconstruction and										
IXB	4	Development (EBRD)	589,1			589,1				589,1		589,1
		European Financial										
		Stabilisation										
IXB	4	Mechanism (EFSM)	2.647,7		50,7	2.597,0				2.597,0		2.597,0
		European Financial Stability										
IXB	4	Facility (EFSF)	34.154,2			34.154,2				34.154,2		34.154,2
		European Investment										
IXB	4	Bank (EIB)	11.796,0			11.796,0				11.796,0		11.796,0
		European Stability										
IXB	4	Mechanism (ESM)	35.338,9			35.338,9				35.338,9		35.338,9
		Garantie Wereldbank - IBRD										
IXB	4	garantie Oekraïne	100,0			100,0				100,0		100,0
		Garantie Wereldbank - IBRD										
IXB	4	garantie kapitaal	5.150,9		24,0	5.126,9				5.126,9		5.126,9
		Headroomgarantie										
IXB	4	Steunlening Oekraïne		5.829,0		5.829,0				5.829,0		5.829,0
		Headroomgarantie macro-										
IXB	4	financiële bijstand (MFB)	1.146,5		24,3	1.122,2				1.122,2		1.122,2
		Kredieten EU-										
		betalingsbalanssteun (BoP-										
IXB	4	faciliteit)	4.074,1		82,9	3.991,2				3.991,2		3.991,2
		Macro-Financiële Bijstand -										
		Ukraine Loan Cooperation										
IXB	4	Mechanism (MFB-ULCM)	1.844,6		39,1	1.805,5				1.805,5		1.805,5
IXB	4	Next Generation EU (NGEU)	29.307,2		1.101,8	28.205,4				28.205,4		28.205,4
IXB	4	Oekraïne Faciliteit	2.101,9		44,5	2.057,4				2.057,4		2.057,4
		Security Action for										
IXB	4	Europe (SAFE)	15.286,8		324,0	14.962,8				14.962,8		14.962,8

b	a	Omschrijving	Uitstaande	Geraamd	Geraamd	Geraamde	Jaar	Geraamd	Geraamd	Geraamde	Jaar	Totaal
			garanties	te	te	uitstaande	plafond	te	te	uitstaande	plafond	plafond
			2025	2026	2026	2026	2026	2027	2027	2027	2027	
IXB	4	Support to mitigate Unemployment Risks in an Emergency (SURE)	5.965,1			5.965,1				5.965,1		5.965,1
IXB	5	Exportkredietverzekering	14.686,1			14.686,1	10.000,0			14.686,1	10.000,0	
XIII	2	Borgstelling MKB kredieten (BMKB)	1.091,8	758,9	25,0	1.825,7	758,9	758,9	25,0	2.559,6	758,9	
XIII	2	Garantie Ondernemingsfinanciering (GO)	141,5	300,0	70,0	371,5	300,0	300,0	5,0	666,5	300,0	
XVI	2&3	Instellingen voor de gezondheidszorg	77,3		16,3	61,0			14,0	47,0		61,0
XIII	2	Groefaciliteit	65,0	29,0	0,5	93,6	30,0	26,1	1,5	118,2	30,0	
XIV	21	Borgstelling MKB-Landbouwkredieten	199,5	23,1	18,7	203,9	80,0	23,1	18,5	208,5	60,0	
XIV	22	Garantie voor natuurgebieden en landschappen	204,4		17,6	186,8			16,9	169,9		204,4
XVII	1	Garantie Dutch Good Growth Fund (DGGF)	106,9	50,0		156,9		50,0		206,9		675,0
XVII	1	Garantie Development Related Infrastructure Investment Vehicle (DRIVE)	49,8	55,0		104,8	55,0	55,0		159,8	55,0	
XVII	5	Garanties African Development Bank (AfDB)	2.277,1			2.277,1				2.277,1		2.277,1
XVII	5	Garanties Asian Development Bank (AsDB)	1.210,2			1.251,6				1.251,6		1.251,6
XVII	5	Garanties Inter American Development Bank (IDB)	280,1			280,1				280,1		291,4
XXII	1	Herplaatsingsgarantie	106,9	80,0		186,9		80,0		266,9		783,0
		Nationale garanties coronacrisis	12,1		9,3	2,8			0,3	2,5		3.087,5
		Overig	555,4	55,5	39,1	571,9	0,3	24,2	62,7	533,3	0,2	3.183,4
		Totaal	279.865,7	16.296,2	2.308,6	293.894,8	11.224,2	1.505,1	143,9	295.256,0	11.204,1	283.917,5

Tabel 8.2 bevat de uitgaven en ontvangsten gerelateerd aan de door het Rijk verstrekte garanties in 2026 en 2027. Alleen garanties waarop daadwerkelijk uitgaven en ontvangsten worden geraamd staan weergegeven in de tabel. De getoonde uitgaven betreffen schade-uitkeringen en uitvoeringskosten op afgegeven garanties. De in de tabel getoonde ontvangsten betreffen zowel ontvangen premies en provisies als op derden verhaalde (schade-)uitkeringen.

Tabel 8.2 Uitgaven en ontvangen door het Rijk verstrekte garanties (in duizenden euro)

b	a	Omschrijving	Uitgaven	Ontvangsten	Uitgaven	Ontvangsten
			2026	2026	2027	2027
VI	33	Garantiestelling Faillissementscuratoren dienst JUSTIS	2.400		2.400	
IXB	1	Garantie procesrisico's	76		181	
IXB	2	Terrorismeschades (NHT)		450		450
IXB	2	Wet aansprakelijkheid kernongevallen (WAKO)		612		612
IXB	3	Financieringsmaatschappij voor ontwikkelingslanden (FMO)		1.000		1.000
IXB	4	EIB - pan Europees Garantiefonds	26.720		7.850	
IXB	5	Exportkredietverzekering	118.400	104.092	124.400	102.475
IXB	5	Herverzekering leverancierskredieten	2.200	2.200		
XIII	2	Borgstelling MKB kredieten (BMKB)	38.567	33.000	36.917	33.000
XIII	2	Garantie Ondernemingsfinanciering (GO)	11.825	13.000	11.745	13.000
XIII	2	Garantie Ondernemingsfinanciering Corona (GO-C)	5.000			
XIII	2	Groeifaciliteit	8.000	8.000	8.000	8.000
XIII	2	Maatwerk garanties	920	1.000	1.000	1.000
XIV	21	Borgstelling MKB-Landbouwkredieten	2.000	700	1.720	900
XIV	22	Klimaatfonds groenfondsen garantie		225		178
Totaal			216.108	164.279	194.213	160.615

Achterborgstellingen

Naast het risico uit garantieregelingen staat het Rijk ook indirect bloot aan risico's uit achterborgstellingen. In die gevallen wordt de daadwerkelijke garantieverplichting niet afgegeven door het Rijk maar door een daarvoor aangewezen tussenpersoon in de vorm van een stichting. In de begroting van het verantwoordelijke vakdepartement worden achterborgstellingen daarom niet als verplichting opgenomen. Het Rijk wordt pas aangesproken zodra de tussenpersoon niet aan haar verplichtingen kan voldoen. De achterborgstellingen zijn opgenomen in tabel 8.3.

Het risico uit de achterborgstellingen in tabel 8.3 is niet één op één te vergelijken met het risico uit de garantieregelingen in tabellen 8.1 en 8.2. Dit komt omdat het risico over meerdere partijen wordt gespreid. Per achterborgstelling zijn er verschillende mogelijkheden om eventuele schade te dekken. Het Waarborgfonds Sociale Woningbouw (WSW) beschikt over een fondsvermogen en kan daarnaast indien nodig obligo ophalen bij deelnemende woningcorporaties. Op het gecommiteerd obligo doet WSW alleen een beroep wanneer dat noodzakelijk is. Dit is het geval wanneer het bufferkapitaal ontoereikend is om schadebetalingen te kunnen doen. Ook kunnen woningcorporaties in financiële problemen onder bepaalde voorwaarden een aanvraag doen voor saneringssteun. Saneringssteun wordt bekostigd via een heffing aan corporaties en deze middelen lopen via een risicovoorziening op de begroting van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Alle woningcorporaties zijn op basis van de wet verplicht om deze heffing te betalen. Financiële problemen bij corporaties worden in eerste instantie dus betaald door de corporatiesector zelf via het fondsvermogen WSW, obligo en de saneringsheffing. Pas daarna komen Rijk en gemeenten in beeld via de achtervang. De achtervang is nog niet eerder aangesproken.

De Stichting Waarborgfonds Zorg (WFZ) kent een soortgelijke regeling. Ook hier wordt eerst het bufferkapitaal van de stichting aangesproken om schade te dekken. Daarna moeten de zorginstellingen met een door het WFZ geborgde lening een percentage (maximaal 3 procent van de uitstaande garanties van de deelnemende zorginstelling) van het leningenbedrag

afdragen (obligo). Mocht dit onvoldoende zijn om de verplichtingen van het WFZ na te komen, dan kan het WFZ een beroep doen op het Rijk. Bij het Waarborgfonds Eigen Woningen (WEW) geldt geen obligoverplichting. Hier dienen huizen van particulieren als onderpand, waardoor de schade zich beperkt tot eventuele restschulden na gedwongen verkoop. Het WEW teert bij verlies direct in op het bufferkapitaal. Het Nationale Restauratiefonds (NRF) kent eveneens geen obligoverplichting. Het NRF doet pas een beroep op het Rijk wanneer het eigen vermogen is uitgeput. Dit is over de gehele looptijd nog nooit voorgekomen.

Daarnaast worden bij twee achterborgstellingen de risico's gedeeld met gemeenten. Zo worden de verplichtingen die het WEW voor 1 januari 2011 is aangegaan voor 50 procent gedekt door gemeenten en voor 50 procent door het Rijk. Verplichtingen aangegaan na deze datum worden volledig door het Rijk gedekt. Bij het WSW wordt de gehele positie evenredig met gemeenten gedeeld.

Tabel 8.3 Achterborgstellingen (in miljoenen euro)

			Geborgd vermogen	Geraamd te verlenen	Geraamd te vervallen	Geborgd vermogen	Raming bufferka- pitaal	Raming obligo	Geraamd te verlenen	Geraamd te vervallen	Geborgd vermogen	Raming bufferka- pitaal	Raming obligo
b	a	Omschrijving	2025	2026	2026	2026	2026	2026	2027	2027	2027	2027	2027
VIII	14	Nationaal Restauratiefonds (NRF)	411,0	6,5	24,5	393,0	141.570,0	n.v.t.			393,0	n.v.t.	n.v.t.
XVI	2	Waarborgfonds voor de Zorgsector (WFZ)	5.638,7		112,9	5.525,8	311.900,0	165.500,0		111,8	5.414,0	321.700,0	162.200,0
XXII	1	Waarborgfonds Eigen Woningen (WEW)	231.472,0	37.108,0	18.234,0	250.346,0	1.862,0	n.v.t.	36.446,0	20.824,0	265.968,0	1.918,0	n.v.t.
XXII	1	Waarborgfonds Sociale Woningbouw (WSW)	100.764,0	10.082,0	2.846,0	108.000,0	655,0	3.075,0	9.718,0	2.718,0	115.000,0	731,0	3.277,0
		Totaal	338.285,7	47.196,5	21.217,4	364.264,8	455.987,0	168.575,0	46.164,0	23.653,8	386.775,0	324.349,0	165.477,0

Leningen

We spreken van een lening als het Rijk middelen verstrekt aan een derde buiten het Rijk met een afgesproken aflossingsschema en marktconforme rente. Is aan een van beide voorwaarden niet voldaan, dan is er sprake van een uitgave. Ook leningen vormen een risico voor het begrotingssaldo, namelijk als de ontvanger van die lening niet in staat blijkt de lening (in zijn geheel) af te lossen of de rentevergoeding te betalen. In dat geval derft het Rijk inkomsten (niet-belastingontvangsten die geraamd zijn). Die derving belast het uitgavenkader. Bij leningen die zijn afgegeven in andere valuta is er ook een wisselkoersrisico voor het Rijk.

Een overzicht van de uitstaande leningen van het Rijk wordt gepresenteerd in tabel 8.4. Het bedrag aan uitstaande leningen is tot september 2026 gedaald met 3,3 miljard euro sinds eind 2025. Het totaalbedrag komt daarmee op 24,7 miljard euro. Deze daling wordt bijna volledig veroorzaakt door een daling van de lening aan TenneT. Er zijn tot dusver geen nieuwe leningen bijgekomen in 2026.

Tabel 8.4 Door het Rijk verstrekte leningen (in miljoenen euro)

b	Omschrijving	Uitstaand risico	Uitstaand risico	Looptijd
		FJR2025	MN2027	
IV	Liquiditeitssteun Aruba	397,2	397,2	2043
IV	Liquiditeitssteun Curaçao	414,3	414,3	2043
IV	Liquiditeitssteun Sint-Maarten	140,4	140,4	2053
IXB	Lening Griekenland	1.579,6	1.591,2	2040
IXB	Lening TenneT	25.000,0	21.739,0	2042
IXB	Lening Oekraïne	200,0	200,0	2035
IXB	Lening Wereldbank IBRD	62,5	62,5	onbepaalde tijd
XIII	Corona overbruggingslening (COL-faciliteit) voor start-ups en scale-ups	103,7	100,2	2026
XIII	Lening Stichting Garantiefonds Reisgelden	77,1	61,7	2028
XIII	Steun aan IHC (voorheen Royal IHC)	5,0	5,0	onbepaalde tijd
Totaal		27.979,8	24.711,5	

9 VERTICALE TOELICHTING

De verticale toelichting toont voor ieder begrotinghoofdstuk de budgettaire veranderingen die zich hebben voorgedaan sinds de Voorjaarsnota 2026.

De verticale toelichting bestaat per begroting uit twee tabellen: uitgaven en ontvangsten. De tabellen kunnen uit de volgende posten bestaan:

1. Meevallers
2. Tegenvallers
3. Intensiveringen
4. Ombuigingen
5. Generaal dossier
6. Kasschuiven
7. Overboekingen Aanvullende Post
8. Overboekingen met andere begrotingen
9. Kadercorrecties
10. Loonbijstelling
11. Prijsbijstelling
12. Extrapolatie
13. Eindejaarsmarge
14. Technisch
15. Niet-kaderrelevant
16. Niet-EMU-saldorelevant

De bedragen in de tabellen zijn in miljoenen euro. Door afrondingen kan het totaal afwijken van de som der onderdelen. In de departementale ontwerpbegrotingen wordt een meer gedetailleerde toelichting op de mutaties gegeven.

Algemene Zaken en De Koning

De Koning

I DE KONING: UITGAVEN						
In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Stand Voorjaarsnota	61	61	61	61	61	61
<i>Loonbijstelling</i>	0	0	0	0	0	0
Loonbijstelling	0	0	0	0	0	0
<i>Technisch</i>	0	1	1	1	1	1
Technisch	0	1	1	1	1	1
Stand Miljoenennota	62	62	62	62	62	62

I DE KONING: ONTVANGSTEN						
In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Stand Voorjaarsnota	0	0	0	0	0	0
<i>Technisch</i>		0	0	0	0	0
Technisch		0	0	0	0	0
Stand Miljoenennota	0	0	0	0	0	0

Uitgaven

Loonbijstelling

Er wordt een tranche loonbijstelling toegevoegd voor de Dienst Koninklijk Huis.

Technisch

Deze post bestaat uit de doorverdeling van de aanvullende loonontwikkeling en de eindafrekening 2025 van het Militair Huis naar het ministerie van Defensie. Ook is de nominale bijstelling van de A en B-component van de uitkeringen van de leden van het Koninklijk Huis verwerkt n.a.v. CAO rijk. Dit betreft 297 duizend euro structureel vanaf 2027.

Ontvangsten

Technisch

Deze post betreft de terugstorting van de A-component van de grondwettelijke uitkering (inkomen) van de vermoedelijke troonopvolger (de Prinses van Oranje). Deze valt hoger uit door de nieuwe CAO rijk.

Algemene Zaken

III ALGEMENE ZAKEN: UITGAVEN						
In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Stand Voorjaarsnota	114	113	109	104	100	100
<i>Ombuigingen</i>			– 1	– 1	0	– 1
Aanvullende taakstelling Rijk (in stappen van 200 mln. vanaf '31 t/m '35)						– 1
Versnellen taakstelling vernieuwing rijksdienst en slagvaardige overheid			– 1	– 1	0	0
<i>Overboekingen met andere begrotingen</i>	0	0	0	0	0	0
(Nationale) Veiligheid voor CTIVD/TIB			0	0	0	1
Bijdrage aan investering Warmte Koudeopslag (WKO)						0
Overige overboekingen met andere begrotingen	0	0	0	0	0	0
<i>Loonbijstelling</i>	0	0	0	0	0	0
Loonbijstelling	0	0	0	0	0	0
<i>Technisch</i>	0	0	0	0	0	0
Technisch	0	0	0	0	0	0
Stand Miljoenennota	114	113	108	103	101	99

III ALGEMENE ZAKEN: ONTVANGSTEN						
In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Stand Voorjaarsnota	10	9	9	9	9	9
<i>Ombuigingen</i>		0	0	0	0	0
Aanvullende taakstelling Rijk (in stappen van 200 mln. vanaf '31 t/m '35)		0	0	0	0	0
Versnellen taakstelling vernieuwing rijksdienst en slagvaardige overheid			0	0	0	0
<i>Technisch</i>	0	0	0	0	0	0
Technisch	0	0	0	0	0	0
Stand Miljoenennota	10	10	10	9	9	9

Uitgaven

Ombuigingen

Aanvullende taakstelling Rijk (in stappen van 200 mln. vanaf '31 t/m '35)

De efficiencytaakstelling op de Rijksoverheid uit het coalitieakkoord (maatregel 61) loopt op tot en met 2030. In aanvulling daarop wordt vanaf 2031 een aanvullende taakstelling opgelegd van 200 miljoen euro oplopend tot 1 miljard euro per jaar. De verdeling is conform het coalitieakkoord. Voor Algemene Zaken betekent dit een ombuiging van 961 duizend euro in 2031.

Versnellen taakstelling vernieuwing rijksdienst en slagvaardige overheid

In het coalitieakkoord is afgesproken dat een taakstelling wordt doorgevoerd in het kader van de vernieuwing van de rijksdienst en een slagvaardige overheid. Deze taakstelling wordt versneld ingevoerd. Voor Algemene Zaken betekent dit een ombuiging van 942 duizend euro in 2028 en 951 duizend euro in 2029.

*Overboekingen met andere begrotingen
(Nationale) Veiligheid voor CTIVD/TIB*

Voor de Commissie van Toezicht op de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten (CTIVD) en Toetsingscommissie Inzet Bevoegdheden (TIB) wordt vanuit de begroting van Binnenlandse Zaken een bijdrage oplopend van 275 duizend euro in 2028 tot 550 duizend euro structureel vanaf 2031 overgeheveld. Dit betreft middelen voor de keteneffecten n.a.v. de investering in de Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (AIVD).

Bijdrage aan investering Warmte Koudeopslag (WKO)

Dit betreft een overheveling voor een investering in Warmte Koudeopslag (WKO) voor het Binnenhof naar de begroting van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening (VRO) van 419 duizend euro structureel vanaf 2031 (vanwege afronding staat dit bedrag in de tabel op nul). Alle gebruikers van het Binnenhof dragen bij aan deze investering.

Overige overboekingen met andere begrotingen

Deze post betreft het saldo van een aantal kleinere overboekingen (vanwege afronding staat dit bedrag in de tabel op nul), zo wordt in 2026 een bijdrage van 22 duizend euro gedaan voor rijksontmoetingspleinen en worden middelen overgeheveld naar het ministerie van Binnenlandse Zaken voor het versterken van het Security Operations Center Rijk (13 duizend euro in 2026).

Loonbijstelling

Er wordt een tranche loonbijstelling toegevoegd aan de begroting van Algemene Zaken.

Technisch

Deze post betreft een aantal technische mutaties, en de doorbelasting aan de begroting van De Koning.

Ontvangsten

Ombuigingen

Aanvullende taakstelling Rijk (in stappen van 200 mln. vanaf '31 t/m '35)

De efficiencytaakstelling op de Rijksoverheid uit het coalitieakkoord (maatregel 61) loopt op tot en met 2030. In aanvulling daarop wordt vanaf 2031 een aanvullende taakstelling opgelegd van 200 miljoen euro oplopend tot 1 miljard euro per jaar. De verdeling is conform het coalitieakkoord. Voor Algemene Zaken betekent dit dat de niet-belastingontvangsten met 60 duizend euro lager uitkomen in 2031 (vanwege afronding staat dit bedrag in de tabel op nul).

Versnellen taakstelling vernieuwing rijksdienst en slagvaardige overheid

In het coalitieakkoord is afgesproken dat een taakstelling wordt doorgevoerd in het kader van de vernieuwing van de rijksdienst en een slagvaardige overheid. Deze taakstelling wordt versneld ingevoerd. De verdeling is conform het coalitieakkoord. Voor Algemene Zaken betekent dit dat de niet-belastingontvangsten met 57 duizend euro in 2028 en 59 duizend euro in 2029 lager uitkomen (vanwege afronding staat dit bedrag in de tabel op nul).

Technisch

Deze post bestaat uit de doorbelasting van de loonbijstelling en de doorbelasting aan de begroting van de Koning.

**Buitenlandse Zaken (inclusief Buitenlandse Handel
en Ontwikkelingssamenwerking)**

Buitenlandse Zaken

V BUITENLANDSE ZAKEN: UITGAVEN						
In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Stand Voorjaarsnota	17.280	17.899	19.493	19.994	20.618	21.272
<i>Intensiveringen</i>	7	33	33	32	30	29
TEM-nabetalingen	7					
Overheveling CA-intensivering postennet		33	33	32	30	29
<i>Ombuigingen</i>			– 3	– 3		– 4
Aanvullende taakstelling Rijk (in stappen van 200 mln. vanaf '31 t/m '35)						– 4
Versnellen taakstelling vernieuwing rijksdienst en slagvaardige overheid			– 3	– 3		
<i>Generaal dossier</i>	– 352	– 424	– 339	– 364	– 314	– 319
Marge EU-afdrachten	168					
Draft Amending Budget 1 (DAB1)	– 134					
Draft Amending Budget 2 (DAB2)	– 387	– 553	– 395	– 455	– 437	– 478
Actualisatie raming bni-korting		– 24	– 8	34	76	120
Jaarbegroting 2027 en technische aanpassing		152				
Rentekosten Next Generation EU			64	56	47	38
<i>Kasschuiven</i>	– 146	64	33	118	– 36	– 32
Huisvesting	6				– 5	– 1
Amendement Dassen en Piri	3			– 3		
Accountability	– 3	3				
Nota van Wijziging 1e supp	– 152	83	36	33		
EU-voorzitterschap 2029		– 22	– 3	88	– 31	– 31
<i>Overboekingen met andere begrotingen</i>	7	– 109	– 359	– 609	– 885	– 1.152
Niet-militaire Oekraïnesteen	5	17	18	18		
Aanvulling Civiele Missie Pool (CMP)		2	2	2		
CA-middelen Ontwikkelingssamenwerking		0	19	15	26	10
Europees Ontwikkelingsfonds		– 19				
Opvolging excuses slavernijverleden Suriname		45	9	2		
Overboeking Europees Voorzitterschap 2029 veiligheidskosten		– 1	– 1	– 1	– 1	– 1
Overboekingen Europees Voorzitterschap 2029 organisatie		31	31	31	31	31
Prijsreservering EU-afdrachten		– 183	– 431	– 666	– 916	– 1.172
Overige overboekingen met andere begrotingen	2	0	– 6	– 9	– 25	– 19
<i>Technisch</i>	0	0	0	0	0	0
Technisch	0	0	0	0	0	0
<i>Niet-kaderrelevant</i>	224	271	197	103	– 11	– 180
Actualisatie invoerrechten	224	271	197	103	– 11	– 180
Stand Miljoenennota	17.019	17.734	19.054	19.269	19.402	19.614

V BUITENLANDSE ZAKEN: ONTVANGSTEN						
In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Stand Voorjaarsnota	4.620	1.676	1.720	1.743	1.785	1.826
<i>Ombuigingen</i>			– 1	– 1		– 1
Aanvullende taakstelling Rijk (in stappen van 200 mln. vanaf '31 t/m '35)						– 1
Versnellen taakstelling vernieuwing rijksdienst en slagvaardige overheid			– 1	– 1		
<i>Generaal dossier</i>	58	100	116	125	133	129
Perceptiekostenvergoeding	58	100	116	125	133	129
Stand Miljoenennota	4.678	1.776	1.835	1.867	1.918	1.954

Uitgaven

Intensiveringen

TEM-nabetalingen

Er zijn een aantal nabetalingen voor Traditionele Eigen Middelen (TEM) aan de Europese Unie gedaan, opgeteld 6,6 miljoen euro. Deze middelen zijn na aftrek van perceptiekostenvergoeding (1,6 miljoen euro) overgeheveld vanaf de reservering op de Aanvullende Post naar de BZ-begroting.

CA-middelen t.b.v. Postennet

Het kabinet heeft besloten om een deel van de 35 miljoen euro uit de aanvullende post over te hevelen naar de BZ-begroting voor het versterken van het postennet.

Ombuigingen

Aanvullende taakstelling Rijk (in stappen van 200 mln. vanaf '31 t/m '35)

De efficiencytaakstelling op de Rijksoverheid uit het coalitieakkoord (maatregel 61) loopt op tot en met 2030. In aanvulling daarop wordt vanaf 2031 een aanvullende taakstelling opgelegd van 200 miljoen euro oplopend tot 1 miljard euro per jaar. De verdeling is conform het coalitieakkoord. Voor Buitenlandse Zaken betekent dit een ombuiging van 3,7 miljoen euro in 2031.

Versnellen taakstelling vernieuwing rijksdienst en slagvaardige overheid

In het coalitieakkoord is afgesproken dat een taakstelling wordt doorgevoerd in het kader van de vernieuwing van de rijksdienst en een slagvaardige overheid. Deze taakstelling wordt versneld ingevoerd. Voor Buitenlandse Zaken betekent dit een ombuiging van 3,4 miljoen euro in 2028 en 3,5 miljoen euro in 2029.

Generaal dossier

Marge EU-afdrachten

Naar verwachting wordt de Europese begroting in 2026 opwaarts bijgesteld. Om deze mogelijke ophoging op te vangen wordt een marge in de raming van de Nederlandse EU-afdrachten verwerkt. Dit betekent een opwaartse bijstelling van 168 miljoen euro in 2026.

Draft Amending Budget 1 (DAB1)

In de eerste aanvullende begroting (DAB1) verwerkt de Europese Commissie het verschil tussen de inkomsten en uitgaven (het surplus) van 2025 in de Europese begroting van 2026. Het betreft een overschot van ca.

2 miljard euro. Het verschil wordt met name veroorzaakt door hoger dan verwachte invoerrechten en boete-opbrengsten. Voor Nederland leidt het surplus tot ca. 134 miljoen euro lagere EU-afrachten in 2026.

Draft Amending Budget 2 (DAB2)

In de DAB2 worden i) de grondslagen voor de eigen middelen geactualiseerd en ii) ontwikkelingen voor het lopende jaar verwerkt.

i) In DAB2 worden de grondslagen voor de eigen middelen (ofwel de nationale afrachten en invoerrechten) geactualiseerd. De belangrijkste ontwikkeling is de daling van het Nederlandse bni-aandeel van 6,4% naar 6,2%, wat leidt tot een daling van de raming van de Nederlandse bni-afracht aan de EU-begroting. Deze cijfers werken ook door in de raming voor de periode na het huidige MFK (vanaf 2028). Dit resulteert in een structurele meevaller van 402 miljoen euro in 2026 oplopend tot 499 miljoen euro in 2031. Daarnaast worden ook de plastic-afracht (tegenvaller van 2 miljoen euro voor 2026-2031) en btw-afracht (tegenvaller van 15 miljoen euro in 2026 tot 19 miljoen euro voor 2031) geactualiseerd.

ii) Daarnaast wordt de lopende EU-begroting voor 2026 aangepast. Een toename van het Europese uitgavenniveau en hogere dan geraamde boete-inkomsten leiden per saldo tot lagere geraamde Nederlandse bni-afracht van 2 miljoen euro.

Actualisatie bni-korting

Nederland en enkele andere lidstaten krijgen een korting op de bni-afracht aan de Europese begroting. Deze cijfers worden jaarlijks geüpdatet door de Europese Commissie op basis van de meest recente deflator voor het bbp. De actualisatie leidt in 2027 en 2028 tot meevallers (respectievelijk 24 en 8 miljoen euro) en in latere jaren tot tegenvallers (34 miljoen in 2029 oplopend naar 120 miljoen euro in 2031) ten opzichte van de huidige raming.

Jaarbegroting 2027 en technische aanpassing

De voorgestelde Europese jaarbegroting 2027 en de technische aanpassing geven inzicht in de aanpassing van het betalingsplafond en de inzet van de speciale instrumenten voor 2027. Dit leidt, exclusief het effect van de actualisatie van de kortingscijfers, per saldo tot een tegenvaller van 152 miljoen euro in 2027.

Rentekosten Next Generation EU

De rentekosten voor NGEU vanaf de nieuwe MFK-periode (2028-2034) lopen mee in de Nederlandse raming en zijn gestegen. Deze stijging van de rentekosten leidt tot een structurele tegenvaller van 64 miljoen euro in 2028 aflopend naar 38 miljoen euro in 2031. Het betalingsprofiel rekening houdt met een afnemend aandeel uitstaande leningen, hierdoor loopt de tegenvaller af.

Kasschuiven

Huisvesting

Het huisvestingsbudget wordt middels een kasschuif (6 miljoen euro) in een realistisch ritme geplaatst.

Amendement Dassen en Piri

Dit betreft de verwerking van het amendement Dassen en Piri (36915-V-4) op de BZ-begroting. Hiermee wordt 3 miljoen euro van het MATRA-budget in 2029 naar 2026 geschoven om het MATRA-budget in 2026 te verhogen.

Accountability

Middels deze kasschuif wordt een deel van de beschikbare middelen voor accountability in Oekraïne (2,7 miljoen euro) van 2026 naar 2027 geschoven, omdat de meerjarige projecten in dat jaar een hogere liquiditeitsbehoefte hebben.

Nota van Wijziging 1e supp

Een deel van het budget in 2026 voor de Europese Vredesfaciliteit (116 miljoen euro), het Agressietribunaal (26 miljoen euro) en VN-crisisbeheersingsoperaties (10 miljoen euro) wordt in het juiste kasritme gezet, conform de Kamerbrief inzake de BHOS-begroting 2026 (36800, nr. 73).

EU-voorzitterschap 2029

De meeste uitgaven voor het EU-voorzitterschap zullen in 2029 plaatsvinden terwijl de ontvangsten over meerdere jaren binnenkomen. Middels deze kasschuif worden de middelen voor het EU voorzitterschap in 2029 in het juiste kasritme gezet.

Overboekingen met andere begrotingen

Niet-militaire Oekraïensteun

Een deel van de niet-militaire Oekraïensteun in 2026 en daarnaast 2027-2029 zal verlopen via de BZ-begroting en wordt overgeheveld vanaf de BHOS-begroting. Dit betreft cumulatief 35 miljoen euro in deze periode voor humanitaire ontmijning en 23 miljoen euro voor de inzet op democratie, rechtsstaat en cultureel erfgoed.

Aanvulling Civiele Missie Pool (CMP)

Nederland levert een bijdrage aan civiele missies georganiseerd door de EU, VN, NAVO, OVSE en aan de inzet op het gebied van Veiligheid en Rechtsorde door andere internationale organisaties. Een deel van die bijdrage is een bestand van civiele experts, het CMP. Deze pool is in de jaren 2000 opgezet om snel deskundigen te leveren voor crisisbeheersing, stabilisatie en wederopbouw. Het CMP wordt deels gefinancierd door Defensie. Defensie vult het CMP budget aan met 2 miljoen euro in 2027 tot 2029.

CA-middelen Ontwikkelingssamenwerking

Vanuit de Coalitieakkoordmiddelen voor ontwikkelingssamenwerking worden uitgaven gedaan ten behoeve van het MATRA, Shiraka en Mensenrechtenfonds.

Europees ontwikkelingsfonds

De afdrachten aan het Europees ontwikkelingsfonds zijn naar beneden bijgesteld met 19 miljoen euro in 2027 door een nieuwe raming vanuit de Europese Unie. De ODA-middelen die vrijkomen zijn teruggeboekt naar de begroting van Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking.

Opvolging excuses slavernijverleden Suriname

In 2024 is de Kamer geïnformeerd over het voorstel voor de verdere uitwerking van de Regeling voor Maatschappelijke Initiatieven en de Beleidsintensiveringen uit de kabinetsreactie op het rapport «Ketenen van het Verleden». Deze overboeking van BZK naar BZ betreft de resterende middelen die BZ nog zou ontvangen (ca. 55 miljoen euro) uit deze regeling, ten behoeve van de opvolging van de excuses voor het slavernijverleden.

Overboeking Europees Voorzitterschap 2029 veiligheidskosten

Ten behoeve van het Europees Voorzitterschap 2029 worden middelen toegevoegd aan de JenV begroting ten behoeve van de veiligheidskosten van de organisatie. Het betreft een overboeking van cumulatief 14 miljoen in de periode 2027-2031.

Overboekingen Europees Voorzitterschap 2029 organisatie

Voor de centrale organisatie van het Europees Voorzitterschap 2029 ontvangt BZ bijdragen van andere departementen.

Prijsreservering EU-afdrachten

Dit betreft een overboeking van de prijsoploop van EU-afdrachten en invoerrechten naar het begrotingshoofdstuk 80 Prijsbijstelling. Er is besloten om de prijsoploop voortaan separaat te presenteren omdat daardoor het verloop van de EU-afdrachten beter inzichtelijk wordt en hiermee de vergelijkbaarheid met andere begrotingen wordt vergroot. Dit betreft alleen een wijziging van presentatiewijze en heeft dus geen effect op de totale omvang van de EU-afdrachten.

Overige overboekingen met andere begrotingen

Dit is een saldo van verschillende kleine overboekingen tussen de BZ-begroting en andere begrotingen. Het gaat onder andere om een mutatie met de BHOS-begroting ten behoeve van het Makandra-programma (1 miljoen euro in 2026 en 2027), een tranche loonbijstelling van 1 miljoen euro per jaar en middelen die terugkomen van de begroting van Financiën nu de Europese Douane Autoriteit niet naar Nederland komt (ca. 1 miljoen euro per jaar).

Technisch

Technisch

Dit betreft een saldo van technische herschikkingen op de BZ-begroting, die samen budgetneutraal zijn.

Niet kaderrelevant

Actualisatie invoerrechten

Bij de invoerrechten wordt aan de inkomsten- en uitgavenkant van de Rijksbegroting een andere raming gebruikt, respectievelijk de raming van het ministerie van Financiën en de raming van de Europese Commissie. Er wordt drie keer per jaar een actualisatie geboekt op de invoerrechten en de perceptiekostenvergoeding om een onbedoeld effect op het EMU-saldo te voorkomen.

Ontvangsten

Ombuigingen

Aanvullende taakstelling Rijk (in stappen van 200 mln. vanaf '31 t/m '35)

De efficiencytaakstelling op de Rijksoverheid uit het coalitieakkoord (maatregel 61) loopt op tot en met 2030. In aanvulling daarop wordt vanaf 2031 een aanvullende taakstelling opgelegd van 200 miljoen euro oplopend tot 1 miljard euro per jaar. De verdeling is conform het coalitieakkoord. Voor Buitenlandse Zaken betekent dit dat de niet-belastingontvangsten met 0,9 miljoen euro lager uitkomen in 2031.

Versnellen taakstelling vernieuwing rijksdienst en slagvaardige overheid

In het coalitieakkoord is afgesproken dat een taakstelling wordt doorgevoerd in het kader van de vernieuwing van de rijksdienst en een slagvaardige overheid. Deze taakstelling wordt versneld ingevoerd. De

verdeling is conform het coalitieakkoord. Voor Buitenlandse Zaken betekent dit dat de niet-belastingontvangsten met 0,8 miljoen euro lager uitkomen in 2028 en 2029.

Generaal dossier

Perceptiekostenvergoeding

De ontvangsten van de perceptiekostenvergoeding nemen toe oplopend tot 126 miljoen euro in 2031 door de actualisatie van de invoerrechten.

Ook zijn er meerdere nabetalingen voor Traditionele Eigen Middelen (TEM) aan de Europese Unie gedaan, opgeteld 6,6 miljoen euro. Deze middelen zijn na aftrek van perceptiekostenvergoeding van 1,6 miljoen euro overgeheveld vanaf de reservering op de Aanvullende Post naar de BZ-begroting. De 1,6 miljoen euro is het deel van de Traditionele Eigen Middelen (25%) dat Nederland als vergoeding voor het innen van de invoerrechten mag behouden.

Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking

XVII BUITENLANDSE HANDEL EN ONTWIKKELINGSSAMENWERKING: UITGAVEN						
In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Stand Voorjaarsnota	3.578	3.314	3.472	3.761	3.685	3.680
<i>Intensiveringen</i>	21	622	1.127	1.081	460	275
Doorverdeling niet-militair steunpakket Oekraïne 2026	13					
Herstel steun UNRWA	8	12	16	18	18	18
Intensivering ontwikkelingssamenwerking		367	384	391		
Overheveling CA-intensivering niet-militaire Oekraïensteun		231	321	326		
Overheveling CA-intensivering ontwikkelingssamenwerking		12	317	257	442	56
Overheveling CA-intensiveringen m.b.t. Nota van Wijziging 1e supp.			89	89		202
<i>Ombuigingen</i>	- 21	- 12	- 17	- 19	- 18	- 19
Verlagen budget programma's	- 8	- 12	- 16	- 18	- 18	- 18
Doorverdeling niet-militair steunpakket Oekraïne 2026	- 13					
Aanvullende taakstelling Rijk (in stappen van 200 mln. vanaf '31 t/m '35)						- 1
Versnellen taakstelling vernieuwing rijksdienst en slagvaardige overheid			- 1	- 1		
<i>Kasschuiven</i>	330	9	- 71	- 79	8	- 197
Kasschuiven m.b.t. Nota van Wijziging 1e supp.	330	9	- 71	- 79	8	- 197
<i>Overboekingen met andere begrotingen</i>	- 67	- 7	- 40	- 37	- 20	- 14
Bijdrage IenW voor meerjarige contributie aan UNEP 2026-2029	1	1	1	1		
Niet-militaire Oekraïensteun via de BZ-begroting	- 5	- 17	- 18	- 18		
Niet-militaire Oekraïensteun via de FIN-begroting (verwerking Nota van Wijziging 1e supp.)	- 60					
Bijstelling Europees Ontwikkelingsfonds		19				
Intensivering ontwikkelingssamenwerking via de BZ begroting		- 15	- 15	- 15	- 15	- 10
Overboeking Europees Voorzitterschap 2029		- 2	- 2	- 2	- 2	- 2
Overige overboekingen met andere begrotingen	- 2	8	- 6	- 3	- 3	- 2
<i>Technisch</i>	0	0	0	0	0	0
Technisch	0	0	0	0	0	0
Stand Miljoenennota	3.841	3.925	4.471	4.707	4.115	3.726
XVII BUITENLANDSE HANDEL EN ONTWIKKELINGSSAMENWERKING: ONTVANGSTEN						
In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Stand Voorjaarsnota	49	45	43	43	43	43
Stand Miljoenennota	49	45	43	43	43	43

Uitgaven

Intensiveringen

Doorverdeling niet-militair steunpakket Oekraïne 2026

De resterende 18 miljoen euro uit het steunpakket van 2026 heeft een bestemming gekregen. 13 miljoen euro wordt via de BHOS ingezet voor energiesteun via het *Ukraine Energy Support Fund* (UESF) en via de EBRD.

Herstel steun UNRWA

Zoals aangekondigd in de Kamerbrief van 30 maart jl. ([Kamerstuk 26150, nr. 243](#)) wordt de bijdrage aan UNRWA hersteld naar 19 miljoen euro per jaar.

Intensivering ontwikkelingssamenwerking

Er wordt incidenteel geïntensiveerd in ontwikkelingssamenwerking. Dit bedraagt cumulatief 1,1 miljard euro voor de jaren 2027 tot en met 2029. Met de middelen wordt er o.a. geïntensiveerd op humanitaire hulp (167 miljoen euro), klimaat (167 miljoen euro), en veiligheid en democratische rechtsorde (146 miljoen euro). Ook wordt er vanuit deze middelen 327 miljoen euro extra beschikbaar gesteld voor niet-militaire steun aan Oekraïne.

Overheveling CA-intensivering niet-militaire Oekraïensteun

Vanaf de Aanvullende Post (AP) worden de gereserveerde middelen voor niet-militaire Oekraïensteun voor 2027 tot en met 2029 overgeheveld naar de BHOS-begroting. Een deel van het budget blijft gereserveerd, zodat er in latere jaren nog ingespeeld kan worden op onvoorziene noden. De herverdelingen leiden op begrotingsniveau niet tot wijzigingen. Nederland zet de steun voor Oekraïne onverminderd door, waarbij net als in vorige jaren de inzet op niet-militaire steun met name ziet op energieherstel en wederopbouw.

Overheveling CA-intensivering ontwikkelingssamenwerking

Vanaf de Aanvullende Post (AP) worden de gereserveerde middelen voor ontwikkelingssamenwerking overgeheveld naar de BHOS-begroting. Hiermee samenhangend wordt er binnen de begroting budgetten geherscht. De intensiveringen zien structureel o.a. op klimaat, maatschappelijk middenveld en humanitaire hulp.

Overheveling CA-intensiveringen m.b.t. Nota van Wijziging 1e supp.

Vanaf de Aanvullende Post (AP) wordt een deel van de gereserveerde coalitieakkoord middelen voor ontwikkelingssamenwerking in 2031 en voor niet-militaire steun in 2028 en 2029 overgeheveld naar de BHOS-begroting, zoals verwerkt in de [Nota van Wijziging](#).

Ombuigingen

Verlagen budget programma's

De intensivering op UNRWA wordt gedekt door een budgetvermindering voor noodhulpprogramma's en het wereldvoedselprogramma.

Doorverdeling niet-militair steunpakket Oekraïne 2026

Dit betreft de herverdeling van de middelen voor niet-militaire Oekraïensteun in 2026 binnen artikel 5.3, zodat het op de juiste artikelonderdelen wordt verantwoord.

Aanvullende taakstelling Rijk (in stappen van 200 mln. vanaf '31 t/m '35)

De efficiëncytaakstelling op de Rijksoverheid uit het Coalitieakkoord (maatregel 61) loopt op tot en met 2030. In aanvulling daarop wordt vanaf 2031 een aanvullende taakstelling opgelegd van 200 miljoen euro oplopend tot 1 miljard euro per jaar. De verdeling is conform het coalitieakkoord. Voor BHOS betekent dit een ombuiging van 0,9 miljoen euro in 2031.

Versnellen taakstelling vernieuwing rijksdienst en slagvaardige overheid
In het Coalitieakkoord is afgesproken dat een taakstelling wordt doorgevoerd in het kader van de vernieuwing van de rijksdienst en een slagvaardige overheid. Deze taakstelling wordt versneld ingevoerd. Voor BHOS betekent dit een ombuiging van 1 miljoen euro in 2028 en 2029.

Kasschuiven

Kasschuiven m.b.t. Nota van Wijziging 1e supp.

Middels deze kasschuiven worden de overgehevelde Coalitieakkoord middelen naar 2026 geschoven. Hiermee wordt de begroting van 2026 incidenteel opgehoogd met 328 miljoen euro. Conform de Nota van Wijziging en Kamerbrief inzake de BHOS-begroting 2026 ([Kamerstuk 36800, nr. 73](#)), worden deze middelen ingezet ten behoeve van noodhulp, opvang in de regio, mondiale gezondheid, en wederopbouw Syrië, en wordt er 178 miljoen euro versneld beschikbaar gesteld voor niet-militaire Oekraïne steun.

Overboekingen met andere begrotingen

Bijdrage IenW voor meerjarige contributie aan UNEP 2026-2029

Vanuit de begroting van Infrastructuur en Waterstaat (IenW) wordt er bijgedragen aan het UN Environment Programma (UNEP) voor 2026 t/m 2029.

Niet-militaire Oekraïensteun via de BZ-begroting

Een deel van het niet-militaire steunpakket in 2027 tot en met 2029 wordt ingezet via de BZ-begroting. Dit betreft jaarlijks 18 miljoen euro en de inzet is gericht op humanitaire ontminning (10 miljoen euro), cultureel erfgoed en democratie en rechtsstaat (8 miljoen euro). Ook wordt er vanuit de resterende vrije ruimte in het steunpakket voor 2026 5 miljoen euro overgeheveld naar de BZ-begroting voor humanitaire ontminning.

Niet-militaire Oekraïensteun via de FIN-begroting (verwerking Nota van Wijziging 1e supp.)

De versneld beschikbaar gestelde Oekraïensteun in 2026 wordt via verschillende kanalen verleend. 60 miljoen euro wordt overgeheveld naar de begroting van Financiën (FIN), van waaruit zoals gebruikelijk de steun via de Wereldbank en de Europese Investeringsbank (EIB) wordt bekostigd. 45 miljoen euro verloopt via het «Special Program for Ukraine and Moldova Recovery» (SPUR) van de Wereldbank en 15 miljoen euro via het «EU4U» initiatief van de EIB.

Bijstelling Europees Ontwikkelingsfonds

Als gevolg van een nieuwe raming zijn de afdrachten aan het Europees Ontwikkelingsfonds naar beneden bijgesteld. Deze middelen zijn deel van het ODA-budget, daarom vloeien deze vrije middelen op de begroting van Buitenlandse Zaken (BZ) terug naar het ODA-verdeelartikel op de BHOS-begroting.

Intensivering ontwikkelingssamenwerking via de BZ-begroting

Structureel 10 miljoen euro van de intensivering voor ontwikkelingssamenwerking wordt overgeheveld naar de BZ-begroting. Daar zal het volgens ODA-richtlijnen worden ingezet via het Mensenrechtenfonds (20 miljoen euro tussen 2027 en 2030), Shiraka (structureel 6 miljoen euro) en MATRA (structureel 4 miljoen euro).

Overboeking Europees Voorzitterschap 2029

Ten behoeve van het Europees Voorzitterschap 2029 worden middelen toegevoegd aan de begrotingen van Buitenlandse Zaken (BZ) en Justitie en Veiligheid (JenV). Dit is een bijdrage aan de BZ-begroting van cumulatief 10 miljoen in de periode 2027-2031.

Overige overboeking met andere begrotingen

Dit betreft een saldo van enkele overboeking, waaronder een overboeking van structureel 1,9 miljoen euro naar de begroting van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) voor LPO over ODA-budgetten op de OCW-begroting. Daarnaast vindt er overboeking plaats met de BZ-begroting om het ritme aan te passen van het ODA-deel van het Makandra programma. Verder wordt er in 2026 vanuit de EZ-begroting in totaal 1,3 miljoen euro overgeheveld; hiertoe behoort voornamelijk een bijdrage aan het *Corporate Sustainability Due Diligence Directie* (CSDDD) en aan onderzoek naar kritieke grondstoffen door TNO.

Technisch

Technisch

Dit betreft een saldo van technische herschikkingen op de BHOS-begroting, die samen budgetneutraal zijn.

Ontvangsten

Er vinden geen ontvangsten mutaties plaats.

Justitie en Veiligheid (inclusief Asiel en Migratie)

Justitie en Veiligheid

VI JUSTITIE EN VEILIGHEID: UITGAVEN						
In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Stand Voorjaarsnota	19.132	19.477	19.424	19.488	19.224	19.146
<i>Intensiveringen</i>		340	479	570	667	667
(Nationale) veiligheid		275	367	458	550	550
Dienst Justitiële Inrichtingen (DJI)		45	60	60	60	60
Pilot crisisteam kindveiligheid		5	5	5		
Rechtsstaat		15	35	35	45	45
Weerbaarheid: Luchtbeveiliging			12	12	12	12
<i>Ombuigingen</i>			– 12	– 12		– 12
Aanvullende taakstelling Rijk (in stappen van 200 mln. vanaf '31 t/m '35)						– 12
Versnellen taakstelling vernieuwing rijksdienst en slagvaardige overheid			– 12	– 12		
<i>Kasschuiven</i>	– 272	0	101	95	14	62
Kasschuif middelen vervanging luchtalarm	– 9	– 10		19		
Kasschuif amendement Coenradie extra capaciteit Dienst Justitiële Inrichtingen (DJI)	– 10			10		
Kasschuif middelen Programma Vernieuwing Missie Kritische Communicatie	– 27	– 20	15	20	12	
Overige kasschuiven	– 227	30	86	46	2	62
<i>Overboekingen met andere begrotingen</i>	37	41	17	11	15	16
Overboeking persoonsbeveiliging hoog-risicogebieden buitenland	– 5	– 5	– 5	– 5	– 5	– 5
Overboeking doorontwikkeling landelijk coördinatiecentrum Bewaken en Beveiligen	– 5	– 5	– 5	– 5	– 5	– 5
Middelen voor Raad voor de rechtspraak		23	19	16	18	18
Overboeking Europees Voorzitterschap 2029		10	10	10	10	10
Overige overboekingen met andere begrotingen	48	17	– 2	– 6	– 2	– 2
<i>Loonbijstelling</i>	12	12	12	12	12	12
Loonbijstelling	12	12	12	12	12	12
<i>Technisch</i>	273	32	30	28	28	28
Technisch	273	32	30	28	28	28
Stand Miljoenennota	19.181	19.902	20.051	20.192	19.960	19.918

VI JUSTITIE EN VEILIGHEID: ONTVANGSTEN						
In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Stand Voorjaarsnota	1.518	1.593	1.616	1.640	1.662	1.685
<i>Ombuigingen</i>			0	0		0
Aanvullende taakstelling Rijk (in stappen van 200 mln. vanaf '31 t/m '35)						0
Versnellen taakstelling vernieuwing rijksdienst en slagvaardige overheid			0	0		
<i>Technisch</i>	273	0	6	6	6	6
Technisch	273	0	6	6	6	6
Stand Miljoenennota	1.791	1.593	1.622	1.646	1.668	1.691

Uitgaven

Intensiveringen

(Nationale) veiligheid

Bij het coalitieakkoord is voor de aanpak van de problematiek en versterking van de (nationale) veiligheid oplopend 600 miljoen euro structureel beschikbaar gesteld. Hiervan wordt 550 miljoen euro structureel overgeheveld van de Aanvullende Post naar de begroting van Justitie en Veiligheid. Deze middelen worden onder andere gezet voor de financiële opgave en ambities bij de politie (meer agenten in de wijk en aanpak van online criminaliteit), de ICT-problematiek bij het Openbaar Ministerie, de Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (NCTV), de aanpak van femicide en overig veiligheidsbeleid.

Dienst Justitiële Inrichtingen (DJI)

Bij het coalitieakkoord zijn middelen beschikbaar gesteld voor DJI voor het beschikbaar houden van celcapaciteit. Bij Voorjaarsnota 2026 is 40 miljoen euro structureel overgeheveld. De resterende 60 miljoen euro structureel is op de Aanvullende Post gereserveerd, in afwachting van een nadere uitwerking van de plannen. Met het meerjarige actieplan gevangeniswezen (Kamerstuk [24 587, nr. 1134](#)) is hier invulling aan gegeven. Daarom wordt nu ook de resterende reeks overgeheveld naar de begroting van Justitie en Veiligheid.

Pilot crisisteam kindveiligheid

Voor een driejarige pilot met een crisisteam kindveiligheid wordt 5 miljoen euro beschikbaar gesteld in 2027, 2028 en 2029.

Rechtsstaat

Bij het coalitieakkoord zijn middelen beschikbaar gesteld voor het versterken van de democratische rechtsstaat. Het gaat om middelen voor een kantoortoeslag binnen de sociale advocatuur, een impuls voor sociaal raadslieden en een gerichte verlaging van de griffierechten. In totaal wordt 45 miljoen euro structureel beschikbaar gesteld. Deze maatregelen zijn gericht op het vergroten van de toegang tot het recht.

Weerbaarheid: Luchtbeveiliging

Van 2028 tot en met 2035 wordt jaarlijks 12 miljoen euro beschikbaar gesteld voor luchtbeveiliging.

Ombuigingen

Aanvullende taakstelling Rijk (in stappen van 200 mln. vanaf '31 t/m '35)

De efficiëncytaakstelling op de Rijksoverheid uit het coalitieakkoord (maatregel 61) loopt op tot en met 2030. In aanvulling daarop wordt vanaf 2031 een aanvullende taakstelling opgelegd van 200 miljoen euro oplopend tot 1 miljard euro per jaar. De verdeling is conform het coalitieakkoord. Voor Justitie en Veiligheid betekent dit een ombuiging van 12,4 miljoen euro in 2031.

Versnellen taakstelling vernieuwing rijksdienst en slagvaardige overheid

In het coalitieakkoord is afgesproken dat een taakstelling wordt doorgevoerd in het kader van de vernieuwing van de rijksdienst en een slagvaardige overheid. Deze taakstelling wordt versneld ingevoerd. Voor Justitie en Veiligheid betekent dit een ombuiging van 12,3 miljoen euro in 2028 en 12,3 miljoen euro in 2029.

Kasschuiven

Kasschuif middelen vervanging luchtalarm

Voor de vervanging van het luchtalarm en het ontwikkelen van een civiel-militaire waarschuwingsketen worden middelen beschikbaar gesteld. Een gedeelte van de dekking van deze middelen komt vanuit bij Voorjaarsnota 2026 gereserveerde middelen op de JenV-begroting en worden met een kasschuif in een realistischer kasritme geplaatst. Daarnaast doet Defensie een bijdrage.

Kasschuif amendement Coenradie extra capaciteit Dienst Justitiële Inrichtingen (DJI)

Via het amendement Coenradie is voor het gevangeniswezen 10 miljoen euro in 2026 en 50 miljoen euro structureel vanaf 2027 beschikbaar gesteld om extra capaciteit bij DJI te creëren. Via een kasschuif worden de middelen in een realistischer kasritme geplaatst.

Kasschuif middelen Programma Vernieuwing Missie Kritische Communicatie

Vertraging op het Programma Vernieuwing Missie Kritische Communicatie (VMX) heeft geleid tot een nieuwe aanpak. Met deze kasschuif worden de middelen in een realistischer kasritme geplaatst.

Overige kasschuiven

Op de begroting van JenV worden verschillende kasschuiven verwerkt om middelen in het juiste bestedingsritme te plaatsen. In totaal wordt 272 miljoen euro aan budget doorgeschoven van eerdere naar latere jaren. Een voorbeeld hiervan is het verschuiven van middelen voor de Extra Beveiligde Zittingslocatie Lelystad en het Justitieel Complex Vlissingen.

Overboekingen met andere begrotingen

Overboeking persoonsbeveiliging hoog-risicogebieden buitenland

Voor de financiering van persoonsbeveiliging in hoog-risico gebieden in het buitenland worden middelen overgeheveld naar het ministerie van Defensie. Dit betreft circa 4,9 miljoen euro structureel vanaf 2026.

Overboeking doorontwikkeling landelijk coördinatiecentrum Bewaken en Beveiligen

Voor het doorontwikkelen van het domein Bewaken en Beveiligen wordt circa 5,4 miljoen euro structureel voor het opzetten van een landelijk coördinatiecentrum naar het ministerie van Defensie overgeheveld.

Middelen voor Raad voor de rechtspraak

Voor de Raad voor de rechtspraak wordt vanaf 2027 18 miljoen euro overgeboekt van AenM naar JenV. Naar verwachting nemen de werkzaamheden voor de Raad voor de rechtspraak toe, onder andere als gevolg van het Europese Asiel- en Migratiepact.

Overboeking Europees Voorzitterschap 2029

Voor het Europees Voorzitterschap 2029 worden middelen overgeboekt naar de begrotingen van Buitenlandse Zaken (BZ) en JenV. JenV doet een bijdrage aan BZ en ontvangt van andere departementen middelen voor de veiligheidskosten.

Overige overboekingen met andere begrotingen

Dit betreft het saldo aan overige overboekingen. Zo wordt onder andere circa 2 miljoen euro structureel naar het ministerie van Financiën overgeheveld voor de implementatie van de Europese confiscatierichtlijn. Daarnaast ontvangt JenV een bijdrage van circa 4,5 miljoen euro structureel vanuit het ministerie van Economische Zaken voor de maritieme politie en het Openbaar Ministerie.

Loonbijstelling

Er wordt een tranche loonbijstelling toegevoegd aan de begroting van Justitie en Veiligheid.

Technisch

Dit betreft een totaal van meerdere beperkte desalderingen en daarnaast enkele technische mutaties die per saldo op nul sluiten. Daarnaast is sprake van een overheveling van het apparaat van het voormalige ministerie van AenM naar de JenV-begroting.

Ontvangsten

Ombuigingen

Aanvullende taakstelling Rijk (in stappen van 200 mln. vanaf '31 t/m '35)

De efficiëncytaakstelling op de Rijksoverheid uit het coalitieakkoord (maatregel 61) loopt op tot en met 2030. In aanvulling daarop wordt vanaf 2031 een aanvullende taakstelling opgelegd van 200 miljoen euro oplopend tot 1 miljard euro per jaar. De verdeling is conform het coalitieakkoord. Voor Justitie en Veiligheid betekent dit dat de niet-belastingontvangsten met 143 duizend euro lager uitkomen in 2031 (vanwege afronding staat dit bedrag in de tabel op nul).

Versnellen taakstelling vernieuwing rijksdienst en slagvaardige overheid

In het coalitieakkoord is afgesproken dat een taakstelling wordt doorgevoerd in het kader van de vernieuwing van de rijksdienst en een slagvaardige overheid. Deze taakstelling wordt versneld ingevoerd. De verdeling is conform het coalitieakkoord. Voor Justitie en Veiligheid betekent dit dat de niet-belastingontvangsten met 138 duizend euro in 2028 en 140 duizend euro in 2029 lager uitkomen (vanwege afronding staat dit bedrag in de tabel op nul).

Technisch

Dit betreft een totaal van meerdere beperkte desalderingen en daarnaast enkele technische mutaties die per saldo op nul sluiten.

Asiel en Migratie

XX ASIEL EN MIGRATIE: UITGAVEN						
In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Stand Voorjaarsnota	8.561	8.207	6.183	4.977	4.647	4.646
<i>Meevallers</i>	– 230					
Afrekening Nidos 2025	– 41					
Realisatie Nidos	– 55					
Vrijvallen middelen artikel 92 (nominaal nog onverdeeld)	– 134					
<i>Tegenvallers</i>	230					
Dwangsommen Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND)	106					
Regelingen voor opvang statushouders door gemeenten	65					
Afrekening Centraal Orgaan opvang Asielzoekers (COA) 2025	59					
<i>Intensiveringen</i>	4	31	782	1.458	240	12
Middelen voorbereidingskosten langetermijnbeleid	4					
Dienst Terugkeer en Vertrek (DTenV)		6				
Migratiepartnerschappen				6	6	6
Opvang ontheemde Oekraïners			776	1.446	228	
Verscherpt-toezichtlocaties asiel		6	6	6	6	6
Vreemdelingenbewaring		19				
<i>Ombuigingen</i>		– 31	– 22	– 28	– 12	– 28
Aanvullende taakstelling Rijk (in stappen van 200 mln. vanaf '31 t/m '35)						– 16
Middelen asielwetgeving op artikel 92 (nominaal nog onverdeeld)		– 31				
Opheffen van Dienst Identificatie en Screening Asielzoekers (DISA)			– 6	– 12	– 12	– 12
Versnellen taakstelling vernieuwing rijksdienst en slagvaardige overheid			– 16	– 16		
<i>Kasschuiven</i>	– 103	40	15	49		
Kasschuif opvangbudget Oekraïne	– 103	58		45		
Kasschuif solidariteitsmechanisme		– 11	11			
Overige kasschuiven		– 8	4	4		
<i>Overboekingen met andere begrotingen</i>	– 42	– 19	– 27	– 24	– 26	– 26
Overboeking meerjarige bijdrage Meedoenbalies 2026-2035	– 1	– 5	– 5	– 5	– 5	– 5
Overboeking bijdrage gemeentefonds voor uitvoering spreidingswet	– 15					
Middelen voor Raad voor de rechtspraak		– 23	– 19	– 16	– 18	– 18
Overboeking Europees Voorzitterschap 2029		– 1	– 1	– 1	– 1	– 1
Overige overboekingen met andere begrotingen	– 26	10	– 2	– 2	– 2	– 2
<i>Loonbijstelling</i>	3	2	2	2	2	2
Loonbijstelling	3	2	2	2	2	2
<i>Technisch</i>	93	– 32	– 24	– 22	– 22	– 22
Technisch	93	– 32	– 24	– 22	– 22	– 22
Stand Miljoenennota	8.515	8.198	6.908	6.411	4.830	4.585

XX ASIEL EN MIGRATIE: ONTVANGSTEN						
In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Stand Voorjaarsnota	14	14	14	14	14	14
<i>Ombuigingen</i>			0	0		0
Aanvullende taakstelling Rijk (in stappen van 200 mln. vanaf '31 t/m '35)						0
Versnellen taakstelling vernieuwing rijksdienst en slagvaardige overheid			0	0		
<i>Technisch</i>	93					
Technisch	93					
Stand Miljoenennota	107	14	14	14	14	14

Uitgaven

Meevallers

Afrekening Nidos 2025

Doordat Nidos in 2025 minder kleinschalige opvangplekken heeft gerealiseerd dan geraamd, leidt dit tot een meevaller van 41 miljoen euro. De afrekening tussen AenM en Nidos vindt plaats in 2026.

Realisatie Nidos

In 2026 wordt een lagere realisatie van kleinschalige opvangplekken verwacht. Dit leidt tot een meevaller van 55 miljoen euro in 2026 bij het Nidos.

Vrijvallen middelen artikel 92 (nominaal nog onverdeeld)

De loon- en prijsbijstelling van Nidos en het Centraal Orgaan opvang Asielzoekers (COA) over 2026 vallen vrij op artikel 92 (nominaal nog onverdeeld).

Tegenvallers

Dwangsommen Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND)

Door de oplopende voorraden en wachttijden van asielaanvragen is sprake van hogere kosten voor dwangsommen. Met deze mutatie wordt 106 miljoen euro toegevoegd aan de voorziening voor dwangsommen bij de IND.

Regelingen voor opvang statushouders door gemeenten

Via de Bekostigingsregeling huisvesting vergunninghouders in doorstroomlocaties en de Decentralisatie Uitkering Tijdelijk Onderdak worden gemeenten ondersteund om statushouders uit het COA te laten doorstromen naar huisvesting. Voor deze regelingen is 65 miljoen euro geraamd in 2026.

Afrekening Centraal Orgaan opvang Asielzoekers (COA) 2025

Uit de jaarrekening van het COA over 2025 blijkt dat het COA circa 59 miljoen euro meer opvangkosten heeft gemaakt dan in de begroting voor 2025 was geraamd. De afrekening tussen AenM en het COA vindt plaats in 2026.

Intensiveringen

Middelen voorbereidingskosten langetermijnbeleid

Vanaf de Aanvullende Post wordt voor de voorbereiding van het langetermijnbeleid van ontheemden uit Oekraïne in 2026 circa 4 miljoen euro overgeheveld.

Dienst Terugkeer en Vertrek (DTenV)

In 2027 wordt 6 miljoen euro beschikbaar gesteld voor de Dienst Terugkeer en Vertrek (DTenV). Naar verwachting nemen de werkzaamheden voor DTenV toe, onder andere als gevolg van het Europese Asiel- en Migratiepact.

Migratiepartnerschappen

Vanaf 2029 wordt structureel 6 miljoen euro beschikbaar gesteld voor internationale partnerschappen. Dit budget wordt ingezet voor het bevorderen van terugkeer en het tegengaan van irreguliere migratie.

Opvang ontheemde Oekraïners

Per 1 juli jl. is de doelgroepflexibele regeling (DFR) in werking getreden. Onder deze regeling kunnen gemeenten tot en met 4 maart 2030 de opvang van Oekraïense ontheemden organiseren. Voor de uitvoering van deze regeling wordt een deel van de bij Voorjaarsnota 2026 gereserveerde middelen voor het langetermijnbeleid op de Aanvullende Post overgeheveld naar de begroting van AenM.

Verscherpt-toezichtlocaties asiel

Vanaf 2027 wordt structureel 6 miljoen euro beschikbaar gesteld voor de uitbreiding van verscherpt-toezichtlocaties voor overlastgevende asielzoekers. Het betreft budget voor structureel 45 plekken.

Vreemdelingenbewaring

In 2027 wordt 19,5 miljoen euro beschikbaar gesteld aan Dienst Justitiële Inrichtingen voor vreemdelingenbewaring. Naar verwachting neemt het aantal benodigde plaatsen toe, onder andere als gevolg van het Europese Asiel- en Migratiepact. Dit bedrag is bestemd voor de exploitatie van 90 plaatsen in het Justitieel Complex Schiphol.

Ombuigingen

Aanvullende taakstelling Rijk (in stappen van 200 mln. vanaf '31 t/m '35)

De efficiëncytaakstelling op de Rijksoverheid uit het coalitieakkoord (maatregel 61) loopt op tot en met 2030. In aanvulling daarop wordt vanaf 2031 een aanvullende taakstelling opgelegd van 200 miljoen euro oplopend tot 1 miljard euro per jaar. De verdeling is conform het coalitieakkoord. Voor de begroting van Asiel en Migratie betekent dit een ombuiging van 16,2 miljoen euro in 2031.

Middelen asielwetgeving op artikel 92 (nominaal nog onverdeeld)

Op artikel 92 (nominaal nog onverdeeld) staan middelen gereserveerd voor de uitvoering van de asielwetgeving. In 2027 wordt hiervan 19,5 miljoen euro ingezet voor vreemdelingenbewaring.

Opheffen van Dienst Identificatie en Screening Asielzoekers (DISA)

De IND neemt per 12 juni 2026 de taken van DISA over. Dit hangt samen met de nieuwe regels rondom het Europese Asiel- en Migratiepact. Door het afbouwen van DISA vallen structureel middelen vrij die worden ingezet voor verscherpt-toezichtlocaties en migratiepartnerschappen.

Versnellen taakstelling vernieuwing rijksdienst en slagvaardige overheid

In het coalitieakkoord is afgesproken dat een taakstelling wordt doorgevoerd in het kader van de vernieuwing van de rijksdienst en een slagvaardige overheid. Deze taakstelling wordt versneld ingevoerd. Voor de begroting van Asiel en Migratie betekent dit een ombuiging van 16,4 miljoen euro in 2028 en 16,4 miljoen euro in 2029.

Kasschuiven

Kasschuif opvangbudget Oekraïne

Geraamde middelen voor de opvang van ontheemden uit Oekraïne worden uit 2026 naar 2027 en 2029 geschoven om gemeenten te ondersteunen bij het beschikbaar stellen van nieuwe opvangplekken

Kasschuif solidariteitsmechanisme

De middelen bestemd voor het solidariteitsmechanisme worden in het juiste kasritme geplaatst.

Overboekingen met andere begrotingen

Overboeking meerjarige bijdrage meedoenbalies 2026-2035

In het coalitieakkoord is 5 miljoen euro structureel beschikbaar gesteld om het aantal meedoenbalies uit te breiden. Meedoenbalies begeleiden COA-bewoners, zowel asielzoekers als statushouders, naar activiteiten, taallessen en (vrijwilligers)werk. Bij Voorjaarsnota 2026 zijn deze middelen gereserveerd op de begroting van AenM. Met deze mutatie worden de middelen overgeboekt naar de begroting van SZW.

Overboeking bijdrage gemeentefonds voor uitvoering spreidingswet

Gemeenten hebben met de Spreidingswet een wettelijke taak in de opvang van asielzoekers. Zij krijgen hiervoor compensatie vanuit het gemeentefonds. Het gaat om een overboeking naar het Gemeentefonds van 15 miljoen euro in 2026.

Middelen voor Raad voor de rechtspraak

Vanaf 2027 wordt 18 miljoen euro beschikbaar gesteld voor de Raad voor de rechtspraak. Naar verwachting nemen de werkzaamheden voor de Raad voor de rechtspraak toe, onder andere als gevolg van het Europese Asiel- en Migratiepact.

Overboeking Europees Voorzitterschap 2029

Voor het Europees Voorzitterschap 2029 worden middelen toegevoegd aan de begrotingen van BZ en JenV. Hiervoor wordt ook vanuit de AenM-begroting een bijdrage voor de periode 2027-2031 gedaan.

Overige overboekingen met andere begrotingen

Dit betreft het saldo aan overige overboekingen. Zo worden onder andere middelen vanuit het provinciefonds overgeheveld naar de Provinciale Regietafels t.b.v. de Spreidingswet. Dit betreft een eenmalig bedrag van 12,8 miljoen euro in 2026.

Loonbijstelling

Er wordt een tranche loonbijstelling toegevoegd aan de begroting van Asiel en Migratie.

Technisch

Dit betreft een totaal van meerdere beperkte desalderingen en daarnaast enkele technische mutaties die per saldo op nul sluiten. Daarnaast is sprake van een overheveling van het apparaat van het voormalige ministerie van AenM naar de JenV-begroting.

Ontvangsten

Ombuigingen

Aanvullende taakstelling Rijk (in stappen van 200 mln. vanaf '31 t/m '35)

De efficiencytaakstelling op de Rijksoverheid uit het coalitieakkoord (maatregel 61) loopt op tot en met 2030. In aanvulling daarop wordt vanaf 2031 een aanvullende taakstelling opgelegd van 200 miljoen euro oplopend tot 1 miljard euro per jaar. De verdeling is conform het coalitieakkoord. Voor de begroting van Asiel en Migratie betekent dit dat de niet-belastingontvangsten met 29 duizend euro lager uitkomen in 2031.

Versnellen taakstelling vernieuwing rijksdienst en slagvaardige overheid

In het coalitieakkoord is afgesproken dat een taakstelling wordt doorgevoerd in het kader van de vernieuwing van de rijksdienst en een slagvaardige overheid. Deze taakstelling wordt versneld ingevoerd. De verdeling is conform het coalitieakkoord. Voor de begroting van Asiel en Migratie betekent dit dat de niet-belastingontvangsten met 29 duizend euro in 2028 en 29 duizend euro in 2029 lager uitkomen.

Technisch

Dit betreft een totaal van meerdere beperkte desalderingen en daarnaast enkele technische mutaties die per saldo op nul sluiten.

Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (inclusief Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening, Staten-Generaal, Hoge Colleges van Staat en BES-fonds)

Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

VII BINNENLANDSE ZAKEN EN KONINKRIJKSRELATIES: UITGAVEN						
In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Stand Voorjaarsnota	5.115	4.812	4.217	3.386	2.854	2.558
<i>Intensiveringen</i>	0	80	68	87	108	120
AP-overheveling Slagvaardige overheid	0	0	0	0		
AP-overheveling Gemeenschapsfonds		30				
AP-overheveling Nationale veiligheid		25	33	42	50	50
AP-overhevelingen Rechtsstaat		5	10	5	10	10
Maatschappelijke weerbaarheid		20	25	40	48	60
<i>Ombuigingen</i>			- 10	- 10		- 10
Aanvullende taakstelling Rijk						- 10
Versnellen slagvaardige overheid			- 10	- 10		
<i>Kasschuiven</i>	- 85	- 90	- 64	74	73	92
Groningen	- 88	- 92	- 45	70	68	88
Overige kasschuiven	3	2	- 19	5	5	4
<i>Overboekingen met andere begrotingen</i>	8	44	71	74	71	73
Doorverdeling LPO VRO naar BZK	5	9	5	3	2	1
Europees voorzitterschap 2029		- 4	- 4	- 4	- 4	- 4
Opvolging excuses slavernijverleden		- 45	- 9	- 2		
Overboekingen centraal apparaatsartikel VRO		73	70	67	65	65
Overheveling Programma WaU		8	7	7	7	7
Overige overboekingen met andere begrotingen	3	4	2	2	1	4
<i>Loonbijstelling</i>	3	3	3	3	3	3
Loonbijstelling	3	3	3	3	3	3
<i>Technisch</i>	26	- 38	- 35	- 55	- 54	- 51
Overige desalderingen	14	1	1	1	1	1
Desaldering HRM-advies en P-ondersteuning	12					
Desaldering Immateriële schade Groningen		19	20			
Herverkaveling digitalisering		- 58	- 56	- 56	- 55	- 52
Overig technisch	0	0	0	0	0	0
Stand Miljoenennota	5.066	4.811	4.250	3.560	3.056	2.786

VII BINNENLANDSE ZAKEN EN KONINKRIJKSRELATIES: ONTVANGSTEN						
In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Stand Voorjaarsnota	1.858	1.653	1.707	1.307	963	605
<i>Kasschuiven</i>	- 1	- 58	- 88	- 49	62	134
Groningen	- 1	- 58	- 88	- 49	62	134
<i>Overboekingen met andere begrotingen</i>		- 1	- 1	- 1	- 1	- 1
Ontvangsten TlokB		- 1	- 1	- 1	- 1	- 1
<i>Technisch</i>	26	20	21	1	1	1
Overige desalderingen	14	1	1	1	1	1
Desaldering HRM-advies en P-ondersteuning	12					
Aanvullende taakstelling Rijk						0
Desaldering Immateriële schade Groningen		19	20			
Versnellen slagvaardige overheid			0	0		
Stand Miljoenennota	1.883	1.615	1.640	1.258	1.025	739

Uitgaven

Intensiveringen

AP-overheveling Slagvaardige overheid

Er wordt incidenteel 366 duizend euro in 2026, oplopend tot 373 duizend euro in 2029 vanaf de Aanvullende Post (AP) overgeheveld naar de BZK-begroting voor de Taskforce Slagvaardige Overheid. Deze middelen dragen bij aan het programma en bijbehorende Taskforce Slagvaardige Overheid en worden overgeboekt vanaf de AP vanuit resterende middelen voor Werk aan Uitvoering die nog beschikbaar waren op de AP en niet meer tot besteding komen.

AP-overheveling Gemeenschapsfonds

Er wordt incidenteel 30 miljoen euro in 2027 vanaf de Aanvullende Post overgeheveld naar de BZK-begroting voor het Gemeenschapsfonds die het kabinet heeft aangekondigd in het coalitieakkoord. Dit betreft middelen voor het realiseren, behouden en toekomstbestendig maken van ontmoetingsplekken voor sociale cohesie en het versterken van gemeenschapskracht. De resterende middelen voor 2028 tot en met 2031 voor het Gemeenschapsfonds uit het coalitieakkoord blijven op de AP.

AP-overheveling Nationale veiligheid

Er wordt 25 miljoen euro in 2027, oplopend tot 50 miljoen euro vanaf 2030, vanaf de Aanvullende Post overgeheveld naar de BZK-begroting voor het uitvoeren van maatregelen die het kabinet heeft aangekondigd voor de versterking van de (nationale) veiligheid. Dit betreft middelen voor de AIVD. Hiervan wordt een gedeelte, 275 duizend euro in 2028 oplopend tot 550 duizend euro in 2031, overgeboekt naar de begroting van Algemene Zaken ten behoeve van de toezichthouders op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten TIB/CTIVD.

AP-overhevelingen Rechtsstaat

Er worden middelen vanaf de Aanvullende Post overgeheveld naar de BZK-begroting voor de maatregelen die het kabinet heeft aangekondigd in het coalitieakkoord voor het versterken van de democratische rechtsstaat. Dit betreft middelen voor het opzetten van een lobbyregister en het institutionaliseren van burgerberaden (5 miljoen euro structureel vanaf 2030), ProDemos (5 miljoen euro structureel vanaf 2027), en een pilot versteviging

aanpak desinformatie (5 miljoen euro wordt incidenteel overgeheveld voor 2028 en middels een kasschuif vooruitgeschoven naar 2027). Voor ProDemos betreft het middelen voor de continuering van de huidige activiteiten, continuering van de versterking van de inzet in de regio, en de inzet van ervaringsdeskundigen met de democratische rechtsstaat.

Maatschappelijke weerbaarheid

Het kabinet maakt 20 miljoen euro in 2027 oplopend tot 70 miljoen euro jaarlijks in 2032 tot en met 2035 beschikbaar voor maatschappelijke weerbaarheid bij medeoverheden.

Ombuigingen

Aanvullende taakstelling Rijk (in stappen van 200 mln. vanaf '31 t/m '35)

De efficiencytaakstelling op de Rijksoverheid uit het coalitieakkoord (maatregel 61) loopt op tot en met 2030. In aanvulling daarop wordt vanaf 2031 een aanvullende taakstelling opgelegd van 200 miljoen euro oplopend tot 1 miljard euro per jaar. De verdeling is conform het coalitieakkoord. Voor BZK betekent dit een ombuiging van circa 9 miljoen euro in 2031.

Versnellen slagvaardige overheid

In het coalitieakkoord is afgesproken dat een taakstelling wordt doorgevoerd in het kader van de vernieuwing van de rijksdienst en een slagvaardige overheid. Deze taakstelling wordt versneld ingevoerd. Voor BZK betekent dit een ombuiging van circa 10 miljoen euro in 2028 en circa 10 miljoen euro in 2029.

Kasschuiven

Groningen

Er hebben een aantal kasschuiven op het Groningendossier plaatsgevonden naar aanleiding van de diepteanalyse 2026 van de Nationaal Coördinator Groningen (NCG). Uit de jaren 2026 tot en met 2028 schuift budget naar de jaren 2029 tot en met 2031. De versterking wordt volgens de laatste diepteanalyse nog steeds uiterlijk in 2032 afgerond.

Overige kasschuiven

Er vinden diverse kasschuiven plaats, onder andere om de middelen voor wetsontwikkeling bij de directie CZW, voor O&P Rijk en voor generieke Woo-voorziening in het juiste kasritme te zetten.

Overboeking met andere begrotingen

Doorverdeling LPO VRO naar BZK

Dit betreft een overboeking van in totaal 5 miljoen euro in 2026, aflopend tot 1 miljoen euro structureel in 2031, van de begroting van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening (VRO) naar de begroting van BZK. Dit betreft de doorverdeling van de bijstelling voor de loon- en prijsontwikkeling (LPO tranche) 2026.

Europees voorzitterschap 2029

Ten behoeve van het Europees voorzitterschap 2029 worden middelen toegevoegd aan de begrotingen van BZ en JenV. Het betreft een overboeking van cumulatief 20 miljoen per departement in de periode 2027-2031.

Opvolging excuses Slavernijverleden

Dit betreft een overboeking van cumulatief 55 miljoen euro in de jaren 2027 tot en met 2029 van BZK naar het ministerie van Buitenlandse Zaken (BZ). Na de excuses in 2022 voor het trans-Atlantisch slavernijverleden in

Nederland, in het Caribisch deel van het Koninkrijk en in Suriname heeft het toenmalige kabinet 200 miljoen euro hiervoor vrijgemaakt, waarvan 66 miljoen euro voor Suriname. In 2025 is reeds cumulatief 11 miljoen euro overgeheveld naar de BZ-begroting voor de jaren 2025 en 2026. BZ ontvangt nu de resterende budgetten voor Suriname zoals begroot voor de jaren 2027, 2028 en 2029.

Overboekingen centraal apparaatsartikel VRO

Vanwege het opheffen van het ministerie van VRO wordt een groot deel van de middelen op het centrale apparaatsartikel overgeboekt naar het centrale apparaatsartikel van de begroting van het ministerie van BZK. Dit betreft circa 73 miljoen euro in 2027, 70 miljoen euro in 2028, 67 miljoen euro in 2029, 65 miljoen euro in 2030 en eveneens 65 miljoen euro in 2031.

Overheveling Programma Werk aan de Uitvoering

Dit betreft een overboeking van 8 miljoen euro in 2027, aflopend tot 7 miljoen euro van 2028 tot en met 2031, vanaf de begroting van het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW) naar de begroting van BZK. Dit betreft de overheveling van het Programma Werk aan Uitvoering (WaU). Dit programma loopt tot en met 2031.

Overige overboekingen met andere begrotingen

Dit betreft verschillende overboekingen met andere begrotingen.

Loonbijstelling

Er wordt een tranche loonbijstelling toegevoegd aan de begroting van BZK.

Technisch

Overige desalderingen

Er vindt een aantal desalderingen plaats op de begroting van BZK. Dit leidt tot een aanpassing van de uitgaven- en ontvangstenbudgetten van in totaal 14 miljoen euro in 2026 en 1 miljoen euro structureel.

Desaldering HRM-advies en P-ondersteuning

Dit betreft de bijdrage van 12 miljoen euro van de SSO's en agentschappen ter financiering van de dienstverlening HRM-advies en P-ondersteuning 2026 die door BZK geleverd wordt aan deze onderdelen. De ontvangsten worden gedesaldeerd ter dekking van de uitgaven die BZK maakt voor deze dienstverlening en ondersteuning.

Desaldering Immateriële schade Groningen

Het budget voor immateriële schade (IMS) wordt voor 2026 (19 miljoen euro) en 2027 (20 miljoen euro) omhoog bijgesteld. De implementatie van nieuwe regelingen, zoals de 'aanvullende vaste vergoeding', zorgen ervoor dat meer bewoners in aanmerking komen voor de IMS-regeling. Daarnaast zijn de aanvragen voor IMS sinds de beving in Zeerijp fors toegenomen. Hierdoor was het oude budget ontoereikend. Middels een kasschuif wordt deze desaldering in het juiste ritme gezet.

Herverkaveling digitalisering

Dit betreft de overheveling van de middelen digitalisering van de begroting van BZK naar Economische Zaken en Klimaat (EZK). De portefeuilleverdeling die is vastgesteld in het constituerend beraad van het Kabinet Jetten vraagt om een nieuwe verdeling van digitaliseringsbeleid. Op basis van de vastgestelde dossierverdeling dienen de bijbehorende beleidsgelden en apparaatsgelden over te gaan van BZK naar EZK.

Overig technisch

Dit betreft specifieke herschikkingen die per saldo budgetneutraal zijn, waaronder de doorverdeling van de loon- en prijsontwikkeling (LPO) binnen de begroting van Binnenlandse zaken en Koninkrijksrelaties.

Ontvangsten

Kasschuiven

Groningen

Aan de uitgavenkant hebben een aantal kasschuiven op het Groningen-dossier plaatsgevonden naar aanleiding van de diepteanalyse 2026 van de NCG. Daarom vindt er ook een kasschuif plaats bij de ontvangsten Groningen. Uit de jaren 2026 tot en met 2029 schuift budget naar de jaren 2030 en later. De versterking wordt volgens de laatste diepteanalyse nog steeds uiterlijk in 2032 afgerond.

Overboekingen met andere begrotingen

Ontvangsten TloKB

Op de begroting van BZK staat abusievelijk nog een ontvangstenraming van de Toelatingsorganisatie Kwaliteitsborging Bouw (TloKB). Die wordt met deze boeking overgeheveld naar de begroting van VRO. Het betreft een overboeking van 1 miljoen euro structureel vanaf 2027.

Technisch

Overige desalderingen

Er vindt een aantal desalderingen plaats op de begroting van BZK. Dit leidt tot een aanpassing van de uitgaven- en ontvangstenbudgetten van in totaal 14 miljoen euro in 2026.

Desaldering HRM-advies en P-ondersteuning

Dit betreft de bijdrage van 12 miljoen euro van de SSO's en agentschappen ter financiering van de dienstverlening HRM-advies en P-ondersteuning 2026 die door BZK geleverd wordt aan deze onderdelen. De ontvangsten worden gesaldeerd ter dekking van de uitgaven die BZK maakt voor deze dienstverlening en ondersteuning.

Desaldering Immateriële schade Groningen

Het budget voor immateriële schade wordt voor 2026 (19 miljoen euro) en 2027 (20 miljoen euro) omhoog bijgesteld. De uitgaven voor immateriële schade worden doorbelast aan de NAM. Om die reden worden de ontvangsten voor de jaren 2027 en 2028 omhoog bijgesteld. Middels een kasschuif aan de uitgavenkant wordt deze desaldering in het juiste ritme gezet.

Overig technisch

Dit betreft enkele kleine, technische mutaties aan de ontvangstenkant binnen de begroting van BZK.

Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening

XXII VOLKSHUISVESTING EN RUIMTELIJKE ORDENING: UITGAVEN						
In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Stand Voorjaarsnota	9.219	10.260	9.698	9.493	9.374	8.816
<i>Intensiveringen</i>	115	24	95	1.061	1.039	1.044
Intensivering warmtefonds energieschok 2026	69	13	6	11	11	
Intensivering energiefixers energieschok 2026	40					
Maatregel 29: Isolatieaanpak Groningen en Noord-Drenthe	6	3	5			
Capaciteit medeoverheden					19	19
Grondfaciliteit					90	90
Grootschalige woningbouwgebieden				560	220	70
Innovatie en Opschaling woningbouw (IOP) en beter benutten				31	29	29
Intensivering SVVE energieschok 2026		8				
Nationaal Fonds Betaalbare Koopwoningen (NFBK)				25	25	20
Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid (NPLV)				135	135	135
Objectsubsidie middenhuur				100	100	100
Realisatiestimulans				0	5	380
Regeling Huisvesting Aandachtsgroepen (RHA)				60	65	65
Stimuleringsregeling Ontmoetingsruimten in Ouderenhuisvesting (SOO)			36	36	88	
Stimuleringsregeling Zorggeschikte Woningen (SZGW)			48	95	117	
Uitvoeringskosten Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO)				8	10	11
Woningbouwimpuls					125	125
<i>Ombuigingen</i>	- 90	- 8	- 86	- 133	- 205	- 2
Dekking energiepakket 2026: grondfaciliteit	- 90					
Aanvullende taakstelling Rijk (in stappen van 200 mln. vanaf '31 t/m '35)						- 2
Dekking energiepakket 2026: LPO		- 8				
Ouderenhuisvesting Realisatiestimulans			- 84	- 131	- 205	
Versnellen taakstelling vernieuwing rijksdienst en slagvaardige overheid			- 2	- 2		
<i>Kasschuiven</i>	- 20	49	- 28	- 124	- 134	137
Kasschuif intensivering warmtefonds energieschok 2026	59	- 13	- 6	- 29	- 11	
Kasschuif Subsidieregeling Verduurzaming voor Vve's	10	- 10				
Kasschuif NPLV maatregelenpakket energieschok 2026	5	5	- 10			
Kasschuif Subsidieregeling Aardgasvrije Huurwoningen	- 15				3	13
Kasschuif bijdrage Rijksvastgoedbedrijf (RVB) verduurzaming rijksgebouwen	- 70	5	13	13	9	29
Kasschuif Stimuleringsregeling Ontmoetingsruimten Ouderen					- 52	36
Kasschuif Stimuleringsregeling Zorggeschikte Woningen			- 16	- 63	- 85	59
Kasschuif intensivering SVVE energieschok 2026		17	- 12	- 5		
Kasschuif intensivering energiefixers energieschok 2026		40		- 40		
Overige kasschuiven	- 10	5	2	0	2	0
<i>Overboekingen met andere begrotingen</i>	- 76	- 175	- 106	- 82	- 141	- 140
Intensivering warmtefonds energieschok 2026	52			18		
Doorverdeling LPO VRO naar BZK	- 5	- 9	- 5	- 3	- 2	- 1
Afdrachten BTW-compensatiefonds	- 31					
Overboeking Wet Versterking regie volkshuisvesting	- 74	- 74	- 74	- 74	- 74	- 74
Intensivering SVVE energieschok 2026			12	5		

In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Intensivering energiefixers energieschok 2026				40		
NPLV maatregelenpakket energieschok 2026			15			
Overboekingen centraal apparaatsartikel naar BZK		- 73	- 70	- 67	- 65	- 65
Toekomstbestendige Leefomgeving Fase II		15	16			
Overige overboekingen met andere begrotingen	- 18	- 34	0	0	0	0
<i>Loonbijstelling</i>	1	1	1	1	1	0
Loonbijstelling	1	1	1	1	1	0
<i>Technisch</i>	138	0	0	0	0	0
Desaldering ontvangsten Nationale Hypotheek Garantie (NHG)	79					
Desaldering Regeling Huisvesting Aandachtsgroepen (RHA)	20					
Desaldering Verduurzaming Maatschappelijk Vastgoed (DUMAVA)	20					
Desaldering Woningbouwimpuls	9					
Desaldering Dienst van de Huurcommissie (DHC)	7					
Overig technisch	3	0	0	0	0	0
Stand Miljoenennota	9.286	10.150	9.574	10.216	9.933	9.855

XXII VOLKSHUISVESTING EN RUIMTELIJKE ORDENING: ONTVANGSTEN

In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Stand Voorjaarsnota	653	556	570	569	578	562
<i>Overboekingen met andere begrotingen</i>		1	1	1	1	1
Ontvangsten TloKB		1	1	1	1	1
<i>Technisch</i>	138		0	0		0
Desaldering ontvangsten Nationale Hypotheek Garantie (NHG)	79					
Desaldering Regeling Huisvesting Aandachtsgroepen (RHA)	20					
Desaldering Verduurzaming Maatschappelijk Vastgoed (DUMAVA)	20					
Desaldering Woningbouwimpuls	9					
Desaldering Dienst van de Huurcommissie (DHC)	7					
Overig technisch	3		0	0		0
Stand Miljoenennota	791	557	571	570	579	563

Uitgaven

Intensiveringen

Intensivering warmtefonds energieschok 2026

Via het Nationaal Warmtefonds kunnen alle eigenaar-bewoners van bestaande woningen een lening krijgen om hun woning te verduurzamen, ongeacht het verzamelinkomen. Eigenaar-bewoners met een verzamelinkomen van minder dan 60.000 euro betalen 0% rente op een lening. Het aantal aanvragen is de afgelopen tijd gestegen. Om die reden wordt het fonds in 2026 verhoogd met 180 miljoen euro. Deze intensivering maakt deel uit van het bredere maatregelenpakket Acties Weerbaarheid Energieschok. Er wordt hiervoor o.a. 70 miljoen euro beschikbaar gesteld vanuit het Klimaatfonds en 60 miljoen euro vanuit gereserveerde middelen voor aardgasvrije wijken op de Aanvullende Post. Dit is verwerkt in de Nota van Wijziging op de eerste suppletoire begroting van VRO.

Intensivering energiefixers energieschok 2026

Energiefixers zijn professionals die langsgaan bij huishoudens om kleine- en middelgrote energiebesparende maatregelen te nemen. Te denken valt aan folie achter radiatoren of tochtstrippen. Deze inzet leidt op korte termijn tot energiebesparing bij huishoudens. Voor het maatregelenpakket Acties Weerbaarheid Energieschok is in totaal 80 miljoen euro vrijgemaakt voor energiefixers. Hiervan is 40 miljoen euro beschikbaar gesteld vanuit het Klimaatfonds en middels een kasschuif in het juiste ritme gezet. Dit is verwerkt in de Nota van Wijziging op de eerste suppletoire begroting van VRO.

Maatregel 29: Isolatieaanpak Groningen en Noord-Drenthe

In totaal wordt er 14 miljoen euro overgeboekt van de Aanvullende Post naar de begroting van VRO ter ondersteuning van Maatregel 29. Deze maatregel maakt deel uit van de 50 maatregelen van Nij Begun. Maatregel 29 omvat een subsidieregeling voor het isoleren en verbeteren van de ventilatie van woningen.

Capaciteit medeoverheden

Vanuit het coalitieakkoord van het kabinet-Jetten is 1 miljard euro per jaar beschikbaar gesteld vanaf 2029 tot en met 2035. De middelen voor de capaciteit bij de medeoverheden beslaan 19,2 miljoen euro per jaar (14,7 miljoen euro voor een bijdrage aan provincies, 4,5 miljoen euro voor een subsidie aan de VNG) voor de jaren 2030 tot en met 2035. De middelen voor de provincies worden ingezet voor een regionale capaciteitspool en voor het versterken van de regionale samenwerking. De subsidie aan de VNG is voor het oprichten en onderhouden van een expertisecentrum op het gebied van woningbouw.

Grondfaciliteit

Vanuit het coalitieakkoord van het kabinet-Jetten is 1 miljard euro per jaar beschikbaar gesteld vanaf 2029 tot en met 2035. Hiervan wordt 90 miljoen euro in zowel 2030 als 2031 vanaf de Aanvullende Post overgeheveld naar de VRO-begroting voor grondfaciliteit.

Grootschalige woningbouwgebieden

Vanuit het coalitieakkoord van het kabinet-Jetten is 1 miljard euro per jaar beschikbaar gesteld vanaf 2029 tot en met 2035. Voor de (door)ontwikkeling van de nationaal grootschalige woningbouwgebieden is in totaal 940 miljoen euro beschikbaar gesteld vanuit de aanvullende post. Deze middelen zijn bedoeld voor de extra opgave om de bestaande 21 grootschalige gebieden toekomstbestendig te maken. Daarnaast is dit bedoeld om bij de 10 nieuwe grootschalige woningbouwgebieden tot en met 2035 de financiële opgave aan te pakken.

Innovatie en Opschaling woningbouw (IOP) en beter benutten

Vanuit het coalitieakkoord van het kabinet-Jetten is 1 miljard euro per jaar beschikbaar gesteld vanaf 2029 tot en met 2035. Hiervan wordt cumulatief 205 miljoen euro in de periode 2029 tot en met 2035 vanaf de Aanvullende Post overgeheveld naar de VRO-begroting voor innovatie en opschaling woningbouw. Hierbinnen valt het voortzetten van het IOP, dat zich richt op industrieel bouwen, digitaliseren, innoveren en standaardiseren om woningbouw te versnellen en onderzoek rondom het beter benutten van bestaande gebouwen.

Intensivering SVVE energieschok 2026

Met de Subsidieregeling verduurzaming verenigingen van eigenaars (SVVE) worden VVE's gestimuleerd om verduurzamingsmaatregelen te treffen. Hieronder valt woningisolatie, maar ook de aanschaf en installatie van duurzame warmtebronnen zoals een warmtepomp of zonneboiler. Voor deze maatregel uit het pakket Acties Weerbaarheid Energieschok is in totaal 25 miljoen euro vrijgemaakt. Hiervan is vanuit het Klimaatfonds 17 miljoen euro beschikbaar gesteld en middels een kasschuif in het juiste ritme gezet. De overige 8 miljoen euro komt uit de Loon- en Prijsbijstelling (zie ombuigingen). Dit is verwerkt in de Nota van Wijziging op de eerste suppletoire begroting van VRO.

Nationaal Fonds Betaalbare Koopwoningen (NFBK)

Vanuit het coalitieakkoord van het kabinet-Jetten is 1 miljard euro per jaar beschikbaar gesteld vanaf 2029 tot en met 2035. Middels een kasschuif wordt er in 2028 12,5 miljoen euro beschikbaar gesteld voor het NFBK. Na deze kasschuif is er 12,5 miljoen euro beschikbaar in 2029, 20 miljoen euro in 2031, 15 miljoen euro in 2032, 10 miljoen euro in 2033 en 5 miljoen euro in 2034. Het NFBK verstrekt kopersondersteuning voor betaalbare nieuwbouw koopwoningen. Het NFBK heeft een revolverende werking. De bestaande fondsomvang wordt op korte termijn volledig uitgegeven, maar vloeit pas in de periode 2030-2032 terug. Met de toevoeging van deze middelen wordt geborgd dat er in de tussentijd toch nieuwe tranches kunnen worden uitgegeven.

Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid (NPLV)

Vanuit het coalitieakkoord van het kabinet-Jetten is 135 miljoen euro per jaar beschikbaar gesteld vanaf 2029 tot en met 2035 voor het NPLV. Die middelen worden nu vanaf de Aanvullende Post overgeheveld naar de begroting van VRO en worden ingezet voor het terugdringen van energiearmoede en het verbeteren van de fysieke leefbaarheid van woningen in kwetsbare wijken.

Objectsubsidie middenhuur

Vanuit het coalitieakkoord van het kabinet-Jetten is 1 miljard euro per jaar beschikbaar gesteld vanaf 2029 tot en met 2035. Hiervan wordt 100 miljoen euro per jaar voor de jaren 2029 tot en met 2033 beschikbaar gesteld voor objectsubsidies voor de bouw van middenhuurwoningen.

Realisatiestimulans

Vanuit het coalitieakkoord van het kabinet-Jetten is 1 miljard euro per jaar beschikbaar gesteld vanaf 2029 tot en met 2035. De middelen voor de verlenging van de Realisatiestimulans beslaan: 5 miljoen euro in 2030, 380 miljoen euro per jaar voor de jaren 2031 tot en met 2035 en 375 miljoen euro in 2036. Deze middelen zijn middels een kasschuif in dit ritme gezet. Deze regeling is een bijdrage voor de bouw van betaalbare woningen aan gemeenten. Hierbinnen is ook een reeks voor Caribisch Nederland opgenomen (5 miljoen euro per jaar, van 2030 tot en met 2035).

Regeling Huisvesting Aandachtsgroepen (RHA)

Vanuit het coalitieakkoord van het kabinet-Jetten is 1 miljard euro per jaar beschikbaar gesteld vanaf 2029 tot en met 2035. Er worden middelen ingezet voor verlenging van de Regeling Huisvesting Aandachtsgroepen. Dit beslaat 60 miljoen euro in 2029 en 65 miljoen euro per jaar voor de jaren 2030 tot en met 2035. Deze regeling voorziet in middelen voor de bouw van onzelfstandige woonvormen voor aandachtsgroepen.

Stimuleringsregeling Ontmoetingsruimten in Ouderenhuisvesting (SOO)

De SOO ondersteunt de bouw of verbouwing van nieuwe gemeenschappelijke ontmoetingsruimten in geclusterde woonvormen. In de Realisatiestimulans was cumulatief 420 miljoen euro beschikbaar voor ouderenhuisvesting vanuit de woningbouwmiddelen uit het kabinet Schoof. Deze middelen worden nu via een subsidie in plaats van een SPUK uitgekeerd. Met deze mutatie wordt cumulatief 160 miljoen euro in de jaren 2028 tot en met 2030 naar de SOO overgeboekt. Daarnaast wordt er cumulatief incidenteel nog 240 miljoen euro in de jaren 2032 tot en met 2042 vanuit de woningbouwmiddelen uit het coalitieakkoord toegevoegd aan de SOO.

Stimuleringsregeling Zorggeschikte Woningen (SZGW)

Met de SZGW wordt subsidie uitgekeerd aan woningcorporaties of zorgaanbieders voor het realiseren van zorggeschikte woningen. In de Realisatiestimulans was cumulatief 420 miljoen euro beschikbaar voor ouderenhuisvesting vanuit de woningbouwmiddelen uit het kabinet Schoof. Deze middelen worden nu via een subsidie in plaats van een SPUK uitgekeerd. Met deze mutatie wordt cumulatief 260 miljoen euro in de jaren 2028 tot en met 2030 naar de SZGW overgeboekt. Daarnaast wordt er cumulatief incidenteel nog 395 miljoen euro in de jaren 2032 tot en met 2042 vanuit de woningbouwmiddelen uit het coalitieakkoord toegevoegd aan de SZGW.

Uitvoeringskosten Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO)

Vanuit het coalitieakkoord van het kabinet-Jetten is 1 miljard euro per jaar beschikbaar gesteld vanaf 2029 tot en met 2035. De middelen die worden ingezet voor uitvoeringskosten van verschillende woningbouwregelingen zijn: 8 miljoen euro in 2029, 10 miljoen euro in 2030, 11 miljoen euro per jaar voor de jaren 2031 tot en met 2034 en 10 miljoen euro in 2035.

Woningbouwimpuls

Vanuit het coalitieakkoord van het kabinet-Jetten is 1 miljard euro per jaar beschikbaar gesteld vanaf 2029 tot en met 2035. De middelen voor de verlenging van de Woningbouwimpuls zijn: 125 miljoen euro per jaar voor de jaren 2030 tot en met 2032, 100 miljoen euro per jaar voor de jaren 2033 en 2034 en 75 miljoen euro in 2035. Hiermee kunnen complexe projecten ondersteund worden waarvoor grote publieke investeringen nodig zijn.

Ombuigingen

Dekking energiepakket 2026: grondfaciliteit

De gereserveerde middelen voor de Grondfaciliteit zijn deels (90 miljoen euro) ingezet voor het maatregelenpakket Acties Weerbaarheid Energieschok. De middelen worden ingezet voor het verbeteren van de weerbaarheid tegen energieprijsschokken die voor bestaande woningen van toepassing zijn. Dit is verwerkt in de Nota van Wijziging op de eerste suppletoire begroting van VRO.

Aanvullende taakstelling Rijk (in stappen van 200 mln. vanaf '31 t/m '35)

De efficiencytaakstelling op de Rijksoverheid uit het coalitieakkoord (maatregel 61) loopt op tot en met 2030. In aanvulling daarop wordt vanaf 2031 een aanvullende taakstelling opgelegd van 200 miljoen euro oplopend tot 1 miljard euro per jaar. De verdeling is conform het coalitieakkoord. Voor VRO betekent dit een ombuiging van 2 miljoen euro in 2031.

Dekking energiepakket 2026: LPO

Op de VRO-begroting staan nog onverdeelde en onverplichte middelen voor de loon- en prijsbijstelling. Een deel van deze middelen (8 miljoen euro) wordt ingezet voor de maatregelen op VRO terrein voor het maatregelenpakket Acties Weerbaarheid Energieschok. Dit is verwerkt in de Nota van Wijziging op de eerste suppletoire begroting van VRO.

Ouderenhuisvesting Realisatiestimulans

In de woningbouwmiddelen van kabinet Schoof zat een opslag (cumulatief 420 miljoen euro) in de Realisatiestimulans waarmee extra subsidie wordt gegeven voor zorggeschikte woningen. Deze middelen worden nu via een subsidie in plaats van een SPUK uitgekeerd. Daarom worden de middelen naar de regelingen overgeboekt.

Versnellen taakstelling vernieuwing rijksdienst en slagvaardige overheid

In het coalitieakkoord is afgesproken dat een taakstelling wordt doorgevoerd in het kader van de vernieuwing van de rijksdienst en een slagvaardige overheid. Deze taakstelling wordt versneld ingevoerd. Voor VRO betekent dit een ombuiging van 2,1 miljoen euro in 2028 en 2 miljoen euro in 2029.

Kasschuiven

Kasschuif intensivering warmtefonds energieschok 2026

Er is 180 miljoen beschikbaar gesteld voor het Warmtefonds voor het maatregelenpakket Acties Weerbaarheid Energieschok. Een deel van deze middelen wordt middels deze kasschuif in het juiste ritme gezet. Dit is verwerkt in de Nota van Wijziging op de eerste suppletoire begroting van VRO.

Kasschuif Subsidieregeling Verduurzaming voor Vve's

Op basis van de prognose van het RVO vindt een kasschuif plaats om de beschikbare middelen voor de SVVE in het juiste ritme te zetten.

Kasschuif NPLV maatregelenpakket energieschok 2026

Er is 15 miljoen euro vrijgemaakt vanuit het Klimaatfonds voor het NPLV voor het maatregelenpakket Acties Weerbaarheid Energieschok. Een deel van deze middelen wordt middels deze kasschuif in het juiste ritme gezet. Dit is verwerkt in de Nota van Wijziging op de eerste suppletoire begroting van VRO.

Kasschuif Subsidieregeling Aardgasvrije Huurwoningen

Binnen de SAH vindt een kasschuif plaats om middelen in latere jaren beschikbaar te houden, omdat een aantal aanvragers uitstel hebben gevraagd voor de afronding van hun project.

Kasschuif bijdrage Rijksvastgoedbedrijf (RVB)

verduurzaming rijksgebouwen

Het RVB is uitvoerder voor de rijksgebouwen en heeft een nieuwe verdeling opgemaakt op basis van de voortgang van de aanbesteding van de reeds lopende eerste en de tweede tranches, alsmede de beschikking van derde tranche per 2027. Met deze kasschuif worden de middelen in het juiste ritme gezet.

Kasschuif Stimuleringsregeling Ontmoetingsruimten Ouderen

Met deze kasschuif worden de middelen voor de Stimuleringsregeling Ontmoetingsruimten Ouderen (SOO) in het juiste ritme gezet. Uit 2030 wordt 52 miljoen euro geschoven naar 2031 (36 miljoen euro) en 2034 tot en met 2037 (jaarlijks 4 miljoen euro).

Kasschuif Stimuleringsregeling Zorggeschikte Woningen

Met deze kasschuif worden de middelen voor de Stimuleringsregeling Zorggeschikte Woningen (SZGW) in het juiste kasritme gezet. Uit de jaren 2028-2030 wordt cumulatief 162,5 miljoen euro geschoven naar de jaren 2031 tot en met 2037.

Kasschuif intensivering SVVE energieschok 2026

Er is 25 miljoen euro beschikbaar gesteld voor de SVVE voor het maatregelenpakket Acties Weerbaarheid Energieschok. Een deel van deze middelen worden middels deze kasschuif in het juiste kasritme gezet. Dit is verwerkt in de Nota van Wijziging op de eerste suppletoire begroting van VRO.

Kasschuif intensivering energiefixers energieschok 2026

Er is 80 miljoen euro beschikbaar gesteld voor energiefixers voor het maatregelenpakket Acties Weerbaarheid Energieschok. Middels deze kasschuif wordt een deel deze middelen in het juiste kasritme gezet. Dit is verwerkt in de Nota van Wijziging op de eerste suppletoire begroting van VRO.

Overige kasschuiven

Dit betreft diverse kleinere kasschuiven, waaronder een kasschuif voor de Regeling Huisvesting Aandachtsgroepen (RHA). Hierbij wordt 10 miljoen euro van 2027 naar 2028 geschoven, zodat de middelen in het juiste ritme staan.

Overboekingen met andere begrotingen

Intensivering warmtefonds energieschok 2026

Er wordt 70 miljoen euro overgeheveld van het Klimaatfonds voor de intensivering op het Nationaal Warmtefonds voor het maatregelenpakket Acties Weerbaarheid Energieschok. Dit is verwerkt in de Nota van Wijziging op de eerste suppletoire begroting van VRO.

Doorverdeling LPO VRO naar BZK

Dit betreft een overboeking van in totaal 5 miljoen euro in 2026, aflopend tot 1 miljoen euro structureel in 2031, van de begroting van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening (VRO) naar de begroting van BZK. Dit betreft de doorverdeling van de bijstelling voor de loon- en prijsontwikkeling (LPO tranche) 2026.

Afdrachten BTW-compensatiefonds

Dit betreft diverse afdrachten aan het BTW-compensatiefonds. Zo vindt er een afdracht van circa 25 miljoen euro in 2026 plaats voor Gebiedsbudget. Het Gebiedsbudget stelt gemeenten, waarbinnen grootschalige woningbouwlocaties vallen, in staat gebiedsmaatregelen te realiseren die randvoorwaardelijk zijn voor woningbouw. Het rijk co-financiert 50% middels het Gebiedsbudget op de tekorten die gelden voor deze maatregelen.

Overboeking Wet Versterking regie volkshuisvesting

De wet Versterking regie volkshuisvesting is op 1 juli 2026 in werking getreden en zorgt ervoor dat overheden kunnen sturen op hoeveel, waar en voor wie er gebouwd wordt. Het Rijk, provincies en gemeenten kunnen zo de regie hernemen op de volkshuisvesting en de woningbouwopgave in het bijzonder. Voor de uitvoering van de Wet regie door gemeenten en provincies zijn eerder structureel middelen vrijgemaakt om dit te kunnen bekostigen. Deze mutatie betreft de overboeking van een deel van deze middelen naar het gemeentefonds voor uitbetaling aan gemeenten (structureel 56,2 miljoen euro) en de overboeking van een deel van deze middelen naar het provinciefonds voor uitbetaling aan provincies (structureel 17,8 miljoen euro).

Intensivering SVVE energieschok 2026

Voor het maatregelenpakket Acties Weerbaarheid Energieschok is in totaal 17 miljoen euro vrijgemaakt vanuit het Klimaatfonds voor de SVVE middels deze overboeking. Dit is verwerkt in de Nota van Wijziging op de eerste suppletoire begroting van VRO.

Intensivering energiefixers energieschok 2026

Voor het maatregelenpakket Acties Weerbaarheid Energieschok is in totaal 80 miljoen euro vrijgemaakt voor energiefixers, waarvan 40 miljoen euro uit het Klimaatfonds beschikbaar wordt gesteld middels deze overboeking. Dit is verwerkt in de Nota van Wijziging op de eerste suppletoire begroting van VRO.

NPLV maatregelenpakket energieschok 2026

Voor het maatregelenpakket Acties Weerbaarheid Energieschok wordt additioneel 15 miljoen euro vrijgemaakt vanuit het Klimaatfonds middels deze overboeking om de begeleiding bij verduurzaming in de focusgebieden van het NPLV te intensiveren. Dit is verwerkt in de Nota van Wijziging op de eerste suppletoire begroting van VRO.

Overboekingen centraal apparaatsartikel naar BZK

Vanwege het opheffen van het ministerie van VRO wordt een groot deel van de middelen op het centrale apparaatsartikel overgeboekt naar het centrale apparaatsartikel van de begroting van het ministerie van BZK. Dit betreft 73 miljoen euro in 2027, 70 miljoen euro in 2028, 68 miljoen euro in 2029, 65 miljoen euro in 2030 en eveneens 65 miljoen euro in 2031.

Toekomstbestendige Leefomgeving Fase II

Dit betreft een overboeking van 15 miljoen euro in 2027 en 16,3 miljoen euro in 2028 vanuit het Nationaal Groeifonds voor fase 2 van het programma Toekomstbestendige Leefomgeving (TBL). In fase 2 schaaft TBL de ontwikkelde innovaties uit fase 1 op in zes ketens: biobased bouwsystemen, industriële renovatiesystemen, circulaire gevels, circulaire wegverhardingen, toekomstbestendige bruggen en tijdloze grachten.

Overige overboekingen met andere begrotingen

Dit betreft diverse overboekingen met andere begrotingen, waaronder de overboeking naar BZK à circa 7 miljoen euro ter dekking voor een deel van de kosten voor het EU voorzitterschap in 2029.

Loonbijstelling

Loonbijstelling

Er wordt een tranche loonbijstelling toegevoegd aan de begroting van ongeveer 1 miljoen euro per jaar tot en met 2031.

Technisch

Desaldering ontvangsten Nationale Hypotheek Garantie (NHG)

Jaarlijks betaalt de Stichting Waarborgfonds Eigenwoning (WEW) voor de Nationale Hypotheekgarantie (NHG) een achterborgvergoeding (van 0,3%) aan de Staat. Deze mutatie zorgt ervoor dat de ontvangsten worden geraamd en deze kunnen worden doorgestort naar de risicovoorziening. Het gaat om 78,9 miljoen euro in 2026 (over 2025).

Desaldering Regeling Huisvesting Aandachtsgroepen (RHA)

Dit betreft de desaldering van de RHA-ontvangsten uit terugvorderingen op voorgaande tranches. Deze middelen worden ingezet voor de nieuwe tranche in 2026 die op 1 juli 2026 is geopend en ook in dit jaar wordt uitgekeerd. Het gaat om 19,9 miljoen euro.

Desaldering Verduurzaming Maatschappelijk Vastgoed (DUMAVA)

Binnen de tranches 1-4 van DUMAVA hebben terugvorderingen van reeds verstrekte voorschotten plaatsgevonden. Deze middelen worden weer ingezet voor de regeling. Dit betreft 19,5 miljoen euro in 2026.

Desaldering Woningbouwimpuls

Dit betreft een desaldering van ontvangsten (9,1 miljoen euro) uit terugvorderingen op eerdere Woningbouwimpulstranches. Deze worden teruggevorderd en worden toegevoegd aan het budget van de Woningbouwimpuls in 2026.

Desaldering Dienst van de Huurcommissie (DHC)

Conform de regeling agentschappen mag een agentschap een eigen vermogen aanhouden van 5% over de gemiddelde omzet van de afgelopen 3 jaar. Bij de Dienst van de Huurcommissie (DHC) is een surplus op het eigen vermogen ontstaan. Het surplus wordt afgedragen aan de begroting van VRO en bedraagt circa 7 miljoen euro. Deze middelen worden overgeboekt naar de begroting van BZK (H7) ter dekking van een deel van de kosten voor het EU Voorzitterschap 2029.

Overig technisch

Deze post betreft technische reallocaties van middelen en diverse desalderingen. Zo is er een desaldering van 1 miljoen euro voor de Nationale Geo-Informatie Infrastructuur (NGII) voor de gebundelde jaaropdracht 2027. De kosten voor de uitvoering van de wettelijke taken met betrekking tot de geo-infrastructuur vallen tegen ten opzichte van de raming en het beschikbare budget op de begroting. De meevaller vanuit de vastgestelde jaaropdracht uit 2025 wordt ingezet ter dekking van deze tegenvaller.

Ontvangsten

Overboekingen met andere begrotingen

Ontvangsten TloKB

De Toelatingsorganisatie Kwaliteitsborging Bouw (TloKB) houdt toezicht op kwaliteitsborging in de bouw, erkent kwaliteit van bouwproducten en registreert certificaten voor het werken aan gasverbrandingsinstallaties. Er stond abusievelijk nog een ontvangstenraming van TloKB op de begroting van BZK. Met deze mutatie wordt dit overgeheveld naar de begroting van VRO.

Technisch

Desaldering ontvangsten Nationale Hypotheek Garantie (NHG)

Jaarlijks betaalt de Stichting Waarborgfonds Eigenwoning (WEW) voor de Nationale Hypotheekgarantie (NHG) een achterborgvergoeding (van 0,3%) aan de Staat. Deze mutatie zorgt ervoor dat de ontvangsten worden geraamd en deze kunnen worden doorgestort naar de risicovoorziening. Het gaat om 78,9 miljoen euro in 2026 (over 2025).

Desaldering Regeling Huisvesting Aandachtsgroepen (RHA)

Dit betreft de desaldering van de RHA-ontvangsten uit terugvorderingen op voorgaande tranches. Deze middelen worden ingezet voor de nieuwe tranche in 2026 die op 1 juli 2026 is geopend en ook in dit jaar wordt uitgekeerd. Het gaat om 19,9 miljoen euro.

Desaldering Verduurzaming Maatschappelijk Vastgoed (DUMAVA)

Binnen de tranches 1-4 van DUMAVA hebben terugvorderingen van reeds verstrekte voorschotten plaatsgevonden. Deze middelen worden weer ingezet voor de regeling. Dit betreft 19,5 miljoen euro in 2026.

Desaldering Woningbouwimpuls

Dit betreft een desaldering van ontvangsten (9,1 miljoen euro) uit terugvorderingen op eerdere Woningbouwimpulstranches. Deze worden teruggevorderd en worden toegevoegd aan het budget van de Woningbouwimpuls in 2026.

Desaldering Dienst van de Huurcommissie (DHC)

Conform de regeling agentschappen mag een agentschap een eigen vermogen aanhouden van 5% over de gemiddelde omzet van de afgelopen 3 jaar. Bij de Dienst van de Huurcommissie (DHC) is een surplus op het eigen vermogen ontstaan. Het surplus wordt afgedragen aan de begroting van VRO en bedraagt circa 7 miljoen euro. Deze middelen worden overgeboekt naar de begroting van BZK (H7) ter dekking van een deel van de kosten voor het EU Voorzitterschap 2029.

Overig technisch

Deze post betreft technische reallocaties van middelen en diverse desalderingen. Zo is er een desaldering van 1 miljoen euro voor de Nationale Geo-Informatie Infrastructuur (NGII) voor de gebundelde jaaropdracht 2027. De kosten voor de uitvoering van de wettelijke taken met betrekking tot de geo-infrastructuur vallen tegen ten opzichte van de raming en het beschikbare budget op de begroting. De meevaller vanuit de vastgestelde jaaropdracht uit 2025 wordt ingezet ter dekking van deze tegenvaller.

Staten-Generaal

IIA STATEN-GENERAAL: UITGAVEN						
In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Stand Voorjaarsnota	316	286	283	279	297	278
<i>Kasschuiven</i>	– 3	3				
Apparaatsuitgaven	– 3	3				
<i>Overboekingen met andere begrotingen</i>						– 2
Investeringskosten Warmte- Koudeopslag (WKO)						– 2
<i>Loonbijstelling</i>	1	1	1	1	1	1
Loonbijstelling	1	1	1	1	1	1
<i>Technisch</i>	0	0	0	0	0	0
Amendement Bontenbal en Bikker	0	0	0	0	0	0
Overig technisch	0	0	0	0	0	0
Stand Miljoenennota	313	289	283	280	298	277

IIA STATEN-GENERAAL: ONTVANGSTEN						
In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Stand Voorjaarsnota	4	4	4	4	4	4
Stand Miljoenennota	4	4	4	4	4	4

Uitgaven

Kasschuiven

Apparaatsuitgaven

Er wordt een kasschuif gedaan van circa 3 miljoen euro van 2026 naar 2027 op artikel 3 Wetgeving en controle Tweede Kamer. In verband met wachttijden bij de ICT-leverancier voor de aanschaf van hardware ten behoeve van diverse werkomgevingen, worden de middelen doorgeschoven naar 2027.

Overboekingen met andere begrotingen

Investeringskosten Warmte- Koudeopslag (WKO)

Dit betreft een overboeking van circa 2 miljoen euro in 2031 naar het ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening (VRO). Er worden middelen overgeheveld van artikel 1 Wetgeving en controle Eerste Kamer en artikel 3 Wetgeving en controle Tweede Kamer als gebruikersbijdrage voor de investeringskosten Warmte- Koudeopslag (WKO). De WKO helpt om verschillende Rijksgebouwen, waaronder het Binnenhofcomplex, te verduurzamen.

Loonbijstelling

Er wordt een tranche loonbijstelling toegevoegd aan de begroting van de Staten-Generaal.

Technisch

Amendement Bontenbal en Bikker

Het vorige kabinet heeft middelen vrijgemaakt voor de onderzoeksfunctie van de Tweede Kamer, met als doel de Kamer beter in staat te stellen haar controlerende taak uit te oefenen. Met dit amendement worden deze middelen ingezet voor fractieondersteuners in plaats van de

onderzoeksfunctie en worden de middelen binnen de begroting van de Staten-Generaal overgeboekt van de apparaatsuitgaven naar fractiekosten. Het gaat om 2 miljoen euro in 2026 oplopend tot 6 miljoen euro structureel vanaf 2031.

Overig technisch

Dit betreft de doorverdeling van de loon- en prijsontwikkeling (LPO) binnen de begroting van de Staten-Generaal.

Ontvangsten

Er zijn geen mutaties in de ontvangsten geweest sinds de Voorjaarsnota.

Hoge Colleges van Staat en Kabinetten

IIB HOGE COLLEGES VAN STAAT EN KABINETTEN: UITGAVEN						
In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Stand Voorjaarsnota	222	228	211	216	209	209
<i>Kasschuiven</i>	– 1				1	
Huisvestingskosten Algemene Rekenkamer	– 1				1	
<i>Overboekingen met andere begrotingen</i>						0
Investeringskosten Warmte- Koudeopslag (WKO)						0
<i>Loonbijstelling</i>	0	0	0	0	0	0
Loonbijstelling	0	0	0	0	0	0
<i>Technisch</i>	4	0	0	0	0	0
Desaldering Paragon	4					
Desaldering Kabinet van de Gouverneur van Sint Maarten	0	0	0	0	0	0
Overig technisch	0	0	0	0	0	0
Stand Miljoenennota	226	229	211	217	210	209

IIB HOGE COLLEGES VAN STAAT EN KABINETTEN: ONTVANGSTEN						
In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Stand Voorjaarsnota	7	7	7	7	7	7
<i>Technisch</i>	4	0	0	0	0	0
Desaldering Paragon	4					
Desaldering Kabinet van de Gouverneur van Sint Maarten	0	0	0	0	0	0
Stand Miljoenennota	11	7	7	7	7	7

Uitgaven

Kasschuiven

Huisvestingskosten Algemene Rekenkamer

Er wordt een kasschuif gedaan van 500 duizend euro in 2026 naar 2030 op artikel 2 Algemene Rekenkamer. Door de vertraging van de renovatie liepen deze budgetten niet meer gelijk met de verwachte uitputting.

Overboekingen met andere begrotingen

Investeringskosten Warmte- Koudeopslag (WKO)

Dit betreft een overboeking van 48 duizend euro in 2031 naar het ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening (VRO). Er worden middelen overgeheveld van artikel 1 Raad van State als gebruikersbijdrage voor de investeringskosten Warmte- Koudeopslag (WKO). De WKO helpt om verschillende Rijksgebouwen te verduurzamen.

Loonbijstelling

Er wordt een tranche loonbijstelling toegevoegd aan de begroting van de Hoge Colleges van Staat, Kabinetten en de Kiesraad.

Technisch

Desaldering Paragon

Dit betreft een terugbetaling van de softwareleverancier Paragon. Deze ontvangsten worden via een desaldering toegevoegd aan het budget van 2026.

Desaldering Kabinet van de Gouverneur van Sint Maarten

De ontvangsten zijn afgelopen jaren structureel hoger uitgevallen dan begroot. Middels deze desaldering wordt dit jaarlijks met 25 duizend euro bijgesteld in de begroting.

Overig technisch

Dit betreft de doorverdeling van de loon- en prijsontwikkeling (LPO) en de herverdeling van de middelen voor de Vreemdelingenkamer.

Ontvangsten*Technisch**Desaldering Paragon*

Dit betreft een terugbetaling van de softwareleverancier Paragon. Deze ontvangsten worden via een desaldering toegevoegd aan het budget van 2026.

Desaldering Kabinet van de Gouverneur van Sint Maarten

De ontvangsten zijn afgelopen jaren structureel hoger uitgevallen dan begroot. Middels deze desaldering wordt dit jaarlijks met 25 duizend euro bijgesteld in de begroting.

Koninkrijksrelaties

IV KONINKRIJKSRELATIES: UITGAVEN						
In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Stand Voorjaarsnota	180	239	157	128	145	143
<i>Ombuigingen</i>			0	0		0
Aanvullende taakstelling Rijk						0
Versnellen slagvaardige overheid			0	0		
<i>Kasschuiven</i>		- 35	24	11		
Landspakketten		- 31	21	10		
Tijdelijke Werkorganisatie		- 4	2	2		
<i>Overboekingen met andere begrotingen</i>	- 7	- 2	- 2			
Basisdienstverlening SSO-CN	1					
Eilandsraden	- 1					
Grenstoezicht	- 5					
Overige overboekingen met andere begrotingen	- 2	- 2	- 2			
<i>Loonbijstelling</i>	0	0	0	0	0	0
Loonbijstelling	0	0	0	0	0	0
<i>Technisch</i>	2	0	0	0	0	- 10
Desalderingen	2					
Overig technisch	0	0	0	0	0	- 10
<i>Niet-EMU-saldorelevant</i>	40					
Niet-EMU-saldorelevant	40					
Stand Miljoenennota	215	202	178	139	145	133

IV KONINKRIJKSRELATIES: ONTVANGSTEN						
In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Stand Voorjaarsnota	227	161	155	184	525	354
<i>Technisch</i>	2					
Desalderingen	2					
Stand Miljoenennota	229	161	155	184	525	354

Uitgaven

Ombuigingen

Aanvullende taakstelling Rijk (in stappen van 200 mln. vanaf '31 t/m '35)

De efficiencytaakstelling op de Rijksoverheid uit het coalitieakkoord (maatregel 61) loopt op tot en met 2030. In aanvulling daarop wordt vanaf 2031 een aanvullende taakstelling opgelegd van 200 miljoen euro oplopend tot 1 miljard euro per jaar. De verdeling is conform het coalitieakkoord. Voor KR betekent dit een ombuiging van 248 duizend euro in 2031.

Versnellen slagvaardige overheid

In het coalitieakkoord is afgesproken dat een taakstelling wordt doorgevoerd in het kader van de vernieuwing van de rijksdienst en een slagvaardige overheid. Deze taakstelling wordt versneld ingevoerd. Voor KR betekent dit een ombuiging van 235 duizend euro in 2028 en 233 duizend euro in 2029.

Kasschuiven

Landspakketten

Er wordt met een kasschuif 31 miljoen euro van 2027 naar 2028 en 2029 geschoven op artikel 4 Bevorderen sociaaleconomische structuur ten behoeve van de uitvoering van de Landspakketten uit de Onderlinge Regeling. In lijn met de aanbeveling van de evaluatiecommissie om de samenwerking voort te zetten en het verzoek daartoe van de Caribische Landen, worden de Landspakketten met twee jaar verlengd tot en met 2029. Samenhangend met deze kasschuif wordt circa 2 miljoen euro in 2027 middels een technische mutatie toegevoegd aan artikel 6 apparaat om voldoende personeelsbudget beschikbaar te hebben.

Tijdelijke Werkorganisatie

Er wordt met een kasschuif 4 miljoen euro van 2027 naar 2028 en 2029 geschoven op artikel 6 Apparaat. Met de verlenging van de landspakketten wordt de looptijd van de Tijdelijke Werkorganisatie (TWO) verlengd. Hierdoor is er voldoende personeelsbudget nodig voor de jaren 2028 en 2029.

Overboekingen met andere begrotingen

Basisdienstverlening SSO-CN

Dit betreft een overboeking van circa 1 miljoen euro in 2026 van het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid voor de additionele afdracht voor de basisdienstverlening van SSO CN in 2026 voor de RCN-unit SZW. Onderdeel van deze overboeking is de correctie op de eerdere interdepartementale budgetoverboeking van 624 duizend euro. Deze is per abuis van BZK naar SZW gegaan in plaats van andersom.

Eilandsraden

Dit betreft een overboeking van incidenteel circa 1 miljoen euro in 2026 van de begroting van Koninkrijksrelaties naar het BES-fonds voor de eilandsraden. De openbare lichamen op de BES ontvangen een eenmalige toekenning voor de uitbreiding van de eilandsraden (Verhogingswet).

Grenstoezicht

Dit betreft een overboeking van circa 5 miljoen euro in 2026 naar het ministerie van Financiën, ter bekostiging van Douane Nederland binnen het protocol Versterking Grenstoezicht.

Overige overboekingen met andere begrotingen

Dit betreft diverse overboekingen met andere begrotingen. Per saldo wordt circa 2 miljoen euro overgeheveld naar andere begrotingen in de jaren 2026, 2027 en 2028.

Loonbijstelling

Er wordt een tranche loonbijstelling toegevoegd aan de begroting van KR.

Technisch

Desalderingen

Dit betreffen diverse desalderingen in 2026 van uitgaven, waar hetzelfde bedrag aan ontvangsten tegenover staan. Deze hebben betrekking op Fort Oranje en Voges en Busby op Sint Eustatius, en voor de Tijdelijke Werkorganisatie (TWO) op Curaçao, Sint Maarten en Aruba.

Overig technisch

Dit betreft de extrapolatie van de aflossing- en rentebetalingen in 2031, waar hetzelfde bedrag aan ontvangsten tegenover staat.

Niet-EMU-saldorelevant

Nederland verstrekt op basis van de in de Rijkswet financieel toezicht opgenomen zogenaamde lopende inschrijving, een lening ter grootte van circa 40 miljoen euro (XCG 80,8 miljoen) aan Curaçao ter financiering van investeringen. Het betreft investeringen in onder andere digitalisering, stadhuis, infrastructuur, zeekabel en modernisering belastingdienst.

Ontvangsten

Technisch

Desalderingen

Dit betreffen diverse desalderingen van uitgaven, waar hetzelfde bedrag aan ontvangsten tegenover staan. Deze hebben betrekking op Fort Oranje en Voges en Busby op Sint Eustatius, en voor de Tijdelijke Werkorganisatie (TWO) op Curaçao, Sint Maarten en Aruba.

BES-fonds

BES-FONDS: UITGAVEN						
In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Stand Voorjaarsnota	95	96	98	100	102	102
<i>Generaal dossier</i>	0	0	0	0	0	0
BBP-indexatie BES-fonds	0	0	0	0	0	0
<i>Overboekingen met andere begrotingen</i>	2	0	0	0	0	0
Eilandsraden	1					
Overige overboekingen met andere begrotingen	0	0	0	0	0	0
Stand Miljoenennota	96	96	98	99	103	103

Uitgaven

Generaal dossier

BBP-indexatie BES-fonds

Dit betreft de mutatie voor het totaal van de tranches van het volume BBP voor het BES-fonds (CEP 2026). Sinds 2024 geldt voor het BES-fonds een nieuwe indexatie-systematiek op basis van BBP-cijfers, in plaats van loon- en prijsontwikkeling.

Overboekingen met andere begrotingen

Eilandsraden

Dit betreft een overboeking van incidenteel circa 1 miljoen euro in 2026 van de begroting van Koninkrijksrelaties voor eilandsraden. De openbare lichamen op de BES ontvangen een eenmalige toekenning voor de uitbreiding van de eilandsraden (Verhogingswet).

Overige overboekingen met andere begrotingen

Dit betreft onder meer een overboeking voor volwasseneneducatie van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap naar het BES-fonds. Daarnaast wordt er vanaf 2029 structureel 135 duizend uit het BES-fonds overgeboekt naar het ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening (VRO). Hiermee wordt de renteloze lening die door VRO is verstrekt aan de openbare lichamen van Sint Eustatius en Saba voor de bouw van betaalbare koopwoningen, in 40 jaar afgelost.

Ontvangsten

Er zijn geen mutaties in de ontvangsten geweest sinds de Voorjaarsnota.

Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

VIII ONDERWIJS, CULTUUR EN WETENSCHAP: UITGAVEN						
In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Stand Voorjaarsnota	60.015	60.170	59.080	58.554	58.177	57.932
<i>Intensiveringen</i>		1.007	1.174	1.226	1.276	1.291
01. Randvoorwaarden onderwijs en professionalisering onderwijspersoneel op teamniveau		346	346	346	346	346
02. Zij-instroom aantrekkelijker maken		79	88	88	88	88
03. Terugdraaien ombuiging Gemeentelijk onderwijsachterstandenbeleid		60	60	60	60	60
04. Terugdraaien ombuiging school en omgeving		121	121	121	121	121
05. Hervorming subsidie brede brugklassen		58	58	58	58	58
06. Beter en regelmatig inspectietoezicht			5	11	21	30
07. Terugdraaien ombuiging internationale studenten hbo & wo		25	44	43	1	0
08. Onderzoek en wetenschap		222	329	366	442	428
09. Verhogen basisbeurs uitwonende studenten met 50 euro			5	15	25	44
10. Regionale innovatie en publiek-private samenwerking in het mbo en mkb		14	34	33	28	28
11. Herinvesteren SPUK-korting VSV/RMC, Educatie		21	21	21	21	21
12. Versterking van persveiligheid en journalistieke vrijheid		1	1	1	1	1
13. Terugdraaien verlaging rijksmediabijdrage landelijke publieke omroep		45	45	45	45	45
14. Lokale omroepen		3	3	3	3	3
15. Uitvoeringskosten coalitieakkoord		13	15	16	18	18
<i>Ombuigingen</i>			- 13	- 13		- 13
Aanvullende taakstelling Rijk						- 13
Versnellen taakstelling vernieuwing rijksdienst en slagvaardige overheid			- 13	- 13		
<i>Kasschuiven</i>	141	- 305	- 9	55	35	57
Uitspraak Raad van State bezwaar bekostiging	310	- 310				
Controle uitwonende beurs	- 10	10				
Verbetering uitvoering DUO	- 39	- 9	- 2	5	10	10
Projecten Nationaal Groeifonds	- 54	53	- 1	2	0	0
Correctie kasritme loon- en prijsbijstelling	- 57	- 25	19	20	20	23
AI-hub		- 11	4	2	2	2
Herziening bekostigingssystematiek mbo		- 12	- 36	27	14	7
Overige kasschuiven	- 9	- 1	7	- 1	- 10	15
<i>Overboekingen met andere begrotingen</i>	11	- 100	60	3	- 36	- 37
LLO-Katalysator			95	49		
Onderzoek en wetenschap		- 6	- 10	- 25	- 34	- 34
Overboeking Europees Voorzitterschap 2029		- 4	- 4	- 4	- 4	- 4
SPUK Sport en Bewegen		- 15	- 15	- 15		
Zorgplicht Openbare Bibliotheken gemeenten		- 62				
Overige overboekingen met andere begrotingen	11	- 13	- 6	- 2	2	1
<i>Loonbijstelling</i>	2	2	2	2	2	2
Loonbijstelling	2	2	2	2	2	2
<i>Technisch</i>	0	0	0	0	0	0
Technisch	0	0	0	0	0	0

In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
<i>Niet-kaderrelevant</i>			41	115	103	82
Verhogen basisbeurs uitwonende studenten met 50 euro			41	115	103	82
Stand Miljoenennota	60.169	60.774	60.335	59.943	59.557	59.314

VIII ONDERWIJS, CULTUUR EN WETENSCHAP: ONTVANGSTEN

In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Stand Voorjaarsnota	2.516	3.345	2.721	2.800	2.874	2.925
<i>Technisch</i>	0					
Technisch	0					
Stand Miljoenennota	2.516	3.345	2.721	2.800	2.874	2.925

Uitgaven

Intensiveringen

De intensiveringen kennen dezelfde volgorde als de beleidsbrief van OCW.²¹ De middelen voor de rentemaatregel en een gedeelte van de middelen voor gerichte talentstrategie blijven in afwachting van verdere uitwerking gereserveerd op de Aanvullende Post en ontbreken daardoor in onderstaand overzicht.

01. Randvoorwaarden onderwijs en professionalisering onderwijspersoneel op teamniveau

Er wordt structureel 346 miljoen euro geïnvesteerd in de professionalisering van onderwijspersoneel op teamniveau. Voor het primair onderwijs wordt structureel 202 miljoen euro beschikbaar gesteld en voor het voortgezet onderwijs 123 miljoen euro. Daarnaast wordt er ook geïnvesteerd in randvoorwaarden en aanvullende maatregelen voor het funderend onderwijs, zoals een investering in het flexibel omgaan met uitval en de ontwikkeling van een publieke AI-voorziening.

02. Zij-instroom aantrekkelijker maken

De intensivering van de subsidieregeling zij-instroom van 79 miljoen euro in 2027 en structureel 88 miljoen euro vanaf 2028 is bedoeld om de regeling aantrekkelijker te maken. Met de verhoging kunnen scholen zij-instromers (tijdelijk) bovenformatief aannemen, beter begeleiden en meer studieverlof bieden.

03. Terugdraaien ombuiging Gemeentelijk onderwijsachterstandenbeleid

De ombuiging van 10% op de specifieke uitkering (SPUK) voor het Gemeentelijk onderwijsachterstandenbeleid (GOAB) door het kabinet-Schoof wordt structureel teruggedraaid (60 miljoen euro per jaar vanaf 2027).

04. Terugdraaien ombuiging School en omgeving

De ombuiging van het kabinet-Schoof op de regeling School en omgeving wordt teruggedraaid. Daarom wordt er vanaf 2027 structureel 121 miljoen euro geïnvesteerd in deze regeling. Voor het primair onderwijs gaat dit om structureel 75 miljoen euro en voor het voortgezet onderwijs structureel 46 miljoen euro.

²¹ Kamerstuk 36 800-VIII-148

05. Hervorming subsidie Brede brugklassen

Vanaf 2027 wordt 58 miljoen euro structureel geïnvesteerd in de hervorming van de subsidie Brede brugklassen. Het doel van deze investering is het creëren van een goede regionale mix aan Brede brugklassen, zodat leerlingen meer tijd krijgen om op het voor hen best passende niveau te komen en daardoor meer keuzevrijheid krijgen.

06. Beter en regelmatig inspectietoezicht

Er wordt geïntensiveerd op het inspectietoezicht op onderwijsinstellingen om de kwaliteit van onderwijs te borgen. Het doel van de intensivering is om de inspectie minimaal iedere vier jaar alle scholen te laten bezoeken. De investering is 5 miljoen euro in 2028, oplopend tot structureel 30 miljoen euro vanaf 2031.

07. Terugdraaien ombuiging internationale studenten hbo & wo

De ombuiging op internationale studenten door kabinet-Schoof wordt voor de jaren 2027-2030 teruggedraaid.

08. Onderzoek en wetenschap

Het kabinet-Jetten investeert structureel 428 miljoen euro in onderzoek en wetenschap. De additionele middelen worden onder meer uitgegeven aan onderzoeksinfrastructuur, weerbaarheid, toegepaste onderzoeksfaciliteiten, een opvolger voor de nationale supercomputer, praktijkgericht onderzoek in het mbo en hbo, Europese samenwerking, het verlagen van werkdruk en sectorplannen in het wo.

09. Verhogen basisbeurs uitwonende studenten met 50 euro

Om de financiële positie van studenten te verbeteren wordt de basisbeurs voor uitwonende studenten verhoogd met 50 euro vanaf studiejaar 2028-2029. Deze maatregel kost structureel 109 miljoen euro.

10. Regionale innovatie en publiek-private samenwerking in het mbo en mkb

De ombuiging door het kabinet-Schoof op het Regionaal Investeringsfonds mbo (RIF) van structureel 28 miljoen euro wordt teruggedraaid. Het RIF stimuleert de samenwerking tussen mbo-instellingen, de overheid en het bedrijfsleven, met als doel om de aansluiting van het mbo op de arbeidsmarkt te verbeteren.

11. Herinvesteren SPUK-korting

In de beleidsbrief van OCW is aangegeven dat structureel 21 miljoen euro aan ombuigingen op specifieke uitkeringen (zogenaamde SPUK-kortingen) door het kabinet-Schoof wordt geherinvesteerd. Een deel (structureel 9 miljoen euro) van deze middelen wordt gebruikt voor het terugdraaien van de ombuiging door het kabinet-Schoof op de specifieke uitkering (SPUK) Educatie van het lokale volwassenonderwijs. De overige intensivering van 12 miljoen euro structureel is onderdeel van de herziening van de mbo-bekostiging.

12. Versterking van persveiligheid en journalistieke vrijheid

Er wordt structureel 1 miljoen euro beschikbaar gesteld voor de versterking van journalistieke vrijheid en persveiligheid.

13. Terugdraaien verlaging rijksmediabijdrage landelijke publieke omroep

De ombuiging door het kabinet-Schoof op de rijksmediabijdrage van de landelijke publieke omroep wordt deels teruggedraaid met structureel 45 miljoen euro vanaf 2027.

14. Lokale omroepen

Er wordt structureel 3 miljoen euro geïnvesteerd om de positie van de lokale publieke omroepen te versterken.

15. Uitvoeringskosten coalitieakkoord

Er wordt structureel 18 miljoen euro beschikbaar gesteld voor de uitvoeringskosten van het nieuwe beleid uit het coalitieakkoord. Dit is onder meer bestemd voor de uitvoering, toezicht, monitoring en evaluaties.

Ombuigingen

Aanvullende taakstelling Rijk

De efficiencytaakstelling op de Rijksoverheid uit het coalitieakkoord (maatregel 61) loopt op tot en met 2030. In aanvulling daarop wordt vanaf 2031 een aanvullende taakstelling opgelegd van 200 miljoen euro oplopend tot 1 miljard euro per jaar. De verdeling is conform het coalitieakkoord. Voor OCW betekent dit een ombuiging van 12 miljoen euro in 2031.

Versnellen taakstelling vernieuwing rijksdienst en slagvaardige overheid

In het coalitieakkoord is afgesproken dat een taakstelling wordt doorgevoerd in het kader van de vernieuwing van de rijksdienst en een slagvaardige overheid. Deze taakstelling wordt versneld ingevoerd. Voor OCW betekent dit een ombuiging van 13 miljoen euro in 2028 en 2029.

Kasschuiven

Uitspraak Raad van State bezwaar bekostiging

Op 25 maart 2026 heeft de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State uitspraak gedaan in het hoger beroep van de rechtszaak bekostiging primair onderwijs. De Afdeling heeft geoordeeld dat de 222 schoolbesturen die hebben geprocedeerd een nabetaling moeten ontvangen. De totale kosten van de nabetaling zijn 310 miljoen euro in 2026. Dit wordt gedekt door middel van een kasschuif van de middelen voor professionalisering van onderwijspersoneel op teamniveau in 2027 (zie maatregel 1 onder intensiveringen).

Controle uitwonendenbeurs

Op de begroting zijn middelen gereserveerd voor de afhandeling van schade als gevolg van indirecte discriminatie bij de controles op de uitwonendenbeurs. Deze hersteloperatie loopt vertraging op. De werving voor personeel neemt meer tijd in beslag dan gepland, daardoor schuift de afhandeling van de zaken naar achter.

Verbetering uitvoering DUO

De kasschuiven zijn met name bedoeld om een technische fout te corrigeren. Als gevolg van de rijksbrede ambitie om het aandeel externe inhuur te laten afnemen, zullen werkzaamheden overgenomen worden door eigen personeel. De werkzaamheden zullen hierdoor later plaatsvinden.

Projecten Nationaal Groeifonds

Voor verschillende Nationaal Groeifonds projecten wordt het kasritme aangepast. Bij de Leven Lang Ontwikkeling (LLO) Katalysator wordt 31 miljoen euro geschoven van 2026 naar 2027 vanwege een vertraging in de toekenning van de subsidietranches. Het doel van de nationale Leven Lang Ontwikkeling (LLO)-katalysator is een impuls te geven aan de ontwikkeling van bij-, op- en omscholingsaanbod. Bij de Nationale Aanpak Professionalisering Leraren (NAPL) wordt 10 miljoen euro geschoven van 2026 naar 2027, omdat de subsidieregeling later uitgewerkt is dan verwacht. Het NAPL betreft een tienjarig landelijk programma in Nederland dat is

gestart om de doorlopende professionele ontwikkeling van leraren in het primair (po), voortgezet (vo) en middelbaar beroepsonderwijs (mbo) te versterken. Als gevolg van een vertraging van de activiteiten worden de middelen naar achteren geschoven.

Correctie kasritme loon- en prijsbijstelling

Deze aanpassing van het kasritme van de bekostiging van het voortgezet onderwijs is nodig vanwege het niet volledig in het juiste ritme plaatsen van de loon- en prijsbijstelling bij de Voorjaarsnota 2026.

AI-hub

Met deze kasschuif worden de middelen in het juiste ritme gezet voor de investering van de ontwikkeling van een publieke AI-voorziening voor het funderend onderwijs (zie maatregel 1 onder intensivering).

Herziening bekostigingssystematiek mbo

Met deze kasschuif worden de middelen in het juiste ritme gezet voor de nieuwe bekostigingssystematiek van het mbo²² die naar verwachting per 2029 in werking treedt. Hiermee worden instellingen gecompenseerd die een toegankelijkheidsopslag ontvangen en in de overgangsperiode tijdelijk zouden terugvallen in bekostiging.

Overige kasschuiven

Dit zijn onder andere kasschuiven met betrekking tot brugfunctionarissen, de verhuizing van het Nederlands Instituut voor Kunstgeschiedenis (RKD), de versterking van de samenwerking tussen bibliotheken en scholen en Digitale Competente Centers (DCC's).

Overboekingen met andere begrotingen

LLO-Katalysator

Er worden middelen toegevoegd vanuit het Nationaal Groeifonds aan de OCW-begroting voor het Nationaal Groeifonds-project LLO-Katalysator. Het betreft 95 miljoen euro in 2028 en 49 miljoen euro in 2029.

Onderzoek en wetenschap

Een deel van de intensivering, 65 miljoen euro structureel vanaf 2032, uit het coalitieakkoord Jetten in onderzoek en wetenschap wordt naar de EZK-begroting overgeheveld. EZK zet deze middelen in voor het stimuleren van publiek-private onderzoeks- en innovatie-samenwerking via strategische hoogtechnologische Europese partnerschappen en het versterken van de toegepaste onderzoeksinfrastructuur.

Europees Voorzitterschap 2029

Ten behoeve van het Europees Voorzitterschap 2029 worden middelen toegevoegd aan de begrotingen van BZ en JenV. Het betreft een overboeking van cumulatief 20 miljoen per departement in de periode 2027-2031.

SPUK Sport en Bewegen

Voor de periode 2027-2029 wordt een nieuwe SPUK Sport en Bewegen gestart. Onderdeel van deze SPUK is de Buurtsportcoachregeling. Vanuit de OCW-begroting wordt voor deze periode 15 miljoen euro per jaar overgeboekt naar de begroting van VWS.

²² https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2026Z15936&did=2026D35913

Zorgplicht Openbare Bibliotheken gemeenten

Sinds 2025 wordt de versterking van het bibliotheeknetwerk voortgezet met behulp van een decentralisatie-uitkering (DU). Met deze overboeking van 62 miljoen naar het Gemeentefonds wordt deze DU in 2027 verlengd. Het doel van de DU is gemeenten in staat te stellen te voldoen aan de gewijzigde Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen, waarvan de verwachte publicatiedatum in 2027 is.

Overige overboeking met andere begrotingen

Dit betreft het saldo van diverse overboeking tussen OCW en verschillende departementen, onder andere aan VWS voor de Dienst Uitvoering Subsidies aan Instellingen (DUS-I) en een bijdrage aan de Regeling ernstig meervoudige beperkten.

Loonbijstelling

Er wordt een tranche loonbijstelling toegevoegd aan de begroting van OCW.

Technisch

Hieronder vallen technische mutaties en interne overboeking. Deze maatregelen hebben geen effect op totaalniveau op de begroting.

Niet-kaderrelevant

Verhogen basisbeurs uitwonende studenten met 50 euro

Het verhogen van de basisbeurs voor uitwonende studenten (zie maatregel 9 onder intensivering) leidt tot een verhoging van zowel de kaderrelevante als niet-kaderrelevante uitgaven. De niet-kaderrelevante uitgaven betreffen het moment waarop de beurs nog een lening aan de studenten betreft. Zodra de beurs wordt omgezet naar een gift, zijn de uitgaven wel kaderrelevant.

Ontvangsten

Technisch

Hieronder vallen technische mutaties en interne overboeking. Deze maatregelen hebben geen effect op totaalniveau op de begroting.

Financiën (inclusief Nationale Schuld)

Financiën

IX FINANCIËN: UITGAVEN						
In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Stand Voorjaarsnota	24.516	13.626	11.052	10.682	10.528	10.589
<i>Intensiveringen</i>	7	3	8	8	8	8
Vertragingsrente TEM	7					
NFKo		3	8	8	8	8
<i>Ombuigingen</i>			– 46	– 47		– 47
Aanvullende taakstelling Rijk (in stappen van 200 mln. vanaf '31 t/m '35)						– 47
Versnellen taakstelling vernieuwing rijksdienst en slagvaardige overheid			– 46	– 47		
<i>Kasschuiven</i>	– 133	99	5	28	0	0
Kasschuif Inzage Fiscaal Dossier	– 8	3	6			
Kasschuif Box 3	– 9	– 5	– 3	17		
Kasschuif NFKo	– 10			10		
Kasschuif ICT(-opdrachten) Belastingdienst	– 26	26				
Kasschuiven Toeslagen Herstel	– 59	58	1			
Overige kasschuiven	– 21	18	2	1	0	0
<i>Overboekingen met andere begrotingen</i>	131	6	– 1	0	– 1	0
Overboekingen BCF	62	1	1	0	0	
Niet-militaire Oekraïne steun	60					
Overboeking Europees Voorzitterschap 2029		– 4	– 4	– 4	– 4	– 4
Overige overboekingen met andere begrotingen	9	9	3	3	3	4
<i>Loonbijstelling</i>	12	11	11	11	11	11
Loonbijstelling	12	11	11	11	11	11
<i>Technisch</i>	497	535	548	551	554	554
Bijstelling Btw-compensatiefonds	475	527	547	548	548	548
Desalderingen	22	8	1	3	6	6
Overig technisch	– 1	0	0	0	0	0
<i>Niet-kaderrelevant</i>	– 43	– 30	– 40	– 47	– 50	– 52
Belasting- en invorderingsrente	– 43	– 30	– 40	– 47	– 50	– 52
<i>Niet-EMU-saldorelevant</i>	– 11.000	– 253				253
Vrijval lening TenneT	– 11.000					
Kasschuif ESM		– 253				253
Stand Miljoenennota	13.986	13.998	11.537	11.187	11.051	11.317

IX FINANCIËN: ONTVANGSTEN						
In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Stand Voorjaarsnota	7.584	4.342	4.498	5.661	4.260	4.453
<i>Ombuigingen</i>						
Aanvullende taakstelling Rijk (in stappen van 200 mln. vanaf '31 t/m '35)			– 1	– 1		– 1
Versnellen taakstelling vernieuwing rijksdienst en slagvaardige overheid			– 1	– 1		
<i>Generaal dossier</i>	– 15					
Dividenden staatsdeelnemingen	– 15					
<i>Kasschuiven</i>	– 17	17				
Kasschuif subsidie CCEI	– 17	17				
<i>Technisch</i>	22	8	1	3	6	6
Desalderingen	22	8	1	3	6	6
<i>Niet-kaderrelevant</i>	– 250	– 307	– 82	– 336	– 370	– 392
Belasting- en invorderingsrente	89	145	107	73	65	60
Premieontvangsten TenneT	1	12	30	50	63	75
Renteontvangsten lening Griekenland	– 9	– 14	– 11	– 8	– 7	
Renteontvangsten lening TenneT	– 120	– 431	– 451	– 451	– 491	– 527
Kasschuif CBAM ontvangsten	– 211	– 25	237			
Ontvangsten CBAM		6	7			
<i>Niet-EMU-saldorelevant</i>	2.036			– 80	750	2.500
Verkoop aandelen ABN AMRO	1.655					
Vervroegde aflossing lening Griekenland	420			– 80		
Bijstelling verkoopopbrengsten TenneT	– 39					
Reguliere aflossing lening TenneT					750	2.500
Stand Miljoenennota	9.360	4.060	4.416	5.247	4.647	6.566

Uitgaven

Intensiveringen

Vertragingsrente TEM

Er zijn nabetalingen gedaan over de Traditionele Eigen Middelen (TEM) aan de Europese Commissie. De corresponderende vertragingsrente op de nabetalingen bedraagt circa 7 miljoen euro.

NFKo

Voor de uitvoering van het Nieuwe Financieringsstelsel Kinderopvang (NFKo) worden aanvullende middelen vanaf de Aanvullende Post overgeheveld naar Dienst Toeslagen.

Ombuigingen

Aanvullende taakstelling Rijk (in stappen van 200 mln. vanaf '31 t/m '35)

De efficiencytaakstelling op de Rijksoverheid uit het coalitieakkoord (maatregel 61) loopt op tot en met 2030. Deze wordt uitgebreid met extra tranches voor de jaren 2031 tot en met 2035. Voor Financiën betekent dit een ombuiging van 45 miljoen euro in 2031.

Versnellen taakstelling vernieuwing rijksdienst en slagvaardige overheid
In het coalitieakkoord is afgesproken dat een taakstelling wordt doorgevoerd in het kader van de vernieuwing van de rijksdienst en een slagvaardige overheid. Deze taakstelling wordt versneld ingevoerd. Voor Financiën betekent dit een ombuiging van 45 miljoen euro in 2028 en 2029.

Kasschuiven

Kasschuif Inzage Fiscaal Dossier

Op basis van het nieuwe implementatieplan en de voortgang van de werkzaamheden voor het programma Inzage Fiscaal Dossier (IFD) is het ritme van de kostenraming aangepast. In de Kamerbrief van 29 juli jl. (26812, nr. 131) staat de stapsgewijze implementatie van het inzagerecht verder toegelicht.

Kasschuif Box 3

Bij het herstelprogramma Box 3 komt het beschikbare budget niet overeen met de bijgestelde verwachtingen op basis van het tot nu toe gerealiseerde uitgavenritme. Tussen 2026 en 2028 wordt er minder uitgegeven, o.a. aan bedrijfsvoering. Aangezien in 2029 een incidenteel tekort wordt verwacht, wordt budget uit de eerste jaren overgeheveld naar 2029.

Kasschuif NFKO

Er vindt een kasschuif plaats van 10 miljoen euro van 2026 naar 2029 voor de uitvoeringskosten NFKO bij Dienst Toeslagen. De realisatiefase is vertraagd door tijdsintensieve organisatie-inrichting, bemensing en rechtmatig inkopen. Er is een grote afhankelijkheid met ketenpartners en rijksbrede toetsing voor complexe en grote programma's. In 2029 wordt er een tekort verwacht.

Kasschuif ICT-opdrachten Belastingdienst

Door vertragingen bij het rijksbrede werkplekcontract en de levering van servers worden ICT-uitgaven van de Belastingdienst verschoven van 2026 naar 2027.

Kasschuiven Toeslagen Herstel

Vanwege vertraging bij de Uitvoeringsorganisatie Herstel Toeslagen wordt er 59 miljoen euro geschoven van 2026 naar 2027 en 2028. Het betreft met name een kasschuif voor de vertraging van uitbetalingen van wettelijke rente in verband met het minder kunnen afdoen via het massale geautomatiseerde proces en meer handmatige werkzaamheden dan eerder verwacht, en de uitvoeringskosten voor de bezwaarafhandeling van de integrale beoordeling.

Overige kasschuiven

Dit betreft verschillende beperkte kasschuiven binnen de Belastingdienst, het apparaat van het kerndepartement, de Douane en Dienst Toeslagen.

Overboekingen met andere begrotingen

Overboekingen BCF

Dit betreft verschillende overboekingen van andere begrotingen naar het Btw-compensatiefonds (BCF).

Niet-militaire Oekraïensteun

Dit betreft een overboeking van 60 miljoen euro van de begroting van Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking voor niet-militaire steun aan Oekraïne. Conform de Kamerbrief van 2 juli jl. (36045, nr. 309) zal met dit geld de steun via de Wereldbank en de Europese Investeringsbank (EIB) worden bekostigd. 45 miljoen euro verloopt via Special Program for Ukraine Recovery (SPUR) van de Wereldbank en 15 miljoen euro via het EU 4 Ukraine Fund (EU4U) van de EIB.

Overboeking Europees Voorzitterschap 2029

Ten behoeve van het Europees Voorzitterschap 2029 worden middelen toegevoegd aan de begrotingen van BZ en JenV. Het betreft een overboeking van cumulatief 20 miljoen per departement in de periode 2027-2031.

Overige overboekingen met andere begrotingen

Dit betreft verschillende beperkte overboekingen met andere begrotingen.

Loonbijstelling

Loonbijstelling

Er wordt een tranche loonbijstelling toegevoegd aan de begroting van Financiën.

Technisch

Bijstelling Btw-compensatiefonds

Deze mutatie betreft een bijstelling van de raming van het BCF op basis van de beschikking van het afgelopen jaar, betalingen van het vierde kwartaal van het afgelopen jaar en driemaal het voorschot van het eerste kwartaal uit het lopende jaar.

Desaldering

Dit betreft een totaal van meerdere desalderingen. Hiertegenover staan evenredige ontvangsten. Een van de desalderingen is voor de apparaat-ontvangsten van het Uitvoeringsinstituut voor Werknemersverzekeringen (UUV). Als gevolg van een ramingsbijstelling van het UWV krijgt de Belastingdienst meer ontvangsten van het UWV voor de vangnetregeling (ziekteverzuim) en transitievergoeding. Middels deze desalderingen worden de extra ontvangsten ingezet als dekking van bijbehorende uitgaven bij de Belastingdienst.

Overig technisch

Dit betreft een beperkte technische bijstelling voor de uitvoeringstoets vereenvoudiging partnerbegrip

Niet-kaderrelevant

Belasting- en invorderingsrente

De raming van de belasting- en invorderingsrente wordt geactualiseerd naar aanleiding van de nieuwe raming van de korte rente uit de Macro Economische Verkenning (MEV) van het Centraal Planbureau (CPB) en de realisaties tot en met juni.

Niet-EMU-saldorelevant

Vrijval lening TenneT

TenneT zal geen gebruik maken van de geraamde lening van 11 miljard euro. De leningsfaciliteit wordt met dat bedrag naar beneden bijgesteld. Dit komt doordat de kapitaalbehoefte van TenneT Nederland wordt ingevuld met een

staatsgarantie. De kapitaalbehoefte van TenneT Duitsland wordt ingevuld door de afronding van de transactie met de private investeerders en de Duitse staat.

Kasschuif ESM

De ECB heeft op 1 januari 2024 de kapitaalsleutel voor het European Stability Mechanism (ESM) geactualiseerd. Nederland heeft een groter aandeel in de Europese economie en bevolking had dan voorheen. Daarom dient Nederland bij een nieuwe kapitaalstorting 253 miljoen euro in het ESM te storten. De inleg zal niet meer in 2027 plaatsvinden. Wanneer een nieuwe inleg precies verwacht wordt is nog niet duidelijk. De reservering voor de kapitaalstorting bij het ESM wordt geschoven naar 2031.

Ontvangsten

Ombuigingen

Aanvullende taakstelling Rijk (in stappen van 200 mln. vanaf '31 t/m '35)

De efficiëncytaakstelling op de Rijksoverheid uit het coalitieakkoord (maatregel 61) loopt op tot en met 2030. Deze wordt uitgebreid met extra tranches voor de jaren 2031 tot en met 2035. Voor Financiën betekent dit een ombuiging van 45 miljoen euro in 2031.

Versnellen taakstelling vernieuwing rijksdienst en slagvaardige overheid

In het coalitieakkoord is afgesproken dat een taakstelling wordt doorgevoerd in het kader van de vernieuwing van de rijksdienst en een slagvaardige overheid. Deze taakstelling wordt versneld ingevoerd. Voor Financiën betekent dit een ombuiging van 45 miljoen euro in 2028 en 2029.

Generaal dossier

Dividenden staatsdeelnemingen

De dividendraming van de niet-financiële staatsdeelnemingen wordt aangepast als gevolg van de huidige marktomstandigheden.

kasschuiven

Kasschuif subsidie CCEI

De subsidie vanuit de Europese Unie (EU) voor de Customs Control Equipment Instrument (CCEI) wordt verwacht in 2027 in plaats van 2026. Deze subsidie is bedoeld voor de aanschaf van scan- en detectieapparatuur.

Technisch

Desaldering

Dit betreft een totaal van meerdere desalderingen. Hiertegenover staan evenredige uitgaven. Een van de desalderingen is voor de apparaatsontvangsten van het Uitvoeringsinstituut voor Werknemersverzekeringen (UUV). Als gevolg van een ramingsbijstelling van het UWV krijgt de Belastingdienst meer ontvangsten van het UWV voor de vangnetregeling (ziekteverzuim) en transitievergoeding. Middels deze desalderingen worden de extra ontvangsten ingezet als dekking van bijbehorende uitgaven bij de Belastingdienst.

Niet-kaderrelevant

Belasting- en invorderingsrente

De raming van de belasting- en invorderingsrente wordt geactualiseerd naar aanleiding van de nieuwe raming van de korte rente uit de Macro Economische Verkenning (MEV) van het Centraal Planbureau (CPB) en de realisaties tot en met juni.

Premieontvangsten TenneT

De staat ontvangt als garantieverstrekker garantiepremie voor het verstrekken van de garantie aan TenneT Nederland. Op basis van de meest recente marktconforme rentepercentages worden de premieontvangsten van de garantie aan TenneT meerjarig naar boven bijgesteld met structureel 75 miljoen euro.

Renteontvangsten lening Griekenland

Op basis van de meest recente renteramingen van het CPB en de vervroegde aflossing van de lening aan Griekenland worden de verwachte renteontvangsten van de lening naar beneden bijgesteld.

Renteontvangsten lening TenneT

Op basis van de meest recente inzichten in de verwachte door TenneT te trekken leningdelen worden de verwachte ontvangsten op de lening aan TenneT meerjarig naar beneden bijgesteld.

Kasschuif CBAM ontvangsten

Het Carbon Border Adjustment Mechanism (CBAM) is een EU-instrument dat vanaf 1 januari 2026 een koolstofprijs heft op bepaalde importgoederen van buiten de EU. Importeurs kopen hiervoor CBAM-certificaten in de lidstaat van vestiging. De Douane controleert de toelating als CBAM-aangever. De Nederlandse Emissieautoriteit verstrekt deze toelating en ziet toe op certificaten. De ontvangsten vallen onder het inkomstenkader vanwege het netto-effect op de begroting. Voor 2026 staat momenteel een CBAM ontvangst geraamd van 211 miljoen euro. Toegelaten CBAM-aangevers moeten echter uiterlijk 1 oktober 2027 aangifte doen over het jaar 2026, terwijl de verkoop van CBAM-certificaten pas op 1 februari 2027 start. Hierdoor vindt er in 2026 geen kasontvangst plaats en wordt de raming hierop aangepast. Oorspronkelijk was het plan dat de verkoop al op 1 januari 2026 van start zou gaan. Dit is echter uitgesteld als onderdeel van het omnibusvoorstel met CBAM simplificaties.

Ontvangsten CBAM

De ontvangsten van CBAM worden met 2,9% geïndexeerd, conform de geldende prijsbijstelling. Aangezien er in 2026 geen kasontvangsten plaatsvinden geldt de prijsbijstelling alleen voor 2027 en 2028.

Niet-EMU-saldorelevant

Verkoop aandelen ABN AMRO

De staat bouwt haar belang in ABN AMRO via NL Financial Investments (NLFI) af. Recent leverde dit circa 1,7 miljard euro op. Daarmee resteert een belang van 20,7% procent.

Vervroegde aflossing lening Griekenland

Dit betreft een vervroegde aflossing van de lening aan Griekenland. Voor Nederland gaat het om een vervroegde aflossing van circa 420 miljoen euro. De geraamde aflossingen in 2029 en 2033 t/m 3035 nemen daardoor af. Dit is het vijfde jaar op rij dat Griekenland vervroegd aflost.

Bijstelling verkoopopbrengst TenneT

De verwachte verkoopopbrengst van TenneT is vanwege onder andere fiscale nacalculaties met 39 miljoen euro naar beneden bijgesteld. De definitieve opbrengst wordt pas volgend jaar vastgesteld. Als de deze hoger uitvalt, zal TenneT een aanvullend bedrag overmaken. In het geval de opbrengst lager uitvalt, zal Tennet dit verschil voor rekening nemen.

Aflossing lening TenneT

De staat heeft van 2024 t/m 2026 een leningsfaciliteit opengesteld voor TenneT. De reguliere aflossing van de deze lening, op basis van de overeengekomen looptijd van de leningdelen, wordt vanaf 2030 gestart. De lening zal in 2042 volledig zijn afgelost. De rente die TenneT over de lening betaalt, is separaat opgenomen op de begroting van het Ministerie van Financiën.

Nationale Schuld

IXA NATIONALE SCHULD: UITGAVEN						
In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Stand Voorjaarsnota	43.095	49.479	51.402	52.711	55.394	49.728
<i>Overboekingen met andere begrotingen</i>	1	1	0	0	0	0
Overboekingen met andere begrotingen	1	1	0	0	0	0
<i>Niet-kaderrelevant</i>	- 540	935	- 12	34	94	52
Rentelasten kasbeheer	124	377	3	2	2	2
Uitgaven bij voortijdige beëindiging	1					
Rente vlottende schuld	- 270	273	- 391	- 426	- 455	- 475
Rente vaste schuld	- 395	285	376	458	547	525
<i>Niet-EMU-saldorelevant</i>	554	412	- 184	- 26	- 16	7.123
Aflossing vaste schuld regulier	335	- 179	- 155	0	0	7.121
Rentelasten kasbeheer	219	591	- 29	- 26	- 16	2
Stand Miljoenennota	43.109	50.826	51.206	52.719	55.472	56.903
IXA NATIONALE SCHULD: ONTVANGSTEN						
In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Stand Voorjaarsnota	94.352	86.973	79.915	81.096	83.237	79.854
<i>Niet-kaderrelevant</i>	17	11	19	17	15	14
Rentebaten kasbeheer	17	11	19	17	15	14
Ontvangsten bij voortijdige beëindiging	0					
<i>Niet-EMU-saldorelevant</i>	- 16.407	1.447	1.531	3.737	3.070	7.596
Ontvangen aflossingen	43	33	33	30	18	7
Uitgifte vaste schuld	0	2.057	611	3.499	2.639	6.962
Mutatie in rekening courant en deposito	- 1.428	- 643	887	208	413	627
Mutatie vlottende schuld	- 15.022					
Stand Miljoenennota	77.962	88.432	81.465	84.849	86.323	87.464

Uitgaven

Overboekingen met andere begrotingen

Overboekingen met andere begrotingen

Dit betreft een overboeking van de begroting van Financiën voor de doorverdeling van de prijsbijstelling van het Agentschap.

Niet-kaderrelevant

Rentelasten kasbeheer

De rentelasten voor het kasbeheer voor agentschappen en rechtspersonen met wettelijke taak (RWT's) nemen toe in 2026 en 2027 met in totaal 501 miljoen euro. Dit is met name het gevolg van een hogere raming van de korte rente door het Centraal Planbureau (CPB).

Uitgaven bij voortijdige beëindiging

Dit betreft de door de Staat betaalde rente aan RWT's als gevolg van de vervroegde aflossing van leningen.

Rente vlottende schuld

De rente over de vlottende schuld neemt in 2026 af met 270 miljoen euro door een lagere omvang van de vlottende schuld. Dit werkt door in de periode 2028 tot en met 2031. In 2027 stijgt de vlottende schuld incidenteel met 273 miljoen euro als gevolg van een hogere raming van de korte rente door het CPB.

Rente vaste schuld

De rente over de vaste schuld neemt in 2026 af met 335 miljoen euro met name doordat de schulduitgifte later in het jaar plaatsvindt dan eerder geraamd. In de jaren 2027 tot en met 2031 neemt de rente op de vaste schuld toe met in totaal 2,2 miljard euro vanwege een hogere raming van de lange rente door het CPB en een stijging van het kastekort.

Niet-EMU-saldorelevant

Aflossing vaste schuld

Vanwege een vervroegde aflossing op de vaste schuld schuift er 335 miljoen euro van 2027 en 2028 naar 2026. Verder neemt de aflossing van vaste schuld in 2031 toe vanwege de uitgifte van nieuwe vaste schuld die in dat jaar vervalt.

Rentelasten kasbeheer

De rentelasten van het kasbeheer van sociale fondsen nemen toe in 2026 en 2027 met in totaal 810 miljoen euro. Dit is het gevolg van een hogere raming van de korte rente door het CPB en een nieuwe raming van de mutaties in rekeningen-courant en deposito's van de sociale fondsen.

Ontvangsten

Niet-kaderrelevant

Rentebaten kasbeheer

De rentebaten voor het kasbeheer voor agentschappen en RWT's nemen toe in de jaren 2026 tot en met 2031 met in totaal 93 miljoen euro met name als gevolg van een hogere raming van de korte rente door het CPB.

Ontvangsten bij voortijdige beëindiging

Dit betreft de door de Staat ontvangen vergoeding van agentschappen en RWT's als gevolg van de vervroegde aflossing van leningen.

Niet-EMU-saldorelevant

Ontvangen aflossingen

Op basis van de actuele standen van de lopende leningen binnen het schatkistbankieren wordt de raming van de ontvangen aflossingen van agentschappen, RWT's en derden voor de periode 2026 tot en met 2031 met in totaal 164 miljoen euro naar boven bijgesteld.

Uitgifte vaste schuld

De uitgifte van vaste schuld is in 2027 toegenomen met 2,1 miljard euro door een hoger kastekort. Ook in de daaropvolgende jaren neemt de uitgifte van vaste schuld hierdoor toe. In 2031 is er daarnaast meer uitgifte van vaste schuld vanwege nieuwe vaste schuld die in dat jaar moet worden afgelost.

Mutatie in rekening courant en deposito

De raming van de mutaties van de standen van de rekeningen-courant en deposito's van de deelnemers van schatkistbankieren wijzigt als gevolg van ontwikkelingen bij de sociale fondsen. In 2026 en 2027 is een daling van het saldo van sociale fondsen geraamd van in totaal 2,1 miljard euro, en voor de jaren 2028 tot en met 2031 een stijging van in totaal 2,1 miljard euro.

Mutatie vlottende schuld

De mutatie van de vlottende schuld is in 2026 met 15 miljard euro naar beneden bijgesteld vanwege een daling van het kastekort in dit jaar. Wijzigingen in de financieringsbehoefte in het lopende jaar worden zo veel mogelijk opgevangen op de geldmarkt.

Defensie (inclusief Defensiematerieelbegrotingsfonds)

Defensie

X DEFENSIE: UITGAVEN						
In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Stand Voorjaarsnota	22.332	12.204	11.741	11.826	11.937	11.869
<i>Intensiveringen</i>		2.304	2.924	3.086	812	849
Overhevelen CA-middelen investering in NAVO-norm defensie 2,8% in 2030 en 3,5% in 2035		269	521	667	812	849
Overhevelen CA-middelen militaire Oekraïne steun		2.035	2.403	2.418		
<i>Kasschuiven</i>	396	– 146		– 250		
Kasschuif Prioritised Ukraine Requirements List (PURL)	250			– 250		
Kasschuif militaire Oekraïne steun n.a.v. bijstelling ontvangsten European Peace Facility (EPF)	146	– 146				
<i>Overboekingen met andere begrotingen</i>	315	431	445	500	564	605
Overboekingen met Defensiematerieelbegrotingsfonds	305	425	439	494	555	596
Overige overboekingen met andere begrotingen	10	6	6	7	9	9
<i>Technisch</i>	2	0	0	0	0	0
Technisch	2	0	0	0	0	0
<i>Niet-kaderrelevant</i>	290					
Bijstelling affinanciering militaire pensioenen	290					
Stand Miljoenennota	23.336	14.792	15.110	15.163	13.312	13.322

X DEFENSIE: ONTVANGSTEN						
In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Stand Voorjaarsnota	288	389	148	148	148	148
<i>Kasschuiven</i>	146	– 146				
Kasschuif bijstelling ontvangsten European Peace Facility (EPF)	146	– 146				
<i>Technisch</i>	2	0	0	0	0	0
Technisch	2	0	0	0	0	0
Stand Miljoenennota	437	243	148	148	148	148

Uitgaven

Intensiveringen

Overhevelen CA-middelen investering in NAVO-norm defensie 2,8% in 2030 en 3,5% in 2035

Deze post betreft het overhevelen van de middelen tot en met 2031 die kabinet-Jetten beschikbaar heeft gesteld om de krijgsmacht te versterken. Door de intensivering groeien de NAVO-uitgaven (in prijzen 2026) naar de 2,8% van het bbp in 2030 en 3,5% van het bbp in 2035. Na 2031 blijven de middelen gereserveerd op de Aanvullende Post en zullen jaarlijks tranchegewijs uitgekeerd worden bij de extrapolatie. Dit betreft het deel van de middelen die naar de Defensiebegroting wordt overgeheveld voor het versterken van de project- en opleidingscapaciteit, operationele gereedheid en de personele groei van de Defensieorganisatie.

Overhevelen CA-middelen militaire Oekraïensteun

Deze post betreft het overhevelen van de middelen die kabinet-Jetten heeft gereserveerd voor militaire Oekraïensteun. Deze middelen zullen onder andere worden ingezet voor concrete leveringen (o.a. drones) en voor voortzetting van al geleverde capaciteiten (zoals F-16s).

Kasschuiven

Kasschuif Prioritised Ukraine Requirements List (PURL)

Deze post betreft een kasschuif waarmee er 250 miljoen euro wordt geschoven uit 2029 naar 2026 om dit jaar nog steun te leveren aan Oekraïne via het Prioritised Ukraine Requirement List (PURL)-initiatief. De PURL-steunpakketten bevatten middelen waar Oekraïne urgente behoefte aan heeft en die niet op een andere manier te leveren zijn, zoals raketten voor luchtverdediging.

Kasschuif militaire Oekraïensteun n.a.v. bijstelling ontvangsten European Peace Facility (EPF)

Defensie ontvangt vanuit de *European Peace Facility* (EPF) vergoedingen voor de geleverde militaire steun aan Oekraïne. Het ritme van deze ontvangsten is bijgesteld conform de betaalschema's van de EPF. Defensie ontvangt 146 miljoen euro meer in 2026 en 146 miljoen euro minder in 2027. De uitgaven voor de militaire steun aan Oekraïne worden met deze mutatie in lijn gebracht, met 146 miljoen euro hogere uitgaven in 2026 en 146 miljoen euro lagere uitgaven in 2027 als gevolg.

Overboekingen met andere begrotingen

Overboekingen met Defensiematerieelbegrotingsfonds

Er zijn diverse overboekingen gedaan tussen de Defensiebegroting en het Defensiematerieelbegrotingsfonds (DMF). Dit betreft hoofdzakelijk het overhevelen van middelen voor loon- en prijsontwikkeling van het DMF naar de Defensiebegroting. Verder worden er van de Defensiebegroting middelen van 2026 tot en met 2029 naar het DMF overgeheveld voor project Defensie Open op Orde (DOO). Dit betreft een meerjarig IT-programma dat voorheen werd verantwoord op de Defensiebegroting. Echter zijn dergelijke projecten beter te accommoderen in het DMF vanwege het meerjarige investeringskarakter. Vandaar dat deze budgetten zijn overgeheveld naar het DMF en daar worden verantwoord.

Overige overboekingen met andere begrotingen

Er zijn diverse overboekingen gedaan met andere begrotingen. Zo ontvangt Defensie voor de periode 2026 tot en met 2031 middelen van Justitie en Veiligheid (JenV) voor persoonsbeveiliging voor hoogrisicogebieden in het buitenland (circa 5 miljoen euro per jaar). Daarnaast ontvangt Defensie van JenV voor dezelfde periode een bijdrage voor het Landelijk Coördinatie Centrum (LCC) dat de regie voert over persoonsbeveiliging en -begeleiding (circa 5 miljoen euro per jaar). Deze bijdrage is voor additionele capaciteit, zowel op het gebied van operationele inzet als informatievoorziening. Verder doet Defensie een bijdrage aan Buitenlandse Zaken voor de civiele missiepool (CMV) voor de periode 2027 tot en met 2029 voor circa 2 miljoen per jaar als compensatie voor hogere uitgaven aan de CMV. Via de CMV worden experts uitgezonden om een bijdrage te leveren aan internationale stabiliteit.

Technisch

Deze post betreft onder andere een correctieboeking van 3,5 miljoen euro in 2026 voor de Koninklijke Marechaussee inzake Frontex. De ontvangsten van de Koninklijke Marechaussee leiden tot een hoger uitgavenbudget,

wat eerder niet juist geboekt was. Met deze correctieboeking wordt dit hersteld. Onder deze post vallen ook lagere uitgaven van 1,4 miljoen euro in 2026 aan de NAVO. Voor diverse NAVO-projecten worden vooraf contributies afgesproken. Als deze achteraf mee- of tegen blijken te vallen, wordt hiervoor in het uitvoeringsjaar bijbetaald aan de NAVO of budget terugontvangen van de NAVO. In dit geval wordt er minder uitgegeven dan werd verwacht, en dit leidt tot een lagere contributie aan de NAVO. Zie ook toelichting «Technisch» bij ontvangsten.

Niet-kaderrelevant

Bijstelling affinanciering militaire pensioenen

Eind 2026 zal Defensie de bestaande pensioenaanspraken van de begrotingsgefinancierde militaire pensioenen overhevelen naar het ABP. Hiervoor dient Defensie voor 31-12-2026 de netto contante waarde van de toekomstige pensioenuitkeringen in één keer te betalen aan het ABP. De reservering die hiervoor is getroffen op de Defensiebegroting bedraagt momenteel 8,44 miljard euro bij Voorjaarsnota 2026 (peildatum 31-12-2025). Per peildatum 30-06-2026 wordt voorzien dat er aanvullend nog 290 miljoen euro benodigd is voor de affinanciering van de militaire pensioenen. Hierdoor komt de geraamde affinancieringssom uit op 8,73 miljard euro. Deze reservering wordt gedurende 2026 bij reguliere begrotingsstukken bijgewerkt om deze actueel te houden aan de geldende rente termijnstructuur en dekkingsgraad van het ABP.

Ontvangsten

Kasschuiven

Kasschuif bijstelling ontvangsten European Peace Facility (EPF)

Defensie ontvangt van de *European Peace Facility* (EPF) vergoedingen voor de geleverde militaire steun aan Oekraïne. Het ritme van deze ontvangsten is bijgesteld conform de betaalschema's van de EPF. Defensie ontvangt 146 miljoen euro meer in 2026 en 146 miljoen euro minder in 2027.

Technisch

Deze post betreft onder andere meerontvangsten van 3,5 miljoen euro in 2026 voor de Koninklijke Marechaussee inzake een correctie op eerdere boekingen die in het kader van Frontex zijn gedaan. Deze ontvangsten worden ingezet om de eerdere boekingen te corrigeren, waardoor de uitgaven eveneens stijgen. Onder deze post vallen ook lagere ontvangsten van 1,4 miljoen euro in 2026 vanuit de NAVO. Voor diverse NAVO-projecten worden vooraf contributies afgesproken. Als deze achteraf mee- of tegen blijken te vallen, wordt hiervoor in het uitvoeringsjaar bijbetaald aan de NAVO of budget terugontvangen van de NAVO. In dit geval wordt er minder budget ontvangen dan voorheen werd verwacht, navenant dalen ook de uitgaven voor de contributie aan de NAVO. Zie ook toelichting «Technisch» bij uitgaven.

Defensiematerieelbegrotingsfonds

DEFENSIEMATERIEELBEGROTINGSFONDS: UITGAVEN (2026-2031)						
In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Stand Voorjaarsnota	13.742	14.235	15.043	15.271	14.247	14.547
<i>Intensiveringen</i>		331	3.745	5.433	9.122	10.865
Overhevelen CA-middelen investering in NAVO-norm defensie 2,8% in 2030 en 3,5% in 2035		331	3.745	5.433	9.122	10.865
<i>Kasschuiven</i>	– 250			250		
Kasschuiven actualisatie investeringsprojecten	– 250			250		
<i>Overboekingen met andere begrotingen</i>	– 368	– 444	– 447	– 494	– 552	– 592
Overboeking met JenV ten behoeve van nieuw civiel-militair waarschuwingssysteem	– 50					
Overboekingen met Defensiebegroting	– 305	– 425	– 439	– 494	– 555	– 596
Overige overboekingen met andere begrotingen	– 13	– 20	– 8	0	3	3
<i>Technisch</i>	3	10	5	5	5	5
Technisch	3	10	5	5	5	5
Stand Miljoenennota	13.127	14.132	18.347	20.465	22.823	24.825

DEFENSIEMATERIEELBEGROTINGSFONDS: UITGAVEN (2032-2041)										
In miljoenen euro	2032	2033	2034	2035	2036	2037	2038	2039	2040	2041
Stand Voorjaarsnota	14.535	14.768	14.631	14.782	14.806	14.806	14.809	14.742	14.895	14.874
<i>Intensiveringen</i>	10.859	10.825	10.850	10.832	10.824	10.792	10.823	10.822	10.831	10.839
Overhevelen CA-middelen investering in NAVO-norm defensie 2,8% in 2030 en 3,5% in 2035	10.859	10.825	10.850	10.832	10.824	10.792	10.823	10.822	10.831	10.839
<i>Kasschuiven</i>										
Kasschuiven actualisatie investeringsprojecten										
<i>Overboekingen met andere begrotingen</i>	– 636	– 655	– 657	– 666	– 669	– 676	– 678	– 685	– 687	– 669
Overboeking met JenV ten behoeve van nieuw civiel-militair waarschuwingssysteem										
Overboekingen met Defensiebegroting	– 640	– 658	– 660	– 669	– 669	– 676	– 678	– 685	– 687	– 669
Overige overboekingen met andere begrotingen	3	3	3	3	0	0	0	0	0	0
<i>Technisch</i>	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Technisch	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Stand Miljoenennota	24.762	24.943	24.829	24.953	24.967	24.927	24.959	24.885	25.045	25.049

DEFENSIEMATERIEELBEGROTINGSFONDS: ONTVANGSTEN (2026-2031)						
In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Stand Voorjaarsnota	169	153	166	154	153	144
<i>Technisch</i>	3	10	5	5	5	5
Technisch	3	10	5	5	5	5
Stand Miljoenennota	172	163	171	159	158	149

DEFENSIEMATERIEELBEGROTINGSFONDS: ONTVANGSTEN (2032-2041)										
In miljoenen euro	2032	2033	2034	2035	2036	2037	2038	2039	2040	2041
Stand Voorjaarsnota	145	137	138	138	138	138	137	137	137	137
<i>Technisch</i>	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Technisch	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Stand Miljoenennota	150	142	143	143	143	143	142	142	142	142

Uitgaven

Intensiveringen

Overhevelen CA-middelen investering in NAVO-norm defensie 2,8% in 2030 en 3,5% in 2035

Deze post betreft het overhevelen van de middelen tot en met 2031 die kabinet-Jetten beschikbaar heeft gesteld om de krijgsmacht te versterken. Door de intensivering groeien de NAVO-uitgaven (in prijzen 2026) naar de 2,8% van het bbp in 2030 en 3,5% van het bbp in 2035. Na 2031 blijven de middelen gereserveerd op de Aanvullende Post en zullen jaarlijks tranchegevijs uitgekeerd worden bij de extrapolatie. Dit betreft het deel van de middelen die naar het Defensiematerieelbegrotingsfonds wordt overgeheveld voor de ontwikkeling, verwerving, instandhouding en verwerving van nieuw materieel, IT en vastgoed.

Kasschuiven

Kasschuiven actualisatie investeringsbudget

Via meerdere kasschuiven wordt het kasritme van enkele projecten geactualiseerd. Dit betreft voornamelijk projecten met betrekking tot maritiem materieel, zoals het programma «Vervanging onderzeeboten» en het project «Vervanging MK46 Lightweight Torpedo». Dit komt door het aanpassen van het betaalschema voor de onderzeeboten en de verschuiving van de start van de levering van de MK46's torpedo's. Dit leidt respectievelijk niet tot een vertraging van het project zelf of tot een verschuiving van de einddatum voor het gehele project.

Overboekingen met andere begrotingen

Overboeking met JenV ten behoeve van nieuw civiel-militair waarschuwingssysteem

Dit betreft een bijdrage van Defensie van 50 miljoen euro in 2026 aan het ministerie van Justitie en Veiligheid voor een nieuw civiel-militair waarschuwingssysteem bij luchtdreigingen.

Overboekingen met Defensiebegroting

Er zijn diverse overboekingen gedaan tussen de Defensiebegroting en het Defensiematerieelbegrotingsfonds (DMF). Dit betreft hoofdzakelijk het overhevelen van middelen voor loon- en prijsontwikkeling van

het Defensiematerieelbegrotingsfonds (DMF) naar de Defensiebegroting. Hiertegenover staat dat het DMF middelen ontvangt in 2026 tot en met 2029 voor project Defensie Open op Orde (DOO). Dit betreft een meerjarig IT-programma dat voorheen werd verantwoord op de Defensiebegroting. Echter zijn dergelijke projecten beter te accommoderen in het DMF vanwege het meerjarige investeringskarakter. Vandaar dat deze budgetten zijn overgeheveld naar het DMF en daar worden verantwoord.

Overige overboekingen met andere begrotingen

Er zijn diverse overboekingen gedaan met andere begrotingen. Zo wordt er circa 9 miljoen euro in 2026 en circa 11 miljoen euro in 2027 overgeheveld naar EZK voor een bijdrage aan het publieke-private samenwerkingsprogramma voor innovatie om samenwerking tussen bedrijven en onderzoeksorganisaties te stimuleren (PPS-I). Ook hevelt Defensie 8 miljoen euro in 2026, 2027 en 2028 over aan EZK voor de Nederlandse bijdrage aan de programmering van het Europese Ruimtevaartagentschap (ESA).

Technisch

Deze post betreft onder andere hogere uitgaven van circa 10 miljoen euro in 2027 en 5 miljoen euro in 2028 tot en met 2041 voor instandhouding van maritiem materieel. Deze hogere uitgaven zijn het gevolg van extra ontvangsten bij de Koninklijke Marine die via een desaldering worden ingezet. Zie ook toelichting «Technisch» bij ontvangsten.

Ontvangsten

Technisch

Deze post betreft onder andere een verhoging van de ontvangsten van de Koninklijke Marine van circa 10 miljoen euro in 2027 en 5 miljoen euro in 2028 tot en met 2041. De Koninklijke Marine ontvangt namelijk met terugwerkende kracht BTW-vrijstellingen voor de onderdelen van oorlogsschepen. Deze extra ontvangsten worden door Defensie via een desaldering ingezet, waardoor de uitgaven stijgen. Zie ook toelichting «Technisch» bij uitgaven.

Infrastructuur en Waterstaat (inclusief Mobiliteitsfonds en Deltafonds)

Infrastructuur en Waterstaat

XII INFRASTRUCTUUR EN WATERSTAAT: UITGAVEN						
In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Stand Voorjaarsnota	4.048	4.184	3.950	3.899	3.717	3.617
<i>Intensiveringen</i>	118	24	28	36	26	10
Maatregelen dempen effecten energieschok OV	118					
AP-middelen Programma Bescherming Noordzee Ingrastructuur (PBNI)	0	9	10	10	10	10
AP-middelen AdBlue (Stikstofmaatregelen)				11		
AP-middelen Drinkwater Caribisch Nederland		13				
AP-middelen Stikstof - Industrie en Mobiliteit		2	18	15	15	
AP-middelen Wind op Zee		0	0	0	0	0
<i>Ombuigingen</i>			- 9	- 9		- 9
Aanvullende taakstelling Rijk (in stappen van 200 mln. vanaf '31 t/m '35)						- 9
Versnellen taakstelling vernieuwing rijksdienst en slagvaardige overheid			- 9	- 9		
<i>Kasschuiven</i>	- 68	105	- 31	- 36	12	19
Kasschuif investering in roerende zaken	13	27	- 42	2		
Kasschuif Subsidies Verduurzaming Binnenvaartschepen	- 4	- 13	- 2	7	9	3
Kasschuif Vergunningsverlening, Toezicht en Handhavingstelsel (VTH)	- 7		3	2	2	
Kasschuif Moerdijkregeling	- 7		7			
Kasschuif OV-middelen Grinwis Systeemtaken	- 12		12			
Kasschuif Compensatieregeling Vuurwerk		78	- 28	- 30	- 20	
Kasschuif Subsidie Verduurzaming Zeevaartschepen		- 15	3	- 8	23	- 3
Overige kasschuiven	- 51	27	16	- 9	- 2	19
<i>Overboekingen met andere begrotingen</i>	- 1	32	33	- 88	42	23
Overboeking Decentraal Spoor	31					
Overboeking Duurzame Luchtvaartbrandstoffen	- 20					
Overboeking Europees Voorzitterschap 2029		- 4	- 4	- 4	- 4	- 4
Overboeking Herverdeling Taakstelling		0	1	9	20	20
Overboeking Nadeelcompensatie Vuurwerkverbod			30	30	20	
Overboeking Nationaal Klimaatplatform		2	2	2	2	
Overboeking Nationale Agenda Laadinfrastructuur			- 4	- 6	- 3	
Overboeking Programma Bescherming Noordzee Infrastructuur		5	5	5	5	5
Overboeking SPUK Schoon en Emissieloos Bouwen			10	10		
Overboeking Terugbetaling Vrachtwagenheffing			- 27	- 152		
Overige overboekingen met andere begrotingen	- 12	28	20	17	1	1
<i>Kadercorrecties</i>	8	16	17	17	17	17
Kadercorrectie Vrachtwagenheffing	8	16	17	17	17	17
<i>Loonbijstelling</i>	2	2	2	2	2	2
Loonbijstelling tranche 2026	2	2	2	2	2	2
<i>Technisch</i>	- 7	- 111	- 103	- 96	- 91	- 66
Herverkaveling Circulaire Economie		- 78	- 70	- 63	- 58	- 33
Overig technisch	- 7	- 33	- 34	- 34	- 33	- 33

In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Stand Miljoenennota	4.100	4.251	3.886	3.725	3.724	3.613

XII INFRASTRUCTUUR EN WATERSTAAT: ONTVANGSTEN

In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Stand Voorjaarsnota	602	1.156	1.154	1.191	1.147	1.147
<i>Ombuigingen</i>			0	– 1		0
Aanvullende taakstelling Rijk (in stappen van 200 mln. vanaf '31 t/m '35)						0
Versnellen taakstelling vernieuwing rijksdienst en slagvaardige overheid			0	– 1		
<i>Technisch</i>	– 7	– 33	– 34	– 34	– 33	– 33
Technisch	– 7	– 33	– 34	– 34	– 33	– 33
<i>Niet-kaderrelevant</i>	16	33	34	34	35	34
Niet-kaderrelevant	16	33	34	34	35	34
Stand Miljoenennota	612	1.156	1.154	1.191	1.149	1.148

Uitgaven

Intensiveringen

Maatregelen dempen effecten energieschok OV

Het kabinet heeft 118 miljoen euro gereserveerd voor de Motie Klaver over een ticket voor onbeperkt reizen met de trein in de daluren. Dit is mogelijk gemaakt voor een periode van 2,5 maand (juni tot en met augustus).

AP-middelen Programma Bescherming Noordzee Infrastructuur (PBNI)

In de periode 2027 tot en met 2031 wordt er 49,7 miljoen euro vanuit de Aanvullende Post overgeboekt naar HXII ten behoeve van PBNI. Hierna lopen de budgetten voor 10,3 miljoen euro structureel door. Met deze middelen wordt onder andere bijgedragen aan de oprichting van het National Maritime Security Centre (NMSC).

AP-middelen AdBlue (Stikstofmaatregelen)

In 2029 wordt 11 miljoen euro overgeheveld voor de handhaving van het gebruik van Adblue om de stikstofuitstoot te beperken. Het betreffen middelen voor de bestrijding van fraude (manipulatie/uitschakelen) en onjuist gebruik (niet bijvullen) van het emissiesysteem (zoals SCR-systemen) van diesel-, gas-, en waterstofvoertuigen.

AP-middelen Drinkwater Caribisch Nederland

In 2027 wordt 13,1 miljoen euro overgeheveld voor subsidies drinkwater op Caribisch Nederland om drinkwater betaalbaar te houden. Sommige verouderde installaties voor drinkwaterproductie moeten vervangen of uitgebreid worden.

AP-middelen Stikstof - Industrie en Mobiliteit

Voor verschillende maatregelen op stikstof wordt in totaal 50 miljoen euro overgeboekt vanuit de 20 miljard euro die op de aanvullende post gereserveerd staat voor de stikstofaanpak. Als onderdeel van de stikstofaanpak wordt dit ingezet voor Verduurzaming schepen en Elektrificatie van havenmaterieel.

AP-middelen Wind op Zee

Er wordt 150.000 euro overgeheveld in de jaren 2027-2035 voor een extra fte voor de gebiedsuitwerking in het kader investeringen in windenergie op zee.

Ombuigingen

Aanvullende taakstelling Rijk (in stappen van 200 mln. vanaf '31 t/m '35)

De efficiencytaakstelling op de Rijksoverheid uit het coalitieakkoord (maatregel 61) loopt op tot en met 2030. In aanvulling daarop wordt vanaf 2031 een aanvullende taakstelling opgelegd van 200 miljoen euro oplopend tot 1 miljard euro per jaar. De verdeling is conform het coalitieakkoord. Voor lenW betekent dit een ombuiging van 9 miljoen euro in 2031.

Versnellen taakstelling vernieuwing rijksdienst en slagvaardige overheid

In het coalitieakkoord is afgesproken dat een taakstelling wordt doorgevoerd in het kader van de vernieuwing van de rijksdienst en een slagvaardige overheid. Deze taakstelling wordt versneld ingevoerd. Voor lenW betekent dit een ombuiging van 9 miljoen euro in 2028 en 9 miljoen euro in 2029.

Kasschuiven

Kasschuif investering in roerende zaken

Voor een verwachte investering in roerende zaken is het kasbudget in het juiste ritme gezet. Er wordt 13 miljoen euro en 27 miljoen euro vanuit 2028 geschoven naar respectievelijk 2026 en 2027. Een restant van 2 miljoen euro wordt uit 2028 naar 2029 geschoven. De budgetten voor de investering zijn bij Voorjaarsnota 2026 toegekend aan de lenW begroting. Omdat lenW nu meer duidelijkheid heeft over het betaallitme is een kasschuif noodzakelijk.

Kasschuif Subsidies Verduurzaming Binnenvaartschepen

De subsidieregeling verduurzaming binnenvaartschepen is in 2025 afgerond. Het resterende budget wordt ingezet voor vroege opschaling van de energietransitie binnenvaartschepen. Hiervoor is een kasschuif nodig van 2026-2028 naar 2029-2031 om de budgetten aan te sluiten op het juiste uitgavenritme.

Kasschuif Vergunningsverlening, Toezicht en Handhavingsstelsel (VTH)

Dit betreft een kasschuif van 7 miljoen euro uit 2026 naar latere jaren op artikel 22 ten behoeve van digitalisering van vergunningverlening, toezicht en handhavingsstelsel (VTH-stelsel). Deze kasschuif is nodig, zodat er een meerjarige subsidie kan worden opengesteld ten behoeve van de implementatiekosten die omgevingsdiensten maken voor programma's ten behoeve van de digitalisering VTH. De kosten worden opgeschoven naar latere jaren, doordat het in gang zetten van de activiteiten pas kon starten bij goedkeuring van het programma in het kernberaad medio 2026.

Kasschuif Moerdijkregeling

Volgens afspraak met EZK draagt lenW voor in totaal 8,5 miljoen euro bij aan een decentralisatie uitkering (DU) aan de provincie voor de Moerdijkregeling. Voor 2026 wordt zoals afgesproken met EZK slechts een eerste deel overgeboekt van 1,4 miljoen euro. Het restant van 7,1 miljoen euro blijft voorlopig nog bij lenW staan en wordt naar 2028 geschoven.

Kasschuif OV-middelen Grinwis Systeemtaken

Dit betreft een kasschuif op openbaar vervoer en spoor waar 12 miljoen euro wordt doorgeschoven naar 2028. Een deel van de 448 miljoen euro die beschikbaar is gesteld voor betaalbaarheid van het OV wordt ingezet op bredere systeemtaken, waarmee het OV ook op lange termijn betaalbaar

blijft. Echter zal dit budget niet tot betaling kunnen komen in 2026, omdat het proces daarvoor te lang duurt. Daarom zal het budget naar 2028 worden geschoven.

Kasschuif Compensatieregeling Vuurwerk

Dit betreft een kasschuif van 78 miljoen euro uit 2028, 2029 en 2030 naar 2027 op artikel 22, ten behoeve van de nadeelcompensatieregeling vuurwerkverbod. Met de invoering van de Wet veilige jaarwisseling en het daaruit voortvloeiende algemene consumentenverbod op vuurwerk lopen detailhandelaren en vuurwerkimporteurs inkomsten mis. Om deze reden is de nadeelcompensatieregeling ingesteld. De kasbetalingen zullen conform huidige inschatting met name in 2027 plaatsvinden. Om deze reden worden de kasbudgetten in het juiste ritme gezet. Hiermee wordt invulling gegeven aan het amendement van het lid Michon-Derkzen, waarin wordt opgeroepen de nadeelcompensatie vuurwerk binnen de lenW-begroting te dekken.

Kasschuif Subsidie Verduurzaming Zeevaartschepen

Dit betreft een kasschuif voor subsidiebudget ten behoeve van verduurzaming van zeevaartschepen. De middelen sluiten zo beter aan op de verwachte uitgaven. Dit is een gevolg van de subsidietaakstelling en het daardoor herschikken van de subsidieplafonds in combinatie met betere inzichten.

Overige kasschuiven

Onder overige kasschuiven valt onder andere een kasschuif om de prijsbijstelling 2026 in de benodigde jaren te plaatsen. Dit gaat om een schuif van 8,4 miljoen euro uit 2026-2027 naar 2028-2029. Verder wordt er 5,9 miljoen euro uit 2026 naar 2028 en 2029 geschoven voor subsidieregelingen duurzame scheepvaart, door onzekerheid op de verwachte aanvragen voor 2026. Daarnaast wordt er 5,8 miljoen euro uit 2026 naar 2027 geschoven om de exploitatiekosten van de Vrachtwagenheffing (VWH) in het verwachte ritme te plaatsen. Het overige deel zijn meerdere kleine kasschuiven.

Overboeking met andere begrotingen

Overboeking Decentraal Spoor

In 2026 wordt 30,8 miljoen euro overgeboekt van het Mobiliteitsfonds naar de lenW begroting ten behoeve van jaarlijkse bijdrage voor de dekking van het exploitatie- of beheertekort van de betreffende decentrale spoor- en tramdiensten een bijdrage aan de provincies Overijssel, Drenthe, Limburg en Utrecht. Het betreffen decentrale uitkeringen) voor vier provincies.

Overboeking Duurzame Luchtvaartbrandstoffen

Door Schiphol wordt een kortlopend fonds opgezet om luchtvaartmaatschappijen te stimuleren om duurzame luchtvaartbrandstoffen (SAF) bovenop het EU-mandaat bij te mengen. lenW levert hiervoor een bijdrage aan het fonds van in totaal 45 miljoen euro in de jaren 2027-2029, mits de Europese Commissie hiermee akkoord gaat. Dit betreft de overboeking van 20 miljoen euro voor het aandeel van HXII naar het Mobiliteitsfonds waar de bijdrage integraal wordt gefaciliteerd.

Overboeking Europees Voorzitterschap 2029

Ten behoeve van het Europees Voorzitterschap 2029 worden middelen toegevoegd aan de begrotingen van BZ en JenV. Het betreft een overboeking van cumulatief 20 miljoen per departement in de periode 2027-2031.

Overboeking Herverdeling Taakstelling

Deze overboeking betreft een herverdeling van de Efficiencytaakstelling en de taakstelling Vernieuwing Rijksdienst uit het coalitieakkoord Jetten. In deze begroting worden de taakstellingen herverdeeld over alle organisatieonderdelen van lenW. Hiervoor is vanaf 2030 structureel een overboeking van per jaar 20 miljoen nodig van het Mobiliteitsfonds naar de lenW-begroting, met een ingroeipad van in totaal 10 miljoen euro in de jaren 2027 tot en met 2029.

Overboeking Nadeelcompensatie Vuurwerkverbod

In de jaren 2028 tot en met 2030 wordt in totaal 80 miljoen euro overgeboekt van het Mobiliteitsfonds naar de lenW begroting artikel 22 ten behoeve van de nadeelcompensatie aan vuurwerkondernemers. Met de invoering van de Wet veilige jaarwisseling en het daaruit voortvloeiende algemene consumentenverbod op vuurwerk lopen ondernemers inkomsten mis waarvoor ze gecompenseerd worden. Met deze overboeking wordt invulling gegeven aan het amendement van het lid Michon-Derkzen, waarin wordt opgeroepen de nadeelcompensatie vuurwerk binnen de lenW-begroting te dekken.

Overboeking Nationaal Klimaatplatform

lenW ontvangt van KGG een bijdrage van 2,4 miljoen euro per jaar van 2027 tot en met 2030 voor het verlengen van het Nationaal Klimaatplatform. Het platform verbindt praktijkervaringen van burgers, bedrijven en maatschappelijke instellingen met het beleid, om zo de transitie naar een economie en samenleving zonder uitstoot van broeikasgassen te versnellen.

Overboeking Nationale Agenda Laadinfrastructuur

In de periode 2028 tot en met 2030 wordt er 11,9 miljoen euro overgeboekt van Laadinfrastructuur Wegverkeer op artikel 14 naar het Provinciefonds en Gemeentefonds voor bijdrage Nationale Agenda Laadinfrastructuur (NAL).

Overboeking Programma Bescherming Noordzee Infrastructuur (PBNI)

Er wordt in de jaren 2027 tot en met 2031 24,8 miljoen euro overgeboekt van het Mobiliteitsfonds naar de lenW begroting voor het Programma Bescherming Noordzee Infrastructuur (PBNI). Met deze overboeking komt jaarlijks een bedrag van 5,4 miljoen euro beschikbaar op de lenW begroting conform Amendement Stoffer: PBNI. In dit amendement wordt verzocht om in ieder geval het budgetniveau van 2025 te handhaven in jaren 2026 en verder.

Overboeking SPUK Schoon en Emissieloos Bouwen

De subsidies Bronmaatregelen Stikstof bestaan uit de subsidies Schoon en Emissieloos Bouwen en de Tijdelijke subsidieregeling Topsector Logistiek (TSL). In eerdere jaren was er nog geen budgettaire dekking voor de Subsidie aan Topsector Logistiek beschikbaar. De dekking hiervoor is toen voorgeschoten vanuit de stikstofmiddelen. Om dit voorschot weer te repareren wordt nu 20 miljoen euro overgeboekt uit het Mobiliteitsfonds.

Overboeking Terugbetaling Vrachtwagenheffing

In 2028 en 2029 wordt in totaal 179,4 miljoen euro overgeboekt naar de investeringsruimte van het Mobiliteitsfonds. De kosten voor de invoering van de Vrachtwagenheffing zijn voorgefinancierd vanuit het Mobiliteitsfonds. Hiermee wordt het laatste deel terugbetaald aan de begroting van lenW.

Overige overboekingen met andere begrotingen

Dit betreft meerdere overboekingen met andere begrotingen van kleinere omvang. Hieronder vallen onder andere een overboeking naar het Mobiliteitsfonds van in totaal 5,3 miljoen euro voor de uitvoering van het bestedingsplan Natte Laadinfrastructuur en een bijdrage van 3 miljoen euro aan het ministerie van Defensie voor SeaSEC. Daarnaast ontvangt lenW onder meer 4,1 miljoen euro vanuit het Mobiliteitsfonds voor sociale veiligheid bij station Maarheeze en 8 miljoen euro voor het inrichten van een nationaal digitaal meldloket ten behoeve van de implementatie van European Maritime Single Window environment.

Kadercorrecties

Kadercorrectie Vrachtwagenheffing

Door de harmonisatie van de Europese voertuigclassificaties neemt er een extra voertuigklasse deel aan de Vrachtwagenheffing. Hierdoor zijn de ontvangsten van de Vrachtwagenheffing in de jaren 2026-2031 toegenomen met in totaal 186 miljoen euro. Deze ontvangsten zijn niet-kaderrelevant. Door het toevoegen van een extra voertuigklasse loopt het ministerie van Financiën inkomsten mis omdat het Eurovignet en de motorrijtuigenbelasting voor deze groep (deels) komt te vervallen. Het ministerie van Financiën wordt voor deze fiscale derving van 93,9 miljoen euro gecompenseerd door een deel van de inkomsten uit de Vrachtwagenheffing. Het overige deel zorgt voor toegenomen uitgaven van de Vrachtwagenheffing van 92,4 miljoen euro in de jaren 2026 tot en met 2031. Gezien de uitgaven binnen het uitgavenkader vallen, is een kadercorrectie nodig voor deze wijziging.

Loonbijstelling

Loonbijstelling tranche 2026

Er wordt een tranche loonbijstelling toegevoegd aan de begroting van lenW.

Technisch

Herverkaveling Circulaire Economie

Bij de kabinetsformatie is besloten tot een departementale herindeling waarbij de beleidsverantwoordelijkheid voor circulaire economie verschuift van lenW naar EZK. De verantwoordelijkheid voor circulaire economie wordt hierbij integraal bij MKGG belegd. Met deze overboeking worden de bijbehorende budgetten voor circulaire economie overgeheveld naar het lenW naar KGG en EZK.

Overig technisch

Dit betreft onder andere de herschikkingen van de loon- en prijsbijstelling en de middelen van amendement Grinwis naar de beleidsartikelen. Daarnaast betreft dit enkele desalderingen met de ontvangsten. Deze herschikkingen en desalderingen zijn saldoneutraal.

Ontvangsten

Ombuigingen

Aanvullende taakstelling Rijk (in stappen van 200 mln. vanaf '31 t/m '35)

De efficiencytaakstelling op de Rijksoverheid uit het coalitieakkoord (maatregel 61) loopt op tot en met 2030. In aanvulling daarop wordt vanaf 2031 een aanvullende taakstelling opgelegd van 200 miljoen euro oplopend tot 1 miljard euro per jaar. De verdeling is conform het coalitieakkoord. Voor lenW betekent dit dat de niet-belastingontvangsten met 0,2 miljoen euro lager uitkomen in 2031.

Versnellen taakstelling vernieuwing rijksdienst en slagvaardige overheid

In het coalitieakkoord is afgesproken dat een taakstelling wordt doorgevoerd in het kader van de vernieuwing van de rijksdienst en een slagvaardige overheid. Deze taakstelling wordt versneld ingevoerd. De verdeling is conform het coalitieakkoord. Voor IenW betekent dit dat de niet-belastingontvangsten met 0,2 miljoen euro in 2028 en 0,7 miljoen euro in 2029 lager uitkomen.

Technisch

Overig technisch

Dit betreft enkele desalderingen met de uitgaven. Deze desalderingen zijn saldoneutraal.

Niet kaderrelevant

Niet-kaderrelevant

Door de harmonisatie van de Europese voertuigclassificaties neemt er een extra voertuigklasse deel aan de Vrachtwagenheffing. Hierdoor zijn de ontvangsten van de Vrachtwagenheffing toegenomen met 186 miljoen euro. Deze ontvangsten zijn niet-kaderrelevant.

Mobiliteitsfonds

MOBILITEITSFONDS: UITGAVEN (2026-2031)						
In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Stand Voorjaarsnota	10.870	10.794	10.362	10.722	10.996	9.871
<i>Intensiveringen</i>	0	25	859	1.063	514	1.474
AP-middelen Wind op Zee	0	2	2	3	4	4
AP-middelen Instandhouding Infrastructuur						945
AP-middelen Prioritaire Infrastructuurprojecten			750	750		
AP-middelen Stikstof - Industrie en Mobiliteit		23	7	10	10	25
Impuls infrastructuur (1,5 mld. t/m 2035)				100	200	200
Investeren Regionale Mobiliteit/Ontsluiting			100	200	300	300
<i>Ombuigingen</i>	- 32		- 10	- 10		- 10
Dekking Energieschok OV middelen	- 32					
Aanvullende taakstelling Rijk (in stappen van 200 mln. vanaf '31 t/m '35)						- 10
Versnellen taakstelling vernieuwing rijksdienst en slagvaardige overheid			- 10	- 10		
<i>Kasschuiven</i>	333	- 100	- 16	- 123	- 47	- 15
Kasschuif Openbaar Vervoer en Spoor	185	- 185				
Kasschuif Energieschok OV middelen	32					
Kasschuif Woningbouw en Mobiliteit		85		- 85		
Overige kasschuiven	115		- 16	- 38	- 47	- 15
<i>Overboekingen met andere begrotingen</i>	- 23	- 5	- 8	115	2	49
Overboeking Duurzame Luchtvaartbrandstoffen	20					
Overboeking Afdracht BTW-compensatiefonds	- 12					
Overboeking Decentraal Spoor	- 31					
Overboeking Herverdeling Taakstelling		0	- 1	- 9	- 20	- 20
Overboeking Nadeelcompensatie Vuurwerkverbod			- 30	- 30	- 20	
Overboeking Programma Bescherming Noordzee Infrastructuur		- 5	- 5	- 5	- 5	- 5
Overboeking SPUK Schoon en Emissieloos Bouwen			- 10	- 10		
Overboeking Terugbetaling Vrachtwagenheffing			27	152		
Overboeking Wind op Zee			13	13	49	77
Overige overboekingen met andere begrotingen	0	0	- 3	5	- 2	- 3
<i>Kadercorrecties</i>		14	17	21	33	46
Veilingontvangsten Verzorgingsplaatsen		14	17	21	33	46
<i>Loonbijstelling</i>	2	2	2	2	2	2
Loonbijstelling tranche 2026	2	2	2	2	2	2
<i>Technisch</i>	6	8	1	3	3	3
Technisch	6	8	1	3	3	3
Stand Miljoenennota	11.156	10.738	11.208	11.793	11.503	11.419

MOBILITEITSFONDS: UITGAVEN (2032-2040)									
In miljoenen euro	2032	2033	2034	2035	2036	2037	2038	2039	2040
Stand Voorjaarsnota	10.218	9.933	9.715	9.721	9.514	9.423	9.385	9.002	8.967
<i>Intensiveringen</i>	504	504	604	604	304	305	305	305	305
AP-middelen Wind op Zee	4	4	4	4	4	5	5	5	5
AP-middelen Instandhouding Infrastructuur									
AP-middelen Prioritaire Infrastructuurprojecten									
AP-middelen Stikstof - Industrie en Mobiliteit									
Impuls infrastructuur (1,5 mld. t/m 2035)	200	200	300	300					
Investering Regionale Mobiliteit/Ontsluiting	300	300	300	300	300	300	300	300	300
<i>Ombuigingen</i>	- 20	- 31	- 41	- 51	- 51	- 51	- 51	- 51	- 51
Dekking Energieschok OV middelen									
Aanvullende taakstelling Rijk (in stappen van 200 mln. vanaf '31 t/m '35)	- 20	- 31	- 41	- 51	- 51	- 51	- 51	- 51	- 51
Versnellen taakstelling vernieuwing rijksdienst en slagvaardige overheid									
<i>Kasschuiven</i>	- 32								
Kasschuif Openbaar Vervoer en Spoor									
Kasschuif Energieschok OV middelen	- 32								
Kasschuif Woningbouw en Mobiliteit									
Overige kasschuiven									
<i>Overboekingen met andere begrotingen</i>	35	34	40	34	42	45	37	40	45
Overboeking Duurzame Luchtvaartbrandstoffen									
Overboeking Afdracht BTW-compensatiefonds									
Overboeking Decentraal Spoor									
Overboeking Herverdeling Taakstelling	- 20	- 20	- 20	- 20	- 20	- 20	- 20	- 20	- 20
Overboeking Nadeelcompensatie Vuurwerkverbod									
Overboeking Programma Bescherming Noordzee Infrastructuur	- 5	- 5	- 5	- 5	- 5	- 5	- 5	- 5	- 5
Overboeking SPUK Schoon en Emissieloos Bouwen									
Overboeking Terugbetaling Vrachtwagenheffing									
Overboeking Wind op Zee									
Overige overboekingen met andere begrotingen	61	60	66	60	68	71	63	66	71
<i>Kadercorrecties</i>	164	164	164	164	164	164	164	164	164
Veilingontvangsten Verzorgingsplaatsen	164	164	164	164	164	164	164	164	164
<i>Loonbijstelling</i>	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Loonbijstelling tranche 2026	2	2	2	2	2	2	2	2	2
<i>Technisch</i>	3	3	1	1	1	1	1	1	0
Technisch	3	3	1	1	1	1	1	1	0
Stand Miljoenennota	10.873	10.609	10.486	10.476	9.975	9.889	9.843	9.462	9.432

MOBILITEITSFONDS: ONTVANGSTEN (2026-2031)									
In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031			
Stand Voorjaarsnota	626	316	327	296	320	353			
<i>Technisch</i>	6	8	1	3	3	3			
Technisch	6	8	1	3	3	3			
<i>Niet-kaderrelevant</i>		14	17	21	33	46			
Veilingontvangsten Verzorgingsplaatsen		14	17	21	33	46			
Stand Miljoenennota	632	338	345	319	355	401			

MOBILITEITSFONDS: ONTVANGSTEN (2032-2040)									
In miljoenen euro	2032	2033	2034	2035	2036	2037	2038	2039	2040
Stand Voorjaarsnota	369	342	272	289	275	276	278	530	300
<i>Technisch</i>	3	3	1	1	1	1	1	1	
Technisch	3	3	1	1	1	1	1	1	
<i>Niet-kaderrelevant</i>	164	164	164	164	164	164	164	164	164
Veilingontvangsten Verzorgingsplaatsen	164	164	164	164	164	164	164	164	164
Stand Miljoenennota	536	509	437	454	439	441	443	694	464

Uitgaven

Intensiveringen

AP-middelen Wind op Zee

Een (beperkt) deel van de gereserveerde middelen voor het dekken van een deel van de inpassingskosten van Wind op Zee voor het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat (IenW) wordt overgeheveld. Deze middelen zijn bestemd voor investeringen in onder andere beleid en onderzoek. Ze zijn noodzakelijk om de benodigde voorbereidingen te kunnen treffen voor toekomstige investeringen.

AP-middelen Instandhouding Infrastructuur

In het Coalitieakkoord is tussen 2031 en 2035 per jaar 1,1 miljard euro gereserveerd voor beheer en onderhoud van infrastructuur en ontsluiting woningbouw. Vooruitlopend op de afronding van de prioritering Mobiliteitsfonds en Deltafonds wordt een deel van het beschikbare budget in 2031 (945 miljoen euro) overgeboekt naar het Mobiliteitsfonds. De overheveling is nodig zodat IenW genoeg ruimte heeft om begin 2027, na afronding van de prioritering, voor verschillende urgente instandhoudingsprojecten verplichtingen aan te gaan. Eventuele benodigde kasschuiven worden betrokken bij Voorjaarsnota 2027.

AP-middelen Prioritaire Infrastructuurprojecten

In het coalitieakkoord zijn middelen gereserveerd voor Prioritaire Infrastructuurprojecten en lopende projecten. Er wordt met deze begroting in totaal € 1,5 miljard voor de jaren 2028 en 2029 overgeboekt. De middelen worden ingezet voor twee projecten: Zuidasdok (36800-A-11) en A27 Houten Hooipolder (36800-A-61).

AP-middelen Stikstof - Industrie en Mobiliteit

Er wordt in totaal wordt 75 miljoen euro overgeboekt naar het Mobiliteitsfonds vanuit de 20 miljard euro die op de aanvullende post gereserveerd staat voor de stikstofaanpak. Als onderdeel van de stikstofaanpak wordt dit ingezet voor de regeling Schoon en Emissieloos Bouwen en voor paarse milieuzones met gemeentelijke compensatieregeling.

Impuls infrastructuur (1,5 mld. t/m 2035)

Er wordt 1,5 miljard euro geherinvesteerd. Dit wordt betrokken bij de herprioriteringsopgave van het Mobiliteitsfonds en ingezet om de instandhoudingsopgave aan te pakken.

Investering Regionale Mobiliteit/Ontsluiting

Voor investering in regionale mobiliteit en ontsluiting woningbouw wordt in 2028 100 miljoen euro, in 2029 200 miljoen euro en vanaf 2030 structureel 300 miljoen euro beschikbaar gesteld.

Ombuigingen

Dekking Energieschok OV middelen

Het kabinet heeft 118 miljoen euro gereserveerd voor de Motie Klaver over een ticket voor onbeperkt reizen met de trein in de daluren. Dit is mogelijk gemaakt voor een periode van 2,5 maand (juni tot en met augustus). De dekking komt voor 86 miljoen euro uit het Klimaat- en Energiefonds (KF) en voor 32 miljoen euro uit het Mobiliteitsfonds (MF). De dekking uit het MF is naar 2026 geschoven, zodat de middelen ingezet konden worden voor de dalurenkaart.

Aanvullende taakstelling Rijk (in stappen van 200 mln. vanaf '31 t/m '35)

De efficiencytaakstelling op de Rijksoverheid uit het coalitieakkoord (maatregel 61) loopt op tot en met 2030. In aanvulling daarop wordt vanaf 2031 een aanvullende taakstelling opgelegd van 200 miljoen euro oplopend tot 1 miljard euro per jaar. De verdeling is conform het coalitieakkoord. Voor het Mobiliteitsfonds betekent dit een ombuiging van 10 miljoen euro in 2031.

Versnellen taakstelling vernieuwing rijksdienst en slagvaardige overheid

In het coalitieakkoord is afgesproken dat een taakstelling wordt doorgevoerd in het kader van de vernieuwing van de rijksdienst en een slagvaardige overheid. Deze taakstelling wordt versneld ingevoerd. Voor het Mobiliteitsfonds betekent dit een ombuiging van 10 miljoen euro in 2028 en 10 miljoen euro in 2029.

Kasschuiven

Kasschuif Openbaar Vervoer en Spoor

Op Openbaar Vervoer en Spoor wordt 185 miljoen euro van 2027 naar 2026 geschoven. Met deze kasschuif wordt het budgettaire kasritme van het Mobiliteitsfonds aangepast om beter aan te sluiten bij de actuele programmering van projecten in het OV- en spoordomein. Er kan versneld worden bij het aanlegprogramma personenvervoer, verkenning en planuitwerking personenvervoer, European Rail Traffic Management System (ERTMS) en Programma Hoogfrequent Spoorvervoer (PHS).

Kasschuif Energieschok OV middelen

Het kabinet heeft 118 miljoen euro gereserveerd voor de Motie Klaver over een dalurenkaart. Dit wordt mogelijk gemaakt voor 2,5 maand (juni tot en met augustus). De dekking komt voor 86 miljoen euro uit het Klimaat- en

Energiefonds (KF) en voor 32 miljoen euro uit het Mobiliteitsfonds (MF). De dekking uit het MF is naar 2026 geschoven, zodat de middelen ingezet konden worden voor de dalurenkaart.

Kasschuif Woningbouw en Mobiliteit

Om Rijksbijdragen aan diverse in het Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport (MIRT)-overleg 2022 vastgelegde woningbouw- en mobiliteitsprojecten te kunnen faciliteren, wordt gewerkt aan een specifieke uitkeringsregeling. Publicatie daarvan in de Staatscourant wordt verwacht in de tweede helft van 2026. De bijbehorende budgetten zijn nodig om vanaf begin 2027 aan de wettelijke en bestuurlijke afspraken met betrokken partijen te voldoen. Met deze kasschuif wordt de benodigde 85 miljoen euro uit 2029 naar 2027 verplaatst.

Overige kasschuiven

Naast de bovengenoemde kasschuiven wordt er 115 miljoen euro uit latere jaren naar 2026 geschoven. Dit is gedaan om het kasritme van het Mobiliteitsfonds aan te laten sluiten bij de meest recente uitvoeringsplannen en projectramingen. Ook is een deel van de generieke investeringsruimte en risicoreserveringen in een realistischer ritme gezet, zodat onverwachte tegenvallers in later jaren kunnen worden opgevangen. Daarnaast worden kasschuiven ingezet om tijdelijke tekorten op bepaalde projecten, zoals Zuidasdok en de Zuidasdoktunnel op te lossen door overschotten uit andere jaren of artikelen te benutten.

Overboekingen met andere begrotingen

Overboeking Duurzame Luchtvaartbrandstoffen

Door Schiphol wordt een kortlopend fonds opgezet om luchtvaartmaatschappijen te stimuleren om duurzame luchtvaartbrandstoffen (SAF) bovenop het EU-mandaat bij te mengen. IenW levert hiervoor een bijdrage aan het fonds van in totaal 45 miljoen euro in de jaren 2027-2029, mits de Europese Commissie hiermee akkoord gaat. Dit betreft de overboeking van 20 miljoen euro voor het aandeel van HXII naar het Mobiliteitsfonds waar de bijdrage integraal wordt gefaciliteerd.

Overboeking Afdracht BTW-compensatiefonds

Deze overboeking betreft een overboeking naar het Ministerie van Financiën voor de afdracht aan het BTW-compensatiefonds voor 12 miljoen euro in 2026.

Overboeking Decentraal Spoor

In 2026 wordt 30,8 miljoen euro overgeboekt van het Mobiliteitsfonds naar de IenW-begroting als jaarlijkse bijdrage voor dekking van het exploitatie- of beheertekort bij de betreffende decentrale spoor- en tramdiensten. Het betreft uitkeringen aan de provincies Overijssel, Drenthe, Limburg en Utrecht.

Overboeking Herverdeling Taakstelling

Deze overboeking betreft een herverdeling van de Efficiencytaakstelling en de taakstelling Vernieuwing Rijksdienst uit het coalitieakkoord Jetten. In deze begroting worden de taakstellingen herverdeeld over alle organisatieonderdelen van IenW. Hiervoor is vanaf 2030 structureel een overboeking van per jaar 20 miljoen nodig van het Mobiliteitsfonds naar de IenW-begroting, met een ingroeipad van in totaal 10 miljoen euro in de jaren 2027 tot en met 2029.

Overboeking Nadeelcompensatie Vuurwerkverbod

In 2028 tot en met 2030 wordt in totaal 80 miljoen euro overgeboekt van de Klimaatneutrale en Circulaire Infraprojecten strategie Prorail op het Mobiliteitsfonds naar de lenW-begroting, artikel 22, voor de nadeelcompensatie aan vuurwerkondernemers. Met de invoering van de Wet veilige jaarwisseling en het daaraan gekoppelde algemene consumentenverbod op vuurwerk lopen sommige ondernemers inkomsten mis waarvoor compensatie wordt geboden. Met deze overboeking wordt invulling gegeven aan het amendement van het lid Michon-Derkzen, waarin wordt opgeroepen de nadeelcompensatie vuurwerk binnen de lenW-begroting te dekken.

Overboeking Programma Bescherming Noordzee Infrastructuur (PBNl)

Er komt vanaf 2027 jaarlijks 5,4 miljoen euro beschikbaar voor het Programma Bescherming Noordzee Infrastructuur (PBNl), conform Amendement Stoffer waarin verzocht wordt om het budgetniveau van 2025 in de jaren 2026 en verder te handhaven.

Overboeking SPUK Schoon en Emissieloos Bouwen

In eerdere jaren was er nog geen budget voor de subsidie aan Topsector Logistiek beschikbaar. Dit is toen voorgeschoten uit stikstofmiddelen. Om dit voorschot te herstellen, wordt nu 20 miljoen euro overgeboekt uit het Mobiliteitsfonds.

Overboeking Terugbetaling Vrachtwagenheffing

In 2028 en 2029 wordt in totaal 179,4 miljoen euro overgeboekt naar de investeringsruimte van het Mobiliteitsfonds. De kosten voor de invoering van de vrachtwagenheffing zijn voorgefinancierd vanuit het Mobiliteitsfonds. Hiermee wordt het laatste deel terugbetaald aan het Mobiliteitsfonds.

Overboeking Wind op Zee

Dit betreft een overboeking van totaal 152 miljoen euro van KGG naar het Mobiliteitsfonds voor Wind op Zee. Het gaat om het budget voor de structurele kosten voor de aanvullende routekaart van de resterende (derde) tranche.

Overige overboekingen met andere begrotingen

Onder overige overboekingen met andere begrotingen vallen meerdere kleine overboekingen. Hieronder valt onder andere een overboeking met het Klimaat- en Energiefonds voor de elektrificatie van de spoorlijn Zutphen-Hengelo-Oldenzaal en een bijdrage uit het Deltafonds voor cybersecurity. Verder boekt KGG in de jaren 2032-2040 jaarlijks 65-73 miljoen euro over op het Mobiliteitsfonds voor Wind op Zee voor de resterende (derde) tranche dekking structurele kosten aanvullende routekaart (incl. DDW2. excl. lenW Luchtvaart).

Kadercorrecties

Veilingontvangsten Verzorgingsplaatsen

Het wetsvoorstel 'Voorzieningen Verzorgingsplaatsen' is in behandeling bij de Tweede Kamer. Met deze wet wordt de uitgifte van vergunningen voor laden en shops op verzorgingsplaatsen via veilingen vormgegeven. De ontvangsten uit de veilingen vallen conform begrotingsregels niet onder het uitgavenkader.

Loonbijstelling

Loonbijstelling tranche 2026

Er wordt een tranche loonbijstelling toegevoegd aan de begroting van het Mobiliteitsfonds.

Technisch

Technisch

Deze post bevaterschikkingen en lopende actualisaties van diverse programma's en projecten binnen het Mobiliteitsfonds. Er is bij de ontwerp-begroting 2027 kritisch gekeken naar de uitgavenramingen voor alle artikelen. Hierdoor hebben er diverse programmawijzigingen binnen het Mobiliteitsfonds plaatsgevonden. Dit wordt over de jaren heen verrekend met de ontvangstenkant.

Ontvangsten

Technisch

Technisch

Deze post bevaterschikkingen en lopende actualisaties van diverse programma's en projecten binnen het Mobiliteitsfonds. Er is bij de ontwerp-begroting 2027 kritisch gekeken naar de ontvangstenramingen op alle artikelen. Hierdoor hebben er diverse programmawijzigingen binnen het Mobiliteitsfonds plaatsgevonden. Dit wordt over de jaren heen verrekend met de uitgavenkant.

Niet-Kaderrelevant

Veilingontvangsten Verzorgingsplaatsen

Het wetsvoorstel 'Voorzieningen Verzorgingsplaatsen' is in behandeling bij de Tweede Kamer. Met deze wet wordt de uitgifte van vergunningen voor laden en shops op verzorgingsplaatsen via veilingen vormgegeven. De ontvangsten uit de veilingen vallen conform begrotingsregels niet onder het uitgavenkader.

Deltafonds

DELTAFONDS: UITGAVEN (2026-2031)						
In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Stand Voorjaarsnota	2.054	2.064	1.941	1.768	1.786	1.894
<i>Intensiveringen</i>	1	2	3	3	3	158
AP-middelen Wind op Zee	1	2	3	3	3	3
AP-middelen Instandhouding Infrastructuur						155
<i>Ombuigingen</i>						
Aanvullende taakstelling Rijk (in stappen van 200 mln. vanaf '31 t/m '35)						- 3
Toevoeging jaar 2040 CA. 61.Efficiency en 62.Slagvaardige overheid						
Versnellen taakstelling vernieuwing rijksdienst en slagvaardige overheid			- 3	- 3		
<i>Overboekingen met andere begrotingen</i>	- 1	1	4	5	7	9
Overboeking Beheertaken Net op Zee	- 4					
Overboeking Programma Noordzee RWS en Beheertaken Energie		3	5	5	5	5
Overige overboekingen met andere begrotingen	3	- 2	- 1	0	3	3
<i>Loonbijstelling</i>	1	1	1	1	1	1
Loonbijstelling tranche 2026	1	1	1	1	1	1
<i>Technisch</i>	- 10	- 3	20	8	24	43
Technisch	- 10	- 3	20	8	24	43
Stand Miljoenennota	2.046	2.065	1.965	1.782	1.821	2.101

DELTAFONDS: UITGAVEN (2032-2040)									
In miljoenen euro	2032	2033	2034	2035	2036	2037	2038	2039	2040
Stand Voorjaarsnota	1.893	1.880	1.878	1.934	1.987	2.015	2.004	1.965	2.010
<i>Intensiveringen</i>	3	3	2	3	3	2	2	2	2
AP-middelen Wind op Zee	3	3	2	3	3	2	2	2	2
AP-middelen Instandhouding Infrastructuur									
<i>Ombuigingen</i>	- 6	- 9	- 12	- 15	- 15	- 15	- 15	- 15	- 38
Aanvullende taakstelling Rijk (in stappen van 200 mln. vanaf '31 t/m '35)	- 6	- 9	- 12	- 15	- 15	- 15	- 15	- 15	- 15
Toevoeging jaar 2040 CA. 61.Efficiency en 62.Slagvaardige overheid									- 23
Versnellen taakstelling vernieuwing rijksdienst en slagvaardige overheid									
<i>Overboekingen met andere begrotingen</i>	9	8	8	8	8	8	8	8	8
Overboeking Beheertaken Net op Zee									
Overboeking Programma Noordzee RWS en Beheertaken Energie									
Overige overboekingen met andere begrotingen	9	8	8	8	8	8	8	8	8
<i>Loonbijstelling</i>	1	1	1	1	1	1	1	1	1

In miljoenen euro	2032	2033	2034	2035	2036	2037	2038	2039	2040
Loonbijstelling tranche 2026	1	1	1	1	1	1	1	1	1
<i>Technisch</i>	43	43	44	44	46	5	8	8	- 6
Technisch	43	43	44	44	46	5	8	8	- 6
Stand Miljoenennota	1.942	1.925	1.921	1.974	2.030	2.016	2.008	1.969	1.977

DELTAFONDS: ONTVANGSTEN (2026-2031)

In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Stand Voorjaarsnota	192	171	167	187	174	175
<i>Technisch</i>	- 10	- 3	20	8	24	43
Technisch	- 10	- 3	20	8	24	43
Stand Miljoenennota	182	168	188	195	198	218

DELTAFONDS: ONTVANGSTEN (2032-2040)

In miljoenen euro	2032	2033	2034	2035	2036	2037	2038	2039	2040
Stand Voorjaarsnota	177	161	185	160	163	196	194	191	212
<i>Technisch</i>	43	43	44	44	46	5	8	8	- 6
Technisch	43	43	44	44	46	5	8	8	- 6
Stand Miljoenennota	220	204	229	203	209	201	202	199	205

Uitgaven

Intensiveringen

AP-middelen Wind op Zee

Een deel van de gereserveerde middelen voor het dekken van een deel van de inpassingskosten van Wind op Zee voor het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat (IenW) wordt overgeheveld. Deze middelen zijn bestemd voor investeringen in onder andere beleid en onderzoek. Deze middelen zijn nodig zodat de benodigde voorbereidingen getroffen kunnen worden voor toekomstige investeringen.

AP-middelen Instandhouding Infrastructuur

In het Coalitieakkoord is tussen 2031 en 2035 per jaar 1,1 miljard gereserveerd voor beheer en onderhoud van infrastructuur en ontsluiting woningbouw. Vooruitlopend op de afronding van de prioritering Mobiliteitsfonds en Deltafonds wordt een deel van het beschikbare budget in 2031 (155 miljoen euro) overgeboekt naar het Deltafonds. De overheveling is nodig zodat IenW genoeg ruimte heeft om begin 2027, na afronding van de prioritering, voor verschillende urgente instandhoudingsprojecten verplichtingen aan te gaan. Eventuele benodigde kasschuiven worden betrokken bij Voorjaarsnota 2027.

Ombuigingen

Aanvullende taakstelling Rijk (in stappen van 200 mln. vanaf '31 t/m '35)

De efficiencytaakstelling op de Rijksoverheid uit het coalitieakkoord (maatregel 61) loopt op tot en met 2030. In aanvulling daarop wordt vanaf 2031 een aanvullende taakstelling opgelegd van 200 miljoen euro oplopend tot 1 miljard euro per jaar. De verdeling is conform het coalitieakkoord. Voor het Deltafonds betekent dit een ombuiging van 3 miljoen euro in 2031.

Toevoeging jaar 2040 CA. 61.Efficiency en 62.Slagvaardige overheid

Per abuis is de korting voor het jaar 2040 niet meegenomen bij Voorjaarsnota. In het coalitieakkoord is afgesproken dat een efficiencytaakstelling op de Rijksoverheid wordt doorgevoerd met als doel de apparaatsuitgaven structureel te verminderen en een additionele taakstelling wordt doorgevoerd in het kader van de vernieuwing van de Rijksdienst en een slagvaardige overheid. Dit is voor het Deltafonds 23 miljoen euro in 2040.

Versnellen taakstelling vernieuwing rijksdienst en slagvaardige overheid

In het coalitieakkoord is afgesproken dat een taakstelling wordt doorgevoerd in het kader van de vernieuwing van de rijksdienst en een slagvaardige overheid. Deze taakstelling wordt versneld ingevoerd. Voor het Deltafonds betekent dit een ombuiging van 3 miljoen euro in 2028 en 3 miljoen euro in 2029.

Overboekingen met andere begrotingen

Overboeking Beheertaken Net op Zee

Deze overboeking betreft een overheveling van het Deltafonds naar de begroting van het Ministerie van Klimaat en Groene Groei (KGG), met betrekking tot de uitvoering van beheertaken Net op Zee voor de Routekaart 2040.

Overboeking Programma Noordzee RWS en Beheertaken Energie

Deze overboeking betreft een overheveling van KGG naar het Deltafonds voor de financiering van beleidsondersteunende taken voor Water en Bodem (structureel 1,3 miljoen euro), het Energie op Zee Noordzee Verkenning (EMV) onderzoeksprogramma Noordzee Rijkswaterstaat (RWS) (0,3 miljoen euro), het Programma Noordzee Rijkswaterstaat (RWS) (structureel 1,6 miljoen euro) en beheertaken Energie op Zee Rijkswaterstaat (structureel 2 miljoen euro).

Overige overboekingen met andere begrotingen

Onder overige overboekingen met andere begrotingen vallen meerdere kleine overboekingen. Hieronder valt onder andere een overboeking van 3,2 miljoen euro in 2026 van de begroting van IenW naar het Deltafonds voor het uitvoeren van het Kennisonderzoek Water en Bodem van het kennisinstituut Deltares. Daarnaast wordt ook 1,8 miljoen euro overgeboekt naar het Mobiliteitsfonds voor een bijdrage aan cybersecurity.

Loonbijstelling

Loonbijstelling tranche 2026

Er wordt een tranche loonbijstelling toegevoegd aan de begroting van het Mobiliteitsfonds.

Technisch

Technisch

Deze post bevaterschikkingen en lopende actualisaties van diverse programma's en projecten op het Deltafonds. Er is bij de ontwerpbegroting 2027 kritisch gekeken naar de uitgavenramingen op alle artikelen. Hierdoor hebben er diverse programmawijzigingen binnen het Deltafonds plaatsgevonden. Dit sluit over de jaren heen aan bij de ontvangstenkant.

Ontvangsten*Technisch**Technisch*

Deze post bevat herschikkingen en lopende actualisaties van diverse programma's en projecten op het Deltafonds. Er is bij de ontwerpbegroting 2027 kritisch gekeken naar de ontvangstenramingen op alle artikelen. Hierdoor hebben er diverse programmawijzigingen binnen het Deltafonds plaatsgevonden. Dit sluit over de jaren heen aan bij de uitgavenkant.

Economische Zaken en Klimaat (inclusief Nationaal Groeifonds, Klimaat en Groene Groei en Klimaat- en energiefonds)

Economische Zaken en Klimaat

XIII ECONOMISCHE ZAKEN EN KLIMAAT: UITGAVEN						
In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Stand Voorjaarsnota	3.721	3.105	2.803	2.461	2.342	2.096
<i>Intensiveringen</i>	78	151	190	182	168	168
Amendement Zeebodemonderzoek	18	0				
Innovatie regionale campussen		85	93	93	93	93
Nationaal Agentschap voor Disruptieve Innovatie		10	25	75	75	75
Nationaal Versterkingsplan Microchiptalent		52	72	14		
Overige intensiveringen	60	3	0	0		
<i>Ombuigingen</i>			– 11	– 11		– 11
Aanvullende taakstelling Rijk (in stappen van 200 mln. vanaf '31 t/m '35)						– 11
Versnellen taakstelling vernieuwing rijksdienst en slagvaardige overheid			– 11	– 11		
<i>Kasschuiven</i>	– 432	36	113	150	40	88
Kasschuif Blended Finance	– 75	– 50	50	75		
Kasschuiven Nationaal Groeifonds	– 89	– 9	13	34	45	6
Overige kasschuiven	– 267	95	51	40	– 6	83
<i>Overboeking met andere begrotingen</i>	56	40	27	29	32	24
Overboeking met andere begrotingen	56	40	27	29	32	24
<i>Loonbijstelling</i>	2	2	2	2	2	2
Loonbijstelling	2	2	2	2	2	2
<i>Technisch</i>	35	72	69	68	67	61
Desalderingen	35					
Herverkaveling circulaire economie		14	13	13	12	9
Herverkaveling digitalisering		58	56	56	55	52
Overig technisch	0	0	0	0	0	0
<i>Niet-EMU-saldorelevant</i>	– 225	80	105	40		
Schuif ETCI	– 225	80	105	40		
Stand Miljoenennota	3.236	3.486	3.298	2.921	2.651	2.428

XIII ECONOMISCHE ZAKEN EN KLIMAAT: ONTVANGSTEN						
In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Stand Voorjaarsnota	579	243	271	360	246	252
<i>Technisch</i>	35	0		0		
Desalderingen	35					
Overig technisch	0	0		0		
Stand Miljoenennota	613	243	271	360	246	252

Uitgaven

Intensiveringen

Amendement Zeebodemonderzoek

Dit betreft de verwerking van het amendement Dassen (36915-XII-7) op de 1e supplétoire begroting van Economische Zaken en Klimaat.

Innovatie regionale campussen

In het coalitieakkoord zijn middelen gereserveerd onder de post innovatie regionale campussen. Deze middelen worden grotendeels overgeheveld van de Aanvullende Post naar de begroting van EZK. De middelen worden ingezet voor ondersteuning van regionale innovatieclusters, voor ondersteuning van academische spinoffs, voor deelname aan Important Project of Common European Interest Artificial Intelligence (IPCEI AI), en voor deelname aan verschillende EU-fondsen.

Nationaal Agentschap voor Disruptieve Innovatie

In het coalitieakkoord is de oprichting van een Nationaal Agentschap voor Disruptieve Innovatie (NADI) aangekondigd. Hiervoor wordt cumulatief 500 miljoen euro gereserveerd. Met de NADI wordt beoogd de innovatiekracht van Nederland te versterken door baanbrekend onderzoek te stimuleren.

Nationaal Versterkingsplan Microchiptalent

Voor de jaren 2027 tot en met 2029 wordt cumulatief 137 miljoen euro overgeheveld van de Aanvullende Post naar de begroting van EZK. De middelen zijn bedoeld om de instroom van studenten en het aantal afgestudeerden in techniekopleidingen te vergroten, de participatiegraad van onbenut potentieel te vergroten en talent voor de techniek te behouden.

Overige intensiveringen

Onder deze post vallen overhevelingen van de Aanvullende Post naar de begroting van EZK voor uitvoering van de Commissie sociaal minimum Caribisch Nederland en voor digitale veiligheid.

Ombuigingen

Aanvullende taakstelling Rijk (in stappen van 200 mln. vanaf '31 t/m '35)

De efficiencytaakstelling op de Rijksoverheid uit het coalitieakkoord (maatregel 61) loopt op tot en met 2030. In aanvulling daarop wordt vanaf 2031 een aanvullende taakstelling opgelegd van 200 miljoen euro oplopend tot 1 miljard euro per jaar. De verdeling is conform het coalitieakkoord. Voor Economische Zaken en Klimaat betekent dit een ombuiging van 11 miljoen euro in 2031.

Versnellen taakstelling vernieuwing rijksdienst en slagvaardige overheid

In het coalitieakkoord is afgesproken dat een taakstelling wordt doorgevoerd in het kader van de vernieuwing van de rijksdienst en een slagvaardige overheid. Deze taakstelling wordt versneld ingevoerd. Voor Economische Zaken en Klimaat betekent dit een ombuiging van 11 miljoen euro in 2028 en 11 miljoen euro in 2029.

Kasschuiven

Kasschuif Blended Finance

Voor het Blended Finance instrument bij Invest-NL wordt 125 miljoen euro uit 2026 en 2027 naar latere jaren geschoven. In verband met een vertraagde behandeling door de Europese Commissie is het onzeker of de verplichting voor het Blended Finance instrument kan worden aangegaan in 2026.

Kasschuiven Nationaal Groeifonds

Op basis van de meeste recente uitvoeringsinformatie van de RVO worden voor een aantal NGF-projecten op de EZK-begroting de middelen in het juiste ritme gezet zodat deze aansluit bij de financieringsbehoefte van de consortia.

Overige kasschuiven

Op de begroting van EZK worden nog een aantal kleinere kasschuiven verwerkt. Zo wordt er 18 miljoen vanuit 2026 naar 2027 geschoven zodat de middelen voor het zeebodemonderzoek ten behoeve van de Nederlandse aftakking van de intercontinentale zeekabels in het juiste kasritme beschikbaar komen.

Overboekingen met andere begrotingen

Deze post bestaat uit diverse overboekingen tussen de begroting van Economische Zaken en andere begroting. Zo wordt een deel van de middelen voor het Fonds Onderzoek en Wetenschap ingezet voor EZK-instrumenten die bedoeld zijn voor onderzoek en wetenschap. Het gaat onder andere om verschillende overboekingen van andere departementen naar TNO van cumulatief 52 miljoen euro. Ook worden ten behoeve van het Europees Voorzitterschap 2029 middelen overgeboekt naar de begrotingen van BZ en JenV. Het gaat om een overboeking van cumulatief 20 miljoen euro in de periode 2027-2031.

Loonbijstelling

Er wordt een tranche loonbijstelling toegevoegd aan de begroting van Economische Zaken en Klimaat.

Technisch

Desalderingen

Onder deze post vallen gelijktijdige aanpassingen van ontvangsten en uitgaven binnen de begroting van EZK. Ontvangsten vanuit TNO worden gesaldeerd met uitgaven voor TNO. Deze desaldering zorgt voor een verplaatsing van de verplichtingen vanuit de infrastructuursubsidie naar een subsidie buiten de Rijksbijdrage.

Herverkaveling circulaire economie

Bij het aantreden van het kabinet Jetten is de beleidsverantwoordelijkheid voor circulaire economie ondergebracht bij de minister van Klimaat en Groene Groei. De apparaatsuitgaven vanuit KGG worden op de EZK-begroting verantwoord.

Herverkaveling digitalisering

Bij het aantreden van het kabinet Jetten is een deel van de beleidsverantwoordelijkheid voor digitalisering ondergebracht bij de staatssecretaris Digitale Economie en Soevereiniteit. De bijbehorende budgetten worden vanaf 2027 op de EZK-begroting geplaatst.

Overig technisch

Deze post bevat herschikkingen binnen de begroting van EZK.

Niet-EMU-saldorelevant

Schuif ETCl

Voor de European Tech Champions Initiative (ETCI) 2 wordt 200 miljoen uit 2026 naar latere jaren geschoven om aan te sluiten bij de verwachte uitbetaling. Voor ETCI 1 wordt in verband met een vertraagde kapitaalbehoefte 25 miljoen uit 2026 doorgeschoven naar 2028.

Ontvangsten*Technisch**Desalderingen*

Onder deze post vallen gelijktijdige aanpassingen van ontvangsten en uitgaven binnen de begroting van EZK. Ontvangsten vanuit TNO worden gesaldeerd met uitgaven voor TNO. Deze desaldering zorgt voor een verplaatsing van de verplichtingen vanuit de infrastructuur subsidie naar een subsidie buiten de Rijksbijdrage.

Overig technisch

Deze post bevat herschikkingen binnen de begroting van EZK.

Nationaal Groeifonds

NATIONAAL GROEIFONDS: UITGAVEN (2026-2031)						
In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Stand Voorjaarsnota	0	364	895	583	768	660
<i>Intensiveringen</i>		61	62	85	63	62
Inzet vrijgevalen NGF middelen		61	62	85	63	62
<i>Ombuigingen</i>		– 61	– 62	– 85	– 63	– 62
Inzet vrijgevalen NGF middelen		– 61	– 62	– 85	– 63	– 62
<i>Kasschuiven</i>	0	– 114	– 117	57	57	116
Kasschuiven	0	– 114	– 117	57	57	116
<i>Overboekingen met andere begrotingen</i>		– 21	– 109	– 49		
Overboekingen met andere begrotingen		– 21	– 109	– 49		
<i>Loonbijstelling</i>	0	0	0	0	0	0
Loonbijstelling	0	0	0	0	0	0
Stand Miljoenennota	0	230	669	591	825	777

NATIONAAL GROEIFONDS: UITGAVEN (2032-2034)			
In miljoenen euro	2032	2033	2034
Stand Voorjaarsnota	234	21	12
<i>Intensiveringen</i>	56		
Inzet vrijgevalen NGF middelen	56		
<i>Ombuigingen</i>	– 56		
Inzet vrijgevalen NGF middelen	– 56		
<i>Kasschuiven</i>			
Kasschuiven			
<i>Overboekingen met andere begrotingen</i>			
Overboekingen met andere begrotingen			
<i>Loonbijstelling</i>	0		
Loonbijstelling	0		
Stand Miljoenennota	234	21	12

Uitgaven

Intensiveringen

Inzet vrijgevalen NGF middelen

De vrijgevalen middelen binnen het Nationaal Groeifonds worden ingezet voor een nieuwe ronde van het NGF.

Ombuigingen

Inzet vrijgevallen NGF middelen

De adviescommissie van het Nationaal Groeifonds heeft afgelopen periode negatief geadviseerd op toekenningen aan de projecten BioBased Circular, SolarNL en AiNED. Het kabinet heeft deze adviezen overgenomen. Hierdoor zijn middelen vrijgevallen binnen het NGF.

Kasschuiven

Op de gereserveerde middelen voor de NGF projecten worden middelen naar achter geschoven zodat deze beter aansluiten bij het verwachte moment van uitfinanciering.

Overboekingen met andere begrotingen

De adviescommissie van het NGF heeft een positief advies uitgebracht over twee NGF-projecten. De toegekende middelen worden omgezet in een definitieve toekenning en daarmee overgeheveld van de NGF-begroting naar de begroting van het uitvoerende departement. Het gaat hier om het OCW-project 'Nationale LLO Katalysator' (143,8 miljoen euro) en het VRO-project 'Toekomstbestendige Leefomgeving' (31,3 miljoen euro).

Loonbijstelling

Er wordt een tranche loonbijstelling toegevoegd aan de begroting van het Nationaal Groeifonds.

Ontvangsten

Er zijn geen ontvangsten op de begroting van het Nationaal Groeifonds.

Klimaat en Groene Groei

XXIII KLIMAAT EN GROENE GROEI: UITGAVEN						
In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Stand Voorjaarsnota	13.430	14.104	8.543	6.933	7.663	5.706
<i>Tegenvallers</i>		1				
Tijdelijke Tegemoetkoming Blokaansluitingen		1				
<i>Intensiveringen</i>		473	87	420	407	551
Commissie sociaal minimum BES		15				
Gebiedsinvesteringen		22	25	8	8	10
Openstellingsrondes SDE++ 2027 t/m 2030					7	91
Stikstofmaatregelen industrie		25	25	25	25	25
Subsidie CO2-opslagproject Aramis			325	325	325	325
Uitbetaling Indirecte kostencompensatie 2026 (IKC) 1 jaar naar voren		333	- 333			
Uitrol windenergie op zee		1	45	62	42	101
Versnelde klimaatinvesteringen industrie		77				
<i>Ombuigingen</i>	0	- 150	- 405	- 615	- 597	- 893
Ombuiging gebiedsinvesteringen	0	- 22	- 25	- 8	- 8	- 10
Aanvullende taakstelling Rijk (in stappen van 200 mln. vanaf '31 t/m '35)						- 1
Indirecte Kostencompensatie ETS		- 77				
Verlagen prijsrisicobuffer SDE++		- 51	- 378	- 605	- 589	- 882
Versnellen taakstelling vernieuwing rijksdienst en slagvaardige overheid			- 2	- 2		
<i>Generaal dossier</i>		- 9		12	19	

In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Gasbaten		- 9		12	19	
<i>Kasschuiven</i>	- 223	191	- 97	- 9	- 8	- 188
WarmtelinQ	214	- 29	- 5	- 3	- 2	- 2
Vultaak en noodvoorraad gas Energie Beheer Nederland	68	82	- 64	- 19	- 19	- 48
Waterstofopslag en waterstofproductie	- 70	4	- 142	8	37	- 288
Verduurzaming industrie	- 241	17	156	2	12	11
Overige kasschuiven	- 194	117	- 43	3	- 36	138
<i>Overboekingen met andere begrotingen</i>	- 17	183	169	89	43	298
Toekenningen Klimaat- en energiefonds	27	203	216	131	117	387
Overheveling Klimaat- en energiefonds Acties Weerbaarheid Energieschok	15					
Overige overboekingen met andere begrotingen	- 58	- 20	- 47	- 42	- 74	- 89
<i>Loonbijstelling</i>	1	1	1	1	1	0
Loonbijstelling	1	1	1	1	1	0
<i>Technisch</i>	23	88	57	69	65	72
Desalderingen	4	24				
Bijstelling heffing gasleveringszekerheid				19	19	48
Herverkaveling circulaire economie		65	57	50	46	24
Overig technisch	19	0	0	0	0	0
Stand Miljoenennota	13.214	14.882	8.355	6.900	7.593	5.547

XXIII KLIMAAT EN GROENE GROEI: ONTVANGSTEN

In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Stand Voorjaarsnota	2.774	9.614	13.184	4.588	4.094	4.481
<i>Generaal dossier</i>	62	43	- 13	- 26	- 26	- 7
Gasbaten	62	43	- 13	- 26	- 26	- 7
<i>Technisch</i>	23	24		19	19	48
Desalderingen	4	24				
Bijstelling heffing gasleveringszekerheid				19	19	48
Overig technisch	19					
<i>Niet-kaderrelevant</i>	- 106	- 20	45	- 28	- 101	30
CO2-heffing industrie en afvalverbrandingsinstallaties	- 7	0	2	- 26	- 97	49
COVA-heffing	- 19					
ETS-ontvangsten	- 80	- 20	43	- 2	- 4	- 19
<i>Niet-EMU-saldorelevant</i>		- 100				
Niet-EMU-saldorelevant		- 100				
Stand Miljoenennota	2.753	9.561	13.216	4.553	3.986	4.552

Uitgaven

Tegenvallers

Tijdelijke Tegemoetkoming Blokaansluitingen

Er is een tegenvaller van 1 miljoen euro op de uitvoeringkosten van de regeling Tijdelijke Tegemoetkoming Blokaansluitingen uit 2023.

Intensivering

Commissie sociaal minimum BES

In het Coalitieakkoord zijn middelen gereserveerd voor het verhogen van het sociaal minimum op Bonaire, Sint-Eustatius en Saba. Voor het verduurzamen van de elektriciteitsvoorziening en het verlagen van het nettatarief op Sint-Eustatius en Saba wordt in 2027 15 miljoen euro overgeheveld vanaf de Aanvullende Post.

Gebiedsinvesteringen

Dit betreft een intensivering van het budget voor gebiedsinvesteringen. Dit budget maakt onder andere investeringen voor energie-infrastructuurprojecten en verbetering van de leefkwaliteit mogelijk in regio's waar deze plaatsvinden. De precieze inzet en vormgeving van dit budget wordt door het ministerie van Economische Zaken en Klimaat uitgewerkt.

Openstellingsrondes SDE++ 2027 t/m 2030

In het Coalitieakkoord zijn middelen gereserveerd voor de uitrol van duurzame energiebronnen via de subsidie Stimulering Duurzame Energieproductie (SDE). Voor de openstellingsrondes in 2027 t/m 2030 worden middelen overgeheveld vanaf de Aanvullende Post. De kaseffecten hiervan treden op vanaf 2030 en lopen door buiten de meerjarenperiode.

Stikstofmaatregelen industrie

In het Coalitieakkoord zijn middelen gereserveerd voor stikstofmaatregelen in de industrie en mobiliteit. Voor bronmaatregelen in de industrie wordt cumulatief 125 miljoen euro overgeheveld vanaf de Aanvullende Post.

Subsidie CO₂-opslagproject Aramis

Aramis is een grootschalig infrastructuur project gericht op opvang en opslag van CO₂ en draagt bij aan de verduurzaming van de industrie. Om een positieve definitieve investeringsbeslissing mogelijk te maken wordt een subsidie van 1,3 miljard euro beschikbaar gesteld bovenop een eerdere bijdrage van 1,3 miljard euro uit het Klimaat- en energiefonds (KEF). Hiermee wordt het risico gemitigeerd dat de vraag naar ruimte voor CO₂-opslag niet snel genoeg op gang komt. Dit wordt gedekt uit de subsidie Stimulering Duurzame Energieproductie (SDE; verlaging prijsrisicobuffer).

Uitbetaling Indirecte kostencompensatie 2026 (IKC) 1 jaar naar voren

De uitbetaling van de Indirecte kostencompensatie 2026 voor de energie-intensieve industrie wordt 1 jaar vervroegd.

Uitrol windenergie op zee

In het Coalitieakkoord zijn middelen gereserveerd voor de uitrol van windenergie op zee. Voor tenders van windparken in 2026 t/m 2028 worden middelen overgeheveld vanaf de Aanvullende Post. De kaseffecten van de subsidiemiddelen treden op vanaf 2031. Daarnaast wordt voor locatieonderzoeken en milieueffectrapportages van nieuwe windparken cumulatief 333 miljoen euro in 2027 t/m 2033 overgeheveld vanaf de Aanvullende Post.

Versnelde klimaatinvesteringen industrie

Er wordt 77 miljoen euro uitgetrokken voor een nieuwe openstellingsronde van de subsidieregeling Versnelde Klimaatinvesteringen Industrie (VEKI) in 2027. Dit wordt gedekt uit middelen die vrijvallen op de Indirecte Kostencompensatie ETS.

Ombuigingen

Ombuiging gebiedsinvesteringen

Dit betreft de dekking voor de intensivering van het budget voor gebiedsinvesteringen. Dit bestaat voor het grootste deel uit nog niet uitgekeerde loon- en prijsbijstelling (23 miljoen euro) en een reservering voor flankerend beleid Wind op Zee (6 miljoen euro).

Aanvullende taakstelling Rijk (in stappen van 200 mln. vanaf '31 t/m '35)

De efficiencytaakstelling op de Rijksoverheid uit het coalitieakkoord (maatregel 61) loopt op tot en met 2030. In aanvulling daarop wordt vanaf 2031 een aanvullende taakstelling opgelegd van 200 miljoen euro oplopend tot 1 miljard euro per jaar. De verdeling is conform het coalitieakkoord. Voor de begroting van Klimaat en Groene Groei betekent dit een ombuiging van 1 miljoen euro in 2031.

Indirecte Kostencompensatie ETS

De kosten van de openstelling in 2026 van de Indirecte Kostencompensatie (IKC) ETS zijn lager dan initieel geraamd, omdat de voorziene uitbreiding van de regeling uit het Coalitieakkoord niet volledig kon worden gerealiseerd. De ruimte die hierdoor ontstaat (77 miljoen euro) wordt ingezet om een nieuwe ronde van de subsidieregeling Versnelde Klimaatinvesteringen Industrie (VEKI) open te stellen.

Verlagen prijsrisicobuffer SDE++

De prijsrisicobuffer op de SDE++ wordt binnen de meerjarenperiode verlaagd naar 10%. De middelen worden ingezet voor het CO₂-opslagproject Aramis en voor het generale beeld.

Versnellen taakstelling vernieuwing rijksdienst en slagvaardige overheid

In het coalitieakkoord is afgesproken dat een taakstelling wordt doorgevoerd in het kader van de vernieuwing van de rijksdienst en een slagvaardige overheid. Deze taakstelling wordt versneld ingevoerd. Voor de begroting van Klimaat en Groene Groei betekent dit een ombuiging van 2 miljoen euro in 2028 en 2 miljoen euro in 2029.

Generaal dossier

Gasbaten

Door de hogere gasprijzen stijgen de winstafrachten op de grond van Mijnbouwwet (winsttaandeel) op korte termijn. Hierdoor verschuiven de uitgaven voor verliesverrekening van het winstaandeel uit 2027 naar 2029 en 2030.

Kasschuiven

WarmtelinQ

Voor WarmtelinQ, de ondergrondse leiding van Gasunie die restwarmte uit de Rotterdamse haven transporteert om huizen en bedrijven in Zuid-Holland duurzaam te verwarmen, is cumulatief 427 miljoen euro aan subsidie beschikbaar. De huidige exploitatiesubsidie wordt voor de helft omgezet in een investeringssubsidie (om de kapitaalkosten te verlagen). Hiervoor is een kasschuif verwerkt van 214 miljoen euro uit 2027 tot en met 2042 naar 2026.

Vultaak en noodvoorraad gas Energie Beheer Nederland

De netto-kosten van het vullen van de gasopslagen en het aanleggen van een noodvoorraadgas door Energie Beheer Nederland (EBN) worden gedekt via een heffing op het gastransport van Gasunie in 2029 t/m 2031. De verwachte netto-uitgaven zijn bijgesteld, onder andere vanwege de

gestegen gasprijs. Deze verhoging leidt tot een hogere heffing in de jaren 2029 t/m 2031 (zie 'Bijstelling heffing gasleveringszekerheid'). De bijstelling van de uitgaven en de heffing is verwerkt als kasschuif.

Waterstofopslag en waterstofproductie

Naar aanleiding van de uitwerking van de subsidie voor het realiseren van waterstofopslagcavernes (project Hystock) en de gesprekken met Gasunie is besloten om het kasritme aan te passen naar het moment dat de risico's die worden afgedekt zich voordoen. Daarnaast wordt het kasritme voor subsidies voor de productie en toepassing van groene waterstof aangepast, omdat deze projecten vertraging hebben opgelopen.

Verduurzaming industrie

Deze reeks bevat kasschuiven op middelen die bestemd zijn voor verduurzaming van de industrie. Voor de Nationale Investeringsregeling Klimaatprojecten Industrie (NIKI) wordt 43 miljoen euro uit 2026 tot en met 2031 naar latere jaren geschoven. Op de Versnelde Klimaatinvesteringen Industrie (VEKI) wordt 39 miljoen euro uit 2026 geschoven en wordt 69 miljoen euro uit 2027 geschoven voor een nieuwe openstellingsronde. Ook worden de middelen voor maatwerkfinanciering voor de bedrijven Nobian en AnQore worden naar achter geschoven.

Overige kasschuiven

Deze post bevat diverse kleinere kasschuiven, waaronder kasschuiven op de Indirecte Kostencompensatie (IKC) ETS, het budget voor gebiedsinvesteringen en de subsidie Demonstratie en Klimaatinnovatie (DEI+), zodat het kasritme aansluit bij het verwachte moment van uitfinanciering.

Overboekingen met andere begrotingen

Toekenningen Klimaat- en energiefonds

Vanuit het Klimaat- en energiefonds wordt cumulatief 1,2 miljard euro overgeheveld naar de KGG-begroting. Via een Nota van Wijziging is er 280 miljoen euro toegekend voor de subsidieregeling voor groot-schalige productie van volledige hernieuwbare waterstof via elektrolyse en 288 miljoen euro voor het realiseren van waterstofopslag project Hystock. Daarnaast wordt er 245 miljoen euro overgeheveld voor realisatie van nieuwe waterstofcavernes. Een positief besluit over de amortisatie van het waterstofnetwerk is een randvoorwaarde voor de besteding van deze middelen. Voor de IPCEI (Import Project of European Interest) Nucleair wordt 200 miljoen euro toegekend, om innovatieve projecten op het gebied van small modular reactors (SMR's) te stimuleren.

Overheveling Klimaat- en energiefonds Acties Weerbaarheid Energieschok

Als onderdeel van het maatregelenpakket Acties Weerbaarheid Energieschok is het ontzorgingsprogramma uitgebreid met 15 miljoen euro. Dit programma ondersteunt het midden- en kleinbedrijf (mkb) bij het maken van een verduurzamingsplan.

Overige overboekingen met andere begrotingen

Er vinden diverse overboekingen plaats tussen de EZK- en de KGG-begroting. Dit betreft onder ander apparaatsuitgaven die vanuit de KGG-begroting worden gefinancierd, maar op de EZK-begroting worden ingezet en verantwoord. Daarnaast wordt er in 2027 t/m 2031 cumulatief 152 miljoen euro naar het Deltafonds overgeboekt voor de structurele kosten van de aanvullende routekaart Wind op Zee en wordt er in 2027 t/m 2031 cumulatief 39 miljoen euro in het Provinciefonds gestort voor de aanpak van netcongestie.

Loonbijstelling

Er wordt een tranche loonbijstelling toegevoegd aan de begroting van Klimaat en Groene Groei.

Technisch

Desalderingen

Er worden drie desalderingen verwerkt voor de nadeelcompensatie kolencentrales, de verlenging van de Eemshaven Energy Terminal en ontvangsten van de Nederlandse Aardolie Maatschappij voor de schadeafhandeling van de aardbeving bij Geelbroek.

Bijstelling heffing gasleveringszekerheid

De bijstelling van de subsidie voor de vultaak en noodvoorraad gas van Energie Beheer Nederland (EBN) wordt verwerkt in een opslag op de transporttarieven van Gasunie in 2029 t/m 2031 (heffing gasleveringszekerheid). De ontvangsten van deze heffing worden met hetzelfde bedrag verhoogd als de uitgaven.

Herverkaveling circulaire economie

Bij het aantreden van het kabinet-Jetten is de beleidsverantwoordelijkheid voor circulaire economie ondergebracht bij de minister van Klimaat en Groene Groei. De bijbehorende budgetten worden vanaf 2027 op de KGG-begroting geplaatst.

Overig technisch

Deze post bevat herschikkingen binnen de begroting van KGG.

Ontvangsten

Generaal dossier

Gasbaten

Door de hogere gasprijzen stijgen de winstaftochten op de grond van Mijnbouwwet (winstaandeel) op korte termijn. Dit leidt tot hogere gasbaten in 2026 en 2027 en lagere gasbaten in de jaren erna.

Technisch

Desalderingen

Er worden drie desalderingen verwerkt voor de nadeelcompensatie kolencentrales, de verlenging van de Eemshaven Energy Terminal en ontvangsten van de Nederlandse Aardolie Maatschappij voor de schadeafhandeling van de aardbeving bij Geelbroek.

Bijstelling heffing gasleveringszekerheid

De bijstelling van de subsidie voor de vultaak en noodvoorraad gas van Energie Beheer Nederland (EBN) wordt verwerkt in een opslag op de transporttarieven van Gasunie in 2029 t/m 2031 (heffing gasleveringszekerheid). De ontvangsten van deze heffing worden met hetzelfde bedrag verhoogd als de uitgaven.

Overig technisch

Deze post bevat herschikkingen binnen de begroting van KGG.

Niet-kaderrelevant

CO₂-heffing industrie en afvalverbrandingsinstallaties

In uitvoering van de motie-Stultiens wordt de aanscherping van de CO₂-heffing voor afvalverbrandingsinstallaties langzamer ingevoerd. Hierdoor vallen de opbrengsten tot en met 2030 lager uit door het lagere tarief maar nemen de opbrengsten, ondanks het lagere tarief, vanaf 2030 toe, vanwege

een grotere belastbare grondslag. Daarnaast dalen de opbrengsten van de CO2-heffing industrie vanwege de lagere CO2-uitstoot van de industrie in 2025, als gevolg hiervan vindt de verrekening met toekomstige uitstoot eerder plaats.

COVA-heffing

Vanwege een verwachte daling van de verkoop van olieproducten wordt de voorraadheffing voor het Centraal Orgaan Voorraadvorming Aardolieproducten (COVA) neerwaarts bijgesteld.

ETS-ontvangsten

Vanwege een daling van de ETS1-prijs dalen de verwachte ETS1-ontvangsten. Vanwege de stijging van de inflatie stijgen de verwachte ETS-ontvangsten, omdat de ETS2-prijs is gemaximeerd op 45 euro in prijspeil 2020.

Niet-EMU-saldorelevant

In 2025 heeft Energie Beheer Nederland (EBN) geen gebruik gemaakt van de leenfaciliteit voor het vullen van de gasopslagen. Hierdoor dalen de verwachte terugontvangsten van deze lening in 2027 met 100 miljoen euro.

Klimaat- en energiefonds

KLIMAAT- EN ENERGIEFONDS: UITGAVEN (2026-2031)						
In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Stand Voorjaarsnota	388	1.090	1.723	2.439	2.238	2.480
<i>Intensiveringen</i>		2	10			48
Opboeking ten behoeve van Klimaat- en energiefondsbesluitvorming		2	10			48
<i>Ombuigingen</i>	- 2	- 2	- 21	- 13		- 48
Acties Weerbaarheid Energieschok	- 2	- 2	- 21	- 13		- 48
<i>Kasschuiven</i>	- 291	- 66	296	3	51	7
Kasschuiven	- 291	- 66	296	3	51	7
<i>Overboekingen met andere begrotingen</i>	- 95	- 252	- 266	- 219	- 125	- 389
Toekenningen Klimaat- en energiefonds	- 27	- 222	- 222	- 140	- 122	- 389
Overhevelingen Acties Weerbaarheid Energieschok	- 68	- 30	- 44	- 79	- 3	
<i>Loonbijstelling</i>	0	0	0	0	0	0
Loonbijstelling	0	0	0	0	0	0
<i>Technisch</i>	0	0	0	0	0	0
Technisch	0	0	0	0	0	0
Stand Miljoenennota	0	772	1.742	2.210	2.164	2.099

KLIMAAT- EN ENERGIEFONDS: UITGAVEN (2032-2035)				
In miljoenen euro	2032	2033	2034	2035
Stand Voorjaarsnota	2.705	2.771	2.547	2.594
<i>Intensiveringen</i>				
Opboeking ten behoeve van Klimaat- en energiefondsbesluitvorming				
<i>Ombuigingen</i>				
Acties Weerbaarheid Energieschok				
<i>Kasschuiven</i>	0	0	0	0
Kasschuiven	0	0	0	0
<i>Overboekingen met andere begrotingen</i>	- 64	- 51	- 8	- 34
Toekenningen Klimaat- en energiefonds	- 64	- 51	- 8	- 34
Overhevelingen Acties Weerbaarheid Energieschok				
<i>Loonbijstelling</i>	0	0	0	0
Loonbijstelling	0	0	0	0
<i>Technisch</i>	0	0	0	0
Technisch	0	0	0	0
Stand Miljoenennota	2.641	2.720	2.539	2.560

Uitgaven

Intensivering

Opboeking ten behoeve van Klimaat- en energiefondsbesluitvorming

Ten behoeve van de Klimaat- en energiefondsbesluitvorming wordt er cumulatief 60 miljoen euro opgeboekt op het Klimaat- en energiefonds.

Ombuigingen

Acties Weerbaarheid Energieschok

Om tegemoet te komen aan de hoge energieprijzen heeft het kabinet een regeling opgesteld voor een OV-kortingskaart waarmee reizigers gedurende de zomerperiode tegen een verlaagd tarief gebruik kunnen maken van de trein. Hiervoor wordt cumulatief 86 miljoen euro omgebogen op het Klimaat- en energiefonds.

Kasschuiven

De kasschuif op het Klimaat- en energiefonds is opgebouwd uit verschillende onderliggende kasschuiven per perceel. Hiermee worden de beoogde maatregelen die uit het Klimaat- en energiefonds worden bekostigd, in het juiste kasritme gezet. De grootste kasschuiven vinden plaats op maatregelen voor de verduurzaming van de industrie en de verduurzaming van de plastic-keten.

Overboekingen met andere begrotingen

Toekenningen Klimaat- en energiefonds

Vanuit het Klimaat- en energiefonds wordt cumulatief 1,3 miljard euro overgeheveld naar departementale begrotingen. Via een Nota van Wijziging zijn middelen voor de subsidieregeling voor grootschalige productie volledige hernieuwbare waterstof via elektrolyse (280 miljoen euro) en voor een subsidie voor het realiseren van waterstofopslagproject Hystock (288 miljoen euro) overgeheveld naar de begroting van Klimaat en Groene Groei. Daarnaast wordt er 245 miljoen euro overgeheveld voor realisatie van nieuwe waterstofcavernes. Een positief besluit over de amortisatie van het waterstofnetwerk is een randvoorwaarde voor de besteding van deze middelen. Voor de IPCEI (Import Project of European Interest) Nucleair wordt 200 miljoen euro toegekend, om innovatieve projecten op het gebied van small modular reactors (SMR's) te stimuleren. Verder wordt er 55 miljoen euro overgeheveld voor de grondaankoop voor de bouw van kerncentrales en 35 miljoen euro voor een subsidie voor de flexibilisering van het elektriciteitsnet (Industrial Demand Side Response; iSDR). Ook wordt er 20 miljoen overgeheveld naar de begroting van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur euro voor een subsidie voor emissieloos landbouwmaterieel. Op de begroting van Klimaat en Groene Groei is 2 miljoen euro niet tot besteding gekomen. Dit bedrag wordt teruggestort in het Klimaat- en energiefonds.

Overhevelingen Acties Weerbaarheid Energieschok

Als onderdeel van het maatregelenpakket Acties Weerbaarheid Energieschok wordt 224 miljoen euro uit het Klimaat- en energiefonds overgeheveld. Zo zijn gereserveerde en voorwaardelijk toegekende middelen voor de inruilregeling oude fossiele brandstofauto's (52 miljoen euro) en voor de ondersteuning van het midden- en kleinbedrijf (30 miljoen euro) versneld overgeheveld. De middelen die voorwaardelijk waren toegekend voor de Investeringsubsidie duurzame energie en energiebesparing (ISDE; 46 miljoen euro) zijn ingezet voor alternatieve maatregelen voor verduurzaming van de gebouwde omgeving. Ten slotte is ruimte binnen het fonds die nog niet was gekoppeld aan specifieke maatregelen ingezet.

Loonbijstelling

Er wordt een tranche loonbijstelling toegevoegd aan de begroting van het Klimaat- en energiefonds.

Technisch

Op het Klimaat- en energiefonds worden diverse herschikkingen gedaan, waaronder de doorverdeling van loon- en prijsbijstelling.

Ontvangsten

Er zijn geen ontvangsten op de begroting van het Klimaat- en energiefonds.

**Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur
(inclusief Diergezondheidsfonds)**

Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur

XIV LANDBOUW, VISSERIJ, VOEDSELZEKERHEID EN NATUUR: UITGAVEN						
In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Stand Voorjaarsnota	4.030	3.641	3.460	2.599	2.185	1.498
<i>Meevallers</i>	– 9					
Meevallers	– 9					
<i>Tegenvallers</i>	9	1				
Tegenvallers	9	1				
<i>Intensiveringen</i>	51	723	1.594	1.926	2.048	2.629
Hoge brandstofprijzen: energie-efficiëntieregeling visserij	25					
Hoge brandstofprijzen: elektrificatie op het boeren erf	15					
Hoge brandstofprijzen: RENURE en mestvergisting	10					
Incidentele apparaatsproblematiek	1	5	8	15	7	6
Fonds: Impulsbudget prioritaire gebieden	0	100	200	200		
Fonds: PAS-melders	0	149	74	74	53	
Fonds: Sociaal en economisch vitaal platteland	0	11	28	28	28	2
Fonds: Agrarisch natuurbeheer		37	75	100	124	150
Fonds: Biologische landbouw		7	8	8	3	3
Fonds: Experimenteerlocaties		3	4	4	7	8
Fonds: Gewasbescherming		8	7	7	6	6
Fonds: Investeringsfonds duurzame landbouw			43			
Fonds: Managementmaatregelen		7	20	38	41	47
Fonds: Nationaal Kennisprogramma Stikstof		0	6	6	6	6
Fonds: Natuur overig		9	9	7	17	4
Fonds: Natuurbeheer		56	58			
Fonds: Natuurherstel		30	65	65	60	
Fonds: Natuurmonitoring		8	13	13	13	13
Fonds: Publiek Private Organisaties		0	0	0	1	1
Fonds: Reservering Landbouw, Natuur en Stikstof		111	652	1.021	1.637	2.332
Fonds: Vestigingssteun jonge landbouwers			10	25	25	25
Fonds: Vrijwillige beëindiging veehouderij		150	300	300		
Natuur- en Milieubeleidsplan Caribisch Nederland		10	10	10	10	
RVO Jaaropdracht 2027		16				
Structurele oplossing afloop apparaatsbudget			1	4	10	27
Overige intensiveringen	0	6	4	1	0	0
<i>Ombuigingen</i>	– 50	– 36	– 27	– 34	– 24	– 37
Inzet LPO augustusbesluitvorming	0	– 23	– 18	– 25	– 23	– 29
Hoge brandstofprijzen: dekking	– 50					
Aanvullende taakstelling Rijk (in stappen van 200 mln. vanaf '31 t/m '35)						– 8
Brede weersverzekering		– 12				
Versnellen taakstelling vernieuwing rijksdienst en slagvaardige overheid		0	– 8	– 8		
Overige ombuigingen	– 1	– 1	– 1	– 1	– 1	0
<i>Kasschuiven</i>	– 580	13	75	254	66	146
Kasschuif energie-efficiëntieregeling visserij	– 24	21		0	2	
Kasschuif verplaatsingsregeling	– 39	3	21	15		

In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Kasschuif loon- en prijsbijstelling	- 42	- 34	- 14	11	18	34
Kasschuif projecten mestbeleid	- 56	- 4	2		29	28
Kasschuif Glastuinbouwregelingen	- 57	- 6	11	- 2	- 2	55
Kasschuif Lbv-regelingen	- 81	24	17	41		
Kasschuif extensiveringsregeling melkvee	- 181			181		
Overige kasschuiven	- 102	9	38	8	18	29
<i>Overboekingen met andere begrotingen</i>	- 112	- 35	- 40	- 13	- 5	- 5
Overboekingen provinciefonds natuurbeheer	- 105	- 40	- 38	- 8		
Overboeking Europees Voorzitterschap 2029		- 4	- 4	- 4	- 4	- 4
Overige overboekingen met andere begrotingen	- 6	10	2	- 1	- 1	- 1
<i>Kadercorrecties</i>				5	5	5
Afschaffen bosbouwvrijstelling				5	5	5
<i>Loonbijstelling</i>	2	2	3	4	3	2
Loonbijstelling	2	2	3	4	3	2
<i>Technisch</i>	11	0	0	0	0	0
Technisch	11	0	0	0	0	0
Stand Miljoenennota	3.352	4.309	5.064	4.740	4.278	4.238

XIV LANDBOUW, VISSERIJ, VOEDSELZEKERHEID EN NATUUR: ONTVANGSTEN

In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Stand Voorjaarsnota	220	84	87	89	89	93
<i>Meevallers</i>	0					
Meevallers	0					
<i>Technisch</i>	11	0	0	0	0	0
Technisch	11	0	0	0	0	0
Stand Miljoenennota	231	84	87	89	89	93

Uitgaven

Meevallers

Dit betreft een aantal ramingsbijstellingen op verschillende subsidies en opdrachten op de LVVN-begroting.

Tegenvallers

Dit betreft een klein aantal tegenvallers, onder andere toegenomen kosten voor de opvang en inbewaringneming van dieren.

Intensiveringen

Hoge brandstofprijzen: energie-efficiëntieregeling visserij

Als reactie op de hoge brandstofprijzen stelt LVVN een energie-efficiëntieregeling open voor de visserij in het derde kwartaal van 2026. Hiervoor wordt 25 miljoen euro in 2026 gereserveerd met een Nota van Wijziging op de 1^e suppletoire begroting 2026.

Hoge brandstofprijzen: elektrificatie op het boerenenerf

LNVN heeft met een Nota van Wijziging op de 1^e suppletoire begroting 2026 15 miljoen euro vrijgemaakt als reactie op de hoge brandstofprijzen voor elektrificatie van het boerenenerf. De middelen zijn ingezet voor de reeds lopende subsidieregeling voor emissieloze landbouwwerktuigen.

Hoge brandstofprijzen: RENURE en mestvergisting

Als reactie op de hoge brandstofprijzen verhoogt LNVN het bestaande budget voor RENURE en mestvergisting met 10 miljoen euro.

Incidentele apparaatsproblematiek

Dit betreft een verzamelpost van een aantal mutaties waarmee tijdelijk extra personeelsbudget wordt vrijgemaakt. Het gaat onder andere om kosten van LNVN voor het EU-voorzitterschap (11,5 miljoen euro cumulatief), extra juridische capaciteit in het kader van stikstof (1,2 miljoen euro per jaar tot en met 2035) en middelen voor het uitvoeren van de Natuurherstelverordening vanuit het stikstoffonds (vanaf 2028 3,3 miljoen euro per jaar tot en met 2035).

Fonds: Impulsbudget prioritaire gebieden

Om snel aan de slag te gaan met de stikstofaanpak, maakt het kabinet 500 miljoen euro beschikbaar voor zeven gebieden, waarvan 100 miljoen euro in 2027. Met deze impuls worden maatregelen uitgevoerd ten behoeve van de Natura 2000-gebieden in de prioritaire gebieden en economische clusters. Het budget wordt ingezet om drukfactoren te verlagen en vergunningverlening op gang te helpen.

Fonds: PAS-melders

Met de voorgenomen maatregelen is het doel om te voldoen aan de wettelijke opgave om PAS-melders uitzicht te bieden op een legale situatie via een structurele oplossing. De middelen (350 miljoen euro cumulatief) worden ingezet voor een ophoging van de provinciale regeling voor PAS-melders en voor zaakbegeleiders.

Fonds: Sociaal en economisch vitaal platteland

Het kabinet zet tot en met 2035 cumulatief 100 miljoen euro in voor het versterken van het platteland. Dit omvat een landsbreed actieprogramma Sterk Platteland en een sociaaleconomisch investeringsprogramma voor specifieke regio's.

Fonds: Agrarisch natuurbeheer

Met de subsidie voor agrarisch natuurbeheer worden agrarische ondernemers gestimuleerd om op vrijwillige basis bij te dragen aan de Europese doelstellingen voor natuur, water en klimaat, op een manier die past bij hun bedrijfsvoering en bijdraagt aan hun verdienvermogen. In 2027 wordt hiervoor aanvullend 36,5 miljoen euro beschikbaar gemaakt vanuit de Aanvullende Post (AP). In de jaren daarna groeit dit bedrag door tot 165 miljoen euro structureel. Dit is aanvullend op de eerdere verhoging van 200 miljoen euro door het vorige kabinet. Deze middelen worden ingezet om het agrarisch natuurbeheer verder uit te breiden ook in andere prioritaire gebieden zoals de veenweide gebieden, beekdalen en, grondwaterbeschermingsgebieden. Er wordt tevens geïnvesteerd in regelingen die voorafgaan aan agrarisch natuur en landschapsbeheer, zoals de grondfaciliteit.

Fonds: Biologische landbouw

Het kabinet maakt de komende jaren 43 miljoen euro vrij ter bevordering van de biologische landbouw. De middelen worden ingezet voor het vergroten van vraag, ketenontwikkeling, onderzoek, kennisverspreiding en voor een beter verdienmodel.

Fonds: Experimenteerlocaties

Met een investering van cumulatief 50 miljoen euro tot en met 2035 wordt het netwerk van experimenteerlocaties (fieldlabs) uitgebreid naar 12 locaties. Op experimenteerlocaties wordt gewerkt aan kennis en innovaties die bijdragen aan de stikstofaanpak.

Fonds: Gewasbescherming

Het kabinet zet in op afspraken met telers over het verminderen van gebruik van chemische gewasbeschermingsmiddelen. Dit draagt bij aan natuurherstel, vermindering van blootstellingsrisico's voor kwetsbare groepen en functies en zorgt voor duurzaam verdienvermogen van plantaardige sectoren. Het kabinet maakt hiertoe nu 50 miljoen euro vrij. Met de middelen wordt een gegevensautoriteit opgericht, er wordt ingezet op ontwikkeling van weerbare plant- en teeltsystemen en op precisielandbouw en robotisering.

Fonds: Investeringsfonds duurzame landbouw

Het Investeringsfonds duurzame landbouw ondersteunt boeren en tuinders bij de integrale omschakeling naar structureel duurzamere bedrijfsvoering met minder uitstoot van stikstof. Het kabinet maakt hiertoe 43 miljoen euro in 2028 vrij.

Fonds: Managementmaatregelen

Het kabinet zet tot en met 2035 cumulatief 223 miljoen euro in voor het stimuleren van stikstofreducerende managementmaatregelen in de melkveehouderij. Dit omvat een subsidie voor het opstellen van bedrijfsplannen en voor efficiënt voeren. Daarnaast betreft het een subsidieregeling die melkveehouders die nog niet of weinig weiden aan moet zetten tot (meer) weidegang.

Fonds: Nationaal Kennisprogramma Stikstof

De financiering van het Nationaal Kennisprogramma Stikstof (NKS) wordt verlengd tot en met 2035 met een cumulatieve investering van 54 miljoen euro. De meetnetten en modellen van het NKS zijn nodig om emissie- en depositieontwikkelingen vooraf in te kunnen schatten en achteraf te kunnen meten.

Fonds: Natuur overig

Dit gaat om enkele kleinere reeksen vanuit de fondsmiddelen voor natuur, onder andere voor natuurbrandpreventie (11,6 miljoen euro incidenteel en structureel vanaf 2031 2 miljoen euro), natuurinclusief (5 miljoen euro incidenteel) en groene boa's (6 miljoen euro incidenteel).

Fonds: Natuurbeheer

Terreinbeheerders met natuurground kunnen onder voorwaarden via het Subsidiestelsel Natuur en Landschap subsidies van provincies krijgen. Met deze extra middelen (56 miljoen in 2027 en 58 miljoen euro in 2028) kunnen de provincies de terreinbeheerders beter in staat stellen om de natuur te beheren. Hierdoor wordt de bestaande natuur beter op orde gehouden.

Fonds: Natuurherstel

Er wordt incidenteel 220 miljoen euro vanaf 2027 van de Aanvullende Post overgeboekt naar de begroting van LVVN voor natuurherstel. De maatregelen die worden uitgevoerd met deze middelen leveren een belangrijke bijdrage aan natuurherstel en het tegengaan van verslechtering van de natuur. Dit bevordert de vergunningverlening ten behoeve van opheffing van het stikstofsloot. De maatregelen dienen zowel de doelen uit de Vogel- en Habitatrichtlijn, de opgaven uit de Natuurherstelverordening en dragen bij aan de klimaat- en waterdoelen.

Fonds: Natuurmonitoring

Natuurmonitoring wordt structureel versterkt met 12,5 miljoen euro, startend met 7,5 miljoen euro in 2027, om beter te kunnen sturen op de realisatie van de natuuropgave. Met het Verbeterprogramma Vogel- en Habitatrichtlijnen Monitoring, en de structurele uitvoering van de monitoring die hieruit volgt, wordt gewerkt aan betere, uniforme en gebiedsgerichte data binnen en buiten natuurgebieden. Dit leidt tot meer inzicht in systeemherstel en effectiviteit van maatregelen.

Fonds: Publiek Private Organisaties

Door een sterkere samenwerking tussen overheid en de agrarische sector, worden afspraken of maatregelen beter uitvoerbaar en geborgd. Dit draagt bij aan de uitvoeringskracht van de sector te vergroten. Cumulatief wordt 5 miljoen euro beschikbaar gesteld.

Fonds: Reservering Landbouw, Natuur en Stikstof

Met de Ontwerpbegroting 2027 worden op de LVVN-begroting twee nieuwe artikelen ingericht voor investeringen uit het stikstoffonds: een bestedingsartikel 25 en een reserveringsartikel 26. Deze artikelen vormen samen het fonds. De middelen op artikel 26 zijn gereserveerd voor maatregelen uit de stikstofaanpak die nog verder moeten worden uitgewerkt. Op dit artikel wordt incidenteel tot en met 2035 circa 15,7 miljard euro gereserveerd en 232 miljoen euro aan structurele middelen.

Fonds: Vestigingssteun jonge landbouwers

Het verhogen van het aantal boeren onder de 40 jaar om de vergrijzing in de landbouw tegen te gaan is een nationale doelstelling en een doel van de EU. Het is voor jonge landbouwers niet eenvoudig om een landbouwbedrijf over te nemen of te starten door de hoge overnamesommen. Het kabinet maakt daarom 170 miljoen euro vrij om de regeling voor vestigingssteun te continueren tot en met 2035. Met de vestigingssteun worden jonge landbouwers ondersteund in het overnemen of starten van een bedrijf.

Fonds: Vrijwillige beëindiging veehouderij

Het kabinet stelt de komende jaren 750 miljoen euro extra ter beschikking voor vrijwillige beëindiging van veehouderijen. Vrijwillige beëindigingsregelingen hebben tot doel om de emissie van ammoniak van veehouderijlocaties in heel Nederland blijvend te reduceren en hiermee natuurherstel te bevorderen.

Natuur- en Milieubeleidsplan Caribisch Nederland

Het Natuur en Milieubeleidsplan Caribisch Nederland 2020-2030 (NMBP) is opgesteld in samenwerking met de ministeries van IenW, BZK, VRO en het Openbaar Lichaam van Bonaire, St Eustatius en Saba. Met deze middelen, 40 miljoen euro, kan fase 2 van het NMBP in de komende jaren worden afgerond.

RVO Jaaropdracht 2027

Er is sprake van een tegenvaller op de dekking van uitvoeringskosten voor de RVO in 2027 van 16,4 miljoen euro. Met deze toevoeging wordt de problematiek in de dekking van de uitvoeringskosten in 2027 opgelost.

Structurele oplossing afloop apparaatsbudget

Het apparaatsbudget van LVVN is tot heden voor een groot deel incidenteel gefinancierd en loopt sterk af richting 2035, terwijl er behoefte is aan structurele bezetting. LVVN dekt dit structureel door vanaf 2033 taakstellend om te buigen op de RVO opdracht (27 miljoen euro) en door inzet van middelen uit het stikstoffonds (23,4 miljoen euro vanaf 2035). Tussen 2028 en 2033 wordt de afloop incidenteel opgelost door inzet van loon- en prijsbijstelling. Dit staat los van de eerder opgelegde taakstellingen op het apparaatsbudget en de aanvullende taakstellingen die bij Miljoenennota 2027 zijn opgelegd, deze vult LVVN in.

Overige intensiveringen

Dit betreft een klein aantal intensiveringen, waaronder een waarschuwings-systeem voor natuurbranden (cumulatief 4 miljoen euro) en middelen voor zoetwaterbeschikbaarheid (cumulatief 2,9 miljoen euro).

Ombuigingen

Inzet LPO augustusbesluitvorming

LVVN zet middelen voor loon- en prijsontwikkeling (LPO-middelen) in voor het dekken van de tegenvallers en intensiveringen (met uitzondering van de fondsuitgaven) in de begroting 2027. Dit betreft met name de financiering van het apparaat. Het gaat incidenteel om 118 miljoen euro tot en met 2031 en om 1,2 miljoen euro structureel.

Hoge brandstofprijzen: dekking

Ter dekking van de maatregelen vanwege de hoge brandstofprijzen voor visserij en landbouw heeft LVVN Loon- en prijsbijstelling (LPO) ingezet, in totaal 50 miljoen euro.

Aanvullende taakstelling Rijk (in stappen van 200 mln. vanaf '31 t/m '35)

De efficiencytaakstelling op de Rijksoverheid uit het coalitieakkoord (maatregel 61) loopt op tot en met 2030. In aanvulling daarop wordt vanaf 2031 een aanvullende taakstelling opgelegd van 200 miljoen euro oplopend tot 1 miljard euro per jaar. De verdeling is conform het coalitieakkoord. Voor LVVN betekent dit een ombuiging van 7,7 miljoen euro in 2031.

Brede weersverzekering

LVVN heeft eerder middelen beschikbaar gesteld voor een mogelijk benodigde beleidsbijstelling, als gevolg van het in het lijn brengen van de subsidie met de Europese Verordening. Door veranderde Europese wetgeving zijn deze middelen niet meer nodig omdat ze door de EU betaald worden, hierdoor valt 12 miljoen euro vrij.

Versnellen taakstelling vernieuwing rijksdienst en slagvaardige overheid

In het coalitieakkoord is afgesproken dat een taakstelling wordt doorgevoerd in het kader van de vernieuwing van de rijksdienst en een slagvaardige overheid. Deze taakstelling wordt versneld ingevoerd. Voor LVVN betekent dit een ombuiging van 8,0 miljoen euro in 2028 en 2029.

Overige ombuigingen

Dit betreft een klein aantal ombuigingen waarmee een aantal intensiveringen specifiek zijn gedekt.

Kasschuiven

Kasschuif energie-efficiëntieregeling visserij

De middelen zijn bedoeld voor een energie-efficiëntieregeling voor de visserij- en schelpdiersector. Er wordt 24 miljoen euro doorgeschoven omdat niet alle voorschotten kunnen worden uitgegeven in 2026. De regeling zal in het derde kwartaal van 2026 opengesteld worden door RVO.

Kasschuif verplaatsingsregeling

De Landelijke verplaatsingsregeling veehouderijen met piekbelasting (Lvvp) staat open tot eind 2027. Door uitdagingen in de uitvoering van de Lvvp zijn er in 2026 minder beschikkingen afgegeven dan voorzien. Verwacht wordt dat de uitdagingen in de uitvoering dit jaar verholpen worden, waardoor een deel van de beschikkingen in 2026 kan worden afgegeven. Het zwaartepunt van de beschikkingen zal in 2027 en 2028 liggen. In totaal wordt 39 miljoen euro weggeschoven uit 2026 richting latere jaren.

Kasschuif loon- en prijsbijstelling

Dit betreft een kasschuif om de dekking voor de intensiveringen vanuit de LPO in het juiste ritme te zetten. Er wordt 27 miljoen euro naar buiten de begrotingshorizon geschoven als dekking voor het apparaatsbudget in 2032 (zie *Intensiveringen*).

Kasschuif projecten mestbeleid

Door uitstel van het 8e AP Nitraatrichtlijn (van 1-1-2026 naar 1-7-2027) is de uitvoering van het 8e actieprogramma Nitraatrichtlijn vertraagd en wordt 60 miljoen euro doorgeschoven naar (met name) 2030 en 2031. Mestbeleid wordt gefinancierd op basis van actieprogramma's en huidige middelen zijn ter beschikking gesteld tot en met 2029. Daarnaast zijn kasschuiven nodig vanwege de recente toelating van Renure en de extra middelen voor mestvergistings. Na de kasschuif worden de middelen ingezet voor opschaling Renure en stimulering van mestvergistings. Deze regelingen worden momenteel uitgewerkt. Gezien de doorlooptijden in proces zullen de middelen pas vanaf 2027 uitgegeven worden.

Kasschuif Glastuinbouwregelingen

De warmte infrastructuurprojecten hebben te maken met lange voorbereidingstijden, vergunningen en onzekerheid over de beprijzing voor de glastuinbouw. Daardoor zijn nieuwe aanvragen vertraagd, het openstellingsbudget voor 2026 is voor ruim de helft benut met de verwachting dat aanvragen verschuiven naar latere jaren.

Daarnaast worden door de vertraagde openstelling van de vernieuwde subsidie energie-efficiëntie glastuinbouw (EG-regeling) minder kasuitgaven verwacht in 2026, die nu in latere jaren plaats zullen vinden. Tevens wordt na een aantal jaren met hoge uitputting nu een aantal jaren met gelijkmatiger uitputting verwacht, doordat veel technieken waarvoor de regeling gebruikt kan worden inmiddels breed in de sector zijn geadopteerd.

Op deze regelingen wordt per saldo 63 miljoen euro weggeschoven uit 2026 en 2027.

Kasschuif Lbv-regelingen

De Landelijke beëindigingsregeling veehouderijlocaties (Lbv) en de Landelijke beëindigingsregeling veehouderijlocaties met piekbelasting (LBV plus) zijn reeds gesloten, maar keren nog wel betalingen uit aan

deelnemers. Deelnemers vragen na het voltooien van iedere stap in de regeling zelf de volgende betaling aan. Van het budget van de Lbv-regelingen wordt 81 miljoen euro uit 2027 geschoven om het beter aan te laten sluiten bij de laatste prognose van deelnemersgedrag van de RVO.

Kasschuif extensiveringsregeling melkvee

De subsidieregeling extensivering melkvee (SEM) trekt in de eerste weken weinig inschrijvingen. De inschrijvingsperiode wordt verlengd, zodat boeren ook beter kunnen uitzoeken wat het stikstofpakket voor hen betekent en of ze wel of niet willen meedoen aan de SEM. Als gevolg hiervan wordt 181 miljoen euro geschoven naar 2029.

Overige kasschuiven

Dit betreft een aantal kleinere kasschuiven waarmee per saldo 102 miljoen euro uit 2026 wordt geschoven naar latere jaren, voornamelijk vanwege vertraging in de uitvoering.

Overboekingen met andere begrotingen

Overboekingen provinciefonds natuurbeheer

Dit betreft verschillende overboekingen van middelen die op de LVVN-begroting eerder zijn vrijgemaakt in het kader van natuurbeheer maar nog niet zijn overgeheveld naar het provinciefonds. Dit betreft onder andere de compensatie voor de eco-regeling (50 miljoen euro in 2026), 16 miljoen euro voor natuurbeheer en meerjarig 62 miljoen euro voor agrarisch natuurbeheer.

Overboeking Europees Voorzitterschap 2029

Ten behoeve van het Europees Voorzitterschap 2029 worden middelen toegevoegd aan de begrotingen van BZ en JenV. Het betreft een overboeking van cumulatief 20 miljoen euro per departement in de periode 2027-2031.

Overige overboekingen met andere begrotingen

Dit betreft diverse kleine overboekingen van en naar de LVVN-begroting voor verschillende doeleinden. LVVN ontvangt middelen vanuit het Klimaatfonds voor de subsidieregeling emissieloos landbouwmaterieel (17 miljoen euro in 2027 en 3 miljoen euro in 2028).

Kadercorrecties

Afschaffen bosbouwvrijstelling

Vanaf 2029 wordt structureel 5,0 miljoen euro toegevoegd aan de LVVN-begroting ten behoeve van de bossenstrategie door een kadercorrectie naar aanleiding van het afschaffen van de bosbouwvrijstelling. De Landelijke Bossenstrategie geeft invulling aan de doelen voor klimaat en verplichtingen voor bossen uit de Natuurherstelverordening (NHV). Hiervoor is in 2027 3,8 miljoen euro geraamd. Partijen in dit domein zetten zich in voor maatregelen die in 2030 tot een klimaatwinst van 0,4 – 0,8 Mton additionele koolstofvastlegging per jaar moeten leiden.

Loonbijstelling

Er wordt een tranche loonbijstelling toegevoegd aan de begroting van LVVN.

Technisch

Dit betreft herschikkingen binnen de LVVN-begroting vanwege de oprichting van de fondsartikelen en om desalderingen. Van twee subsidieregelingen voor de glastuinbouw worden middelen teruggestort naar LVVN (terugontvangst), deze worden via een desaldering opnieuw ingezet als uitgavenbudget voor een nieuwe openstelling.

Ontvangsten

Meevallers

Dit betreft een ontvangst van 0,1 miljoen euro aan pachtinkomsten vanuit de Nationale Grondbank.

Technisch

Dit betreft desalderingen. Op twee subsidieregelingen voor de glastuinbouw worden terugontvangsten opnieuw ingezet voor een nieuwe openstelling.

Diergezondheidsfonds

DIERGEZONDHEIDSFONDS: UITGAVEN						
In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Stand Voorjaarsnota	49	38	38	38	38	38
<i>Niet-kaderrelevant</i>		5	5	6	6	6
Niet-kaderrelevant		5	5	6	6	6
Stand Miljoenennota	49	43	43	44	44	44

DIERGEZONDHEIDSFONDS: ONTVANGSTEN						
In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Stand Voorjaarsnota	86	40	38	38	38	38
<i>Niet-kaderrelevant</i>	2	18	5	6	6	6
Aanvulling crisisreserve Pluimvee na crisis HPAI		7				
Verhoging ontvangsten sector		9	5	5	5	5
Overig niet-kaderrelevant	2	1	1	1	1	1
Stand Miljoenennota	88	58	43	44	44	44

Uitgaven

Niet-kaderrelevant

Dit is een verzamelpost van verschillende uitgaven. Hieronder vallen onder andere een verhoging van de geraamde schadevergoedingen bij uitbraken van dierziektes (5,5 miljoen euro per jaar) en stijging van de kosten voor het aanhouden van vaccins (1,4 miljoen euro per jaar). De bijdrage aan Rendac, de Gezondheidsdienst voor Dieren en Wageningen Research daalt met 1,3 miljoen euro per jaar. Per saldo stijgen de uitgaven op het DGF.

Ontvangsten

Niet-kaderrelevant

Aanvulling crisisreserve pluimvee na crisis HPAI

De bijdrage van de pluimveesector wordt in 2027 met 7,4 miljoen euro verhoogd om de crisisreserve aan te vullen. Deze was door de vogelgriep onvoldoende gevuld.

Verhoging ontvangsten sector

De bijdragen van de sectoren stijgen vanaf 2027 structureel met 5 miljoen euro per jaar wegens de hogere begrote uitgaven van het DGF. Daarnaast wordt voor 2027 een verhoogde bijdrage van de runder- en pluimveesectoren geraamd van 4 miljoen euro ter compensatie van het negatieve saldo van voorgaande jaren waarin hogere uitgaven zijn gedaan.

Overig niet-kaderrelevant

Dit betreft verschillende ontvangsten op het Diergezondheidsfonds vanuit de sector als gevolg van de hogere uitgaven. Daarnaast ontvangt het DGF ook 0,6 miljoen euro structureel door een verhoging van de bijdrage van LVVN.

Sociale Zekerheid

Sociale Zaken en Werkgelegenheid

XV SOCIALE ZAKEN EN WERKGELEGENHEID: UITGAVEN						
In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Stand Voorjaarsnota	65.595	68.122	69.194	72.583	74.665	77.460
<i>Meevallers</i>	- 12	- 7	- 5	- 3	- 2	- 2
Meevallers	- 12	- 7	- 5	- 3	- 2	- 2
<i>Tegenvallers</i>	0	0	0	0	0	0
Tegenvallers	0	0	0	0	0	0
<i>Intensivering</i>	16	442	280	106	141	212
Minder steilere afbouw kindgebonden budget	13	150				
Extra inzet Noodfonds Energie		105				
Middelen vroegsignalering		20	20	20	20	20
Proactieve dienstverlening in de algemene bijstand		8	15	23	30	30
Uitstel WW-duurverkortung met één jaar				- 99	- 71	
Uitstel afschaffing tegemoetkoming arbeidsongeschikten met één jaar			83			
Versterking van gezinnen		150	150	150	150	150
Overige intensivering	3	8	12	12	12	12
<i>Ombuigingen</i>	- 49	- 381	- 68	- 68	- 30	- 69
Gedeeltelijke uitstel KOT tranche 2027	0	- 350				
Verlaging tweede knikpunt kindgebonden budget	- 3	- 31	- 30	- 30	- 30	- 30
Afroken middelen SLIM	- 11					
Inzet middelen loon- en prijsontwikkeling	- 17					
Aanvullende taakstelling Rijk (in stappen van 200 mln. vanaf '31 t/m '35)						- 39
Versnellen taakstelling vernieuwing rijksdienst en slagvaardige overheid			- 38	- 38		
Overige ombuigingen	- 20	0	0	0	0	0
<i>Kasschuiven</i>	- 168	33	48	36	28	24
Kasschuif keteneffecten bij nabetalingen	- 2	- 11	11	1		
Kasschuif Noodfonds Energie	- 34	34	1			
Kasschuif MDIEU nabetalingen	- 52	52				
Kasschuif MDIEU voor DI-agenda	- 60		15	15	15	15
Kasschuif loon- en prijsontwikkeling		- 21	2	7	6	6
Overige kasschuiven	- 21	- 21	19	13	7	3
<i>Overboekingen met andere begrotingen</i>	- 39	- 22	- 10	64	165	165
Overboeking uitvoeringskosten inburgering	- 31					
Invullen taakstellingen Jetten		15	30	103	203	204
Overboeking Europees Voorzitterschap 2029		- 4	- 4	- 4	- 4	- 4
Overboeking naar gemeentefonds van middelen vroegsignalering		- 20	- 20	- 20	- 20	- 20
Overboeking uitkeringslasten handhaving		- 12	- 12	- 12	- 12	- 12
Overige overboekingen met andere begrotingen	- 8	- 1	- 5	- 3	- 2	- 2
<i>Kadercorrecties</i>	- 34	- 39	- 116	22	24	26
Niet-beleidsmatige mutaties bijstand	- 34	- 150	- 116	22	23	24
Bijstelling asieleffect op bijstand		111				
Overige kadercorrecties		0	1	1	1	2

In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
<i>Loonbijstelling</i>	1	1	1	1	1	1
Loonbijstelling	1	1	1	1	1	1
<i>Technisch</i>	1.142	1.180	1.218	1.273	1.277	1.288
Verdelen nominale ontwikkeling	1.142	1.178	1.218	1.272	1.277	1.288
Overig technisch	0	2	0	0	0	0
<i>Niet-EMU-saldorelevant</i>	- 20	- 994	519	313	341	415
Rijksbijdragen	- 20	- 994	519	313	341	415
Stand Miljoenennota	66.432	68.335	71.061	74.327	76.611	79.521

XV SOCIALE ZAKEN EN WERKGELEGENHEID: ONTVANGSTEN

In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Stand Voorjaarsnota	2.630	2.611	2.587	2.556	2.472	2.385
<i>Technisch</i>	8	10	8	8	8	7
Verdelen nominale ontwikkeling	8	8	8	7	7	7
Overig technisch	0	2	0	0	0	0
<i>Niet-kaderrelevant</i>	50	54	77	87	88	93
Werkgeversbijdrage kinderopvang	50	54	77	87	88	93
Stand Miljoenennota	2.689	2.676	2.673	2.651	2.568	2.484

Uitgaven

Meevallers

Meevallers

Deze post bevat meevallers van relatief beperkte omvang, zoals de prijs- en volumerealisaties van de Besluit bijstandverlening zelfstandigen (Bbz) en de Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte werkloze werknemers (IOAW).

Tegenvallers

Tegenvallers

Deze post bevat tegenvallers van relatief beperkte omvang (afgerond 0). Hieronder vallen prijs- en volumerealisaties van de Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte gewezen zelfstandigen (IOAZ).

Intensiveringen

Minder steilere afbouw kindgebonden budget in 2027

De maatregel om een tweede knippunt in de Wet op het kindgebonden budget (WKB) te introduceren wordt in 2027 verzacht door het hogere afbouwpercentage in twee stappen in te voeren. Het afbouwpercentage wordt in 2027 verhoogd naar 9,95% en structureel vanaf 2028 naar 12,8%. Dit leidt tot een incidenteel besparingsverlies van cumulatief circa 163 miljoen euro.

Extra inzet Noodfonds Energie

Onderdeel van het maatregelenpakket vanwege de gestegen energieprijzen is het Noodfonds Energie. Hiervoor wordt, naast al bestaande middelen, aanvullend 103 miljoen euro vanuit de envelop armoede schulden voor ingezet. 2 miljoen euro is bestemd voor Caribisch Nederland.

Middelen vroegsignalering

Vanaf 2027 wordt structureel 20 miljoen euro beschikbaar gesteld voor de intensivering van vroegsignalering. Partijen voeren verbetermaatregelen door met als doel om het bereik van de doelgroep te verdubbelen en de ongewenste uitval van de deelnemende doelgroep te halveren. Deze middelen worden direct overgeboekt naar het Gemeentefonds (zie *overboeken met andere begrotingen*).

Proactieve dienstverlening in de algemene bijstand

De Minister van Werk en Participatie heeft aangekondigd dat proactieve dienstverlening alsnog ook voor de algemene bijstand te introduceren (Kamerstuk [36915](#), nr. 28). Dit wordt bij Miljoenennota budgettair verwerkt.

Uitstel WW-duurverkorting met één jaar

De maatregel om de maximale duur van een WW-uitkering in te korten van 24 naar 12 maanden, wordt met één jaar uitgesteld. Dit leidt tot een incidenteel besparingsverlies. De overige maatregelen op de WW uit het Coalitieakkoord (aanscherpen referte-eis, verhoogde uitkering in eerste twee maanden en vertraagde opbouw) blijven ongewijzigd en worden ingevoerd in 2030.

Uitstel afschaffing tegemoetkoming arbeidsongeschikten met één jaar

De maatregel om de tegemoetkoming voor arbeidsongeschikten af te schaffen wordt met één jaar uitgesteld. Dit leidt tot incidenteel hogere uitkeringslasten van 311 miljoen euro.

Versterking van gezinnen

De 1e tranche 2027 van de gezinsenveloppe wordt gehalveerd. De resterende intensivering van per saldo 150 miljoen euro wordt via een Nota van Wijziging toegevoegd aan het reeds bij de Tweede Kamer voorliggende wetsvoorstel tot wijziging van de Wet op het kindgebonden budget (introduktie tweede knikpunt WKB).

Overige intensiveringen

Onder deze post vallen intensiveringen met een relatief beperkte budgettaire omvang. Hieronder valt onder andere een intensivering voor een herstelactie van DUO naar aanleiding van een gerechtelijke uitspraak. Deze herstelactie houdt in dat voor een groep inburgeraars ten onrechte geïnde bedragen worden terugbetaald en openstaande bedragen worden kwijtgescholden. Dit kost cumulatief 9 miljoen euro. Ook valt onder deze post een extra toekenning van het Gebaar erkenning Surinaamse Nederlanders. Naar aanleiding van een gerechtelijke uitspraak wordt dit Gebaar ook aan destijds gehuwde 18-minners toegekend. Hiervoor is 2 miljoen euro incidenteel gereserveerd.

Ombuigingen

Gedeeltelijke uitstel KOT tranche 2027

In aanloop naar invoering van het nieuwe financieringsstelsel in de kinderopvang is gekozen voor een ingroeipad. De vergoeding voor kinderopvang wordt jaarlijks verhoogd en steeds meer ouders krijgen recht op de maximale vergoeding. Voor 2027 was er 715 miljoen euro gereserveerd voor de volgende stap van het ingroeipad. Er is besloten om dit bedrag incidenteel in 2027 met 350 miljoen euro te verlagen naar 365 miljoen euro waardoor het vergoedingspercentage minder snel stijgt.

Verlaging tweede knikpunt kindgebonden budget

Ter dekking van de proactieve dienstverlening in de algemene bijstand (zie *intensiveringen*) wordt het bestaande wetsvoorstel om een extra knikpunt in het kindgebonden budget te introduceren aangepast. Hiermee wordt het kindgebonden budget gericht gemaakt en het tweede afbouwpunt verder verlaagd van 60.000 euro naar 57.950 euro (prijspeil 2024). Hiervoor is al een nota van wijziging naar de Tweede Kamer verstuurd (kamerstuk [36923](#), nr. 5).

Afromen middelen SLIM

Een deel van het budget voor de Stimuleringsregeling LLO in MKB (SLIM) in 2026 wordt ingezet ter dekking bij de Miljoenennota.

Inzet middelen loon- en prijsontwikkeling

Een deel van de eerder toegekende middelen om te compenseren voor loon- en prijsontwikkeling (LPO) wordt in 2026 incidenteel ingezet als dekking voor o.a. het besparingsverlies a.g.v. de Nota van wijziging bij de compensatieregeling transitievergoeding (zie *intensiveringen* bij hoofdstuk *Sociale Verzekeringen*).

Aanvullende taakstelling Rijk (in stappen van 200 mln. vanaf '31 t/m '35)

De efficiencytaakstelling op de Rijksoverheid uit het coalitieakkoord (maatregel 61) loopt op tot en met 2030. In aanvulling daarop wordt vanaf 2031 een aanvullende taakstelling opgelegd van 200 miljoen euro oplopend tot 1 miljard euro per jaar. De verdeling is conform de verdeling van het coalitieakkoord. Voor Sociale Zaken en Werkgelegenheid betekent dit een ombuiging van 39 miljoen euro in 2031.

Versnellen taakstelling vernieuwing rijksdienst en slagvaardige overheid

In het coalitieakkoord is afgesproken dat een taakstelling wordt doorgevoerd in het kader van de vernieuwing van de rijksdienst en een slagvaardige overheid. Deze taakstelling wordt versneld ingevoerd. Voor Sociale Zaken en Werkgelegenheid betekent dit een ombuiging van 38 miljoen euro in 2028 en 38 miljoen euro in 2029.

Overige ombuigingen

Onder deze post vallen ombuigingen met een relatief beperkte budgettaire omvang. Hieronder valt onder andere beleidsmatige vrijval van middelen die gereserveerd stonden voor het wetsvoorstel en besluit proactieve dienstverlening. De invoeringsdatum hiervan is uitgesteld naar 1 januari 2027. Dit betreft circa 6 miljoen euro in 2026. Daarnaast wordt in 2026 circa 3 miljoen euro ingezet vanuit het budget dat eerder is gereserveerd om opvolging te geven aan de aanbevelingen van het Aanjaagteam bescherming arbeidsmigranten. Ook deze middelen dienen als dekking voor o.a. het besparingsverlies a.g.v. de Nota van wijziging bij de compensatieregeling transitievergoeding (zie *intensiveringen* bij hoofdstuk *Sociale Verzekeringen*).

Kasschuiven

Kasschuif keteneffecten bij nabetalingen

Het wetsvoorstel modernisering vorderingenbeleid wordt een jaar uitgesteld. De reservering voor implementatiekosten van het onderdeel keteneffecten bij nabetalingen wordt om deze reden naar latere jaren geschoven.

Kasschuif Noodfonds Energie

Van de reservering voor het Noodfonds Energie wordt 34 miljoen euro vanuit 2026 naar 2027 en 2028 geschoven. Deze middelen worden ingezet voor het uitkeren van de vergoedingen.

Kasschuif MDIEU nabetalingen

Een deel van de middelen voor de Maatwerkregeling Duurzame Inzetbaarheid en Eerder Uittreden (MDIEU) wordt van 2026 naar 2027 geschoven. Op deze manier staan de middelen in het juiste ritme, zodat in 2027 de laatste nabetalingen voor de regeling kunnen plaatsvinden.

Kasschuif MDIEU voor DI-agenda

Vanaf 2027 worden de resterende middelen van de Maatwerkregeling Duurzame Inzetbaarheid en Eerder Uittreden (MDIEU) ingezet voor de nieuwe Duurzame Inzetbaarheidsagenda. De resterende middelen worden in het kasritme gezet dat past bij deze nieuwe inzet.

Kasschuif loon- en prijsontwikkeling

Een deel van de eerder toegekende middelen om te compenseren voor loon- en prijsontwikkeling (LPO) wordt vanuit 2027 naar latere jaren geschoven. Deze verdeling is gelijkmatiger en daarmee beter passend bij het doel van de middelen.

Overige kasschuiven

Onder deze post vallen kasschuiven met een relatief beperkte budgettaire omvang. Zo wordt er 3 miljoen euro subsidiebudget van de subsidie-regeling Duurzame Inzetbaarheid van 2027 naar 2029 geschoven. Deze kasschuif zet het subsidiebudget in het juiste ritme. Ook wordt er circa 6 miljoen euro geschoven vanuit 2027 naar de jaren 2028 en 2029 in het kader van de regeling Individuele Plaatsing en Steun (IPS). Deze kasschuif zorgt voor een verdeling van middelen die beter past bij de cohortverdeling van de regeling voor cohort 2027. Verder wordt er 4,5 miljoen euro vanuit 2026 naar latere jaren geschoven voor het Sociaal Innovatiefonds (SIF). Met het SIF worden werkgevers ondersteund bij het doen van investeringen voor een inclusieve werkvloer. De kasschuif zorgt voor een gelijkere verdeling van de middelen over de jaren.

Overboeking met andere begrotingen

Overboeking uitvoeringskosten inburgering

Om gemeenten tegemoet te komen in de tekorten op de uitvoeringskosten voor inburgering, stelt SZW 31 miljoen euro beschikbaar in 2026. De middelen worden naar het gemeentefonds overgeboekt om te zorgen dat gemeenten hun wettelijke taken kunnen blijven uitvoeren.

Invullen taakstellingen Jetten

In het coalitieakkoord van kabinet Jetten is besloten tot taakstellende ombuigingen op het ambtenarenapparaat, inclusief uitvoering. Deze worden op de SZW-begroting deels ingevuld met een korting op de uitvoeringskosten van uitvoerders Sociale Verzekeringsbank (SVB) en Uitvoeringsinstituut Werknemersverzekeringen (UWV). Deze overboeking is bedoeld om deze invulling technisch te verwerken. Op hoofdstuk Sociale Verzekeringen zijn de corresponderende overboeking te vinden.

Overboeking Europees Voorzitterschap 2029

Ten behoeve van het Europees Voorzitterschap 2029 worden middelen toegevoegd aan de begrotingen van BZ en JenV. Het betreft een overboeking van cumulatief 20 miljoen per departement in de periode 2027-2031.

Overboeking naar gemeentefonds van middelen vroegsignalering

De middelen die worden vrijgemaakt voor de intensivering van vroegsignalering (zie *intensiveringen*) worden overgeboekt naar het Gemeentefonds.

Overboeking uitkeringslasten handhaving

Met het wetsvoorstel handhaving sociale zekerheid krijgen uitvoeringsinstanties zoals de SVB, UWV en gemeenten meer ruimte om rekening te houden met de persoonlijke situatie van mensen. Uitkeringsinstanties mogen bij inwerkingtreding onder bepaalde omstandigheden ook sneller afzien van een boete of terugvordering. Dit betekent ook dat de uitkeringslasten voor verschillende uitkeringen (Wajong, Bijstand, AIO, TW, AKW, WGA, IVA, WAO, WW, WAZO, ZW, AOW en Anw) jaarlijks stijgen met 20 miljoen euro. Met deze overboeking worden de uitkeringslasten op het juiste beleidsartikel geplaatst. De geplande inwerkingtreding van het wetsvoorstel is 1 januari 2027.

Overige overboekingen met andere begrotingen

Onder deze post vallen meerdere overboekingen van beperkte budgettaire omvang van en naar andere begrotingen. Hieronder valt onder andere een overboeking van 5 miljoen euro t/m 2035 van de begroting van Asiel en Migratie ten behoeve van Meedoenbalies. Meedoenbalies zijn plekken in locaties van het Centraal Orgaan opvang Asielzoekers (COA) waar bewoners terecht kunnen voor verschillende activiteiten gericht op participatie en ontmoeting. Ook valt hier een overboeking van 6 miljoen euro onder in 2026 naar het gemeentefonds ter aanvulling van het impulsbudget voor arbeidsmarktregio's. Deze aanvulling is beschikbaar gesteld om de implementatie van Verbeteren Uitwisseling Matchingsgegevens (VUM) in de arbeidsmarktregio te stimuleren.

Kadercorrecties

Niet-beleidsmatige mutaties bijstand

Op basis van uitvoeringsinformatie van gemeenten en de recente economische raming van het CPB is het macrobudget bijgesteld. Op basis van de uitvoeringsinformatie wordt het macrobudget opwaarts bijgesteld met 18 miljoen euro in 2026, dit loopt op tot 24 miljoen euro in 2031. De geraamde werkloze beroepsbevolking zorgt voor een neerwaartse bijstelling van 52 miljoen euro in 2026. In 2027 leidt dit tot een neerwaartse bijstelling van 169 miljoen euro en in 2028 gaat het om een neerwaartse bijstelling van 136 miljoen euro. Omdat de geraamde werkloosheidscijfers vanaf 2029 gelijk zijn gebleven, zijn er in die jaren geen bijstellingen. Per saldo leiden deze effecten tot lagere uitgaven van 2026 tot en met 2028, waarna dit richting 2031 weer oploopt. Voor deze mutatie wordt het uitgavenplafond gecorrigeerd.

Bijstelling asieleffect op bijstand

Het bijstandsbudget voor 2027 wordt met 111 miljoen euro verhoogd. Een van de verwachte effecten van het asielmaatregelenpakket is dat het aantal statushouders met een bijstandsuitkering zal afnemen. De bijgestelde verwachting is dat dit effect vanaf 2028 optreedt. Dit zorgt voor een besparingsverlies in 2027.

Overige kadercorrecties

Onder deze post vallen kadercorrecties van beperkte budgettaire omvang. Hieronder valt onder andere een technische correctie voor de indexatie.

Loonbijstelling

Loonbijstelling

Er wordt een tranche loonbijstelling toegevoegd aan de begroting van SZW.

Technisch

Verdelen nominale ontwikkeling

De uitkeringshoogte van de regelingen op de SZW-begroting wordt aangepast aan de loon- en prijsontwikkeling. Met deze mutaties worden deze regelingen overgezet naar prijspeil 2026.

Overig technisch

Deze post bevat budgetneutrale technische mutaties, waaronder een desaldering met de ontvangsten op dit hoofdstuk.

Niet-EMU-saldorelevant

Rijksbijdragen

Deze post bestaat uit verschillende mutaties van rijksbijdragen aan sociale fondsen die op basis van de nieuwe cijfers van het CPB zijn geactualiseerd. Meerjarig vallen de verwachte Bijdrage in de Kosten van Korting (BIKK) AOW hoger uit. De verwachte bijdrage aan het Ouderdomsfonds vallen lager uit in 2027 en hoger uit in de jaren 2028 tot en met 2031.

Ontvangsten

Technisch

Verdelen nominale ontwikkeling

De uitkeringshoogte van de regelingen op de SZW-begroting wordt aangepast aan de loon- en prijsontwikkeling. Met deze mutaties worden deze regelingen overgezet naar prijspeil 2026.

Overig technisch

Deze post bevat budgetneutrale technische mutaties.

Niet-EMU-saldorelevant

Werkgeversbijdrage kinderopvang

De raming van de ontvangsten Werkgeversbijdrage kinderopvang is bijgesteld op basis van nieuwe cijfers van het CPB. De hogere ontvangsten worden grotendeels verklaard doordat de raming is geactualiseerd naar prijspeil 2026.

Sociale Verzekeringen

SOCIALE VERZEKERINGEN: UITGAVEN						
In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Stand Voorjaarsnota	93.879	99.340	104.022	107.615	111.452	116.178
<i>Meevallers</i>		– 40	– 7	– 2	0	
Uitvoeringskosten Werkloosheidswet (WW)		– 40	– 7	– 2	0	
<i>Intensiveringen</i>	91	568	423	1.457	1.273	706
Besparingsverlies a.g.v. Nota van Wijziging Compensatieregelingen transitievergoeding	91	94	– 51			
Besparingsverlies uitstel afschaffing Compensatieregeling transitievergoeding tot 1 januari 2028		479	251			
Schrappen verlaging maximumdagloon			– 10	673	687	706
Uitstel WW-duurverkorting met één jaar		– 5	5	783	586	
Uitstel afschaffing tegemoetkoming arbeidsongeschikten met één jaar		– 1	227	2		
<i>Ombuigingen</i>	– 99					
Afromen uitvoeringskosten UWV	– 99					
<i>Kasschuiven</i>	– 1	– 45	3	2		41
Kasschuif uitvoeringskosten UWV		– 41				41
Overige kasschuiven	– 1	– 4	3	2		
<i>Overboeking met andere begrotingen</i>	– 13	– 7	– 17	– 91	– 192	– 192
Invullen taakstellingen Jetten		– 15	– 30	– 103	– 203	– 204
Overboeking uitkeringslasten handhaving		12	12	12	12	12
Overige overboeking met andere begrotingen	– 13	– 5	1	– 1	– 1	– 1
<i>Kadercorrecties</i>	– 170	– 108	18	437	538	472
Nominale ontwikkeling	0	307	288	496	539	472
Werkloosheidswet (WW)	– 170	– 415	– 269	– 59	– 1	
<i>Technisch</i>	0	0	0	0	0	0
Technisch	0	0	0	0	0	0
<i>Niet-kaderrelevant</i>	– 179	– 175	– 99	– 15	– 34	– 182
Sociale lasten	– 179	– 175	– 99	– 15	– 34	– 182
Stand Miljoenennota	93.507	99.532	104.343	109.404	113.038	117.023

SOCIALE VERZEKERINGEN: ONTVANGSTEN						
In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Stand Voorjaarsnota	296	305	361	403	364	377
<i>Kadercorrecties</i>		1	1	1	1	1
Nominale ontwikkeling		1	1	1	1	1
<i>Technisch</i>	0	0	0	0	0	0
Technisch	0	0	0	0	0	0
Stand Miljoenennota	296	306	362	404	365	378

Uitgaven

Meevallers

Uitvoeringskosten Werkloosheidswet (WW)

De verwachte uitvoeringskosten voor het UWV zijn naar beneden bijgesteld op basis van de cMEV-raming. Dit is voornamelijk het gevolg van een daling van het aantal verwachte aanvragen in de WW.

Intensiveringen

Besparingsverlies a.g.v. Nota van Wijziging

Compensatieregelingen transitievergoeding

De maatregel om de compensatieregeling transitievergoeding bij langdurige arbeidsongeschiktheid (Compensatieregeling LAO) te beperken tot kleine werkgevers per 1 juli 2026 is eerder middels een Nota van Wijziging aangepast en uitgesteld naar 1 januari 2027. De wijziging van het wetsvoorstel resulteert in een gehele afschaffing van de Compensatieregeling LAO en de Compensatieregeling bij bedrijfsbeëindiging als gevolg van pensionering of overlijden van de werkgever (Compensatieregeling BE). De in het coalitieakkoord aangekondigde afschaffing van de Compensatieregelingen wordt hiermee vervroegd van 1 januari 2028 naar 1 januari 2027. Hierover is de Tweede Kamer eerder geïnformeerd (Kamerstukken II 2025/26, [36 869, nr. 7](#)). Dit betreft het per saldo besparingsverlies dat het gevolg is van deze keuzes. De afschaffing per 1 januari 2027 is echter met een jaar uitgesteld, zie ook hieronder.

Besparingsverlies uitstel afschaffing Compensatieregeling transitievergoeding tot 1 januari 2028

De maatregel om de compensatieregeling transitievergoeding (CRTV) af te schaffen per 1 januari 2027, wordt met één jaar uitgesteld. De nieuwe ingangsdatum van de maatregel is 1 januari 2028. Dit leidt tot een incidenteel besparingsverlies.

Schrappen verlaging maximumdagloon

De in het coalitieakkoord opgenomen maatregel om het maximumdagloon met 20% te verlagen, wordt geschrapt. Het huidige niveau van het maximumdagloon voor WIA-, WAO-, WW-, ZW-, WAZO-, WIEG- en WBO-uitkeringen blijft gelijk, waardoor mensen met een inkomen rond of boven het maximumdagloon niet achteruitgaan in hun uitkeringshoogte.

Uitstel WW-duurverkorting met één jaar

In het coalitieakkoord is opgenomen om de maximale WW-duur in te korten naar 12 maanden per 2028, een aanscherping van de referte-eis, verhoogde uitkering in eerste twee maanden en een vertraagde opbouw van WW-rechten per 2030. De maatregel om de maximale duur van de WW-uitkering in te korten van 24 naar 12 maanden wordt met één jaar uitgesteld.

Uitstel afschaffing tegemoetkoming arbeidsongeschikten met één jaar

De maatregel om de tegemoetkoming voor arbeidsongeschikten af te schaffen wordt met één jaar uitgesteld. Dit leidt tot incidenteel hogere uitkeringslasten.

Ombuigingen

Afromen uitvoeringskosten UWV

UWV heeft in de actuele prognoses aangegeven in 2026 minder middelen voor de uitvoering nodig te hebben dan eerder geraamd. Daarnaast is er beperkte vrijval van reserveringen in verband met lager uitgevallen uitvoeringskosten voor nieuwe voorstellen.

Kasschuiven

Kasschuif uitvoeringskosten UWV

In 2027 verwacht het UWV minder middelen voor de uitvoering nodig te hebben dan eerder geraamd. Daarom wordt 41 miljoen van 2027 naar 2031 geschoven.

Overige kasschuiven

Onder deze post vallen kasschuiven met een relatief beperkte budgettaire omvang. Dit betreft onder andere een kasschuif voor het Wetsvoorstel meer zekerheid flexwerkers. Vanwege de verschuiving van het technische implementatiejaar van 2026 naar 2027 wordt er 1,2 miljoen euro vanuit 2026 naar 2027 geschoven.

Overboekingen met andere begrotingen

Invullen taakstellingen Jetten

In het coalitieakkoord van kabinet Jetten is besloten tot taakstellende ombuigingen op het ambtenarenapparaat, inclusief uitvoering. Deze worden op de SZW-begroting deels ingevuld met een korting op de uitvoeringskosten van uitvoerders SVB en UWV. Deze overboekingen zijn bedoeld om deze invulling technisch te verwerken. Op hoofdstuk Sociale Zaken & Werkgelegenheid zijn de corresponderende overboekingen te vinden.

Overboeking uitkeringslasten handhaving

Met het wetsvoorstel handhaving sociale zekerheid krijgen uitvoeringsinstanties zoals de SVB, UWV en gemeenten meer ruimte om rekening te houden met de persoonlijke situatie van mensen. Uitkeringsinstanties mogen bij inwerkingtreding onder bepaalde omstandigheden ook sneller afzien van een boete of terugvordering. Dit betekent ook dat de uitkeringslasten voor verschillende uitkeringen (Wajong, Bijstand, AIO, TW, AKW, WGA, IVA, WAO, WW, WAZO, ZW, AOW en Anw) jaarlijks stijgen met 20 miljoen euro. Met deze overboeking worden de uitkeringslasten op het juiste beleidsartikel geplaatst. De geplande inwerkingtreding van het wetsvoorstel is 1 januari 2027.

Overige overboekingen met andere begrotingen

Onder deze post vallen meerdere overboekingen van beperkte budgettaire omvang naar andere begrotingen. Hieronder valt een overboeking van circa 8 miljoen euro in 2026 naar de begroting van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Dit betreft een extra bijdrage voor de Basisregistratie Personen (BRP), waar SZW gebruik van maakt. Ook valt hier een overboeking onder tussen het begrotingshoofdstuk Sociale Zaken en Werkgelegenheid en het begrotingshoofdstuk Sociale Verzekeringen van de SZW-begroting. Deze technische overboeking van circa 5 miljoen euro in 2026 en 2027 is bedoeld om de uitvoeringskosten van de herstelorganisatie bij het UWV goed in de begroting te zetten.

Kadercorrecties

Nominale ontwikkeling

De raming van de nominale ontwikkeling (verwachte wettelijke indexatie van de uitkeringsregelingen aan de hand van loon- en prijsontwikkeling) is geactualiseerd op basis van nieuwe cijfers van het CPB.

Werkloosheidswet (WW)

Op basis van de recente economische raming van CPB is de raming van de WW-uitgaven bijgesteld ten opzichte van de Voorjaarsnota 2026. Het CPB heeft de werkloze beroepsbevolking in 2026 en 2027 neerwaarts bijgesteld. Hierdoor valt het aantal WW-uitkeringen naar verwachting lager uit dan in de vorige raming.

Technisch

Technisch

Deze post bevat budgetneutrale technische mutaties.

Niet kaderrelevant

Sociale lasten

De raming van de over uitkeringen betaalde werkgeverpremies is geactualiseerd, onder andere naar aanleiding van de nieuwste cijfers van het CPB.

Ontvangsten

Kadercorrecties

Nominale ontwikkeling

De raming van de nominale ontwikkeling (verwachte wettelijke indexatie van de uitkeringsregelingen aan de hand van loon- en prijsontwikkeling) is geactualiseerd op basis van nieuwe cijfers van het CPB.

Technisch

Technisch

Deze post bevat budgetneutrale technische mutaties.

Koppeling Uitkeringen

KOPPELING UITKERINGEN: UITGAVEN						
In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Stand Voorjaarsnota	1.128	2.178	3.241	4.334	5.318	6.360
<i>Kadercorrecties</i>	14	132	162	175	187	194
Nominale ontwikkeling	14	132	162	175	187	194
<i>Technisch</i>	– 1.142	– 1.178	– 1.218	– 1.273	– 1.278	– 1.288
Verdelen nominale ontwikkeling	– 1.142	– 1.178	– 1.218	– 1.273	– 1.278	– 1.288
Stand Miljoenennota	0	1.132	2.184	3.236	4.227	5.265

KOPPELING UITKERINGEN: ONTVANGSTEN						
In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Stand Voorjaarsnota	8	15	20	26	31	37
<i>Kadercorrecties</i>		0	0	0	0	0
Nominale ontwikkeling		0	0	0	0	0
<i>Technisch</i>	– 8	– 8	– 8	– 7	– 7	– 7
Verdelen nominale ontwikkeling	– 8	– 8	– 8	– 7	– 7	– 7
Stand Miljoenennota	0	7	13	19	24	30

Uitgaven

Kadercorrecties

Nominale ontwikkeling

De raming van de nominale ontwikkeling (verwachte wettelijke indexatie van de uitkeringsregelingen aan de hand van loon- en prijsontwikkeling) is geactualiseerd op basis van nieuwe cijfers van het CPB.

Technisch

Verdelen nominale ontwikkeling

De uitkeringshoogte van de regelingen op de SZW-begroting wordt aangepast aan de loon- en prijsontwikkeling. Met deze mutaties worden deze regelingen overgezet naar prijspeil 2026.

Ontvangsten

Kadercorrecties

Nominale ontwikkeling

De raming van de nominale ontwikkeling (verwachte wettelijke indexatie van de uitkeringsregelingen aan de hand van loon- en prijsontwikkeling) is geactualiseerd op basis van nieuwe cijfers van het CPB.

Technisch

Verdelen nominale ontwikkeling

De uitkeringshoogte van de regelingen op de SZW-begroting wordt aangepast aan de loon- en prijsontwikkeling. Met deze mutaties worden deze regelingen overgezet naar prijspeil 2026.

Zorg

Volksgezondheid, Welzijn en Sport

XVI VOLKSGEZONDHEID, WELZIJN EN SPORT: UITGAVEN						
In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Stand Voorjaarsnota	39.457	42.331	43.036	45.166	46.938	49.299
<i>Meevallers</i>	- 50					
Onderuitputting DICIO	- 5					
Onderuitputting langdurige zorg	- 10					
Ruimte SOV en OVV	- 13					
Overige meevallers	- 22					
<i>Tegenvallers</i>	10	8				
Sociale Verzekeringsbank (SVB)	4					
Exportopbrengsten medicinale cannabis		8				
Overige tegenvallers	7					
<i>Intensiveringen</i>	18	274	568	450	390	391
Verlenging RescEU	8	- 2	2	2		
Coalitieakkoord Jeugd en school		34	99	100	100	99
Coalitieakkoord Medische preventie		33	35	35	35	35
Coalitieakkoord Sport		33	50	50	50	50
Coalitieakkoord Versterken wijken en buurten		40	20	20	0	
Continueren budget 2026 palliatieve zorg en hospices		12	12	18	18	18
Gegevensuitwisseling		59	142	19		
Inhaalcampagne gordelroos vaccinatie (leeftijd 61-69 jaar)			100	100	100	100
Kansrijke start: gemeentelijke en maatschappelijke ondersteuning kwetsbare gezinnen		25	60	60	60	61
Opvolgen advies capaciteitsorgaan opleiding tot PA en VS		1	5	8	8	8
Subsidie centrum seksueel geweld		2	2	2		
Vrouwenopvang/Filomena		10	10	10		
Overige intensiveringen	10	25	31	27	19	19
<i>Ombuigingen</i>	- 9	- 33	- 77	- 76	- 59	- 76
Aanpak zorgfraude		- 25	- 50	- 50	- 50	- 50
Aanvullende taakstelling Rijk (in stappen van 200 mln. vanaf '31 t/m '35)						- 17
Inzet prijsbijstelling		- 6	- 6	- 6	- 6	- 6
Versnellen taakstelling vernieuwing Rijksdienst en slagvaardige overheid			- 17	- 17		
Overige ombuigingen	- 9	- 2	- 4	- 3	- 3	- 3
<i>Kasschuiven</i>	- 274	- 238	70	268	110	64
Stagefonds	55	- 55				
Pandemische paraatheid	- 20	20				
Stimuleringsregeling zorggeschikte woningen	- 27			27		
Informatievoorziening Infectieziektebestrijding (IV)	- 43	43				
Gegevensuitwisseling	- 75	- 9	42	42		
Pallas	- 78	- 191	- 30	167	76	56
Opleidingsmiddelen wijkverpleging		- 60	60			
Overige kasschuiven	- 86	14	- 2	32	33	8
<i>Overboekingen met andere begrotingen</i>	- 50	- 124	- 187	- 295	- 315	- 315
Bijdrage gemeentefonds toekomstscenario kind	- 18	- 17				

In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
SPUK IZA transformatiemiddelen	- 20	29	5			
Bijdrage OCW Brede Regeling Combinatiefuncties		18	18	18		
Doorbraakmiddelen sociaal domein		100	100			
Europees voorzitterschap 2029		- 4	- 4	- 4	- 4	- 4
Overheveling middelen opleiden in de wijkverpleging			- 60	- 60	- 60	- 60
Overheveling middelen strategisch opleiden MSZ		- 247	- 247	- 247	- 247	- 247
Overige overboekingen met andere begrotingen	- 12	- 3	1	- 2	- 4	- 3
<i>Loonbijstelling</i>	3	3	3	3	3	3
Loonbijstelling	3	3	3	3	3	3
<i>Technisch</i>	3	3	0	0	- 1	- 28
Correctie extrapolatie passende zorg						- 27
Overig technisch	3	3	0	0	- 1	- 1
<i>Niet-kaderrelevant</i>	150	- 6	- 169	- 61	- 127	- 174
Actualisatie zorgtoeslag o.b.v. MEV	150	- 109	- 169	- 61	- 127	- 174
Effect zorgtoeslag door uitstel van verhoging eigen risico		103				
<i>Niet-EMU-saldorelevant</i>	- 730	- 1.515	- 47	- 52	43	44
BIKK Wlz	- 30	67	67	68	69	70
Rijksbijdrage Wlz	- 700	- 1.600	- 100	- 150	- 50	- 50
Rijksbijdrage 18-		19	- 14	29	24	24
Stand Miljoenennota	38.528	40.702	43.197	45.402	46.982	49.208

XVI VOLKSGEZONDHEID, WELZIJN EN SPORT: ONTVANGSTEN

In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Stand Voorjaarsnota	963	852	846	855	868	890
<i>Meevallers</i>	46					
RIVM	30					
Regeling betalingsachterstand zorgpremie (BAZ)	8					
Overige meevallers	8					
<i>Intensiveringen</i>			- 6	- 12	- 12	- 12
Intensivering schrappen opslagpremie wanbetalers			- 6	- 12	- 12	- 12
<i>Ombuigingen</i>	7	- 1	0	0	5	0
Verlenging RescEU	7	- 1			5	
Overige ombuigingen			0	0		0
<i>Technisch</i>	3	3				
Technisch	3	3				
<i>Niet-kaderrelevant</i>	- 51	- 52	- 28	- 18	- 12	- 13
Actualisatie zorgtoeslag o.b.v. MEV	- 51	- 52	- 28	- 18	- 12	- 13
Stand Miljoenennota	969	801	812	825	849	865

Uitgaven

Meevallers

Onderuitputting DICIO

Bij de Directie Informatiebeleid / Chief Information Officer (DICIO) is er onderuitputting door de vrijval van projectsubsidies voor Z-Cert en Nictiz en van opdrachten voor onder andere de ontwikkeling van NEN-normen, toegang en de impactanalyse voor Wegiz. Dit betreft 5 miljoen euro in 2026.

Onderuitputting langdurige zorg

Dit betreft onder andere vrijval op de uitvoeringsmiddelen voor het Hoofdlijnenakkoord Ouderenzorg (2 miljoen euro), de Nationale Dementiestrategie (1 miljoen euro) en de implementatie van technologie (1 miljoen euro).

Ruimte SOV en OVV

De meest recente ramingen van de subsidieregeling medisch noodzakelijke zorg aan onverzekerden (SOV) en de subsidieregeling onverzekerbare vreemdelingen (OVV) vallen 13 miljoen euro lager uit dan geraamd.

Overige meevallers

De overige meevallers tellen op tot 22 miljoen euro in 2026. Dit betreft onder andere minder benodigde middelen voor de ondersteuning van regionale samenwerking (4 miljoen euro), minder aanvragen voor de Specifieke Uitkering (SPUK) versterking ggd'en (4 miljoen euro) en vertraging bij het programma domeinoverstijgend indiceren (3 miljoen euro).

Tegenvallers

Sociale Verzekeringsbank (SVB)

Het aantal afgehandelde Wlz-aanvragen bij de SVB valt hoger uit dan eerder verwacht. Dit leidt tot een tegenvaller van 4 miljoen euro in 2026.

Exportopbrengsten medicinale cannabis

Vanwege beëindiging van het contract met een aanbieder is het noodzakelijk om de medicinale cannabisvoorraad te reserveren voor binnenlands gebruik vanaf 2027 tot de ingang van de herziene Opiumwet in 2028. Hierdoor vervallen de geraamde inkomsten vanuit de export van medicinale cannabis voor het jaar 2027. Dit leidt tot een tegenvaller bij het Centraal Informatiepunt Beroepen Gezondheidszorg van 8 miljoen euro.

Overige tegenvallers

De overige tegenvallers tellen op tot 7 miljoen euro in 2026. Dit betreft onder andere een lagere prognose voor het aantal te verkopen UZI-passen (3 miljoen euro) en de kosten die ggd'en gemaakt hebben met betrekking tot het Hantavirus (3 miljoen euro).

Intensiveringen

Verlenging RescEU

Het Europees noodprogramma en crisisreserve RescEU wordt verlengd van 2026 naar 2029, wat leidt tot extra uitgaven en extra ontvangsten vanuit de EU. Binnen de begrotingsperiode stijgen de uitgaven met cumulatief 10 miljoen euro.

Coalitieakkoord Jeugd en school

Voor de uitvoering van het coalitieakkoord worden middelen beschikbaar gesteld voor jeugd en school. Dit gaat in totaal om 34 miljoen euro in 2027, oplopend tot 98 miljoen euro structureel. De resterende 52 miljoen euro structureel uit deze envelop zijn ingezet als onderdeel van de intensivering in kansrijke start. Van de 98 miljoen euro structureel wordt onder andere

45 miljoen euro structureel ingezet voor gratis groente en fruit in het primair- en voortgezet onderwijs. Ook wordt 18 miljoen euro structureel ingezet voor de alternatieve invulling van de budgetkorting uit het voorjaar en de subsidietaakstelling uit het coalitieakkoord.

Coalitieakkoord Medische preventie

Voor de uitvoering van het coalitieakkoord worden middelen beschikbaar gesteld voor medische preventie. Dit gaat om 33 miljoen euro in 2027, oplopend tot 35 miljoen euro structureel vanaf 2028. Er wordt geïnvesteerd in de wijkgerichte aanpak vaccinaties (29 miljoen euro structureel) en de wijkgerichte aanpak bevolkingsonderzoeken (2 miljoen euro structureel). Ook wordt 4 miljoen euro ingezet voor de alternatieve invulling van de budgetkorting uit het voorjaar en de subsidietaakstelling uit het coalitieakkoord.

Coalitieakkoord Sport

Voor de uitvoering van het coalitieakkoord worden middelen beschikbaar gesteld voor sport. Dit betreft 33 miljoen euro in 2027, oplopend tot 50 miljoen structureel vanaf 2028. Deze middelen worden onder andere ingezet voor een ophoging van de BOSA-regeling (25 miljoen euro structureel) en voor ondersteuning van gemeenten bij lokaal sport- en beweegbeleid (8 miljoen euro structureel). Ook wordt 6 miljoen euro ingezet voor de alternatieve invulling van de budgetkorting uit het voorjaar en de subsidietaakstelling uit het coalitieakkoord.

Coalitieakkoord Versterken wijken en buurten

Voor de uitvoering van het coalitieakkoord worden middelen beschikbaar gesteld voor het versterken van wijken en buurten. Dit betreft in totaal 40 miljoen euro in 2027 en 20 miljoen euro in 2028 en 2029. Hiervan wordt cumulatief 30 miljoen euro ingezet voor een landelijk ondersteuningsprogramma voor mantelzorgers. Verder is gedurende 2027-2029 cumulatief 24 miljoen euro voor een gezonde leefomgeving en cumulatief 6 miljoen voor Caribisch Nederland. Ten slotte wordt in 2027 de BOSA-regeling incidenteel verhoogd met 20 miljoen euro.

Continueren budget 2026 palliatieve zorg en hospices

Het kabinet intensificeert structureel 18 miljoen euro in de palliatieve zorg.

Gegevensuitwisseling

Om uitvoering te kunnen geven aan de plannen in de Nationale visie en strategie binnen gegevensuitwisseling in de zorg hevelt VWS middelen over van de Aanvullende Post. Voor de doorontwikkeling van de elektronische gegevensuitwisseling in de zorg in lijn met de Europese ruimte voor gezondheidsgegevens (EHDS), wordt voor de jaren 2027 tot en met 2029 in totaal 220 miljoen euro beschikbaar gesteld.

Inhaalcampagne gordelroos vaccinatie (leeftijd 61-69 jaar)

Het kabinet reserveert voor 2028 tot en met 2031 incidenteel cumulatief 400 miljoen euro voor een vierjarige inhaalcampagne van de gordelroosvaccinatie voor 61- tot 69-jarigen. Voor mensen van 70 jaar en ouder blijft de gordelroosvaccinatie op eigen kosten.

Kansrijke start: gemeentelijke en maatschappelijke ondersteuning kwetsbare gezinnen

Het kabinet zet 25 miljoen euro in 2027 oplopend tot 62 miljoen euro structureel in voor de gemeentelijke en maatschappelijke ondersteuning van kwetsbare gezinnen middels het programma kansrijke start. Deze intensivering wordt grotendeels gedekt uit de CA-reservering Jeugd en school.

Opvolgen advies capaciteitsorgaan opleiding tot PA en VS

Het Capaciteitsorgaan heeft in haar instroomadvies geadviseerd om meer opleidingsplekken beschikbaar te stellen voor physician assistants (PA) en verpleegkundig specialisten (VS). VWS stelt een bedrag van 1 miljoen euro in 2027, oplopend tot 8 miljoen euro structureel per 2029 beschikbaar om dit advies op te volgen.

Subsidie centrum seksueel geweld

Het kabinet stelt 2 miljoen euro beschikbaar in de jaren 2027, 2028 en 2029 voor het centrum seksueel geweld.

Vrouwenopvang/Filomena

Het kabinet stelt 10 miljoen euro beschikbaar in 2027, 2028 en 2029 voor vrouwenopvang.

Overige intensiveringen

De overige intensiveringen tellen op tot 19 miljoen euro in 2031. Dit betreft onder andere middelen voor de opvang van slachtoffers van mensenhandel (7 miljoen euro structureel) en structurele middelen voor de 24/7 chatfunctie Veilig Thuis (2,5 miljoen euro structureel).

Ombuigingen

Aanpak zorgfraude

De aanpak van zorgfraude moet taakstellend 50 miljoen euro structureel opleveren. De uitwerking wordt nog nader bepaald.

Aanvullende taakstelling Rijk (in stappen van 200 mln. vanaf '31 t/m '35)

De efficiencytaakstelling op de Rijksoverheid uit het coalitieakkoord (maatregel 61) loopt op tot en met 2030. In aanvulling daarop wordt vanaf 2031 een aanvullende taakstelling opgelegd van 200 miljoen euro oplopend tot 1 miljard euro per jaar. De verdeling is conform het coalitieakkoord. Voor VWS betekent dit een ombuiging van 17 miljoen euro in 2031.

Inzet prijsbijstelling

De beschikbare prijsbijstelling tranche 2026 op de VWS-begroting wordt deels ingezet als ombuiging. Dit betreft 6 miljoen euro in 2031.

Versnellen taakstelling vernieuwing Rijksdienst en slagvaardige overheid

In het coalitieakkoord is afgesproken dat een taakstelling wordt doorgevoerd in het kader van de vernieuwing van de Rijksdienst en een slagvaardige overheid. Deze taakstelling wordt versneld ingevoerd. Voor VWS betekent dit een ombuiging van 17 miljoen euro in 2028 en 17 miljoen euro in 2029.

Overige ombuigingen

De overige ombuigingen tellen op tot 3 miljoen euro in 2031. Dit betreft onder andere een extensivering op weerbaarheidsmiddelen (1 miljoen euro structureel).

Kasschuiven

Stagefonds

Om de uitbetalingen voor het Stagefonds in één jaar te laten plaatsvinden, wordt 55 miljoen euro geschoven van 2027 naar 2026.

Pandemische paraatheid

Vanuit het programma pandemische paraatheid zijn meerdere aanbestedingstrajecten in gang gezet, waarbij de kasbetaling naar verwachting in 2027 plaatsvindt. Hiervoor wordt 20 miljoen euro geschoven vanuit 2026 naar 2027.

Stimuleringsregeling zorggeschikte woningen

De uitvoering van de stimuleringsregeling zorggeschikte woningen (SZGW) loopt vertraging op waardoor de kasuitgaven achterlopen. Een voorwaarde in de regeling is dat er na subsidie toekenning binnen drie jaar gestart wordt met de bouw en dat deze binnen 5 jaar is afgerond. Hierdoor is er een kasschuif van een deel van het kasbudget voor 2026 naar 2029 nodig (27 miljoen euro), omdat verplichtingen die worden aangegaan in 2026 in latere jaren tot betaling komen.

Informatievoorziening Infectieziektebestrijding (IV)

De ontwikkeling van het toekomstige IV-landschap voor infectieziekten is vertraagd. Om de ontwikkeling in 2027 te bekostigen wordt er 43 miljoen euro geschoven van 2026 naar 2027.

Gegevensuitwisseling

Een deel van de activiteiten voor gegevensuitwisseling heeft vertraging opgelopen, waardoor 84 miljoen euro wordt geschoven vanuit 2026 en 2027 naar 2028 en 2029.

Pallas

Op basis van een nieuwe raming van de financieringsbehoefte voor het Pallas-nieuwbouwprogramma wordt 299 miljoen euro geschoven vanuit de jaren 2026-2028 naar 2029-2031.

Opleidingsmiddelen wijkverpleging

Per 2028 zal de financiering van opleiden in de wijkverpleging via de premie lopen. Om de subsidie in 2027 nog één jaar te kunnen uitvoeren en achteraf uit te betalen, wordt de gereserveerde 60 miljoen euro geschoven naar 2028.

Overige kasschuiven

Er zijn meerdere overige kasschuiven op de VWS-begroting. Voor het waarborgen van de continuïteit van zorg voor een zorginstelling wordt 27 miljoen euro uit 2026 tot en met 2028 geschoven naar latere jaren. Daarnaast wordt er 19 miljoen euro in de periode 2026 tot en met 2028 geschoven naar later jaren voor programma's bij ZonMw.

Overboeking met andere begrotingen

Bijdrage gemeentefonds toekomstscenario kind

Vanuit de VWS-begroting worden de reeds gereserveerde middelen voor het toekomstscenario kind- en gezinsbescherming overgeheveld naar het gemeentefonds. Dit bedraagt 18 miljoen euro in 2026 en 17 miljoen euro in 2027.

SPUK IZA transformatiemiddelen

De Regeling specifieke uitkering transformatiemiddelen Integraal Zorgakkoord (IZA) 2024-2027 ondersteunt gemeenten bij de uitvoering van transformatieplannen in de zorg. Het aantal goedgekeurde transformatieplannen geeft aanleiding om het budgetplafond van de Regeling te wijzigen. Er wordt cumulatief 13 miljoen euro overgeheveld.

Bijdrage OCW Brede Regeling Combinatiefuncties

In 2027 start de SPUK Sport en Bewegen die loopt tot en met 2029. Een onderdeel van de SPUK Sport en Bewegen is de Brede Regeling Combinatiefuncties (BRC). OCW draagt 18 miljoen euro per jaar bij aan de BRC.

Doorbraakmiddelen sociaal domein

In het Aanvullend Zorg- en Welzijnsakkoord (AZWA) is 100 miljoen euro in 2027 en 2028 beschikbaar gesteld voor impactvolle transformaties in het sociaal domein. Deze doorbraakmiddelen worden van de premiegefinancierde zorguitgaven overgeheveld naar de VWS-begroting.

Europees voorzitterschap 2029

Ten behoeve van het Europees Voorzitterschap 2029 worden middelen toegevoegd aan de begrotingen van BZ en JenV. Het betreft een overboeking van cumulatief 20 miljoen euro per departement in de periode 2027-2031.

Overheveling middelen opleiden in de wijkverpleging

De 60 miljoen euro die structureel beschikbaar is voor een bijdrage in de werkgeverskosten voor opleiden in de wijkverpleging worden vanaf 2028 overgeheveld naar de premiegefinancierde zorguitgaven. Zorgaanbieders en verzekeraars kunnen vanaf 2028 in de contractering afspraken maken over de benodigde bekostiging van het opleiden in de wijkverpleging. Hiermee wordt de verantwoordelijkheid voor opleiden weer bij het veld gelegd, conform de aanbevelingen uit de [Periodieke rapportage arbeidsmarkt en opleidingen zorg en welzijn 2016-2024](#).

Overheveling middelen strategisch opleiden MSZ

De 247 miljoen euro die structureel beschikbaar is voor strategisch opleiden in de medisch-specialistische zorg (SO-MSZ) wordt vanaf 2027 overgeheveld naar de premiegefinancierde zorguitgaven. Ziekenhuizen en verzekeraars kunnen voortaan in de contractering afspraken maken over de benodigde bij- en nascholing. Hiermee wordt de verantwoordelijkheid voor opleiden weer bij het veld gelegd, conform de aanbevelingen uit de [Periodieke rapportage arbeidsmarkt en opleidingen zorg en welzijn 2016-2024](#).

Overige overboekingen met andere begrotingen

Er zijn diverse overige overboekingen met andere begrotingen optellend tot 12 miljoen euro van de VWS-begroting naar andere begrotingen in 2026 en 3 miljoen euro structureel van andere begrotingen naar de VWS-begroting. Dit gaat om onder andere de bijdrage aan de regeling heroïnebehandeling van 14 miljoen euro in 2027, de voortzetting en uitbreiding van de pilot intensivering wijkgerichte vaccinatieaanpak van 7 miljoen euro in 2026 en de bijdrage aan medeoverheden voor het nog in werking te treden wetsvoorstel Versterking regie volkshuisvesting ter hoogte van 10 miljoen euro in 2026 (vanaf 2027 structureel 3 miljoen euro).

Loonbijstelling

Er wordt een tranche loonbijstelling toegevoegd aan de VWS-begroting van 3 miljoen euro structureel vanaf 2026.

Technisch

Correctie extrapolatie passende zorg

Bij de extrapolatie van 2031 voor de middelen voor passende zorg zijn meer middelen toebedeeld dan dat zou moeten. De correctie bedraagt – 27 miljoen euro in 2031.

Overig technisch

De overige technische mutaties bevat onder andere een desaldering van apparaatsuitgaven van 3 miljoen euro in 2026, een desaldering van 3 miljoen euro in 2027 en een correctie van de extrapolatie voor het Nationaal Groeifonds-project PharmaNL van – 1 miljoen euro in 2030 en – 1 miljoen euro in 2031. De andere technische mutaties sluiten per saldo op 0.

Niet-kaderrelevant

Actualisatie zorgtoeslag o.b.v. MEV

De zorgtoeslag is bijgesteld op basis van de de Macro Economische Verkenning (MEV) van het CPB. De bijstelling bedraagt – 174 miljoen euro structureel.

Effect zorgtoeslag door uitstel van verhoging eigen risico

De zorgtoeslag is gekoppeld aan de zorgpremies en stijgt daarom mee met de premies (103 miljoen euro).

Niet-EMU-saldorelevant

BIKK Wlz

De Bijdrage in de kosten van kortingen (BIKK) is bijgesteld op basis van de de Macro Economische Verkenning (MEV) van het CPB. De bijstelling bedraagt 70 miljoen euro structureel.

Rijksbijdrage Wlz

De Rijksbijdrage Wlz is neerwaarts bijgesteld op basis van de de Macro Economische Verkenning (MEV) van het CPB. De bijstelling bedraagt – 50 miljoen euro structureel.

Rijksbijdrage 18-

De Rijksbijdrage 18- is bijgesteld op basis van de de Macro Economische Verkenning (MEV) van het CPB. De bijstelling bedraagt 24 miljoen euro structureel.

Ontvangsten

Meevallers

RIVM

Het RIVM heeft de jaarrapportages over 2024 ingediend. Er is sprake van een meevaller bij de uitgaven aan COVID-19 (30 miljoen euro).

Regeling betalingsachterstand zorgpremie (BAZ)

De meest recente ramingen van ontvangsten op de BAZ vallen 8 miljoen euro hoger uit dan geraamd.

Overige meevallers

De overige meevallers op de ontvangsten tellen op tot 8 miljoen euro. Dit betreft onder andere lagere uitvoeringskosten voor het Zorginstituut Nederland (5 miljoen euro) en lagere uitvoeringskosten voor PGB 2024 (2 miljoen euro).

Intensiveringen

Intensivering schrappen opslagpremie wanbetalers

De opslag bestuursrechtelijke premie (BAZ-regeling) wordt afgeschaft. Dit leidt tot structureel 12 miljoen euro minder inkomsten.

Ombuigingen

Verlenging RescEU

Het Europees noodprogramma en crisisreserve RescEU wordt verlengd van 2026 naar 2029, wat leidt tot extra uitgaven en extra ontvangsten vanuit de EU. Binnen de begrotingsperiode stijgen zowel de uitgaven als de ontvangsten met cumulatief 10 miljoen euro.

Overige ombuigingen

De overige ombuigingen op de ontvangsten zijn lagere ontvangsten als gevolg van de apparaatstaakstellingen in 2028, 2029 en 2031.

Technisch

De technische mutaties op de ontvangsten zijn desalderingen van 3 miljoen euro in 2026 en 3 miljoen euro in 2027.

Niet-kaderrelevant

Actualisatie zorgtoeslag o.b.v. MEV

De ontvangsten zorgtoeslag zijn bijgesteld op basis van de de Macro Economische Verkenning (MEV) van het CPB. De bijstelling bedraagt – 13 miljoen euro structureel.

Zorg

ZORG: UITGAVEN						
In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Stand Voorjaarsnota	110.422	115.686	120.821	125.779	131.345	137.426
<i>Meevallers</i>	- 488	- 228	- 301	- 179	- 144	- 141
Actualisatie Wlz buiten kader	- 30	- 30	- 30	- 30	- 30	- 30
Actualisatie Zvw niet-akkoordsectoren	- 100	- 140	- 142	- 149	- 114	- 111
Actualisatie Zvw akkoordsectoren	- 354					
Correctie overschrijding IZA transformatiemiddelen			- 129			
Vrijval risicoreservering kostenonderzoek		- 51				
Overige meevallers	- 3	- 7				
<i>Tegenvallers</i>	689	123	123	123	123	123
Actualisatie Zvw akkoordsectoren	361					
Actualisatie Zvw niet-akkoordsectoren	251	82	82	82	82	82
Correctie beschikbaarheidbijdrage medische vervolgoopleidingen	48	8	8	8	8	8
Actualisatie Wlz kader	30	33	33	33	33	33
<i>Intensiveringen</i>		914	197	226	252	261
Alternatieve invulling CA-taakstelling bestuurlijk akkoord Wlz 2027		130				
Schrappen tariefmaatregelen gehandicaptenzorg en langdurige ggz		171	197	226	252	261
Uitstel van verhoging eigen risico met 60 euro naar 2028		613				
<i>Ombuigingen</i>	- 7	- 312	- 219	- 253	- 272	- 280
Ophogen CA-taakstelling bestuurlijk akkoord Wlz			- 197	- 226	- 252	- 261
Opleidingsplekken gezondheidszorgpsychologen		- 11	- 15	- 18	- 9	- 9
Uitstel kostenonderzoek NZa		- 301				
Overige ombuigingen	- 7	- 1	- 7	- 9	- 10	- 10
<i>Overboekingen met andere begrotingen</i>	20	34	34	58	- 42	- 128
Overheveling middelen strategisch opleiden MSZ	0	247	247	247	247	247
Doorbraakmiddelen sociaal domein		- 100	- 100			
Overheveling middelen opleiden in de wijkverpleging			60	60	60	60
Volume en LPO reservering Wmo beschermd wonen		- 79	- 168	- 249	- 350	- 435
Overige overboekingen met andere begrotingen	20	- 34	- 5			
<i>Kadercorrecties</i>		1.032	739	786	787	832
Actualisatie loon- en prijsontwikkeling o.b.v. MEV		1.033	764	807	810	820
Correctie op verwerking MLT 2027-2031		- 1	- 25	- 21	- 23	12
<i>Technisch</i>	0	0	0	0	0	0
Technisch	0	0	0	0	0	0
Stand Miljoenennota	110.636	117.249	121.395	126.541	132.049	138.093

ZORG: ONTVANGSTEN						
In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Stand Voorjaarsnota	6.224	6.944	7.079	7.255	7.537	7.804
<i>Tegenvallers</i>	- 5	- 3	- 46	- 12	- 18	- 19
Actualisatie eigen bijdragen Wlz	- 5	- 5	- 5	- 4	- 8	- 9
Actualisatie Zvw eigen risico		2	- 42	- 8	- 10	- 10
<i>Intensiveringen</i>		- 437				
Uitstel van verhoging eigen risico met 60 euro naar 2028		- 437				
<i>Kadercorrecties</i>		38	3	30	5	6
Actualisatie eigen bijdragen Wlz o.b.v. MEV		2	3	32	6	6
Actualisatie eigen risico Zvw o.b.v. MEV		36	0	- 1	- 1	- 1
Correctie op verwerking MLT 2027-2031			- 1	0	0	0
Stand Miljoenennota	6.219	6.543	7.036	7.274	7.524	7.791

Uitgaven

Meevallers

Actualisatie Wlz buiten kader

De geraamde uitgaven voor onderdelen van de Wlz die buiten het vastgestelde kader vallen, zijn geactualiseerd op basis van recente gegevens van het Zorginstituut (-29,8 miljoen euro).

Actualisatie Zvw niet-akkoordsectoren

Op basis van Q2-cijfers van het Zorginstituut en de NZa worden de geraamde zorguitgaven voor de niet-akkoordsectoren in 2026 opwaarts bijgesteld met per saldo 150,4 miljoen euro en structureel neerwaarts bijgesteld met per saldo 28,8 miljoen euro. De totale onderschrijding is in 2026 100,2 miljoen euro en structureel 110,9 miljoen euro. Er zijn onderschrijdingen bij onder andere de tandheelkundige zorg (23,4 miljoen euro) en de geriatrische revalidatiezorg (17,4 miljoen euro). De onderschrijdingen zijn structureel verwerkt. Op basis van de verwachte instroom bij medisch-specialistische vervolgopleidingen, wordt de raming neerwaarts bijgesteld met 154,7 miljoen euro binnen de meerjarenperiode en structureel met 10,7 miljoen euro.

Actualisatie Zvw akkoordsectoren

Op basis van Q2-cijfers van het Zorginstituut en de NZa worden de geraamde zorguitgaven voor de akkoordsectoren in 2026 bijgesteld met per saldo 6,5 miljoen euro. Er zijn onderschrijdingen in de wijkverpleging (336,3 miljoen euro), huisartsenzorg (9,1 miljoen euro) en in de multidisciplinaire zorg (9 miljoen euro).

Correctie overschrijding IZA transformatiemiddelen

De uitgaven van de Integraal Zorgakkoord (IZA)-transformatiemiddelen zijn geactualiseerd op basis van de meest recente verwachtingen van Zorgverzekeraars Nederland. Het totaalbedrag aan transformatiemiddelen is gelimiteerd en blijft gelijk, maar in eerdere jaren (niet zichtbaar in deze begroting) zijn de uitgaven hoger gebleken. Daarom worden de uitgaven in 2028 nu met 128,9 miljoen euro neerwaarts bijgesteld.

Vrijval risicoreservering kostenonderzoek

De implementatie van het kostenonderzoek naar het aanhouden van eigen vermogen in de Wlz-tarieven is uitgesteld naar 2028, waarmee de reservering in 2027 niet meer nodig is. In 2027 wordt de reservering ingezet voor de alternatieve invulling van de taakstelling bestuurlijk akkoord Wlz en het schrappen van tariefmaatregelen; het restant van 51 miljoen euro valt vrij.

Overige meevallers

Er valt 3,4 miljoen euro vrij aan niet benodigde middelen voor scheiden wonen en zorg in 2026. Daarnaast is er als gevolg van de overgang naar de budgetbesteding van de SEH 7,2 miljoen euro minder nodig in 2027.

Tegenvallers

Actualisatie Zvw akkoordsectoren

Op basis van Q2-cijfers van het Zorginstituut en de NZa worden de geraamde zorguitgaven voor de akkoordsectoren in 2026 bijgesteld met in totaal 6,5 miljoen euro. Er zijn overschrijdingen in de geestelijke gezondheidszorg (238,8 miljoen euro) en in de medisch-specialistische zorg (122,1 miljoen euro).

Actualisatie Zvw niet-akkoordsectoren

Op basis van Q2-cijfers van het Zorginstituut en de NZa worden de geraamde zorguitgaven voor de niet-akkoordsectoren in 2026 opwaarts bijgesteld met per saldo 150,4 miljoen euro en structureel neerwaarts bijgesteld met per saldo 28,8 miljoen euro. De totale overschrijding is in 2026 250,5 miljoen euro en structureel 82,1 miljoen euro. In 2026 vinden de grootste overschrijdingen plaats in de overige curatieve zorg (55,7 miljoen euro), de grensoverschrijdende zorg (48,1 miljoen euro), de paramedische zorg (45,3 miljoen euro), en de hulpmiddelen (32,3 miljoen euro).

Correctie beschikbaarheidsbijdrage medische vervolgopleidingen

Bij de eerste suppletoire begroting is per abuis een verkeerde reeks geboekt bij de medische vervolgopleidingen. Deze wordt hiermee gecorrigeerd. De raming voor de beschikbaarheidsbijdrage medische vervolgopleidingen wordt opgehoogd met 48,0 miljoen euro in 2026 en 8,0 miljoen euro structureel vanaf 2027.

Actualisatie Wlz kader

De raming van de uitgaven binnen het kader van de Wet langdurige zorg (Wlz) is geactualiseerd op basis van de julibrief van de NZa. Deze uitgaven vallen 29,8 miljoen euro hoger uit ten opzichte van de 1^e suppletoire begroting. Daarnaast heeft de NZa de logeertarieven vanaf 2027 verhoogd (3,5 miljoen euro structureel).

Intensiveringen

Alternatieve invulling CA-taakstelling bestuurlijk akkoord Wlz 2027

De taakstelling uit het coalitieakkoord om de uitgavengroei in de Wlz te beperken via bestuurlijke akkoorden is voor 2027 alternatief ingevuld. Om via een zorgvuldig proces bestuurlijke afspraken te maken is meer tijd nodig, waardoor de taakstelling via bestuurlijke akkoorden ingaat per 2028.

Schrappen tariefmaatregelen gehandicaptenzorg en langdurige ggz

De drie tariefmaatregelen in de gehandicaptenzorg en langdurige ggz (Meerjarig contracteren, Behandeling Wlz en Opschalen digitale zorg) zijn door het kabinet teruggetrokken. De financiële opgave vanaf 2028 die hieruit voortvloeit wordt betrokken bij de invulling van de taakstelling uit het coalitieakkoord voor Bestuurlijk akkoord Wlz.

Uitstel van verhoging eigen risico met 60 euro naar 2028

De verhoging van het eigen risico met 60 euro wordt met een jaar uitgesteld. De netto zorguitgaven stijgen hierdoor met 1 miljard euro in 2027. Dit betreft 613 miljoen euro aan extra uitgaven door een verminderd remgeld-effect. Daarnaast dalen de ontvangsten uit het eigen risico dalen met 436,5 miljoen euro.

Ombuigingen

Ophogen CA-taakstelling bestuurlijk akkoord Wlz

De drie tariefmaatregelen in de gehandicaptenzorg en langdurige ggz (Meerjarig contracteren, Behandeling Wlz en Opschalen digitale zorg) zijn door het kabinet teruggetrokken. De financiële opgave die hieruit voortvloeit wordt betrokken bij de invulling van de taakstelling uit het coalitieakkoord voor Bestuurlijk akkoord Wlz.

Opleidingsplekken gezondheidszorgpsychologen

In de kabinetsreactie op het capaciteitsplan 2027-2030, waarin het Capaciteitsorgaan een advies uitbrengt over het aantal beschikbaar te stellen opleidingsplekken voor een groot aantal (medische) vervolgopleidingen en een aantal initiële opleidingen, is de keuze gemaakt om niet het volledige aantal geadviseerde opleidingsplekken voor GZ-psychologen over te nemen. Hierdoor ontstaat budgettaire ruimte van cumulatief 66,1 miljoen euro binnen de begrotingsperiode en 7,9 miljoen euro structureel vanaf 2032.

Uitstel kostenonderzoek NZa

De implementatie van het kostenonderzoek naar het aanhouden van eigen vermogen in de Wlz-tarieven is uitgesteld naar 2028. De reservering die hiervoor beschikbaar was voor het jaar 2027 is hierdoor niet meer nodig. Deze fungeert als alternatieve dekking voor het niet doorgaan in 2027 van de CA-taakstelling bestuurlijke akkoorden Wlz en het terugdraaien van de tariefmaatregelen in de gehandicaptenzorg en langdurige ggz in 2027.

Overige ombuigingen

Er is minder uitvoeringsbudget nodig dan voorzien voor de implementatie van de inkomens- en vermogensafhankelijke eigen bijdrage in de Wmo 2015 (-9,5 miljoen euro structureel). Daarnaast is een deel van de gereserveerde middelen voor volume indexatie van Beschermd Wonen niet langer nodig en wordt deze ingezet voor andere problematiek op de VWS-begroting (-7,3 miljoen euro in 2026 en – 0,7 miljoen euro structureel).

Overboekingen met andere begrotingen

Overheveling middelen strategisch opleiden MSZ

De 247,3 miljoen euro die structureel beschikbaar is voor strategisch opleiden in de medisch-specialistische zorg wordt vanaf 2027 overgeheveld naar de premiegefinancierde zorguitgaven. Ziekenhuizen en verzekeraars kunnen voortaan in de contractering afspraken maken over de benodigde

bij- en nascholing. Hiermee wordt de verantwoordelijkheid voor opleiden weer bij het veld gelegd, conform de aanbevelingen uit de Periodieke rapportage arbeidsmarkt en opleidingen zorg en welzijn 2016-2024²³.

Doorbraakmiddelen sociaal domein

In het Aanvullend Zorg- en Welzijnsakkoord (AZWA) is 100 miljoen euro in 2027 en 2028 beschikbaar gesteld voor impactvolle transformaties in het sociaal domein. Deze doorbraakmiddelen worden vanuit de premiegefinancierde zorguitgaven overgeheveld naar de VWS-begroting.

Overheveling middelen opleiden in de wijkverpleging

De 60 miljoen euro die structureel beschikbaar is voor een bijdrage in de werkgeverskosten voor opleiden in de wijkverpleging worden vanaf 2028 overgeheveld naar de premiegefinancierde zorguitgaven. Zorgaanbieders en verzekeraars kunnen vanaf 2028 in de contractering afspraken maken over de benodigde bekostiging van het opleiden in de wijkverpleging. Hiermee wordt de verantwoordelijkheid voor opleiden weer bij het veld gelegd, conform de aanbevelingen uit de Periodieke rapportage arbeidsmarkt en opleidingen zorg en welzijn 2016-2024²³.

Volume en LPO reservering Wmo Beschermd Wonen

Dit betreft een overboeking van 79,5 miljoen euro in 2027, oplopend tot 435,3 miljoen euro in 2031, van de premiegefinancierde zorguitgaven naar het accreshoofdstuk van het gemeentefonds. De gereserveerde middelen voor volumegroei en LPO-bijstellingen van Beschermd Wonen worden hiermee verplaatst naar het accreshoofdstuk. Hierdoor vindt de indexatie van Beschermd Wonen vanaf 2027 plaats conform de accressystematiek van het gemeentefonds en niet meer vanaf de VWS-begroting.

Overige overboekingen met andere begrotingen

De overige overboekingen betreffen een overheveling van cumulatief 14,3 miljoen euro aan transformatiemiddelen naar de VWS-begroting en een overheveling van 5 miljoen euro in 2027 naar de OCW begroting voor de verlenging van de regeling bijzondere bekostiging voor leerlingen met een ernstige meervoudige beperking (EMB-regeling).

Kadercorrecties

Actualisatie loon- en prijsontwikkeling o.b.v. MEV

De ramingen voor loon- en prijsontwikkeling zijn vanaf 2027 geactualiseerd op basis van de Macro Economische Verkenning (MEV) van het CPB.

Correctie op verwerking MLT 2027-2031

In verband met een correctie op de verwerking van de MLT 2027-2031 is met name de groeiruimte bijgesteld.

Technisch

Er zijn budgetneutrale schuiven verwerkt binnen de premiegefinancierde middelen.

²³ SEO (2025), Periodieke rapportage arbeidsmarkt- en opleidingsbeleid 2016-2024. [Periodieke rapportage Arbeidsmarkt en opleidingen zorg en welzijn 2016-2024 | Rijksoverheid.nl](#)

Ontvangsten

Tegenvallers

Actualisatie eigen bijdragen Wlz

De geraamde eigen bijdragen Wlz zijn op basis van de meest recente informatie van het Zorginstituut geactualiseerd. Dit leidt tot een tegenvaller oplopend tot 8,5 miljoen euro structureel.

Actualisatie Zvw eigen risico

De raming voor het eigen risico is geactualiseerd op basis van de actualisatie van de Zvw-uitgaven.

Intensiveringen

Uitstel van verhoging eigen risico met 60 euro naar 2028

De verhoging van het eigen risico met 60 euro wordt met een jaar uitgesteld. De netto zorguitgaven stijgen hierdoor met 1 miljard euro in 2027. De ontvangsten uit het eigen risico dalen met 436,5 miljoen euro. Daarnaast betreft dit 613 miljoen euro aan extra uitgaven door een verminderd remgeldeffect.

Kadercorrecties

Actualisatie eigen bijdragen Wlz o.b.v. MEV

De raming van de eigen bijdragen in de Wlz is geactualiseerd op basis van de Macro Economische Verkenning (MEV) van het CPB.

Actualisatie eigen risico Zvw o.b.v. MEV

De raming van het eigen risico in de Zvw is geactualiseerd op basis van de Macro Economische Verkenning (MEV) van het CPB.

Correctie op verwerking MLT 2027-2031

In verband met een correctie op de verwerking van de MLT 2027-2031 is het eigen risico beperkt bijgesteld.

Gemeentefonds en Provinciefonds (inclusief accres)

Gemeentefonds

GEMEENTEFONDS: UITGAVEN						
In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Stand Voorjaarsnota	47.961	47.518	44.977	43.849	43.735	43.676
<i>Overboekingen met andere begrotingen</i>	355	2.438	2.222	2.171	2.169	2.169
Overboeking ruimte onder plafond BCF	191					
Wetsvoorstel Versterking Regie Volkshuisvesting	66	59	59	59	59	59
Kind- en gezinsbescherming	18	17				
DU Spreidingswet	15					
Kosten gebruik BRP	- 11					
DU IBO Problematische schulden		20	20	20	20	20
DU Openbare Bibliotheken		62				
DU Regeling heroïnebehandeling		14				
Overboeking accrestranche 2027		2.166	2.042	1.989	1.987	1.987
Overboeking accrestranche 2027 IU Beschermd wonen		95	95	95	95	95
Overige overboekingen met andere begrotingen	75	5	7	9	9	8
Stand Miljoenennota	48.316	49.956	47.200	46.020	45.905	45.845

Uitgaven

Overboekingen met andere begrotingen

Overboeking ruimte onder plafond BCF

Het Btw-compensatiefonds (BCF) kent een jaarlijks plafond. Wanneer er aan het eind van het jaar minder gedeclareerd is dan het vastgestelde plafond, dan wordt het restant toegevoegd (dan wel onttrokken in het geval van een overschrijding) aan het gemeentefonds. Dit betreft de voorlopige afrekening van de ruimte onder het plafond.

Wetsvoorstel Versterking Regie Volkshuisvesting

Dit betreft een overboeking van jaarlijks 56 miljoen euro structureel vanaf 2026 van het ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening (VRO) en een overboeking van 10 miljoen euro in 2026 en structureel 3 miljoen euro vanaf 2027 van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS). Er worden middelen overgeheveld naar de algemene uitkering van het gemeentefonds voor de extra werkzaamheden die de medeoverheden op basis van het nog in werking te treden wetsvoorstel Versterking regie volkshuisvesting (WVRV) in verband met het Wmo-beleidsplan krijgen

Kind- en gezinsbescherming

Dit betreft een overboeking van 18 miljoen euro in 2026 en 17 miljoen euro in 2027 van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS). Gemeenten ontvangen tijdelijk extra middelen om de vernieuwde aanpak van kind- en gezinsbescherming te bestendigen en te verbreden naar alle regio's. De middelen worden toegevoegd aan de reeds bestaande decentralisatie-uitkering Vrouwenopvang.

Decentralisatie-uitkering Spreidingswet

Dit betreft een overboeking van incidenteel 15 miljoen euro in 2026 van de begroting van Asiel en Migratie (AenM) voor de decentralisatie-uitkering (DU) Spreidingswet. Door de Spreidingswet hebben gemeenten een nieuwe taak gekregen bij het realiseren van opvangplekken.

Kosten gebruik BRP

Dit betreffen twee overboekingen van cumulatief 11 miljoen euro in 2026 van het gemeentefonds naar het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) voor de kosten van het gebruik van de Basisregistratie Personen (BRP). Dit betreft zowel de naheffing over de bijdragen voor het gebruik van gemeenten van de BRP in 2025 (3 miljoen euro), als de extra bijdragen van gemeenten voor het gebruik in 2026 (8 miljoen euro).

Decentralisatie-uitkering IBO Problematische schulden

Dit betreft een overboeking van jaarlijks 20 miljoen euro structureel vanaf 2027 van het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW). De middelen worden aan gemeenten beschikbaar gesteld middels een decentralisatie-uitkering voor vroegsignalering. Deze maatregel komt voort uit het IBO Problematische schulden (2024). Het kabinet heeft vroegsignalering ingevoerd om problematische schulden in een zo vroeg mogelijk stadium aan te pakken. Partijen voeren verbetermaatregelen door met als doel om het bereik van de doelgroep te verdubbelen en de ongewenste uitval van de deelnemende doelgroep te halveren. Reden is dat de doorontwikkeling van vroegsignalering vanuit de wetsevaluatie een impuls te geven om vroegsignalering nog beter in te richten.

Decentralisatie-uitkering Openbare bibliotheken

Dit betreft een overboeking van incidenteel 62 miljoen euro in 2027 van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW). De middelen worden aan gemeenten beschikbaar gesteld middels een decentralisatie-uitkering voor openbare bibliotheken. De gemeenten ontvangen deze middelen vanwege de gewijzigde Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen (Wsob). Deze wet verplicht gemeenten te zorgen voor toegankelijke bibliotheekvoorzieningen binnen redelijke afstand voor inwoners.

Decentralisatie-uitkering Regeling heroïnebehandeling

Dit betreft een overboeking van incidenteel 14 miljoen euro in 2027 van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS). Deze middelen worden door VWS overgeheveld voor de Regeling heroïnebehandeling. Zestien gemeenten ontvangen een bijdrage voor de behandeling van langdurig opiaatverslaafden, voor wie behandeling met methadon onvoldoende resultaat biedt, met medische heroïne. De regeling richt zich op het helpen van verslaafden, zowel op lichamelijk als geestelijk gebied.

Overboeking accrestranche 2027

Op basis van de geactualiseerde bbp-cijfers wordt de accrestranche 2027 overgeheveld naar het gemeentefonds. Dit betreft het volumedeel en het prijsdeel.

Overboeking accrestranche 2027 IU Beschermd wonen

Vanaf 2027 vindt de indexatie van de integratie-uitkering (IU) Beschermd wonen plaats conform de accressystematiek van het gemeentefonds en niet meer vanaf de VWS-begroting. Op basis van de geactualiseerde bbp-ontwikkeling wordt de accrestranche 2027 voor de IU Beschermd wonen overgeheveld naar het gemeentefonds.

Overige overboekingen met andere begrotingen

Naast de hiervoor toegelichte overboekingen zijn er diverse kleinere overboekingen vanuit andere begrotingshoofdstukken met een totaal van 75 miljoen euro in 2026, aflopend tot 8 miljoen euro structureel vanaf 2031.

Ontvangsten

Er zijn geen ontvangsten op de begroting van het Gemeentefonds.

Provinciefonds

PROVINCIEFONDS: UITGAVEN						
In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Stand Voorjaarsnota	3.970	3.810	3.783	3.688	3.487	3.455
<i>Overboekingen met andere begrotingen</i>	329	260	259	224	203	189
Overboeking ruimte onder plafond BCF	169					
DU Eco-regeling (ANLb)	50					
DU Wetsvoorstel Versterking Regie Volkshuisvesting	18	18	18	18	18	18
DU SNL Natuurbeheer	16					
DU Spreidingswet	13					
DU Pilots toekomstbestendige bedrijventerreinen	12					
DU Agrarisch natuur- en landschapsbeheer (ANLb)		30	30			
DU Netcongestie		10	10	10	10	
Overboeking accrestranche 2027		192	191	185	174	172
Overige overboekingen met andere begrotingen	52	10	10	12	1	- 1
<i>Technisch</i>	0	0	0	0	0	0
Technisch	0	0	0	0	0	0
Stand Miljoenennota	4.299	4.070	4.042	3.912	3.690	3.644

Uitgaven

Overboekingen met andere begrotingen

Overboeking ruimte onder plafond BCF

Het Btw-compensatiefonds (BCF) kent een jaarlijks plafond. Wanneer er aan het eind van het jaar minder gedeclareerd is dan het vastgestelde plafond, dan wordt het restant toegevoegd (dan wel onttrokken in het geval van een overschrijding) aan het gemeentefonds. Dit betreft de voorlopige afrekening van de ruimte onder het plafond.

Decentralisatie-uitkering Eco-regeling (ANLb)

Dit betreft een overboeking van incidenteel 50 miljoen euro in 2026 van het ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur (LVVN). De middelen worden aan provincies beschikbaar gesteld middels een decentralisatie-uitkering (DU) voor de Eco-regeling (ANLb). Met deze overboeking worden provincies gecompenseerd voor middelen die binnen het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) zijn verschoven van het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb) naar de Eco-regeling van LVVN. De verdeling van de middelen over de provincies sluit aan bij de bestaande provinciale verdeling van het Nationaal Strategisch Plan.

Decentralisatie-uitkering Wetsvoorstel Versterking Regie Volkshuisvesting

Dit betreft een overboeking van jaarlijks 18 miljoen euro structureel vanaf 2026 van het ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening (VRO). De middelen worden aan provincies beschikbaar gesteld middels een decentralisatie-uitkering voor de extra werkzaamheden die de medeoverheden op basis van het nog in werking te treden wetsvoorstel Versterking regie volkshuisvesting (WVRV) krijgen.

Decentralisatie-uitkering SNL Natuurbeheer

Dit betreft een overboeking van incidenteel 16 miljoen euro in 2026 van het ministerie van LVVN. De middelen worden aan provincies beschikbaar gesteld middels een decentralisatie-uitkering voor het Subsidiestelsel

Natuur en Landschapsbeheer (SNL). Provincies ontvangen extra middelen vanwege hogere kosten voor natuur- en landschapsbeheer binnen het Subsidiestelsel Natuur en Landschapsbeheer.

Decentralisatie-uitkering Spreidingswet

Dit betreft een overboeking van incidenteel 13 miljoen euro in 2026 van de begroting van Asiel en Migratie (AenM) voor de decentralisatie-uitkering Spreidingswet. Door de Spreidingswet hebben provincies een nieuwe taak gekregen bij het realiseren van opvangplekken.

Decentralisatie-uitkering Pilots toekomstbestendige bedrijventerreinen

Dit betreft een overboeking van incidenteel 12 miljoen euro in 2026 van het ministerie van Economische Zaken en Klimaat (EZK). De middelen worden aan provincies beschikbaar gesteld middels een decentralisatie-uitkering voor pilots op het gebied van het toekomstbestendig maken en houden van bedrijventerreinen. EZK stelt de middelen beschikbaar voor pilots die bedrijventerreinen duurzamer, efficiënter en toekomstbestendig maken en houden.

Decentralisatie-uitkering Agrarisch natuur- en landschapsbeheer (ANLb)

Dit betreft een overboeking van incidenteel 30 miljoen euro in 2027 en 2028 van LVVN. De middelen worden aan provincies beschikbaar gesteld middels een decentralisatie-uitkering voor het Agrarisch natuur- en landschapsbeheer (ANLb). Met de Voorjaarsbesluitvorming 2025 heeft kabinet-Schoof structureel 200 miljoen euro per jaar beschikbaar gesteld voor een stapsgewijze uitbreiding van het Agrarisch Natuurbeheer. Hierdoor wordt het Agrarisch Natuurbeheer in 2027 uitgebreid met 20.000 hectare.

Decentralisatie-uitkering Netcongestie

Dit betreft een overboeking van jaarlijks 10 miljoen euro in 2027 tot en met 2030 van de begroting van Klimaat en Groene Groei (KGG). De middelen worden aan provincies beschikbaar gesteld middels een decentralisatie-uitkering voor de aanpak van netcongestie. Provincies ontvangen extra middelen voor taken op het gebied van klimaat en energie, zoals het aanpakken van netcongestie, energievisies en integraal programmeren.

Overboeking accrestranche 2027

Op basis van de geactualiseerde bbp-cijfers wordt de accrestranche 2027 overgeheveld naar het provinciefonds. Dit betreft het volumedeel en het prijsdeel.

Overige overboekingen met andere begrotingen

Naast de hiervoor toegelichte overboekingen zijn er diverse kleinere overboekingen vanuit andere begrotingshoofdstukken met een totaal van 52 miljoen euro in 2026, aflopend tot minus 1 miljoen euro structureel in 2031.

Technisch

Vanwege een stabiele overgang naar het nieuwe verdeelmodel van het provinciefonds worden middelen voor het op peil houden en verbeteren van het OV-aanbod en de middelen voor Voorkomen tariefstijging regionaal OV-tarief overgeheveld van de algemene uitkering naar de decentralisatie-uitkering. Verder worden de middelen voor de Friese taal voortaan via een decentralisatie-uitkering aan de provincie Friesland verstrekt in plaats van via de algemene uitkering.

Ontvangsten

Er zijn geen ontvangsten op de begroting van het Provinciefonds.

Accres gemeentefonds

ACCRES GEMEENTEFONDS: UITGAVEN						
In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Stand Voorjaarsnota	654	2.793	4.982	6.920	9.611	11.839
<i>Generaal dossier</i>		3	8	63	73	80
Bijstelling volume accres		3	8	63	73	80
<i>Overboekingen met andere begrotingen</i>	0	- 2.182	- 1.968	- 1.835	- 1.732	- 1.647
Overboeking middelen volumegroei en LPO-bijstelling Wmo Beschermd wonen	0	79	168	249	350	435
Overboeking accrestranche 2027		- 2.166	- 2.042	- 1.989	- 1.987	- 1.987
Overboeking accrestranche 2027 IU Beschermd wonen		- 95	- 95	- 95	- 95	- 95
<i>Kadercorrecties</i>		316	313	324	342	361
Bijstelling prijs accres		300	293	298	310	321
Bijstelling prijs accres IU Beschermd wonen		15	20	27	32	39
<i>Technisch</i>	- 654	- 495	- 513	- 514	- 514	- 514
Bijstelling en afrekening BCF	- 654	- 495	- 513	- 514	- 514	- 514
Stand Miljoenennota	0	435	2.822	4.958	7.780	10.119

Uitgaven

Generaal dossier

Bijstelling volume accres

Het accres is bijgesteld op basis van de bbp-cijfers uit de MEV-ramingen van het CPB. De getoonde bedragen zijn inclusief het accres voor het Btw-compensatiefonds en betreffen het volume deel. Zie bijlage 7: *Accres gemeentefonds en provinciefonds* voor meer toelichting op de accresontwikkeling.

Overboekingen met andere begrotingen

Overboeking middelen volumegroei en LPO-bijstelling Wmo Beschermd wonen

Dit betreft een overboeking van 79 miljoen euro in 2027, oplopend tot 435 miljoen euro in 2031, van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) naar het accreshoofdstuk van het gemeentefonds. De gereserveerde middelen voor volumegroei en loon- en prijsbijstellingen (LPO-bijstelling) van de integratie-uitkering Beschermd wonen worden hiermee verplaatst naar het accreshoofdstuk. Hierdoor vindt de indexatie van Beschermd wonen vanaf 2027 plaats conform de accessystematiek van het gemeentefonds en niet meer vanaf de VWS-begroting.

Overboeking accrestranche 2027

Op basis van de geactualiseerde bbp-ontwikkeling wordt accrestranche 2027 overgeheveld naar het gemeentefonds. In het voorjaar wordt de tranche 2027 definitief.

Overboeking accrestranche 2027 IU Beschermd wonen

Vanaf 2027 vindt de indexatie van de integratie uitkering (IU) Beschermd wonen plaats conform de accessystematiek van het gemeentefonds en niet meer vanaf de VWS-begroting. Op basis van de geactualiseerde bbp-ontwikkeling wordt de accrestranche 2027 voor de IU Beschermd wonen overgeheveld naar het gemeentefonds.

Kadercorrecties

Bijstelling prijs accres

Het accres is bijgesteld op basis van de bbp-cijfers uit de MEV-ramingen van het CPB. De getoonde bedragen zijn inclusief het accres voor het Btw-compensatiefonds en betreffen het prijs deel. Zie bijlage 7: *Accres gemeentefonds en provinciefonds* voor meer toelichting op de accresontwikkeling.

Bijstelling prijs accres IU Beschermd wonen

Het prijs accres IU Beschermd wonen is bijgesteld op basis van de bbp-cijfers uit de MEV-ramingen van het CPB. Omdat bij de overboeking van de VWS-begroting naar het accreshoofdstuk van het gemeentefonds de verdeling tussen het prijs- en volumedeel niet volledig duidelijk was, is de bijstelling van het accres volledig als kadercorrectie verwerkt.

Technisch

Bijstelling en afrekening BCF

Het Btw-compensatiefonds (BCF) kent een jaarlijks plafond. Wanneer er aan het eind van het jaar minder gedeclareerd is dan het vastgestelde plafond, dan wordt het restant naar rato toegevoegd (dan wel onttrokken in het geval van een overschrijding) aan het provinciefonds en gemeentefonds. Dit betreft de voorlopige afrekening van de ruimte onder het plafond. Tevens is de reservering voor de ramingsbijstelling van het BCF gewijzigd op basis van cijfers van de Belastingdienst.

Ontvangsten

Er zijn geen ontvangsten op de begroting van het Accres gemeentefonds.

Accres provinciefonds

ACCRES PROVINCIEFONDS: UITGAVEN						
In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Stand Voorjaarsnota	181	366	579	760	979	1.165
<i>Generaal dossier</i>	0	1	3	8	8	8
Bijstelling volume accres	0	1	3	8	8	8
<i>Overboekingen met andere begrotingen</i>		– 192	– 191	– 185	– 174	– 172
Overboeking accrestranche 2027		– 192	– 191	– 185	– 174	– 172
<i>Kadercorrecties</i>	0	29	32	32	31	31
Bijstelling prijs accres	0	29	32	32	31	31
<i>Technisch</i>	– 181	– 32	– 34	– 34	– 34	– 34
Bijstelling en afrekening BCF	– 181	– 32	– 34	– 34	– 34	– 34
Stand Miljoenennota	0	172	388	580	810	997

Uitgaven

Generaal dossier

Bijstelling volume accres

Het accres is bijgesteld op basis van de bbp-cijfers uit de MEV-ramingen van het CPB. De getoonde bedragen zijn inclusief het accres voor het Btw-compensatiefonds en betreffen het volume deel. Zie bijlage 7: *Accres gemeentefonds en provinciefonds* voor meer toelichting op de accresontwikkeling.

Overboekingen met andere begrotingen

Overboeking accrestranche 2027

Op basis van de geactualiseerde bbp-ontwikkeling wordt accrestranche 2027 overgeheveld naar het provinciefonds. In het voorjaar wordt de tranche 2027 definitief.

Kadercorrecties

Bijstelling prijs accres

Het accres is bijgesteld op basis van de bbp-cijfers uit de MEV-ramingen van het CPB. De getoonde bedragen zijn inclusief het accres voor het Btw-compensatiefonds en betreffen het prijs deel. Zie bijlage 7: *Accres gemeentefonds en provinciefonds* voor meer toelichting op de accresontwikkeling.

Technisch

Bijstelling en afrekening BCF

Het Btw-compensatiefonds (BCF) kent een jaarlijks plafond. Wanneer er aan het eind van het jaar minder gedeclareerd is dan het vastgestelde plafond, dan wordt het restant naar rato toegevoegd (dan wel onttrokken in het geval van een overschrijding) aan het provinciefonds en gemeentefonds. Dit betreft de voorlopige afrekening van de ruimte onder het plafond. Tevens is de reservering voor de ramingsbijstelling van het BCF gewijzigd op basis van cijfers van de Belastingdienst.

Ontvangsten

Er zijn geen ontvangsten op de begroting van het Accres provinciefonds.

Prijsbijstelling

PRIJSBIJSTELLING: UITGAVEN						
In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Stand Voorjaarsnota	0	1.316	2.997	4.461	6.211	6.760
<i>Ombuigingen</i>		– 34	– 96	– 128	– 110	– 129
Inhouden prijsindexatie tranches 2027 en 2028 over coalitieakkoordmiddelen		– 34	– 96	– 128	– 110	– 129
<i>Overboekingen met andere begrotingen</i>		187	439	679	932	1.192
EU-afdrachten		187	439	679	932	1.192
<i>Kadercorrecties</i>		366	367	361	363	329
Prijsontwikkeling		366	367	361	363	329
<i>Niet-kaderrelevant</i>		130	291	425	572	723
Actualisatie invoerrechten		0	0	1	1	1
EU-afdrachten		129	264	397	543	694
Prijsontwikkeling		1	26	27	27	28
Stand Miljoenennota	0	1.964	3.998	5.797	7.967	8.874

Uitgaven

Ombuigingen

Inhouden prijsindexatie tranches 2027 en 2028 over coalitieakkoordmiddelen

De loon- en prijsbijstelling tranches 2027 en 2028 over coalitieakkoordmiddelen worden ingehouden. In deze tabel wordt alleen de prijsbijstelling getoond, zie voor de loonbijstelling ook de verticale toelichting Arbeidsvoorwaarden.

Overboekingen met andere begrotingen

EU-afdrachten

Dit betreft een overboeking van de prijsoploop van EU-afdrachten en invoerrechten vanaf de begroting van Buitenlandse Zaken. De prijsoploop wordt voortaan separaat gepresenteerd om het verloop van de EU-afdrachten beter inzichtelijk te maken waarmee de vergelijkbaarheid met andere begrotingen wordt vergroot. Dit betreft alleen een wijziging van presentatiewijze en heeft dus geen effect op de totale omvang van de EU-afdrachten. Het niet-kaderrelevante deel van de EU-afdrachten staat onder het kopje '*niet-kaderrelevant*'.

Kadercorrecties

Prijsontwikkeling

De prijsontwikkeling is opwaarts bijgesteld ten opzichte van de Voorjaarsnota. Deze bijstelling volgt uit de macro-economische prijsontwikkelingen uit de meest recente raming van het Centraal Planbureau. Dit leidt tot hogere verwachte uitgaven voor de prijsbijstelling.

Niet-kaderrelevant

EU-afdrachten

Dit betreft een overboeking van de prijsoploop van EU-afdrachten en invoerrechten vanaf de begroting van Buitenlandse Zaken. De prijsoploop wordt voortaan separaat gepresenteerd om het verloop van de EU-afdrachten beter inzichtelijk te maken waarmee de vergelijkbaarheid met andere

begrotingen wordt vergroot. Dit betreft alleen een wijziging van presentatiewijze en heeft dus geen effect op de totale omvang van de EU-afdrachten. Het kaderrelevante deel van de EU-afdrachten staat onder het kopje *'overboekingen met andere begrotingen'*.

Prijsontwikkeling

De prijsontwikkeling is opwaarts bijgesteld ten opzichte van de Voorjaarsnota. Deze bijstelling volgt uit de macro-economische prijsontwikkelingen uit de meest recente raming van het Centraal Planbureau. Dit leidt tot hogere verwachte uitgaven voor de prijsbijstelling.

Ontvangsten

Er zijn geen ontvangsten op de begroting van de Prijsbijstelling.

Arbeidsvoorwaarden

ARBEIDSVoorwaarden: UITGAVEN						
In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Stand Voorjaarsnota	0	3.635	7.139	10.251	13.679	16.574
<i>Ombuigingen</i>		– 100	– 283	– 378	– 326	– 381
Inhouden loonbijstelling coalitieakkoordmiddelen tranche 2027/2028		– 100	– 283	– 378	– 326	– 381
<i>Kasschuiven</i>	50	– 50				
Kasschuiven	50	– 50				
<i>Kadercorrecties</i>		421	130	133	134	139
Kadercorrecties		421	130	133	134	139
<i>Loonbijstelling</i>	– 50	– 49	– 48	– 48	– 48	– 46
Loonbijstelling	– 50	– 49	– 48	– 48	– 48	– 46
<i>Technisch</i>	0	0	0	0	0	0
Technisch	0	0	0	0	0	0
Stand Miljoenennota	0	3.857	6.938	9.958	13.439	16.286

Uitgaven

Ombuigingen

Inhouden loonbijstelling coalitieakkoordmiddelen tranche 2027/2028

De loon- en prijsbijstelling tranches 2027 en 2028 over coalitieakkoordmiddelen wordt ingehouden. In deze tabel wordt alleen de loonbijstelling getoond, zie voor de prijsbijstelling ook de VT prijsbijstelling.

Kasschuiven

Om de loonbijstelling voor 2026 uit te keren, is een kasschuif van 50 miljoen euro uit 2027 benodigd.

Kadercorrecties

De loonontwikkeling is bijgesteld ten opzichte van de Voorjaarsnota 2026. Deze bijstelling volgt de raming van de ontwikkeling in de lonen en de sociale werkgeverslasten uit de Macro Economische Verkenning (MEV) van het Centraal Planbureau.

Loonbijstelling

Dit betreft een tranche loonbijstelling die is uitgekeerd aan de departementale begrotingen.

Technisch

Er vinden enkele technische herschikkingen plaats zonder effect op de totale reservering.

Ontvangsten

Er zijn geen ontvangsten op de begroting van de Arbeidsvoorwaarden.

Aanvullende Post

AANVULLENDE POST: UITGAVEN						
In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Stand Voorjaarsnota	- 4.984	9.485	21.864	22.946	23.856	29.465
<i>Meevallers</i>						- 179
Bijstelling NAVO-norm o.b.v. CPB raming (bbp)						- 130
Nationaal Versterkingsplan Microchip-Talent						- 49
<i>Ombuigingen</i>	- 18	- 531	- 208	- 382	- 357	- 357
Amendement Dassen zeebodem-onderzoek	- 18					
Inzet Kansrijke Start uit envelop Jeugd en School		- 16	- 51	- 50	- 50	- 51
Inzet envelop innovatie regionale campussen		- 15	- 7	- 7	- 7	- 7
Inzet envelop versterking van gezinnen		- 150	- 150	- 150	- 150	- 150
Inzet envelop woningbouw				- 175	- 150	- 150
Uitstel envelop zorgkosten chronisch zieken naar 2028		- 350				
<i>Kasschuiven</i>	- 167	- 593	211	394	76	78
Langetermijnbeleid Oekraïne	- 29	- 47	64	2	3	7
Aanloopkosten MRB+	- 36				18	18
Klimaat overig	- 41	- 177	73	73	73	
Toeslagen Herstel		- 300		300		
Overige kasschuiven	- 60	- 68	74	20	- 18	53
<i>Overboekingen Aanvullende Post</i>	- 103	- 5.744	- 13.028	- 16.763	- 16.219	- 19.453
Wind op Zee	- 2	- 5	- 50	- 67	- 49	- 108
(Nationale) veiligheid		- 300	- 400	- 500	- 600	- 600
Beheer en onderhoud van infrastructuur en ontsluiting woningbouw						- 1.100
Dienst Justitiële Inrichtingen (DJI)		- 45	- 60	- 60	- 60	- 60
Innovatie regionale campussen		- 85	- 93	- 93	- 93	- 93
Investerings in betaalbare woningen				- 825	- 850	- 850
Jeugd en School		- 34	- 99	- 100	- 100	- 99
Media		- 50	- 50	- 50	- 50	- 50
Medische preventie		- 33	- 35	- 35	- 35	- 35
Militaire Oekraïne steun		- 2.035	- 2.403	- 2.418		
NAVO-norm defensie 2,8% in 2030 en 3,5% in 2035		- 600	- 4.266	- 6.100	- 9.934	- 11.714
Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid (NPLV)				- 135	- 135	- 135
Niet-militaire Oekraïne steun		- 231	- 321	- 326		
Niet-militaire Oekraïne steun (Nota van Wijziging)			- 89	- 89		
Onderwijs		- 769	- 937	- 988	- 1.039	- 1.053
Onderwijs (Nota van Wijziging)		- 188	- 187	- 188	- 188	- 188
Ontwikkelingssamenwerking		- 12	- 317	- 257	- 442	- 56
Ontwikkelingssamenwerking (Nota van Wijziging)						- 202
Openstelling SDE++ 2027 t/m 2030					- 7	- 91
Opvang Oekraïense ontheemden			- 776	- 1.446	- 228	
Postennetwerk		- 33	- 33	- 32	- 30	- 29
Prioritaire infrastructuurprojecten			- 750	- 750		
Rechtsstaat		- 20	- 45	- 40	- 55	- 55
Sport		- 33	- 50	- 50	- 50	- 50
Stikstofmaatregelen		- 750	- 1.625	- 1.950	- 2.075	- 2.650
Versterken wijken en buurten		- 40	- 20	- 20		
Versterking van gezinnen		- 150	- 150	- 150	- 150	- 150
Vroegsignalering		- 20	- 20	- 20	- 20	- 20
Overig	- 101	- 309	- 253	- 74	- 29	- 66

In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
<i>In=uittaakstelling</i>		– 1.483	– 1.500			
Aanvullende onderuitputting		– 1.483	– 1.500			
<i>Technisch</i>	0	0	0	0	0	0
Technisch	0	0	0	0	0	0
<i>Niet-kaderrelevant</i>		– 400	– 300			
Niet-kaderrelevante onderuitputting		– 400	– 300			
<i>Niet-EMU-saldorelevant</i>			– 39			
Bijstelling reservering NII naar aanleiding van bijgestelde verkoopopbrengsten TenneT Duitsland			– 39			
Stand Miljoenennota	– 5.271	735	7.000	6.195	7.356	9.555

Uitgaven

Meevallers

Bijstelling NAVO-norm o.b.v. CPB raming (bbp)

De raming van het bruto binnenlands product is neerwaarts bijgesteld. Hierdoor is minder budget nodig om te voldoen aan de NAVO-norm. De uitgaven worden neerwaarts bijgesteld met 130 miljoen euro in 2031, oplopend tot 150 miljoen euro in 2035.

Nationaal Versterkingsplan Microchip-Talent

Met het oog op de verwachte toename van het aantal internationale (techniek)studenten in het kader van de stimulering van talent voor de microchipindustrie, is er vanaf 2031 jaarlijks 80 miljoen euro structureel gereserveerd voor onderwijsbekostiging en studiefinanciering. Op basis van de opgestelde plannen en de meest recente ramingen resteert structureel 41 miljoen euro.

Ombuigingen

Amendement Dassen zeebodem-onderzoek

Het amendement Dassen (36915-XII-7) voor zeebodemonderzoek wordt gedekt uit het budget voor digitale veiligheid op de Aanvullende Post.

Inzet Kansrijke Start uit envelop Jeugd en School

De middelen uit de envelop Jeugd en School worden voor 16 miljoen euro in 2027 oplopend tot 52 miljoen euro structureel ingezet voor de intensivering in Kansrijke Start.

Inzet envelop innovatie regionale campussen

Binnen de meerjarenperiode wordt cumulatief 42 miljoen euro van de CA-reservering innovatie regionale campussen ingezet ter gedeeltelijke dekking van de NADI.

Inzet envelop versterking van gezinnen

De eerste tranche 2027 van de envelop 'versterking van gezinnen' wordt gehalveerd.

Inzet envelop woningbouw

Ter dekking van de Anti Tax Avoidance Directive (ATAD) vrijstelling voor woningcorporaties wordt een deel van de Aanvullende Post-reservering voor woningbouw ingezet.

Uitstel envelop zorgkosten chronisch zieken naar 2028

Aangezien de verhoging van het eigen risico met 60 euro een jaar wordt uitgesteld, wordt de inzet van de envelop voor zorgkosten van chronisch zieken ook een jaar uitgesteld.

Kasschuiven

Langetermijnbeleid Oekraïne

Omdat het langetermijnbeleid voor Oekraïense ontheemden nog wordt uitgewerkt, schuiven de middelen die hiervoor gereserveerd zijn naar achter.

Aanloopkosten MRB+

Het stelsel van autobelastingen verandert de komende jaren aanzienlijk. De hervorming is echter uitgesteld. Hierdoor worden er in 2026 geen kosten gemaakt, maar verschuiven deze naar latere jaren. Door deze kasschuif zijn er in 2030 en 2031 genoeg middelen beschikbaar.

Klimaat overig

Op de AP staan middelen gereserveerd voor klimaatbeleid. In afwachting van de uitwerking hiervan is het kasritme geactualiseerd.

Toeslagen Herstel

Er wordt 300 miljoen euro voor Toeslagen Herstel verschoven van 2027 naar 2029. De ambitie is onverminderd dat alle gedupeerde ouders die recht hebben op aanvullende schadecompensatie, uiterlijk eind 2027 een voorstel voor afronding hebben gekregen. In het kader van realistisch ramen is in de begroting rekening gehouden met de mogelijke impact van een aantal onzekerheden ten aanzien van de voortgang. Bij Voorjaarsnota 2027 wordt de voortgang en impact op de meerjarige raming gezien.

Overige kasschuiven

Deze post bestaat uit enkele kleinere kasschuiven.

Overboeking Aanvullende Post

Wind op Zee

Voor tenders van windparken in 2026 t/m 2028 worden middelen overgeheveld vanaf de Aanvullende Post. De kaseffecten van de subsidiemiddelen treden op vanaf 2031. Daarnaast worden middelen overgeheveld voor locatieonderzoeken, milieueffectrapportages, scheepvaartveiligheid en de ruimtelijke inpassing van windparken op zee.

(Nationale) veiligheid

De middelen voor de aanpak van de problematiek en versterking van de (nationale) veiligheid worden overgeheveld. Het gaat om structureel 50 miljoen euro het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties voor de AIVD en structureel 550 miljoen euro voor het ministerie van Justitie en Veiligheid.

Beheer en onderhoud van infrastructuur en ontsluiting woningbouw

In het coalitieakkoord is tussen 2031 en 2035 per jaar 1,1 miljard euro gereserveerd voor beheer en onderhoud van infrastructuur en ontsluiting woningbouw. Vooruitlopend op de afronding van de prioritering Mobiliteitsfonds en Deltafonds wordt een deel van het beschikbare budget in 2031 (945 miljoen euro) overgeboekt naar het Mobiliteitsfonds. Het resterende gedeelte wordt overgeboekt naar het Deltafonds (155 miljoen euro). De overheveling is nodig zodat lenW genoeg ruimte heeft om begin 2027, na

afronding van de prioritering, voor verschillende urgente instandhoudingsprojecten verplichtingen aan te gaan. Eventuele benodigde kasschuiven worden betrokken bij Voorjaarsnota 2027.

Dienst Justitiële Inrichtingen (DJI)

Bij het coalitieakkoord zijn middelen beschikbaar gesteld voor DJI voor het beschikbaar houden van celcapaciteit. Bij Voorjaarsnota 2026 is 40 miljoen euro structureel overgeheveld. De resterende reeks van 60 miljoen euro structureel wordt nu ook naar de begroting van Justitie en Veiligheid overgeheveld.

Innovatie regionale campussen

In het coalitieakkoord is structureel 100 miljoen euro gereserveerd voor innovatie regionale campussen. Deze middelen worden overgeheveld van de Aanvullende Post naar de begroting van EZK. De middelen worden ingezet voor ondersteuning van regionale innovatieclusters, voor ondersteuning van academische spin-offs, voor deelname aan Important Project of Common European Interest Artificial Intelligence (IPCEI AI), en voor deelname aan verschillende EU-fondsen.

Investerings in betaalbare woningen

Vanuit het coalitieakkoord van het kabinet Jetten is 1 miljard euro per jaar beschikbaar gesteld vanaf 2029 tot en met 2035. Vanuit deze middelen wordt 175 miljoen euro in 2029 en 150 miljoen euro per jaar in de jaren 2030 tot en met 2035 ingezet voor de ATAD-vrijstelling. De rest van de middelen wordt overgeheveld naar de VRO-begroting, waar deze worden ingezet voor diverse regelingen, zoals de Realisatiestimulans, de Woningbouwimpuls en voor grootschalige woningbouwgebieden.

Jeugd en School

De resterende middelen van de CA envelop Jeugd en School zijn overgeheveld naar de VWS begroting.

Media

In het coalitieakkoord is 50 miljoen euro structureel gereserveerd voor media. Deze middelen zijn bij Miljoenennota overgeheveld. Met het grootste deel van deze middelen (45 miljoen euro structureel) wordt de verlaging van de rijksmediabijdrage van de landelijke publieke omroep teruggedraaid. Daarnaast wordt er structureel 3 miljoen euro beschikbaar gesteld om de positie van lokale publiek omroepen te versterken en structureel 1 miljoen euro beschikbaar gesteld voor de versterking van de journalistieke vrijheid en persveiligheid.

Medische preventie

De middelen van de CA envelop medische preventie zijn overgeheveld naar de VWS begroting.

Militaire Oekraïne steun

Deze post betreft het overhevelen van de middelen die kabinet Jetten heeft gereserveerd voor militaire Oekraïne steun.

NAVO-norm defensie 2,8% in 2030 en 3,5% in 2035

Dit betreft het overhevelen van de middelen tot en met 2031 naar de Defensiebegrotingen die kabinet-Jetten beschikbaar heeft gesteld om de krijgsmacht te versterken. Door de intensivering groeien de NAVO-uitgaven (in prijzen 2026) naar de 2,8% van het bbp in 2030 en 3,5% van het bbp in 2035.

Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid (NPLV)

Vanuit het coalitieakkoord van het kabinet Jetten is 135 miljoen euro per jaar beschikbaar gesteld vanaf 2029 tot en met 2035 voor het NPLV. Die middelen worden nu vanaf de Aanvullende Post overgeheveld naar de begroting van VRO en worden ingezet voor het terugdringen van energiearmoede en het verbeteren van de fysieke leefbaarheid van woningen in kwetsbare wijken.

Niet-militaire Oekraïensteun

Vanaf de Aanvullende Post worden de gereserveerde middelen voor niet-militaire Oekraïensteun voor 2027 tot en met 2029 overgeheveld naar de BHOS-begroting. Nederland zet de steun voor Oekraïne onverminderd door, waarbij net als in vorige jaren de inzet op niet-militaire steun met name ziet op energieherstel en wederopbouw.

Niet-militaire Oekraïensteun (Nota van Wijziging)

Middels de Nota van Wijziging op de 1^e suppletoire begroting is er 178 miljoen euro versneld beschikbaar gesteld voor niet-militaire steun aan Oekraïne vanuit de gereserveerde Coalitieakkoord middelen voor Oekraïensteun op de Aanvullende Post. Deze middelen zijn overgeheveld naar de BHOS-begroting, en daar in het juiste ritme gezet.

Onderwijs

In het coalitieakkoord is vanaf 2027 1,0 miljard euro oplopend tot structureel 1,5 miljard euro gereserveerd voor de envelop onderwijs. Bij de Miljoenennota is 1,1 miljard euro structureel overgeheveld naar de OCW-begroting. Deze middelen zijn onder andere bestemd voor randvoorwaarden onderwijs en professionalisering onderwijspersoneel op teamniveau (structureel 346 miljoen euro), onderzoek en wetenschap (structureel 428 miljoen euro) en het verhogen van de basisbeurs van uitwonende studenten (structureel 109 miljoen euro).

Onderwijs (Nota van Wijziging)

Een deel (188 miljoen euro structureel) van de envelop onderwijs is overgeheveld naar de OCW-begroting met de Nota van Wijziging op de eerste suppletoire begroting (Kamerstukken II 2025/26, [36915](#), nr. 5). Deze middelen worden ingezet voor de Regeling School en Omgeving, de hervorming van de subsidie brede brugklassen en de herinvestering van de SPUK-korting op het educatiebudget.

Ontwikkelingssamenwerking

Vanaf de Aanvullende Post worden de gereserveerde middelen voor ontwikkelingssamenwerking overgeheveld naar de BHOS-begroting.

Ontwikkelingssamenwerking (Nota van Wijziging)

Middels de Nota van Wijziging op de 1^e suppletoire begroting wordt de BHOS-begroting van 2026 opgehoogd met incidenteel 328 miljoen euro vanuit de gereserveerde Coalitieakkoord middelen voor ontwikkelingssamenwerking op de Aanvullende Post. Deze middelen zijn overgeheveld naar de BHOS-begroting, en daar in het juiste ritme gezet.

Openstelling SDE++ 2027 t/m 2030

Voor de openstellingsrondes van de subsidie Stimulering Duurzame Energieproductie (SDE++) in 2027 t/m 2030 worden middelen overgeheveld vanaf de Aanvullende Post. De kaseffecten hiervan treden op vanaf 2030 en lopen door buiten de meerjarenperiode.

Opvang Oekraïense ontheemden

Per 1 juli jl. is de doelgroepflexibele regeling (DFR) in werking getreden. Onder deze regeling kunnen gemeenten tot en met 4 maart 2030 de opvang van Oekraïense ontheemden organiseren. Voor de uitvoering van deze regeling wordt een deel van de bij Voorjaarsnota 2026 gereserveerde middelen voor het langetermijnbeleid van de Aanvullende Post naar de begroting van AenM overgeheveld.

Postennetwerk

Een deel van de gereserveerde 35 miljoen euro voor het versterken van het postennet wordt van de Aanvullende Post overgeheveld naar de BZ-begroting.

Prioritaire infrastructuurprojecten

In het coalitieakkoord zijn middelen gereserveerd voor Prioritaire Infrastructuurprojecten en lopende projecten. In totaal wordt 1,5 miljard euro in 2028 en 2029 naar het Mobiliteitsfonds overgeheveld. Deze middelen worden ingezet voor twee projecten: Zuidasdok en A27 Houten Hooipolder.

Rechtsstaat

De middelen voor het versterken van de democratische rechtstaat worden gedeeltelijk overgeheveld. Dit betreft structureel 10 miljoen euro voor het ministerie van Binnenlandse Zaken en structureel 45 miljoen euro voor het ministerie van Justitie en Veiligheid.

Sport

De middelen van de CA envelop Sport zijn overgeheveld naar de VWS begroting.

Stikstofmaatregelen

De middelen die het Coalitieakkoord heeft vrijgemaakt voor stikstof, landbouw en natuur worden volledig overgeheveld naar de departementale begrotingen. Er wordt 19,6 miljard euro tot en met 2035 en 435 miljoen euro structureel overgeheveld naar de begroting van LVVN. Er is 250 miljoen euro vrijgemaakt voor de sectoren industrie en mobiliteit, deze middelen worden overgeheveld naar de begrotingen van KGG en IenW.

Versterken wijken en buurten

De middelen van de CA envelop versterken wijken en buurten zijn gedeeltelijk overgeheveld naar de VWS begroting.

Versterking van gezinnen

De resterende intensivering van per saldo 150 miljoen euro wordt via een Nota van Wijziging toegevoegd aan het reeds bij de Tweede Kamer voorliggende wetsvoorstel tot wijziging van de Wet op het kindgebonden budget (introduktie tweede knikpunt Wkb).

Vroegsignalering

Vanaf 2027 wordt structureel 20 miljoen euro beschikbaar gesteld voor de intensivering van vroegsignalering. Partijen voeren verbetermaatregelen door met als doel om het bereik van de doelgroep te verdubbelen en de ongewenste uitval van de deelnemende doelgroep te halveren. De middelen worden overgeboekt naar het Gemeentefonds en verdeeld over gemeenten op basis van de maatstaven van het cluster Participatie van de algemene uitkering.

Overige overboekingen Aanvullende Post

Dit betreft overige overboekingen van de Aanvullende Post naar departementale begrotingen. Deze overboekingen worden tevens toegelicht in de bijlage Verticale Toelichting van betreffende departementen.

In=uit-taakstelling en aanvullende onderuitputting

Aanvullende onderuitputting

In 2027 en 2028 wordt aanvullende onderuitputting ingeboekt. Indien de onderuitputting in 2027 en 2028 niet wordt gerealiseerd, worden de prijsbijstelling tranches 2027 en 2028 ingehouden.

Technisch

Technisch

Dit betreft een aantal technische wijzigingen van kleiner dan een miljoen euro.

Niet-kaderrelevant

Niet-kaderrelevante onderuitputting

In 2027 en 2028 wordt op de Aanvullende Post respectievelijk 400 miljoen euro en 300 miljoen euro onderuitputting op niet-kaderrelevante middelen ingeboekt.

Niet-EMU-saldorelevant

Bijstelling reservering NII naar aanleiding van bijgestelde verkoopopbrengsten TenneT Duitsland

De verkoopopbrengsten van TenneT Duitsland zijn gekoppeld aan de kapitaalinleg voor de NII. Vanwege onder andere fiscale nacalculaties valt de verwachte opbrengst volgens de huidige inschatting 39 miljoen euro lager uit dan eerder geraamd. Vanwege de koppeling is de kapitaalinleg voor de NII ook met 39 miljoen euro naar beneden bijgesteld. Mocht de definitieve verkoopopbrengst lager uitvallen dan deze inschatting, zal TenneT dit verschil voor rekening nemen. Hierdoor zal het bedrag voor de NII niet verder naar beneden bijgesteld worden.

Ontvangsten

Er zijn geen ontvangsten op de begroting van de Aanvullende Post.

10 HORIZONTALE TOELICHTING

De horizontale toelichting geeft voor elk begrotingshoofdstuk een toelichting op het verloop van de uitgaven en de ontvangsten over de meerjarenperiode (2026-2031). Deze toelichting is op totaalniveau en per artikel. Voor de begrotingsfondsen wordt ook het verloop van de uitgaven en ontvangsten na 2031 toegelicht.

De bedragen in de tabellen zijn in miljoenen euro. Door afrondingen kan het totaal afwijken van de som der onderdelen.

Algemene Zaken en De Koning

De Koning

I DE KONING						
In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Totaal uitgaven	62	62	62	62	62	62
Totaal ontvangsten	0	0	0	0	0	0
1 Grondwettelijke uitkering aan de leden van het Koninklijk Huis						
Uitgaven	13	13	13	13	13	13
Ontvangsten	0	0	0	0	0	0
2 Functionele uitgaven van de Koning						
Uitgaven	40	40	40	40	40	40
Ontvangsten						
3 Doorbelaste uitgaven van andere begrotingen						
Uitgaven	9	9	9	9	9	9
Ontvangsten						

Algemeen

De uitgaven op de begroting van De Koning blijven stabiel tussen 2026 en 2031.

Toelichting per artikel

Artikel 1. Grondwettelijke uitkering aan de leden van het Koninklijk Huis

Op dit artikel staan de uitkeringen aan de uitkeringsgerechtigde leden van het Koninklijk Huis. Er zijn ontvangsten geraamd omdat de Prinses van Oranje heeft besloten dat zij tot het einde van haar studie de A-component (inkomensdeel) terugstort. De terugstorting van de A-component ter hoogte van 355 duizend euro blijft daarom begroot tot zij hiermee stopt. Vanwege afronding staat dit bedrag in de tabel op nul.

Artikel 2. Functionele uitgaven van de Koning

Op dit artikel staan de functionele uitgaven van de Koning, waaronder de uitgaven aan personeel en materieel en overige specifieke uitgaven, zoals de inzet van luchtvaartuigen. Over de jaren heen blijven de uitgaven stabiel.

Artikel 3. Doorbelaste uitgaven van andere begrotingen.

Op dit artikel staan de doorbelaste uitgaven van andere begrotingen, zoals de uitgaven voor voorlichting, het Militaire Huis en het Kabinet van de Koning. Over de jaren heen blijven de uitgaven stabiel.

Algemene Zaken

III ALGEMENE ZAKEN						
In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Totaal uitgaven	114	113	108	103	101	99
Totaal ontvangsten	10	10	10	9	9	9
1 Eenheid van het algemeen regeringsbeleid						
Uitgaven	106	104	100	96	94	92
Ontvangsten	7	6	6	6	6	6
2 Kabinet van de Koning						
Uitgaven	3	3	3	3	3	3
Ontvangsten	3	3	3	3	3	3
3 Commissie van Toezicht op de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten						
Uitgaven	5	6	5	4	4	4
Ontvangsten						

Algemeen

De begroting van Algemene Zaken is wat hoger in de eerdere jaren en laat daarna een daling zien.

Toelichting per artikel

Artikel 1. Eenheid van het algemeen regeringsbeleid

Op dit artikel staan onder andere bijdragen voor de Dienst Publiek en Communicatie (DPC), de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR), Rijksvoorlichtingsdienst (RVD) en de Toetsingscommissie Inzet Bevoegdheden (TIB). De begrotingsstand is hoger in eerdere jaren. De daling van de budgetten komt vooral door de apparaatstaakstellingen van het kabinet Schoof en het kabinet Jetten. De ontvangsten blijven stabiel.

Artikel 2. Kabinet van de Koning

Op dit artikel staan uitgaven voor het Kabinet van de Koning. Het zorgt voor de ambtelijke ondersteuning van de Koning bij de uitoefening van zijn staatsrechtelijke taken en fungeert als schakel tussen de Koning en ministers. Over de jaren heen blijven de uitgaven en ontvangsten stabiel.

Artikel 3. Commissie van Toezicht op de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten

Op dit artikel staan uitgaven voor de Commissie van Toezicht op de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten (CTIVD) en een afdeling klachtenafhandeling. Het budget is in 2027 hoger omdat bij Voorjaarsnota 2026 een deel van de eindejaarsmarge (0,9 miljoen euro) van 2026 naar 2027 is doorgeschoven voor huisvestingsproblematiek. Daarnaast loopt het budget vanaf 2029 af door de taakstelling op het apparaat van Kabinet Schoof. Het effect van de taakstelling wordt dan pas zichtbaar omdat de taakstelling tot en met 2028 is teruggedraaid door een bijdrage van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Defensie.

Buitenlandse Zaken (inclusief Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking)

Buitenlandse Zaken

V BUITENLANDSE ZAKEN						
In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Totaal uitgaven	17.019	17.734	19.054	19.269	19.402	19.614
Totaal ontvangsten	4.678	1.776	1.835	1.867	1.918	1.954
1 Versterkte internationale rechtsorde						
Uitgaven	128	119	118	117	117	115
Ontvangsten						
2 Veiligheid en stabiliteit						
Uitgaven	286	311	325	322	274	273
Ontvangsten	1	1	1	1	1	1
3 Effectieve Europese samenwerking						
Uitgaven	15.401	16.151	17.565	17.825	18.023	18.245
Ontvangsten	4.345	1.641	1.704	1.725	1.787	1.843
4 Consulaire dienstverlening en uitdragen Nederlandse waarden						
Uitgaven	74	88	46	37	35	35
Ontvangsten	92	87	82	82	82	82
6 Nog onverdeeld						
Uitgaven	3	4	5	4	3	2
Ontvangsten						
7 Apparaat						
Uitgaven	1.127	1.061	995	965	950	943
Ontvangsten	240	47	48	60	48	29

Algemeen

De begroting van het Ministerie van Buitenlandse Zaken (BZ) bestaat uit HGIS (Homogene Groep Internationale Samenwerking) uitgaven en ontvangsten en uit opdrachten aan de Europese Unie. Het HGIS budget bestaat uit Official Development Assistance (ODA) uitgaven en non-ODA-uitgaven en staat verspreid over meerdere begrotingen, voornamelijk op die van BZ en Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking (BHOS).

Toelichting per artikel

Artikel 1

Dit artikel ziet toe op het bevorderen van een goed functionerende internationale rechtsorde. De daling in de omvang van dit artikel wordt veroorzaakt door de afname van de budgetten voor bescherming en bevordering van mensenrechten door eerdere taakstellingen en dalende subsidies voor het Vredespaleis en de Carnegie stichting.

Artikel 2

Op dit artikel worden de uitgaven die bijdragen aan veiligheid en stabiliteit verantwoord. Ook staan op dit artikel de budgetten voor steun aan Oekraïne voor accountability en gastlandschap. De lichte daling van de omvang van het artikel komt door de dalende trend in de budgetten voor de MATRA en Shiraka programma's als gevolg van eerdere taakstellingen.

Artikel 3

De meerjarige ontwikkeling van het artikel Effectieve Europese samenwerking wordt onder andere bepaald door de doorwerking van de jaarlijkse ontwikkeling van de EU-begroting in de raming van de Nederlandse afdrachten aan de EU en ontvangsten vanuit de EU in contstante prijzen in prijspeil 2026. De prijsoploop van de EU-afdrachten wordt voortaan gereserveerd op Hoofdstuk prijsbijstelling. Hierdoor wordt het verloop van de EU-afdrachten beter inzichtelijk en dit komt de vergelijkbaarheid met andere begrotingen ten goede. Dit betreft alleen een wijziging van presentatiewijze en heeft dus geen effect op de totale omvang van de EU-afdrachten. In Nederlandse raming zijn reeds aannames gedaan voor de omvang en het verloop van het nieuwe Meerjarig Financieel Kader 2028-2034 (MFK), wat een aanzienlijk deel van de stijging na 2027 verklaart. De stijging in 2027 wordt met name veroorzaakt door de toename van opbrengsten uit invoerrechten die naar de EU-begroting vloeien. De sterke daling in de ontvangsten op artikel 3 wordt veroorzaakt door het einde van de looptijd van het Herstel en Veerkrachtplan, met een ontvangst van 2,9 miljard in 2026. Na 2026 staan hier geen ontvangsten meer voor geraamd.

Artikel 4

Op dit artikel worden de uitgaven en ontvangsten ten aanzien van de verlening van consulaire diensten aan Nederlanders, evenals het verstrekken van reisdocumenten aan Nederlanders, verantwoord. De uitgaven nemen geleidelijk af door eerdere taakstellingen die zijn doorgevoerd op het budget voor internationaal cultuurbeleid en de programma's voor het uitdragen van Nederlandse waarden en belangen. Daarnaast zijn de uitgaven in 2026 en 2027 incidenteel hoger vanwege een Europese subsidie voor de doorontwikkeling van visumsystemen. In 2027 is een piek te zien door het uitvoeren van het beleid omtrent de excuses voor het slavernijverleden in Suriname. De ontvangsten van dit artikel zijn in de eerste jaren hoger door hogere ontvangsten voor visa en paspoortuitgiften en een Europese subsidie.

Artikel 6

De budgettaire ruimte op dit artikel betreft een HGIS-reservering voor onvoorziene uitgaven.

Artikel 7

Onder dit artikel vallen de apparaatsuitgaven. Deze laten een dalende trend zien, die vooral veroorzaakt wordt door een daling op het budget voor eigen personeel als gevolg van taakstellingen. De ontvangsten op dit artikel zijn incidenteel hoger in 2026 door de verkoop van vastgoed in het buitenland in dat jaar. Deze middelen worden ingezet om te investeren in een aantal specifieke vastgoedprojecten.

Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking

XVII BUITENLANDSE HANDEL EN ONTWIKKELINGSSAMENWERKING							
In miljoenen euro		2026	2027	2028	2029	2030	2031
Totaal uitgaven		3.841	3.925	4.471	4.707	4.115	3.726
Totaal ontvangsten		49	45	43	43	43	43
1	Duurzame economische ontwikkeling, handel en investeringen						
	Uitgaven	628	641	680	706	650	626
	Ontvangsten	14	14	14	14	14	14
2	Duurzame ontwikkeling, voedselzekerheid, water en klimaat						
	Uitgaven	879	881	1.005	1.086	1.042	960
	Ontvangsten						
3	Sociale vooruitgang						
	Uitgaven	592	592	731	745	726	661
	Ontvangsten						
4	Vrede, veiligheid en duurzame ontwikkeling						
	Uitgaven	1.323	1.181	1.337	1.448	1.361	1.228
	Ontvangsten						
5	Multilaterale samenwerking en overige inzet						
	Uitgaven	420	630	717	723	336	250
	Ontvangsten	35	31	29	29	29	29

Algemeen

De begroting van Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking (BHOS) bestaat uit Official Development Assistance (ODA) uitgaven en non-ODA uitgaven. Als gevolg van de bni-koppeling voor het ODA-budget, staat het ODA-budget in lopende prijzen (in tegenstelling tot de meeste begrotingen, die in constante prijzen worden getoond). Bij de Eerste Suppletoire Begroting 2026 (via een Nota van Wijziging) heeft er een kasschuif plaatsgevonden van Coalitieakkoord-middelen uit 2031 naar 2026, daardoor is de stand in 2026 incidenteel hoger en in 2031 incidenteel lager. Als gevolg van een intensivering op ontwikkelingssamenwerking, neemt de begrotingsstand incidenteel toe in de jaren 2027-2029. Vanaf 2030 neemt de begrotingsstand weer af. Ook zijn bij de Miljoenennota 2027 de overige Coalitieakkoord-middelen overgeheveld naar de BHOS-begroting en hebben er herschikkingen van budget plaatsgevonden conform de beleidsprioriteiten uit het Coalitieakkoord en de beleidsbrief Buitenlandse Zaken 2026, dit heeft effect op de horizontale ontwikkeling van artikelen.

Toelichting per artikel

Artikel 1

De uitgaven van artikel 1 zijn gericht op het versterken van het internationaal verdienvermogen van Nederland, het verminderen van armoede en maatschappelijke ongelijkheid en het bevorderen van toekomstbestendige groei wereldwijd. Per saldo is het budget voor artikel 1 tussen 2026 en 2031 stabiel. De uitgaven voor handels- en investeringsbevordering nemen af vanwege eerdere opgelegde taakstellingen. Tegelijkertijd nemen de uitgaven voor MVO en beleidsondersteuning en private sector ontwikkeling toe.

Artikel 2

Op dit artikel staan de uitgaven aan voedselzekerheid, waterbeheer en klimaat. De budgetten voor voedselzekerheid en waterbeheer kennen een lichte stijging door zowel incidentele en structurele intensiveringen van dit kabinet. Ook intensiveert dit kabinet in klimaat, waardoor dit budget over de jaren stijgt. 2031 is incidenteel lager vanwege de Nota van Wijziging.

Artikel 3

Dit artikel ziet toe op uitgaven die bijdragen aan het bevorderen van gelijkheid en inclusieve ontwikkeling van mensen in lage- en middeninkomenslanden. Het kabinet investeert in vrouwenrechten, versterking van maatschappelijk middenveld en onderwijs, hierdoor stijgt het budget met ca. 69 miljoen euro tussen 2026 en 2031.

Artikel 4

De uitgaven van dit artikel hebben betrekking op het voorkomen en terugdringen van gewelddadig conflict, het versterken van de democratische rechtsorde wereldwijd, en het bevorderen van vreedzame en rechtvaardige samenlevingen. Daarnaast is het budget bestemd voor migratiesamenwerking en opvang in de regio en het verlenen van noodhulp ter leniging van humanitaire nood wereldwijd. Artikel 4 is in 2026 incidenteel hoog door de Nota van Wijziging. Artikel 4 kent een lichte stijging structureel, vanwege intensiveringen van dit kabinet.

Artikel 5

Op dit artikel worden uitgaven verantwoord die betrekking hebben op multilaterale samenwerking, overig armoedebelid en niet-militaire steun aan Oekraïne. Ook zijn schommelingen in de ODA-budgetten als gevolg van de ontwikkeling van het bruto nationaal inkomen (BNI) tot en met de Voorjaarsnota op dit begrotingsartikel verwerkt. Door de NvW is het budget voor Oekraïne in 2026 incidenteel hoger. Daarnaast zijn de Coalitieakkoordmiddelen ten behoeve van Oekraïne steun in 2027-2029 toegevoegd aan de BHOS-begroting en verhogen de uitgaven in die jaren.

Justitie en Veiligheid (inclusief Asiel en Migratie)

Justitie en Veiligheid

VI JUSTITIE EN VEILIGHEID						
In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Totaal uitgaven	19.181	19.902	20.051	20.192	19.960	19.918
Totaal ontvangsten	1.791	1.593	1.622	1.646	1.668	1.691
31 Politie						
Uitgaven	9.254	9.388	9.457	9.520	9.546	9.529
Ontvangsten	139	7	7	7	7	7
32 Rechtspleging en rechtsbijstand						
Uitgaven	2.501	2.575	2.596	2.597	2.615	2.613
Ontvangsten	314	244	246	247	247	247
33 Veiligheid en criminaliteitsbestrijding						
Uitgaven	1.565	1.751	1.725	1.778	1.613	1.609
Ontvangsten	1.147	1.188	1.214	1.236	1.259	1.282
34 Straffen en beschermen						
Uitgaven	4.693	4.929	5.004	5.030	4.974	4.982
Ontvangsten	171	143	143	144	144	144
36 Contraterrorisme, nationale veiligheid en crisisbeheersing						
Uitgaven	492	584	622	641	611	610
Ontvangsten	2	2	2	2	2	2
91 Apparaat kerndepartement						
Uitgaven	653	638	570	543	534	508
Ontvangsten	17	11	10	10	10	10
92 Nog onverdeeld						
Uitgaven	19	34	73	80	63	63
Ontvangsten		0	0	0	0	0
93 Geheim						
Uitgaven	4	4	4	4	4	4
Ontvangsten						

Algemeen

De begroting van Justitie en Veiligheid is in de eerdere jaren iets hoger dan in 2031. Dit komt onder andere doordat diverse oplopende taakstellingen op het apparaatsbudget zijn verwerkt, waarvan de meest recente uit het coalitieakkoord Jetten komt. De grootste uitgavenposten binnen deze begroting betreffen onder andere de financiering van de politie, de Dienst Justitiële Inrichtingen, de Raad voor de rechtspraak en de toevoegingen aan de rechtsbijstand.

Toelichting per artikel

Artikel 31. Politie

Het artikel voor de politie stijgt door de middelen die in het coalitieakkoord van het kabinet Jetten zijn toegekend voor de versterking van de politieorganisatie. Daarnaast zijn de uitgaven en ontvangsten in 2026 hoger dan verwacht door een terugvordering van bijzondere bijdragen, onder andere voor de aanpak van ondermijning.

Artikel 32. Rechtspleging en rechtsbijstand

Het artikel voor rechtspleging en rechtsbijstand stijgt door budget dat kabinet Jetten heeft vrijgemaakt voor de democratische rechtsstaat. Daarnaast loopt het budget in latere jaren op omdat vanaf 2027 het resterende geld voor de maatregelen uit Commissie Van der Meer II aan de begroting wordt toegevoegd. De ontvangsten op artikel 32 zijn in 2026 hoger door een eindafrekening van de liquiditeitspositie van de Raad voor Rechtsbijstand (RvR).

Artikel 33. Veiligheid en criminaliteitsbestrijding

Het verloop van het artikel voor veiligheid en criminaliteitsbestrijding komt onder meer door het kasschuiven, waardoor budget uit 2026 in latere jaren in het juiste ritme wordt geplaatst. Ook is geld overgeheveld van artikel 34 naar artikel 33 voor het programma Preventie met Gezag. Verder is het budget in 2027 tot en met 2029 tijdelijk hoger door budget gereserveerd voor de invoering van het nieuwe Wetboek van Strafvordering. De ontvangsten stijgen onder andere door een ophoop in de raming voor boetes en transacties.

Artikel 34. Straffen en beschermen

De stijging van het artikel voor straffen en beschermen komt onder meer door geld dat kabinet Jetten beschikbaar heeft gesteld voor onderhoud en uitbreiding van de capaciteit bij DJI. Daarnaast zijn er middelen aan de begroting toegevoegd door de verwerking van amendement Coenradie²⁴ en amendement Sneller²⁵. De ontvangsten blijven redelijk gelijk.

Artikel 36. Contraterrorisme en nationaal veiligheidsbeleid

De ophoop van het budget vanaf 2027 komt door middelen die bij Voorjaarsnota 2025 beschikbaar zijn gesteld voor weerbaarheid, onder andere voor het opzetten van noodsteunpunten. De ontvangsten laten een constant verloop zien.

Artikel 91. Apparaatsuitgaven kerndepartement

De daling op dit artikel komt vooral door de apparaatstaakstellingen van het kabinet Schoof en het kabinet Jetten. Het verschil tussen 2026 en 2027 hangt ook samen met het jaarlijks overhevelen van het budget van het Nationaal Cyber Security Centrum (NCSC) vanuit artikel 36, wat pas gebeurt na goedkeuring van het jaarplan door de Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (NCTV). Ook is bij Voorjaarsnota 2026 geld voor 2026 en 2027 vanuit verschillende departementen overgeheveld voor taken rond de Europese cyberbeveiligingswet, wat de hogere bedragen in die jaren verklaart.

²⁴ Kamerstuk 36 800-VI nr. 128

²⁵ Kamerstuk 36 725-VI nr. 39

Artikel 92. Nog onverdeeld

Artikel 92 is een doorverdeelartikel. Op dit artikel zijn middelen gereserveerd voor diverse posten. De hogere stand in 2029 wordt veroorzaakt door een kasschuif voor het in het juiste ritme zetten van de vervanging van het Waarschuwings- en Alarmeringssysteem.

Artikel 93. Geheim

De uitgaven op artikel 93 zijn tussen 2026 en 2031 stabiel.

Asiel en Migratie

XX ASIEL EN MIGRATIE						
In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Totaal uitgaven	8.515	8.198	6.908	6.411	4.830	4.585
Totaal ontvangsten	107	14	14	14	14	14
37 Asiel en Migratie						
Uitgaven	8.444	8.191	6.853	6.357	4.777	4.533
Ontvangsten	107	14	14	14	14	14
91 Apparaat kerndepartement						
Uitgaven	65	0	0	0	0	0
Ontvangsten						
92 Nog onverdeeld						
Uitgaven	5	7	55	54	52	52
Ontvangsten		0	0	0	0	0

Algemeen

De begroting van Asiel en Migratie daalt met ongeveer 3,9 miljard euro tussen 2026 en 2031. Dit komt vooral door het tijdelijke budget voor opvang ontheemden uit Oekraïne en aflopende crisisnoodopvangkosten voor asiel. De grootste uitgavenposten binnen deze begroting betreffen de financiering van het Centraal Orgaan opvang Asielzoekers (COA), de Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND), en de uitgaven met betrekking tot de opvang van Oekraïense ontheemden.

Artikel 37. Migratie

Dit beleidsartikel daalt met ongeveer 3,9 miljard euro tussen 2026 en 2031. Ten eerste wordt dit veroorzaakt doordat middelen voor de opvang van ontheemde Oekraïners gekoppeld zijn aan de tijdelijke duur van de Europese beschermingsrichtlijn. Voor de opvang van Oekraïners is een aflopend budget tot en met 2030 beschikbaar. Ten tweede wordt deze daling veroorzaakt doordat het budget voor de meerkosten van (crisis)noodopvang door het COA een gelijkmatige afloop kent van 1,2 miljard euro in 2026 naar 0 euro vanaf 2030.

Artikel 91. Apparaat kerndepartement

Vanaf 2027 is het apparaat van het kerndepartement van het voormalige ministerie van Asiel en Migratie weer overgeheveld naar de begroting van het ministerie van Justitie en Veiligheid.

Artikel 92. Nog onverdeeld

Artikel 92 is een doorverdeelartikel. Het verloop op dit artikel is relatief stabiel. De stijging tussen 2027 en 2028 wordt verklaard door nog niet volledig ingezette LPO. De middelen op dit artikel blijven gedurende de begrotingsperiode beperkt en betreffen nog niet aan beleidsartikelen toegedeelde budgetten. Het lichte verloop in de reeks wordt verklaard door de fasering van deze nog onverdeelde middelen.

Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (inclusief Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening, Staten-Generaal, Hoge Colleges van Staat en BES-fonds)

Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

VII BINNENLANDSE ZAKEN EN KONINKRIJKSRELATIES						
In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Totaal uitgaven	5.066	4.811	4.250	3.560	3.056	2.786
Totaal ontvangsten	1.883	1.615	1.640	1.258	1.025	739
1 Openbaar bestuur en democratie						
Uitgaven	246	231	173	182	186	198
Ontvangsten	25	25	25	25	25	25
2 Nationale veiligheid						
Uitgaven	574	649	644	654	661	661
Ontvangsten	17	17	17	17	17	17
6 Overheidsdienstverlening en informatiesamenleving						
Uitgaven	568	509	593	577	564	561
Ontvangsten	17	11	11	11	11	11
7 Werkgevers- en bedrijfsvoeringsbeleid						
Uitgaven	90	95	87	88	89	89
Ontvangsten	1	0	0	0	0	0
11 Centraal apparaat						
Uitgaven	1.073	877	800	738	684	627
Ontvangsten	376	165	166	144	119	95
12 Algemeen						
Uitgaven	27	27	27	23	23	22
Ontvangsten	5					
13 Nog onverdeeld						
Uitgaven	0	0	0	0	0	0
Ontvangsten						
14 Slavernijverleden: fonds en herdenkingscomité						
Uitgaven	24	22	18	8	8	8
Ontvangsten						
15 Een veilig Groningen met perspectief						
Uitgaven	2.465	2.401	1.908	1.290	841	619
Ontvangsten	1.442	1.396	1.421	1.060	852	590

Algemeen

De uitgaven op de begroting van BZK kennen een daling gedurende de meerjarenperiode. Dit wordt grotendeels verklaard door de uitgaven aan artikel 15. Een veilig Groningen met perspectief. Deze zijn in 2026 goed voor ongeveer de helft van de uitgaven op de BZK-begroting, maar lopen aan het eind van de meerjarenperiode af tot minder dan een kwart. Ook de uitgaven aan artikel 11. Centraal apparaat lopen gedurende de meerjarenperiode af.

Toelichting per artikel

Artikel 1. Openbaar bestuur en democratie

Op dit artikel staan middelen voor het versterken van een slagvaardig en betrouwbaar openbaar bestuur en een democratisch bestel. De uitgaven zijn toegenomen door middelen uit het Hoofdlijnenakkoord Schoof en Coalitieakkoord Jetten. Deze middelen kennen een piek in 2027 en lopen vervolgens iets af. De hogere uitgaven in 2026 worden met name verklaard door de middelen voor Regiodeals, omdat deze weer onder het ministerie van BZK zijn komen te vallen.

Artikel 2. Nationale veiligheid

De uitgaven aan de AIVD stijgen in de komende jaren door de middelen uit de envelop (Nationale) veiligheid uit het Coalitieakkoord Jetten.

Artikel 6. Overheidsdienstverlening en informatiesamenleving

Dit betreffen uitgaven op digitaal terrein en dienen ter bevordering van een hoogwaardige, toegankelijke en betrouwbare digitale overheidsdienstverlening. De uitgaven op dit artikel kennen een oploep in 2028 doordat de middelen voor de hoogwaardige dienstverlening één overheid (circa 100 miljoen euro structureel) ten behoeve van gemeenten, vanaf dat jaar nog op de BZK-begroting staan. Vanaf 2029 nemen de uitgaven op het artikel af door de maatregel Vernieuwing rijksdienst/slagvaardige overheid uit het Coalitieakkoord Jetten. Als gevolg van de portefeuilleverdeling van het huidige kabinet is er een nieuwe verdeling ontstaan van de digitaliserings-portefeuille die voorheen volledig bij BZK lag. Op basis van de vastgestelde dossierverdeling worden beleidsgelden en apparaatsgelden overgeheveld van de begroting van het ministerie van BZK naar die van het ministerie van EZK.

Artikel 7. Werkgevers- en bedrijfsvoeringsbeleid

Artikel 7 kent voornamelijk (structurele) opdrachtenbudgetten die als doel hebben de bedrijfsvoering, informatiehuishouding en het werkgeverschap van het Rijk te verbeteren. BZK heeft op deze onderwerpen een coördinerende en/of regisserende rol. De uitgaven op artikel 7 blijven nagenoeg gelijk binnen de meerjarenperiode.

Artikel 11. Centraal Apparaat

De uitgaven op het apparaatsartikel op de BZK-begroting financieren het personeel, materieel en externe inhuur van het ministerie van BZK. Dit artikel kent een dalende trend vanwege deels incidenteel budget en deels vanwege de taakstellingen op apparaat uit het Hoofdlijnenakkoord Schoof, het Coalitieakkoord Jetten, en de Aanvullende taakstelling Rijk en Versnellen slagvaardige overheid.

Artikel 12. Algemeen

De uitgaven op het artikel 12. Algemeen zijn voor een groot deel toe te schrijven aan het budget voor kwijtschelden publieke schulden. Hier is nog 120 miljoen euro cumulatief voor gereserveerd tot en met 2031.

Artikel 13. Nog onverdeeld

Er staan er geen middelen op Artikel 13. Nog onverdeeld.

Artikel 14. Slavernijverleden: fonds en herdenkingscomité

Dit betreft de bijdragen van diverse departementen ter financiering van een pakket maatregelen in het kader van het slavernijverleden. Kabinet-Rutte IV heeft incidenteel 200 miljoen euro beschikbaar gesteld, die ten goede komt aan verschillende maatregelen en maatschappelijke initiatieven.

De middelen voor het Caribisch deel van het Koninkrijk en Suriname (beide 66 miljoen euro) zijn overgeboekt naar de begrotingshoofdstukken Koninkrijksrelaties en Buitenlandse zaken (Suriname). Daarnaast zijn er middelen beschikbaar voor subsidies. De middelen voor de subsidie voor maatschappelijke initiatieven lopen af na 2028. Voor het herdenkingscomité is 8 miljoen euro structureel beschikbaar.

Artikel 15. Een veilig Groningen met perspectief

De uitgaven op artikel 15 bestaan uit de betalingen van schadevergoedingen en de versterkingsoperatie voor gedupeerden van aardbevingen door gaswinning, de bijdragen aan het RVO en het IMG voor de uitvoering van de schadeafhandeling en de uitgaven voor het bieden van perspectief voor de regio. De schadevergoedingen, versterkingsuitgaven en de daarbij behorende uitvoeringskosten worden betaald door BZK en een jaar later doorbelast aan de NAM. Er is daarom aan de ontvangstenkant een raming opgenomen van deze kosten. Naar aanleiding van de kabinetsreactie op de parlementaire enquête aardgaswinning Groningen zullen ook in de komende jaren middelen worden toegevoegd aan de BZK-begroting, die op dit moment nog op de Aanvullende Post van Financiën staan. Dit verklaart deels de aflopende reeks. Daarnaast is de planning dat de versterkingsoperatie uiterlijk in 2032 wordt afgerond.

Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening

VOLKSHUISVESTING EN RUIMTELIJKE ORDENING							
	In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
	Totaal uitgaven	9.286	10.150	9.574	10.216	9.933	9.855
	Totaal ontvangsten	791	557	571	570	579	563
1	Volkshuisvesting						
	Uitgaven	7.588	8.399	8.058	8.963	8.799	8.774
	Ontvangsten	524	441	455	462	471	462
2	Energietransitie gebouwde omgeving en bouwkwaliteit						
	Uitgaven	1.135	1.299	1.055	821	719	505
	Ontvangsten	21	1	1	1	1	1
3	Ruimtelijke ordening en Omgevingswet						
	Uitgaven	174	189	176	158	153	143
	Ontvangsten	5	4	4	4	4	4
4	Uitvoering Rijksvastgoedbeleid						
	Uitgaven	265	252	273	264	253	423
	Ontvangsten	234	111	111	103	103	96
11	Centraal apparaat						
	Uitgaven	89	0	0	0	0	0
	Ontvangsten						
12	Algemeen						
	Uitgaven	34	11	11	10	10	10
	Ontvangsten	7					
13	Nog onverdeeld						
	Uitgaven	0	0	0	0	0	0
	Ontvangsten						

Algemeen

De begroting van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening (VRO) is vanaf 2025 ontstaan door de herverkaveling vanuit Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK). Per 2027 valt het ministerie van VRO beheersmatig onder het ministerie van BZK, waarbij VRO een programmabegroting zal hebben. De uitgaven op de programmabegroting van VRO blijven vrijwel gelijk gedurende de meerjarenperiode. De uitgaven op het artikel volkshuisvesting blijven vrijwel gelijk richting 2031, maar de uitgaven aan de energietransitie en ruimtelijke ordening dalen juist richting 2031.

Toelichting per artikel

Artikel 1. Volkshuisvesting

De uitgaven op het artikel volkshuisvesting betreffen jaarlijks ongeveer 9 miljard euro van 2027 tot en met 2031. Dit betreft voornamelijk de incidentele woningbouwmiddelen en de structurele oploop van de huurtoeslag. De besteding van de incidentele woningbouwmiddelen vindt grotendeels plaats in 2026 tot en met 2036. Daarnaast nemen de uitgaven aan de huurtoeslag toe. In 2027 bedragen de geprognosticeerde uitgaven aan de huurtoeslag 6,7 miljard euro. Voor 2031 is 7,6 miljard euro begroot. Deze stijging zit voor een groot deel in de verwachte huur- en

volumeontwikkeling. De structurele middelen op artikel 1 betreffen vrijwel volledig huurtoeslag. Voor woningbouw zijn enkele miljoenen beschikbaar in uitvoeringskosten, zoals opdrachten en bijdragen aan het RVO voor de afwikkeling van regelingen en subsidies.

Artikel 2. Energietransitie gebouwde omgeving en bouwkwaliteit

De uitgaven op dit artikel stijgen in 2027 en nemen in de latere jaren weer af, mede vanwege incidentele overboekingen vanaf de Aanvullende Post (verduurzaming Groningen) en het Klimaatfonds. Een groot deel van de budgetten op dit artikel is afkomstig van het Klimaatfonds, waardoor de uitgaven op dit artikel voornamelijk incidenteel zijn en na 2031 zijn er geen klimaatmiddelen beschikbaar.

Artikel 3. Ruimtelijke Ordening en omgevingswet

Er zijn voor 2027 middelen (deels structureel) beschikbaar voor o.a. het beheer en ontwikkeling van de Nationale Geo-Informatie Infrastructuur en het beheer, uitbouw en problematiek bij LVBB (Landelijke voorziening bekendmaken en beschikbaar stellen). Daarnaast zijn er in 2027 en verder middelen beschikbaar voor het beheer, uitbouw en afbouw van Digitaal stelsel Omgevingswet (DSO). De beheermiddelen zijn structureel terwijl de middelen voor afbouw en uitbouw afnemen vanaf 2028.

Artikel 4. Uitvoering Rijksvastgoedbedrijf

Vanaf 2031 nemen de uitgaven op dit artikel toe wegens het ingaan van de gebruikersvergoeding na afronding van de renovatie van het Binnenhof.

Artikel 11. Centraal Apparaat

Vanwege het opheffen van het ministerie van VRO wordt een groot deel van de middelen op het centrale apparaatsartikel overgeboekt naar het centrale apparaatsartikel van de begroting van het ministerie van BZK.

Artikel 12. Algemeen

Dit betreffen geraamde uitgaven aan vennootschapsbelasting, die samenhangen met artikel 4 (Uitvoering rijksvastgoedbeleid).

Artikel 13. Nog onverdeeld

Er staan geen middelen meer op dit artikel.

Staten-Generaal

IIA STATEN-GENERAAL							
In miljoenen euro		2026	2027	2028	2029	2030	2031
Totaal uitgaven		313	289	283	280	298	277
Totaal ontvangsten		4	4	4	4	4	4
1	Wetgeving en controle Eerste Kamer						
	Uitgaven	32	28	27	27	27	27
	Ontvangsten	0	0	0	0	0	0
2	Uitgaven ten behoeve van leden en oud-leden Tweede Kamer						
	Uitgaven	54	50	48	47	50	41
	Ontvangsten	0	0	0	0	0	0
3	Wetgeving en controle Tweede Kamer						
	Uitgaven	222	209	206	204	218	208
	Ontvangsten	4	4	4	4	4	4
4	Wetgeving en controle Eerste en Tweede Kamer						
	Uitgaven	5	2	2	2	2	2
	Ontvangsten						
10	Nog onverdeeld						
	Uitgaven	0	0	0	0	0	0
	Ontvangsten						

Algemeen

De begroting van de Staten-Generaal is in 2026 tijdelijk hoger als gevolg van incidentele investeringen, onder meer op het gebied van ICT en veiligheid. Vanaf 2027 neemt het uitgavenniveau geleidelijk af. Rond de reguliere Tweede Kamerverkiezingen in 2030 stijgen de uitgaven tijdelijk opnieuw door hogere fractiekosten en verkiezingsgerelateerde pensioen- en wachtgeldlasten.

Hoge Colleges van Staat en Kabinetten

IIB HOGE COLLEGES VAN STAAT EN KABINETTEN							
In miljoenen euro		2026	2027	2028	2029	2030	2031
Totaal uitgaven		226	229	211	217	210	209
Totaal ontvangsten		11	7	7	7	7	7
1	Raad van State						
	Uitgaven	109	112	100	100	100	100
	Ontvangsten	2	2	2	2	2	2
2	Algemene Rekenkamer						
	Uitgaven	51	54	49	55	48	47
	Ontvangsten	1	1	1	1	1	1
3	De Nationale ombudsman						
	Uitgaven	33	33	32	32	31	31
	Ontvangsten	4	4	4	4	4	4
4	Kanselarij der Nederlandse Orden						
	Uitgaven	7	7	7	7	7	7
	Ontvangsten	0	0	0	0	0	0
6	Kabinet van de Gouverneur van Aruba						
	Uitgaven	4	3	3	3	3	3
	Ontvangsten	0	0	0	0	0	0
7	Kabinet van de Gouverneur van Curaçao						
	Uitgaven	4	4	4	4	4	4
	Ontvangsten	0	0	0	0	0	0
8	Kabinet van de Gouverneur van Sint Maarten						
	Uitgaven	3	3	3	3	3	3
	Ontvangsten	0	0	0	0	0	0
9	Kiesraad						
	Uitgaven	15	14	14	14	14	14
	Ontvangsten	4					
10	Nog onverdeeld						
	Uitgaven	0	0	0	0	0	0
	Ontvangsten						

Algemeen

De begroting van de Hoge Colleges van Staat, Kabinetten en de Kiesraad blijft over de jaren vrij stabiel. De uitgaven van de Raad van State lopen vlak vanaf 2028. De extra uitgaven in 2026 en 2027 zijn te verklaren door een verhoging van de uitgaven voor de Vreemdelingenkamer, gezien het aantal zaken dat de Raad van State verwacht af te doen voor de behandeling van Hoger Beroep Vreemdelingen. De hogere uitgaven van de Algemene Rekenkamer in de jaren tot en met 2029 worden verklaard door de extra middelen die beschikbaar zijn gesteld voor de tijdelijke huisvesting en geplande terugverhuizing. De uitgaven van de andere Hoge Colleges, Kabinetten en de Kiesraad hebben een nagenoeg vlak verloop.

Koninkrijksrelaties

IV KONINKRIJKSRELATIES						
In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Totaal uitgaven	215	202	178	139	145	133
Totaal ontvangsten	229	161	155	184	525	354
1 Versterken rechtsstaat						
Uitgaven	18	71	73	76	99	99
Ontvangsten						
2 Slavernijverleden						
Uitgaven	14	15	14	8	4	1
Ontvangsten						
4 Bevorderen sociaaleconomische structuur						
Uitgaven	79	51	32	15	6	6
Ontvangsten	2					
5 Schuldsanering/lopende inschrijving/leningen						
Uitgaven	68	29	29	11	10	0
Ontvangsten	227	161	155	184	525	354
6 Apparaat						
Uitgaven	35	34	30	27	25	26
Ontvangsten	1					
7 Nog onverdeeld						
Uitgaven	0	3	2	1	1	1
Ontvangsten						
8 Wederopbouw Bovenwindse Eilanden						
Uitgaven	1	1				
Ontvangsten						

Algemeen

De begroting van Koninkrijksrelaties neemt na 2027 af in de meerjarerenperiode. Deze afname wordt met name verklaard doordat de meerjarige middelen voor het Slavernijverleden en de Tijdelijke Werkgorganisatie aflopen. De ontvangsten nemen over het algemeen juist toe, vanwege de aflossings- en rentereeksen van leningen die op artikel 5 verantwoord worden.

Toelichting per artikel

Artikel 1. Versterken rechtsstaat

De uitgaven in 2026 liggen lager dan in latere jaren, aangezien een groot deel van de middelen op dit artikel jaarlijks overgeboekt worden naar de begrotingen van Justitie en Veiligheid (Recherche en rechterlijke macht), Defensie (Grensbewaking) en Financiën (Douane). De budgetten voor 2027 en verder moeten grotendeels nog worden overgeboekt, met uitzondering van het Recherchesamenwerkingsteam (RST), waar een deel van het budget al tot en met 2029 is overgeheveld. Dit verklaart mede de hogere uitgaven in 2028 en verder.

Artikel 2. Slavernijverleden

In 2024 is dit artikel toegevoegd aan de begroting van Koninkrijksrelaties om de uitgaven te verantwoorden van het herdenken van het slavernijverleden in het Caribische deel van het Koninkrijk

Artikel 4. Bevorderen sociaaleconomische structuur

In 2023 zijn de Landspakketten, zoals eind 2020 met Curaçao, Aruba en Sint Maarten overeengekomen, bekrachtigd met de Onderlinge Regeling. Ter ondersteuning van de Landspakketten heeft de Tijdelijke Werkorganisatie (TWO) middelen beschikbaar tot en met 2027. In lijn met de aanbeveling van de evaluatiecommissie om de samenwerking voort te zetten en het verzoek daartoe van de Caribische Landen, wordt de Onderlinge Regeling verlengd tot en met 2029. Dit verklaart de afname na 2029.

Artikel 5. Schuldsanering/lopende inschrijving/leningen

Vanaf 2029 is er een afname in de uitgaven, omdat de rente en aflossingen van de schuldpapieren die Nederland heeft overgenomen van de voormalige Nederlandse Antillen, Curaçao en Sint Maarten, aflopen. Na 2030 zal de schuldsanering voltooid zijn. Ook worden de meerjarige aflossings- en renteontvangsten van de uitstaande leningen (zoals de liquiditeits- en kapitaalleningen) van de landen op de begroting van Koninkrijksrelaties verantwoord. Deze ontvangsten nemen vanaf 2030 toe vanwege de aflossingsmomenten.

Artikel 6. Apparaat

Voor de Tijdelijke Werkorganisatie (TWO) zijn tot en met 2029 middelen beschikbaar gesteld. Door het aflopen van TWO worden vanaf 2030 lagere apparaatsuitgaven geraamd.

Artikel 7. Nog onverdeeld

Op dit artikel worden de eindejaarsmarge en de LPO-middelen ontvangen en verder doorverdeeld over het begrotingshoofdstuk. Dit resulteert in verschillende standen per jaar.

Artikel 8. Wederopbouw Bovenwindse eilanden

Dit betreft de resterende middelen die in 2017 naar aanleiding van de orkanen Irma en Maria zijn toegevoegd aan de begroting voor Noodhulp en Wederopbouw Bovenwindse Eilanden.

BES-fonds

BES-FONDS						
In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Totaal uitgaven	96	96	98	99	103	103
Totaal ontvangsten						
1 BES-fonds						
Uitgaven	96	96	98	99	103	103
Ontvangsten						

Algemeen

Via het BES-fonds krijgen de eilanden Bonaire, Sint Eustatius en Saba (Caribisch Nederland) met de vrije uitkering middelen toebedeeld om hun publieke taken uit te voeren. Deze middelen worden uitgekeerd in Amerikaanse Dollar, waardoor bijstellingen plaatsvinden op basis van wisselkoers-schommelingen. Sinds 2024 geldt voor het BES-fonds een nieuwe indexatie-systematiek op basis van BBP-cijfers, i.p.v. loon- en prijs-ontwikkeling. Hierdoor kan de begroting per jaar in omvang wisselen. Ook worden er door departementen incidentele middelen overgeheveld naar het BES-fonds.

Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

ONDERWIJS, CULTUUR EN WETENSCHAP							
	In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
	Totaal uitgaven	60.169	60.774	60.335	59.943	59.557	59.314
	Totaal ontvangsten	2.516	3.345	2.721	2.800	2.874	2.925
1	Primair onderwijs						
	Uitgaven	17.602	17.733	17.775	17.767	17.665	17.601
	Ontvangsten	9	9	9	9	9	9
3	Voortgezet onderwijs						
	Uitgaven	12.617	12.755	12.685	12.534	12.471	12.453
	Ontvangsten	7	7	7	7	7	7
4	Beroepsonderwijs en volwasseneneducatie						
	Uitgaven	6.371	6.409	6.349	6.362	6.320	6.283
	Ontvangsten	6	6	6	6	6	6
6	Hoger beroepsonderwijs						
	Uitgaven	4.796	4.684	4.605	4.492	4.420	4.400
	Ontvangsten	0	0	0	0	0	0
7	Wetenschappelijk onderwijs						
	Uitgaven	7.637	7.575	7.608	7.561	7.562	7.500
	Ontvangsten	0	0	0	0	0	0
8	Internationaal beleid						
	Uitgaven	28	27	27	28	27	27
	Ontvangsten	0	0	0	0	0	0
9	Arbeidsmarkt en personeelsbeleid						
	Uitgaven	433	525	531	532	531	531
	Ontvangsten	7	7	7	7	7	7
11	Studiefinanciering						
	Uitgaven	5.479	5.812	5.520	5.453	5.429	5.434
	Ontvangsten	2.036	2.856	2.217	2.282	2.344	2.388
12	Tegemoetkoming onderwijsbijdrage en schoolkosten						
	Uitgaven	76	76	75	74	73	72
	Ontvangsten	2	2	2	2	2	2
13	Lesgeld						
	Uitgaven	20	22	22	22	22	22
	Ontvangsten	259	279	294	309	321	328
14	Cultuur						
	Uitgaven	1.447	1.473	1.504	1.491	1.482	1.474
	Ontvangsten	23	11	11	11	11	11
15	Media						
	Uitgaven	1.336	1.220	1.224	1.240	1.265	1.286
	Ontvangsten	166	166	166	166	166	166

	In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
16	Onderzoek en wetenschapsbeleid						
	Uitgaven	1.857	1.980	1.961	1.965	1.908	1.857
	Ontvangsten	0	0	0	0	0	0
25	Emancipatie						
	Uitgaven	23	46	43	43	36	34
	Ontvangsten						
91	Nominaal en Onvoorzien						
	Uitgaven	0	0	0	0	0	0
	Ontvangsten						
95	Apparaatskosten						
	Uitgaven	448	438	404	378	347	340
	Ontvangsten	1	0	0	0	0	0

Algemeen

De begroting van OCW daalt tussen 2026 en 2031 met 1,3 miljard euro. Deze daling is te verklaren door een verwachte daling van de leerlingen- en studentenaantallen.

Toelichting per artikel

Artikel 1. Primair onderwijs

Het kabinet Jetten investeert de komende jaren onder meer in randvoorwaarden onderwijs en professionalisering onderwijspersoneel op teamniveau (structureel 215 miljoen euro) en het terugdraaien van de ombuigingen van kabinet-Schoof voor School en omgeving (structureel 75 miljoen euro). Ondanks deze intensiveringen dalen de uitgaven in het primair onderwijs met 1 miljoen euro in de periode 2026-2031. Deze daling wordt met name verklaard door dalende leerlingenaantallen

Artikel 3. Voortgezet onderwijs

De uitgaven in het voortgezet onderwijs dalen met 164 miljoen euro in de periode 2026-2031. Dit wordt hoofdzakelijk verklaard door een verwachte daling van de leerlingenaantallen. Dit effect wordt deels gemitigeerd door de intensiveringen door kabinet-Jetten, zoals de middelen voor de randvoorwaarden onderwijs en professionalisering onderwijspersoneel op teamniveau (structureel 131 miljoen euro), subsidie voor Brede brugklassen (structureel 58 miljoen euro) en het terugdraaien van de ombuigingen op School en omgeving (structureel 46 miljoen euro).

Artikel 4. Beroepsonderwijs en volwasseneneducatie

De uitgaven in het mbo dalen tussen 2026 en 2031 met 88 miljoen euro. Deze daling komt voornamelijk door lagere verwachte studentenaantallen. Dit effect wordt deels gemitigeerd door de intensiveringen door kabinet-Jetten zoals in de publiek-private samenwerking in het mbo en mkb (structureel 28 miljoen euro) en het terugdraaien van ombuigingen op het mbo uit kabinet-Schoof (structureel 21 miljoen euro).

Artikel 6 en 7. Hoger onderwijs

De uitgaven in het hoger onderwijs dalen met 533 miljoen euro in de periode 2026-2031. Dit wordt hoofdzakelijk verklaard door een verwachte daling van de studentenaantallen. Dit effect wordt deels gemitigeerd door de intensiveringen door kabinet-Jetten, zoals de sectorplannen (structureel 131 miljoen euro) en werkdrukmiddelen (structureel 86 miljoen euro).

Artikel 8. Internationaal beleid

De uitgaven voor artikel 8 dalen tussen 2026 en 2031 met 1 miljoen euro door een dalend opdrachtenbudget.

Artikel 9. Arbeidsmarkt en personeelsbeleid

De uitgaven voor artikel 9 stijgen tussen 2026 en 2031 met 98 miljoen euro, hoofdzakelijk door de extra middelen voor de subsidie zij-instroom (structureel 88 miljoen euro).

Artikel 11, 12 en 13. Studiefinanciering

De netto uitgaven voor studiefinanciering dalen met 468 miljoen euro in de periode 2026-2031. De daling van de uitgaven is voornamelijk te verklaren door een verwachte daling van de studentenaantallen. De incidenteel hogere uitgaven in 2027 zijn onder meer het gevolg van de tegemoetkoming voor studenten die geen recht hebben gehad op een basisbeurs.

Artikel 14. Cultuur

De uitgaven aan cultuur stijgen met 27 miljoen euro in de periode 2026-2031. De hogere uitgaven in 2027 zijn voornamelijk vanwege de uitgaven voor het NGF-project Creatieve Industrie Immersieve Impact Coalitie (CIIC). Vanaf 2028 zijn de uitgaven hoger omdat de bibliotheekmiddelen voor gemeenten in die jaren nog op de OCW-begroting staan. In de eerdere jaren zijn deze middelen al overgeboekt naar het gemeentefonds.

Artikel 15. Media

De uitgaven aan media dalen met 50 miljoen euro in de periode 2026-2031. De daling van het budget is voornamelijk te verklaren door de ombuiging van het kabinet-Schoof op de rijksmediabijdrage van de landelijke publieke omroep. Vanaf 2027 stijgen de uitgaven vanwege de jaarlijkse bijstelling van de Rijksmediabijdrage voor het aantal huishoudens in Nederland.

Artikel 16. Onderzoek en wetenschapsbeleid

De uitgaven voor onderzoek en wetenschapsbeleid zijn in 2026 gelijk aan die in 2031. In de tussenliggende jaren zijn de uitgaven hoger. Dit wordt veroorzaakt door het feit dat de middelen van het fonds voor Onderzoek en Wetenschap tijdelijk waren en de intensiveringen uit het kabinet-Jetten ingaan voordat de initiële looptijd van het fonds is verstreken. Daarom zijn er incidenteel extra middelen beschikbaar, deze zijn o.a. bestemd voor de opvolger van de nationale supercomputer, de Einstein Telescoop en de versterking van de veiligheid en weerbaarheid van hogeronderwijsinstellingen. Kabinet-Jetten investeert structureel 428 mln. in onderzoek en wetenschap, waardoor de uitgaven in 2031 relatief gestegen zijn.

Artikel 25. Emancipatie

De uitgaven aan emancipatiebeleid stijgen tussen 2026 en 2031 met 11 miljoen euro. Dit wordt hoofdzakelijk veroorzaakt door een toename van de middelen voor gender- en LHBTI-gelijkheid vanaf 2027.

Artikel 95. Apparaat

De apparaatsuitgaven dalen met 108 miljoen euro in de periode 2026-2031. Dit wordt hoofdzakelijk veroorzaakt door de rijksbrede taakstellingen op het apparaatsbudget.

Financiën (inclusief Nationale Schuld)

Financiën

IX FINANCIËN						
In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Totaal uitgaven	13.986	13.998	11.537	11.187	11.051	11.317
Totaal ontvangsten	9.360	4.060	4.416	5.247	4.647	6.566
1 Belastingen						
Uitgaven	4.110	4.128	3.668	3.560	3.456	3.421
Ontvangsten	1.757	1.843	1.707	1.686	1.705	1.727
2 Financiële markten						
Uitgaven	37	32	33	31	30	30
Ontvangsten	67	10	10	10	10	10
3 Financieringsactiviteiten publiek-private sector						
Uitgaven	688	487	259	109	109	109
Ontvangsten	6.843	1.622	1.703	3.232	2.466	4.317
4 Internationale financiële betrekkingen						
Uitgaven	134	484	212	371	460	790
Ontvangsten	456	34	38	119	269	314
5 Exportkredietverzekeringen, -garanties en investeringsverzekeringen						
Uitgaven	217	219	188	179	167	167
Ontvangsten	137	132	129	114	114	114
6 BTW-Compensatiefonds						
Uitgaven	5.030	5.030	5.030	5.030	5.030	5.030
Ontvangsten						
8 Apparaat						
Uitgaven	498	473	443	424	412	407
Ontvangsten	74	63	63	61	59	58
9 Douane						
Uitgaven	929	982	970	948	909	897
Ontvangsten	25	357	767	25	25	25
10 Nog onverdeeld						
Uitgaven	18	35	52	50	37	42
Ontvangsten						
13 Toeslagen						
Uitgaven	2.324	2.128	682	484	441	422
Ontvangsten	0					

Algemeen

De uitgaven van Financiën bestaan voornamelijk uit de apparaatskosten voor de Belastingdienst, Toeslagen en de Douane, de hersteloperatie Toeslagen en de uitgaven vanuit het Btw-compensatiefonds. De ontvangsten betreffen onder andere rente en boetes van belastingen,

dividenden van staatsdeelnemingen en aflossingen van internationale leningen. De begroting van Financiën kent in 2031 een lichte daling ten opzichte van 2026. Dit komt met name door de apparaatstaakstelling van kabinet Schoof en kabinet Jetten, de lening aan TenneT en doordat Toeslagen Herstel een tijdelijk karakter heeft. Van 2027 tot en met 2030 stijgt de begroting per saldo ten opzichte van 2026. Dit heeft te maken met fluctuerende ontvangsten door de verkoop van TenneT Duitsland en de aflossing op de overbruggingslening van TenneT aan de staat.

Toelichting per artikel

Artikel 1. Belastingen

Dit artikel ziet toe op de uitvoeringskosten en de niet-belastingontvangsten van de Belastingdienst. De komende jaren dalen de uitgaven met 689 miljoen euro. De uitgaven zijn tot en met 2027 hoger in verband met de werkzaamheden die de Belastingdienst voor Toeslagen Herstel uitvoert. De afname die daarna volgt, komt door de apparaatstaakstellingen van kabinet Jetten. De niet-belastingontvangsten blijven grotendeels gelijk.

Artikel 2. Financiële Markten

Op dit artikel staan de middelen voor beleid en regelgeving voor een stabiele en integere werking van de financiële markten. De komende jaren dalen de uitgaven met 7 miljoen euro. In 2026 zijn de uitgaven beperkt hoger door de schadeloosstelling SNS REAAL Holding (SRH). Vanaf 2027 zijn de uitgaven stabiel. De ontvangsten dalen de komende jaren met 57 miljoen euro. In 2026 zijn de ontvangsten hoger door de boeteontvangsten van De Nederlandsche Bank (DNB) en de Autoriteit Financiële Markten (AFM), die dit jaar relatief veel hoge boetes hebben opgelegd. Vanaf 2027 zijn de ontvangsten stabiel.

Artikel 3. Financieringsactiviteit Publiek-private sector

Dit artikel omvat uitgaven en ontvangsten die te maken hebben met het beheren, aangaan, investeren en afstoten van staatsdeelnemingen. De komende jaren dalen de uitgaven op dit artikel met 579 miljoen euro. Deze daling wordt veroorzaakt door de kapitaalinjecties voor Invest-NL en Invest International die lopen tot en met 2028. De ontvangsten dalen komende jaren met 2,5 miljard euro, al zijn er veel schommelingen tussen de jaren. In 2026 zijn er incidenteel hogere ontvangsten door de gedeeltelijke verkoop van TenneT Duitsland en ABN AMRO. Vanaf 2029 is er een verdere stijging te zien doordat TenneT begint met de reguliere terugbetalingen van de aandeelhouderslening. Daarnaast ontvangt de Staat nog 1,5 miljard euro in 2029 aan aanvullende verkoopopbrengsten uit de verkoop van TenneT Duitsland.

Artikel 4. Internationale Financiële Betrekkingen

Dit artikel ziet toe op de bijdragen aan (inter-)nationale organisaties en (rente)ontvangsten op internationale leningen. De komende jaren stijgen de uitgaven met 656 miljoen euro. De fluctuaties bij de uitgaven ontstaan voornamelijk door wisselende bijdragen aan de Wereldbank. De ontvangsten dalen de komende jaren met 142 miljoen euro. In 2027 en 2028 zijn er lagere ontvangsten door vervroegde aflossingen op de lening aan Griekenland in eerdere jaren. Vanaf 2030 lopen de ontvangsten op doordat Oekraïne naar verwachting zal starten met het betalen van rente op de door Nederland verstrekte lening.

Artikel 5. Exportkredietverzekeringen, -garanties en investeringsverzekeringen (EKV)

Op dit artikel staan middelen geserveerd voor de EKV. De EKV beschermt bedrijven tegen het risico dat een buitenlandse afnemer niet betaalt voor goederen, diensten of investeringen. De uitgaven op dit artikel dalen de komende jaren met 50 miljoen euro en de ontvangsten met 23 miljoen euro. Fluctuaties komen voort uit schade-uitkeringen en schaderestituties. Het verschilt per jaar hoeveel bedrijven een beroep doen op de EKV en hoeveel schades gerestitueerd worden.

Artikel 6. Btw-compensatiefonds

Op dit artikel staan de middelen die gemeenten en provincies terugkrijgen voor de btw over extern ingekochte goederen en diensten. De uitgaven aan het Btw-compensatiefonds (BCF) zijn stabiel begroot. Een onder- of overschrijding bij het BCF komt namelijk ten laste of ten gunste van het gemeente- en provinciefonds.

Artikel 8. Apparaat

Dit artikel betreft de ontwikkeling van de apparaatsuitgaven van het kerndepartement. De komende jaren dalen de uitgaven met 91 miljoen euro. De afname komt door de apparaatstaakstellingen van kabinet Schoof en kabinet Jetten. De apparaatsontvangsten dalen ook als gevolg van de taakstellingen de komende jaren met 16 miljoen euro.

Artikel 9. Douane

Op dit artikel staan voornamelijk middelen gereserveerd voor het personeel en materieel van de Douane. De komende jaren dalen de uitgaven met 32 miljoen euro. De afname wordt verklaard door de apparaatstaakstellingen van het kabinet Jetten. De incidentele piek in 2027 en 2028 komt door het ingroeipad van de invoering van de Europese Handling Fee. De ontvangsten blijven de komende jaren grotendeels gelijk. In 2027 en 2028 is er een piek in de ontvangsten doordat Nederland tijdelijk de ontvangsten uit de invoering van een Europese Handling Fee mag houden. In latere jaren worden deze aan de Europese Commissie afgedragen.

Artikel 10. Nog onverdeeld

Op dit artikel staan onder andere middelen gereserveerd voor de uitvoeringskosten van fiscale wet- en regelgeving door Belastingdienst, Toeslagen en Douane en onvoorziene tegenvallers.

Artikel 13. Toeslagen

Dit artikel ziet op het aandeel van het ministerie van Financiën in de middelen voor Toeslagen Herstel en de uitvoeringskosten van Dienst Toeslagen. De komende jaren dalen de uitgaven met 1,9 miljard euro. Deze daling komt doordat Toeslagen Herstel een tijdelijk karakter heeft, waarbij het herstel zo snel mogelijk plaatsvindt. Een deel van de gereserveerde middelen voor de hersteloperatie staat nog op de Aanvullende Post. De middelen voor Toeslagen Herstel lopen tot en met 2029. Vanaf 2030 bestaat de begroting van het artikel alleen nog uit uitvoeringskosten Dienst Toeslagen.

Nationale Schuld

IXA NATIONALE SCHULD						
In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Totaal uitgaven	43.109	50.826	51.206	52.719	55.472	56.903
Totaal ontvangsten	77.962	88.432	81.465	84.849	86.323	87.464
11 Financiering staatsschuld						
Uitgaven	37.482	44.085	44.743	45.499	47.415	47.880
Ontvangsten	63.494	73.050	63.353	65.384	63.808	62.480
12 Kasbeheer						
Uitgaven	5.627	6.741	6.463	7.220	8.057	9.022
Ontvangsten	14.468	15.382	18.112	19.465	22.515	24.984

Algemeen

De uitgaven en ontvangsten van de Nationale Schuld hebben betrekking op de extern gefinancierde staatsschuld en het schatkistbankieren van de deelnemende instellingen. De uitgaven bestaan uit de rentelasten en aflossingen van vaste en vlottende schuld. De hoogte van de aflossingen van de bestaande schuld ligt vast als gevolg van eerder gemaakte keuzes ten aanzien van de schuldfinanciering. De schommelingen in de ontvangsten zijn vooral het gevolg van schommelingen in de financieringsbehoefte van het Rijk en mutaties in rekeningen-courant van de deelnemers aan het schatkistbankieren. De financieringsbehoefte bepaalt de uitgifte van vaste en vlottende schuld.

Toelichting per artikel

Artikel 11. Financiering staatsschuld

Dit artikel heeft betrekking op de extern gefinancierde staatsschuld. De uitgaven bestaan voornamelijk uit de aflossing van vaste schuld, de rentelasten en eventueel de mutatie van de vlottende schuld. Het aflossingspatroon van de vaste schuld zorgt voor grote verschillen van jaar tot jaar. De uitgaven stijgen komende jaren met circa 7 miljard euro. De ontvangsten bestaan voornamelijk uit de uitgifte van vaste schuld en eventueel de mutatie van de vlottende schuld. Met de uitgifte van vaste en vlottende schuld wordt voorzien in de jaarlijkse financieringsbehoefte. De jaarlijkse financieringsbehoefte bestaat uit de aflossingen van de vaste schuld, de stand van de vlottende schuld aan het einde van het vorige jaar en het geraamde kastekort. De ontvangsten zijn hoger geraamd in 2027 en nemen daarna af met 10 miljard euro. Deze ontwikkeling is een direct gevolg van de benodigde financieringsomvang in die jaren. In 2031 wordt op dit moment rekening gehouden met een lager kastekort ten opzichte van 2026.

Artikel 12. Kasbeheer

Op dit artikel staan de geldstromen die betrekking hebben op het schatkistbankieren van de deelnemende instellingen. De uitgaven bestaan enerzijds uit de rentevergoeding over de saldi die in de schatkist worden aangehouden door baten-lastendiensten, rechtspersonen met een wettelijke taak (RWT's), decentrale overheden en sociale fondsen. Anderzijds bestaan de uitgaven uit verstrekte leningen en, in sommige jaren, uit een afname van het rekening-courantgoed van de deelnemers aan het schatkistbankieren. De uitgaven stijgen in de komende jaren met circa 4 miljard euro met name als gevolg van hogere rentevergoedingen aan de sociale fondsen. De ontvangsten bestaan uit rentebaten, aflossingen op leningen en, in sommige jaren, uit een toename van het

rekening-courantgoed van de deelnemers aan het schatkistbankieren. De schommelingen van de ontvangsten op dit artikel worden met name veroorzaakt door mutaties in de rekening-courant van sociale fondsen. In 2031 stijgen de ontvangsten naar verwachting met 10,5 miljard euro ten opzichte van 2026 met name doordat sociale fondsen meer middelen aanhouden in de schatkist.

Defensie (inclusief Defensiematerieelbegrotingsfonds)

Defensie

X DEFENSIE						
In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Totaal uitgaven	23.336	14.792	15.110	15.163	13.312	13.322
Totaal ontvangsten	437	243	148	148	148	148
1 Inzet						
Uitgaven	3.162	2.857	2.619	2.384	226	226
Ontvangsten	280	97	2	2	2	2
2 Koninklijke Marine						
Uitgaven	1.326	1.307	1.330	1.344	1.349	1.353
Ontvangsten	12	12	12	12	12	12
3 Koninklijke Landmacht						
Uitgaven	2.234	2.311	2.345	2.429	2.491	2.542
Ontvangsten	8	8	8	8	8	8
4 Koninklijke Luchtmacht						
Uitgaven	1.095	1.188	1.207	1.202	1.210	1.197
Ontvangsten	12	12	12	12	12	12
5 Koninklijke Marechaussee						
Uitgaven	886	901	963	958	962	962
Ontvangsten	8	4	4	4	4	4
7 Commando Materieel en IT						
Uitgaven	1.034	1.097	1.140	1.129	1.139	1.176
Ontvangsten	35	26	26	26	26	26
8 Defensie Ondersteuningscommando						
Uitgaven	2.025	2.107	2.132	2.127	2.161	2.170
Ontvangsten	73	73	73	73	73	73
9 Algemeen						
Uitgaven	325	338	354	376	418	307
Ontvangsten	0	2	2	2	2	2
10 Apparaat kerndepartement						
Uitgaven	10.815	1.770	1.799	1.826	1.778	1.719
Ontvangsten	8	8	8	8	8	8
11 Geheim						
Uitgaven	20	22	22	22	22	22
Ontvangsten						
12 Nog onverdeeld						
Uitgaven	413	895	1.199	1.365	1.556	1.646
Ontvangsten						

Algemeen

De Defensiebegroting betreft voornamelijk personele uitgaven voor de krijgsmachtonderdelen, de ondersteunende en dienstverlenende defensieonderdelen en het kerndepartement. Bij het coalitieakkoord van kabinet Jetten is een intensivering beschikbaar gesteld om de krijgsmacht structureel te versterken. Door de intensivering groeien de NAVO-uitgaven naar 2,8% van het bbp in 2030 en 3,5% van het bbp in 2035. De middelen van 2027 tot en met 2031 staan deels op de begroting van Defensie (X) en deels op het Defensiematerieelbegrotingsfonds. Na 2031 blijven de middelen gereserveerd op de Aanvullende Post. De NAVO-uitgaven in 2027 bedragen 2,36% van het bbp. De uitgaven in 2026 liggen incidenteel hoger vanwege de affinanciering van de begrotingsgefinancierde militaire pensioenen. Hiervoor is op dit moment 8,73 miljard euro gereserveerd. Daarnaast liggen de uitgaven in 2026 tot en met 2029 hoger vanwege de middelen voor militaire Oekraïne-steun. Dit betreft een aflopende reeks na 2029.

Toelichting per artikel

Artikel 1. Inzet

Op dit artikel worden de uitgaven voor inzet ten behoeve van de hoofdtaken van de krijgsmacht verantwoord. Voor hoofdtak 1, de verdediging en bescherming van het eigen en het bondgenootschappelijke grondgebied, is jaarlijks circa 60 miljoen euro begroot. Hoofdtak 2 omvat de bevordering van de internationale rechtsorde en stabiliteit. Hieronder valt ook de militaire steun aan Oekraïne. Onder hoofdtak 2 vallen ook de uitgaven voor het Budget Internationale Veiligheid (BIV), een voorziening die het mogelijk maakt om op internationale ontwikkelingen te reageren. Voor hoofdtak 3, het verlenen van militaire bijstand voor de openbare orde en nationale veiligheid, staat er jaarlijks rond de 4 miljoen euro begroot. Op dit artikel wordt ook overige inzet begroot die niet onder één van de hoofdtaken valt, zoals bijvoorbeeld de *Vessel Protection Detachments*. De begrote ontvangsten komen voornamelijk voort uit samenwerkingen rondom Oekraïne-steun.

Artikel 2. Koninklijke Marine

Op dit artikel wordt de begroting van de Koninklijke Marine verantwoord, met als meest omvangrijke uitgave de kosten voor het personeel. De personele uitgaven voor de Marine stijgen geleidelijk vanwege de beoogde uitbreiding van het personeelsbestand. De overige uitgaven op dit artikel betreffen middelen voor de kustwacht, gereedstelling en materiële exploitatie.

Artikel 3. Koninklijke Landmacht

Op dit artikel wordt de begroting van de Koninklijke Landmacht verantwoord, met als omvangrijkste uitgave de kosten voor het personeel. De personele uitgaven voor de Landmacht stijgen geleidelijk vanwege de beoogde uitbreiding van het personeelsbestand.

Artikel 4. Koninklijke Luchtmacht

Op dit artikel wordt de begroting van de Koninklijke Luchtmacht verantwoord, met als omvangrijkste uitgave de kosten voor het personeel. De personele uitgaven voor de Luchtmacht stijgen geleidelijk vanwege de beoogde uitbreiding van het personeelsbestand.

Artikel 5. Koninklijke Marechaussee

Op dit artikel wordt de begroting van de Koninklijke Marechaussee verantwoord, met als omvangrijkste uitgave de kosten voor het personeel. De personele uitgaven voor de Marechaussee stijgen geleidelijk vanwege

de beoogde uitbreiding van het personeelsbestand en ten behoeve van grensbewaking. De overige uitgaven op dit artikel betreffen middelen voor gereedstelling en materiële exploitatie.

Artikel 7. Commando Materieel en IT

Het Commando Materieel en IT (COMMIT) zorgt voor de verwerving van materieel en de beschikbaarstelling van IT-middelen, brandstof, munitie, kleding en uitrusting aan de Defensieonderdelen. Het budget voor personele uitgaven stijgt ten behoeve van de beoogde uitbreiding van het personeelsbestand. Ook stijgt het budget voor gereedstelling door een toename van de geraamde uitgaven voor brandstof die worden gedaan voor oefenactiviteiten.

Artikel 8. Defensie Ondersteuningscommando

Het Defensie Ondersteuningscommando (DOSCO) ondersteunt de krijgsmacht door te zorgen voor personele diensten, zoals werving en opleidingen, maar ook vastgoed, catering, beveiliging, bewaking, facilitaire zaken, gezondheidszorg, logistiek en transport. In de periode 2026 tot en met 2031 stijgt vooral het budget voor eigen personeel. Vanaf 2026 daalt het budget voor externe inhuur. Externe inhuur wordt namelijk aangewend voor het vervullen van bepaalde urgente taken en functies die niet op korte termijn door eigen personeel kunnen worden ingevuld.

Artikel 9. Algemeen

Op dit artikel worden de algemene Defensietaken verantwoord, zoals subsidies, schadevergoedingen en kennisopbouw. In de komende jaren loopt de contributie aan de NAVO op. De overige uitgaven op dit artikel zijn stabiel.

Artikel 10. Apparaat kerndepartement

Op dit artikel worden de apparaatsuitgaven van het kerndepartement verantwoord, met als omvangrijkste uitgave de kosten voor het personeel. In 2026 is er sprake van een incidentele verhoging van de uitgaven ter hoogte van 8,73 miljard euro vanwege het beschikbaar stellen van budget ten behoeve van de affinanciering van de begrotingsgefinancierde militaire pensioenen die zijn opgebouwd vóór 1 juni 2001. De in de jaren daarna geraamde pensioenuitkeringen vanaf de begroting komen hiermee te vervallen. Daarnaast stijgt het budget voor eigen personeel vanwege de beoogde uitbreiding van het personeelsbestand. Het budget voor externe inhuur daalt vanaf 2026 geleidelijk, externe inhuur wordt namelijk aangewend voor het vervullen van bepaalde urgente taken en functies die op korte termijn niet door eigen personeel kunnen worden ingevuld.

Artikel 11. Geheim

De inhoud van dit artikel is geheim en wordt via daarvoor geschikte kanalen met de Kamer gedeeld, volgens provisies van de CW.

Artikel 12. Nog onverdeeld

De uitgaven op dit artikel betreffen middelen die op een later moment worden verdeeld naar de beleidsartikelen, in afwachting van nadere uitwerking.

Defensiematerieelbegrotingsfonds

DEFENSIEMATERIEELBEGROTINGSFONDS (2026-2031)						
In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Totaal uitgaven	13.127	14.132	18.347	20.465	22.823	24.825
Totaal ontvangsten	172	163	171	159	158	149
1 Defensiebreed Materieel						
Uitgaven	2.179	2.601	1.398	1.461	4.367	2.927
Ontvangsten	89	86	104	91	90	87
2 Maritiem Materieel						
Uitgaven	1.998	2.434	3.021	2.928	2.919	4.052
Ontvangsten	34	27	15	15	15	15
3 Land Materieel						
Uitgaven	2.614	3.183	5.083	6.791	5.653	5.849
Ontvangsten	3	3	3	3	3	3
4 Lucht Materieel						
Uitgaven	2.135	2.228	3.201	2.890	2.494	2.102
Ontvangsten	10	11	13	13	14	8
5 Infrastructuur en Vastgoed						
Uitgaven	1.812	1.509	2.103	1.871	1.555	2.017
Ontvangsten	20	20	20	20	20	20
6 IT						
Uitgaven	2.388	1.995	1.794	1.832	2.205	2.662
Ontvangsten	17	17	17	17	17	17
8 Overige Uitgaven en Ontvangsten						
Uitgaven	1	182	1.748	2.691	3.629	5.217
Ontvangsten						

DEFENSIEMATERIEELBEGROTINGSFONDS (2032-2041)										
In miljoenen euro	2032	2033	2034	2035	2036	2037	2038	2039	2040	2041
Totaal uitgaven	24.762	24.943	24.829	24.953	24.967	24.927	24.959	24.885	25.045	25.049
Totaal ontvangsten	150	142	143	143	143	143	142	142	142	142
1 Defensiebreed Materieel										
Uitgaven	3.849	1.864	4.587	4.944	4.611	5.199	4.683	4.896	4.826	4.656
Ontvangsten	87	87	87	87	87	87	87	87	87	87
2 Maritiem Materieel										
Uitgaven	3.715	4.251	3.381	3.296	2.801	2.640	3.491	2.474	2.402	64
Ontvangsten	15	15	15	15	15	15	15	15	15	15
3 Land Materieel										
Uitgaven	5.210	6.537	5.310	5.523	5.725	5.612	4.505	4.665	4.903	5.263
Ontvangsten	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
4 Lucht Materieel										
Uitgaven	2.689	3.257	2.542	2.441	2.936	2.555	2.779	3.089	2.953	1.251
Ontvangsten	8	1	1	1	1	1	1	1	1	1

In miljoenen euro	2032	2033	2034	2035	2036	2037	2038	2039	2040	2041
5 Infrastructuur en Vastgoed										
Uitgaven	1.843	2.577	1.977	1.768	1.911	1.687	1.692	1.766	1.808	5.349
Ontvangsten	20	20	20	20	20	20	20	20	20	20
6 IT										
Uitgaven	3.089	2.584	3.586	3.664	4.182	4.030	4.065	4.065	4.370	4.418
Ontvangsten	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17
8 Overige Uitgaven en Ontvangsten										
Uitgaven	4.367	3.873	3.445	3.317	2.799	3.204	3.743	3.930	3.783	4.048
Ontvangsten										

Algemeen

De begroting van het Defensiematerieelbegrotingsfonds betreft voornamelijk materieelinvesteringen conform het geactualiseerde Defensie Lifecycle Plan. Bij het coalitieakkoord van kabinet Jetten is een intensivering beschikbaar gesteld om de krijgsmacht structureel te versterken. Door de intensivering groeien de NAVO-uitgaven naar 2,8% van het bbp in 2030 en 3,5% van het bbp in 2035. De middelen van 2027 tot en met 2031 staan deels op de begroting van Defensie (X) en deels op het Defensiematerieelbegrotingsfonds. Na 2031 blijven de middelen gereserveerd op de Aanvullende Post. De NAVO-uitgaven in 2027 bedragen 2,36% van het bbp.

Toelichting per artikel

Artikel 1. Defensiebreed Materieel

Op dit artikel wordt het verwerven en instandhouden van het Defensiebreed materieel verantwoord. Materieel dat door alle operationele commando's wordt ingezet en niet specifiek gericht is op maritiem, land- of luchtoptreden, wordt begroot binnen het artikel Defensiebreed Materieel. Hieronder vallen bijvoorbeeld kleding en de aanschaf van generieke munitiesoorten. Daarnaast vallen de uitgaven aan kennis, innovatie en duurzaamheid onder dit artikel. Op artikel 1 wordt bijvoorbeeld significant geïntensiveerd in het ophogen van de inzetvoorraden en opslagcapaciteit aan de hand van het Beleidskader Inzetvoorraden (BKI). Hiermee worden de voorraden munitie, kleding en uitrusting en Chemisch, Biologisch, Radio-logisch en Nucleair (CBRN) vergroot door de bestaande contracten uit te breiden.

Artikel 2. Maritiem Materieel

Op dit artikel wordt het verwerven en instandhouden van het maritieme materieel verantwoord, zoals fregatten en onderzeeboten. Op artikel 2 wordt de komende vijftien jaar de Koninklijke Marine versterkt door een groot-schalige vlootvernieuwing. Dit betreft investeringen in de vervanging van de onderzeeboten, fregatten voor onderzeebootbestrijding, luchtverdedigings- en commandofregatten, amfibische transportschepen, mijnenbestrijdingsvaartuigen en hulp- en ondersteuningsvaartuigen.

Artikel 3. Land Materieel

Op dit artikel wordt het verwerven en instandhouden van het landmaterieel verantwoord, zoals Patriot-lanceersystemen en pantservoertuigen. De versterking van de gevechtskracht op land is een prioritaire NAVO-doelstelling voor Nederland. Op artikel 3 intensificeert Defensie de invulling van de NAVO-capaciteitsdoelstellingen voor de zware gemechaniseerde brigade (*Heavy Infantry Brigade*, HIB), de medium infanterie brigade (MIB) en de luchtmobiele brigade (*Airmobile Brigade*, AMB).

Artikel 4. Lucht Materieel

Op dit artikel wordt het verwerven en instandhouden van het luchtmaterieel verantwoord, zoals helikopters en vliegtuigen. Defensie schaft via dit artikel onder andere extra F-35-toestellen aan.

Artikel 5. Infrastructuur en Vastgoed

Op dit artikel wordt het verwerven en instandhouden van Infrastructuur het Defensievastgoed verantwoord. Voor artikel 5 worden de extra middelen de komende jaren onder andere ingezet voor het faciliteren van de groeiende Defensieorganisatie.

Artikel 6. IT

Op dit artikel wordt het verwerven en instandhouden van het IT-domein verantwoord, zoals bijvoorbeeld op de projecten Grensverleggende IT (GrIT) en Foxtrot.

Artikel 8. Overige Uitgaven en Ontvangsten

De uitgaven op dit artikel betreffen middelen die op een later moment worden verdeeld naar de beleidsartikelen, in afwachting van nadere uitwerking.

Infrastructuur en Waterstaat (inclusief Mobiliteitsfonds en Deltafonds)

Infrastructuur en Waterstaat

XII INFRASTRUCTUUR EN WATERSTAAT						
In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Totaal uitgaven	4.100	4.251	3.886	3.725	3.724	3.613
Totaal ontvangsten	612	1.156	1.154	1.191	1.149	1.148
11 Integraal waterbeleid						
Uitgaven	101	84	65	67	58	56
Ontvangsten	1					
13 Bodem en Ondergrond						
Uitgaven	121	128	115	109	135	135
Ontvangsten	1					
14 Wegen en verkeersveiligheid						
Uitgaven	313	487	466	316	316	98
Ontvangsten	6	6	6	6	6	6
15 Vrachtwagenheffing						
Uitgaven	246	456	518	579	707	924
Ontvangsten	555	1.117	1.121	1.116	1.117	1.116
16 Openbaar vervoer en spoor						
Uitgaven	405	227	41	25	25	24
Ontvangsten						
17 Luchtvaart						
Uitgaven	112	188	206	148	88	66
Ontvangsten	14	8	1	0	0	0
18 Scheepvaart en havens						
Uitgaven	125	156	170	213	155	140
Ontvangsten	5					
19 Internationaal Beleid						
Uitgaven	11	10	10	9	10	10
Ontvangsten	1	1	1	1	1	1
20 Lucht en geluid						
Uitgaven	61	93	92	85	83	82
Ontvangsten	1	1	1	1	1	1
21 Circulaire Economie						
Uitgaven	71	0	0	0	0	0
Ontvangsten	2					
22 Omgevingsveiligheid en milieurisico's						
Uitgaven	88	162	100	107	108	82
Ontvangsten	1	0	0	0	0	0
23 Meteorologie, seismologie en aardobservatie						
Uitgaven	88	81	77	72	66	67
Ontvangsten						

In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
24 Handhaving en toezicht						
Uitgaven	256	252	248	245	240	231
Ontvangsten	17	17	18	18	18	18
25 Brede doeluitkering						
Uitgaven	1.405	1.291	1.222	1.222	1.222	1.221
Ontvangsten						
97 Algemeen departement						
Uitgaven	132	132	85	65	54	53
Ontvangsten	2	1	1	44	1	1
98 Apparaatsuitgaven Kerndepartement						
Uitgaven	565	504	473	462	456	427
Ontvangsten	6	5	5	4	4	4
99 Nog Onverdeeld						
Uitgaven	0	0	0	0	0	0
Ontvangsten						

Algemeen

De beleidsbegroting van lenW daalt van 4,1 miljard euro in 2026 naar 3,6 miljard euro in 2031. Deze daling is te verklaren door het aflopen van subsidies en de ingevoerde subsidie- en apparaatstaakstellingen. Dit wordt uitgebreider beschreven in de toelichting per artikel.

Toelichting per artikel

Artikel 11. Integraal waterbeleid

De budgetten voor integraal waterbeleid dalen van 101 miljoen euro in 2026 naar 56 miljoen euro in 2031. Vanaf 2026 lopen verschillende budgetten af. Het gaat hierbij onder andere om de subsidie voor ruimtelijke adaptatie, en verschillende Nationaal Groeifonds (NGF) middelen voor bijvoorbeeld het project NL2120 en het groeiplan Watertechnologie.

Artikel 13. Bodem en ondergrond

Vanaf 2026 tot 2029 lopen de bedragen beperkt af vanwege onder meer een aflopende subsidieregeling voor Caribisch Nederland en aflopende subsidies ten behoeve van saneringsmaatregelen voor bedrijven. Hierna lopen de budgetten weer op tot 135 miljoen euro in 2030 en 2031 vanwege een toename in het budget voor de Fysieke Leefomgevingswet, de Bedrijvenregeling en de bijdrage aan medeoverheden voor het Meerjarenprogramma Bodem.

Artikel 14. Wegen en verkeersveiligheid

De budgetten lopen van 313 miljoen euro in 2026 op tot 487 miljoen euro in 2027. Deze toename komt door de start van de inruilregeling oude fossiele brandstofauto's om de gevolgen van de hoge energieprijzen te beperken en door verschillende opdrachten en subsidies op het gebied van laadinfrastructuur in de bouw en het wegvervoer. Hierna lopen de budgetten af tot 98 miljoen euro in 2031. Dit wordt met name veroorzaakt doordat de Klimaat- en Energiefondsmiddelen die tot en met 2030 zijn toegekend, aflopen.

Artikel 15. Vrachtwagenheffing

Deze reeks betreft de uitgaven van de vrachtwagenheffing en bestaat uit de exploitatiekosten, de personeelskosten, netto-opbrengsten en invoeringskosten. De uitgaven aan de vrachtwagenheffing belasten het uitgavenkader, maar worden opgehaald binnen de transportsector via de vrachtwagenheffing die valt onder het inkomstenkader. De opbrengsten en de uitgaven stijgen vanaf 2027 doordat de voertuigclassificaties gelijk zijn getrokken met EU-regelgeving. Hierdoor neemt een extra voertuigklasse deel aan de vrachtwagenheffing.

Artikel 16. Openbaar vervoer en spoor

De uitgaven voor openbaar vervoer (OV) en spoor lopen fors af: van 405 miljoen euro in 2026 naar 24 miljoen euro vanaf 2031. Dit heeft te maken met de afronding van het coronasteunpakket voor het OV (maatregelenpakket OVS), de afronding (in 2025/2026) van de generieke bijdragen voor de BVOV, en incidentele correcties voor Nederlandse Spoorwegen (NS). Na 2027 zijn alleen nog structurele uitgaven en kleinere bijdragen opgenomen.

Artikel 17. Luchtvaart

De uitgaven aan luchtvaart groeien in eerste instantie tot een piek van 206 miljoen euro in 2028 (mede door subsidies voor innovatie/NGF en geluidssanering Schiphol), waarna ze na 2028 dalen naar 66 miljoen euro in 2031. Dit patroon wordt grotendeels bepaald door het aflopen van het grote subsidies voor o.a. het NGF-project 'Luchtvaart in Transitie' en het beëindigen van Geluidsisolatie Schiphol Fase 4.

Artikel 18. Scheepvaart en havens

Uitgaven stijgen van 125 miljoen euro in 2026 tot ruim 213 miljoen euro miljoen euro in 2029, vanwege de uitrol van de verduurzaming binnenvaart en duurzame scheepvaart. Hierna lopen de budgetten weer af tot 155 miljoen euro in 2030 en 140 miljoen euro in 2031, onder meer door aflopende Klimaat- en Energiefondsmiddelen.

Artikel 19. Internationaal beleid

Vanuit dit artikel worden uitgaven aan internationale coördinatie en samenwerking gedaan. De uitgaven bestaan voor het grootste deel uit basisbijdragen aan internationale samenwerking, multilaterale programma's en diplomatie. De uitgaven blijven stabiel.

Artikel 20. Lucht en geluid

In 2027 neemt het budget toe ten opzichte van 2026, vooral door hogere bijdragen aan medeoverheden voor saneringsmaatregelen van geluid en lucht (o.a. via het Schone Lucht Akkoord en sanering verkeerslawaaï). In latere jaren stabiliseert het niveau op ruim 80 miljoen euro aan structurele inzet geluid en luchtkwaliteit.

Artikel 21. Circulaire economie

In 2026 staat er 71 miljoen euro op dit artikel voor onder andere het stimuleren van duurzame productketens, verschillende subsidieregelingen zoals de Demonstratie Energie- en Klimaatinnovatie Circulaire Economie (DEI+CE) en het stimuleren van circulair doen en gedrag en bijdragen aan de agentschappen Rijkswaterstaat (RWS) en de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO). Vanaf 2027 is het ministerie van EZK beleidsverantwoordelijk voor circulaire economie. Om deze reden lopen de budgetten vanaf 2027 af naar 0 in 2030.

Artikel 22. Omgevingsveiligheid en milieurisico's

De uitgaven op dit artikel nemen toe: van 88 miljoen euro in 2026 tot 162 miljoen euro in 2027. De stijging van de uitgaven komt met name door toegenomen opdrachten in het kader van omgevingsveiligheid, asbest en het stelsel van Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving (VTH). Daarnaast wordt er extra ingezet op asbest en zijn er hogere kosten rond nucleaire veiligheid (o.a. opdrachten voor het radionuclidenlab). Na 2029 lopen de budgetten weer af tot 82 miljoen euro in 2031 door de afbouw van subsidies.

Artikel 23. Meteorologie, seismologie en aardobservatie

De uitgaven aan de agentschapsbijdragen aan het Koninklijk Nederlands Meteorologisch Instituut (KNMI) voor meteorologie, seismologie en aardobservatie zijn redelijk stabiel, met uitgaven van 88 miljoen euro in 2026, langzaam dalend naar 66-67 miljoen euro richting 2031, vooral door kleine kortingen door apparaatstaakstellingen.

Artikel 24. Handhaving en toezicht

De uitgaven van de Inspectie Leefomgeving en Transport dalen tussen 2026 en 2031 licht van 256 miljoen euro naar 231 miljoen euro door lagere materiele uitgaven aan onder andere ICT en de bijdrage aan Shared Service Organisaties (SSO). Ondanks de taakstellingen blijft het merendeel van de begroting bestemd voor het personeelsbudget. In 2026 en 2027 zijn extra (tijdelijke) taken toegevoegd, zoals toezicht op de nieuwe vrachtwagenheffing en versterking van markttoezicht aan de grens.

Artikel 25. Brede doeluitkering

De jaarlijkse brede doeluitkering (BDU) aan de Vervoerregio Amsterdam en de Metropoolregio Rotterdam Den Haag is geraamd op 1,4 miljard euro in 2026, en daalt vanaf 2028 structureel naar ongeveer 1,2 miljard euro. Dit is te verklaren door de overheveling van specifieke uitkeringen naar het Gemeente- en Provinciefonds (afpraak uit het Hoofdlijnenakkoord) met bijbehorende korting van 10%. In 2027 wordt deze korting gedempt door een kostenverdeling tussen IenW, de regio en reizigers. IenW dekt haar aandeel uit de investeringsruimte op het Mobiliteitsfonds. De uitkeringen worden verstrekt op basis van de formules in de Wet BDU verkeer en vervoer.

Artikel 97. Algemeen departement

De departementsuitgaven lopen op tot 2028 door onder andere onderhoud van het regeeringsvliegtuig. Daarna dalen de uitgaven weer, waarna het constant blijft op 53 miljoen euro.

Artikel 98. Apparaatsuitgaven kerndepartement

De apparaatsuitgaven van het kerndepartement dalen van 565 miljoen euro in 2026 tot 427 miljoen euro in 2031. Dit verloopt volgt uit de ingevoerde apparaatstaakstelling van het kabinetten Schoof en Jetten, die beoogt de organisatie structureel te laten krimpen via jaarlijkse verlagingen van 5% (2025-2028) en 2% vanaf 2029 (cumulatief 22%). De taakstelling wordt gerealiseerd door lagere uitgaven aan externen, eigen personeelsinzet en onderliggende operationele kosten, zoals Shared Service Organisaties (SSO's) en Information and Communication Technologies (ICT).

Artikel 99. Nog onverdeeld

Dit betreft een administratief artikel, wat betekent dat er geen daadwerkelijke uitgaven ten laste van artikel 99 worden gedaan.

Mobiliteitsfonds

MOBILITEITSFONDS (2026 - 2031)						
In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Totaal uitgaven	11.156	10.738	11.208	11.793	11.503	11.419
Totaal ontvangsten	632	338	345	319	355	401
11 Verkenningen, reserveringen en investeringsruimte						
Uitgaven	14	146	540	878	1.524	1.766
Ontvangsten						
12 Hoofdwegennet						
Uitgaven	5.101	4.658	4.700	4.870	4.177	4.023
Ontvangsten	183	101	91	88	102	157
13 Spoorwegen						
Uitgaven	3.243	3.502	3.254	3.119	2.797	2.819
Ontvangsten	325	150	153	150	163	166
14 Regionale infrastructuur en bereikbaarheidsprogramma's						
Uitgaven	399	401	501	498	610	666
Ontvangsten						
15 Hoofdvaarwegennet						
Uitgaven	1.620	1.672	1.462	1.662	1.733	1.687
Ontvangsten	20	16	8	10	11	0
17 Megaprojecten Verkeer en Vervoer						
Uitgaven	778	358	749	765	662	458
Ontvangsten	103	71	92	71	79	78
18 Overige uitgaven en ontvangsten						
Uitgaven	2	1	1			
Ontvangsten	0					

MOBILITEITSFONDS (2032 - 2040)									
In miljoenen euro	2032	2033	2034	2035	2036	2037	2038	2039	2040
Totaal uitgaven	10.873	10.609	10.486	10.476	9.975	9.889	9.843	9.462	9.432
Totaal ontvangsten	536	509	437	454	439	441	443	694	464
11 Verkenningen, reserveringen en investeringsruimte									
Uitgaven	1.742	1.479	1.965	1.810	1.410	1.185	1.130	1.241	2.498
Ontvangsten									
12 Hoofdwegennet									
Uitgaven	4.066	3.672	3.724	4.079	4.097	3.533	3.882	3.177	3.122
Ontvangsten	323	278	269	270	271	273	275	451	221
13 Spoorwegen									
Uitgaven	2.583	2.920	2.511	2.316	2.244	2.670	2.869	2.936	2.237
Ontvangsten	168	170	166	184	167	167	167	243	243
14 Regionale infrastructuur en bereikbaarheidsprogramma's									
Uitgaven	359	180	203	116	45				

In miljoenen euro	2032	2033	2034	2035	2036	2037	2038	2039	2040
Ontvangsten									
15 Hoofdvaarwegennet									
Uitgaven	1.658	1.754	1.644	1.612	1.699	1.697	1.573	1.687	1.575
Ontvangsten	0	0	0	0	0	0	0	0	0
17 Megaprojecten Verkeer en Vervoer									
Uitgaven	465	605	438	544	480	803	388	421	
Ontvangsten	45	60	1						
18 Overige uitgaven en ontvangsten									
Uitgaven									
Ontvangsten									

Algemeen

De uitgaven van het Mobiliteitsfonds laten over de periode 2026-2031 een licht stijgende trend zien: van ongeveer 11,2 miljard euro in 2026 naar een piek van 11,7 miljard euro in 2029 en 11,5 miljard euro in 2030, waarna de begroting weer daalt tot circa 9,9 miljard euro in 2037 en verder afloopt naar circa 9,4 miljard euro in 2040. De belangrijkste oorzaken zijn aanvullende incidentele middelen voor woningbouwontsluiting (onder andere 'de Oude Lijn') en fluctuaties door de verschillende aanlegprojecten in planning en uitvoering. Deze reeksen zijn nog exclusief de middelen die op de Aanvullende Post staan voor extra investeringen in beheer en onderhoud van spoor en wegen (incidenteel 4,4 miljard euro in 2032-2035 en structureel 0,5 miljard euro per jaar). Met deze middelen wordt de afloop van het budget minder.

Toelichting per artikel

Artikel 11. Verkenningen, reserveringen en investeringsruimte

Dit artikel bevat alle (plan)flexibele budgetten die zijn gereserveerd voor het verbeteren van de bereikbaarheid en het opvangen van (toekomstige) risico's bij lopende projecten. De uitgaven op artikel 11 nemen fors toe vanaf 2026 (14 miljoen euro) naar een piek van ruim 1,7 miljard euro in 2031, met daarna opnieuw oplopende uitgaven richting 2040 (2,5 miljard euro). Dit verloop weerspiegelt het principe van de planflexibele budgetten. Budgetten voor projecten die vergeschied zijn in de verkenning- en planuitwerkingsfase worden, zodra hierover besluitvorming heeft plaatsgevonden, overgeboekt naar het desbetreffende uitvoeringsartikel op het MF. Hier is met name sprake van in de eerdere jaren van het fonds en is ook terug te zien in het beschikbare budget in die jaren. Verder in de tijd zijn projecten vaak minder ver uitgewerkt waardoor er minder wordt overgeboekt naar de uitvoeringsartikelen en er meer budget blijft gereserveerd op het artikel. Het verloop van het reserveringsartikel is daarmee sterk afhankelijk van de doorstroom van projecten en de programmatische actualisaties, evenals van het behouden van investeringsruimte om onvoorziene risico's op te vangen. De ontvangsten op dit artikel zijn structureel nihil, conform verwachting dat reserveringen niet direct leiden tot externe bijdragen.

Artikel 12. Hoofdwegennet

Op dit artikel worden de producten op het gebied van het hoofdwegennet verantwoord. Dit betreft de onderdelen exploitatie, onderhoud en vernieuwing, ontwikkeling, geïntegreerde contractvormen/PPS, en netwerkgebonden kosten. De uitgaven aan het hoofdwegennet pieken in 2026 met ruim 5 miljard euro en nemen daarna af tot 3,1 miljard euro in 2040. In de eerste jaren zijn de uitgaven hoog vanwege diverse lopende

aanleg- en vernieuwingsprojecten. De ontvangsten, deels bestaande uit tolopbrengsten en bijdragen van derden, dalen door het uitfaseren van tijdelijke tolprojecten (zoals Blankenburg en ViA15) en afronding van projecten met externe financiering.

Artikel 13. Spoorwegen

De uitgaven aan het spoorwegennet pieken in de eerste paar jaar van het fonds (2026-2029) met circa 3 miljard euro per jaar. De uitgaven dalen daarna in 2039-2040. Oorzaken zijn onder meer de intensivering van instandhoudingsopgaven, uitvoering van het European Rail Traffic Management System (ERTMS)-programma en projecten als Spoorcapaciteit 2030. In de periode 2031-2040 wordt meer nadruk gelegd op onderhoud en vernieuwing. Ontvangsten nemen af van 325 miljoen euro in 2026 naar 243 miljoen euro in 2040, vanwege fluctuaties in de boeking van externe bijdragen en concessievergoedingen.

Artikel 14. Regionale infrastructuur en bereikbaarheidsprogramma's

Op dit artikel worden de producten op het gebied van regionale/lokale infrastructuur, de impulsen inzake de Regionale Mobiliteitsfondsen en de bereikbaarheidsprogramma's voor ontsluiting van de woningbouw op korte termijn en mobiliteitspakketten toegelicht. De uitgaven op dit artikel vertonen een daling: van 399 miljoen euro in 2026 naar 45 miljoen euro in 2036. Dit wordt verklaard doordat de middelen voor regionale bereikbaarheid, woningbouwontsluiting en mobiliteitspakketten vooral in de beginjaren van het fonds worden uitgekeerd in de vorm van specifieke bijdragen aan regionale projecten. Na deze initiële investeringsgolf nemen de verplichtingen sterk af omdat bestaande programma's worden afgerond en nog geen grote nieuwe regionale projecten zijn voorzien. Ontvangsten blijven (zoals gebruikelijk) nihil, aangezien het bij dit artikel vrijwel uitsluitend om Rijksbijdragen aan regio's gaat.

Artikel 15. Hoofdvaarwegennet

Op dit artikel worden de producten op het gebied van rijksvaarwegen verantwoord. Dit betreffen de onderdelen exploitatie, onderhoud en vernieuwing, ontwikkeling, geïntegreerde contractvormen/Publiek Private Samenwerking (PPS), netwerkgebonden kosten en de investeringsruimte. Bij het hoofdvaarwegennet is sprake van redelijk stabiele uitgaven, uiteenlopend tussen 1,6 en 1,7 miljard euro per jaar in de periode 2026-2040. Het patroon laat pieken zien in jaren waar grote vernieuwingsopgaven (sluisrenovaties, bruggen, waterveiligheid) uitgevoerd worden, evenals onderhoud aan bestaande infrastructuur. Tekorten of extra benodigde middelen voor urgente instandhoudingsopgaven kunnen in piek- of daljaren tot budgetverschuivingen leiden. Ontvangsten variëren van 0 tot 20 miljoen euro, voornamelijk door bijdragen van derden aan vaarwegenprojecten.

Artikel 17. Megaprojecten verkeer en vervoer

Onder dit artikel vallen de projecten Project Mainportontwikkeling Rotterdam, European Rail Traffic Management System (ERTMS), Zuidasdok en het Programma Hoogfrequent Spoorvervoer (PHS). De uitgaven aan megaprojecten (ERTMS, Zuidasdok, PHS) hebben een relatief stabiel verloop over het merendeel van de fondsp periode met afwisselende kleine pieken en dalen. De middelen bouwen af richting 2040 naarmate projecten worden afgerond en minder nieuwe megaprojecten van start gaan. Grote schommelingen zijn het gevolg van de afwikkeling van meerjarige projectfasen (vooral bij Zuidasdok en ERTMS). Ontvangsten bestaan vooral uit bijdragen van derden (zoals gemeente Amsterdam bij Zuidasdok), die eveneens afbouwen conform de projectkasstroom.

Artikel 18. Overige uitgaven en ontvangsten

Dit artikel bevat incidentele posten en laat doorgaans zeer beperkte bedragen zien. Naarmate het fonds oude verplichtingen afwikkelt, worden deze posten kleiner. Ontvangsten zijn nihil of marginaal in deze jaren, zoals gebruikelijk bij een restpost.

Deltafonds

DELTA FONDS (2026 - 2031)						
In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Totaal uitgaven	2.046	2.065	1.965	1.782	1.821	2.101
Totaal ontvangsten	182	168	188	195	198	218
1 Investeren in waterveiligheid						
Uitgaven	684	454	622	495	682	558
Ontvangsten	181	164	186	195	198	218
2 Investeren in zoetwatervoorziening						
Uitgaven	47	45	79	16	6	4
Ontvangsten	0					
3 Beheer, Onderhoud en vernieuwing						
Uitgaven	490	591	525	532	467	740
Ontvangsten						
4 Experimenteren cf. art. III Deltawet						
Uitgaven	94	78	68	66	67	93
Ontvangsten						
5 Netwerkgebonden kosten en overige uitgaven						
Uitgaven	397	380	428	401	443	647
Ontvangsten						
7 Investeren in Waterkwaliteit						
Uitgaven	334	517	244	271	155	60
Ontvangsten	1	4	1			

DELTA FONDS (2032 - 2040)									
In miljoenen euro	2032	2033	2034	2035	2036	2037	2038	2039	2040
Totaal uitgaven	1.942	1.925	1.921	1.974	2.030	2.016	2.008	1.969	1.977
Totaal ontvangsten	220	204	229	203	209	201	202	199	205
1 Investeren in waterveiligheid									
Uitgaven	540	564	493	578	637	826	821	779	538
Ontvangsten	220	204	229	203	209	201	202	199	205
2 Investeren in zoetwatervoorziening									
Uitgaven	2	2	0	0	0	0	0	0	0
Ontvangsten									
3 Beheer, Onderhoud en vernieuwing									
Uitgaven	685	658	683	691	692	698	698	647	636
Ontvangsten									
4 Experimenteren cf. art. III Deltawet									
Uitgaven	54	61	60	59	59	58	55	76	53
Ontvangsten									
5 Netwerkgebonden kosten en overige uitgaven									
Uitgaven	587	578	610	644	641	433	433	466	749
Ontvangsten									

In miljoenen euro	2032	2033	2034	2035	2036	2037	2038	2039	2040
7 Investeren in Waterkwaliteit									
Uitgaven	74	62	75	1	1	1	0	0	0
Ontvangsten									

Algemeen

Het begrotingsbeeld van het Deltafonds laat in de periode 2026–2031 een lichte fluctuatie zien, met uitgaven van 1,8 miljard euro tot 2,1 miljard euro per jaar. Deze schommelingen worden voornamelijk veroorzaakt door de programmering en kasplanning van waterveiligheidsmaatregelen (inclusief het Hoogwaterbeschermingsprogramma), investeringen in maatregelen om te voldoen aan de Kaderrichtlijn Water, de uitvoering van het Deltaplan Zoetwater en het ritme van grote vernieuwingsprojecten aan het hoofdwatersysteem. Ook wordt het kasritme deels beïnvloed door de timing van Design, Build, Finance and Maintain (DBFM) betalingen aan projecten zoals de Afsluitdijk, en door budgettaire aanpassingen voor de instandhouding van netwerken naar aanleiding van de meerjarenafspraak tussen IenW en Rijkswaterstaat.

Toelichting per artikel

Artikel 1. Investeren in Waterveiligheid

De uitgaven op dit artikel dalen in 2027 fors ten opzichte van 2026 (van 684 miljoen euro naar 454 miljoen euro) als gevolg van de afbouw van het Tweede Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP-2) en de afronding van enkele grote projecten zoals Maaswerken en Ruimte voor de Rivier. Vanaf 2028 stijgen de uitgaven weer door intensivering in nieuwe projecten van het HWBP. De spreiding van projecten in verkenning, planuitwerking én realisatie veroorzaakt een schommelend verloop. De ontvangsten bestaan vrijwel geheel uit bijdragen van de waterschappen aan het HWBP en zijn structureel van aard.

Artikel 2. Investeren in zoetwatervoorziening

De uitgaven op dit artikel zijn de komende jaren relatief beperkt en nemen na 2028 verder af. Dit is het gevolg van het aflopen van de uitvoering van Deltaplan Zoetwater fase 2 en het beëindigen van enkele grote investeringsprojecten. De projecten in de eerste jaren zijn vooral gericht op de robuuste inrichting van het hoofdwatersysteem en het tegengaan van regionale knelpunten in de beschikbaarheid van zoetwater. Vanaf 2029/2030 resteert enkel een kleine beheer- en monitoringstaak.

Artikel 3. Beheer, onderhoud en vernieuwing

Hier is een redelijk stabiel kasritme zichtbaar rond de 500 à 600 miljoen euro per jaar. De hogere uitgaven in 2027 en 2028 ten opzichte van 2026 zijn het gevolg van het samenvallen van meerdere grote onderhouds- en vernieuwingsopgaven, zoals renovaties van bijvoorbeeld stuwen, sluizen en gemalen. De prioritering en fasering van deze projecten worden bepaald aan de hand van een meerjarige instandhoudingsopdracht. Incidentele pieken zijn toe te schrijven aan het planmatig vernieuwen van objecten met het oog op levensduur, veiligheid en beschikbaarheid van het hoofdwatersysteem. In 2031 is er een piek van 740 miljoen euro door overhevelingen van de Aanvullende Post voor Beheer en Onderhoud.

Artikel 4. Experimenteren cf. Art. III Deltawet

Dit artikel bevat de DBFM-beschikbaarheidsbetalingen voor het project Afsluitdijk en enkele overige geïntegreerde contracten. De uitgaven tonen een daling door het wegvallen van opleverings- en mijlpaalbetalingen,

waarna er een stabilisatie optreedt in de jaarlijkse exploitatievergoedingen vanaf 2028. Na deze periode lopen de contracten uit en wordt het ritme constant, totdat het project opnieuw in beheer bij Rijkswaterstaat komt.

Artikel 5. Netwerkgebonden kosten en overige uitgaven

De uitgaven op dit artikel vertonen een oplopend verloop van circa 397 miljoen euro in 2026 naar ruim 443 miljoen euro in 2030. De stijging komt deels door een intensievere opgave op kennis, innovatie en beleidsontwikkeling, en deels door reserveringen voor programma's als de Programmatische Aanpak Grote Wateren (PAGW) en toekomstige risico's. Daarnaast vallen hieronder de apparaatskosten van Rijkswaterstaat en de Deltacommissaris. Richting 2040 zijn ook extra reserveringen zichtbaar voor onzekerheden rondom toekomstige opgaven (o.a. PAGW, KRW).

Artikel 7. Investeren in waterkwaliteit

De fluctuaties op dit artikel zijn vooral het gevolg van het kasritme voor de uitvoering van de Kaderrichtlijn Water. In 2027 is een duidelijke piek zichtbaar door het samenkomen van tweede en derde tranche KRW-maatregelen en de deadline vanuit Europese regelgeving. Na deze piek nemen de uitgaven geleidelijk af doordat het zwaartepunt van de uitvoering achter de rug is en meer nadruk komt te liggen op beheer, monitoring en de afronding van grote projecten. Richting het einde van de meerjarenperiode resteert vooral onderhoud en beperkte investeringen.

Economische Zaken en Klimaat (inclusief Nationaal Groeifonds, Klimaat en Groene Groei en Klimaat- en energiefonds)

Economische Zaken en Klimaat

XIII ECONOMISCHE ZAKEN EN KLIMAAT						
In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Totaal uitgaven	3.236	3.486	3.298	2.921	2.651	2.428
Totaal ontvangsten	613	243	271	360	246	252
1 Goed functionerende economie en markten						
Uitgaven	445	582	519	472	446	405
Ontvangsten	45	46	47	48	48	48
2 Bedrijvenbeleid: innovatie en ondernemerschap voor duurzame welvaartsgroei						
Uitgaven	1.978	1.872	1.756	1.572	1.521	1.453
Ontvangsten	251	128	154	128	127	130
3 Toekomstfonds						
Uitgaven	194	383	422	331	179	128
Ontvangsten	221	36	36	152	40	43
9 Digitaliseringsbeleid samenleving en overheid						
Uitgaven		36	36	36	36	33
Ontvangsten						
40 Apparaat						
Uitgaven	619	613	565	509	469	409
Ontvangsten	96	33	34	31	30	30
41 Nog onverdeeld						
Uitgaven	0	0	0	0	0	0
Ontvangsten						

Algemeen

De uitgaven op de begroting van het ministerie van Economische Zaken en Klimaat (EZK) dalen van 3,2 miljard euro in 2026 naar 2,4 miljard euro in 2031. Deze forse daling wordt onder andere veroorzaakt door het aflopen van incidentele subsidies die onder meer gefinancierd zijn uit het Nationaal Groeifonds (NGF). Ook lopen een aantal budgetten uit het Toekomstfonds af richting 2031 en dalen de uitgaven aan het apparaat van EZK in de komende jaren.

Toelichting per artikel

Artikel 1. Goed functionerende economie en markten

De uitgaven op dit artikel hebben met name betrekking op de bijdrage aan agentschappen (Rijksinspectie Digitale Infrastructuur en Rijksdienst voor Ondernemend Nederland) en bijdrage aan zelfstandige bestuursorganen en rechtspersonen met een wettelijke taak (met name Centraal Bureau voor de Statistiek). Daarnaast staan er op dit artikel ook middelen voor verschillende projecten uit het NGF. De uitgaven op dit artikel laten een daling zien vanaf 2027. Dit is vooral het gevolg van de incidentele uitgaven aan EZK-projecten van het NGF in 2026-2031 en afloop van andere incidentele instrumenten zoals Digital Europe. De ontvangsten hebben onder meer betrekking op

boetes die worden opgelegd door bijvoorbeeld de ACM en waar – in het kader van het zogenaamde High Trust-beleid – een meerjarige constante raming voor wordt aangehouden.

Artikel 2. Bedrijvenbeleid: innovatie en ondernemerschap voor duurzame welvaartsgroei

De uitgaven op dit artikel zijn bestemd voor onder andere bijdragen aan ZBO's/RWT's (zoals 'De Nederlandse Organisatie voor toegepast-natuurwetenschappelijk onderzoek' (TNO) en de Kamer van Koophandel), (inter)nationale organisaties (zoals de Privaat-Publieke Samenwerkingen-innovatieregling en de European Space Agency) en subsidies ter stimulering van innovatie en ondernemen (waaronder verschillende projecten uit het NGF). De uitgaven op dit artikel laten een daling zien tussen 2026 en 2031. Die wordt veroorzaakt door het aflopen van de subsidie voor verschillende NGF-projecten en de afloop van andere incidentele instrumenten zoals Important Projects of Common European Interest (IPCEI's). De ontvangsten zijn grotendeels afkomstig uit terugontvangsten van de Rijksoctrooiwet, de Borgstelling MKB-kredieten en de Garantie Ondernemingsfinanciering. De ontvangsten vertonen vanaf 2026 een dalende trend. Dit komt voornamelijk doordat de ontvangsten uit de Tegemoetkoming Vaste Lasten alleen in 2026 nog worden verwacht.

Artikel 3. Toekomstfonds

De uitgaven op dit artikel bestaan voornamelijk uit leningen (en terugontvangsten) die gericht zijn op (risico)financiering voor bedrijven en onderzoek. De uitgaven laten een daling zien tussen 2026 en 2031. Dit wordt met name veroorzaakt door de ombuiging op het Toekomstfonds uit het Coalitieakkoord. Ook lopen verschillende incidentele budgetten af in deze periode. De uitgaven staan in een kasritme gezet dat aansluit bij de verwachte vraag naar leningen en bij de uitvoering daarvan. De ontvangsten laten een daling zien vanaf 2026. Dat komt doordat de coronaoeverbruggingsleningen, die door de Regionale Ontwikkelingsmaatschappijen worden beheerd, deels in tranches en deels in het laatste jaar van de looptijd (2026) worden afgelost. Op de ontvangsten is een verhoging te zien in 2029. De ontvangsten van verschillende leningen worden verwacht in het laatste jaar van de looptijd van deze leningen (2029).

Artikel 9. Digitale weerbaarheid

Bij het aantreden van het kabinet Jetten is een deel van de beleidsverantwoordelijkheid voor digitalisering ondergebracht bij de staatssecretaris Digitale Economie en Soevereiniteit. De bijbehorende budgetten worden vanaf 2027 op de EZK-begroting geplaatst. De uitgaven laten een daling zien in 2031. Dit komt door aflopende incidentele budgetten voor Caribisch Nederland.

Artikel 40. Apparaat

De uitgaven op dit artikel hebben betrekking op de personele en materiële uitgaven van de kerndepartement Economische Zaken en Klimaat en Groene Groei en enkele uitvoerende diensten. Deze uitgaven kennen een dalend verloop vanwege de taakstelling op het Rijksapparaat uit het Hoofdlijnenakkoord en de taakstellingen op het Rijksapparaat uit het Coalitieakkoord.

Artikel 41. Nog onverdeeld

Op het onverdeeld artikel staan momenteel geen middelen. Hierop wordt bijvoorbeeld bij de Voorjaarsnota de loon- en prijsbijstelling uitgekeerd om daarna door te verdelen.

Nationaal Groeifonds

L NATIONAAL GROEIFONDS (2026-2031)						
In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Totaal uitgaven	0	230	669	591	825	777
Totaal ontvangsten						
1 Kennisontwikkeling						
Uitgaven	0	182	278	258	299	230
Ontvangsten						
2 Onderzoek, ontwikkeling en innovatie						
Uitgaven	0	48	391	334	526	547
Ontvangsten						
L NATIONAAL GROEIFONDS (2032-2034)						
In miljoenen euro				2032	2033	2034
Totaal uitgaven				234	21	12
Totaal ontvangsten						
1 Kennisontwikkeling						
Uitgaven				41	9	4
Ontvangsten						
2 Onderzoek, ontwikkeling en innovatie						
Uitgaven				193	11	8
Ontvangsten						

Algemeen

De middelen op het Nationaal Groeifonds (NGF) zijn bestemd voor de uitvoering van projecten die in de eerste t/m derde ronde een voorwaardelijke toekenning of reservering hebben gekregen en in latere jaren mogelijk een definitieve toekenning ontvangen. De middelen staan geraamd in het ritme waarin de consortia verwachten hun investeringen te doen. Richting 2034 dalen de uitgaven.

Toelichting per artikel

Artikel 1. Kennisontwikkeling

Op dit artikel staan middelen voor onder andere de projecten Innovatieprogramma Onderwijshuisvesting (359 miljoen euro) en Tech kwadraat (206 miljoen euro). Het Innovatieprogramma Onderwijshuisvesting richt zich op de vraag hoe sneller en kostenefficiënter kwalitatief betere schoolgebouwen kunnen worden gerealiseerd. Tech kwadraat heeft als doel om technologieonderwijs voor kinderen en jongeren te verbeteren. De middelen voor deze projecten staan geraamd in het ritme waarin de consortia verwachten hun investeringen te doen.

Artikel 2. Onderzoek, ontwikkeling en innovatie

Op dit artikel staan middelen voor onder andere de projecten Groenvermogen (192 miljoen euro) en Holomicrobioom (140 miljoen euro). GroenvermogenNL richt zich op de versnelling van een goed werkende markt voor industrieel gebruik van groene waterstof en de totstandkoming van een waterstofmaakindustrie in Nederland. Met de oprichting van het Holomicrobioom Instituut (HMB) ontstaat een publiek-privaat samenwerkingsverband dat het groeiende microbiom-onderzoek in Nederland zal bundelen. Het

instituut richt zich op het in kaart brengen van interacties binnen en tussen microbiomen in domeinen die tot nu toe grotendeels los van elkaar opereren: mens, dier, plant, bodem en water.

Klimaat en Groene Groei

XXIII KLIMAAT EN GROENE GROEI						
In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Totaal uitgaven	13.214	14.882	8.355	6.900	7.593	5.547
Totaal ontvangsten	2.753	9.561	13.216	4.553	3.986	4.552
31 Een doelmatige energievoorziening en beperking van de klimaatverandering						
Uitgaven	13.214	14.882	8.355	6.900	7.593	5.547
Ontvangsten	2.753	9.561	13.216	4.553	3.986	4.552
71 Nog onverdeeld						
Uitgaven	0	0	0	0	0	0
Ontvangsten						

Algemeen

De uitgaven op de KGG-begroting dalen van 14,9 miljard euro in 2027 naar 5,5 miljard euro in 2031. De hoge uitgaven in 2026 en 2027 worden verklaard door het beschikbaar stellen van een leenfaciliteit aan Energie Beheer Nederland (EBN) voor het vullen van de gasopslagen, met respectievelijk 7,8 miljard euro aan uitgaven in 2026 en 8 miljard euro in 2027. De terugbetaling van deze lening leidt tot hogere ontvangsten in 2027 en 2028.

De grootste regeling op de KGG-begroting is de subsidie Stimulering Duurzame Energieproductie en Klimaattransitie (SDE++) en haar voorgangers. Verder worden er omvangrijke uitgaven geraamd voor de opschalingsinstrumenten waterstof, de Investeringsubsidie Duurzame Energie en energiebesparing (ISDE) en de uitvoeringskosten klimaat van medeoverheden.

In 2027 is 2,5 miljard euro aan uitgaven op de KGG-begroting beschikbaar gesteld vanuit het Klimaat- en energiefonds. Dit blijft relatief stabiel tot en met 2030, hierna lopen de middelen uit het Klimaat- en energiefonds grotendeels af. In 2031 staat er nog 1,1 miljard euro vanuit het Klimaat- en energiefonds op de begroting van KGG. Het Klimaat- en energiefonds heeft een eigen begrotingshoofdstuk dat loopt t/m 2035.

Toelichting per artikel

Artikel 31. Een doelmatige energievoorziening en beperking van de klimaatverandering

De uitgaven op de KGG-begroting dalen van 14,9 miljard euro in 2027 naar 5,5 miljard euro in 2031. De afloop na 2027 wordt met name veroorzaakt door het beschikbaar stellen van een leenfaciliteit aan EBN voor het vullen van de gasopslagen. Daarnaast lopen de geraamde uitgaven voor de ISDE-regeling af in 2031. Verder stijgen de uitgaven voor de Warmtenetten Investeringsubsidie (WIS) van 86 miljoen euro in 2027 naar 953 miljoen euro in 2030 en dalen deze naar 0 in 2031. Voor IPCEI-waterstof is 195 miljoen euro beschikbaar in 2027, maar deze uitgaven lopen geheel af in 2030.

Tegenover de aflopende budgetten staan ook enkele budgetten die toenemen. De uitgaven voor de SDE++ en haar voorgangers stijgen van 1,6 miljard euro in 2027 naar 2,2 miljard euro in 2031. Ook staat vanaf 2027 een bijdrage aan Energie Beheer Nederland (EBN) op de begroting voor de kosten van de schadeafhandeling en versterkingsoperatie in Groningen, deze bijdrage loopt op naar 213 miljoen euro in 2031. De uitgaven voor de uitvoeringskosten klimaat bij medeoverheden zijn tot en met 2027 overgeheveld naar het Gemeentefonds en Provinciefonds, maar voor latere jaren nog niet. Hier staat van 2028 tot en met 2030 circa 840 miljoen euro per jaar op de KGG-begroting.

De ontvangsten op de KGG-begroting nemen toe van 9,6 miljard euro in 2027 naar 13,2 miljard euro in 2028 en lopen vervolgens af naar 4,6 miljard euro in 2031. De toename wordt vooral verklaard door de uitbreiding van het Europese emissiehandelssysteem voor CO₂ (ETS2) in 2028 en de aflossing van de leenfaciliteit EBN in 2027 en 2028. Tegenover deze toename staat een afloop van de geplande onttrekkingen uit de begrotingsreserve Duurzame energie en klimaattransitie van 838 miljoen euro in 2027 naar 4 miljoen euro in 2031.

Artikel 70. Apparaat

De personele en materiële uitgaven worden op de EZK-begroting verantwoord.

Artikel 71. Onverdeeld

Op het artikel onverdeeld staan momenteel geen middelen.

Klimaat- en energiefonds

M KLIMAAT- EN ENERGIEFONDS (2026-2031)						
In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Totaal uitgaven	0	772	1.742	2.210	2.164	2.099
Totaal ontvangsten						
1 Kernenergie						
Uitgaven	0	1	613	1.051	1.235	1.520
Ontvangsten						
3 Energie-infrastructuur						
Uitgaven	0	229	303	311	99	38
Ontvangsten						
4 Vroege fase opschaling						
Uitgaven	0	60	251	389	567	433
Ontvangsten						
5 Verduurzaming industrie						
Uitgaven	0	483	572	438	264	108
Ontvangsten						
6 Verduurzaming gebouwde omgeving						
Uitgaven	0	0	3	22	0	0
Ontvangsten						
7 Onverdeeld						
Uitgaven	0	0	0	0	0	0
Ontvangsten						

M KLIMAAT- EN ENERGIEFONDS (2032-2035)				
In miljoenen euro	2032	2033	2034	2035
Totaal uitgaven	2.641	2.720	2.539	2.560
Totaal ontvangsten				
1 Kernenergie				
Uitgaven	2.059	2.220	2.320	2.320
Ontvangsten				
3 Energie-infrastructuur				
Uitgaven	31	10	8	4
Ontvangsten				
4 Vroege fase opschaling				
Uitgaven	433	371	96	88
Ontvangsten				
5 Verduurzaming industrie				
Uitgaven	119	119	114	147
Ontvangsten				
6 Verduurzaming gebouwde omgeving				
Uitgaven	0	0	0	0
Ontvangsten				

In miljoenen euro	2032	2033	2034	2035
7 Onverdeeld				
Uitgaven	0	0	0	0
Ontvangsten				

Algemeen

De begroting van het Klimaat- en energiefonds toont de middelen in het Klimaat- en energiefonds die nog niet zijn overgeheveld naar departementale begrotingen. Bij Miljoenennota 2027 gaat dit om een totaalbedrag van 19,4 miljard euro t/m 2035. De uitgaven lopen op van 772 miljoen euro in 2027 tot ruim 2 miljard euro per jaar in 2029 t/m 2035. Het Klimaat- en energiefonds is ingedeeld in zeven percelen, voor elk perceel staat een artikel op de begroting. In het Klimaat- en energiefonds staan middelen die gekoppeld zijn aan maatregelen die voorwaardelijk zijn toegekend of gereserveerd. Daarnaast staan er middelen die nog niet zijn toebedeeld aan maatregelen. Het kasritme van de middelen in het Klimaat- en energiefonds is gebaseerd op het verwachte kasritme van de onderliggende maatregelen. Het Klimaat- en energiefonds heeft geen ontvangsten.

Toelichting per artikel

Artikel 1. Kernenergie

Binnen dit perceel is 13,3 miljard euro beschikbaar voor de opschaling van kernenergie in Nederland en daaraan gerelateerde randvoorwaardelijke maatregelen. De middelen staan in het fonds in de jaren 2027 t/m 2035. Aangezien de bouw van nieuwe kerncentrales naar verwachting pas over enkele jaren van start gaat, staat het grootste deel van deze middelen (circa 10 miljard euro) na 2030.

Artikel 3. Energie-infrastructuur

Binnen dit perceel is 1,0 miljard euro beschikbaar voor investeringen in de energie-infrastructuur. Het merendeel van deze middelen staat in de periode t/m 2030. Dit betreft onder andere voorwaardelijke toekenningen voor de Nationale Deelneming Warmte (137 miljoen euro) en de deelname van Energie Beheer Nederland (EBN) in de infrastructuur voor CO₂-opslag (639 miljoen euro). Deze voorwaardelijke toekenningen moeten nog nader worden uitgewerkt.

Artikel 4. Vroege fase opschaling

Binnen het perceel Vroege fase opschaling is 2,7 miljard euro beschikbaar. Hiervan is onder andere 1,3 miljard euro voorwaardelijk toegekend aan productiesubsidies van waterstof. Het zwaartepunt van deze reeks staat in de jaren 2030 t/m 2033. Ook is er 662 miljoen euro voorwaardelijk toegekend aan vraagsubsidies voor waterstof. Het grootste deel van deze voorwaardelijke toekenning staat in de jaren 2030 t/m 2035.

Artikel 5. Verduurzaming industrie

Binnen het perceel Verduurzaming industrie en innovatie mkb is 2,4 miljard euro beschikbaar. In 2027 t/m 2029 is er circa 500 miljoen euro per jaar beschikbaar, dit daalt naar 264 miljoen euro in 2030 en ruim 100 miljoen euro per jaar in 2031 t/m 2035. Binnen dit perceel is 176 miljoen gereserveerd voor de Nationale Investeringsregeling Klimaatprojecten Industrie (NIKI). In de periode 2027 t/m 2035 is er 964 miljoen euro voorwaardelijk toegekend voor maatwerkafspraken met bedrijven die veel CO₂ uitstoten en 662 miljoen euro voor een regeling die bijdraagt aan het CO₂-opslag-project Aramis.

Artikel 6. Verduurzaming gebouwde omgeving

Binnen het perceel Verduurzaming gebouwde omgeving resteert 25 miljoen euro in de jaren 2028 en 2029, waarvan 22 miljoen euro voor een voorwaardelijke toekenning voor de ophoging van de Investeringsubsidie duurzame energie en energiebesparing (ISDE).

Artikel 7. Onverdeeld

Op het artikel onverdeeld staan momenteel geen middelen.

**Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur
(inclusief Diergezondheidsfonds)**

Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur

XIV LANDBOUW, VISSERIJ, VOEDSELZEKERHEID EN NATUUR						
In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Totaal uitgaven	3.352	4.309	5.064	4.740	4.278	4.238
Totaal ontvangsten	231	84	87	89	89	93
21 Land- en tuinbouw						
Uitgaven	977	380	365	335	264	229
Ontvangsten	71	26	26	26	26	26
22 Natuur, visserij en landelijk gebied						
Uitgaven	970	925	853	864	866	517
Ontvangsten	85	32	31	31	30	24
23 Kennis en innovatie						
Uitgaven	399	391	358	354	342	256
Ontvangsten	11	9	9	9	9	9
24 Uitvoering en toezicht						
Uitgaven	729	665	582	557	540	527
Ontvangsten	56					
25 Fonds voor Stikstof, Landbouw en Natuur						
Uitgaven	0	1.513	1.974	1.325	338	95
Ontvangsten		10	15	18	20	30
26 Reservering voor Fonds voor Stikstof, Landbouw en Natuur						
Uitgaven		111	652	1.021	1.637	2.332
Ontvangsten						
50 Apparaat						
Uitgaven	271	283	263	258	241	232
Ontvangsten	8	7	7	5	4	4
51 Nog onverdeeld						
Uitgaven	5	42	17	25	51	49
Ontvangsten						

Algemeen

De LVVN-begroting loopt op in de komende jaren met een piek in 2028, waarna de hoogte constanter wordt. Deze hoogte wordt veroorzaakt door de middelen uit het Coalitieakkoord die aan de LVVN-begroting zijn toegevoegd ten behoeve van de stikstofaanpak, de tijdelijke piek zit met name in de middelen voor beëindigingsregelingen in die jaren.

Toelichting per artikel

Artikel 21. Land- en tuinbouw

Het budget voor Land -en tuinbouw loopt vanaf 2027 geleidelijk af van 380 miljoen euro in 2027 tot 229 miljoen euro in 2031. Dit komt door het aflopen van incidentele subsidieregelingen. Het budget in 2026 is

significant hoger omdat hier nog stikstofmiddelen onder vallen die vanaf 2027 op het fondsartikel 25 staan. De ontvangsten zijn stabiel vanaf 2027 op 26 miljoen euro.

Artikel 22. Natuur, visserij en landelijk gebied

Het budget voor natuur, visserij en landelijk gebied loopt geleidelijk af voor de jaren tot en met 2030 van 925 miljoen euro in 2026 tot 866 miljoen euro in 2030. De grote daling in 2031 naar 517 miljoen euro wordt verklaard door verschillende budgetten voor natuur en visserij die tot 2030 beschikbaar zijn, zoals Programma Natuur. De incidenteel hogere ontvangsten in 2026 worden verklaard door een terugontvangst uit een SPUK van 51 miljoen euro.

Artikel 23. Kennis en innovatie

Het budget voor kennis en innovatie daalt van 399 miljoen euro in 2026 naar 256 miljoen euro in 2031. Dit is onder andere toe te schrijven aan budgetten onder het Nationaal Groeifonds die in 2030 eindigen.

Artikel 24. Uitvoering en toezicht

Het budget voor uitvoering en toezicht betreft voornamelijk bijdragen aan de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA) en de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO). De daling van 729 miljoen euro in 2026 naar 527 miljoen euro in 2031 is vooral toe te schrijven aan het afnemende budget voor RVO. Er vinden geen ontvangsten plaats op artikel 24, behalve in 2026. Dit betreft terugontvangsten vanuit de RVO en de NVWA op basis van de jaarafrekening 2025.

Artikel 25. Fonds voor Landbouw, Natuur en Stikstof

Het budget op artikel 25 is met name in de jaren 2027-2029 hoog en daalt daarna met meer dan een miljard euro. Dit komt doordat het gaat om incidentele budgetten, waaronder middelen voor beëindiging en voor de aanpak prioritaire gebieden. Daarnaast betreft dit het bestedingsartikel van het fonds, er staan in latere jaren ook middelen gereserveerd voor de stikstofaanpak op het reserveringsartikel 26. Met die middelen inbegrepen is het budget redelijk constant tot en met 2035. De oploep van de ontvangsten komt door de Nationale Grondbank.

Artikel 26. Reservering voor Fonds voor Landbouw, Natuur en Stikstof

Het budget op het reserveringsartikel loopt sterk op omdat dit gaat om een indicatieve reservering voor maatregelen die nog worden uitgewerkt en die vanaf artikel 25 zullen worden uitgevoerd.

Artikel 50. Apparaat

De apparaatsbudgetten lopen met 39 miljoen euro af in de periode 2027 tot en met 2031. Dit wordt verklaard door de taakstellingen van kabinetten Schoof en Jetten. De ontvangsten in de periode 2026 tot en met 2031 nemen af van 8 naar 4 miljoen euro.

Artikel 51. Nog onverdeeld

Het nog onverdeelde budget op dit artikel betreft diverse posten, waaronder resterende loonbijstelling, reserveringen voor de High Containment Unit en voor ICT.

Diergezondheidsfonds

DIERGEZONDHEIDSFONDS						
In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Totaal uitgaven	49	43	43	44	44	44
Totaal ontvangsten	88	58	43	44	44	44
1 Bewaking en bestrijding van dierziekten						
Uitgaven	49	43	43	44	44	44
Ontvangsten	88	58	43	44	44	44

Algemeen

Het Diergezondheidsfonds heeft één artikel. Op het Diergezondheidsfonds vinden de mutaties plaats voor de bewaking en bestrijding van dierziekten. Het uitgavenbudget van het Fonds blijft stabiel in de jaren 2027-2031. In 2026 zijn de ontvangsten hoger doordat het fondssaldo 2025 is toegevoegd aan de ontvangsten van 2026. In 2027 zijn de ontvangsten hoger vanwege het aanvullen van de crisisreserves van de pluimvee- en rundveesectoren door eenmalig hogere heffingen in 2027.

Sociale Zekerheid

Sociale Zaken en Werkgelegenheid

XV SOCIALE ZAKEN EN WERKGELEGENHEID						
In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Totaal uitgaven	66.432	68.335	71.061	74.327	76.611	79.521
Totaal ontvangsten	2.689	2.676	2.673	2.651	2.568	2.484
1 Arbeidsmarkt						
Uitgaven	458	473	406	409	390	403
Ontvangsten	15	15	15	15	15	15
2 Bijstand, Participatiewet en Toeslagenwet						
Uitgaven	9.468	9.838	9.810	10.067	10.332	10.617
Ontvangsten	63	48	14	9	9	9
3 Arbeidsongeschiktheid						
Uitgaven	267	256	2	1	1	1
Ontvangsten						
4 Jonggehandicapten						
Uitgaven	5.064	5.127	5.089	5.057	5.100	5.140
Ontvangsten						
5 Werkloosheid						
Uitgaven	99	100	102	109	95	57
Ontvangsten	1					
6 Ziekte en verlofregelingen						
Uitgaven	23	24	27	29	31	31
Ontvangsten	3					
7 Kinderopvang						
Uitgaven	6.235	6.672	7.862	8.885	8.804	8.864
Ontvangsten	2.145	2.187	2.230	2.222	2.144	2.064
8 Oudedagsvoorziening						
Uitgaven	68	70	74	78	83	87
Ontvangsten	0					
9 Nabestaanden						
Uitgaven	3	3	3	4	4	4
Ontvangsten						
10 Tegemoetkoming ouders						
Uitgaven	10.149	10.133	9.838	9.706	9.641	9.608
Ontvangsten	299	283	273	264	259	256
11 Uitvoering						
Uitgaven	777	747	707	694	671	673
Ontvangsten						
12 Rijksbijdragen						
Uitgaven	32.665	33.678	35.854	37.991	40.192	42.811
Ontvangsten						

In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
13 Inburgering en Integratie						
Uitgaven	466	482	514	505	458	456
Ontvangsten	57	5	5	5	5	5
96 Apparaat Kerndepartement						
Uitgaven	671	674	618	596	616	574
Ontvangsten	106	138	136	136	136	136
99 Nog onverdeeld						
Uitgaven	18	57	154	196	194	195
Ontvangsten						

Algemeen

De stijging van de uitgaven op begrotingshoofdstuk 15 Sociale Zaken en Werkgelegenheid wordt voornamelijk verklaard door de toenemende uitgaven aan de kinderopvangtoeslag, de bijstand en de rijksbijdragen. De stijging van uitgaven aan de kinderopvangtoeslag komt onder andere door de voorgenomen invoering van het nieuwe financieringsstelsel. De uitgaven voor de bijstand nemen tussen 2026 en 2031 ook toe, dit komt onder andere door een verwachte oploep van de werkloze beroepsbevolking richting evenwichtswerkloosheid. Ten slotte nemen de rijksbijdragen tussen 2026 en 2031 toe met circa 9,7 miljard euro. Dit komt vooral door de rijksbijdragen aan het Ouderdomsfonds; deze rijksbijdragen vullen de premie-inkomsten van het Ouderdomsfonds aan.

Toelichting per artikel

Artikel 1. Arbeidsmarkt

Artikel 1 van de begroting bevat verschillende subsidieregelingen en inkomensoverdrachten op het gebied van arbeidsmarktbeleid. De voornaamste uitgaven op het begrotingsartikel zijn de loonkostenvoordelen en de Stimuleringsregeling LLO in het MKB (SLIM). Een andere omvangrijke post is de Maatwerkregeling Duurzame Inzetbaarheid en Eerder Uittreden (MDIEU). De uitgaven aan deze regeling lopen af, omdat het laatste aanvraagtijsdvak reeds is gesloten. De ontvangsten vanaf 2025 bestaan voornamelijk uit de geschatte boeteontvangsten van de Nederlandse Arbeidsinspectie.

Artikel 2. Bijstand, Participatiewet en Toeslagenwet

Het grootste gedeelte van dit begrotingsartikel bestaat uit het macrobudget Participatiewetuitkeringen, zijnde de bijstand, loonkosten-subsidie, inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte werkloze werknemers (IOAW), inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte zelfstandigen (IOAZ) en bijstand voor zelfstandig ondernemers (Bbz-levensonderhoud). Over de periode 2026 t/m 2031 stijgt het macrobudget met circa 1 miljard euro door een stapsgewijze groei van de werkloze beroepsbevolking richting evenwichtswerkloosheid. Daarnaast nemen de uitgaven aan de AIO (Aanvullende inkomensvoorziening ouderen) in deze periode toe met circa 112 miljoen euro. De voornaamste verklaring hiervoor is het toenemende aantal ouderen door vergrijzing.

Artikel 3. Arbeidsongeschiktheid

De begrotingsgefinancierde middelen bestaan onder andere uit de vergoedingen binnen de Wet werk en inkomen naar arbeidsvermogen (WIA) met betrekking tot de loonloze tijdvakken en de herstelacties WIA-dagloon en

WIA-indexatie. Deze tijdelijke vergoedingsregeling loopt tot en met 2027 waardoor er na 2027 nauwelijks meer begrotingsgefinancierde middelen op dit artikel staan. Na 2027 blijven alleen de middelen voor de ongevalleverzekering voor Caribisch Nederland over.

Artikel 4. Jonggehandicapten

De totale uitkeringslasten aan de Wajong stijgen beperkt in de periode 2026-2031, met zo'n 90 miljoen euro. Over de jaren groeit het aantal personen in de Wajong2015. Deze groei is groter dan de afname van het aantal personen in de oude Wajongregelingen. De gemiddelde jaaruitkering zal ook toenemen doordat personen die instromen in de Wajong2015 een volledige Wajonguitkering ontvangen, omdat de Wajong2015 alleen toegankelijk is voor jonggehandicapten die volledig en duurzaam arbeidsongeschikt zijn. Tegenover de stijgende uitkeringslasten staat een kleine daling van de re-integratiemiddelen op dit begrotingsartikel, van circa 12 miljoen euro.

Artikel 5. Werkloosheid

De grootste begrotingsgefinancierde uitgavenpost onder dit artikel is de Wet inkomensvoorziening voor oudere werklozen (IOW). De IOW uitgaven volgen met vertraging het verwachte aantal WW-uitkeringen voor 60+ers. Daarmee nemen de IOW-uitgaven tot 2029 toe en vanaf 2030 af omdat het vanaf 2030 niet meer mogelijk is om een IOW-uitkering aan te vragen.

Artikel 6. Ziekte en verlofregelingen

De begrotingsgefinancierde uitgaven op dit artikel bestaan voornamelijk uit uitkeringslasten voor de Regeling Tegemoetkoming Asbestslachtoffers (TAS), Ziekteverzekering Caribisch Nederland en Tegemoetkomingsregeling stoffengerelateerde beroepsziekten (TSB).

Artikel 7. Kinderopvang

De geraamde uitgaven aan kinderopvang nemen in de periode toe. Het kabinet is voornemens om een nieuw financieringsstelsel voor kinderopvang in te voeren met een inkomensafhankelijke vergoeding. In de jaren die hieraan voorafgaan is er al sprake van een ingroeipad. Dit verklaart de toename van de verwachte uitgaven aan kinderopvangtoeslag met circa 2,6 miljard euro in de periode 2026-2031. De terugontvangsten nemen in de periode 2026-2031 af met circa 150 miljoen euro. Als er sprake is van een inkomensafhankelijke vergoeding in combinatie met directe financiering, zal het aantal terugvorderingen afnemen. Dit verklaart voor een groot deel de afname van terugontvangsten.

Artikel 8. Oudedagsvoorziening

De begrotingsgefinancierde uitgaven op dit artikel bestaan voornamelijk uit uitkeringslasten aan de Algemene Ouderdomsverzekering Caribisch Nederland (AOV). De oploop in uitgaven komt voornamelijk door de vergrijzing in combinatie met de bevolkingsgroei op de eilanden.

Artikel 9. Nabestaanden

De begrotingsgefinancierde uitgaven op dit artikel bestaan uit uitkeringslasten aan de Algemene weduwen- en wezenverzekering (AWW) op Caribisch Nederland. Deze uitgaven laten een beperkte oploop zien als gevolg van een toename van het aantal uitkeringsgerechtigden.

Artikel 10. Tegemoetkoming ouders

De tegemoetkoming ouders bevat de uitgaven aan de kinderbijslag en het kindgebonden budget. De geraamde uitgaven aan kinderbijslag nemen de in de periode van 2027 – 2030 af en daarna beperkt toe. Deze ontwikkeling volgt het demografisch verloop. De geraamde uitgaven voor het kindgebonden budget nemen af, met circa 700 miljoen euro in de periode 2026-2031. Deze afname is met name toe te schrijven aan het invoeren van een tweede knippunt in de inkomensafhankelijke afbouw. De ontvangsten voor het kindgebonden budget volgen met vertraging het patroon van de uitgaven.

Artikel 11. Uitvoeringskosten

De uitvoeringskosten van de regelingen van Sociale Zaken en Werkgelegenheid staan op twee verschillende begrotingshoofdstukken, hoofdstuk 15 en hoofdstuk 40. In het coalitieakkoord van kabinet Jetten is besloten tot taakstellende ombuigingen op het ambtenarenapparaat. Deze worden op deze begroting deels ingevuld met een korting op de uitvoeringskosten van uitvoerders de Sociale Verzekeringsbank (SVB) en het Uitvoeringsinstituut Werknemersverzekeringen (UWV). Verder blijven de uitvoeringskosten op begrotingshoofdstuk 15 Sociale Zaken en Werkgelegenheid grotendeels stabiel.

Artikel 12. Rijksbijdragen

De uitgaven op het artikel Rijksbijdragen laten een toename zien, dit komt vooral door de rijksbijdragen aan het Ouderdomsfonds. Deze rijksbijdragen vullen de premie-inkomsten van het Ouderdomsfonds aan, omdat de AOW-premies alleen niet voldoende zijn om de AOW-uitkeringen te betalen. Aangezien de AOW-uitgaven als gevolg van vergrijzing de komende jaren toenemen, stijgen ook deze rijksbijdragen.

Artikel 13. Integratie en maatschappelijke samenhang

De begrotingsgefinancierde uitgaven op dit artikel bestaan vooral uit de specifieke uitkering (SPUK) inburgeringsvoorzieningen. Het aantal inburgeringstrajecten voor het lopende jaar wordt gebaseerd op de Huisvestingstaakstelling (HVT). Een inburgeringstraject duurt drie jaar, waardoor de effecten van de HVT 2026 ook in 2027 en 2028 meegenomen worden in de raming. Uit de HVT volgt een hoger aantal inburgeraars, wat leidt tot hogere kosten in 2027 en 2028. Voor de jaren 2027 en verder is een verhoogd aantal inburgeringstrajecten verwacht gebaseerd op de Meerjaren Productie Prognose asiel (MPP). De ontvangsten in 2026 bestaan grotendeels uit de nabetalingen van de SPUK inburgeringsvoorzieningen, doordat het aantal asielstatushouders lager was in 2025 dan gedacht, waardoor er minder inburgeraars met hun inburgering starten.

Artikel 96. Apparaat Kerndepartement

Tussen 2026 en 2031 nemen de uitgaven aan apparaat bij het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid af. Dit is te verklaren door de taakstellende ombuigingen op het ambtenarenapparaat van de laatste kabinetten. Hiertegenover staat een toename van de uitgaven die wordt verklaard door de Wet toelating terbeschikkingstelling van arbeidskrachten (Wtta). De beoogde inwerkingtreedingsdatum is 1 januari 2027. Deze wordt door de Nederlandse Autoriteit Uitleenmarkt (NAU) uitgevoerd, die als eigenstandige eenheid binnen SZW is ondergebracht. Dit leidt tevens tot een toename van de verwachte ontvangsten.

Artikel 99. Nog onverdeeld

Op dit artikel staan middelen gereserveerd die verdeeld worden op het moment dat de precieze invulling en voorwaarden bekend zijn. Dit betreft onder andere middelen voor arbeidsmarktmaatregelen en uitvoeringskosten voor het wetsvoorstel proactieve dienstverlening. De nog onverdeelde middelen zijn in 2031 hoger dan in 2026 omdat de meeste gereserveerde middelen in het lopende jaar al zijn overgeboekt naar het beleidsartikel. De precieze invulling van plannen in de jaren erna moet nog vorm krijgen. Daarom staan deze middelen nog gereserveerd op artikel 99.

Sociale Verzekeringen

SOCIALE VERZEKERINGEN							
In miljoenen euro		2026	2027	2028	2029	2030	2031
Totaal uitgaven		93.507	99.532	104.343	109.404	113.038	117.023
Totaal ontvangsten		296	306	362	404	365	378
1	Arbeidsmarkt						
	Uitgaven	687	748	270	0	0	0
	Ontvangsten						
3	Arbeidsongeschiktheid						
	Uitgaven	19.203	20.736	22.098	22.952	23.685	24.335
	Ontvangsten						
5	Werkloosheid						
	Uitgaven	5.245	5.642	6.422	7.108	5.945	4.964
	Ontvangsten	296	306	362	404	365	378
6	Ziekte en verlofregelingen						
	Uitgaven	7.071	7.515	7.946	8.390	8.831	9.266
	Ontvangsten						
8	Oudedagsvoorziening						
	Uitgaven	58.413	61.857	64.235	67.562	71.128	74.886
	Ontvangsten						
9	Nabestaanden						
	Uitgaven	365	365	375	373	374	375
	Ontvangsten						
11	Uitvoeringskosten						
	Uitgaven	2.524	2.669	2.998	3.019	3.075	3.197
	Ontvangsten						

Algemeen

De weergegeven uitgavenontwikkeling is in tegenstelling tot de meeste andere begrotingen inclusief loon- en prijsontwikkeling. Dit verklaart een groot deel van de stijging. Bij een schoning voor loon- en prijsontwikkeling laten vooral de uitgaven aan de Algemene Ouderdomswet (AOW) en de Wet werk en inkomen naar arbeidsvermogen (WIA) een stijging zien. De AOW-uitgaven stijgen in de periode 2026 – 2031 met circa 5,9 miljard euro, in constante prijzen, als gevolg van een toename van het aantal personen die een AOW-uitkering genieten. De uitgaven aan de regelingen binnen de WIA stijgen tussen 2026 en 2031 met circa 2,8 miljard euro (inclusief het gereserveerde deel op de Aanvullende Post, niet meegenomen in bovenstaande tabel). Dit komt vooral doordat de WIA nog een ingroeide regeling is (tot circa 2060) en door de groei van het aantal verzekerden voor de WIA. Daar tegenover staat een daling van de verwachte uitkeringslasten van de WAO en WAZ omdat dit aflopende regelingen zijn. Tot slot zijn bij ontwerpbegroting 2026 de uitgaven aan werkgeverspremies die worden betaald over de verschillende regelingen op de SZW-begroting als uitgaven aan de begroting toegevoegd. Deze uitgaven stijgen in de periode 2026-2031 met circa 1,4 miljard euro. Deze uitgaven zijn niet relevant voor het uitgavenkader.

Toelichting per artikel

Artikel 1. Arbeidsmarkt

De uitgaven op artikel 1 arbeidsmarkt komen voort uit de compensatieregeling transitievergoeding (CRTV). De CRTV wordt per 1 januari 2028 afgeschaft.

Artikel 3. Arbeidsongeschiktheid

De uitgaven aan arbeidsongeschiktheidsverzekeringen WIA, WAO en WAZ stijgen in de periode 2026 – 2031 met 5,6 miljard euro (inclusief het gereserveerde deel van de WIA op de Aanvullende Post), waarvan circa 3,3 miljard euro indexatie. Naast door indexatie nemen de uitgaven toe vanwege de werkgeverspremies die worden betaald over de uitkeringen. Deze stijgen in de periode 2026-2031 met circa 1 miljard euro. De resterende stijging komt voornamelijk doordat de WIA nog een ingroeiende regeling is (tot circa 2060) en door de groei van het aantal verzekerden voor de WIA. Daar tegenover staat een daling van de verwachte uitkeringslasten van de WAO en WAZ omdat dit aflopende regelingen zijn. Daarnaast leiden langere wachttijden voor WIA-beoordelingen tot hogere uitgaven aan WIA-voorschotten.

Artikel 5. Werkloosheid

De uitgaven aan de Werkloosheidswet (WW) dalen in de periode 2026-2031 als gevolg van de voorgenomen beleidswijzingen binnen de WW. Dit zorgt mede, in constante prijzen, voor een daling van de uitgaven aan de WW met circa 922 miljoen euro. De verwachte indexatie in de periode 2026-2031 stijgt met circa 608 miljoen euro. Per saldo komen de WW-uitkeringslasten in 2031 in totaal lager uit dan in 2026. Daarnaast nemen de uitgaven in de periode 2026 – 2031 met circa 26 miljoen euro af vanwege de werkgeverspremies die worden betaald over de uitkeringen.

Artikel 6. Ziekte en verlofregelingen

In de periode 2026 – 2031 nemen de premiegefinancierde uitgaven aan de ziekte en verlofregelingen toe met in totaal circa 2,2 miljard euro. Hiervan is het grootste deel indexatie, namelijk circa 1,2 miljard euro. De uitgaven aan de verlofregelingen stijgen verder onder andere vanwege een hoger gebruik, specifiek van het geboorte- en ouderschapsverlof. De uitgaven aan de Ziektewet stijgen in de periode 2026 – 2031 in constante prijzen met circa 194 miljoen euro met als voornaamste reden een toename in het aantal einddienstverbanders en het aantal zwangere mensen met een Ziektewet uitkering. Daarnaast nemen de uitgaven in de periode 2026 – 2031 toe vanwege de werkgeverspremies die worden betaald over de uitkeringen. Deze toename bedraagt circa 397 miljoen euro.

Artikel 8. Oudedagsvoorziening

Op dit artikel staan premiegefinancierde uitgaven aan de Algemene Ouderdomswet (AOW). De uitgaven stijgen in de periode 2026-2031 met 16,4 miljard euro, waarvan met 10,5 miljard als gevolg van indexatie van de uitkeringen. In constante prijzen is de stijging circa 5,9 miljard euro. De voornaamste verklaring voor de stijging in constante prijzen is de toename van het aantal personen met een AOW-uitkering, voornamelijk door vergrijzing.

Artikel 9. Nabestaanden

Op dit artikel staan premiegefinancierde uitgaven aan de Algemene Nabestaandewet (Anw). Tussen 2026 en 2031 stijgen de uitgaven hieraan met circa 10 miljoen euro. Deze stijging is voornamelijk het gevolg van toekomstige indexatie, van circa 45 miljoen euro. In constante prijzen dalen

de uitgaven aan de Anw met circa 35 miljoen euro. Dit komt onder andere door een afname van het aantal Anw-gerechtigden, onder andere in de groep Anw-gerechtigden die arbeidsongeschikt zijn. Daarnaast nemen de uitgaven met circa 1 miljoen euro toe in de periode 2026-2031 vanwege de werkgeverspremies die worden betaald over de uitkeringen.

Artikel 11. Uitvoeringskosten

In het coalitieakkoord van kabinet Jetten is besloten tot taakstellende ombuigingen op het ambtenarenapparaat. Deze worden op deze begroting deels ingevuld met een korting op de uitvoeringskosten van uitvoerders SVB en UWV. In totaal nemen de uitvoeringskosten voor UWV en SVB aan premiegefinancierde regelingen tussen 2026 en 2031 toe met circa 674 miljoen euro. Dit wordt grotendeels verklaard door toekomstige indexatie, dit bedraagt circa 487 miljoen euro. Ook nemen de uitvoeringskosten bij UWV en SVB in constante prijzen toe met circa 186 miljoen euro als gevolg van de stijgend gebruik aan de door UWV en SVB uitgevoerde regelingen.

Koppeling Uitkeringen

KOPPELING UITKERINGEN							
In miljoenen euro		2026	2027	2028	2029	2030	2031
Totaal uitgaven		0	1.132	2.184	3.236	4.227	5.265
Totaal ontvangsten		0	7	13	19	24	30
2	Bijstand, Participatiewet en Toeslagenwet						
	Uitgaven	0	401	715	1.009	1.307	1.619
	Ontvangsten						
3	Arbeidsongeschiktheid						
	Uitgaven	0	0	0	0	0	0
	Ontvangsten						
4	Jonggehandicapten						
	Uitgaven	0	201	388	559	736	918
	Ontvangsten						
5	Werkloosheid						
	Uitgaven	0	4	8	12	13	10
	Ontvangsten						
6	Ziekte en verlofregelingen						
	Uitgaven	0	1	2	3	5	6
	Ontvangsten						
7	Kinderopvang						
	Uitgaven	0	220	546	908	1.199	1.516
	Ontvangsten						
8	Oudedagsvoorziening						
	Uitgaven	0	2	5	8	11	15
	Ontvangsten						
9	Nabestaanden						
	Uitgaven	0	0	0	0	0	1
	Ontvangsten						
10	Tegemoetkoming ouders						
	Uitgaven	0	302	519	735	954	1.179
	Ontvangsten	0	7	13	19	24	30
13	Integratie en Maatschappelijke Samenhang						
	Uitgaven	0	1	1	1	2	2
	Ontvangsten						

Algemeen

Op hoofdstuk 83 staat alleen de nominale ontwikkeling bestemd voor hoofdstuk 15: Sociale Zaken en Werkgelegenheid. De nominale ontwikkeling voor hoofdstuk 40: Sociale verzekeringen is al verwerkt op hoofdstuk 40. De raming van de nominale ontwikkeling (verwachte indexatie van de uitkeringsregelingen op de SZW-begroting) is geactualiseerd op basis van de economische ramingen van het CPB. De geraamde indexatie van deze regelingen loopt op omdat er elk jaar nieuwe middelen nodig zijn om de uitkeringen te indexeren naar de dan geldende prijspeilen.

Zorg

Volksgezondheid, Welzijn en Sport

XVI VOLKSGEZONDHEID, WELZIJN EN SPORT						
In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Totaal uitgaven	38.528	40.702	43.197	45.402	46.982	49.208
Totaal ontvangsten	969	801	812	825	849	865
1 Volksgezondheid						
Uitgaven	2.201	2.049	1.940	1.820	1.737	1.727
Ontvangsten	146	84	58	58	58	58
2 Curatieve zorg						
Uitgaven	827	1.123	1.088	1.065	844	670
Ontvangsten	101	85	81	75	79	75
3 Langdurige zorg en ondersteuning						
Uitgaven	1.050	1.490	1.355	1.184	1.050	1.080
Ontvangsten	13	10	10	10	10	10
4 Zorgbreed beleid						
Uitgaven	1.337	1.308	1.234	1.071	1.018	1.016
Ontvangsten	33	13	13	13	13	13
5 Jeugd						
Uitgaven	241	183	138	114	113	111
Ontvangsten	3	3	3	3	3	3
6 Sport en bewegen						
Uitgaven	414	504	485	486	467	459
Ontvangsten	48	10	10	10	10	10
7 Oorlogsgetroffenen en Herinnering Tweede Wereldoorlog						
Uitgaven	216	204	165	148	134	120
Ontvangsten	3	3	3	3	3	3
8 Tegemoetkomingen en Rijksbijdragen						
Uitgaven	31.543	33.199	36.264	39.043	41.175	43.589
Ontvangsten	609	584	626	645	664	685
9 Algemeen						
Uitgaven	58	51	38	37	33	31
Ontvangsten						
10 Apparaatsuitgaven						
Uitgaven	638	601	534	474	457	453
Ontvangsten	12	9	9	9	9	8
11 Nog onverdeeld						
Uitgaven	2	– 10	– 46	– 40	– 47	– 47
Ontvangsten						

Algemeen

De begrotingsgefinancierde uitgaven aan de zorg laten een groei zien tussen 2026 en 2031 van 10,7 miljard euro. De stijging van de uitgaven is voornamelijk het gevolg van een stijging van artikel 8 Tegemoetkomingen en Rijksbijdragen. De Rijksbijdrage Wlz stijgt van 2026 naar 2031 met 9,8 miljard euro omdat de Wlz-premie beleidsmatig is bevroren op 9,65% terwijl de Wlz-uitgaven stijgen. Daarnaast lopen de uitgaven van de zorgtoeslag van 2026 naar 2031 op met 1,4 miljard euro. De overige artikelen laten per saldo een dalende trend zien tussen 2026 en 2031. Dit is met name het gevolg van aflopende middelen voor het Pallas nieuwbouw programma en middelen voor ZonMw.

Toelichting per artikel

Artikel 1. Volksgezondheid

De uitgaven op artikel 1 dalen over de begrotingsperiode met 474 miljoen euro. De middelen voor gezondheidsbeleid lopen af door onder andere aflopend budget voor ZonMw en het RIVM. Dit heeft onder meer te maken met tijdelijke bijdragen aan deze organisaties. Daarnaast wordt de daling van het budget op artikel 1 ook mede veroorzaakt door de specifieke uitkering (SPUK) AZWA. De structurele middelen voor deze SPUK zijn vanaf 2027 herschikt van artikel 1 naar artikel 3.

Artikel 2. Curatieve zorg

De uitgaven op artikel 2 dalen over de begrotingsperiode met 157 miljoen euro. Uitgaven voor de vermogensverschaffing aan Pallas lopen af over de begrotingsperiode. Ook lopen de middelen voor het Zorginstituut Nederland, de raming voor de regeling medisch noodzakelijke zorg aan onverzekerden en de regeling veelbelovende zorg af. Het budget voor passende zorg stijgt daarentegen door een kasschuif uit de eerste suppletoire begroting 2026.

Artikel 3. Langdurige zorg en ondersteuning

De uitgaven op artikel 3 stijgen tussen 2026 en 2027 met 440 miljoen euro en nemen tussen 2027 en 2031 weer af met 410 miljoen euro. Dit uitgavenpatroon wordt mede veroorzaakt door de specifieke uitkering (SPUK) AZWA. De middelen voor deze SPUK zijn vanaf 2027 herschikt van artikel 1 naar artikel 3.

Artikel 4. Zorgbreed beleid

De uitgaven op artikel 4 dalen over de begrotingsperiode met 321 miljoen euro. Dit komt voor 247 miljoen euro door de overheveling van middelen naar de premiegefinancierde zorguitgaven voor strategisch opleiden in de medisch-specialistische zorg per 2027 en voor 60 miljoen euro voor opleiden in de wijkverpleging per 2028. De subsidie voor het stagefonds (jaarlijks ca. 130 miljoen euro) stopt na het collegejaar 2026-2027, maar daarna komen er via het AZWA middelen voor opleiden beschikbaar, oplopend tot 185 miljoen euro. Daarnaast is er sprake van investeringen in de standaardisatie van gegevensuitwisseling tot en met 2029.

Artikel 5. Jeugd

De uitgaven op artikel 5 dalen met 130 miljoen euro over de begrotingsperiode. Dit wordt onder andere veroorzaakt door het aflopende budget voor de specifieke uitkering (SPUK) 'Niet beoogde kosten jeugdzorg vanwege verblijf in gemeente', de overboeking naar het Gemeentefonds van de bijdrage voor de kosten kinderopvang en BSO voor pleegouders en door de aflopende middelen voor de Hervormingsagenda Jeugd.

Artikel 6. Sport en bewegen

De uitgaven op artikel 6 stijgen met 45 miljoen euro over de begrotingsperiode. Deze stijging is met name het gevolg van de coalitieakkoordmiddelen voor sport die per 2027 ingaan. Daarnaast dalen de ontvangsten op dit artikel met 38 miljoen euro. Dit komt door een jaarlijkse desaldering in het kader van terugvorderingen en nabetalingen voor de SPUK Stimulering Sport.

Artikel 7. Oorlogsgetroffenen en Herinnering Tweede Wereldoorlog

Door afname van het aantal nog levende verzetsdeelnemers en oorlogsgetroffenen dalen de uitgaven aan pensioenen en uitkeringen op dit artikel (-96 miljoen euro).

Artikel 8 . Tegemoetkomingen en Rijksbijdragen

De uitgaven op artikel 8 stijgen met 12,0 miljard euro over de begrotingsperiode. De Rijksbijdrage Wlz stijgt in de begrotingsperiode met 9,8 miljard euro, de Rijksbijdrage 18- stijgt met 0,6 miljard euro en de Bijdrage in kosten van kortingen (BIKK) stijgt met 0,3 miljard euro. De Rijksbijdrage Wlz stijgt als gevolg van het stabiliseren van de Wlz-premie op 9,65% terwijl de Wlz-uitgaven stijgen. Daarnaast stijgen de uitgaven aan de zorgtoeslag met 1,4 miljard euro over de begrotingsperiode. De stijging van de uitgaven aan de zorgtoeslag is het gevolg van de toename van de zorgpremie, bevolkingsgroei en de economische ontwikkeling.

Artikel 9. Algemeen

De uitgaven op artikel 9 dalen met 24 miljoen euro over de begrotingsperiode, voornamelijk als gevolg van de aflopende eigenaarsbijdrage aan het RIVM.

Artikel 10. Apparaatsuitgaven

De uitgaven op artikel 10 dalen over de begrotingsperiode met 185 miljoen euro. Dit heeft onder meer te maken met de (tijdelijke) inzet van programmadirecties en bijdragen aan uitvoeringsorganisaties die nog in latere jaren in de apparaatsuitgaven moeten worden verwerkt. Daarnaast bezuinigt het kabinet op de apparaatsuitgaven in het kader van de efficiencytaakstelling en de vernieuwing rijksdienst vanaf 2027.

Artikel 11. Nog onverdeeld

Op artikel 11 staan de resterende LPO-middelen, de resterende middelen voor Werk aan Uitvoering en de taakstellende besparing voor de aanpak van zorgfraude. Deze taakstellende besparing staat tijdelijk op dit artikel, omdat de uitwerking nog moet worden ingevuld.

Zorg

ZORG						
In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Totaal uitgaven	110.636	117.249	121.395	126.541	132.049	138.093
Totaal ontvangsten	6.219	6.543	7.036	7.274	7.524	7.791
11 Zorgverzekeringswet						
Uitgaven	69.428	73.262	74.860	76.843	79.588	82.601
Ontvangsten	3.443	3.648	4.007	4.118	4.269	4.419
12 Wet langdurige zorg						
Uitgaven	41.208	43.987	46.535	49.698	52.462	55.492
Ontvangsten	2.777	2.895	3.028	3.156	3.254	3.371

Algemeen

De zorguitgaven stijgen van 2026 naar 2031 met 27,5 miljard euro en de ontvangsten stijgen van 2026 naar 2031 met 1,6 miljard euro. De stijging in de uitgaven zit voor 13,2 miljard euro in de Zorgverzekeringswet en voor 14,3 miljard euro in de Wet langdurige zorg. De zorguitgaven groeien jaar-op-jaar door de verwachte loon- en prijsontwikkelingen en volumefactoren. Dit kabinet kiest voor hervormingen in de zorg. De hervormingen in de zorg zijn nodig om te zorgen dat het stelsel bestendig blijft en om sociale voorzieningen ook voor toekomstige generaties beschikbaar te houden.

Toelichting per artikel

Artikel 11. Zorgverzekeringswet

De raming van de groei van de uitgaven onder de Zorgverzekeringswet (Zvw) in de huidige kabinetsperiode is gebaseerd op de middellange termijnraming 2027-2033 van het CPB. Deze wordt bepaald door de verwachte loon- en prijsontwikkeling en volumefactoren zoals demografie, economische groei en technologische ontwikkeling.

Artikel 12. Wet langdurige zorg

De raming van de groei van de uitgaven onder de Wet langdurige zorg (Wlz) in de huidige kabinetsperiode is gebaseerd op de middellange termijnraming 2027-2033 van het CPB. Deze wordt bepaald door de loon- en prijsontwikkeling, en volumefactoren zoals demografie, economische groei en technologische ontwikkeling.

Gemeentefonds en Provinciefonds (inclusief accres)

Gemeentefonds

GEMEENTEFONDS						
In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Totaal uitgaven	48.316	49.956	47.200	46.020	45.905	45.845
Totaal ontvangsten						
1 Gemeentefonds						
Uitgaven	48.316	49.956	47.200	46.020	45.905	45.845
Ontvangsten						

Algemeen

Bij Voorjaarsnota 2024 is besloten om de bbp-systematiek als vervanging van de trap-op-trap-af systematiek vervroegd in te voeren. Het besluit tot het vervroegd invoeren van de nieuwe financieringssysteem had invloed op de lopende begroting van gemeenten en provincies. Om die reden is besloten de impact hiervan volledig (2024) en deels (2025) te dempen. Ook voor 2026 tot en met 2029 vindt compensatie plaats. Verder is in 2025 besloten in totaal circa 3 miljard euro cumulatief beschikbaar voor jeugdzorg en gemeenten voor de jaren 2025 tot en met 2027, waarvan ook middelen voor de terugval in 2026 in het Gemeentefonds.

Provinciefonds

PROVINCIEFONDS						
In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Totaal uitgaven	4.299	4.070	4.042	3.912	3.690	3.644
Totaal ontvangsten						
1 Provinciefonds						
Uitgaven	4.299	4.070	4.042	3.912	3.690	3.644
Ontvangsten						

Algemeen

Bij Voorjaarsnota 2024 is besloten om de bbp-systematiek als vervanging van de trap-op-trap-af systematiek vervroegd in te voeren. Het besluit tot het vervroegd invoeren van de nieuwe financieringssysteem had invloed op de lopende begroting van gemeenten en provincies. Om die reden is besloten de impact hiervan volledig (2024) en deels (2025) te dempen. Ook voor 2026 tot en met 2029 vindt compensatie plaats. De daling van de uitgaven in 2030 wordt verklaard doordat in dat jaar de gewichtscorrectie voor volledige elektrische personenauto's voor de periode 2026-2029 in de motorrijtuigenbelasting vervalt, waartoe is besloten bij Voorjaarsnota 2025. De tariefkorting in de motorrijtuigenbelasting werkt ook door in de provinciale opcenten. De provincies zijn voor de lagere inkomsten uit de provinciale opcenten in de periode 2026 – 2029 gecompenseerd via het Provinciefonds. Dit gaat om cumulatief 569 miljoen euro, van 107 miljoen euro in 2026 oplopend tot 165 miljoen euro in 2029.

Accres gemeentefonds

ACCRES GEMEENTEFONDS						
In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Totaal uitgaven	0	435	2.822	4.958	7.780	10.119
Totaal ontvangsten						
1 Accres gemeentefonds						
Uitgaven	0	0	2.010	3.784	6.007	7.951
Ontvangsten						
2 Reservering BCF						
Uitgaven	0	360	568	769	1.186	1.413
Ontvangsten						
3 Indexatie WMO						
Uitgaven	0	75	150	225	300	375
Ontvangsten						
4 Indexatie beschermd wonen						
Uitgaven	0	0	93	181	287	380
Ontvangsten						

Algemeen

Vanaf 2024 is het accres gekoppeld aan de bbp-normeringssystematiek. Uitgangspunt is dat de fondsen meerjarig de ontwikkeling van het nominaal bruto binnenlands product volgen. De normering wordt gesplitst in een volumedeel en een prijsdeel. De volumeontwikkeling van de fondsen wordt gebaseerd op een 8-jaars (t-9 t/m t-2) historisch gemiddelde van de ontwikkeling van het bbp, waardoor het fonds minder schommelt. Het prijsdeel volgt de prijsontwikkeling van het bbp van het lopende jaar.

Met de Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG) is afgesproken dat in de toekomst (een nader te bepalen deel) van de Wmo niet langer via de algemene uitkering van het Gemeentefonds gaat, maar via een aparte financiering. Afhankelijk van de gekozen bekostigingsvorm wordt een passende geobjectiveerde indexering onderzocht die ook rekening houdt met de kostenontwikkeling en demografie/vergrijzing. Vooruitlopend op de uitwerking is een jaarlijks tranche van 75 miljoen euro vanaf 2026 oplopend tot 450 miljoen euro in 2031 gereserveerd voor een aanvullende indexering voor demografie.

Accres provinciefonds

ACCRES PROVINCIEFONDS						
In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Totaal uitgaven	0	172	388	580	810	997
Totaal ontvangsten						
1 Accres provinciefonds						
Uitgaven	0	0	188	351	527	688
Ontvangsten						
2 Reservering BCF						
Uitgaven	0	172	201	228	283	309
Ontvangsten						

Algemeen

Vanaf 2024 is het accres gekoppeld aan de bbp-normeringssystematiek. Uitgangspunt is dat de fondsen meerjarig de ontwikkeling van het nominaal bruto binnenlands product volgen. De normering wordt gesplitst in een volumedeel en een prijsdeel. De volumeontwikkeling van de fondsen wordt gebaseerd op een 8-jaars (t-9 t/m t-2) historisch gemiddelde van de ontwikkeling van het bbp, waardoor het fonds minder schommelt. Het prijsdeel volgt de prijsontwikkeling van het bbp van het lopende jaar.

Prijsbijstelling

PRIJSBIJSTELLING							
In miljoenen euro		2026	2027	2028	2029	2030	2031
Totaal uitgaven		0	1.964	3.998	5.797	7.967	8.874
Totaal ontvangsten							
1	Rijksbegroting in enge zin						
	Uitgaven	0	1.564	3.107	4.437	6.125	6.530
	Ontvangsten						
3	EU-afdrachten						
	Uitgaven		316	704	1.077	1.476	1.887
	Ontvangsten						
4	Niet-plafondrelevant						
	Uitgaven	0	85	187	284	366	457
	Ontvangsten						

Algemeen

Op begrotingshoofdstuk Prijsbijstelling worden middelen gereserveerd die nodig zijn om de prijsgevoelige uitgaven op de Rijksbegroting (artikel 1), EU-afdrachten (artikel 3) en die niet-kaderrelevant zijn (artikel 4) op het uitgavenpeil van het desbetreffende jaar te brengen. De oploop in de cijfers ontstaat doordat jaarlijks een structurele reservering wordt opgenomen om de begrotingsuitgaven (zoals deze op de afzonderlijke begrotingen zijn opgenomen) van constante naar lopende prijzen te brengen.

Arbeidsvoorwaarden

ARBEIDSVOORWAARDEN						
In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Totaal uitgaven	0	3.857	6.938	9.958	13.439	16.286
Totaal ontvangsten						
1 Arbeidsvoorwaardenruimte						
Uitgaven	0	3.857	6.938	9.958	13.439	16.286
Ontvangsten						

Algemeen

Op begrotingshoofdstuk Arbeidsvoorwaarden worden middelen gereserveerd die nodig zijn om de loongevoelige uitgaven op de Rijksbegroting op het uitgavenpeil van het desbetreffende jaar te brengen. De oploep in de cijfers komt doordat per jaar een structurele reservering is opgenomen.

Aanvullende Post

AANVULLENDE POST							
In miljoenen euro		2026	2027	2028	2029	2030	2031
Totaal uitgaven		- 5.271	735	7.000	6.195	7.356	9.555
Totaal ontvangsten							
3	Koninkrijksrelaties						
	Uitgaven	0	8	1	1	1	1
	Ontvangsten						
4	Eindejaarsmarge						
	Uitgaven	- 5.375	- 3.333	- 3.250	- 700		
	Ontvangsten						
5	Buitenlandse Zaken						
	Uitgaven	0	2	3	4	48	6
	Ontvangsten						
6	Justitie en Veiligheid						
	Uitgaven		0	5	10	20	20
	Ontvangsten						
7	Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties						
	Uitgaven	4	351	355	479	366	777
	Ontvangsten						
8	Onderwijs, Cultuur en Wetenschap						
	Uitgaven	0	43	76	191	256	194
	Ontvangsten						
9	Financiën						
	Uitgaven	0	2.232	5.898	690	269	205
	Ontvangsten						
10	Defensie						
	Uitgaven	0	676	1.751	3.003	4.147	5.381
	Ontvangsten						
12	Infrastructuur en Waterstaat						
	Uitgaven	0	6	11	17	28	115
	Ontvangsten						
14	Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit						
	Uitgaven	0	0	0	1	0	0
	Ontvangsten						
15	Sociale Zaken en Werkgelegenheid						
	Uitgaven	0	11	606	722	805	834
	Ontvangsten						
16	Volksgezondheid, Welzijn en Sport						
	Uitgaven	0	0	373	676	350	350
	Ontvangsten						
20	Asiel en Migratie						

In miljoenen euro	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Uitgaven	0	65	220	28	18	7
Ontvangsten						
22 Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening						
Uitgaven	6	7	1	1	1	1
Ontvangsten						
23 Klimaat en Groene Groei						
Uitgaven	0	92	374	448	402	986
Ontvangsten						
55 Diversen						
Uitgaven	91	328	329	375	398	433
Ontvangsten						
56 Loon- en prijs ontwikkeling						
Uitgaven	0	1	1	1	0	0
Ontvangsten						
81 RA Openbaar bestuur						
Uitgaven	0	246	246	246	246	246
Ontvangsten						
99 Meerdere departementen						
Uitgaven	2	1	1	2	0	
Ontvangsten						

Algemeen

De Aanvullende Post is het begrotingshoofdstuk waar middelen worden gereserveerd voor maatregelen waartoe is besloten maar die in afwachting zijn van nadere uitwerking. Ook wordt op dit begrotingshoofdstuk de in=uit-taakstelling en de aanvullende onderuitputting verantwoord. De aanvullende post wordt beheerd door het ministerie van Financiën.

Toelichting per artikel

Departementale artikelen

Op de departementale artikelen staan middelen gereserveerd in afwachting van nadere uitwerking. Dit zijn onder andere middelen uit het Coalitieakkoord. Voor een aantal reserveringen geldt dat uiteindelijke besteding op meerdere begrotingen wordt gerealiseerd. In dat geval is de reservering onder het coördinerend departement opgenomen. Reserveringen voor klimaat worden bijvoorbeeld opgenomen onder het ministerie van Klimaat en Groene Groei.

Artikel 4. Eindejaarsmarge

In 2026 is de in=uit-taakstelling als tegenhanger van de uitgekeerde eindejaarsmarges ingeboekt. Dit onder de veronderstelling dat departementen ieder jaar een soortgelijk bedrag aan onderuitputting doorschuiven met behulp van de eindejaarsmarge. Daarnaast is voor de jaren 2026 t/m 2029 aanvullende onderuitputting ingeboekt.

Artikel 55. Diversen

Op dit artikel staan middelen gereserveerd voor de Traditioneel Eigen Middelen (TEM) en domeinoverstijgende risico's.

Artikel 81. RA Openbaar Bestuur

Dit betreft een reservering voor de pensioentransitie werkgevers voor de categorie zorg en overheid.

Artikel 99. Meerdere departementen

Op dit artikel staan de resterende middelen voor het programma Werk aan Uitvoering (WaU).

11 MONITOR INVESTERINGSFONDSEN

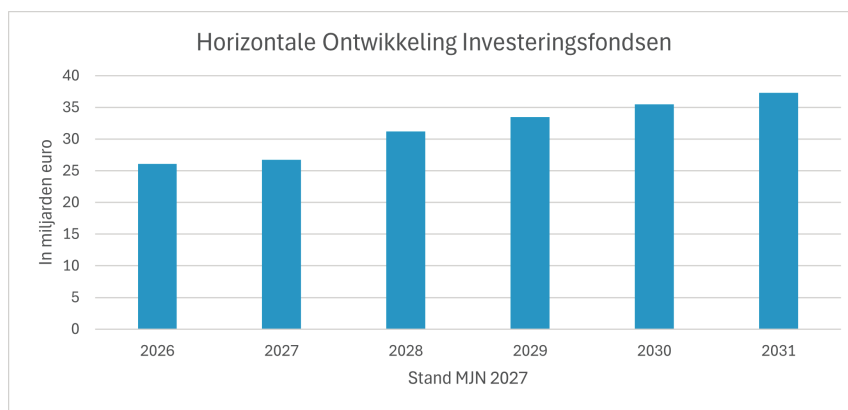
Monitor investeringsfondsen

Scope investeringsmonitor

Sinds de afschaffing van de deelplafondsystematiek is de focus van deze monitor verschoven naar enkel de traditionele begrotingsfondsen: het Mobiliteitsfonds en Deltafonds onder beheer van het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat en het Defensiematerieelbegrotingsfonds (DMF) onder beheer van het ministerie van Defensie.

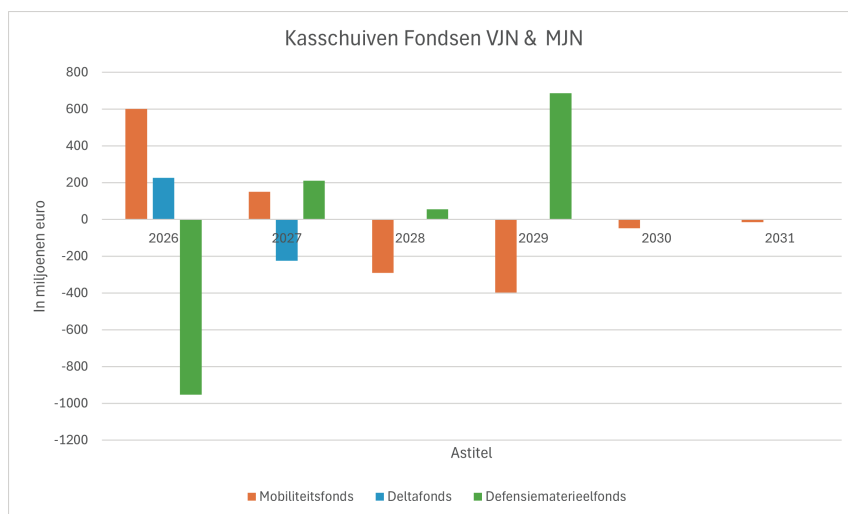
Algemeen

Figuur 11.1 Horizontale Ontwikkeling Investeringsfondsen

Figuur 11.1 toont het totaal aan investeringen binnen de drie genoemde fondsen zoals gepresenteerd in de Miljoenennota 2027. De gezamenlijke uitgaven aan investeringen nemen, zoals in de grafiek zichtbaar, na een lichte groei sinds 2026 in de komende jaren toe en stabiliseren zich vervolgens. In 2026 is het totaal aan uitgaven aan investeringsfondsen opgelopen tot ongeveer 26,3 miljard euro voor het Mobiliteitsfonds, Deltafonds en Defensiematerieelbegrotingsfonds samen. Na 2026 schommelt het volume van de fondsen gedurende de duur van de programmering; het Mobiliteitsfonds kent een afname in het kasritme richting 2031, waarna een lichte daling volgt. Het Deltafonds is in verhouding kleiner en stabiel geprogrammeerd, met beperkte fluctuaties rond 2 miljard euro per jaar vanaf 2027. Het Defensiematerieelbegrotingsfonds (DMF) groeit vanwege de intensivering uit het coalitieakkoord.

Figuur 11.2 Kasschuiven Fondsen in 2026

Het afgelopen jaar stond opnieuw in het teken van het verder aanscherpen van het kasritme en het vergroten van de trefzekerheid van begrotingsramingen voor de grote investeringsfondsen. Net als voorgaande jaren is hierbij kritisch gekeken naar de aansluiting van geplande uitgaven op de feitelijke uitvoeringscapaciteit van markt en overheid, rekening houdend met arbeidsmarktkrapte, vergunningenproblematiek en fysieke beperkingen. In lijn met de aanbevelingen uit de Expertgroep Realistisch Ramen zijn ook bij deze begrotingscyclus substantiële kasschuiven toegepast in het Mobiliteitsfonds, Deltafonds en het DMF. Het doel is en blijft om onderuitputting en overschrijding te beperken, kas- en realisatiecijfers dicht bij elkaar te brengen en de uitvoerbaarheid van de investeringsagenda te waarborgen.

In de periode 2026-2031 zijn per saldo circa 1,9 miljard euro aan middelen tussen de jaarschijven verplaatst binnen de investeringsfondsen. De grootste kasschuiven zijn zichtbaar in het Mobiliteitsfonds – waar in 2026 en 2027 in totaal 751 miljoen euro extra aan kasruimte is toegevoegd, en in de jaren 2028 t/m 2031 juist respectievelijk 291 miljoen, 398 miljoen, 47 miljoen en 15 miljoen euro is weggeschoven. Voor het Deltafonds geldt dat in 2026 netto 225 miljoen euro is toegevoegd, en dat in 2027 hetzelfde bedrag weer uit dat jaar is weggezet naar latere jaren. Bij het DMF is in 2026 juist sprake van een weghalen van 953 miljoen euro uit dat jaar, met in de opvolgende jaren extra kasruimte: respectievelijk een positieve kasschuif van 211 miljoen in 2027, 55 miljoen in 2028 en 687 miljoen euro in 2029. Dit is terug te zien in de bovenstaande figuur.

Mobiliteitsfonds

Op het Mobiliteitsfonds zijn bij de Voorjaarsnota 2026 en Ontwerpbegroting 2027 substantiële kasschuiven doorgevoerd. Per saldo is 751 miljoen euro kasbudget naar de periode 2026-2027 verschoven uit de jaren 2028-2031. Dit is onder andereom versnellingen in projecten en tegenvallers te kunnen opvangen. Denk hierbij bijvoorbeeld aan het voorkomen van vertraging enkele vernieuwingsprojecten (tunnels), het kunnen voldoen aan verplichtingen op het gebied van ontsluiting van woningbouwprojecten en omdat meer werk in 2026 is verricht dan verwacht bij de bouw van Zuidasdok. Het beschikbare kasbudget sluit dankzij de kasschuiven beter aan op de programmering.

Deltafonds

Binnen het Deltafonds is in 2026 225 miljoen euro toegevoegd aan het kasritme om uitvoering van projecten op waterveiligheid, zoetwater en Programmatische Aanpak Grote Wateren (PAGW) te versnellen waar mogelijk. Dit budget is afkomstig uit 2027. De begroting van het Deltafonds is met deze kasschuif realistischer geworden. Bij Voorjaarsnota 2027 wordt bekeken of de beschikbare kasbudgetten voor het jaar 2027 in overeenstemming zijn met de programmering.

Defensiematerieelbegrotingsfonds

Het kabinet investeert structureel in de versterking van de krijgsmacht. Hiermee groeien de Nederlandse NAVO-uitgaven naar 2,8% van het bbp in 2030 en 3,5% bbp in 2035. Hierdoor groeien de komende jaren de uitgaven op het Defensiematerieelbegrotingsfonds (DMF) van 13,0 miljard euro in 2026 tot 24,7 miljard euro in 2031. Gedurende 2026 is via meerdere kasschuiven het kasritme van enkele projecten geactualiseerd. Het betreft onder andere projecten rondom de verwerving van maritieme lucht- en raketverdediging, de modernisering van de Chinook helikopters en het project «vervanging onderzeeboten».

12 INTEGRAAL OVERZICHT KLIMAAT

In deze bijlage wordt een overzicht geboden van de gevolgen van het klimaatbeleid voor de Rijksfinanciën. In tabel 12.1 staan alle uitgaven van het Rijk ten behoeve van het klimaatbeleid en de verduurzaming van de energievoorziening. Deze tabel is overgenomen uit de begroting van Klimaat en Groene Groei en bevat alle voorgenomen uitgaven op departementale begrotingen die onder de gestelde definitie van klimaat-uitgaven vallen. De definitie, zoals expliciet gedefinieerd in de kabinetsreactie op het rapport 'Inzicht in uitgaven klimaatbeleid' van de Algemene Rekenkamer²⁶, luidt:

Klimaatuitgaven zijn alle uitgaven die als hoofddoel hebben om bij te dragen aan het nationale klimaatbeleid gericht op de reductie van broeikasgassen en de verduurzaming van de energievoorziening. Hierbij kan het gaan om uitgaven gericht op de productie en het gebruik van broeikasgasneutrale energie, op energiebesparing, op directe beperking van uitstoot van broeikasgassen of om vastlegging van broeikasgassen.

De klimaatuitgaven worden op dezelfde manier gepresenteerd als in de budgettaire tabel van de begroting van het departement dat de beleidsinhoudelijke verantwoordelijkheid draagt. De uitgaven zijn gegroepeerd op basis van de sectorindeling van het Klimaatplan waaraan de uitgaven het meest direct bijdragen. Sommige uitgaven dragen echter ook bij aan de verduurzaming van andere sectoren. Het overzicht geeft weer in welke departementale begroting en welk beleidsartikel de uitgaven feitelijk staan. Hier is ook de toelichting van de uitgaven te vinden. In tabel 12.2 worden de relevante fiscale voordelen vermeld die onder bovenstaande definitie vallen, hoewel dit feitelijk gezien geen uitgaven zijn maar gedeelde inkomsten.

In tabel 12.3 zijn de inkomsten uit klimaatgerelateerde belastingen en lasten opgenomen die onder de gestelde definitie vallen. De definitie, zoals toegelicht in de kabinetsreactie op het advies van de Raad van State bij de Miljoennota 2024 met betrekking tot klimaatinclusief begroten²⁷, luidt:

Klimaatgerelateerde belastingen zijn belastingen die, naast het zorgen van inkomsten voor de schatkist, als hoofddoel hebben om bij te dragen aan het nationale klimaatbeleid gericht op de reductie van broeikasgassen en de verduurzaming van de energievoorziening. Hierbij kan het gaan om belastingmaatregelen die ook zijn gericht op de productie en het gebruik van broeikasgasneutrale energie, op energiebesparing, op directe beperking van uitstoot van broeikasgassen of om vastlegging van broeikasgassen.

In tabel 12.4 wordt een overzicht gegeven van de bijdragen van het Rijk aan de netbeheerders. Deze bijdragen staan op de rijksbegroting en vallen onder de definitie van klimaatuitgaven, maar zijn van een andere aard dan de rest van de uitgaven in het overzicht klimaatuitgaven. Het betreft financiële transacties zonder effect op het EMU-saldo. In bijlage 15 worden de investeringsprognoses van de netbeheerders weergegeven.

²⁶ Kamerstukken II, 2022/2023, 32813, nr. 1235.

²⁷ Kamerstukken II, 2023/2024, 32813, nr. 1401.

Het voornemen was om vanaf deze Miljoenennota ook de uitgaven aan klimaatadaptatiebeleid op te nemen in deze bijlage. Dit is met een jaar vertraagd. De Tweede Kamer is reeds geïnformeerd over de definitie van klimaatadaptatie-uitgaven die zal worden gehanteerd om dit overzicht te kunnen vullen.²⁸

Toelichting belangrijkste mutaties

In het coalitieakkoord van het kabinet-Jetten zijn aanvullende middelen beschikbaar gesteld voor het klimaatbeleid en gereserveerd op de Aanvullende Post. Bij Voorjaarsnota 2026 en Miljoenennota 2027 zijn middelen overgeheveld naar de begroting van KGG voor de openstellingsrondes van de subsidie Stimulering duurzame Energieproductie en Klimaattransitie (SDE++) in 2027 t/m 2030, voor tenders voor subsidies en Contracts for Difference voor Wind op Zee in 2026 t/m 2028 en voor de openstelling en uitbreiding van de Indirecte Kostencompensatie (IKC) ETS t/m 2030.

In het Meerjarenprogramma (MJP) Klimaat- en energiefonds 2027 wordt in totaal 2,4 miljard euro toegekend voor specifieke maatregelen. Hiervan is 860 miljoen euro reeds overgeheveld bij Voorjaarsnota 2026. Bij Miljoenennota 2027 is aanvullend 1,7 miljard euro overgeheveld, waarvan 878 miljoen euro reeds verwerkt is via een Nota van Wijziging op de 1^e suppletoire begrotingen. Het betreft onder andere toekenningen van 533 miljoen euro voor subsidies voor de realisatie van waterstofopslagen, 280 miljoen euro voor de derde openstellingsronde van de productiesubsidie waterstof (OWE3), 200 miljoen euro voor de IPCEI Nucleair voor innovaties op het gebied van kernenergie en 100 miljoen euro voor intensivering van de DEI+-regeling voor innovatieve klimaattechnologieën in de industrie. Ook is er als onderdeel van het maatregelenpakket Acties Weerbaarheid Energieschok 262 miljoen euro toegekend voor verduurzamingen van woningen, leningen voor het midden- en kleinbedrijf en Nederland Dal Vrij Trein. Alle Klimaatfondsmutaties worden toegelicht in het Meerjarenprogramma Klimaat- en energiefonds 2027 en de Klimaat- en energiefondsbegroting 2027.

Bij Miljoenennota 2027 heeft het kabinet besloten om een subsidie van 1,3 miljard euro toe te kennen aan het CO₂-opslagproject Aramis, om het risico te mitigeren dat de vraag naar ruimte voor CO₂-opslag niet snel genoeg op gang komt. Daarnaast wordt 77 miljoen euro aan vrije middelen binnen de Indirecte Kostencompensatie (IKC) ETS ingezet voor een nieuwe openstellingsronde van de Versnelde klimaatinvesteringen industrie (VEKI).

In december 2025 is als onderdeel van de herziening van de Europese Klimaatwet besloten om de inleverplicht en veilingen van het ETS₂ met een jaar uit te stellen naar 2028. Dit heeft geleid tot een cumulatieve derving tot 2032 van 3,1 miljard euro aan verwachte ETS₂-ontvangsten. Daarnaast heeft het kabinet besloten de CO₂-heffing voor afvalverbrandingsinstallaties langzamer in te voeren, waardoor de verwachte opbrengsten tot en met 2030 dalen en vanaf 2031 stijgen.

Voor de leenfaciliteit voor TenneT was bij Miljoenennota 2026 23,8 miljard euro geraamd in 2025 en 2026. Vanwege het afgeven van een instellingsgarantie aan TenneT Nederland maakt TenneT Nederland minder gebruik van deze leenfaciliteit, waardoor de geraamde uitgaven zijn gedaald naar 11,9 miljard euro in 2025.

²⁸ Kamerstukken II, 2024/2025, [27625](#), nr. 693.

Tabel 12.1 Uitgavenoverzicht klimaat (in duizenden euro)

	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Totale uitgaven in het kader van het klimaatbeleid	7.568.781	6.527.464	7.676.486	9.051.625	7.591.828	8.271.389	5.444.043
Elektriciteit	4.016.492	3.467.309	3.300.773	3.250.499	3.357.184	3.417.053	2.989.570
[KGG, art 31, subsidie] SDE	614.390	347.437	439.091	434.157	420.771	337.137	67.877
[KGG, art 31, subsidie] SDE+	1.748.221	884.375	999.253	951.089	930.285	915.614	825.629
[KGG, art 31, subsidie] SDE+ + (incl. kolenmaatregelen en statistische overdracht)	91.782	610.290	201.460	376.316	616.846	874.065	1.324.900
[KGG, art 31, subsidie] Flankerend beleid WOZ		62.412	101.569	83.233	88.667	65.303	72.124
[KGG, art 31, subsidie] Structurele kosten WOZ		7.754	15.200	25.564	27.836	27.522	22.571
[KGG, art 31, subsidie] Flankerend beleid SDE+		81.041	34.151	22.038	20.615	20.615	9.060
[KGG, art 31, subsidie] Subsidiering TenneT Net op Zee		181.000	181.000	181.000	181.000	181.000	181.000
[KGG, art 31, subsidie] Tijdelijk ondersteuningsmechanisme Windenergie Op Zee							215.916
[KGG, art 31, subsidie] Subsidieregeling Coöperatieve Energieopwekking (SCE)	7.485	6.244	5.247	17.661	15.478	18.021	18.432
[KGG, art.31, storting] Storting in begrotingsreserve duurzame energie	822.413	293.433					
[KGG, art 31, subsidie] ISDE-regeling	522.586	501.040	498.971	473.344	419.792	346.991	31
[KGG, art 31, subsidie] Missiegedreven Onderzoek Ontwikkeling en Innovatie (MOOI)	60.899	68.891	78.806	70.338	61.945	33.330	15.543
[KGG, art 31, subsidie] Demonstratieregeling Klimaat en Energie-innovatie (DEI+)	52.575	79.976	301.324	300.174	283.894	384.726	114.541
[KGG, art 31, subsidie] Hernieuwbare Energietransitie (HER+)	18.719	11.203	6.834	1.092			
[KGG, art 31, subsidie] NGF-project Circulaire zonnepanelen	14.876	28.683	18.413	15.171	9.000	27.328	
[KGG, art 31, subsidie] Efficiëntere benutting elektriciteitsnetten	3.171	2.079	37.664	28.892	22.022	19.685	
[KGG, art 31, subsidie] Realisatie Zon op Zee	60	1.643	11.238	6.945	17		
[KGG, art 31, subsidie] Subsidieregeling flexibiliteit	10.085	29.854	33.082	3.500			
[KGG, art 31, subsidie] Energiecoöperaties en burgerbetrokkenheid energietransitie	265	3.844	3.747	3.673	900		
[KGG, art 31, subsidie] Correctieregeling duurzame warmte	426						
[KGG, art 31, subsidie] Diverse subsidies kernenergie		758	12.000	68.190	60.000	30.000	20.000
[KGG, art 31, opdracht] Projecten Kernenergie	16.018	56.711	80.151	44.399	29.857	26.938	2.665
[KGG, art 31, opdracht] Programma Opwerk Energie op Rijksvastgoed (OER)	17.830	16.396	20.368	3.093	796		
[KGG, art 31, opdracht] Onderzoek en opdrachten	14.691	21.626	37.507	38.174	20.703	19.161	12.844
[KGG, art 31, opdracht] CfD tender Hernieuwbaar op Land (SDE-domein)						627	6.557
[KGG, art 31, lening] Lening NEO.NL		68.600	58.400				
[KGG, art 31, vermogensverschaffing] Kapitaalstorting NEO.NL		45.000					
[KGG, art 31, bijdrage mede-overheden] Gebiedsinvestering		57.019	125.297	102.456	146.760	88.990	79.880
Industrie	319.119	565.164	1.354.334	2.164.028	1.075.023	1.060.929	1.389.109

	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031
[KGG, art 31, subsidie] Verduurzaming industrie	43.077	7.811	39.214	67.918	73.185	65.976	
[KGG, art 31, subsidie] Maatwerk aanpak industrie		37.527	150.811	134.869	24.854	19.963	
[KGG, art 31, subsidie] Studies voor Duurzame Industrie (STUDI)		25.245	17.988	7.341	1.450		
[KGG, art 31, subsidie] VEKI		123.699	131.500	86.984	42.218	15.435	7.700
[KGG, art 31, subsidie] NIKI		4.490	34.032	64.520	30.253	14.100	28.099
[KGG, art 31, subsidie] Infrastructuur duurzame industrie (PIDI)	41						
[KGG, art 31, subsidie] NGF - project Groenvermogen van de Nederlandse economie	55.393	79.009	67.450	72.450	72.450	91.200	111.250
[KGG, art 31, subsidie] NGF - project Circulaire Plastics	12.787	22.354	28.267	26.131	15.337	11.450	10.500
[KGG, art 31, subsidie] Stimuleringsprogramma koolstofverwijdering klimaat- en energiefonds		3.262	5.200	8.500	9.400	8.250	7.950
[KGG, art 31, opdracht] Energie-efficiency	1.326	1.746	1.750	1.324	1.593	1.598	1.606
[KGG, art 31, subsidie] Investerings Verduurzaming Industrie - Klimaatfonds	61.110						
[KGG, art 31, subsidie] Subsidie project Djewels	295	12.636	25.893	11.629			
[KGG, art 31, subsidie] Opslag waterstof		200					
[KGG, art 31, subsidie] Carbon Capture Storage CCS	1.885	2.650	11.753	333.997	334.274	333.918	329.228
[KGG, art 31, subsidie] MIEK	1.626	3.624	5.831	5.497	5.246	4.324	
[KGG, art 31, subsidie] Subsidieregeling Duurzame Scheepsbouw (SDS)	2.319	1.878	429				
[KGG, art 31, subsidie] Opschalingsinstrument waterstof	14.662	98.811	427.875	669.557	298.631	291.858	878.287
[KGG, art 31, subsidie] Investerings waterstofbackbone	53.300		154.961	393.822	70.000		
[KGG, art 31, subsidie] IPCEI Waterstof	34.683	86.318	195.438	219.066	71.862	183.983	
[KGG, art 31, subsidie] Invest NL	15.000						
[KGG, art 31, subsidie] NGF - project Biobased Circular	10.725	33.502	22.450	15.450	9.950	4.450	
[KGG, art 31, lening] Verduurzaming industrie		10.500	16.546	28.013			
[KGG, art 31, opdracht] Verduurzaming industrie	2.041						
[KGG, art 31, bijdrage mede-overheden] Regeling toezicht energiebesparingsplicht	8.849	9.902	16.946	16.960	14.320	14.424	14.489
Gebouwde omgeving	1.595.733	1.556.374	1.620.139	1.348.245	1.015.864	1.694.099	496.236
[VRO, art 2, subsidie] Subsidie verduurzaming en onderhoud huurwoningen	11.308	23.013	16.396	35.654	17.947	25.761	15.311
[VRO, art 2, subsidie] Nationaal isolatie Programma			980	980	980	980	
[VRO, art 2, subsidie] Energiebeparing Koopsector	34.387	50.296	56.281	30.378	21.152	24.604	35
[VRO, art 2, subsidie] Verduurzaming Maatschappelijk Vastgoed	228.924	141.376	438.631	430.137	311.275	175.316	197.011
[VRO, art 2, subsidie] Energietransitie en duurzaamheid	26.666	22.684	20.693	19.113	15.394	14.095	9.697
[VRO, art 2, subsidie] Renovatieversneller	31.837	20.136	13.627	11.341	3.150	2.350	
[VRO, art 2, subsidie] SAH	59.896	24.605	22.760	15.980	6.360	10.200	42.500
[VRO, art 2, subsidie] Warmtefonds	216.031	339.460	103.020	112.850	112.300	96.059	
[VRO, art 2, subsidie] Energiehuis			3.800	3.800	3.800	3.800	
[VRO, art 2, subsidie] Nationaal Groeifonds	19.367	16.827	24.360	11.000	2.400		

	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031
[VRO, art 2, subsidie] Biobased Bouwen	12.818	10.965	5.906	4.974			
[VRO, art 2, subsidie] Ontzorgen Vereniging van Eigenaren	6.257	4.365	4.777	5.303	5.072	4.919	
[VRO, art 2, subsidie] Maatschappelijk Vastgoed Fonds	49.900	30.000	55.000	30.000	30.000	30.000	
[VRO, art 2, subsidie] verduurzaming Groningen en Noord-Drenthe	77.074	77.419	78.250	1.500	1.500	1.500	1.500
[VRO, art 2, subsidie] SAH warmteprojecten		15.000	23.500			38.500	
[VRO, art 2, subsidie] Digitalisering en innovatie		7.157	5.906	5.356	5.424	1.597	150
[VRO, art 2, opdracht] Nationaal Programma Lokale Warmtetransitie	2.058	2.208	2.284	2.024	2.023	2.023	
[VRO, art 2, opdracht] Energietransitie en duurzaamheid	2.571	7.971	2.486	500	500	500	500
[VRO, art 2, opdracht] verduurzaming Groningen en Noord-Drenthe	620	178					
[VRO, art 2, opdracht] Digitalisering en innovatie		294	200	200	200	200	200
[VRO, art 2, bijlage ZBO/RWT) Energietransitie en Duurzaamheid	785	2.084	2.000	993	496	500	470
[VRO, art 2, bijlage ZBO/RWT) verduurzaming Groningen en Noord-Drenthe	273	780	750	750	750	750	694
[VRO, art 2, bijlage ZBO/RWT) Digitalisering en innovatie		672	168	500	500	500	
[VRO, art 2, bijdrage aan medeoverheden] Aardgasvrije wijken	4.866						
[VRO, art 2, bijdrage aan medeoverheden] Ventilatie in scholen	127						
[VRO, art 2, bijdrage aan medeoverheden] Nationaal Isolatie Programma (Lokale aanpak woningisolatie)	466.638						
[VRO, art 2, bijdrage aan medeoverheden] Verduurzaming Maatschappelijk Vastgoed		172	13.496	9.349		10.000	
[VRO, art 2, bijdrage aan medeoverheden] Nationaal Programma Lokale Warmtetransitie	16.149	9.285	9.000	9.000	9.000	9.000	
[VRO, art 2, bijdrage aan medeoverheden] Nationaal Isolatie Programma (Soortenmanagement)	77		4.000	5.000	5.000	6.000	
[VRO, art 2, bijdrage aan medeoverheden] Verduurzaming Groningen en Noord-Drenthe	254.267	159.228	155.694	144.740	142.193	140.773	145.703
[VRO, art 2, bijdrage aan medeoverheden] Nationaal Groeifonds		5.112					
[VRO, art 2, bijdrage aan medeoverheden] Ondersteuning aanpak energiearmoede		45.000	45.000	5.000			
[VRO, art 2, bijdrage aan medeoverheden] Energiehuis SCF (Klimaatfonds)		156	42.747	976	467	467	467
[VRO, art 2, bijdrage aan agentschappen] RVO (Uitvoering Energieakkoord)	421	358	8.820	10.331	9.946	10.033	9.301
[VRO, art 2, bijdrage aan agentschappen] Dienst Publiek en Communicatie	1.802	451	1.769	1.752	1.751	1.769	4
[VRO, art 2, bijdrage aan agentschappen] RVO (Energietransitie en Duurzaamheid)	27.276	22.723	23.984	15.664	12.744	12.635	8.198
[VRO, art 2, bijdrage aan agentschappen] Verduurzaming Maatschappelijk Vastgoed	21.849						1.492
[VRO, art 2, bijdrage aan agentschappen] RVB (circulaire rijksinkopen)	857	1.981	2.479	2.556	2.548	3.071	1.759
[VRO, art 2, bijdrage aan agentschappen] Digitalisering en innovatie		571	539	500	500	500	500
[VRO, art 2, bijdrage aan andere begrotingshoofdstukken] Verduurzaming Maatschappelijk Vastgoed		15.710	42.234	60.951	56.865	51.856	29.147

	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031
[VRO, art 2, bijdrage aan andere begrotingshoofdstukken] EGO (innovatie)		4.080	11.600	11.979	7.743	9.040	15.497
[VRO, art 2, bijdrage aan andere begrotingshoofdstukken] Handhaving Energielabel C		1.600	1.600	1.600	1.600	1.600	1.600
[IenW, art 21, opdracht] KF: Biobased bouwen	296	200					
[KGG, art 31, opdracht] KF: Biobased bouwen			6.800	3.728	950	1.600	
[IenW, art 21, subsidie] KF: Biobased bouwen	54	581					
[KGG, art 31, subsidie] KF: Biobased bouwen				320			
[KGG, art 31, subsidie] Warmtenetten investeringssubsidie (WIS)	1.998	17.064	86.150	154.917	151.541	952.556	
[KGG, art 31, subsidie] NGF-project NieuweWarmteNu!	2.535	41.135	42.533	41.197	13.242	30.545	
[KGG, art 31, subsidie] Aardwarmte	12.500	2.500	10.000				
[KGG, art 31, subsidie] WarmtelinQ	3.000	229.900	69.425	114.500	53.500	14.500	14.500
[KGG, art 31, subsidie] Subsidie Nationale Deelneming Warmte		5.000	7.000	5.000	5.000	4.000	
[KGG, art 31, vermogensverschaffing] Kapitaalstorting Nationale Deelneming Warmte		21.000	40.000				
[KGG, art 31, storting/onttrekking begrotingsreserve] Storting in begrotingsreserve warmtenetten		174.500					
[KGG, art 31, subsidie] Geothermie (KEF)	249	577	113.494	25.852	51		
Mobiliteit	437.272	554.758	892.747	1.035.730	937.541	906.545	318.664
[IenW, art 14, opdracht] Klimaatakkoord		2.556	12.053	25.551	24.400	14.424	
[IenW, art 14, opdracht] KF: Laadinfra wegverkeer	258		9.652	545	1.557	28.869	
[IenW, art 14, opdracht] Programma Vergroening Reisgedrag	1.457	2.320	6.692	5.848	2.408	36.567	25.924
[IenW, art 14, opdracht] Verduurzaming logistiek	9.509	5.320	13.000	9.000	9.010	9.000	
[IenW, art 14, opdracht] KF: Laadinfra bouw			58.754	56.023	54.205	15.084	
[IenW, art 14, opdracht] KF: Zero-emissie zones	134	1.832	2.582	1.664	332		
[IenW, art 14, opdracht] overige opdrachten	13.083	12.272	6.280	4.848	3.762	3.732	1.689
[IenW, art 14, subsidie] Duurzame mobiliteit	7.961	15.150	18.100	35.479	22.701		
[IenW, art 14, subsidie] Elektrisch vervoer	66.073	21.830	11.728	7.622			
[IenW, art 14, subsidie] Laad en AanZET	52.521	42.406					
[IenW, art 14, subsidie] KF: Laadinfra wegvervoer	41.649	50.948	103.823	79.703	38.136	49.736	
[IenW, art 14, subsidie] KF: Laadinfra bouw	7.190	7.500	31.500	25.000	2.500	12.500	
[IenW, art 14, subsidie] Vergroenen Reisgedrag	1.584	2.500	8.671	8.671	5.921	5.484	1.750
[IenW, art 14, subsidie] KF: SWIM	14.662	6.516	23.722	28.722	38.722	59.522	
[IenW, art 14, subsidie] KF: inruilregeling			30.193	22.207			
[IenW, art 14, subsidie] Overige subsidies	3.382	3.352	1.874	1.560	240		
[IenW, art 14, bijdrage aan medeoverheden] Duurzame mobiliteit	27.767	13.960	13.400	21.290	10.000		
[IenW, art 14, bijdrage aan medeoverheden] KF: Laadinfra	15.493		2.500	2.500			
[IenW, art 14, bijdrage aan agentschappen] RVO	19.341	18.103	9.020	5.685	3.502	3.398	1.577
[IenW, art 15, subsidie] Zero-Emissie Trucks (aanZET)		143.500	242.100	259.400	260.000	302.000	99.000
[IenW, art 15, subsidie] Private Laadinfrastructuur bij bedrijven		34.000	64.100	92.100	102.400	114.000	45.454

	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031
[lenW, art 15, subsidie] Waterstof in Mobiliteit (SWiM)		5.000	5.000	11.500	11.500	6.500	500
[lenW, art 15, subsidie] Electric Road System (ERS)				11.000	52.000	52.000	
[lenW, art 15, subsidie] Logistieke efficiëntie		5.000	7.000	15.000	20.000	20.000	5.000
[lenW, art 17, opdracht] NGF Project - Luchtvaart in Transitie	117	307	300	300	300	2.504	
[lenW, art 17, opdracht] KF: Luchtvaartverkeer energie	704	1.240	193	193	193	193	193
[lenW, art 17, opdracht] KF: Alcohol-to-jet en Duurzame Luchtvaartbrandstoffen		59	200	200	200	241	100
[lenW, art 17, subsidie] Klimaatbeleid		56	56	56	56	56	56
[lenW, art 17, subsidie] NGF-project Luchtvaart in transitie	31.321	67.529	86.697	45.310	23.470	19.864	
[lenW, art 17, subsidie] KF: Alcohol-to-jet				12.228	42.626	16.853	12.887
[lenW, art 17, subsidie] KF: Duurzame luchtvaartbrandstoffen			30.725	102.913	41.038	12.963	17.763
[lenW, art 17, subsidie] KF: Aandrijftechnologieën			5.000	8.000	5.000		
[lenW, art 18, opdracht] Topsector logistiek	6.429	8.713			50		
[lenW, art 18, opdracht] NGF: Maritiem Masterplan	2	150	100	3.230	7.300	6.050	5.076
[lenW, art 18, opdracht] KF: Verduurzaming Zeevaart	101	115	20	115	115	94	20
[lenW, art 18, opdracht] KF: Verduurzaming Binnenvaart	68	144	585	562	548	600	987
[lenW, art 18, subsidie] Subsidie verduurzaming binnenvaartschepen	28.692		2.301	6.136	7.670	7.670	3.083
[lenW, art 18, subsidie] NGF: Zero-emissie binnenvaart batterij-elektrisch	595	4.167	6.333				
[lenW, art 18, subsidie] Walstroom	54.383	30.912	9.017	19.560	25.521	2.970	
[lenW, art 18, subsidie] KF: Walstroom	10.471	10.000	8.938	18.466	23.963	8.006	
[lenW, art 18, subsidie] NGF: Maritiem Masterplan	21.572	34.432	37.297	26.502	19.317	11.430	32.838
[lenW, art 18, subsidie] KF: Verduurzaming Binnenvaart	174	2.510	14.079	34.541	48.538	55.580	52.907
[lenW, art 18, subsidie] KF: Verduurzaming Zeevaart			8.700	26.100	27.940	28.245	11.860
[lenW, art 18, bijdrage aan agentschappen] NGF-project Maritiem Masterplan RVO	579	359	462	400	400	410	
Landbouw en landgebruik	71.886	114.189	228.828	223.062	176.874	179.098	118.959
[LVVN, art 22, opdracht] Klimaatimpuls Natuur en Biodiversiteit	3.351						
[LVVN, art 22, subsidie] Natuur en Biodiversiteit Grote Wateren	2.100	300	300				
[LVVN, art 22, opdracht] Natuur en Biodiversiteit Grote Wateren	6.606	19.274	41.488	70.287	31.753	25.646	11.799
[LVVN, art 22, opdracht] Duurzame visserij	3.319	12.363	38.612	40.887	37.768	53.991	4.934
[LVVN, art 22, subsidie] Noordzeeakkoord (RVO)		28.397	42.766		189	2.323	2.323
[LVVN, art 21, subsidie] Glastuinbouw en weerbare planten en teeltsystemen	56.510	53.855	105.662	111.888	107.164	97.138	99.903
Sectoroverstijgende en overige maatregelen	1.128.279	269.670	279.665	1.030.061	1.029.342	1.013.665	131.505
[lenW, art 21, opdracht] KF: Circulair doen en gedrag	392	219					
[KGG, art 31, opdracht] KF: Circulair doen en gedrag			2.506	2.742	2.792	2.792	
[lenW, art 21, opdracht] KF: Plastics norm	139						

	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031
[IenW, art 21, opdracht] Uitvoering duurzame productieketens	9.607	11.368					
[IenW, art 21, opdracht] Overige opdrachten	7.290	1.433					
[KGG, art 21, opdracht] Uitvoering duurzame productieketens			3.899	2.941	2.446	3.867	4.015
[IenW, art 21, subsidie] Duurzame productketens	16.802	12.523					
[KGG, art 31, subsidie] Duurzame productketens			12.899	9.033	7.138	5.521	1.710
[IenW, art 21, subsidie] KF: DEI+CE	1.270	4.372					
[IenW, art 21, subsidie] KF: Circulair doen en gedrag	224	2.610					
[KGG, art 31, subsidie] KF: Circulair doen en gedrag			3.114	4.064	4.264	1.304	
[IenW, art 21, subsidie] KF: Plastics norm	4.118	2.283					
[KGG, art 31, subsidie] KF: Plastics normering			4.358	306			
[IenW, art 22, opdracht] KF: NVS			1.849	8.942	25.197	24.696	
[KGG, art 31, subsidie] Projecten Klimaat en Energieakkoord	2.235						
[KGG, art 31, subsidie] Overige subsidies	12.195	6.406	12.587	11.819	2.192	898	
[KGG, art 31, subsidie] Social Climate Fund			9.000				
[KGG, art 31, subsidie] Energiebesparing MKB			40.834	10.965	5.835	420	1.570
[KGG, art 31, bijdrage aan agentschappen] Bijdrage RVO	181.535	201.497	112.480	109.000	112.695	113.054	96.626
[KGG, art 31, bijdrage aan agentschappen] Bijdrage Nea	21.774	15.418	27.055	27.010	27.174	27.625	25.334
[KGG, art 31, bijdrage aan mede-overheden] Uitvoeringskosten klimaat medeoverheden	870.698	11.541	49.084	843.239	839.609	833.488	2.250

Tabel 12.2 Overzicht fiscale groene subsidies (in miljoenen euro)

	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Totale fiscale groene subsidies	1.810	1.730	964	989	965	548	471
Energie-investeringsaftrek (EIA)	286	460	454	443	464	459	452
BPM vaste voet numemissiemotorrijwielen en numemissie bijzondere personenauto's	5	12	14	16	18	21	
IB/LB korting op de bijtelling voor nulemissieauto's	233	243	245	201	132	68	19
MRB halftarief plug-in hybride auto's (3/4-tarief in 2025)	34						
MRB Vrijstelling (t/m 2024) & Tariefkorting (2025) nulemissievoertuigen	405						
MRB Tariefkorting emissievrije personenauto's vanaf 2026 tot en met 2029		196	251	329	351		
EB-salderingsregeling	847	819					

Tabel 12.3 Opbrengsten milieu gerelateerde lastenmaatregelen (in miljoenen euro)

	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Totale opbrengsten	21.617	22.269	23.031	27.087	27.176	27.859	28.282
Belastingmaatregelen							
CO2-heffing afvalverbrandingsinstallaties (AVI's)			30	76	134	210	289
CO2-heffing industrie		37			– 20	– 16	
CO2-heffing glastuinbouw			124	65			
Energiebelasting	5.366	5.360	5.701	5.305	5.298	5.984	6.130
Kolenbelasting	1	1	79	85	85	47	44
Motorrijtuigenbelasting	5.213	5.429	5.681	5.770	5.897	6.428	6.634
Brandstofaccijnzen	7.765	7.685	7.851	8.480	9.069	8.920	8.751
Belasting op personenauto's en motorrijwielen (bpm)	1.379	1.479	714	712	765	742	750
Belasting op zware motorrijtuigen (bzm)	210	80					
Vrachtwagenheffing		555	1.117	1.121	1.116	1.117	1.116
Vliegbelasting	760	773	984	1.098	1.137	1.211	1.260
Overige lasten							
Europees emissiehandelssysteem (ETS1)	923	871	749	934	1.299	1.276	1.515
Europees emissiehandelssysteem (ETS2)				3.440	2.395	1.941	1.793

Tabel 12.4 Bijdragen netbeheerders (in miljoenen euro)

	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Totale bijdragen netbeheerders	11.900						
[FIN, art 3, lening] Lening TenneT	11.900						

13 FOSSIELE VOORDELEN

Overzicht fossiele voordelen

In deze bijlage wordt, conform toezegging in de Miljoenennota 2024, een geactualiseerd overzicht gegeven met betrekking tot fossiele voordelen in Nederland. Het overzicht bouwt voort op het overzicht dat vorig jaar in bijlage 13 van de Miljoenennota 2026 is opgenomen. De samenstelling is gebaseerd op een ambtelijke analyse, input van stakeholders en doorrekeningen van het Centraal Planbureau (CPB) en het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL). Het is een dynamisch overzicht, waarbij in latere jaren op basis van nieuwe inzichten regelingen aan het overzicht kunnen worden toegevoegd of juist kunnen worden verwijderd. Voor het overzicht worden er twee verschillende benaderingen gehanteerd om de omvang van fossiele voordelen in Nederland inzichtelijk te maken. Deze aanpak volgt de methodiek uit de studie 'Afschaffing fossiele-energiesubsidies: eerder een hersenkraker dan een no-brainer' van PBL en CPB die in oktober 2023 is gepubliceerd. Voor een uitgebreide beschrijving van de methodieken, de voor- en nadelen van beide benaderingen, en de achterliggende overwegingen, verwijzen wij u naar bijlage 23 «Fossiele Regelingen» in de Miljoenennota 2025.

Box 13.1 Optelling van fossiele voordelen inventarisatie- en externe kostenbenadering

Het totale bedrag aan fossiele voordelen volgens de externe kostenbenadering komt op basis van de emissies en beprijzing in **2025** uit op **18,3 miljard euro** voor emissies die gepaard gaan met het gebruik van fossiele energiedragers (inclusief uitgestelde emissies die worden toegerekend aan niet-energetisch gebruik van fossiele energiedragers) en **23,3 miljard euro** voor alle broeikasgasemissies (ook emissies die niet gerelateerd zijn aan het gebruik van fossiele energiedragers worden meegeteld). Belangrijke kanttekening is dat de hoogte van het totaalbedrag conform de externe kostenmethode sterk afhankelijk is van de gekozen referentieprijs.

In deze bijlage wordt bij de inventarisatiebenadering per subsidieregeling (zoals fiscale vrijstellingen, verlaagde tarieven in heffingen, of financiële tegemoetkomingen vanuit de overheid) die een specifiek voordeel geeft aan een bepaalde groep gebruikers van fossiele energiedragers een budgettair belang genoemd. Dit geeft weer hoeveel uitgaven of gederfde inkomsten gepaard gaan met de respectievelijke regelingen. Dergelijke regelingen worden hier 'fossiele regelingen' genoemd.

Het budgettair belang voor alle opgetelde fossiele regelingen in de inventarisatiebenadering in **2026** bedraagt **29,6 miljard euro**. Dit bedrag ligt **0,1 miljard lager** dan de inventarisatie van vorig jaar. Dit komt met name door de lagere budgettaire belangen voor de degressiviteit in de energiebelasting dit jaar, deze budgettaire belangen vallen lager uit door een afname in de geraamde grondslag en door tariefaanpassingen die sinds begin dit jaar gelden.

Het genoemde budgettair belang is een brutobedrag, waarin gedragseffecten niet zijn meegenomen. Bij afschaffing van alle fossiele regelingen wordt dit bedrag dus niet daadwerkelijk opgehaald. Om tot het nettobedrag te komen, moeten de gedragseffecten nog worden afgetrokken van dit bedrag. Een andere belangrijke kanttekening is dat

in deze optelsom geen rekenschap is gegeven van interactie met ander beprijzend beleid. Er kan dus niet per definitie worden geconcludeerd dat afschaffing van geïnventariseerde voordelen vanwege het klimaat-beleid nodig is, want dat is niet het geval als er voldoende alternatief beprijzend en normerend beleid geldt in de ketens van winning tot en met het gebruik van de fossiele energiedragers. Dit is voor beprijzing in kaart gebracht met de externe kostenbenadering.

Het bedrag van de externe kostenbenadering mag niet worden opgeteld bij de inventarisatiebenadering. Het kan er ook niet goed mee worden vergeleken, omdat beide benaderingen verschillende aspecten meten. De regelingen die met de inventarisatiebenadering in kaart zijn gebracht, maken voor zover ze van invloed zijn op het beprijzingsniveau ook onderdeel uit van de externe kostenmethode.

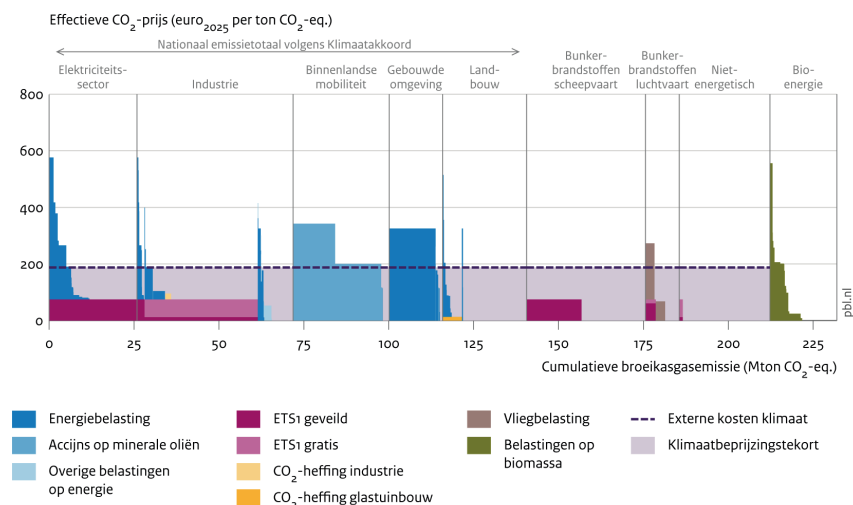
1. Externe kostenbenadering

Onderstaande figuur visualiseert de externe kostenbenadering in de verschillende sectoren voor alle broeikasgasemissies. Aangezien voor het lopende jaar onvoldoende data beschikbaar is, is net als vorig jaar de analyse gemaakt op basis van data uit het voorgaande jaar. Dit betreft in deze bijlage het jaar 2025. De inventarisatiebenadering kijkt daarentegen voor ieder jaar naar data van het lopende jaar, hier 2026. De figuur voor de externe kostenbenadering is opgesteld door het PBL. De horizontale as toont de totale emissies van broeikasgassen die de relevante basis zijn voor de beprijzing, gebaseerd op de emissies als gevolg van het gebruik van fossiele brandstoffen en andere emissies die niet gerelateerd zijn aan fossiele brandstoffen. Op de verticale as wordt de hoogte weergegeven van zowel de expliciete als impliciete prijzen per ton CO₂-equivalent. Elk vak in de figuur komt overeen met een bepaald deel van de emissies waarvoor dezelfde CO₂-prijs geldt. De breedte van de vakken geeft aan welk deel van de emissies onderhevig is aan deze CO₂-prijs. De kleuren geven aan welke beleidsinstrumenten bijdragen aan welk gedeelte van de totale effectieve CO₂-prijs. De paarse stippellijn geeft de gebruikte hoogte aan van de externe kosten voor wat betreft het klimaat. Dit geldt als referentieprijs en bedraagt 187,4 euro/ton CO₂ in 2025.

Het beprijzingstekort - oftewel 'fossiele voordeel' - wordt berekend door het verschil tussen de referentieprijs van de externe klimaatkosten en de geldende CO₂-beprijzing te berekenen voor alle broeikasgasemissies in een sector. Hierbij wordt niet gesaldeerd voor eventuele overschotten in beprijzing. Overschotten worden dus niet in mindering gebracht op het beprijzingstekort. Voor de berekening van het beprijzingsgat wordt bij de broeikasgasemissies die beprijsd worden door het EU-ETS uitgegaan van de prijs van de rechten, ongeacht of deze gratis zijn verkregen of aangekocht. Gratis ETS-rechten tellen in de berekening dus mee als CO₂-beprijzing, aangezien er aan de marge een prikkel wordt gegeven om emissies te reduceren (bedrijven kunnen deze rechten immers verkopen). Wel wordt het deel dat gratis is toegewezen apart in de figuur gevisualiseerd, omdat dit wel leidt tot een verlaging van de ETS-kosten.

Figuur 13.1 Externe kostenmethode voor alle broeikasgasemissies (emissies en beprijzing in 2025)

Beprijzing van broeikasgasemissie en klimaatbeprijzingstekort, 2025

Bron: PBL

Tabel 13.1 Beprijzingstekort 2025 per sector (zichtjaar 2025)

Sector	Beprijzingstekort BKG-emissies (in mld.)
Elektriciteit	2,1
Industrie	4,9
Mobiliteit	0,4
Gebouwde omgeving	0,2
Landbouw	4,2
Bunkers scheepvaart	5,4
Bunkers luchtvaart	1,2
Niet-energetisch	4,9
Totaal	23,3

Het klimaatbeprijzingstekort is tussen 2024 en 2025 gedaald met netto 0,4 miljard euro (prijspeil 2025). Door het beprijzingstekort voor deze twee jaren uit te drukken in hetzelfde prijspeil wordt er gecorrigeerd voor inflatie en is te zien wat het effect is geweest van: 1) veranderingen in broeikasgasemissies; 2) tarieven (ten opzichte van automatische indexatie); en 3) de milieuprijs. Ten eerste vond er in 2025 ten opzichte van het jaar ervoor minder uitstoot van broeikasgasemissies plaats in de sectoren industrie, bij de levering van bunkerbrandstoffen voor de internationale scheepvaart, bij de levering van bunkerbrandstoffen voor de luchtvaart, landbouw en niet-energetische emissies. Daarnaast is de beprijzing toegenomen door onder andere de hogere ETS-prijs (in 2023 66,5 euro/ton CO₂ en in 2025 74,3 euro/ton CO₂) en hebben hogere nationale belastingtarieven (voor een aantal sectoren) tot een afname van het beprijzingstekort hebben geleid. Tot slot is de milieuprijs van klimaatschade dit jaar gestegen, waar het niveau van beprijzing tegen afgezet wordt (in 2024 174 euro/ton CO₂ en in 2025 187,4 euro/ton CO₂). Het effect op het beprijzingstekort door de toename in de klimaatschade was in 2025 echter kleiner dan het effect van de emissieafname en de stijging in de tarieven, waardoor het beprijzingstekort netto is afgenomen, wanneer wordt gecorrigeerd voor inflatie. In elke

sector ligt een deel van het beprijzingsniveau nog steeds lager dan de gehanteerde referentieprijzen voor het beprijzen van externe klimaatkosten van 187,4 euro/ton CO₂.

In dit overzicht is het beprijzingstekort van bio-energie niet berekend in verband met het klimaatneutrale karakter. In het PBL-rapport *'Klimaatverandering in de prijzen in 2025'*²⁹, dat gelijktijdig met Prinsjesdag wordt gepubliceerd, wordt een nadere toelichting gegeven op het integrale overzicht van de externe kostenbenadering.

Naast de externe klimaatkosten van fossiele voordelen die worden uitgelicht in dit overzicht, kunnen fossiele voordelen ook negatieve effecten hebben op de biodiversiteit.³⁰ Klimaatverandering en activiteiten rondom fossiele brandstoffen, zoals mijnbouw en verbranding, hebben effect op leefomstandigheden in natuurgebieden.

2. Inventarisatiebenadering

Het kabinet heeft volgens dezelfde methodiek als in de voorgaande publicaties Miljoenennota een brede inventarisatie uitgevoerd van de regelingen die zijn te kwalificeren als fossiele regelingen volgens de inventarisatiebenadering. Het overzicht van fossiele regelingen is gesplitst in drie tabellen:

1. Tabel 1: fiscale fossiele brandstof regelingen (lastenkant).
2. Tabel 2: overige fiscale regelingen m.b.t. non-energetisch en indirect (lastenkant).
3. Tabel 3: niet-fiscale regelingen met een directe relatie tot fossiel energiegebruik (uitgavenkant).

In de tabellen is per regeling een korte toelichting opgenomen met 1) een korte beschrijving van de maatregel, 2) eventuele juridische aandachtspunten en 3) ander relevant beprijzend beleid. Voor een aantal regelingen geldt dat het weergegeven voordeel niet volledig 'fossiel' is en dus een overschatting is, omdat een deel van het voordeel ook naar niet-fossiele energiedragers gaat. Als moeilijk te bepalen is welk deel van het energiegebruik fossiel is, is bij de berekeningen aangenomen dat het volledige energiegebruik fossiel is. Dit is bijvoorbeeld het geval bij de belastingvermindering in de energiebelasting. Om deze reden is het berekende budgettaire belang hoger dan wat daadwerkelijk aan fossiele energie kan worden toegerekend.

In tekstvak 13.2 is een overzicht opgenomen van de beleidswijzigingen ten opzichte van het overzicht in de Miljoenennota 2026 (2025) en toekomstige beleidswijzigingen ten opzichte van onderstaand overzicht.

Box 13.2 Beleidswijzigingen fossiele regelingen

In onderstaande tabel is weergegeven wat de impact is van beleidsmatige wijzigingen op de omvang van regelingen. Hierbij is onderscheid gemaakt tussen beleid dat reeds in werking is getreden en beleid dat is aangekondigd en nog (deels) in werking moet treden. Dit laatste gaat bijvoorbeeld over toekomstige wijzigingen ingevolge het Belastingplan 2024, zoals het afschaffen van het verlaagd tarief in de energiebelasting voor glastuinbouw (met een afbouwpad van 2025 tot 2035) en het beperken van de inputvrijstelling voor

²⁹ Brink, C. en H. Vrijburg (2026), *Klimaatverandering in de prijzen in 2025*, Den Haag: Planbureau voor de Leefomgeving

³⁰ Zie Kamerbrief Biodiversiteit van 21 mei 2026, Kamerstukken [26407](#), nr. 166

elektriciteitsopwekking in de energiebelasting (met een ingroepad van 2025 tot 2030). Om een goede vergelijking te kunnen maken met het overzicht van 2025, wordt in de berekening de grondslag (zoals energieverbruik) en het prijspeil gelijk gehouden aan het niveau van 2026. Ook zijn beleidsmatige wijzigingen opgenomen die zijn aangekondigd sinds het moment van publicatie van het overzicht in de Miljoenennota 2026. Dit betreft onder andere het weer afbouwen van de tijdelijke verlaging van de mrb voor bestelauto's van ondernemers en voor vrachtauto's. Tot slot wordt weergegeven welke beleidsmatige wijzigingen in werking zijn getreden het afgelopen jaar sinds de publicatie van het overzicht in de Miljoenennota 2026. Dit zijn tariefwijzigingen of de afbouw van regelingen die afgelopen jaar hebben plaatsgevonden. Regelingen waaraan gedacht kan worden zijn de wijzigingen in de tarieven van de energiebelasting en de versoering van het kwarttarief voor kampeerauto's in de mrb naar een halftarief per 1 januari 2026. Alle weergegeven wijzigingen in de tabel hieronder zijn verwerkt in de geactualiseerde overzichten (Overzichten I, II en III).

Tabel 13.2 Voorgestelde beleidswijzigingen fossiele voordelen (grondslag o.b.v. jaar 2026 en tarieven o.b.v. eindsituatie)

Regeling	Budgettair belang (zie ook overzicht I, II en III)	Toelichting
Beleidswijzigingen m.b.t. uitbreiding en afbouw fossiele regelingen die in de toekomst in werking zullen treden		
Afschaffen verlaagd tarief in de energiebelasting voor glastuinbouw met bouwpad tot 2035	– 139	Opgenomen in Belastingplan 2024
Beperken inputvrijstelling elektriciteitsopwekking in de energiebelasting met ingroepad tot 2030	– 197	Opgenomen in Belastingplan 2024
De mrb vrijstelling voor oldtimers wordt vanaf 2028 versoerd naar een vrijstelling voor auto's met bouwjaar tot 1988	– 138	Opgenomen in Belastingplan 2024
Het nihil tarief in de mrb voor OV-autobussen op liquified petroleum gas (LPG) of aardgas 0 wordt per 2030 afgeschaft	0	Opgenomen in Belastingplan 2024
Degressiviteit energiebelasting aardgas. Beleidswijzigingen tot 2030	– 106	Opgenomen in Belastingplan 2023 + Hoofdpijnenakkoord 2024
Degressiviteit energiebelasting elektriciteit. Beleidswijzigingen tot 2030	– 430	Opgenomen in Belastingplan 2023 + Hoofdpijnenakkoord 2024
Afschaffen kolenbelasting duaal en non-energetisch verbruik per 1-1-2027	– 84	Opgenomen in Belastingplan 2025
Er is budget vrijgemaakt voor de subsidieregeling indirecte kostencompensatie ETS (IKC) tot 2035	– 1.245	Opgenomen in Voorjaarsnota 2025
Het kwarttarief werktuig of werkplaats wordt afgeschaft per 2028	0	Opgenomen in Belastingplan 2026
Het kwarttarief kermis- en circusvoertuigen wordt afgeschaft per 2028	0	Opgenomen in Belastingplan 2026
Verlaagd benzinetarief ten opzichte van regulier geïndexeerd tarief	– 1.018	Opgenomen in Belastingplan 2026
Tijdelijke verlaging van de mrb voor bestelauto's van ondernemers met 50% wordt afgebouwd	– 160	Voorgesteld in Belastingplan 2027
Tijdelijke verlaging van de mrb voor vrachtauto's naar nihil wordt afgebouwd	– 35	Voorgesteld in Belastingplan 2027
Steun voor hogere bedrijfskosten visserij verloopt	– 13,5	Opgenomen in Kamerstukken 36 933, nr. 1; 21501-32, nr. 1795 en 29675, nr 241

Regeling	Budgettaire belang (zie ook overzicht I, II en III)	Toelichting
TOTAAL	- 3.566	
Beleidswijzigingen m.b.t. uitbreiding en afbouw van fossiele regelingen die in werking zijn getreden sinds MJN2026 (- is afbouw)		
Degressiviteit energiebelasting aardgas, tariefaanpassingen per 01-01-2026	- 442	Opgenomen in Belastingplan 2023 + Hoofdlijnenakkoord 2024
Degressiviteit energiebelasting elektriciteit, tariefaanpassingen per 01-01-2026	- 588	Opgenomen in Belastingplan 2023 + Hoofdlijnenakkoord 2024
Verhoging verlaagd tarief in de energiebelasting voor glastuinbouw, tweede stap afbouwpad per 01-01-2026	- 28	Opgenomen in Belastingplan 2024
Beperking inputvrijstelling elektriciteitsopwekking in de energiebelasting, eerste stap ingroeipad per 01-01-2026	- 51	Opgenomen in Belastingplan 2024
Structurele verhoging belastingvermindering energiebelasting t.o.v. het basispad per 1-1-2026 (excl. btw)	- 45	
Het kwarttarief voor kampeerauto in de mrb is versoberd naar een halftarief per 1-1-2026	- 128	Opgenomen in Belastingplan 2024
Het kwarttarief in de mrb voor paardenvoer is vervallen per 1-1-2026	- 2	Opgenomen in Belastingplan 2024
De teruggave voor geldtransport in de bpm is afgeschaft per 1-1-2026	0	Opgenomen in Belastingplan 2024
Gematigd tarief in de mrb voor de rijdende winkel is vervallen per 1-7-2026	0	Opgenomen in Belastingplan 2025
Teruggaaf bedrijfsvoertuigenpark vrachtauto's is vervallen per 1-7-2026	0	Opgenomen in Belastingplan 2026
Tijdelijke verlaging van de mrb voor bestelauto's van ondernemers met 50%	160	Beleidsbesluit vooruitlopend op BP2027
Tijdelijke verlaging van de mrb voor vrachtauto's naar nihil is dit jaar ingevoerd	35	Beleidsbesluit vooruitlopend op BP2027
Steun voor hogere bedrijfskosten visserij	13,5	Opgenomen in Kamerstukken 36 933, nr. 1; 21501-32, nr. 1795 en 29675, nr 241
TOTAAL	- 1.076	

Tabel 13.3 Overzicht I - fiscale fossiele brandstof regelingen

Definitie: Gederfde overheidsinkomsten (o.a. belastingteruggaven of vrijstellingen) gerelateerd aan het (directe) gebruik van (fossiele) energie.

** Voor de met een * gemarkeerde regelingen is reeds een besluit genomen over een afbouwpad (zie toelichting voor meer informatie)¹⁾*

Maatregel	Budgettaire omvang per jaar in mln. euro (2026)	Juridisch mogelijk om nationaal aan te passen?	Ander relevant beprijzend beleid
<i>Benchmark: reguliere tarief (tenzij anders aangegeven)</i>			
Energiebelasting			
Verlaagd EB tarief glastuinbouw*	139	Ja	CO ₂ -heffing glastuinbouw (per 2025) en ETS2 vanaf 2028.

Definitie: Gederfde overheidsinkomsten (o.a. belastingteruggaven of vrijstellingen) gerelateerd aan het (directe) gebruik van (fossiele) energie.

*Voor de met een * gemarkeerde regelingen is reeds een besluit genomen over een afbouwpad (zie toelichting voor meer informatie)¹⁾

Maatregel	Budgettaire omvang per jaar in mln. euro (2026)	Juridisch mogelijk om nationaal aan te passen?	Ander relevant beprijsend beleid
	<i>Benchmark: reguliere tarief (tenzij anders aangegeven)</i>		
Vrijstellingen EB voor aardgasgebruik voor metallurgische en mineralogische procedés	212	Ja	ETS1, CO ₂ -heffing industrie* en CO ₂ -minimumprijs*
Vrijstelling EB voor elektriciteit gebruikt voor chemische reductie en elektrolytische en metallurgische procedés	62, met afslag voor aandeel hernieuwbare energie van 58% (percentage is extrapolatie van CBS-data)	Ja	ETS1 en CO ₂ -minimumprijs*
Inputvrijstelling aardgas elektriciteitsopwekking*	813	Ja. De inputvrijstelling is vastgelegd in de Energy Tax Directive (ETD), maar kan Nederland - mits uit milieubeleidsoverwegingen – zelf op nationaal niveau aanpassen.	Verschilt per belastingplichtige: deels ETS1 en deels (vanaf 2028) ETS2
Belastingvermindering energiebelasting (vast bedrag per elektriciteitsaansluiting)	4.524	Ja	ETS2 (vanaf 2028)
Degressieve tariefstructuur energiebelasting aardgas	2.017	Ja, mits tarieven minimaal gelijk zijn aan de minimumbelastingtarieven uit de ETD	ETS1, CO ₂ -heffing industrie*, ETS2 (vanaf 2028)
Degressieve tariefstructuur energiebelasting elektriciteit	1.652, met afslag voor aandeel hernieuwbare energie van 58% (percentage is extrapolatie van CBS-data)	Ja, mits tarieven minimaal gelijk zijn aan de minimumbelastingtarieven uit de ETD	ETS1, CO ₂ -heffing industrie*, ETS2 (vanaf 2028)
Teruggaveregeling energiebelasting voor instellingen	30	Ja	ETS2 vanaf 2028
Vrijstelling (artikel 51) en nultarief (artikel 59) voor energieproducten die op eigen inrichting zijn ontstaan en daar weer worden ingezet	87	Nee, art. 21, lid 3 ETD: Het verbruik van energieproducten binnen een bedrijf dat energieproducten produceert, wordt niet beschouwd als een belastbaar feit waardoor belasting verschuldigd wordt, indien dat verbruik bestaat uit binnen het bedrijf geproduceerde energieproducten.	Scope 1 emissies vallen onder ETS1 en CO ₂ -heffing
Teruggaafregeling energiebelasting voor gebruik aardgas als brandstof voor vaartuigen op communautaire wateren	0	Nee, in overeenstemming met artikel 14, lid 1 c van Richtlijn 2003/96/EG ('Energy Taxation Directive', 'ETD'), komen exploitanten van commerciële schepen die aardgas als brandstof	ETS2 vanaf 2028

Definitie: Gederfde overheidsinkomsten (o.a. belastingteruggaven of vrijstellingen) gerelateerd aan het (directe) gebruik van (fossiele) energie.

**Voor de met een * gemarkeerde regelingen is reeds een besluit genomen over een afbouwpad (zie toelichting voor meer informatie)¹*

Maatregel	Budgettaire omvang per jaar in mln. euro (2026)	Juridisch mogelijk om nationaal aan te passen?	Ander relevant beprijsend beleid
<i>Benchmark: reguliere tarief (tenzij anders aangegeven)</i>			
(inclusief visserij, exclusief particuliere pleziervaartuigen)		gebruiken voor de vaart op communautaire wateren in aanmerking voor teruggave van energiebelasting. Deze teruggave is van toepassing op aardgas dat wordt gebruikt als brandstof voor vaartuigen, inclusief de visserij, en geldt niet voor particuliere pleziervaartuigen.	
Kolenbelasting			
Vrijstellingen in de kolenbelasting voor duaal en non-energetisch verbruik*	84	Ja. De vrijstellingen vervallen per 01-01-2027.	Scope 1 emissies vallen onder ETS1 en de CO ₂ -heffing industrie*
Vrijstelling gebruik van kolen voor elektriciteitsopwekking	48	Ja. De inputvrijstelling is vastgelegd in de ETD, maar kan Nederland - mits uit milieubeleidsoverwegingen – zelf op nationaal niveau aanpassen.	ETS1 en de CO ₂ -minimumprijs*. Interfereert ook met wettelijke verbod op gebruik kolen bij elektriciteitsproductie per 2030.
Accijns			
Raffinaderijvrijstelling	224	Deels: de vrijstelling voor minerale oliën die extern worden ingekocht en vervolgens direct energetisch in het proces worden ingezet, kan op nationaal niveau worden afgeschaft. De vrijstelling voor minerale oliën die in de raffinaderij zelf worden geproduceerd en energetisch worden ingezet, is verplicht volgens de ETD.	Scope 1 emissies vallen onder ETS1 en de CO ₂ -heffing industrie*.
Lager accijnstarief voor diesel dan voor benzine	1.825	Ja	Dieseltoloeslagen bpm/mrb
Lager accijnstarief voor LPG dan voor benzine	304	Ja	ETS2 (per 2028)
Lager benzinetarief ten opzichte van regulier tarief*	1.018	Ja	ETS2 (per 2028)
Vrijstelling gebruik van kerosine in het luchtverkeer	2.990	Deels: gebruik van kerosine in het internationale luchtverkeer is verplicht vrijgesteld in de ETD. Daarnaast geldt dat wederuitvoer of uitvoer onder de accijns geen belastbare feiten zijn, waardoor de kerosine voor vluchten buiten de EU evengoed niet belast kan worden. De vrijstelling van kerosine bij binnenlandse vluchten	Vliegbelasting: per vertrekkende passagier vanaf een Nederlandse luchthaven. Per 2027 wordt de vliegbelasting gedifferentieerd op basis van afstand

Definitie: Gederfde overheidsinkomsten (o.a. belastingteruggaven of vrijstellingen) gerelateerd aan het (directe) gebruik van (fossiele) energie.

** Voor de met een * gemarkeerde regelingen is reeds een besluit genomen over een afbouwpad (zie toelichting voor meer informatie)¹*

Maatregel	Budgettaire omvang per jaar in mln. euro (2026)	Juridisch mogelijk om nationaal aan te passen?	Ander relevant beprijsend beleid
	<i>Benchmark: reguliere tarief (tenzij anders aangegeven)</i>		
		kan wel nationaal worden afgeschaft. Eerdere afschaffing is teruggedraaid i.v.m. zeer beperkte opbrengsten en o.a. hoge uitvoeringskosten	ETS 1: Binnenlandse en internationale vluchten tussen Europese luchthavens CORSA: internationale luchtvaart
Vrijstelling gebruik van stookolie (met name zeescheepvaart) ²	5.988	Nee, energieproducten die worden gebruikt in de commerciële zeescheepvaart zijn verplicht vrijgesteld van accijns in de ETD. Daarnaast geldt dat wederuitvoer of uitvoer onder de accijns geen belastbare feiten zijn, waardoor de stookolie voor scheepvaart naar buiten de EU evengoed niet belast kan worden.	ETS1
Vrijstelling gebruik van diesel/benzine (met name binnenvaart en werktuigen op schepen/pontons) ²	1.354	Ja, het heffingsverbod accijns op energieproducten die worden gebruikt voor de binnenvaart staat in het gasolieprotocol ³ . Nederland zou dat gasolieprotocol eenzijdig kunnen opzeggen (mogelijk in strijd met Herziene Rijnvaartakte ⁴). Diesel die wordt gebruikt in de zeescheepvaart is verplicht vrijgesteld op basis van de ETD en kan niet op nationaal niveau worden afgeschaft.	ETS2 vanaf 2028
Btw*			
Btw-vrijstelling kerosine	12	Nee, er geldt een verplicht btw-nultarief in de Europese btw-richtlijn.	Vliegbelasting

* In deze tabel is alleen het budgettair belang per afzonderlijke regeling weergegeven. De doorwerking van de btw over de andere belastinggrondslagen is een tweede orde gedragseffect en wordt hier niet meegenomen. Een lagere btw-opbrengst over energie door de degressieve tariefstructuur van de energiebelasting is daarom bijvoorbeeld buiten beschouwing gelaten in het overzicht.

1 Zie ook de Kamerbrief uit 2020: <https://open.overheid.nl/documenten/ronl-8b0cd449-d691-47f6-9600-a60e70f16b22/pdf>

2 Voor de energiedragers stookolie, benzine en diesel is niet bekend welk aandeel wordt gebruikt voor de accijnsvrijstelling bij het commercieel gebruik van brandstoffen in de zeevaart en welk aandeel geldt voor de accijnsvrijstelling bij het commercieel gebruik van gasolie (diesel) in de binnenvaart. Wel is het mogelijk om het totaal budgettair belang van de accijnsvrijstelling voor stookolie (hoofdzakelijk toegepast in de zeevaart) en voor benzine en diesel (vooral gebruikt in de binnenvaart) te bepalen. Om die reden zijn deze ramingen opgenomen, zonder onderscheid te maken naar het specifieke gebruik.

3 Overeenkomst betreffende het douane- en belastingregime voor gasolie, die in de Rijnvaart als boordvoorraad wordt verbruikt, Straatsburg, 16-05-1952

4 wetten.nl - Regeling - Herziene Rijnvaartakte - BWBV0003363

Toelichting regelingen overzichtstabel 1

Verlaagd energiebelastingtarief glastuinbouw

Voor verbruik van aardgas in de glastuinbouw geldt onder voorwaarden een verlaagd tarief in de eerste, tweede en derde belastingschijf. Deze verlaagde tarieven zijn geïntroduceerd om de belastingdruk op energie in de glastuinbouw gelijk te houden met de belastingdruk op energie in de energie-intensieve industrie. De glastuinbouw kent namelijk veel kleine energie-intensieve bedrijven, waardoor er door het degressieve stelsel een relatief hoog tarief voor energiebelasting wordt betaald. De Europese Commissie heeft de verlaagde tarieven voor de glastuinbouw als geoorloofde staatssteun beoordeeld. De Europese Commissie heeft een goedkeurende beschikking van staatssteun verleend tot en met 2024. In de Wet fiscale klimaatmaatregelen glastuinbouw in het Belastingplan 2024 is vastgelegd dat het verlaagd tarief tussen 2025 en 2035 stapsgewijs geheel wordt afgebouwd.

Vrijstellingen energiebelasting aardgas voor metallurgische en mineralogische procedés en voor elektriciteit gebruikt voor chemische reductie en elektrolytische en metallurgische procedés

Voor aardgas voor mineralogische en metallurgische processen en elektriciteit voor metallurgische procedés gelden vrijstellingen van de energiebelasting. Het gaat dan bijvoorbeeld om het verwarmen van ovens voor keramische processen of het smelten van staal. Dit verbruik valt buiten de werkingssfeer van de EU-Richtlijn energiebelastingen, dus het staat de Europese lidstaten vrij om hier een eigen fiscale behandeling voor te kiezen. De meeste Europese lidstaten kiezen ervoor om dit verbruik vrij te stellen. Momenteel is de energiemix in Nederland nog voor het merendeel van fossiele oorsprong. Naarmate de energiemix minder gebaseerd is op fossiele energiedragers, neemt de omvang af van het fossiele voordeel van de vrijstellingen binnen de energiebelasting voor elektriciteit verbruikt voor voor chemische reductie en elektrolytische en metallurgische procedés.

Inputvrijstelling aardgas elektriciteitsopwekking

Het aardgasverbruik dat wordt ingezet in een installatie waarmee elektriciteit wordt opgewekt was voor 2025 vrijgesteld van energiebelasting, mits de omzettingsefficiëntie naar elektriciteit van deze installatie meer dan 30% is. De gedachte achter deze vrijstelling is dat wordt voorkomen dat zowel belasting wordt geheven op aardgas als de elektriciteit die daarmee wordt opgewekt en geleverd via het net, dus dat er twee maal in de keten wordt belast. Het aardgasverbruik dat wordt omgezet in warmte output wordt daardoor ook niet belast, terwijl dit niet later in de keten wordt belast. In de Wet fiscale klimaatmaatregelen glastuinbouw is in het Belastingplan 2024 vastgelegd dat de hoogte van de inputvrijstelling afhankelijk is van de elektriciteit die met de installatie wordt opgewekt. De inputvrijstelling wordt hiermee tussen 2025 – 2030 stapsgewijs ingeperkt.

Belastingvermindering energiebelasting

De energiebelasting kent een belastingvermindering per elektriciteitsaansluiting op een WOZ-object met een verblijfsfunctie. Alle huishoudens en het overgrote deel van alle bedrijven met een elektriciteitsaansluiting ontvangen deze belastingvermindering. Momenteel is de energiemix in Nederland nog voor het merendeel van fossiele oorsprong. Naarmate de energiemix minder gebaseerd is op fossiele energiedragers, neemt de omvang van het fossiele voordeel binnen de belastingvermindering af. Omdat niet precies te herleiden is voor welk deel het energiegebruik fossiel is van partijen die voor de belastingvermindering in aanmerking zijn

gekomen, is het budgettaire belang van de gehele belastingvermindering in de tabel opgenomen. In de praktijk is dit dus niet in zijn geheel daadwerkelijk een fossiel voordeel.

Degressieve tariefstructuur energiebelasting aardgas en elektriciteit

In de energiebelasting wordt een degressieve tariefstructuur gehanteerd. De degressieve structuur wordt gehanteerd met het oog op de concurrentiepositie van grotere afnemers van gas en elektriciteit ten opzichte van hun buitenlandse concurrenten. Door de relatief hoge energiebelastingtarieven op het eerste deel van het verbruik gaat met name voor de gebouwde omgeving een energiebesparingsprikkel uit van de energiebelasting. De belastingvermindering drukt tegelijkertijd het bedrag van de totale energiebelasting op de energierekening met name voor huishoudens.

Teruggaveregeling energiebelasting voor religieuze en non-profitinstellingen

De teruggaveregeling van energiebelasting over het aardgas- en elektriciteitsverbruik van religieuze en non-profit instellingen geldt voor het verbruik in een onroerende zaak die is bestemd voor een openbare eredienst of het houden van een bezinningsbijeenkomst van levensbeschouwelijke aard of die in gebruik is door een algemeen nut beogende instelling. Uitgezonderd zijn instellingen die hoofdzakelijk werkzaam zijn op het gebied van sport, gezondheidszorg of onderwijs. Het gaat dus hoofdzakelijk om gebouwen met een religieuze aard en non-profit instellingen. Deze hebben recht op teruggave van de helft van de door hen betaalde energiebelasting.

Vrijstelling in de energiebelasting voor energieproducten die op eigen inrichting zijn ontstaan en daar weer worden ingezet

Voor raffinaderijen geldt een uitzondering voor energieproducten die ontstaan op de productielocatie zelf (artikel 51 Wet belastingen op milieugrondslag). Naast deze specifieke vrijstelling geldt in algemene zin (dus niet alleen voor raffinaderijen) een nihil tarief voor restgassen die ontstaan en worden ingezet op de eigen locatie (artikel 59 Wet belastingen op milieugrondslag). Het gaat dan bijvoorbeeld om restgassen uit een productieproces die voor ondervuring worden gebruikt. De facto is dit verbruik daarmee van heffing vrijgesteld. Deze verplichte vrijstellingen vallen onder de EU-Richtlijn energiebelastingen en Nederland kan deze daarom niet zelfstandig afschaffen.

Teruggaveregeling energiebelasting voor gebruik aardgas als brandstof voor vaartuigen op communautaire wateren (inclusief visserij, exclusief particuliere pleziervaartuigen)

In overeenstemming met de EU-Richtlijn energiebelastingen komen exploitanten van commerciële schepen die aardgas als brandstof gebruiken voor de vaart op communautaire wateren in aanmerking voor teruggave van energiebelasting. Deze teruggave is van toepassing op aardgas dat wordt gebruikt als brandstof voor vaartuigen, inclusief die van de visserij, en geldt niet voor particuliere pleziervaartuigen.

Vrijstellingen in de kolenbelasting voor duaal gebruik en non-energetisch gebruik van kolen

Duaal en non-energetisch gebruik van kolen zijn vrijgesteld in de kolenbelasting. De EU-Richtlijn energiebelastingen voorziet in de mogelijkheid daartoe. Het overgrote deel van het vrijgestelde kolengebruik valt onder de cokes-, ijzer- en staalindustrie. Voor buitenlandse concurrenten gelden ook vrijstellingen. Emissies van deze sectoren worden op Europees niveau

beprijd onder het EU ETS. In het Belastingplan 2025 is opgenomen om de vrijstelling in de kolenbelasting voor duaal en non-energetisch gebruik per 1 januari 2027 af te schaffen.

Vrijstelling gebruik van kolen voor elektriciteitsopwekking

Gebruik van kolen voor elektriciteitsopwekking is vrijgesteld in de kolenbelasting. Uitfasering van kolengebruik voor elektriciteitsopwekking per 2030 wordt geborgd door de Wet verbod op kolen bij elektriciteitsproductie.

Raffinaderijvrijstelling in de accijns

De accijns moet worden betaald wanneer het accijnsgoed wordt uitgeslagen tot verbruik. Dat is in principe het geval als de goederen de accijnsgoederenplaats verlaten. In een accijnsgoederenplaats kunnen onder schorsing van accijns accijnsgoederen worden geproduceerd of verwerkt. Als voorbeeld is bij de levering van benzine aan het benzinestation sprake van uitslag tot verbruik en dient de leverancier accijns te betalen. Accijns is alleen verschuldigd bij minerale oliën die worden gebruikt als motorbrandstof of verwarmingsbrandstof (energetische verbruik van accijnsgoederen, bijvoorbeeld de inzet van benzine in auto's). Niet-energetisch gebruik van minerale oliën, bijvoorbeeld gebruik als grondstof, valt niet onder de accijns. Ruwe olie wordt niet gebruikt als motorbrandstof of verwarmingsbrandstof, maar wordt eerst verwerkt in een raffinaderij tot bruikbare producten. Ruwe olie valt daarmee niet onder de reikwijdte van accijns.

Wanneer minerale oliën als brandstof worden gebruikt voor het produceren/verwerken van minerale oliën, dan geldt er in de Wet op de accijns een vrijstelling (artikel 2, lid 9). In dit kader kan worden gedacht aan minerale oliën die in raffinaderijen worden gebruikt voor de verhitting van benodigde installaties.

De vrijstelling onder artikel 2, lid 9 kan worden gesplitst in twee delen:

1. Minerale oliën die extern worden ingekocht en vervolgens direct energetisch worden ingezet in het raffinaderijproces, bijvoorbeeld ter ondervuring. Dit deel van de vrijstelling is optioneel onder de ETD en kan Nederland dus zelfstandig afschaffen. Naar verwachting zal de budgettaire opbrengst nihil zijn, omdat raffinaderijen vrijwel geen minerale oliën extern inkopen en direct energetisch inzetten.
2. De minerale oliën die binnen de raffinaderij worden geproduceerd en in plaats van levering aan een externe partij zelf energetisch worden ingezet in de raffinaderij. Dit deel is verplicht vrijgesteld onder de Europese Richtlijn energiebelastingen (ETD) en Nederland kan dit dus niet zelfstandig afschaffen.

Accijns – Lager accijnstarief voor diesel dan voor benzine

In de Wet op de accijns is voor diesel een lager accijnstarief per 1.000 liter opgenomen dan voor benzine. De lagere brandstofaccijns voor diesel vindt zijn oorsprong in het internationale karakter van het zakelijke (vracht)verkeer, dat voornamelijk op diesel rijdt. Met de brandstoftoeslagen in de autobelastingen (de bpm en mrb) is vervolgens beoogd het verschil in fiscale druk op het autorijden ingeval van personenauto's en motorrijwielen bij gebruik van diesel enerzijds en benzine anderzijds te verminderen. In de raming wordt het lagere accijnstarief van diesel afgezet tegen het reguliere geïndexeerde benzinetarief.

Accijns – Lager accijnstarief voor LPG dan voor benzine

In de Wet op de accijns is voor LPG een lager accijnstarief per 1.000 liter opgenomen dan voor benzine. Ten opzichte van diesel is er bij LPG een voordeel wat betreft de uitstoot van NOX.

Accijns – Lager accijnstarief voor benzine ten opzichte van reguliere geïndexeerde tarief

Het accijnstarief voor ongelode benzine is vanaf 1 april 2022 verlaagd. Per 1 juli 2023 is de verlaging gedeeltelijk teruggedraaid. Tijdens de behandeling van het Belastingplan 2024 heeft de Tweede Kamer bij amendement het tarief per 1 januari 2024 een jaar gelijk gehouden aan de tarieven per 1 juli 2023. Tijdens de behandeling van het Belastingplan 2025 is opnieuw besloten het tarief ook voor 2025 gelijk te houden. In het Belastingplan 2026 is vastgelegd dat het tarief voor benzine wordt verlaagd tot 0,84469 euro per liter, wat minder is dan het geïndexeerde reguliere tarief van 1,00207 euro per liter. Deze tariefverlaging zal per 2028 komen te vervallen.

Vrijstelling van het commercieel gebruik van brandstoffen in het internationale luchtverkeer

Kerosine die wordt geleverd voor gebruik als brandstof in de commerciële luchtvaart is op grond van de ETD verplicht vrijgesteld van accijns. Plezier luchtvaart is uitgezonderd en niet vrijgesteld op grond van deze richtlijn.

Lidstaten zijn vrij om kerosine gebruikt voor binnenlandse commerciële vluchten te belasten. Een accijns op vliegtuigbrandstoffen voor vluchten tussen lidstaten binnen de EU is op grond van de ETD evenwel mogelijk als de EU-lidstaten onderling bilaterale overeenkomsten sluiten. Bij de introductie van de vliegbelasting is aangegeven dat het kabinet destijds geen voorstander was van een lappendeken aan bilaterale regelingen binnen de EU. Dit doet namelijk afbreuk aan het concept van één interne markt, creëert onduidelijkheid over de tussen lidstaten geldende regels en kan de concurrentiepositie van Nederlandse luchtvaartmaatschappijen verstoren. Daarom is het kabinet er destijds toe overgegaan een vliegbelasting in te voeren.

Mocht de verplichte vrijstelling uit de ETD in de toekomst worden afgeschaft dan sorteert dit voor de internationale luchtvaart geen effect omdat voor het gebruik van kerosine voor vluchten naar buiten de EU op basis van het Douanewetboek van de Unie sprake zal zijn van wederuitvoer of uitvoer. Wederuitvoer of uitvoer zijn geen belastbare feiten waardoor de kerosine evengoed niet belast kan worden. Het gaat immers om verbruik van kerosine buiten de EU. Dit geldt ook voor de plezierluchtvaart, ook hier is sprake van wederuitvoer of uitvoer als het gaat om vluchten die de EU verlaten.

Naast in de ETD zijn in luchtvaartverdragen en -overeenkomsten ook vaak vrijstellingen voor kerosine vastgelegd. Een voorbeeld hiervan is de Luchtvervoersovereenkomst tussen de EU en haar lidstaten en de VS (het EU-VS Open Skies luchtvaartakkoord), waarin een vrijstelling voor zowel extra-EU als intra-EU vluchten is vastgelegd. Wel wordt in bilaterale- en EU-luchtvaartverdragen steeds vaker vastgelegd dat een accijnsheffing op vluchten binnen het Europees grondgebied in de toekomst mogelijk moet zijn.

Ook in luchtvervoersovereenkomsten, waarin landingsrechten met derde landen zijn afgesproken, wordt over het algemeen de vrijstelling vastgelegd. Dit geldt bijvoorbeeld ook op grond van de Luchtvervoersover

eenkomst tussen de EU en haar lidstaten en de VS (het EU-VS Open Skies luchtvaartakkoord), voor zowel extra-EU als intra-EU vluchten. Wel wordt in bilaterale- en EU-luchtvaartverdragen vastgelegd dat een accijnsheffing op vluchten binnen het Europees grondgebied in de toekomst mogelijk moet zijn.

Accijnsvrijstelling van het commercieel gebruik van brandstoffen in de zeevaart

Brandstof die wordt geleverd voor gebruik in de commerciële vaart op communautaire wateren is op grond van de ETD verplicht vrijgesteld van accijns. Dit geldt niet voor de pleziervaart, het verbruik van brandstof is niet vrijgesteld op grond van deze richtlijn.

Mocht de verplichte vrijstelling uit de ETD in de toekomst worden afgeschaft dan laat het voor het gebruik van brandstof voor vaarten naar buiten de EU waarbij je naar open zee vertrekt onverlet dat op basis van het Douanewetboek van de Unie sprake zal zijn van wederuitvoer of uitvoer. Wederuitvoer of uitvoer zijn geen belastbare feiten waardoor de brandstof evengoed niet belast kan worden. Het gaat immers om verbruik van brandstof buiten de EU. Dit geldt ook voor de pleziervaart, ook hier is sprake van wederuitvoer of uitvoer als het gaat om vaarten die de EU verlaten.

Accijnsvrijstelling van het commercieel gebruik van gasolie (diesel) in de binnenvaart

Brandstof gebruikt voor de commerciële vaart op binnenwateren is op grond van de Wet op de accijns vrijgesteld van accijns. Op basis van de ETD is dit een keuze die lidstaten mogen maken. De pleziervaart moet op basis van deze richtlijn evengoed belast blijven. De vrijgestelde brandstof is gekleurd en wordt ook wel rode diesel genoemd. In de Akte van Mannheim uit 1868 is een verbod vastgelegd op het heffen van rechten die uitsluitend op het beoefenen van de scheepvaart zijn gegrond. In het Gasolieprotocol 1952 is een specifieke regeling voor de douane- en belastingvrijstelling voor gasolie die als boordvoorraad wordt verbruikt vastgelegd, ter overbrugging van de meningsverschillen over het regime dat volgt uit de Akte zelf. Het Gasolieprotocol 1952 bevat een opzeggeregeling, wat betekent dat Nederland zelf kan besluiten om dit deel op te zeggen en accijns te heffen over de brandstof voor de binnenvaart. Indien hiervoor gekozen wordt zou dit echter voor zowel fossiele als hernieuwbare brandstoffen gelden.

Nederland zou hiermee de eerste lidstaat van de Akte van Mannheim zijn die voor de binnenvaart accijns heft op de brandstof. Nederland heeft in de Centrale Commissie voor de Rijnvaart (CCR) voorgesteld om samen toe te werken naar het gezamenlijk opheffen van het heffingsverbod richting 2030. Hierbij is door de leden een politiek-bestuurlijke afspraak gemaakt dat, als hier naartoe wordt gewerkt, alle deelnemers unaniem moeten instemmen bij een opzegging of aanpassing van het Gasolieprotocol.

Btw-nultarief kerosine

De levering van kerosine voor luchtvaartuigen die hoofdzakelijk worden ingezet voor internationaal vervoer van personen of goederen is belast tegen het btw-nultarief (Tabel II, post a-3, onderdeel e bij de Wet op de omzetbelasting 1968). Dit nultarief is verplicht op grond van de btw-richtlijn (artikel 148, onderdeel e, btw-richtlijn). Het is dus niet mogelijk om btw te heffen op de levering van kerosine voor deze luchtvaartuigen. Ook al zou heffing van btw op kerosine mogelijk zijn dan leidt dit niet tot duurdere vliegtickets.

Luchtvaartmaatschappijen hebben recht op aftrek van de aan hen in rekening gebrachte btw. De btw die in rekening zou kunnen worden gebracht bij de aankoop van kerosine zou dus ook in aftrek kunnen worden gebracht. Dit geldt niet voor vrijgestelde sectoren zoals de publieke sector. Btw op kerosine die gebruikt wordt door bijvoorbeeld defensie, de politie of gezondheidszorg kan door deze partijen niet worden afgetrokken omdat zij geen btw belaste prestaties verrichten. De btw zou dan bij deze sectoren blijven drukken.

Tabel 13.4 Overzicht II – overige fiscale regelingen m.b.t. non-energetisch en indirect gebruik fossiele brandstoffen

Definitie: Gederfde overheidsinkomsten (o.a. belastingteruggaven, vrijstellingen, buiten scope reguliere belasting, etc.) gerelateerd aan het non-energetisch gebruik of indirect gebruik van fossiele brandstoffen.

** Voor de met een * gemarkeerde regelingen is reeds een besluit genomen over een afbouwpad*

Maatregel	Budgettaire omvang per jaar (2026) in mln. euro <i>Benchmark: reguliere tarief (tenzij anders aangegeven)</i>	Juridisch mogelijk om nationaal aan te passen?	Ander relevant bepalend beleid voor regeling
Vrijstelling voor non energetisch verbruik van aardgas	105	Ja	Scope 1 emissies en een deel van de scope 3 emissies vallen onder ETS1 en CO ₂ -heffing industrie*. Overig aardgasverbruik wordt niet beprijsd.
Vrijstelling voor non-energetisch verbruik LPG in stoomkrakers (onderdeel algemene vrijstelling onder artikel 65 van de Wet op accijns)	773	Nee, het gaat om een verplichte vrijstelling o.g.v. artikel 2 lid 4 onder b Richtlijn 2003/96/EG. Deels: Het vervoer van personen is volgens de Europese btw-richtlijn daar belastbaar waar dat vervoer feitelijk plaatsvindt. Het nultarief voor het deel dat zich op Nederlands grondgebied kan daarom worden afgeschaft, maar niet voor de rest van de reis.	Scope 1 emissies vallen onder ETS1 en de CO ₂ -heffing industrie*.
Btw-nultarief internationaal personenvervoer (schepen en luchtvaartuigen)	125		Luchtvaart: nationale vliegbelasting en ETS1 Scheepvaart: ETS1 (vanaf 2024)
Verlaagd tarief in de mrb voor bestelauto ondernemers	1393	Ja	Brandstofaccijnzen, ETS2 (vanaf 2028)
Verlaagd tarief vrachtwagenheffing*	35	Ja	Brandstofaccijnzen, ETS2 (vanaf 2028)
<i>Overige regelingen voor verschillende doelgroepen in de mrb:</i>	472	Ja	Brandstofaccijnzen, ETS2 (vanaf 2028)
Gewichtscorrectie rolstoelinstallatie			
Brandstoftoeslag nihil of verlaagd voor LNG, CNG en LPG G3			
Halftarief kampeerauto			

Definitie: Gederfde overheidsinkomsten (o.a. belastingteruggaven, vrijstellingen, buiten scope reguliere belasting, etc.) gerelateerd aan het non-energetisch gebruik of indirect gebruik van fossiele brandstoffen.

** Voor de met een * gemarkeerde regelingen is reeds een besluit genomen over een afbouwpad*
Nihil tarief OV-autobussen op LPG
of aardgas (tot 2030)*

Kwarttarief kermis- en
circusvoertuigen (tot 2028)*

Kwarttarief werktuig of werkplaats
(tot 2028)*

Vrijstelling ambulance

Vrijstelling lijkwagens

Vrijstelling dierenambulances

Vrijstelling voor defensie-
en politiemotorrijtuigen

Vrijstelling brandweer

Vrijstelling reinigingsdiensten

Vrijstelling wegenbouw

Vrijstelling gebruik openbare weg
over geringe afstand

Vrijstelling taxi's of
openbaar vervoer

Verlaagd tarief
bestelauto gehandicapten

Vrijstelling motorrijtuigen ouder
dan 40 jaar vrijstelling voor
oldtimers (vanaf 2028 begrensd
tot voertuigen met een bouwjaar
vóór 1988)*

<i>Overige regelingen in de bpm:</i>	18	Ja	Brandstofaccijnzen, ETS2 (vanaf 2028)
--------------------------------------	----	----	--

Teruggaaf politievoertuigen

Teruggaaf brandweer

Teruggaaf invalide-voertuigen

Teruggaaf ambulances

Teruggaaf lijkwagens

Teruggaaf gevangenenvervoer

Teruggaaf groep rolstoelvervoer

Teruggaaf dierenambulances

Teruggaaf
bestelauto gehandicapten

Toelichting regelingen overzichtstabel 2

Vrijstelling energiebelasting non-energetisch verbruik aardgas

In de energiebelasting geldt een vrijstelling voor het non-energetische verbruik van aardgas. Het gaat hierbij onder andere om de productie van (grijze) waterstof uit aardgas. De waterstof wordt vervolgens hoofdzakelijk ingezet ten behoeve van industriële processen zoals de productie van kunstmest. Deze vrijstelling is onder de EU-Richtlijn energiebelastingen niet verplicht, dus kan Nederland zelf op nationaal niveau afschaffen.

Vrijstelling voor non-energetisch verbruik LPG in stoomkrakers (onderdeel algemene vrijstelling onder artikel 65 van de Wet op accijns)

In de wet op accijns wordt onder artikel 65 het verbruik vrijgesteld van accijnsgoederen die als grondstof worden ingezet voor het produceren van niet-accijnsgoederen. Voor een deel gaat het hierbij om het non-energetisch verbruik van LPG in stoomkrakers (voorheen onderdeel van de bredere regeling met budgettair belang van 14 miljard euro, zie ook tekstbox 23.4 uit Bijlage 23 van MJN2025). Het budgettair belang hiervan is gekwantificeerd in bovenstaande tabel.

Btw-nultarief internationaal personenvervoer (schepen en luchtvaartuigen)

Het vervoer van personen is dáár belastbaar waar dat vervoer feitelijk plaatsvindt (artikel 6c, eerste lid van de Wet op de omzetbelasting 1968 en artikel 48, btw-richtlijn). Voor het vervoer van personen per vliegtuig en per zeeschip moet voor het btw-tarief onderscheid worden gemaakt tussen binnenlandse en buitenlandse vluchten/bootreizen. Binnenlandse vluchten/bootreizen zijn belast met btw. Vluchten/bootreizen naar of vanuit het buitenland zijn belast tegen het btw-nultarief (Tabel II, post b-3 behorende bij de Wet op de omzetbelasting 1968). Dit btw-nultarief houdt in dat ondernemers geen btw in rekening hoeven te brengen over hun diensten, maar wel recht hebben op aftrek van voor belasting. Vanwege uitvoeringsproblematiek maken lidstaten gebruik van het btw-nultarief voor vluchten naar of vanuit het buitenland. De toepassing van het btw-nultarief is echter niet verplicht op grond van de btw-richtlijn. In theorie is het dus denkbaar dat Nederland afziet van het toepassen van dit btw-nultarief. Dit zou echter betekenen dat voor alle vluchten vanuit en naar Nederland moet worden vastgesteld welk gedeelte boven Nederlands grondgebied is gevlogen, want alleen dat gedeelte is belastbaar met Nederlandse btw. Dit is echter vrijwel niet uitvoerbaar.

Bovendien is het gedeelte van een internationale reis dat plaatsvindt op of boven Nederlands grondgebied veelal beperkt, wat gevolgen heeft voor de afweging van heffing versus uitvoering. De discussie over btw op luchtvaart wordt in Europees verband al tientallen jaren gevoerd, tot op heden echter zonder dat dit heeft geleid tot een andere werkwijze. De Europese Commissie heeft aangekondigd op korte termijn, waarschijnlijk in de tweede helft van 2026, met een voorstel te komen om de Europese btw-regels op dit punt aan te passen.

Verlaagd tarief in de mrb voor bestelauto ondernemers

In de mrb geldt een verlaagd tarief voor bestelauto's van ondernemers. Dit verlaagd tarief geldt ongeacht de aandrijflijn. De regeling zorgt ervoor dat ook voor fossiele voertuigen een lagere mrb hoeft te worden betaald. Hierdoor wordt indirect het gebruik van fossiele brandstof lager belast. Voor emissievrije bestelauto's geldt vanaf 1 januari 2025 niet langer een tariefkorting.

Verlaagd tarief in de vrachtwagenheffing

Per 1 juli 2026 geldt in Nederland de vrachtwagenheffing. Eigenaren van vrachtwagens betalen per gereden kilometer. De heffing geldt op snelwegen en op sommige provinciale en gemeentelijke wegen. Van 1 september tot en met 31 december 2026 geldt een tijdelijke verlaging van 22,3% op het tarief vanwege de sterk gestegen brandstofkosten door het conflict in het Midden-Oosten. Het verlaagde tarief zorgt ervoor dat ook voor fossiele voertuigen een lagere mrp hoeft te worden betaald. Hierdoor wordt indirect het gebruik van fossiele brandstof lager belast.

Overige bijzondere regelingen bpm/mrb

Er gelden een aantal bijzondere regelingen (teruggaveregelingen, kwarttarieven, etc.) in de mrp en bpm voor specifieke voertuigen. Deze regelingen zijn niet specifiek voor fossiele brandstof voertuigen. Wel zorgen deze regelingen ervoor dat voor die voertuigen geen of een lagere autobelasting hoeft te worden betaald, waardoor indirect het gebruik van fossiele brandstof lager wordt belast. In de komende jaren, bij verdere elektrificatie, krijgen elektrische voertuigen eenzelfde voordeel en verdwijnt het indirecte voordeel voor fossiele voertuigen automatisch.

Tabel 13.5 Overzicht III - niet-fiscale regelingen met een directere relatie tot fossiel energiegebruik

**Voor de met een * gemarkeerde regelingen is reeds een besluit genomen over een afbouwpad (zie toelichting voor meer informatie)*

Maatregel	Budgettaire omvang in mln. per jaar (2026)	Juridisch mogelijk om nationaal aan te passen?
Gratis verstrekte rechten in kader van EU-ETS (EU-beleid)*	Circa 3 miljard	Nee
Subsidieregeling indirecte kostencompensatie ETS (IKC)*	318	Ja
Investeringsaftrek t.b.v. opsporen en winning aardgas kleine velden Noordzee (mijnbouwheffing)	Niet bekend	Ja
Noodfonds Energie	0	Ja
Steun voor hogere bedrijfskosten visserij	13,5	Ja

Toelichting regelingen overzichtstabel 3

Gratis verstrekte rechten in kader van EU-ETS (EU-beleid)

Binnen het ETS dienen bedrijven die rechtstreeks CO₂ uitstoten hiervoor emissierechten in te leveren. Indien meer emissierechten nodig zijn dan het bedrijf beschikbaar heeft, dient een bedrijf deze rechten te kopen of CO₂-reducerende maatregelen te treffen. Om te voorkomen dat bedrijven die op de wereldmarkt concurreren hun productie naar buiten Europa verplaatsen (waardoor koolstoflekkage kan optreden), krijgen bepaalde industriële sectoren een deel van hun emissierechten gratis toegedeeld, o.b.v. een vergelijking van de uitstoot per hoeveelheid product met die van de 10% best presterende bedrijven in de EU. Voor sectoren waar geen significant risico op koolstoflekkage is vastgesteld, loopt het aantal gratis emissierechten af tot nul in 2030. Voor sectoren waar wel een significant risico op koolstoflekkage is vastgesteld, maar waar het recent ingestelde Carbon Border Adjustment Mechanism (CBAM) alternatieve bescherming biedt tegen koolstoflekkage, loopt het aantal gratis emissierechten af tot nul in 2034. Voor de overige sectoren (significant risico op koolstoflekkage, geen bescherming via CBAM) wordt een dalende hoeveelheid gratis emissierechten verstrekt tot en met omstreeks 2045. Het jaar 2045 geldt na implementatie van de huidige voorzieningsvoorstellen. Als dit geïmplementeerd wordt, is het ETS plafond rond 2045 nihil en worden er dus geen nieuwe ETS

rechten meer verleend (gratis noch geveild). Deze berekening is gemaakt op basis van een geïnterpoleerde ETS-prijs en het voorlopige aantal toewijzingen van gratis ETS-rechten voor 2026. In de komende maanden zal de NEa de definitieve toewijzingen voor 2026 gaan bepalen.

Subsidieregeling indirecte kostencompensatie ETS (IKC)

Het Europese systeem van emissiehandel verplicht Europese elektriciteitsproducenten om emissierechten aan te kopen voor hun CO₂-uitstoot. De kosten hiervan berekenen deze producenten door in de groothandelsprijzen voor elektriciteit. Dit verhoogt de elektriciteitskosten voor onder meer bedrijven binnen de EU. Zij ervaren daarom mogelijk een concurrentienadeel ten opzichte van ondernemingen uit landen buiten de EU. Dit veroorzaakt een risico op verplaatsing van productie van elektriciteitsintensieve bedrijven van binnen de EU naar buiten de EU, en daarmee gepaard gaande koolstoflekkage. De regeling Indirecte Kostencompensatie ETS (IKC-ETS) verlaagt dit risico door de indirecte ETS-kosten die bedrijven maken bij hun productie te compenseren. De regeling is beschikbaar voor bedrijven uit specifieke bedrijfssectoren die zijn vastgesteld door de EC en Nederland heeft geld voor de regeling beschikbaar gesteld tot en met 2035. Het genoemde budget is gebaseerd op een prognose op basis van productiecijfers van de IKC-bedrijven in voorgaande jaren en de geschatte EU-ETS prijs van 2026 aangeleverd door de NEa.”

Investeringsaftrek t.b.v. opsporen en winning aardgas kleine velden Noordzee (mijnbouwheffing)

De (niet-fiscale) investeringsaftrek voor investeringen in het opsporen en winnen van aardgas uit de kleine velden in de Noordzee kan alleen worden toegepast bij de berekening van de specifieke afdracht van het winstaandeel, wat een extra heffing voor mijnbouwbedrijven is krachtens de Mijnbouwwet naast de vennootschapsbelasting. Dit leidt voor mijnbouwondernemingen tot een hoge(re) effectieve belastingdruk dan voor andere ondernemingen die alleen vennootschapsbelasting afdragen. Met de investeringsaftrek wordt beoogd het opsporen en winnen van aardgas uit de kleine velden in de Noordzee te stimuleren. Gezien het feit dat het opstarten van een nieuwe exploratie tijdrovend is, is er tot op heden nog geen (substantieel) beroep gedaan op deze investeringsaftrek. De verwachting is dat aardgas de komende decennia nog noodzakelijk is voor bijvoorbeeld de productie van elektriciteit en de energie- en warmtebehoefte van huishoudens in Nederland. Gaswinning uit kleine velden op de Noordzee maakt Nederland minder afhankelijk van gaswinning uit het buitenland en draagt daarmee bij aan energieleveringszekerheid. Daarnaast is de CO₂-voetafdruk van geïmporteerd gas door de lange transportafstanden aanzienlijk groter dan die van in Nederland gewonnen gas. Uit de analyse van CE-Delft (november 2022) blijkt dat gaswinning op de Noordzee per saldo een positief effect heeft op de uitstoot van emissies vergeleken met de situatie waarin gas uit Rusland of de Verenigde Staten wordt geïmporteerd.

Noodfonds Energie

Het Rijk heeft in 2026 geen middelen uitgegeven om huishoudens met een laag inkomen en hoge energiekosten middels het Noodfonds Energie tegemoet te komen. Voor de winter van 2027 beschikt het Rijk over middelen om deze huishoudens tegemoet te komen in de gemaakte kosten voor energie. De tegemoetkoming wordt in de meeste gevallen direct verrekend op de energierekening, en is dus geen vrij besteedbaar inkomen. Doordat alleen huishoudens in aanmerking komen die zowel een laag inkomen als een hoge energierekening hebben, is het een relatief gericht instrument

om kwetsbare huishoudens te compenseren. De beschikbaar gestelde middelen zijn volledig uitgegeven in 2025. Momenteel is de energiemix in Nederland nog voor het merendeel van fossiele oorsprong. Naarmate de energiemix minder gebaseerd is op fossiele energiedragers, neemt de omvang van het fossiele voordeel binnen het Noodfonds Energie af. Omdat niet precies te herleiden is voor welk deel het energiegebruik fossiel is van partijen die middelen hebben ontvangen uit het Noodfonds Energie, is het budgettaire belang van de gehele publieke bijdrage aan het Noodfonds Energie in de tabel opgenomen. In de praktijk is dit dus niet in zijn geheel daadwerkelijk een fossiel voordeel.

Steun voor hogere bedrijfskosten visserij

Door het conflict in het Midden-Oosten zijn de brandstofprijzen in 2026 gestegen. Dit heeft ook impact op de visserij. Om de visserij- en schelpdiersector weerbaar te maken tegen deze prijsfluctuaties zal op 28 september 2026 een energie-efficiëntieregeling worden opengesteld³¹. Om de visserij te ondersteunen in de directe gevolgen van het conflict, is daaraan voorafgaand op 20 augustus jl. de regeling «Steun voor hogere bedrijfskosten» onder het European Maritime, Fisheries and Aquaculture Fund (EMFAF) opengesteld. De regeling dient ter overbrugging tot de openstelling van de energie-efficiëntieregeling³². In navolging van motie-Flach c.s.³³ wordt voor deze regeling gebruik gemaakt van het door de Europese Commissie geactiveerde crisismechanisme onder het EMFAF. De gestegen bedrijfskosten bestaan voornamelijk uit brandstofkosten. Daarom wordt voor het subsidiebedrag gekeken naar het verschil tussen de gemiddelde gasolieprijs van desbetreffende maand in 2026 en de gemiddelde brandstofprijs uit 2025. Voor de regeling is een budget beschikbaar van € 13,5 miljoen.

³¹ Kamerstukken 36 933, nr. 1; 21501-32, nr. 1795 en 29675, nr. 240

³² Kamerstuk 29675, nr. 241

³³ Kamerstuk 23432, nr. 713

14 FONDSENOVERZICHT

Tijdens de Algemene Financiële Beschouwingen in de Eerste Kamer op 19 november 2024 is er toegezegd om een totaaloverzicht van de fondsen te delen.

Tabel 14.1 bevat begrotingsfondsen op grond van artikel 2.11 van de CW 2016. Begrotingsfondsen werken in beginsel net als andere posten op de Rijksbegroting. Het is niet zo dat op één moment in de tijd kapitaal wordt geïnvesteerd, zoals de term fonds in de volksmond impliceert. Uitgaven en ontvangsten worden net als andere posten zo realistisch mogelijk geraamd op de Rijksbegroting. Begrotingsfondsen tellen net als andere begrotingen mee in de totale geraamde uitgaven van de Rijksoverheid in een begrotingsjaar. Afgezet tegen de geraamde inkomsten van het Rijk leidt dat tot een saldo en een kapitaalbehoefte, wat van invloed is op de staatschuld. Vaak is er ook sprake van structureel geld. Het belangrijkste verschil met de departementale begrotingen is een instellingswet nodig is voor de oprichting en dat over- of onderbesteding via het uit de wet volgende fondssaldo wordt meegenomen naar het volgende begrotingsjaar.

Tabel 14.2 bevat revolverende fondsen. In deze fondsen stort de overheid publiek geld dat dient om projecten met een maatschappelijk doel te financieren. Die financiering vindt meestal plaats door het verstrekken van leningen of door het gebruik van leningen in combinatie met risicodragend kapitaal. Het idee van revolverende fondsen is dat opbrengsten – zoals rente, afgeloste leningen, dividend en geld uit de verkoop van aandelen – terugvloeien naar het fonds, waardoor het geld opnieuw ingezet kan worden voor het financieren van andere projecten. Revolverende fondsen kunnen op de Rijksbegroting worden beheerd, waarbij de inkomsten en uitgaven via het budgetrecht aan uw Kamer worden voorgelegd. Een voorbeeld hiervan is het Dutch Good Growth Fund. Daarnaast zijn er revolverende fondsen zich buiten de Rijksbegroting bevinden na een initiële storting via de Rijksbegroting, zoals het Toekomstfonds. Cumulatief is er tot eind 2025 4,53 miljard euro in revolverende fondsen geplaatst.

Tabel 14.3 bevat reguliere budgetten op de Rijksbegroting die fonds heten. In sommige gevallen is er sprake van 100%-eindejaarsmarge, waardoor een regulier budget zich in de praktijk gedraagt als middelen op een begrotingsfonds. In andere gevallen is de keuze voor het woord fonds puur semantisch en zijn er geen gevolgen voor de begrotingssystematiek.

Tabel 14.1 Begrotingsfondsen op grond van artikel 2.11 uit de CW

Vindplaats begrotingen	Verantwoordelijke minister	Naam	Fondsbeheerder	Type	Doel
H14 artikel 21	Minister LNVN	Diergezondheidsfonds	LNVN	Begrotingsfonds	Vanuit het DGF worden kosten en uitgaven betaald voor het voorkomen, bestrijden en behandelen van dierziekten.
H50 B	De minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties samen met Minister van Financiën (gedelegeerd aan staatssecretaris van Financiën, Fiscaliteit, Belastingdienst en Douane)	Gemeentefonds	De minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties samen met Minister van Financiën (gedelegeerd aan staatssecretaris van Financiën, Fiscaliteit, Belastingdienst en Douane)	Begrotingsfonds	Middelen uitkeren aan gemeentes
H51 C	De minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties	Provinciefonds	De minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties samen met Minister van	Begrotingsfonds	Middelen uitkeren aan provincies

Vindplaats begrotingen	Verantwoordelijke minister	Naam	Fondsbeheerder	Type	Doel
	samen met Minister van Financiën (gedelegeerd aan staatssecretaris van Financiën, Fiscaliteit, Belastingdienst en Douane)		Financiën (gedelegeerd aan staatssecretaris van Financiën, Fiscaliteit, Belastingdienst en Douane)		
H55 A	Minister van Infrastructuur en Waterstaat	Mobiliteitsfonds	Minister van Infrastructuur en Waterstaat	Begrotingsfonds	Het doel van het Mobiliteitsfonds is het financieren van investeringen in mobiliteit, zoals wegen, spoorwegen en vaarwegen. Het fonds maakt het mogelijk om deze infrastructuurprojecten op een flexibele en integrale manier aan te pakken. Zo draagt het fonds bij aan een beter bereikbare, veilige en duurzame mobiliteit in Nederland.
H64 H	Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties	BESfonds	Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties	Begrotingsfonds	Bijdragen Rijk aan de Caribische openbare werken in Bonaire, Sint Eustatius en Saba
H65 J	Minister van Infrastructuur en Waterstaat	Delta fonds	Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat	Begrotingsfonds	Het doel van het Deltafonds is het financieren van waterveiligheid, zoetwatervoorziening en de bescherming tegen overstromingen in Nederland. Het fonds zorgt ervoor dat er structureel geld beschikbaar is voor het uitvoeren van het nationaal Deltaprogramma.
H66 artikel 1	Minister van Defensie	Defensiematerieel	Defensiefonds	Begrotingsfonds	Het DMF zorgt voor de financiering en de bekostiging van de investeringen en de instandhouding van het materieel, de infrastructuur en het vastgoed en de IT-middelen van Defensie. Door een apart fonds voor het defensiematerieel wordt voorzien in een meerjarig integraal beheer van de financiering en de bekostiging van de ontwikkeling, de verwerving, de instandhouding en de afstoting van het materieel, de infrastructuur en het vastgoed en de IT-middelen van het ministerie van Defensie teneinde te komen tot een meer bestendige begroting.
H70 L	Minister van Economische Zaken	Nationaal Groeifonds	MEZK en MF	Begrotingsfonds	Bijdragen aan het duurzame verdienvermogen van Nederland.
H71 M	Minister van Klimaat en Groene Groei	Klimaatfonds	Minister van Klimaat en Groene Groei	Begrotingsfonds	Het Klimaatfonds is bedoeld voor het behalen van de doelen uit de Klimaatwet: een vermindering van de uitstoot van broeikasgassen met ten minste 55 procent in 2030 ten opzichte van 1990, en klimaatneutraliteit in 2050.

Tabel 14.2 Revolverende fondsen

Vindplaats begrotingen	Verantwoordelijke minister	Naam	Fondsbeheerder	Type	Doel	Rijksbijdragen t/m 2026 (cum.)
H8 artikel 14	Minister van OCW	Nationaal Restauratiefonds	Stichting Nationaal Restauratiefonds	(Deels) Revolverend fonds	Bevorderen van herstel en behoud van rijksmonumenten.	€ 576.500.000,00
H13 artikel 3	Minister EZK	Dutch Growth Co-investment Programme	Via Invest-NL; EIF beheerder en uitvoerder	Revolverend fonds	Het Dutch Growth Co-investment Programme is bedoeld om de toegang tot risicokapitaal te verbeteren voor snelgroeiende, innovatieve Nederlandse ondernemingen.	€ 50.000.000,00
H13 artikel 3	Minister EZK	Dutch Venture Initiative	Oost-NL/EIF	Revolverend fonds	Het Dutch Venture Initiative (DVI) investeert in fondsen die risicokapitaal verschaffen aan innovatieve snelgroeiende mkb-bedrijven. De bedrijven krijgen zo toegang tot investeringskapitaal en kunnen andere private investeerders aantrekken.	€ 94.073.000,00
H13 artikel 3	Minister EZK	Dutch Venture Initiative II	Oost-NL/EIF	Revolverend fonds	Het Dutch Venture Initiative (DVI) investeert in fondsen die risicokapitaal verschaffen aan innovatieve snelgroeiende mkb-	€ 64.500.000,00

Vindplaats begrotingen	Verantwoordelijke minister	Naam	Fondsbeheerder	Type	Doel	Rijksbijdragen t/m 2026 (cum.)
H13 artikel 2	Minister EZK	Qredits	Stichting	Revolverend fonds	bedrijven. De bedrijven krijgen zo toegang tot investeringskapitaal en kunnen andere private investeerders aantrekken. Qredits beoogt het mogelijk te maken voor kleine ondernemers om hun plannen te verwezen_x0002_lijken indien de reguliere markt geen financiering verstrekt	€ 44.630.000,00
H13 artikel 3	Minister EZK	Dutch Future Fund	Invest-NL	Revolverend fonds	Het Dutch Future Fund (DFF) met een omvang van € 300 mln wordt uitgevoerd door het EIF in samenwerking met Invest-NL.	€ 25.000.000,00
H13 artikel 3	Minister EZK	Deep Tech Fund	Invest-NL	Revolverend fonds	Het Deep Tech Fonds betreft een fonds dat investeringen in bedrijven met innovatieve complexe technologie mogelijk maakt. Voor innovatieve ondernemingen die zowel kennis- als kapitaalintensief zijn, is het vaak moeilijk om financiering te vinden. Vaak gaat het om nieuwe technologieën die zich nog niet bewezen hebben en waar relatief grote risico's aan kleven. Het fonds is uitgewerkt als co-investeringsfonds en als separaat fonds ondergebracht bij Invest-NL.	€ 155.000.000,00
H13 artikel 3	Minister EZK	Fonds alternatieve Financiering (DACI)	Invest-NL	Revolverend fonds	Samen met Invest-NL en het EIF is een fonds opgericht voor de funding van alternatieve financiers. De fondsomvang bedraagt € 200 mln, waarvan € 50 mln door EZK wordt ingebracht. Met het fonds kan het aanbod van funding voor alternatieve financiers worden vergroot. Hierdoor verkrijgen alternatieve financiers meer slagkracht om leningen te verstrekken aan ondernemers en kunnen zij een aantrekkelijk alternatief bieden voor bancaire financiering. Zo draagt het fonds bij aan een divers financieringslandschap.	€ 50.000.000,00
H13 artikel 3	Minister EZK	BEV	Invest-NL	Revolverend fonds	De Beschermingsvoorziening Economische Veiligheid is een instrument van de Rijksoverheid om ongewenste zeggenschap bij bedrijven te voorkomen. Het kan gezien worden als aanvulling op de Wet veiligheidstoets, investeringen, fusies en overnames.	€ 122.735.000,00
H13 artikel 3	Minister EZK	ETCI 1	EIF	Revolverend fonds	Het European Tech Champions Initiative (ETCI) is een Europees fonds dat grootschalig durfkapitaal verstrekt aan veelbelovende technologiebedrijven in hun groeifase via een fonds in fonds constructie.	€ 56.900.000,00
H13 artikel 3	Minister EZK	SecFund	Brabantse Ontwikkelingsmaatschappij (BOM)	Revolverend fonds	Het fonds biedt startkapitaal voor start-ups, scale-ups en mkb die in de innovatiebehoefte van Defensie voorzien.	€ 100.000.000,00
H14 artikel 22	Minister LNV	Nationaal Groenfonds	Stichting Nationaal Groenfonds	Revolverend fonds	verstrekken van leningen voor investeringen in de landbouwsector die niet door reguliere geldschieters worden verstrekt	€ 44.450.000,00
Hoofdstuk 17 artikel 1	Minister voor Buitenlandse handel en Ontwikkelingshulp	Dutch Good Growth Fund (track 1)	Invest International	Revolverend fonds	Financiering van Nederlands midden- en kleinbedrijf dat ontwikkelingsrelevante investeringen wil doen in lage- en middeninkomenslanden.	€ 218.200.000,00

Vindplaats begrotingen	Verantwoorde-lijke minister	Naam	Fondsbeheerder	Type	Doel	Rijksbijdragen t/m 2026 (cum.)
Hoofdstuk 17 artikel 1	Minister voor Buitenlandse handel en Ontwikkelingshulp	Dutch Good Growth Fund (track 2)	Triple Jump/PWC	Revolverend fonds	Financiering van midden- en kleinbedrijf in lage- en middeninkomenslanden.	€ 385.000.000,00
Hoofdstuk 17 artikel 1	Minister voor Buitenlandse handel en Ontwikkelingshulp	Dutch Trade and Investment Fund	Invest International	Revolverend fonds	Financiering van Nederlandse bedrijven voor investeringen in niet-ontwikkelingslanden.	€ 77.900.000,00
Hoofdstuk 17 artikel 1	Minister voor Buitenlandse handel en Ontwikkelingshulp	Building Prospects	FMO	Revolverend fonds	Het (deels) financieren van infrastructuurprojecten in ontwikkelingslanden.	€ 424.500.000,00
Hoofdstuk 17 artikel 1	Minister voor Buitenlandse handel en Ontwikkelingshulp	MASSIF	FMO	Revolverend fonds	Het verbeteren van toegang tot financiering voor het MKB in ontwikkelingslanden.	€ 365.000.000,00
Hoofdstuk 17 artikel 1	Minister voor Buitenlandse handel en Ontwikkelingshulp	Private Infrastructure Development Group	Private Infrastructure Development Group	Revolverend fonds	Ontwikkelen en financieren van private infrastructuur in ontwikkelingslanden.	€ 174.580.000,00
Hoofdstuk 17 artikel 1	Minister voor Buitenlandse handel en Ontwikkelingshulp	One Acre Fund	One Acre Fund	Revolverend fonds	Ondersteuning van kleine boeren in Afrika met de financiering van noodzakelijke activa.	€ 25.800.000,00
Hoofdstuk 17 artikel 1	Minister voor Buitenlandse handel en Ontwikkelingshulp	Farm Fit Fund	IDH Farm Fit Fund B.V.	Revolverend fonds	Het fonds dient ter financiering van een programma voor versterking van en toegang tot financiële diensten voor kleine boeren en MKB in de agrarische sector in ontwikkelingslanden in samenwerking met het internationale bedrijfsleven.	€ 37.400.000,00
Hoofdstuk 17 artikel 2	Minister voor Buitenlandse handel en Ontwikkelingshulp	Global Agriculture and Food Security Program	IFC	Revolverend fonds	Het Private Sector Window van dit fonds richt zich op innovatieve financiering met als doel commerciële mogelijkheden van het MKB en kleinere boerenbedrijven in de logica van lokale, nationale en internationale productketens te ontwikkelen	€ 100.600.000,00
Hoofdstuk 17 artikel 2	Minister voor Buitenlandse handel en Ontwikkelingshulp	Access to Energy Fund	FMO	Revolverend fonds	Het Access to Energy Fund is opgericht met als doel energietoegang voor mensen in ontwikkelingslanden te vergroten. Met behulp van risicodragend kapitaal maakt AEF investeringen in hernieuwbare energie in ontwikkelingslanden «bankable».	€ 151.600.000,00
Hoofdstuk 17 artikel 2	Minister voor Buitenlandse handel en Ontwikkelingshulp	Climate Investor One	FMO	Revolverend fonds	Climate Investor One is door FMO ontworpen om private investeringen in hernieuwbare energie projecten in ontwikkelingslanden verder te versnellen.	€ 47.800.000,00
Hoofdstuk 17 artikel 2	Minister voor Buitenlandse handel en Ontwikkelingshulp	Dutch Fund for Climate and Development	FMO	Revolverend fonds	Het Dutch Fund for Climate and Development is een fonds voor klimaatactie in ontwikkelingslanden gericht op het tegengaan van klimaatverandering en versterking van de weerbaarheid tegen de gevolgen van klimaatverandering, als uitvloeisel van de Nederlandse toezeggingen onder de Overeenkomst van Parijs.	€ 183.700.000,00
Hoofdstuk 17 artikel 2	Minister voor Buitenlandse handel en Ontwikkelingshulp	AGRI3 Fund	Stichting Title Holder Agri3	Revolverend fonds	Het AGRI3 Fund heeft tot doel banken, andere financiële instellingen en landbouwbedrijven te stimuleren zakenmodellen te ontwikkelen met bosbescherming, herbebossing en implementatie van innovatieve	€ 30.100.000,00

Vindplaats begrotingen	Verantwoordelijke minister	Naam	Fondsbeheerder	Type	Doel	Rijksbijdragen t/m 2026 (cum.)
Hoofdstuk 17 artikel 2	Minister voor Buitenlandse handel en Ontwikkelingshulp	Mobilising Finance for Forest	FMO	Revolverend fonds	landbouwoplossingen terwijl de levensstandaard van lokale boeren wordt verbeterd. Het Mobilising Finance for Forest fonds helpt agrarische bedrijven met het opzetten van een duurzame bedrijfsvoering, o.a. door het investeren in bossen en ontbossingsvrije productie aantrekkelijk te maken.	€ 16.900.000,00
H22 artikel 2	Minister VRO	Fonds Duurzaam Funderingsherstel	Stichting	Revolverend fonds	Het mogelijk maken dat noodzakelijk funderingsherstel per bouwblok eerder van de grond komt, en dat urgent funderingsherstel van particuliere woningen wordt uitgevoerd.	€ 40.000.000,00
H22 artikel 2	Minister VRO	Nationaal warmtefonds Revolverend fonds coöperatief wonen (beheerd door	Stichting	Revolverend fonds	Het financieel toegankelijk en betaalbaar maken van woningverduurzaming voor alle eigenaar-bewoners en Verenigingen van Eigenaren (VvE's). Het fonds helpt huishoudens energiezuiniger te wonen en de CO2-uitstoot te verlagen, ook als zij minder spaargeld hebben of elders moeilijk een lening krijgen.	€ 697.000.000,00
H22 artikel 1	Minister VRO	stimuleringsfonds volkshuisvesting)	Stichting	Revolverend fonds	Idee is om verschillende coöperatieve woonvormen een kans te geven door middel van leningen vanuit het Rijk. Denk aan coöperatieven of woonzorgprojecten. Deze projecten krijgen vaak lastig een lening van de bank.	€ 60.600.000,00
H22 artikel 1	Minister VRO	Nationaal fonds betaalbare koopwoningen (beheerd door stimuleringsfonds volkshuisvesting)	Stichting	Revolverend fonds	Idee is om «betaalbare koop» te stimuleren middels leningen aan huiseigenaren. Min of meer gelijk aan de vroegere premie-A-woningen. Het Rijk deelt ook mee in eventuele waardeinstijging- of daling.	€ 100.000.000,00
H66 artikel 1	Minister van Defensie	CODEMO	COMMIT	Revolverend fonds	Het stimuleren van projecten op het gebied van militair materieel door de Nederlandse Defensie_x0002_gerelateerde Industrie. Het versterken van de internationale concurrentiepositie en het bevorderen van de export.	€ 11.800.000,00

Tabel 14.3 Reguliere budgetten aangeduid als fonds

Naam	Begrotingshoofdstuk en - artikel
Mensenrechtenfonds	Hoofdstuk 05 (Buitenlandse Zaken), Artikel 1
Veiligheidsfonds	Hoofdstuk 05 (Buitenlandse Zaken), artikel 2
Stabiliteitsfonds	Hoofdstuk 05 (Buitenlandse Zaken), artikel 2
Nederlands Fonds voor Regionale Partnerschappen (NFRP)	Hoofdstuk 05 (Buitenlandse Zaken), artikel 2
Europees Ontwikkelingsfonds	Hoofdstuk 05 (Buitenlandse Zaken), artikel 3
Europees Herstelfonds	Hoofdstuk 05 (Buitenlandse Zaken), artikel 3
Stichting Arbeidsmarkt en Opleidingsfonds Politie	Hoofdstuk 06 (Justitie en Veiligheid), artikel 31.3
Commissie Schadefonds Geweldsmisdrijven	Hoofdstuk 06 (Justitie en Veiligheid), artikel 34.4
Schadefonds Geweldsmisdrijven	Hoofdstuk 06 (Justitie en Veiligheid), artikel 34.4
Slavernijverleden: fonds en herdenkingscomité	Hoofdstuk 7 (Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties), artikel 14.0
Clustering en gebiedsfonds	Hoofdstuk 7 (Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties), artikel 15.3.14.40
Stichting Vervangingsfonds en Participatiefonds	Hoofdstuk 08 (Onderwijs, Cultuur en Wetenschap), artikel 01
Regionaal investeringsfonds	Hoofdstuk 08 (Onderwijs, Cultuur en Wetenschap), artikel 04
Nationaal Museaal Aankoopfonds	Hoofdstuk 08 (Onderwijs, Cultuur en Wetenschap), artikel 14

Naam	Begrotingshoofdstuk en - artikel
Stichting Fonds voor Cultuurparticipatie	Hoofdstuk 08 (Onderwijs, Cultuur en Wetenschap), artikel 14
Stichting Nederlands Fonds voor de Film	Hoofdstuk 08 (Onderwijs, Cultuur en Wetenschap), artikel 14
Stichting Mondriaan Fonds	Hoofdstuk 08 (Onderwijs, Cultuur en Wetenschap), artikel 14
Stichting Nederlands Letterenfonds	Hoofdstuk 08 (Onderwijs, Cultuur en Wetenschap), artikel 14
Nederlands Fonds voor Podiumkunsten	Hoofdstuk 08 (Onderwijs, Cultuur en Wetenschap), artikel 14
Stichting Stimuleringsfonds Creatieve Industrie	Hoofdstuk 08 (Onderwijs, Cultuur en Wetenschap), artikel 14
Co-productiefonds Binnenlandse Omroep	Hoofdstuk 08 (Onderwijs, Cultuur en Wetenschap), artikel 15
Stimuleringsfonds voor de Journalistiek	Hoofdstuk 08 (Onderwijs, Cultuur en Wetenschap), artikel 15
Btw-compensatiefonds	Hoofdstuk 09 (Financiën), artikel 6
EIB pan-Europees garantiefonds	Hoofdstuk 09 (Financiën), artikel 4
Herstelfonds leningendeel - garantie	Hoofdstuk 09 (Financiën), artikel 4
Multilaterale ontwikkelingsbanken en fondsen	Hoofdstuk 09 (Financiën), artikel 4
Nationaal Fonds Ereschuld (NFE)	Hoofdstuk 10 (Defensie), artikel 8
Europees Defensie Fonds cofinanciering	Hoofdstuk 13 (Economische Zaken), artikel 2
Toekomstfonds	Hoofdstuk 13 (Economische Zaken), artikel 3
Investeringsfonds voor Duurzame Landbouw	Hoofdstuk 14 (Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur), artikel 21
Europese fondsen visserij	Hoofdstuk 14 (Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur), artikel 21
Nationaal Groenfonds	Hoofdstuk 14 (Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur), artikel 22
Stikstoffonds	Hoofdstuk 14 (Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur), artikel 25 en 26
Waarborgfonds Saneringskredieten	Hoofdstuk 15 (Sociale Zaken en Werkgelegenheid), artikel 2
(Tijdelijk) Noodfonds Energie	Hoofdstuk 15 (Sociale Zaken en Werkgelegenheid), artikel 2
OPS-fonds	Hoofdstuk 15 (Sociale Zaken en Werkgelegenheid), artikel 6
Energiefonds	Hoofdstuk 15 (Sociale Zaken en Werkgelegenheid), artikel 12
Pensioenfonds WSW	Hoofdstuk 15 (Sociale Zaken en Werkgelegenheid), artikel 17
Waarborgfonds voor de	
Zorgsector (garantiestelling)	Hoofdstuk 16 (Volksgezondheid, Welzijn en Sport), artikel 9
Versterking maatschappelijk middenveld Monitoringsfonds (budgettaire reservering)	Hoofdstuk 17 (Buitenlandse Handel en Ontwikkelingshulp), artikel 3
	Hoofdstuk 17 (Buitenlandse Handel en Ontwikkelingshulp), artikel 3
Civic Space fund (budgettaire reservering)	Hoofdstuk 17 (Buitenlandse Handel en Ontwikkelingshulp), artikel 3
Global Fund to fight Aids Malaria and Tuberculosis (GFATM) (bijdrage aan internationale organisatie)	Hoofdstuk 17 (Buitenlandse Handel en Ontwikkelingshulp), artikel 3
Klimaatfonds	Hoofdstuk 17 (Buitenlandse Handel en Ontwikkelingshulp), artikel 3
Multilaterale klimaatfondsen	Hoofdstuk 17 (Buitenlandse Handel en Ontwikkelingshulp), artikel 3
Waarborgfonds eigen woningen (WEW) (risicovoorziening nhg)	Hoofdstuk 22 (Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening), artikel 1.1
Waarborgfonds Sociale Woningbouw (WSW) (Risicovoorziening Sanerings- en projectsteun Woningcorporaties)	Hoofdstuk 22 (Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening), artikel 1.1
Koopstartfonds (valt onder instrument subsidies: Betaalbare Koopwoningen Starters)	Hoofdstuk 22 (Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening), artikel 1.1
Volkshuisvestingsfonds	Hoofdstuk 22 (Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening), artikel 1.2
Maatschappelijk vastgoedfonds	Hoofdstuk 22 (Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening), artikel 2.1

15 INVESTERINGEN NETBEHEERDERS

In lijn met het advies van de 17e Studiegroep Begrotingsruimte en het IBO Bekostiging elektriciteitsinfrastructuur zijn in deze bijlage de investeringsprognoses van de netbeheerders en de verwachte ontwikkeling in de nettarieven weergegeven. De in deze bijlage genoemde cijfers komen uit het rapport Financiële Impact Energietransitie voor Netbeheerders (FIEN2026) dat is gemaakt door PwC in opdracht van Netbeheer Nederland. Omdat dit rapport jaarlijks in het voorjaar wordt gepubliceerd, wordt deze bijlage vanaf volgend jaar enkel in de Voorjaarsnota opgenomen.

De investeringen van de netbeheerders maken geen onderdeel uit van de Rijksbegroting, maar zijn voorgefinancierd met eigen vermogen, verstrekt door de aandeelhouders ((mede)overheden), en vreemd vermogen aange trokken op de markt. Deze investeringen worden terugverdiend via de nettarieven, de maximale tarieven worden vastgesteld door de Autoriteit Consument en Markt (ACM).

De netbeheerkosten bestaan uit de kapitaalkosten en de operationele kosten die de netbeheerders moeten maken voor het beheren van het elektriciteitsnet. Samen met het tarifeerbare volume bepalen de netbeheerkosten de uiteindelijke netwerktarieven.

Ten opzichte van de Miljoenennota 2026 neemt de geraamde investeringsopgave voor het elektriciteitsnet tussen nu en 2040 toe. Waar in de Miljoenennota 2026 – uitgaande van 38 GW Wind op Zee – de investeringsopgave voor elektriciteitsinfrastructuur tussen 2024 en 2040 werd geraamd op cumulatief 195 miljard euro (met een bandbreedte van 136 tot 254 miljard euro, prijspeil 2024), is de recente prognose bij 30 GW Wind op Zee dat de investeringsopgave in de periode 2026-2040 oploopt tot cumulatief 212 miljard euro (met een bandbreedte van 148 tot 276 miljard euro, prijspeil 2026). Bij 40 GW Wind op Zee is de investeringsprognose in dezelfde periode cumulatief 246 miljard euro (met een bandbreedte van 172 tot 320 miljard euro, prijspeil 2026).

Het verschil tussen de eerdere en huidige prognose laat zien dat de geraamde investeringsopgave met grote onzekerheid is omgeven. Volgens het rapport komt de huidige toename enerzijds door prijseffecten – de inputkosten van netbeheerders zijn afgelopen twee jaar sterker gestegen dan de algemene inflatie in Nederland, als gevolg van schaarste in zowel arbeid als in kritieke netmaterialen. Anderzijds komt de toename volgens de netbeheerders door meer investeringen om de energietransitie te faciliteren, meer projecten voor nieuwe klantaansluitingen die naar voren zijn gehaald en een aanpassing van de prognoses bij TenneT wat leidt tot een groter volume door de langere zichtperiode van TenneT (van 2035 naar 2040). Hierbij geldt dat de toename wordt verspreid over een periode van 15 jaar (2026 tot 2040) en dat de investeringen langjarig worden afgeschreven, afhankelijk van de technische levensduur van de verschillende onderdelen van de elektriciteitsinfrastructuur.

Ondanks de hogere investeringsopgave komen uit de huidige prognoses lagere tariefstijgingen voor alle gebruikers. In de vorige prognoses stegen de elektriciteitsnettarieven met gemiddeld 5% per jaar over alle gebruikers tussen 2024 en 2040. Specifiek voor een gemiddeld huishouden stegen deze met gemiddeld 6,5% per jaar. Voor huishoudens en overige kleinverbruikers komen de lagere tariefstijgingen doordat er een nieuw tariefstelsel wordt ingevoerd. In het nieuwe tariefstelsel voor kleinverbruikers worden de

nettarieven de komende jaren omgevormd naar een tijdsafhankelijk kWh-gebaseerd tarief, waarbij gebruikers buiten de piekmomenten een lager nettatarief betalen. Voor naar schatting 60% van de huishoudens resulteert dit in een demping van de tariefstijging. Voor sommige huishoudens betekent dit ook een stijging van de nettarieven. Voor grootverbruikers voorspellen de nieuwe scenario's (NBNL-SE2025) meer aansluitingen, waardoor de kosten over meer aangeslotenen verdeeld worden.

Bij 30 GW Wind op Zee loopt de range van 3,7% voor groot mkb (middenspanning, MS) en klein mkb (laagspanning, LS) tot 6,3% voor grootindustriële gebruikers (hoogspanning, HS). Voor huishoudens en andere kleinverbruikers in het nieuwe tariefstelsel geldt een gemiddelde stijging 4,7%. Bij een scenario met 40 GW Wind op Zee loopt de range van 4,7% voor groot mkb (MS) en klein mkb (LS) tot 7,7% voor grootindustriële gebruikers (HS). Voor huishoudens en andere kleinverbruikers in het nieuwe tariefstelsel geldt een gemiddelde stijging van 5,7%.³⁴ Indien het huidige kleinverbruik tariefstelsel als basis wordt gehanteerd voor huishoudens en andere kleinverbruikers stijgen de netbeheerkosten met respectievelijk 7,5% bij 30 GW Wind op Zee en bij 40 GW Wind op Zee met 8,4%.

Het kabinet heeft in het coalitieakkoord middelen vrijgemaakt tot en met 2050 voor investeringen in Wind op Zee. Conform het geactualiseerde Nationaal Plan Energiesysteem (NPE) richt het kabinet zich hierbij op 30 GW windenergie op zee in 2040 en de verkenning van de doorgroei naar 40 GW rond 2040.

Tabel 15.1 Investeringsprognoses netbeheerders in miljarden euro

	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032	2033	2034	2035	2036	2037	2038	2039	2040
Investeringsopgave 30 GW	12,4	14,7	15,6	15,2	15,9	15,2	14,5	13,3	14	13,5	15,5	14,8	12,9	12,8	11,9
Investeringsopgave 40 GW	12,4	14,7	15,6	15,8	17,1	17,1	17,2	17,4	18,3	18,2	20,3	18,8	15,9	14,5	12,7

Tabel 15.2 Tariefprognoses jaar op jaar per gebruikersgroep tussen 2026 en 2040

	30 GW	40 GW
Groot industrieel bedrijf (extra hoogspanning)	5,6%	7,2%
Groot industrieel bedrijf (hoogspanning)	6,3%	7,7%
Klein industrieel bedrijf (tussenspanning)	5,0%	5,9%
Groot mkb (middenspanning) en klein mkb (laagspanning)	3,7%	4,7%
Klein zakelijk en huishoudens (laagspanning) – nieuwe tariefstelsel	4,7%	5,7%

³⁴ Dit percentage wijkt af van het percentage dat was opgenomen in Voorjaarsnota 2026 i.v.m. een correctie.

16 AANVULLENDE POST

Tabel 16 toont de reserveringen op de Aanvullende Post.

Tabel 16 Aanvullende Post						
In miljoenen euro (+ is saldooverslechterend)	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Asiel en Migratie		65	220	28	18	7
Oekraïne langetermijnbeleid		65	220	28	18	7
Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties	4	351	355	479	366	777
APPA		300				
Gemeenschapsfonds			50	50	50	20
Groningen	1	3	0	7	12	40
PEGA	3	48	285	403	286	699
POK - verbetering dienstverlening Rijk/ZBO's			20	19	18	18
Buitenlandse Zaken		2	3	4	48	6
Intensivering postennetwerk		2	3	4	5	6
Vredespaleis					43	
Defensie		676	1.751	3.003	4.147	5.381
Reservering prijsontwikkeling NAVO-norm		676	1.751	3.003	4.147	5.381
Diversen	91	328	329	375	398	433
Domeinoverstijgende risico's	18	16	21	68	91	126
Traditioneel Eigen Middelen (TEM)	73	312	308	307	307	307
Financiën		2.232	5.898	690	269	205
Aanloopkosten MRB+		36	52	52	18	18
Box 3			69			
Reservering kapitaalstorting TenneT Duitsland		2.150	2.150			
Reservering Nationale Investeringsinstelling			3.261			
Toeslagen Herstel		10	76	214		
Toeslagen Herstel - Aanvullende schade			142	240	43	
Uitvoeringskosten Belastingdienst		0	2	13	13	14
Uitvoeringskosten fiscale maatregelen		5	60	60	60	60
Wet werkelijk rendement box 3		31	85	111	134	113
Infrastructuur en Waterstaat	0	6	11	17	28	115
Lelylijn	0	6	11	17	28	115
Justitie en Veiligheid			5	10	20	20
Envelop Rechtsstaat			5	10	20	20
Klimaat en Groene Groei		92	374	448	402	986
Continuering uitvoering klimaatbeleid medeoverheden						800
Maatwerkafpraak Tata Steel Nederland		41	290	401	361	93
Middelen Klimaataakkoord		1				
SDE++ zes nieuwe rondes					1	23
Stimulering ombouw laagcalorisch naar hoogcalorisch		44	26	2	2	
Waterstofbackbone Gasunie			27			
Wind op Zee		6	32	45	38	70
Koninkrijksrelaties	0	8	1	1	1	1
Kabinet Gouverneur van Aruba	0	8				

In miljoenen euro (+ is saldooverslechterend)	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Koopkracht Caribisch Nederland	0		1	1	1	1
Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit				1		
Maatregelenpakket aanpak stikstofproblematiek (incl. Cie Hordijk)				1		
Meerdere departementen	2	1	1	2		
Werk aan Uitvoering (WaU) Defensie	0	0	0	0		
Werk aan Uitvoering (WaU) Gezamenlijk	0	0	0	0		
Werk aan Uitvoering (WaU) IenW	0					
Werk aan Uitvoering (WaU) JenV	2	1	1	1		
Werk aan Uitvoering (WaU) SZW	0	0	1	1		
Onderwijs, Cultuur en Wetenschap		43	76	191	256	194
Envelop Onderwijs		43	76	124	174	194
Versterkingsplan Hightech Microchip-Talent				67	83	
RA Openbaar bestuur		246	246	246	246	246
A4 Reservering transitie werkgevers zorg en overheid		246	246	246	246	246
Sociale Zaken en Werkgelegenheid	0	11	606	722	805	834
Aanpak armoede en problematische schulden			130	130	130	130
Caribisch Nederland		0	9	9	9	9
Commissie sociaal minimum BES			30	30	30	30
Envelop arbeidsmarkt, armoede en schulden	0	0				7
Groepen in de knel			2	2	2	2
Kinderopvang reservering uitvoeringskosten				48	67	
Kinderopvang werkenden (uitvoeringskosten)	0	11	18	9	4	4
Leven lang ontwikkelen			100	100	100	100
Loondoorbetaling bij ziekte			18	18		
Reservering oploop uitvoeringstegenvaller WIA				152	327	506
Beheersmaatregelen SZW				- 76	- 164	- 253
Versterking van gezinnen			300	300	300	300
Volksgezondheid, Welzijn en Sport			373	676	350	350
Envelop tegemoetkoming zorgkosten chronisch zieken (via gemeenten)			350	350	350	350
Standaardisatie gegevensuitwisseling			3	306		
Versterken wijken en buurten			20	20		
Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening	6	7	1	1	1	1
Binnenhof				1	1	1
Huisvesting Algemene Rekenkamer	6	7	1			
Totaal	104	4.067	10.249	6.894	7.355	9.554

No. W06.26.00249/III

's-Gravenhage, 9 september 2026

Bij Kabinetsmissive van 1 september 2026, no.2026001700, heeft Uwe Majesteit, op voordracht van de Minister van Financiën, bij de Afdeling advisering van de Raad van State ter overweging aanhangig gemaakt het ontwerp-Miljoenennota 2027 en Septemberrapportage OBT 2026, met memorie van toelichting.

A. INLEIDING EN CONCLUSIE

1. Inleiding

De Afdeling advisering van de Raad van State presenteert in deze rapportage zowel haar advies over de Miljoenennota 2027 als de rapportage in het kader van het onafhankelijk begrotingstoezicht (Septemberrapportage 2026).¹ In het advies over de Miljoenennota 2027 besteedt de Afdeling aandacht aan de intergenerationele verdelingseffecten van het door het kabinet voorgestelde begrotingsbeleid.² In de rapportage over het onafhankelijk begrotingstoezicht beoordeelt de Afdeling de naleving van de nationale en Europese begrotingsregels.³

De Afdeling heeft kennis kunnen nemen van de bij haar op 1 september jl. ingediende Miljoenennota. Op basis daarvan heeft de Afdeling een conceptbeoordeling in het kader van het onafhankelijk begrotingstoezicht opgesteld waarover het kabinet is gehoord. De Afdeling heeft na kennisneming van de reactie van het kabinet haar definitieve beoordeling vastgesteld. De reactie van het kabinet is integraal in deze rapportage opgenomen.

Het begrotingsproces is met de bij Prinsjesdag ingediende stukken in formele zin niet voltooid, aangezien daarmee de parlementaire behandeling pas aanvangt. Het is niet ondenkbaar dat nog meer dan andere jaren de behandeling in de Tweede Kamer van zowel de ontwerp-begrotingen als de fiscale wetsvoorstellen tot bijstellingen leidt (nota's van wijzigingen en amendementen).

Omdat kabinet en beide Kamers gediend zijn met het kunnen afwegen van het totale resultaat van een aanzienlijk aantal wijzigingen (door bijvoorbeeld nota's van wijzigingen en amendementen van begrotingen en belastingplan), kan de

¹ De Afdeling werkt voor haar beoordeling nauw samen met het Centraal Planbureau (CPB). De taakverdeling houdt in dat het opstellen van onafhankelijke macro economische en budgettaire ramingen en analyses is belegd bij het CPB. De Afdeling is belast met de meer normatieve beoordeling van de naleving van zowel de Europese als de nationale begrotingsregels. Artikel 2a, tweede lid van de [Wet houdbare overheidsfinanciën](#).

² In aansluiting bij het thema van het Jaarverslag 2025 van de Raad van State: "[Recht op de Toekomst](#)".

³ Het betreft het begrotingstoezicht, bedoeld in het Verdrag inzake Stabiliteit, Coördinatie en Bestuur (VSCB), in artikel 5 van [Verordening \(EU\) 473/2013](#) en zoals opgenomen in artikel 2a, eerste lid van de [Wet houdbare overheidsfinanciën](#).

AAN DE KONING

Afdeling een aanvullend advies uitbrengen over de in de loop van het najaar aangepast geheel.⁴ Dit komt de integrale afweging ten goede en voorkomt tevens de noodzaak van reparatiewetgeving, al dan niet voortkomend uit technische onvolkomenheden, gebleken onuitvoerbaarheid en nadere politieke inzichten.

Deze rapportage kent de volgende opzet:

- A. INLEIDING EN CONCLUSIE
 - A.1. Inleiding
 - A.2. Samenvattende conclusie en advies
- B. ANALYSE
 - B.1. De macro-economische context
 - B.2. De budgettaire context
- C. ADVIES OVER DE MILJOENENNOTA 2027
 - C.1. Beheers de schuld
 - C.2. Bevorder de arbeidsproductiviteit
 - C.2.1 Stimuleer arbeidsproductiviteit door samenstelling overheidsuitgaven
 - C.2.2 Stuur actief op de sectormix
 - C.2.3 Besteed aandacht aan de bedrijfsdynamiek
 - C.2.4 Rapporteer over de bijdrage van beleid aan productiviteitsgroei
 - C.3. Versnel de energietransitie
 - C.3.1 Inhaalslag op klimaat
 - C.3.2 Meer energie-autonomie
 - C.4. Conclusie
- D. SEPTEMBERRAPPORTAGE 2026
 - D.1. Europese begrotingstoetsing
 - D.1.1 Relevante context
 - D.1.2 Toetsing aan de Europese begrotingsregels
 - D.2. Nationale begrotingstoetsing
 - D.2.1 Toetsing aan de nationale begrotingsregels
 - D.2.2 Begrotingsproces
 - D.2.3 Aandachtspunten bij de uitgavenkaders
 - D.2.4 Aandachtspunten bij het inkomstenkader
- E. REACTIE VAN DE REGERING

⁴ Het behoeft geen betoog dat een dergelijk verzoek zowel van Tweede Kamer, het kabinet en de Afdeling praktische proces- en werkafspraken vergt.

2. Samenvattende conclusie en advies

Miljoenennota

De Miljoenennota 2027 wordt gepresenteerd in een tijd waarin de stapeling van maatschappelijke opgaven⁵ de begrotingsruimte wezenlijk beperkt. Geen van deze ontwikkelingen is op zichzelf nieuw; het is hun intensiteit en onderlinge samenhang die steeds meer urgentie oproept. Direct relevant is de marginale economische groei, die terugvalt van gemiddeld 2,0% bbp in de periode 1996-2025⁶ tot 1,3% bbp in 2028 en 0,8% bbp in 2031.⁷

De geraamde groei op middellange termijn is onvoldoende om de stapeling van opgaven zonder nadere politieke keuzes te adresseren, laat staan te financieren zonder lastenverzwaring of verslechtering van de overheidsfinanciën.

De staatsschuld steekt op korte termijn gunstig af bij die van andere Europese landen, maar loopt wel degelijk op, ook bij realisatie van beoogde ombuigingen, terwijl de rentelasten nu al fors toenemen.⁸ De gemiddelde brutoschuld bedraagt in het eurogebied gemiddeld 87,8% bbp.

De Afdeling stelt vast dat het kabinet Jetten deze opgaven in het coalitieakkoord onderkent en beoogt te beantwoorden door meer te investeren, vergrijzingskosten te beheersen en houdbare overheidsfinanciën te bestendigen. De voorliggende Miljoenennota biedt hiervan een heldere onderbouwing, met een gedegen structuuranalyse, een beschouwing over investeringen en een overzicht van de macro-economische onevenwichtigheden.

De ontwerpbegrotingen en de voorgestelde fiscale wetsvoorstellen zoals die nu voorliggen, sluiten echter niet aan bij deze eigen analyse van het kabinet. Een substantieel deel van de aangekondigde initiatieven en hervormingen is uitgesteld of afgesteld. De budgettaire dekking daarvan is eerder boekhoudkundig dan vervangend economie-versterkend. De rekening van dit uitstel wordt doorgeschoven naar de komende jaren en komt daarmee in overwegende mate terecht bij de werkzame beroepsbevolking en bij de jongere en toekomstige generaties.

De Afdeling verdiept dit dilemma van intergenerationele afwenteling hierna langs drie lijnen: de overheidsschuld, de productiviteit en economische structuur, en energie en klimaat:

⁵ Van geopolitieke aard, door vergrijzing, op het terrein van klimaat, energie, natuur en stikstof, door tekorten aan ruimte en woningen en door tekorten in publieke voorzieningen zoals zorg en onderwijs.

⁶ Centraal Planbureau (2026). [Centraal Economisch Plan 2026](#), bijlage 1. Dit is de gemiddelde volumegroei van het bbp over de periode 1996-2025.

⁷ Centraal Planbureau (2026). [Centraal Economisch Plan 2026](#). CPB raming maart 2026.

⁸ Eurostat (2026). [Government debt at 87,7% of GDP in euro area](#). Persbericht, 22 april.

- zodat ook op langere termijn toekomstige generaties voldoende ruimte hebben om keuzes te maken en economische en ecologische schokken op te vangen, blijft beheersing van de overheidsschuld noodzakelijk.
- zodat de groei van de Nederlandse economie langjarig wordt vergroot, moeten de begrotingen meer aandacht geven aan uitgaven die productiviteit bevorderen, waaronder investeringen, en moet actiever worden gestuurd op economisch productieve sectoren.
- omdat zowel de voortdurende buitenlandse afhankelijkheid van energie als de kosten van actueel alweer toegenomen klimaatveranderingen burgers en bedrijven raken, moet een versnelde inzet op de energietransitie deze kabinetsperiode prioriteit krijgen.

Al met al zou op ten minste deze drie terreinen (schuldbeheersing, productiviteitsgroei en het versnellen van de energietransitie) Nederland erop moeten inzetten de problemen van vandaag niet door te schuiven naar een volgende generatie. De uitdagingen zijn niet willekeurig gekozen; zij hangen onderling samen. Een beheersbare schuld en een hoge productiviteit stellen Nederland in staat om een (versnelling van de) energietransitie te financieren.

Door een geslaagde transitie wordt Nederland minder afhankelijk van het buitenland voor zijn energie, kan het daarmee de kosten beter beheersen en kan het kritieke, productieve bedrijfstakken, ook energie-intensieve, behouden en verduurzamen. Duurzaam productieve bedrijfstakken zijn ook de bron waaruit de welvaart, lonen, koopkracht voor alle Nederlanders én de collectieve voorzieningen kunnen worden bekostigd. Daarmee laten wij volgende generaties een weerbaarder land na met een gezonde, duurzame economie.

Begrotingsrapportage

Met betrekking tot de naleving van de Europese en nationale begrotingsregels komt de Afdeling tot de conclusie dat Nederland naar verwachting een hogere uitgavengroei laat zien dan op grond van de Europese regels is voorgeschreven. Toch blijven het overheidstekort (maximaal 3% bbp) en overheidsschuld (maximaal 60% bbp) in 2026 en 2027 binnen de Europese vereisten.

Met betrekking tot de naleving van de nationale begrotingsregels concludeert de Afdeling dat de Miljoenennota het trendmatig begrotingsbeleid handhaaft. De Afdeling maakt daarbij wel enkele specifieke opmerkingen over onderuitputting, prijsbijstelling, verdeling van lasten, en de stijging van de Aof-premie.

B. ANALYSE

1. De macro-economische context

Ondanks aanhoudende onzekerheid op geopolitiek vlak laat de Nederlandse economie veerkracht zien. De economische groei wordt door het CPB geraamd op 1,4% bbp voor 2026 en 1,2% bbp voor 2027.⁹ Deze ramingen verschillen niet veel ten opzichte van het Centraal Economisch Plan van dit voorjaar.¹⁰ De overheidsuitgaven leiden dit en volgend jaar tot een volumetoename van de overheidsconsumptie, maar ook de investeringen en de consumptie van huishoudens dragen bij aan de groei.¹¹ In die zin wordt de economische ontwikkeling breed gedragen. De huidige ramingen blijven echter gevoelig voor neerwaartse risico's door bijvoorbeeld hoge energieprijzen en importheffingen. Ook blijft de geschatte groei naar verwachting de komende periode onder de 1,5% bbp die het kabinet zich als doel heeft gesteld.¹²

Door de aanhoudend hoge energieprijzen is de inflatie dit jaar naar verwachting met 3,3% even hoog als in 2025. De hogere energieprijzen werken inmiddels ook door in prijsverhogingen voor andere goederen. Mede door de krappe arbeidsmarkt nemen de lonen echter meer toe dan de inflatie, waardoor in 2026 naar verwachting toch sprake is van een stijging van de koopkracht met 0,6%. Dit is wel wezenlijk lager dan de raming uit het CEP, die de stijging voor 2026 op 1,4% raamde. Ook volgend jaar is er sprake van een reële loonstijging (lonen nemen meer toe dan de inflatie), ondanks een iets afnemende krapte op de arbeidsmarkt. Door een verhoging van de belastingen daalt de koopkracht in 2027 beperkt. Het CPB schat een lichte afname van de armoede in 2026 door verruiming van de huurtoeslag en de reële loongroei die doorwerkt naar de uitkeringen. In 2027 blijft de armoede naar verwachting gelijk.¹³

De augustusbesluitvorming heeft vooral effect op de koopkracht. De koopkracht¹⁴ daalt met 0,1% in plaats van de daling van 0,3% die was geraamd voor de aankondiging van de augustusbesluitvorming. Het grootste deel van dit verschil is afkomstig van een verhoging van de arbeidskorting. Daarnaast worden de tarieven van de eerste en tweede schijf verlaagd met 0,06%-punt.

⁹ Centraal Planbureau (2026). Macro Economische Verkenning 2027.

¹⁰ Centraal Planbureau (2026). [Centraal Economisch Plan 2026](#).

¹¹ Ten opzichte van het CEP uit het voorjaar van 2026 is in het MEV de verwachte consumptie door huishoudens afgenomen en de verwachte consumptie door de overheid toegenomen. Dit komt met name doordat het uitstellen van de verhoging van het eigen risico consumptie verschuift van huishoudens naar overheid.

¹² Ministerie van Economische Zaken en Klimaat (2026). [Kabinetsreactie op het rapport van Peter Wennink](#). Kamerbrief Ministerie van Economische zaken, DGED-AEP/107162051.

¹³ Centraal Planbureau (2026). [Concept-Macro Economische Verkenning 2027](#).

¹⁴ Het mediaan besteedbaar inkomen van alle particuliere huishoudens in Nederland.

Tabel B.1. Macro-economische kernindicatoren

	MEV 2027			CEP 2026		
	2025	2026	2027	2025	2026	2027
Bruto binnenlands product (bbp ; economische groei)	1,6	1,4	1,2	1,9	1,4	1,1
Consumptie huishoudens	1,2	1,1	0,9	1,4	1,5	1,7
Consumptie overheid	2,1	2,0	1,8	2,2	1,7	0,8
Investerings (inclusief voorraden)	0,3	1,8	3,1	1,6	1,1	1,8
Uitvoer van goederen en diensten	2,5	2,2	2,3	2,6	2,3	1,5
Invoer van goederen en diensten	2,2	2,5	3,1	2,5	2,5	2,0
Inflatie, nationale consumentenprijsindex (cpi)	3,3	3,3	2,7	3,3	2,3	2,1
Loonvoet bedrijven (per uur)	6,2	4,5	4,4	6,3	4,1	3,9
Werkloze beroepsbevolking (niveau in % beroepsbevolking)	3,9	3,9	4,0	3,9	4,1	4,3
Arbeidsproductiviteit bedrijven (per uur)	2,4	2,5	1,2	3,2	0,9	0,6

Bron: MEV 2027, CEP 2026

2. De budgettaire context

Het EMU-saldo is in 2026 en 2027 met respectievelijk -2,7% bbp en -2,2% bbp minder gunstig dan in 2025.¹⁵ De verslechtering in 2026 komt door een eenmalige uitgave voor de affinanciering van de militaire pensioenen. Hoewel de inkomsten stijgen, in 2027 onder andere door lastenverhogingen, is dit niet voldoende om de toename van de uitgaven te compenseren. Op de langere termijn dragen uitgaven aan defensie, sociale zekerheid, en zorg bij aan een toename van de overheidsuitgaven.

Het CPB verwacht dat in 2026 de uitgaven € 1,4 mld. hoger liggen dan gebudgetteerd in de Miljoenennota, terwijl voor 2027 een onderuitputting van €5,6 mld. wordt verwacht. Dit is een aanzienlijke bijstelling van de onderuitputting van respectievelijk € 2,4 en € 9,1 mld, waar in de CMEV van werd uitgegaan.¹⁶ De bijstelling van de cijfers is vooral toe te schrijven aan de verwerking van kasschuiven en ingeboekte onderuitputting in de Miljoenennota 2027. Het CPB verwacht niet dat alle onderuitputting die inmiddels in de begroting is opgenomen voor 2026, na het salderen van zogenoemde kastransverschuiven en kasschuiven, kan worden gerealiseerd.¹⁷

¹⁵ Centraal Planbureau (2026). Macro Economische Verkenning 2027.

¹⁶ Centraal Planbureau (2026). [Concept-Macro Economische Verkenning 2027](#).

¹⁷ Centraal Planbureau (2026). Macro Economische Verkenning 2027.

Tabel B.2. Kerngegevens overheidsfinanciën

(in % bbp)	2025	2026	2027
Feitelijk EMU-saldo	-1,6	-2,7	-2,2
w.o. saldo mede-overheden	-0,3	-0,4	-0,2
EMU-saldo (structureel)	-1,3	-1,6	-1,8
EMU schuld	44,7	46,1	46,7
 Totale overheidsuitgaven	 45,2	 46,2	 46,4
Totale overheidsinkomsten	43,6	43,5	44,3

Bron: MEV 2027

C. ADVIES OVER DE MILJOENENNOTA 2027

In zijn advies op de Voorjaarsnota heeft de Afdeling aandacht besteed aan de uitdagingen waar Nederland voor staat: van geopolitieke aard, door vergrijzing, op terreinen van klimaat, energie, natuur en stikstof, door tekorten van ruimte en woningen en door tekorten in publieke voorzieningen als zorg en onderwijs. De economische vooruitzichten van Nederland in deze kabinetsperiode worden gedomineerd door nationale en internationale ontwikkelingen die alle niet nieuw zijn, maar door hun intensiteit en in hun stapeling de begrotingsruimte beperken.

Direct relevant voor het begrotingsbeleid is de economische groei, die in Nederland al op middellange termijn tussen de 1,3% in 2028 en 0,8% in 2031 zakt¹⁸, daar waar de structurele groei in de voorafgaande decennia tegen de 2% was. De nu voorziene economische groei is te laag om zonder nadere (politieke) keuzes de stapeling van uitdagingen op te lossen of deze te financieren zonder stijging van belastingen of verslechtering van de overheidsfinanciën. Waar de staatsschuld van Nederland nu nog gunstig afsteekt bij die van andere Europese landen, loopt ook hier de schuld op, zelfs als de beoogde ombuigingen zouden worden gerealiseerd. Verder zijn de rentelasten ook bij dit niveau inmiddels al fors gestegen vergeleken met een aantal jaren geleden. In het eurogebied is de gemiddelde geconsolideerde brutoschuld inmiddels opgelopen naar circa 87,8% van het bbp¹⁹, in OESO-verband is dat al circa 112%²⁰. De renteverwachtingen zijn daarmee nog verder opwaarts.

De Afdeling constateert dat het kabinet-Jetten in zijn coalitieakkoord de stapeling van uitdagingen onderkent. Het kabinet beoogt met een aantal – soms scherpe – beleidskeuzes de uitdagingen te beantwoorden, door meer te investeren en vergrijzingskosten te beheersen, en tegelijkertijd een houdbaar begrotingsbeleid te bestendigen.

De tekst van de Miljoenennota biedt een goede toelichting op, en onderbouwing van deze keuzes. Daartoe heeft het kabinet bovendien een uitgebreide structuuranalyse uitgevoerd, een nadere beschouwing gegeven over het thema investeringen en ook de macro-economische onevenwichtigheden in beeld gebracht. De Miljoenennota van dit jaar is daarmee een gemotiveerd pleidooi voor noodzakelijke investeringen in toekomstige welvaart, gebaseerd op een heldere onderkenning van verschillende hefboomen om de productiviteit te verhogen. Bovendien gaat het kabinet nogmaals in op de urgentie van ombuigingen voor beheersbare overheidsfinanciën.

De begroting zoals die nu voorligt sluit niet aan bij deze analyse van het kabinet. Een belangrijk deel van de aangekondigde grote initiatieven en ombuigingen is door het kabinet uitgesteld of afgesteld. Substantiële onderdelen van het

¹⁸ Centraal Planbureau (2026). Centraal Economisch Plan. CPB raming maart 2026

¹⁹ Eurostat (2026). [Government debt at 87,8% of GDP in euro area](#). Persbericht, 22 april.

²⁰ OECD (2025). Global Debt Report 2025

voorgenomen hervormingsbeleid zijn (vooral in de sociale zekerheid) van tafel of (ook in de zorg) uitgesteld, vooralsnog zonder een alternatief. Nieuw aangekondigde maatregelen, zoals de verlenging van de accijnskorting voor diesel en benzine, belasten de overheidsfinanciën en de energietransitie.

Vooralsnog betekenen het aangekondigde uitstel en afstel, en sommige nieuwe intensiveringen, op zijn minst een vertraging, in een tijd die juist in het teken staat van urgentie. Die urgentie is in het dagelijks leven nog nauwelijks voelbaar; op dit moment zijn de middelen voor de AOW immers nog op te brengen, het is nu nog maar beperkt merkbaar dat we voor de belangrijkste grondstoffen (en straks halffabricaten) afhankelijk zijn van onvriendelijke staten, en hoewel de productiviteitsgroei stagneert kregen burgers er in de afgelopen jaren toch steeds een beetje bij.

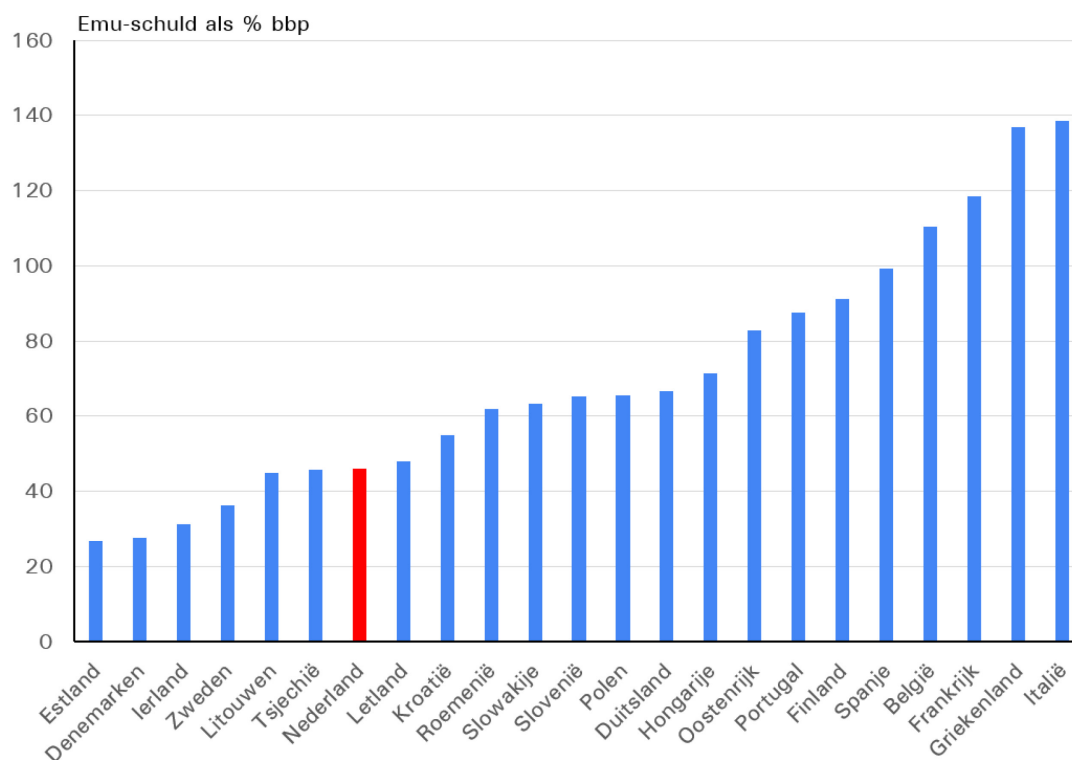
De rekening van dit uitstel gaat naar de werkende beroepsbevolking en naar de jongere generaties, de kinderen, jeugd en (jong-) volwassenen van nu. Voor hen is existentieel wat nu wordt opgelost en wat wordt uitgesteld. Daarom verdiept de Afdeling in dit advies het dilemma van intergenerationele effecten hieronder nader.²¹ Drie verschillende velden van dreigende intergenerationele afwenteling komen aan de orde; de schuld, de productiviteit en energie en klimaat.

1. Beheers de schuld

Het is belangrijk op de langere termijn de overheidsschuld te beheersen. Op deze wijze hebben ook toekomstige generaties voldoende ruimte om keuzes te maken en maatschappelijke schokken op te vangen. Alhoewel het kabinet hier in de Miljoenennota 2027 aandacht aan besteedt, vertaalt dit zich nog niet in substantiële concrete stappen die tot verbetering leiden van de houdbaarheid van de overheidsschuld op middellange termijn.

Op het eerste gezicht staan de financiën van de Nederlandse overheid er redelijk voor. De overheidsschuld ligt in 2026 en 2027 op respectievelijk 46,1% bbp en 46,7% bbp. De Nederlandse schuld ligt beneden het gemiddelde van de EU-landen en onder de Europese norm van 60% (figuur C.1.). Alhoewel er sprake is van een tekort – de overheidsuitgaven zijn in de projectie groter dan de inkomsten – houdt het EMU-saldo, de gebruikelijke maatstaf om het overheidstekort weer te geven, voldoende afstand tot de Europese referentiewaarde van -3%.

²¹ Dit thema sluit aan bij dat van het jaarverslag 2025 van de Afdeling advisering van de Raad van State: "[Recht op de Toekomst](#)".

Figuur C.1. EMU-schuld in de EU-landen in 2026

Bron: Centraal Planbureau (MEV 2027) en European Fiscal Monitor (summer 2026)

Op de langere termijn is het beeld aanmerkelijk minder gunstig. Vooral door hogere bestedingen aan zorg, sociale zekerheid, rentelasten en defensie nemen de overheidsuitgaven toe. Deze stijgen meer dan de inkomsten, wat zich vertaalt in een steeds negatiever EMU-saldo. Hierdoor loopt ook de overheidsschuld op. Volgens de projecties van het CPB, die dit voorjaar zijn gemaakt, overschrijden de overheidsschuld en het begrotingstekort de referentiewaarden van -3% en 60% in respectievelijk 2034 (een EMU-saldo van -3,1% bbp) en 2039 (een EMU-schuld van 62% bbp).²² In 2025 bedroeg de overheidsschuld per hoofd van de bevolking ongeveer € 29.000. Een schuldquote van 62% impliceert een overheidsschuld per hoofd van ruim € 40.000.²³

Natuurlijk zijn de ramingen van de financiële positie van de overheid op de middellange termijn met onzekerheid omgeven, maar gezien de onderliggende trends van hogere zorg-, sociale zekerheids-, rente- en defensielasten verandert

²² Gebaseerd op het Verantwoordingsdocument van het [CEP 2026](#) van het CPB.

²³ Gebaseerd op de cijfers van het [CEP 2026](#) van het CPB. De geraamde schuldquote van 62% uit 2039 is vermenigvuldigd met het bbp van 2025 en gedeeld door het bevolkingsaantal in dat jaar ($0,62 \times € 1.171 \text{ mld.} / 18 \text{ miljoen personen} \approx € 40.200$).

dit de conclusie niet.²⁴ De huidige collectieve voorzieningen zijn op termijn niet houdbaar, gegeven de macro-economische vooruitzichten en een constante of beperkte stijging van de belastingdruk. Dit geldt des te meer doordat overheidsinspanningen die in aanvulling op het huidige kabinetsbeleid nodig zijn om bijvoorbeeld de ambities op het gebied van economische groei te realiseren, netcongestie te verminderen of aan de klimaatdoelen te voldoen, niet volledig zijn meegenomen.²⁵ Bovendien neemt de kans op nieuwe tegenvallers voor de overheid eerder toe dan af, gezien bijvoorbeeld de toenemende geopolitieke spanningen.

Het huidige overheidsbeleid impliceert dat vanuit financieel perspectief meer gewicht wordt gegeven aan het hier en nu dan aan de toekomst. Op zichzelf is een oplopende overheidsschuld niet problematisch, zeker niet als dit zou leiden tot verbeteringen van het toekomstig verdienvermogen van Nederland. Dit laatste is maar in beperkte mate het geval aangezien een groot deel van de overheidsuitgaven bestaat uit overheidsconsumptie en inkomensoverdrachten.

De geschetste ontwikkeling van de EMU-schuld is op zichzelf een aanwijzing voor de mate waarin lasten naar toekomstige generaties worden doorgeschoven: een structureel oplopende schuldquote impliceert dat toekomstige cohorten, bij ongewijzigd beleid, een hogere belastingdruk zullen moeten dragen om aanspraak te kunnen maken op collectieve voorzieningen van een vergelijkbaar niveau als de huidige generatie.

Het expliciet maken van de intergenerationele verdelingsvraag is belangrijk voor een verantwoorde afweging tussen de belangen van de huidige en toekomstige generaties. Het houdbaarheidssaldo van het CPB (in gebruik van 2000 tot 2023) bracht het intergenerationele verdelingsvraagstuk expliciet aan de orde, maar deze methode kende ook beperkingen.

²⁴ In breder Europees verband tekent zich eenzelfde patroon af. Het Internationaal Monetair Fonds (IMF) constateert dat de gecombineerde uitgavendruk door vergrijzing, klimaattransitie en defensie de overheidsuitgaven in Europese economieën tot 2040 gemiddeld met ongeveer 4,5 procent bbp zal doen toenemen. Indien deze opgave ongeadresseerd blijft, zou de gemiddeld Europese overheidsschuld de eerstkomende vijftien jaar kunnen verdubbelen tot ruim boven de honderd procent bbp. Dit onderstreept dat de houdbaarheidsopgave waarvoor Nederland zich gesteld ziet geen geïsoleerd nationaal vraagstuk is, maar onderdeel uitmaakt van een structurele, Unie-brede spanning tussen oplopende collectieve verplichtingen en de grenzen van de begrotingsruimte. Internationaal Monetair Fonds (2026). Europe's Fiscal Squeeze. Tackling Rising Spending Pressures. Departemental Paper.

²⁵ Zie bijvoorbeeld TNO vector (2025). [Het Nederlandse investeringsgat](#); Rabo Research (2025). [De weg naar hogere economische groei](#). Deze onderzoeken, die in het kader van het rapport Wennink zijn uitgevoerd, wijzen erop dat nog aanzienlijk hogere uitgaven noodzakelijk zijn. Volgens de aanbevelingen van de Raad van de Europese Unie blijven de private en publieke R&D investeringen nog steeds achter bij die in Europa. Zie de Aanbeveling van de Raad van 10 juli 2026 inzake het economisch, sociaal, werkgelegenheids-, structuur- en begrotingsbeleid van Nederland, [PbEU C/2026/3932](#), punt 25.

De Afdeling adviseert het kabinet te overwegen op welke wijze dit aspect een vaste plaats in de Miljoenennota kan krijgen.

2. Bevorder de arbeidsproductiviteit

Het kabinet heeft in zijn coalitieakkoord en ook in deze Miljoenennota het voornemen geuit de arbeidsproductiviteit te bevorderen. Daartoe is onder andere een Productiviteitsraad opgericht. De Afdeling gaat op dit onderwerp door, omdat de arbeidsproductiviteit in belangrijke mate de welvaart van latere generaties bepaalt. Hieronder worden enkele hefboomen besproken die in samenhang zouden kunnen bijdragen aan de arbeidsproductiviteit.

a. *Stimuleer arbeidsproductiviteit door samenstelling overheidsuitgaven*

Het is belangrijk niet alleen te kijken naar hoeveel de overheid uitgeeft, maar ook waaraan. De Afdeling heeft het kabinet eerder geadviseerd de samenstelling van de overheidsuitgaven mee te nemen bij de beoordeling van de kwaliteit van overheidsfinanciën.²⁶ De samenstelling van de uitgaven bepaalt waar het geld precies naartoe gaat. Productiviteitsgroei is belangrijk om de toekomstige welvaart te verzekeren, en is ook een belangrijk beleidsdoel van het huidige kabinet. Het merendeel van investeringen in productiviteit zal door bedrijven worden gedaan, maar waar marktfalen of publieke kerntaken spelen, heeft ook de overheid een rol. Om die reden heeft de Afdeling gezien welk aandeel van de overheidsuitgaven gericht is op dit doel.

Op basis van de huidige informatie in de Miljoenennota 2027 is moeilijk vast te stellen in welke mate de overheidsuitgaven gericht zijn op productiviteitsgroei. De Miljoenennota toont een onderscheid tussen overheidsconsumptie- en overdrachtsuitgaven enerzijds en overheidsinvesteringen anderzijds, waarbij bij investeringen alleen wordt gekeken naar vaste activa. Het onderscheid tussen investeringen in vaste activa en consumptie is een gebruikelijke statistische afbakening, maar volgens de Afdeling is alleen kijken naar de investeringen in vaste activa een te nauwe begrenzing van de uitgaven als het gaat om productiviteitsgroei.

Overheidsinvesteringen in vaste activa vormen maar één van de factoren die arbeidsproductiviteit kunnen bevorderen.²⁷ Belangrijke uitgavencategorieën die ook van invloed zijn op de productiviteit vallen buiten deze definitie. Innovatiesubsidies van de overheid voor het bedrijfsleven zijn bijvoorbeeld volgens de statistische definitie geen investeringen, terwijl zij wel, indien doelmatig toegepast, bijdragen aan productiviteitsgroei.

²⁶ Advies van de Afdeling advisering van de Raad van State (september 2025) over de Miljoenennota 2026 en septemberrapportage begrotingstoezicht 2025, ([W06.25.00214/III.](#))

²⁷ Investerings zijn in de nationale rekeningen van het Centraal Bureau voor de Statistiek gedefinieerd als uitgaven aan materiële en immateriële activa die meer dan een jaar gebruikt worden in het productieproces.

De Miljoenennota en andere begrotingsstukken geven nog geen inzicht in het totale beeld van uitgaven die productiviteit bevorderend zijn. Dit komt doordat in de huidige begrotingspraktijk begrotingsposten primair zijn gegroepeerd rond maatregelen en er niet wordt ingegaan op hun verhouding tot specifieke doelen zoals arbeidsproductiviteit.

Ook andere overheidsuitgaven dan investeringen kunnen de productiviteit bevorderen en moeten in de analyse worden betrokken. Bij een dergelijke classificatie zullen altijd keuzes en aannames moeten worden gemaakt, die deels arbitrair zijn: is preventieve gezondheidszorg productiviteitsverhogend? En zo ja, welk deel? Telt een subsidie voor bijscholing mee, maar een werkloosheidsuitkering niet – ook als die laatste iemand in staat stelt een beter passende baan te vinden? Een definitie van productiviteitsverhogende uitgaven is altijd tot op zekere hoogte empirisch betwistbaar, contextueel en waardegeladen.

Dat neemt niet weg dat er binnen de economische wetenschap consensus bestaat dat investeringen in vaste activa van zowel bedrijven als de overheid, vooral in machines, infrastructuur en ICT belangrijk zijn voor de productiviteitsgroei. Hetzelfde geldt voor uitgaven aan onderwijs, onderzoek en ontwikkeling en een goed investeringsklimaat.²⁸ Ook uit de Miljoenennota 2027 en de analyses van het CPB blijkt dat onder andere deze drie elementen belangrijk zijn voor de productiviteitsgroei.²⁹

De drie elementen kunnen gevat worden in de volgende statistisch geclassificeerde uitgaven:³⁰

- overheidsinvesteringen in vaste activa exclusief defensie, woningen, bedrijfsgebouwen en overdrachtskosten op grond.³¹

²⁸ Zie bijvoorbeeld Foster, V., Gorgulu, N., D. Jain, S. Straub en M. Vagliasindi (2025). [The impact of infrastructure on development outcomes: a meta-analysis](#). World Bank Research Observer; CPB (2025). [Lessen voor productiviteitsbeleid](#). Ook over de stimulerende bijdrage van onderwijsuitgaven bestaat in de economische literatuur brede consensus. Zie bijvoorbeeld SEO (2025). [Slimme investeringen: naar een kwantificering van de bbp-effecten van investeringen in onderwijs en onderzoek en ontwikkeling](#). In de meest recente doorrekeningen van de verkiezingsprogramma's houdt het CPB expliciet rekening met het investeringsklimaat, waarbij onder andere de innovatiesubsidies worden meegenomen. Zie CPB (2025). [Keuzes in kaart 2027-2030](#), Hoofdstuk 12, verantwoording en toelichting.

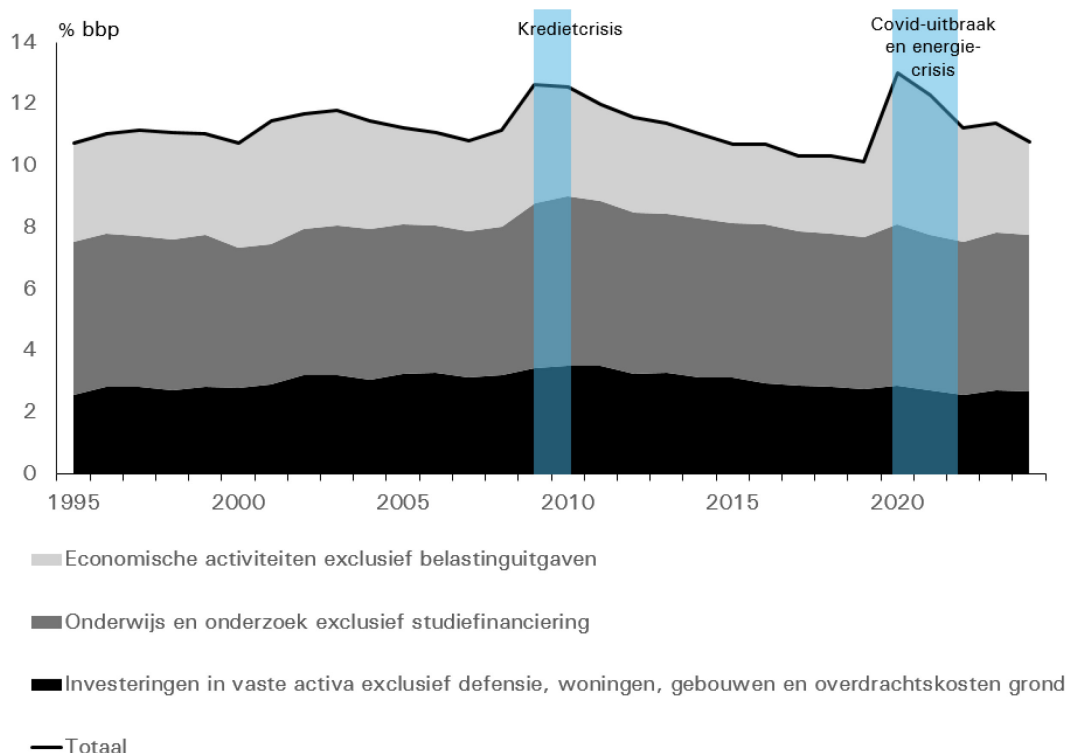
²⁹ Centraal Planbureau (2025). [Keuzes in kaart 2027-2030](#); Ministerie van Financiën (2026). Miljoenennota 2027.

³⁰ Op basis van de cijfers van de overheidsinvesteringen en de uitgaven volgens de internationaal geharmoniseerde COFOG-classificatie (Classification of the Functions of Government.)

³¹ Overheidsuitgaven aan defensie, woningen en bedrijfsgebouwen worden als voorwaardenscheppend beschouwd voor productiviteitsgroei en daarom niet meegenomen in de figuur.

- onderzoek en onderwijs, exclusief studiefinanciering.³²
- economische activiteiten exclusief belastinguitgaven.³³ Deze uitgaven bevatten onder andere subsidies van de overheid voor innovatie.

Figuur C.2. Productiviteit bevorderende overheidsuitgaven

Bron: eigen analyse op basis van CBS- en COFOG-cijfers

In de figuur worden de uitgaven van de drie uitgavengroepen bij elkaar worden opgeteld en berekend als percentage van het bruto binnenlands product. Dat geeft in eerste benadering inzicht in het aandeel van de overheidsuitgaven gericht op de productiviteitsgroei. Perfect is deze uitsnede van productiviteit bevorderende overheidsuitgaven niet. De uitgaven aan economische activiteiten en onderwijs bestaan bijvoorbeeld ook uit kosten van administratie en beleidsondersteuning, die niet direct bijdragen aan de productiviteitsgroei. Daartegenover staan uitgaven die in de figuur niet zijn meegenomen – te denken valt aan uitgaven aan zorg, veiligheid en openbaar bestuur – die mogelijk voor een deel wel bijdragen aan de productiviteitsgroei.

³² Dit zijn de uitgaven aan de COFOG-functie onderwijs (COFOG 9) plus de overheidsuitgaven aan onderzoek die niet als investeringen worden gezien. Uitkeringen aan studenten zijn meer een vorm van inkomensondersteuning en daarom niet opgenomen in de figuur. Studiefinanciering kan deels gezien worden als een investering in menselijk kapitaal omdat het de participatie aan vervolgonderwijs bevordert.

³³ De uitgaven aan deze COFOG-groep zijn verminderd met de investeringen in deze groep en de belastinguitgaven. Belastinguitgaven zijn vooral kortingen op energie en brandstoffen, die deels ook als inkomensondersteuning kunnen worden gezien.

Op basis van de figuur lijken de productiviteit bevorderende uitgaven als percentage van het bbp in de periode 1995-2025 vrij stabiel, afgezien van incidentele uitschieters door de kredietcrisis en de COVID-19 uitbraak (zie de doorgetrokken lijn in figuur C.2.).³⁴ Er is zeker de laatste vijftien jaar eerder sprake van een afnemende dan van een stijgende trend. Over het algemeen weerspiegelt de trend van de productiviteit bevorderende uitgaven zoals gepresenteerd in de figuur de conclusies van het kabinet in de Miljoenennota 2027 en internationale rapporten.³⁵ Wel hangt het voor de berekening sterk af van het al of niet meenemen van de uitgaven aan defensie. Deze uitgaven hebben een opwaarts effect op de investeringen in vaste activa (zoals weergegeven in de Miljoenennota 2027), terwijl deze in de productiviteit bevorderende uitgaven, zoals weergegeven in figuur C.2., niet zijn meegenomen.³⁶

Uitgaven aan investeringen in vaste activa vormen maar een beperkt deel van de overheidsuitgaven die de arbeidsproductiviteit kunnen bevorderen. Onderwijs is – in termen van % bbp – de belangrijkste categorie overheidsuitgaven die productiviteitsverhogend kunnen werken. De uitgaven aan economische aangelegenheden zijn in omvang ongeveer even groot als de uitgaven aan investeringen in vaste activa (exclusief defensie, woningen, gebouwen en overdrachtskosten op grond). Wel fluctueren uitgaven aan economische aangelegenheden sterker, omdat subsidies sneller beleidsmatig kunnen worden aangepast dan investeringen.

De bijdrage van de overheidsuitgaven aan de productiviteitsgroei strekt verder dan alleen investeringen in vaste activa. In dit licht adviseert de Afdeling de minister van Financiën om, in samenwerking met relevante instituten zoals het CPB en het CBS, de bijdrage van de overheidsuitgaven aan de productiviteitsgroei systematisch in beeld te brengen en jaarlijks over de ontwikkeling hiervan te rapporteren in de Miljoenennota.

³⁴ Naast het opwaartse effect van de uitgaven speelt ook het noemereffect een rol. Bij grote economische schokken daalt het bbp. Bij de Covid-uitbraak was de terugval van het bbp in de jaren erna relatief snel goed gemaakt. Bij de kredietcrisis duurde dit aanmerkelijk langer, mede vanwege de beperkte inflatie. Een volledige correctie voor dit soort uitschieters en andere -bijvoorbeeld demografische – factoren die voor een exacte interpretatie van belang zijn is zeer bewerkelijk en ligt buiten de scope van het advies.

³⁵ Zie OECD (2025). [OECD Economic Surveys: Netherlands 2025](#). Over de achterblijvende investeringen en productiviteitsgroei. De aanbeveling van de Raad van 10 juli 2026 wijst erop dat de Nederlandse R&D uitgaven achterblijven bij het Europese gemiddelde. Zie de Aanbeveling van de Raad van 10 juli 2026 inzake het economisch, sociaal, werkgelegenheids-, structuur- en begrotingsbeleid van Nederland, [PbEU C/2026/3932](#), punt 25.

³⁶ Nederland heeft geen omvangrijke defensie-industrie, zodat veel militair materieel op dit moment ingevoerd moet worden. Mede daarom dragen defensie-uitgaven maar in beperkte mate bij aan de economische groei en is het de vraag of deze uitgaven productiviteitsbevorderend zijn. CPB (2025). [Macro-economische effecten van hogere defensie-uitgaven](#).

Tot slot is er één wetmatigheid die wezenlijk is voor de interpretatie van het belang van een hogere productiviteit. Als we productiever worden, dus meer welvaart creëren in een uur arbeid, dan geeft dat bij een gelijke arbeidsinzet over het algemeen een hogere welvaart. Dat betekent niet dat de koopkracht in gelijke mate toeneemt, want een hogere productiviteit verhoogt niet alleen het eigen loon, maar ook dat van mensen wier producten of diensten we afnemen. Ook de houdbaarheid van de overheidsfinanciën neemt niet evenredig toe; immers, de belastinginkomsten nemen toe maar de salarislasten van de overheid zelf nemen ook toe. Al met geeft een hoge productiviteit meer welvaart en meer keuzemogelijkheden, maar een één-op-één-relatie mag niet worden verondersteld.

b. Stuur actief op de sectormix

Het relatieve aandeel van de verschillende bedrijfstakken, ofwel de sectormix, beïnvloedt de arbeidsproductiviteitsgroei van een land. Als activiteiten met een lage arbeidsproductiviteitsgroei relatief hard groeien, dan drukt dat de productiviteitsgroei. Het kabinet besteedt hier in de Miljoenennota 2027 aandacht aan. Ook kiest het kabinet middels de Taskforce Toekomstige Welvaart en Vestigingsklimaat zes hoogtechnologische sectoren om te stimuleren: digitale diensten en AI, halfgeleiders (semicon), biotechnologie, machinebouw, defensie gerelateerde toepassingen en innovatieve chemie.³⁷

De Afdeling onderschrijft het belang van de sectormix en constateert dat het kabinet door de keuze van zes sectoren prioriteiten stelt. De Afdeling constateert echter dat er in de Miljoenennota veel aandacht is voor de sectoren die moeten worden gestimuleerd en minder voor de activiteiten die mogelijk moeten worden afgeremd.

De Afdeling adviseert actiever te sturen op de sectormix en daarbij oog te hebben voor zowel potentieel kansrijke activiteiten als de huidige hoogproductieve activiteiten enerzijds en voor activiteiten met een lage productiviteitsontwikkeling anderzijds. Het betekent dat overheidsbeleid, in het bijzonder stimulerende en remmende maatregelen op het gebied van belastingen en subsidies, ook in het licht van de productiviteitsagenda worden bekeken.

In verschillende studies wordt geconcludeerd dat de matige groei van de arbeidsproductiviteit in Nederland deels het gevolg is van de sectorstructuur.³⁸ Een verschuiving van werkgelegenheid van hoog- naar laagproductieve sectoren – het zogenoemde net-shift-effect – nam toe van -0,1% per jaar in de periode

³⁷ Ministerie van Economische Zaken en Klimaat (2026). [Update Taskforce Toekomstige Welvaart en Vestigingsklimaat](#). Kamerbrief BPZ/107452619.

³⁸ Knol, J., J. van Rijn, D. van Vuuren en V. Ziesemer (2025). [Sectoren van de toekomst](#). IPE en SEO Economisch Onderzoek.

2000-2010 naar -0,4% per jaar in de periode 2010-2019.^{39 40} Sectoren met de sterkste werkgelegenheidsgroei behoren tot de laagst-productieve segmenten van de economie. Naar schatting is het aantal laagbetaalde banen de afgelopen jaren ongeveer drie keer zo hard gegroeid als het aantal overige banen.⁴¹

De voor de productiviteitsgroei minder gunstige sectormix is deels het gevolg van de stijging van het aandeel van diensten in de Nederlandse economie in de afgelopen decennia.⁴² Diensten kennen over het algemeen een lagere productiviteit dan de productie van goederen.⁴³ De verschuiving van goederen naar diensten – met het daarmee drukkende effect op de productiviteit – is een algemene trend in landen waar het inkomensniveau stijgt.

Naast algemene economische en maatschappelijke trends hebben ook beleidsinterventies – bedoeld of onbedoeld - effect op de sectormix. Stimulering van minder productieve activiteiten werkt niet productiviteit bevorderend. Voorbeelden van op een relatief laagproductieve sector gericht beleid zijn bijvoorbeeld subsidies⁴⁴ en fiscale regelingen⁴⁵ voor de agrarische sector.

Ook onder beprijzing van maatschappelijke kosten, zoals milieuvervuiling kan sectorspecifiek zijn, ofwel doordat het zich expliciet richt op een sector, ofwel doordat een specifieke sector er in het bijzonder van profiteert. Actieve sturing op de sectormix betekent niet dat mechanisch wordt ingezet op alleen datgene wat op papier het meest productief is, maar wel dat politieke keuzes mede worden gezien vanuit de kabinetsdoelstelling van productiviteitsgroei, en dat de stimulansen en belemmeringen per sector daarmee in overeenstemming worden gebracht.

De Afdeling adviseert het kabinet om zich in het productiviteitsbeleid rekenschap te geven van de verschillen in productiviteit tussen sectoren en op basis daarvan keuzes te maken. Op basis van die keuzes kunnen de bevorderende én de

³⁹ Erken, H (2024). [Lage groei productiviteit mede door ongunstige structuur economie](#), ESB 109(4837S), 16-20.

⁴⁰ De werkgelegenheidsgroei in onder andere zakelijke diensten, horeca, curatieve zorg en kunst, cultuur en recreatie droegen hieraan bij. Hoewel dit soort verschuivingen op zich wenselijk kunnen zijn, heeft dit wel een effect op de arbeidsproductiviteitsgroei.

⁴¹ DenkWerk (2025). [Kiezen én delen](#).

⁴² Centraal Planbureau (2023). [De Nederlandse economie in historisch perspectief](#).

⁴³ Zie bijvoorbeeld Centraal Planbureau (2026). [Nationale Productiviteitsmonitor 2025](#).

⁴⁴ De uitgaven aan landbouwsubsidies bedragen voor 2026 ruim €2 mld. inclusief regelingen voor beëindigen, verplaatsen of extensivering en ruim €1 mld. exclusief deze regelingen. Daarnaast ontvangt de Nederlandse landbouw ook EU-subsidies. Kamerstukken II 2025/09, [36800-XIV, nr 2](#), p36-37.

⁴⁵ Waaronder de landbouwvrijstelling die de heffingsgrondslag voor de inkomsten- en vennootschapsbelasting beperkt. Het budgettaire beslag van deze regeling wordt voor 2026 op €1,38 mld. geschat. Ministerie van Financiën (2026). Miljoenennota 2027, bijlage 4.3 tabel 4.3.2.

remmende beleidsinstrumenten per sector worden opnieuw worden beoordeeld. Daarin zou de Productiviteitsraad een ondersteunende rol kunnen spelen.

c. Besteed aandacht aan de bedrijfsdynamiek

Niet alleen tussen sectoren, maar ook binnen sectoren tussen bedrijven bestaan grote productiviteitsverschillen. Bij een goed werkend proces van creatieve destructie maken laagproductieve activiteiten plaats voor hoogproductieve activiteiten en verdwijnen minder productieve ondernemingen van de markt – bijvoorbeeld doordat productievere bedrijven sneller groeien, of doordat de minder productieve bedrijven van de markt verdwijnen. Hierdoor kan arbeid productiever worden ingezet en dit bevordert de arbeidsproductiviteit als geheel.⁴⁶

Het CPB signaleert dat de bedrijvendynamiek afneemt: er komen minder nieuwe bedrijven bij en minder bestaande bedrijven verdwijnen.⁴⁷ Ook slagen minder productieve bedrijven er zelden in om op te klimmen naar de groep productiefste bedrijven. Daarnaast stagneert werknemersdynamiek, wat ertoe kan bijdragen dat werknemers langer dan optimaal in een minder passende baan blijven.⁴⁸ Marktfalen, maar ook overheidsbeleid kan de dynamiek dempen. Onderzoek van DNB laat zien dat misallocatie, mede door overheidsingrijpen tijdens COVID-19, tussen 2009 – 2023 in de meeste sectoren is toegenomen. Hierdoor blijven productiefactoren vastzitten bij bedrijven met een lage productiviteit.⁴⁹

Via generiek beleid op gebieden als arbeidsmarkt⁵⁰ en grondbestemming⁵¹ worden momenteel minder arbeidsproductieve bedrijven in alle sectoren gesteund. Interventies kunnen het concurrentiemechanisme belemmeren en bijdragen aan een suboptimale sectorstructuur of verminderde bedrijvendynamiek.

De Afdeling ziet dat het kabinet op verschillende manieren met deze problematiek bezig is. De Productiviteitsagenda benoemt uitdrukkelijk afbouw van prikkels die arbeid en kapitaal vasthouden in laagproductieve activiteiten, alsmede de aanpak

⁴⁶ DNB (2026). [Gezonde bedrijven, gezonde groei: Dynamiek, marktmacht en misallocatie in het Nederlandse bedrijfsleven.](#)

⁴⁷ Centraal Planbureau (2025). [Proces creatieve destructie verzwakt in Nederland.](#)

⁴⁸ Centraal Planbureau (2020). [Stromen en ongelijkheid op de arbeidsmarkt.](#)

⁴⁹ DNB (2026). [Gezonde bedrijven, gezonde groei: Dynamiek, marktmacht en misallocatie in het Nederlandse bedrijfsleven.](#)

⁵⁰ Voorbeeld hiervan is beleid dat het zelfstandig ondernemerschap of migratie stimuleert. Zelfstandigen zonder personeel (ZZP-ers) worden bijvoorbeeld gestimuleerd doordat voor zelfstandigen geen ontslagbescherming en loondoorbetaling bij ziekte geldt en zij profiteren van de MKB-winstvrijstelling en zelfstandigenaftrek.

⁵¹ Bestemmingsbeleid heeft invloed op de waarde en daarmee op de transacties en de verdeling van grond. Wel wordt de handelingsruimte van beleidsmakers beperkt, doordat de verdeling van grond het resultaat is van transacties uit het verleden waaraan rechten kunnen worden ontleend.

van schijnzelfstandigheid als doelstelling.⁵² Deze doelstellingen zijn bruikbare aanknopingspunten, maar wel algemeen geformuleerd. Daarnaast zijn maatregelen vaak ondergebracht in afzonderlijke dossiers en worden deze niet gezien vanuit een samenhangend beleid. Te denken valt bijvoorbeeld aan maatregelen voor de arbeidsmarkt, interne markt, regeldruk en belastingheffing.

De Afdeling adviseert delen van de productiviteitsagenda nader te concretiseren en te verankeren in een samenhangend traject, om de individuele maatregelen effectief te laten bijdragen aan productiviteitsgroei.

d. Rapporteer over de bijdrage van beleid aan productiviteitsgroei

Het kabinet heeft een economische groei van 1,5% per jaar als doelstelling, die voor een groot deel behaald moet worden door een toename van de arbeidsproductiviteit. In het kader van dit doel acht de Afdeling het zinvol het overheidsbeleid op gebied van productiviteit vanuit meerdere invalshoeken te bezien: de hoeveelheid productiviteit bevorderende uitgaven, de sectormix, en de bedrijfsdynamiek. Het is van belang dat deze drie invalshoeken niet los van elkaar, maar in samenhang worden gezien en dat het kabinet komt tot productiviteitsbeleid dat op alle drie de terreinen aangrijpt.

De Afdeling ziet de afbeelding in figuur C.2. als een methodisch aanknopingspunt om de overheidsuitgaven aan de productiviteitsgroei in beeld te brengen. Over het effect van onderwijs en onderzoek op productiviteitsgroei zijn al modellen ontwikkeld die kunnen bijdragen aan een dergelijk instrument.⁵³ Gebruik van de informatie uit de begroting en de nationale rekeningen kan het beeld scherper maken. Om een goede sturing door beleidsmakers mogelijk te maken, is wel een vertaalslag nodig van de cijfers uit de Miljoenennota naar de systematiek van de nationale rekeningen omdat de boekhoudkundige systemen en de gebruikte begrippen verschillen.⁵⁴

De Afdeling adviseert het kabinet om, voorzover dat nog niet is gedaan, de sectorspecifieke en generieke overheidsinstrumenten die van invloed zijn op de sectorstructuur te inventariseren en te evalueren op hun effect op de arbeidsproductiviteit, en op basis daarvan keuzes te maken.

⁵² Ministerie van Economische Zaken en Klimaat (2026). [Tweede productiviteitsagenda](#). Kamerbrief Ministerie van Economische Zaken en Klimaat, DGED-AEP/107187537

⁵³ SEO (2025). [Slimme investeringen: Naar een kwantificering van de bbp-effecten van investeringen in onderwijs en onderzoek en ontwikkeling](#); CPB (2026). [Het human capital model van het CPB](#).

⁵⁴ De nationale rekeningen boeken een uitgave bijvoorbeeld op het tijdstip waarop de economische activiteit en de transactie plaats vindt (transactiebasis). De Miljoenennota gaat uit van het moment waarop het geld wordt uitgegeven (kasbasis). Voor cijfers die betrekking hebben op toekomstige jaren gaat de Miljoenennota uit van de gebudgetteerde cijfers, terwijl het CPB een inschatting maakt op basis van economische uitgangspunten. De geraamde overheidsuitgaven van het CPB kunnen mede daardoor afwijken van die uit de Miljoenennota.

De Afdeling adviseert verder om te komen tot een samenhangend productiviteitsbeleid dat aangrijpt op zowel de omvang en samenstelling van productiviteit bevorderende uitgaven, als de sturing op de sectormix, als de bevordering van de bedrijfsdynamiek. Over zowel de vormgeving van dit beleid als de behaalde resultaten dient het kabinet jaarlijks bij de Miljoenennota te rapporteren.⁵⁵

3. Versnel de energietransitie

Een derde beleidsterrein met een wezenlijke intergenerationele dimensie is het veld van klimaat en energie, waar de inspanningen van vandaag overwegend bij een volgende generatie neerslaan. Sinds het klimaatakkoord is de energietransitie de stuwende kracht achter het klimaatbeleid, waarbij het energiebeleid in dienst stond van de klimaatdoelen. Door geopolitieke overwegingen heeft de energieagenda een sterkere urgentie gekregen – onze afhankelijkheid van energie van buiten Europa vormt een direct risico voor de continuïteit van kritieke bedrijfstakken, ook onafhankelijk van de klimaatdoelstellingen.^{56 57}

Energie en klimaat komen samen in de energietransitie, waarvan de uitvoering bepaalt in hoeverre de volgende generatie op koers ligt met de verduurzaming, in hoeverre ons land en Europa voor hun energie nog afhankelijk zijn van niet-bevriende leveranciers, en welk kostenniveau en investeringsopgave daarmee is ontstaan. De urgentie van de energietransitie is daarmee verder toegenomen.

Gezien de opgelopen vertraging in de transitie, de nieuwe geopolitieke realiteit, en de dreigende afwenteling op volgende generaties, moedigt de Afdeling het kabinet aan om vanuit deze toegenomen urgentie te zoeken naar versnelling van wat loopt en te doorbreken wat niet loopt. In dat licht moeten politieke standpunten, procedures, technieken en prioriteiten opnieuw worden gezien, zowel waar het gaat om besparing, als waar het gaat om opwekking en transmissie van energie.

Daarmee vormen de energietransitie enerzijds, en de productiviteitsagenda anderzijds twee kanten van dezelfde medaille; voor productiviteitsgroei is de energietransitie randvoorwaardelijk, en andersom stagneert de energietransitie bij ontoereikende productiviteit.

⁵⁵ [Instellingsbesluit productiviteitsraad](#); Tweede Kamer der Staten-Generaal. (2026). Motie van het lid Aartsen over een rijksbrede verkenning van meer sturing op arbeidsbesparing en arbeidsproductiviteit binnen bestaande regelingen. [Kamerstukken II 2023/24, 29861 nr. 142](#).

⁵⁶ Wennink (2025). [De route naar toekomstige welvaart](#).

⁵⁷ Deze afhankelijkheid strekt zich bovendien uit tot grondstoffen en halffabricaten die noodzakelijk zijn voor de energietransitie zelf, zoals kritieke metalen en mineralen, waarvoor de Europese Unie in grote mate afhankelijk is van een beperkt aantal derde landen, in het bijzonder China.

a. Inhaalslag op klimaat

Nederland heeft zich via de Klimaatwet gebonden aan het doel van klimaatneutraliteit in 2025. Dit doel geeft uitvoering aan het Akkoord van Parijs en de daarop gebaseerde Europese Klimaatwet. Dit vertaalt zich op Europees niveau in de European Green Deal (resultierend in het wetgevingspakket Fit for 55 van 2021) en de Clean Industrial Deal uit 2025. Kern van het EU-beleid vormt het Europese emissiehandelssysteem (EU-ETS) dat voorziet in een dalend emissieplafond, afbouw van gratis emissierechten en een koolstofgrenscorrectie (CBAM) voor een gelijk speelveld met industrieën uit derde landen.^{58 59} Het nationale klimaatbeleid vult deze maatregelen aan met onder meer de op het Klimaatgebaseerde maatwerkafspraken met grote uitstoters.⁶⁰

De Afdeling ziet dat het kabinet met het Klimaat- en Energiefonds, de maatwerkafspraken en het Programma Versnelling Verduurzaming Gebouwde Omgeving aanzienlijke middelen heeft ingezet en dat in enkele domeinen, zoals de mobiliteitssector voortgang wordt geboekt.⁶¹ Met een kans van minder dan vijf procent is het echter heel erg onwaarschijnlijk dat Nederland het klimaatdoel van 55 procent emissiereductie in 2030 haalt.⁶² Ditzelfde geldt voor het merendeel van de sectoren, in het bijzonder de industrie, de landbouw en het landgebruik.

Deze vertraging werkt onherroepelijk door tot in een volgende generatie – die erft niet alleen een land met een achterstand in de transitie, maar daarmee ook een hogere investeringsopgave. De Afdeling is zich hierbij scherp bewust van de omvang van de transitie, zoals die ingrijpt op sectoren, huishoudens en overheden.

De complexiteit is weliswaar groot, maar de urgentie op het terrein van het klimaat is onverminderd groot en de urgentie op energie is recentelijk verder toegenomen. Naast het belang van energietransitie en klimaatmitigatie is de

⁵⁸ PBL/CPB (2026). [Trends voor de toekomst van de industrie; Verordening 2023/956](#) tot instelling van een mechanisme voor koolstofgrenscorrectie.; Onlangs heeft de Europese Commissie onder meer voorgesteld om, onder bepaalde voorwaarden, het aantal beschikbare emissierechten voor bedrijven in de periode tot 2040 minder snel te laten afnemen en ook na 2030 gratis emissierechten beschikbaar te stellen. Europese Commissie (2026). [Proposal for a directive of the European Parliament and of the Council amending Directive 2003/87/EC and Decision \(EU\) 2015/1814 as regards driving competitiveness and cost-effective carbonization.](#); In de Clean Industrial Deal van 26 februari 2025 zijn maatregelen opgenomen voor decarbonisatie van de industrie. Europese Commissie (2025). [Mededeling van de Commissie aan het Europees Parlement, de Raad, het Europees Economisch en Sociaal Comité en het Comité van de Regio's - De Clean Industrial Deal: Een gezamenlijke routekaart voor concurrentievermogen en decarbonisatie](#)

⁵⁹ Voorstel tot wijziging van Richtlijn 2003/87, COM(2026) 616.

⁶⁰ Ministerie van Economische Zaken (2019). [Klimaatakkoord](#).

⁶¹ Advies van de Afdeling advisering van de Raad van State van 9 september 2026 over de Klimaat- en Energienota 2026, (W19.26.00232/IV).

⁶² Planbureau voor de Leefomgeving (2025). Klimaat- en Energieverkenning 2025.

noodzaak van maatregelen op het gebied van klimaatadaptatie pregnant. Ook op de korte termijn.

Dat rechtvaardigt in de ogen van de Afdeling een hernieuwde inzet op klimaat, voortbouwend op de fermheid die ook het Coalitieakkoord uitstraalt. De Afdeling verwijst hier ook naar zijn op Prinsjesdag verschijnende beschouwing over de concept-Klimaat en eveneens Energienota 2026.

b. Meer energie-autonomie

Aan de energiekant van de transitie zijn de kaarten in de afgelopen jaren op een ruwe wijze opnieuw geschud. Door het grotendeels wegvallen van gasimporten uit Rusland en voortgaande vermindering van de eigen gasproductie, is Europa, en zeker Nederland, afhankelijk geworden van niet-Europese exporteurs waarmee bovendien de verhoudingen zijn verstoord. Circa 60% van onze primaire energie wordt geïmporteerd van buiten Europa.

Dat heeft een betekenis die verder gaat dan de soms problematische energierekeningen voor huishoudens. De energietarieven voor bedrijven liggen in Nederland twee- tot viermaal hoger dan in de VS of Azië. Onze (relatief productieve) energie-intensieve bedrijfstakken zijn daarmee niet langer concurrerend. Daarmee dreigen we ook afhankelijk te worden voor kritieke basismaterialen, halffabricaten en energie-intensieve eindproducten. Het kabinet heeft deze samenhang en urgentie onderkend en hiervoor ook middelen gereserveerd, maar een wezenlijke versnelling is hiermee nog geen feit.

Ook hier is de erfenis van deze generatie voor de volgende aan de orde. Vanuit de urgentie van de 'eigen' energie- en industrieagenda is hernieuwde inzet op de energietransitie dan ook cruciaal. Daarmee komen de klimaat- en energieagenda samen in de energietransitie; nieuwe 'eigen' energiebronnen op Nederlandse of Europese bodem zijn automatisch uitstootvrij. Fossiele opties zijn immers uitgeput. Daarmee zijn ook het klimaat- en energiebeleid en de inzet op productiviteitsgroei wederzijds versterkend; de meest kritieke en productieve industrieën kunnen alleen worden behouden als zij onderdeel worden van de transitie.

4. Conclusie

Al met al zou Nederland op ten minste de drie hiervoor besproken terreinen⁶³ zich moeten inzetten om de problemen van vandaag niet door te schuiven naar een volgende generatie. De uitdagingen zijn niet willekeurig gekozen – zij hangen onderling samen. Een beheersbare schuld en een hoge productiviteit stellen Nederland in staat om een (versnelling van de) energietransitie te financieren. Door een geslaagde transitie wordt Nederland minder afhankelijk voor zijn energie, kan het daarmee de kosten beter beheersen en kritieke, productieve bedrijfstakken, ook energie-intensieve, behouden en verduurzamen. Duurzaam productieve bedrijfstakken zijn ook de bron waaruit de welvaart, lonen, koopkracht voor alle Nederlanders én de collectieve voorzieningen kunnen worden bekostigd. Daarmee laten wij volgende generaties een weerbaarder land na met een gezonde, duurzame economie.

⁶³ Schuldbeheersing, productiviteitsgroei en het versnellen van de energietransitie.

D. SEPTEMBERRAPPORTAGE 2026

In de Septemberrapportage beoordeelt de Afdeling of de overheidsfinanciën, zoals gepresenteerd in de Miljoenennota in het lopende jaar ('in year') en in het komende jaar (ex-ante), voldoen aan de Europese en nationale begrotingsregels.

⁶⁴ Dit doet de Afdeling vanuit haar taak als onafhankelijk begrotingstoezichthouder. De Afdeling vervult deze rol samen met het CPB. De begrotingstoetsing baseert zich ook op de laatst beschikbare raming van het CPB (MEV-raming). Daarnaast reflecteert de Afdeling ook op de houdbaarheid van de overheidsfinanciën op de middellange termijn.

1. Europese begrotingstoetsing

1.1 *Relevante context*

De publicaties van de Europese Commissie in het kader van het Europees Semester bevatten de richtsnoeren voor het te voeren begrotingsbeleid voor de Eurozone als geheel en voor de individuele lidstaat, de landspecifieke aanbevelingen en eventuele macro-economische onevenwichtigheden.

Sinds de vorige beoordeling in het kader van het begrotingstoezicht door de Afdeling heeft zich een aantal relevante ontwikkelingen voorgedaan. Het kabinet-Jetten heeft ervoor gekozen om bij aantreden een herzien budgettair-structureel plan in te dienen.⁶⁵ Dit plan is op 14 april 2026 ingediend bij de Raad van de Europese Unie en de Europese Commissie.⁶⁶ Dit plan bestrijkt een periode van vijf jaar (2026 – 2030), met een aanpassingsperiode van vier jaar (2026 – 2029).

Voorafgaand aan de indiening van het herziene plan heeft Nederland technische informatie van de Commissie ontvangen. Deze informatie geeft aan welk niveau van het structureel primair saldo (de overheidsuitgaven geschoond voor rentebetalingen en conjuncturele invloeden) aan het einde van de aanpassingsperiode (2029) noodzakelijk is om het overheidstekort onder de 3% bbp en de overheidsschuld onder de 60% bbp te houden over de middellange termijn.

De Commissie heeft het herziene plan op 3 juni 2026 beoordeeld en concludeert dat het uitgavenpad, uitgaande van de aannames en beleidsvoornemens van het plan, in overeenstemming is met de vereisten van de Europese begrotingsregels:

⁶⁴ Het betreft het begrotingstoezicht, bedoeld in het Verdrag inzake Stabiliteit, Coördinatie en Bestuur (VSCB), in artikel 5 van Verordening (EU) 473/2013 en zoals opgenomen in artikel 2a, eerste lid van de Wet houdbare overheidsfinanciën.

⁶⁵ Gelet op artikel 15, tweede lid, van [Verordening \(EU\) 2024/1263](#) kan een lidstaat bij aantreden van een nieuwe regering een herzien budgettair-structureel plan voor de middellange termijn indienen.

⁶⁶ Ministerie van Financiën (2026). [Budgettair-structureel plan voor de middellange termijn 2026-2030](#).

het feitelijk EMU-saldo zou volgens het plan in het DSA-model van de Europese Commissie oplopen tot -2,4% bbp in 2026 en vervolgens geleidelijk dalen tot -1,2% bbp aan het einde van de aanpassingsperiode in 2029, terwijl de EMU-schuld volgens het plan zou dalen van 46,8% bbp in 2026 naar 45,6% bbp in 2029.⁶⁷ Op grond van deze beoordeling heeft de Commissie de Raad voorgesteld het herziene plan goed te keuren en een nieuw uitgavenpad aan te bevelen dat het oude uitgavenpad vervangt.⁶⁸ De aanbevelingen van de Commissie zijn inmiddels door de Raad overgenomen en vastgesteld.⁶⁹

Dat de Commissie het nieuwe plan als verenigbaar met de Europese begrotingsregels beoordeelt, markeert een omslag ten opzichte van het vorige begrotingsjaar. In de Raadsconclusies over het eerste Nederlandse plan was immers vastgesteld dat dit niet voldeed aan de vereisten van de Europese begrotingsregels; de Afdeling is in haar begrotingsrapportages tot eenzelfde oordeel gekomen.

Wat betreft de procedure bij macro-economische onevenwichtigheden (MEOP) heeft de Commissie in het voorjaar 2025 voor Nederland geconcludeerd dat er sprake bleef van onevenwichtigheden, samenhangend met hoge private schulden, de woningmarkt en het overschot op de lopende rekening. Naar aanleiding van een uitgevoerd diepteonderzoek concludeert de Commissie nu dat deze kwetsbaarheden weliswaar nog aanwezig zijn, maar de afgelopen periode zijn afgenomen. Op basis hiervan heeft de Commissie in juni 2026 geconcludeerd dat Nederland niet langer onevenwichtigheden ondervindt.

De Commissie motiveert dit als volgt: “het overschot op de lopende rekening is enigszins gedaald — deels structureel, gelet op de rol van Nederland als Europese handelshub met veel gevestigde multinationals — en de daling weerspiegelt vanuit spaar-investeringsperspectief dat de binnenlandse vraag de belangrijkste aanjager van de recente bbp-groei is geweest; het overschot wordt dit en volgend jaar niet verder verwacht toe te nemen. De huizenprijzen blijven zichtbaar stijgen bij een beperkt woningaanbod, en de private schuldquote van huishoudens is in 2025 opnieuw gedaald, zij het langzamer dan voorheen omdat de lagere rente tot meer lenen heeft geleid; risico's die samenhangen met de hoge huishoudschuld worden deels gemitigeerd door de in Nederland gebruikelijke rentevaste hypotheek.”⁷⁰ De Commissie wijst er op dat verdere opvoering van het woningaanbod en aanpak van de fiscale bevoordeling van schuldgefinancierde woningaankoop, alsmede bevordering van binnenlandse investeringen, gewenst blijven.

⁶⁷ Europese Commissie (2026). [Aanbeveling voor een aanbeveling van de Raad tot goedkeuring van het nationaal budgettaire-structureel plan voor de middellange termijn van Nederland](#).

⁶⁸ Ministerie van Financiën (2024). [Budgettaire-structureel plan voor de middellange termijn](#).

⁶⁹ Raad van de Europese Unie (2026). Aanbeveling van de Raad tot vaststellen van het nationaal budgettaire-structureel plan voor de middellange termijn. ECOFIN 874.

⁷⁰ Europese Commissie (2026). [Landenrapport Nederland 2026](#).

De landspecifieke aanbevelingen voor Nederland voor de periode 2026 – 2027 hebben betrekking op vijf thema's: het begrotingsbeleid, de benutting van EU-instrumenten, innovatie en toegang tot financiering, energie, klimaat en stikstof en de arbeidsmarkt en vaardigheden.⁷¹ In de cyclus van het Europees Semester dient te worden gerapporteerd over de voortgang van de uitvoering van hervormingen en investeringen die de landspecifieke aanbevelingen adresseren, in de jaarlijkse voortgangsrapportage (Annual Progress Report).⁷² De Afdeling zal bij haar advies over die rapportage verdiepend nagaan op welke wijze het kabinet opvolging heeft gegeven aan de landspecifieke aanbevelingen, dan wel toelichting geeft waarom niet.

Tot slot is de context van de nationale ontsnappingsclausule voor defensie-uitgaven relevant. Deze clausule biedt tot 2028 beperkte en tijdelijke flexibiliteit van maximaal 1,5% bbp ten opzichte van een referentiejaar.⁷³ Inmiddels hebben zeventien lidstaten deze clausule geactiveerd.⁷⁴ Nederland heeft, evenals vorig jaar, geen verzoek tot activering ingediend. Nieuw is dat de Commissie, met het oog op de gevolgen van het conflict in het Midden-Oosten voor de Europese energiezekerheid, lidstaten de mogelijkheid biedt de reikwijdte van de bestaande ontsnappingsclausule te verbreden naar maatregelen die de afhankelijkheid van fossiele brandstoffen verminderen, binnen het bestaande maximum van 1,5% bbp en met een specifiek deelplafond van 0,3% bbp per jaar (0,6% bbp cumulatief) voor de periode 2026-2028.⁷⁵

1.2 *Toetsing aan de Europese begrotingsregels*

Toetsing aan de normen uit de preventieve arm

Het herziene Europese begrotingsraamwerk kent één operationele sturingsvariabele voor de preventieve arm: het landspecifieke netto primaire gefinancierde uitgavenpad (hierna ook: het uitgavenpad). Dit uitgavenpad is vastgelegd in het budgettair-structureel plan voor de middellange termijn en

⁷¹ Europese Commissie (2026). Aanbeveling van de Europese Commissie voor een aanbeveling aan de Raad over het economisch, sociaal, werkgelegenheids-, structureel en begrotingsbeleid van Nederland voor 2026, COM(2026) 219 final.

⁷² Verordening (EU) 2024/1263, artikel 21.

⁷³ Europese Commissie (2025). [Communication from the Commission – Accommodating increased defence expenditure within de Stability and Growth Pact.](#)

⁷⁴ "Op 8 juli 2025 activeerde de Raad de nationale ontsnappingsclausule voor 15 lidstaten: België, Bulgarije, Denemarken, Estland, Finland, Griekenland, Hongarije, Kroatië, Letland, Litouwen, Polen, Portugal, Slovenië, Slowakije en Tsjechië. Op 10 oktober 2025 activeerde de Raad de nationale ontsnappingsclausule voor Duitsland; op 17 februari 2026 voor Oostenrijk; op 12 juni voor Spanje." Bron: [Nationale ontsnappingsclausule voor defensie-uitgaven - Consilium](#)

⁷⁵ Europese Commissie (2026). Mededeling van de Commissie aan het Europees Parlement, de Raad, de Europese Centrale Bank, het Europees Economisch en Sociaal Comité, het Comité van de Regio's en de Europese Investeringsbank – [Europees Semester 2026 – Voorjaarspakket.](#)

bekrachtigd via een aanbeveling van de Raad van de Europese Unie. Het uitgavenpad schrijft voor met welke maximale groei de netto primaire uitgaven jaarlijks mogen stijgen om de overheidsfinanciën op middellange termijn houdbaar te houden.

De preventieve arm beoogt te bevorderen dat lidstaten sturen op het uitgavenpad zolang het tekort en de schuld binnen de referentiewaarden zijn. Sturing op het uitgavenpad moet ervoor zorgen dat de geraamde schuld en het tekort op de middellange termijn bij verschillende scenario's onder de referentiewaarden voor het maximale overheidstekort (3% bbp) en de maximale overheidsschuld (60% bbp) blijven. Zo worden houdbare overheidsfinanciën, niet alleen op de korte, maar ook op de middellange termijn geborgd. Op deze wijze voorkomt de preventieve arm zo veel mogelijk dat in een later stadium de correctieve arm moet worden ingezet.

Zoals in paragraaf 1.1 uiteengezet, heeft de Raad in 2026 een nieuw uitgavenpad vastgesteld voor het door het kabinet Jetten ingediende, herziene budgettaire-structureel plan; dit pad vervangt de aanbeveling van 21 januari 2025 en geldt voorts als de relevante norm voor de begrotingstoetsing.

Het netto-uitgavenpad is gecorrigeerd voor rente-uitgaven, conjuncturele werkloosheidsuitgaven, uitgaven bekostigd uit EU-fondsen en cofinanciering, tijdelijke en eenmalige maatregelen en eventuele discretionaire inkomstenmaatregelen. In totaal gaat het dan om de jaarlijkse en cumulatieve groei van netto primair gefinancierde uitgaven. Over- en onderschrijdingen van het uitgavenpad worden bijgehouden in de zogenoemde controlerekening.⁷⁶

Het uitgavenpad uit het nieuwe budgettaire-structureel plan schrijft voor dat de uitgaven jaarlijks gemiddeld 3,7% mogen groeien tussen 2026 – 2030.⁷⁷ Cumulatief mogen deze tot en met 2030 toenemen met 19,9%.⁷⁸

Het doel van de toetsing aan de preventieve arm door de Afdeling is om vast te stellen of het gerealiseerde en geraamde niveau van de netto-uitgaven in overeenstemming is met het aanbevolen uitgavenpad.

⁷⁶ Lidstaten met een schuld boven de 60% bbp mogen jaarlijks tot 0,3% bbp afwijken van hun uitgavenpad en opgeteld over meer jaren tot 0,6% bbp.

⁷⁷ Er is een groeicijfer per jaar aanbevolen. Deze jaarlijkse aanbevolen groeicijfers voor de netto primaire uitgaven zijn: 4,7% in 2026, 3,5% in 2027, 3,1% in 2028, 3,5% in 2029 en 3,7% in 2030.

⁷⁸ De cumulatieve groei wordt berekend op basis van referentiejaar 2025. De cumulatieve groei wordt gebruikt in de jaarlijkse monitoring van de ex-post naleving van de begrotingsregels in de controlerekening. De cumulatieve groeicijfers zijn ook per jaar aangegeven: 4,7% in 2026, 8,4% in 2027, 11,7% in 2028, 15,6% in 2029 en 19,9% in 2030.

Tabel D.1. Gegevens preventieve arm 2026-2027

	2026	2027
Uitgavenpad		
<i>Jaarlijkse norm netto primaire gefinancierde uitgavengroei (in%)*</i>	4,7	3,5
Groei van netto primare gefinancierde uitgaven (in %)**	4,9	4,7
Cumulatief		
<i>Norm netto primaire gefinancierde uitgavengroei (in%)*</i>	4,7	8,4
Groei van netto primair gefinancierde uitgaven (in %)**	4,9	9,8

**Op basis van de aanbeveling en de berekening van de Europese Commissie. Deze berekeningen gaan uit van de veronderstelling van ongewijzigd beleid. Uitgavenpad is vastgesteld door de Raad.*

***Dit zijn de nationale overheidsuitgaven gecorrigeerd voor rente-uitgaven, tijdelijke en eenmalige uitgaven, eventuele discretionaire inkomstenmaatregelen, uitgaven die worden bekostigd met inkomsten uit EU-fondsen en nationale cofinanciering voor EU-programma's, conjuncturele werkloosheidsuitgaven en eventuele maatregelen die zorgen voor hogere inkomsten.*

Bron: Europese Commissie en CPB (Macro Economische Verkenning 2027)

Op basis van de MEV-raming van het CPB is in 2026 de geraamde uitgavengroei van 4,9% hoger dan de norm van 4,7%. Deels komt deze hogere uitgavengroei door nominale effecten: de norm bij de netto uitgavenregel wordt niet aangepast voor de sterkere prijsontwikkeling, terwijl dit wel een opwaarts effect heeft op de overheidsbestedingen. Ook de augustusbesluitvorming leidt per saldo tot een hogere uitgavengroei in 2027, vooral vanwege het uitstel van de verhoging van het eigen risico en het feit dat bepaalde dekkingsmaatregelen, vooral de aanvullende onderuitputting, en kasschuiven niet worden overgenomen door het CPB, omdat het CPB in zijn raming al onderuitputting veronderstelt.

Tegenover de extra uitgaven staan wel beleidsmatige inkomsten, maar dit effect wordt per saldo tenietgedaan door een technische correctie voor een nieuwe EU-financieringsreeks. De augustusbesluitvorming leidt ertoe dat de uitgaven in 2026 iets lager uitvallen; als gevolg hiervan springt de uitgavengroei in 2027 juist hoger uit vanwege het lagere uitgangsniveau in 2026.⁷⁹

Hierdoor komt de geraamde ontwikkeling van de uitgaven 0,2% hoger uit dan genormeerd. Deze overschrijding blijft binnen de drempelwaarde van toegestane overschrijding van 0,3% per jaar. In 2027 komt de geraamde uitgavengroei van 4,7% ruim boven de norm van 3,5% uit. De geraamde uitgavengroei ligt 1,2% hoger dan genormeerd.

⁷⁹ In de cMEV werden de Zvw-premies op een andere wijze toegerekend aan de beleidsmatige lastenontwikkeling. Dit werkte door in de netto gecorrigeerde nominale uitgavengroei. In de MEV is dit teruggedraaid en zijn de Zvw-premies op de oude wijze toegerekend aan de beleidsmatige lastenontwikkeling voor de uitgavengroei. Het gebruik van de oude berekeningswijze verhoogt de cumulatieve uitgavengroei licht.

Ook laat de MEV-raming zien dat Nederland cumulatief het uitgavenpad overschrijdt: in 2026 komt de cumulatieve groei van de netto primaire gefinancierde uitgaven 0,2% hoger uit dan genormeerd en in 2027 komt de groei 1,4% hoger uit dan genormeerd.

De Afdeling stelt vast dat Nederland het uitgavenpad naar verwachting in 2026 en 2027 overschrijdt. Ook cumulatief liggen de netto-uitgaven hoger dan genormeerd en komt in 2026 en 2027 boven de genormeerde uitgavengroei uit. De cijfers laten zien dat het naar verwachting niet lukt om op de middellange termijn binnen de referentiewaarden voor het begrotingstekort en overheidsschuld te blijven. De Afdeling concludeert daarmee dat het kabinet niet voldoet aan de vereisten van de preventieve arm van het Stabiliteit- en Groeipact.

Op basis van de begrotingsrealisaties (voorjaar 2027) kan definitief worden vastgesteld of het uitgavenpad is overschreden. Ook als deze overschrijding niet zou leiden tot directe formele gevolgen, neemt dat niet weg dat het overschrijden van het uitgavenpad aanleiding geeft tot zorg (zie conclusie).

Toetsing aan de normen uit de correctieve arm

De normen uit de correctieve arm stellen eisen aan de (jaarlijkse) referentiewaarden voor het begrotingstekort (EMU-saldo van maximaal -3% bbp) en de overheidsschuld (EMU-saldo van maximaal 60% bbp). Onder het nieuwe Europese begrotingsraamwerk geldt het uitgavenpad weliswaar als centrale sturingsvariabele voor de naleving van de Europese begrotingsregels, maar blijft de toetsing aan de referentiewaarden van de correctieve arm relevant, omdat overschrijding daarvan de grondslag vormt voor het eventueel openen van een buitensporigtekortprocedure.

De correctieve arm is daarmee het sluitstuk van het Europese begrotingsraamwerk: waar de preventieve arm beoogt te voorkomen dat lidstaten in budgettaire problemen raken, treedt de correctieve arm in werking wanneer die situatie zich desondanks voordoet.

Op basis van de MEV-raming van het CPB blijkt dat het EMU-saldo in 2026 naar verwachting uitkomt op -2,7% bbp en in 2027 verbetert naar -2,2% bbp. De verslechtering in 2026 hangt voor 0,7%-punt samen met de eenmalige affinanciering van de militaire pensioenen bij het ABP; deze post vervalt vanaf 2027 weer uit de begroting.⁸⁰ Nederland blijft naar verwachting in 2026 en 2027 onder de referentiewaarde van -3% bbp, al zij het dat het EMU-saldo in 2026 daar dicht tegenaan ligt. Ook de EMU-schuld blijft in de gehele ramingsperiode onder de referentiewaarde van 60%: 46,1% bbp in 2026 en 46,7% bbp in 2027. Op basis van de MEV-raming van het CPB blijkt dat Nederland zowel in 2026 als in 2027 naar verwachting voldoet aan de vereisten van de correctieve arm en het EMU-saldo onder de referentiewaarden van maximaal -3% bbp blijft (zie tabel D.2.).

⁸⁰ Centraal Planbureau (2026). [Concept-Macro Economische Verkenning 2027](#).

Tabel D.2. Gegevens voor de correctieve arm 2026-2027

	2026	2027
	in year	ex ante
Tekortcriterium (% bbp)		
<i>Maximaal feitelijk EMU-saldo</i>	-3,0	-3,0
EMU-saldo feitelijk	-2,7	-2,2
w.v. EMU-saldo medeoverheden	-0,4	-0,2
EMU-saldo structureel	-1,6	-1,8
Schuld criterium (% bbp)		
<i>Maximale EMU-schuld</i>	60,0	60,0
EMU-schuld	46,1	46,7

Bron: CPB (Macro Economische Verkenning 2027)

Het EMU-saldo komt naar verwachting in 2026 met -2,7% bbp aanzienlijk dichterbij de referentiewaarde van -3% bbp dan in de voorgaande jaren. Dit is mede het gevolg van de incidentele uitgaven voor de militaire pensioenen. Voor het overige is deze verslechtering toe te schrijven aan hogere uitgaven aan defensie, sociale zekerheid en zorg, oplopende rentelasten en een hogere Nederlandse bni-afdracht aan de Europese Unie,⁸¹ die niet volledig worden gecompenseerd door hogere overheidsinkomsten.⁸²

In het voorjaar van 2027 onderzoekt de Commissie of er in het voorgaande jaar (ex-post, in 2026) op basis van de begrotingsrealisaties is voldaan aan de referentiewaarden, of dat er in dat jaar (in-year) sprake is van een geplande overschrijding van de referentiewaarden. Op basis van dat onderzoek zal de Commissie eventueel een aanbeveling aan de Raad doen over het openen van een buitensporig tekort, of het opleggen van een corrigerend uitgavenpad.

Conclusie

De bevindingen brengen de Afdeling tot de volgende beoordeling:

1. Op basis van de raming van het CPB concludeert de Afdeling dat Nederland naar verwachting een hogere uitgavengroei laat zien dan genormeerd. Dit leidt er naar verwachting toe dat de overheidsfinanciën op de middellange termijn de referentiewaarden voor het maximale begrotingstekort (3% bbp) en maximale overheidsschuld (60% bbp) zullen overschrijden.
2. De augustusbesluitvorming draagt, ook na technisch-methodologische correcties, bij aan een overschrijding van het door de Raad van de Europese Unie aanbevolen uitgavenpad. Dit betekent dat de overschrijding niet uitsluitend een boekhoudkundig karakter heeft, maar mede het gevolg is van bewuste beleidskeuzes van het kabinet.

⁸¹ bni staat voor bruto nationaal inkomen en is bepalend voor de afdracht dat lidstaten betalen aan de EU voor diens eigen middelen. De bni-afdracht fungeert daarmee als sluitpost voor de financiering van de EU-begroting.

⁸² Centraal Planbureau (2026). [Concept-Macro Economische Verkenning 2027](#).

3. Op basis van de geraamde EMU-schuld en het EMU-saldo concludeert de Afdeling dat de overheidsfinanciën in 2026 en 2027 naar verwachting voldoen aan de Europese vereisten voor het maximale overheidstekort (maximaal 3% bbp) en voor de maximale overheidsschuld (maximaal 60% bbp).

De door de Raad van de Europese Unie aanbevolen uitgavenregel is in het nationale recht verankerd. De Wet Hof bepaalt dat het voeren van trendmatig begrotingsbeleid geschiedt met inachtneming van het door de Raad van de Europese Unie voor Nederland aanbevolen netto-uitgavenpad.

Naleving van de preventieve arm is van belang omdat structurele overschrijdingen van het uitgavenpad leiden tot een verdere verslechtering van de overheidsfinanciën op de middellange termijn. Het zijn die situaties die ertoe kunnen leiden dat de correctieve arm van het SGP – en daarmee de buitensporigtekortprocedure – in de toekomst aan de orde kunnen komen.

2. Nationale begrotingstoetsing

2.1 Toetsing aan de nationale begrotingsregels

De Nationale begrotingsregels vormen het toetsingskader waarop de Afdeling als onafhankelijke begrotingstoezichthouder de nationale begrotingstoetsing baseert. In de Voorjaarsnota 2026 heeft het kabinet de begrotingsregels vastgelegd en aangegeven een trendmatig begrotingsbeleid te voeren.⁸³

Dit betekent dat voor de uitgavenkant voor de kabinetsperiode een kader vastgesteld is met een jaarlijks uitgavenplafond dat niet overschreden mag worden. Ministers moeten tegenvallers in principe opvangen binnen hun eigen begroting. Tegenvallers van zogeheten generale dossiers worden verdeeld over de gehele begroting.⁸⁴ Voor zorguitgaven die binnen de zorgverzekeringswet vallen geldt een uitzondering: deze worden automatisch omgezet in een lastenverlichting via een verlaging van de premies. Het uitgavenkader wordt geïndexeerd met de loon- en prijsontwikkeling en aangepast voor de werkloosheids- en bijstandsuitgaven die niet het gevolg zijn van beleidsmatige keuzes.

Aan de inkomstenkant komen mee- of tegenvallers van de inkomsten die het gevolg zijn van economische schommelingen ten goede (of ten laste) van het EMU-saldo. Alleen de beleidsmatige component van de lasten wordt vastgelegd bij het begin van de kabinetsperiode. Daarna moeten beleidsveranderingen aan de inkomstenkant in principe gedekt worden met lastenverzwaringen.

De inkomsten- en uitgavenkant zijn in de nationale begrotingsregels gescheiden. Dit betekent dat meevallers aan de inkomstenkant niet gebruikt mogen worden voor extra uitgaven, maar ook dat inkomstentegenvallers niet gecompenseerd hoeven te worden door bezuinigingen aan de uitgavenkant. Bovendien dienen tegenvallers aan de uitgavenkant te worden gecompenseerd binnen het uitgavenkader en mogen deze niet leiden tot nieuwe maatregelen aan de inkomstenkant.

Bij de toetsing van de begrotingsregels heeft de Afdeling zowel de relevante tabellen uit de Miljoenennota 2027 als de analyses van het Centraal Planbureau meegenomen.⁸⁵ Het vaststellen van de kaders is uiteindelijk een politiek besluit, maar het CPB maakt onafhankelijke inschattingen voor de inkomsten en uitgaven. Daarom zijn de tabellen van het CPB leidend bij de toetsing, maar deze zijn alleen

⁸³ Ministerie van Financiën (2026). [Voorjaarsnota 2026](#).

⁸⁴ Voorbeelden van generale dossiers zijn hogere uitgaven aan Justitie en Veiligheid door hogere asielinstroom en veranderingen in de EU-afdrachten.

⁸⁵ Voor de toetsing aan de nationale begrotingsregels is gebruik gemaakt van de versie van de Miljoenennota 2027 die op 1 september door de Raad van State is ontvangen. Hierin was de informatie van de raming van de MEV 2027 nog niet verwerkt. Hierdoor kunnen de cijfers in Tabel D.3 en Tabel D.4. licht afwijken van de gepresenteerde cijfers in de Miljoenennota 2027.

voor 2026 en 2027 beschikbaar. De beschouwingen over een wat langere termijn zijn daarom vooral gebaseerd op de tabellen uit de Miljoenennota.

Uitkomsten Miljoenennota 2027

Het kabinet hanteert met het voorgenomen maatregelenpakket in de Miljoenennota 2027 grotendeels een trendmatig begrotingsbeleid. Wel gaat een cumulatieve verlaging van de overheidsuitgaven over de kabinetsperiode samen met een lastenverlaging van ongeveer dezelfde omvang in deze periode. Bij een trendmatig begrotingsbeleid liggen zowel de uitgavenkaders als de inkomstenkaders vast en worden afwijkingen bij het inkomstenkader niet gecompenseerd door afwijkingen bij het uitgavenkader.

Tabel D.3. Uitgavenkader Miljoenennota 2027

(in miljarden euros)	2026	2027	2028	2029	2030
Uitgavenkader Voorjaarsnota 2026	453,3	488,3	510,3	528,6	545,6
Aanpassingen uitgavenkader	-2,2	0,7	2,2	3,3	2,4
w.v. WW en bijstand	-0,2	-0,6	-0,4	-0,1	0,0
w.v. Nominale ontwikkelingen*	0,0	2,3	2,0	2,2	2,3
w.v. Kasschuiven	-2,0	-1,0	0,6	1,2	0,1
Uitgavenkader Miljoenennota 2027	451,1	489,1	512,6	531,9	547,9
Kaderrelevante uitgaven Miljoenennota 2027	450,7	488,3	510,2	532,5	548,5
Over/onderschrijding Miljoenennota 2027	-0,4	-0,7	-2,3	0,5	0,6
Over/onderschrijding raming MEV 2027	0,5	-7,2			

** Deze post bestaat uit de bijstelling van het kader op grond van de relevante loon- en prijsontwikkelingen en de bijstelling van het gemeente- en provinciefonds (regel 4 en regel 5 uit de Tabel Kadertoets uitgaven in de Miljoenennota 2027).*

Bron: Ministerie van Financiën, Miljoenennota 2027 en CPB, MEV 2027. Een - bij de regel over/onderschrijding houdt in dat de geraamde overheidsuitgaven naar verwachting lager uitkomen dan het uitgavenkader.

Tabel D.4. Inkomstenkader Miljoenennota 2027

(in miljarden euros)	2026	2027	2028	2029	2030
(- = saldooverslechtering)					
Miljoenennota 2027	-0,364	0,291	-1,467	-0,77	-0,32
MEV 2027	-0,4	0,3			

Bron: Ministerie van Financiën, Miljoenennota 2027 en CPB, Macro Economische Verkenning 2027

De Afdeling kan zich vinden in de manier waarop de uitgavenkaders zijn aangepast. De uitgavenkaders zijn aangepast vanwege kasschuiven bij de overheidsuitgaven. In de begrotingsregels staat niet dat kasschuiven een reden

zijn om de uitgavenkaders bij te stellen. De Afdeling begrijpt echter dat inschattingen van de uitgaven soms moeten worden bijgesteld; dat heeft consequenties voor de kaders. De wijziging van de kaders vanwege de ontwikkelingen van de lonen en de prijzen is conform de begrotingsregels. Verder is het uitgavenkader volgens de begrotingsregels aangepast voor niet-beleidsmatige ontwikkeling in de WW en bijstand.

Toetsing 2026 en 2027

In de CPB-raming liggen in 2026 de geraamde kaderrelevante overheidsuitgaven met € 0,5 mld. boven het uitgavenkader, terwijl in 2027 sprake is van een onderschrijding (uitgaven lager dan het kader) van € 7,2 mld. In de Miljoenennota 2027 is de onderschrijding in 2026 en 2027 respectievelijk € 0,4 mld. en € 0,7 mld. Het verschil tussen de uitkomsten van het ministerie van Financiën en het CPB is vooral toe te schrijven aan een andere inschatting van de onderuitputting. Het CPB verwacht niet dat de onderuitputting voor 2026 die door het Ministerie van Financiën in de begroting is opgenomen zich volledig zal voordoen.⁸⁶

Extra overheidsuitgaven worden in 2027 meer dan gecompenseerd door meevallers en bezuinigingen. Onder andere het uitstel van de verhoging van het eigen risico, het afschaffen van de compensatieregeling voor de transitievergoeding en extra uitgaven voor niet-militaire hulp aan Oekraïne leiden tot hogere overheidsuitgaven. Dit wordt vooral gedekt door meevallers bij de EU-afdrachten, aanvullende onderuitputting (in 2027) en verschuiving van overheidsuitgaven naar latere jaren (de kasschuiven in zowel 2026 als 2027)

Een aanvullende onderuitputting houdt in dat het kabinet op voorhand de besteding van gebudgetteerde middelen beperkt. Als deze onderuitputting niet wordt gerealiseerd, wordt de bezuiniging ingevuld door het niet toepassen van de loon- en prijsbijstelling. De Afdeling merkt op dat door deze wijze van dekking niet duidelijk is welke overheidsuitgaven worden verminderd (zie aandachtspunten).

Het inkomstenkader sluit gemiddeld over de jaren 2026 en 2027. Voor de individuele jaren 2026 en 2027 is sprake van een (kleine) afwijking. In 2026 is sprake van een beleidsmatige lastenverlichting van € 0,4 mld. Dat komt vooral door noodmaatregelen om huishoudens en bedrijven te compenseren voor de sterk gestegen energiekosten. In 2027 heeft het koopkrachtpakket weliswaar een drukkend effect op de lasten, maar leidt het uitstel van het verhogen van het

⁸⁶ De uitkomsten van de toetsen van de uitgavenkaders worden verder beïnvloed door verschillen tussen boekingen op transactiebasis (boeking wanneer de economische transactie plaats vindt) en kasbasis (boeking wanneer er wordt betaald). De rijksbegroting en de uitgavenkaders worden opgesteld op kasbasis, terwijl het EMU-saldo wordt berekend op transactiebasis. Dit boekhoudkundig aspect komt tot uiting in de verschillen tussen de raming van de onderuitputting van het CPB en het Ministerie van Financiën. Het CPB heeft voor de kadertoetsing namelijk aangenomen dat de onderuitputting op transactiebasis gelijk is aan de onderuitputting op kasbasis, terwijl de onderuitputting op transactiebasis ook in kasschuiven of kastransverschillen kan zitten.

eigen risico tot hogere nominale zorgpremies, wat doorwerkt in het inkomstenkader. Tegenover deze hogere premies staan hogere zorguitgaven door de overheid.

Ontwikkelingen na 2027

Aan de uitgavenkant valt op dat maatregelen in de zorg en de sociale zekerheid zijn aangepast, wat leidt tot hogere uitgaven aan zorg en sociale zekerheid. Dit is financieel vooral gedekt door meevallers bij de EU-afrachten, inzet van aanvullende onderuitputting, verschuiving van overheidsuitgaven naar latere jaren (kasschuiven) en generieke taakstellingen bij het ambtenarenapparaat (inhouden loon en prijsbijstelling en versnellen slagvaardig overheid).

Per saldo leiden de maatregelen aan de uitgavenkant tot een onderschrijding voor de jaren 2026-2030 van € 2,3 mld. Daar staat een ongeveer even grote beleidsmatige lastenverlichting tegenover. Het inkomstenkader sluit in de jaren 2026-2030 cumulatief niet. De beleidsmatige lasten worden verlaagd, vooral door de koopkrachtmaatregelen en in 2028 ook voor een groot deel door het langzamer afbouwen van de accijnskortingen op diesel en benzine.

Volgens de Nationale begrotingsregels liggen de inkomsten- en uitgavenkaders vast en worden afwijkingen bij de inkomstenkaders niet gecompenseerd door afwijkingen bij de uitgavenkaders. De Afdeling heeft niet waargenomen dat maatregelen aan de inkomstenkant direct zijn gerelateerd aan maatregelen aan de uitgavenkant.

Conclusie

Met de Miljoenennota 2027 voert het kabinet een trendmatig begrotingsbeleid. In 2026 liggen de kaderrelevante overheidsuitgaven volgens de CPB-cijfers weliswaar iets hoger dan de uitgavenkaders, maar daar staat tegenover dat deze uitgaven in 2027 ruim onder de gestelde kaders blijven. Alhoewel er in individuele jaren wordt afgeweken sluit gemiddeld genomen ook het inkomstenkader in 2026 en 2027.

Voor de jaren na 2027 sluit het inkomstenkader op basis van de cijfers uit de Miljoenennota 2027 niet. Ten slotte valt op dat extra uitgaven worden gedekt door kasschuiven en aanvullende onderuitputting die niet worden gespecificeerd. Dit maakt het lastig vast te stellen welke afwegingen uiteindelijk worden gemaakt bij de aanpassing van de overheidsuitgaven.

2.2 Begrotingsproces

De Afdeling onderkent dat de begroting en fiscale wetgeving niet alleen overeenstemming binnen de regering en de coalitie vergen, maar uiteraard ook instemming van het parlement. Het behoeft geen betoog dat een kabinet dat niet op voorhand wordt gesteund door een meerderheid in het parlement meer dan anders rekening moet houden met aanpassingen na indiening van de wetsvoorstellen bij de Tweede Kamer, door amendering en nota's van wijziging, en dat daardoor het wetgevingsproces complexer wordt.

Gegeven de geschetste mogelijkheid van meer dan gebruikelijke aanpassingen (bijvoorbeeld door nota's van wijzigingen en amendementen van begrotingen en belastingplan) gedurende de parlementaire behandeling, geeft de Afdeling in overweging om een aanvullend advies over het aangepaste geheel te vragen. Ten behoeve van de integrale afweging kunnen de Tweede en/of de Eerste Kamer dit vervolgens bij hun uiteindelijke beraadslagingen en besluitvorming betrekken.⁸⁷

2.3 Aandachtspunten bij uitgavenkaders

Verduidelijk de consequenties van inhouden prijsbijstelling

Een hoge kwaliteit van de overheidsfinanciën draagt bij aan de effectieve en doelmatige inzet van publieke middelen. Artikel 3.1 van de Comptabiliteitswet (CW) vereist dat voorstellen, voornemens en toezeggingen een toelichting bevatten die ingaat op de beleidsdoelstellingen, doeltreffendheid en doelmatigheid van de beleidsinstrumenten die worden ingezet, en de financiële gevolgen voor het Rijk en, waar mogelijk, voor maatschappelijke sectoren. Doorgaans reflecteert de Afdeling ter ondersteuning van het budgetrecht van de kamers daarom op een motivering van de keuzes en de transparantie van de begrotingsinformatie.

In de Miljoenennota 2027 kiest het kabinet voor het inhouden van de tranche 2027 en 2028 van de loon- en prijsbijstellingen over de intensiveringen van het coalitieakkoord. Dit komt boven op het inhouden van de prijsbijstelling voor het jaar 2028 die in de Miljoenennota 2026 was afgesproken. Het is de vierde keer dat in korte tijd wordt gekozen voor het inhouden van de prijsbijstelling.⁸⁸ De Miljoenennota maakt niet duidelijk wat de consequenties zijn van deze bezuiniging.

Het inhouden van de loon- en prijsbijstelling is niet zonder gevolgen. De loon- en prijsbijstelling is een indexering die nodig is voor het continueren van de beleidsprocessen. Het inhouden van deze indexatie heeft gevolgen voor deze processen en heeft daarmee indirect gevolgen voor maatschappelijke doelen. Daarnaast is het inhouden van de prijsbijstellingen een ongerichte bezuiniging ("kaasschaaf") en motiveert het kabinet de keuze voor deze bezuiniging niet.

Bovendien heeft de prijsbijstelling alleen betrekking op begrotingsgefinancierde uitgaven aan goederen en diensten. Deze post is niet voor alle begrotingen even groot. Dit betekent dat deze generieke systematiek ongelijksoortig kan uitpakken voor verschillende departementen. Sommige uitgaven zoals defensie kennen hun eigen indexatie-systematiek en worden niet geraakt door het inhouden van de prijsbijstelling, terwijl bijvoorbeeld onderwijsuitgaven hierdoor wel zwaar geraakt

⁸⁷ Zie het advies van de Raad van State van 23 oktober 2013 over de tweede nota van wijziging (Herfstakkoord 2013) bij het Belastingplan 2014, Kamerstukken II 2013/14, 33752, nr. 14.

⁸⁸ Advies van de Afdeling advisering van de Raad van State (september 2025) over de Miljoenennota 2026 en septemberrapportage begrotingstoezicht 2025, ([W06.25.00214/III.](#))

kunnen worden. Het kabinet gaat in de Miljoenennota niet in op deze gevolgen van het inhouden van de prijsbijstellingen. Deze gevolgen zouden in het kader van de transparantie moeten worden benoemd.

Geef nadere toelichting op de aanvullende onderuitputting

In de Miljoenennota is een aanvullende onderuitputting opgenomen die resulteert in een saldoverbetering van ruim € 1,4 mld. voor 2027 en € 1,8 mld. voor 2028.⁸⁹ Ook in de vorige Miljoenennota was aanvullende onderuitputting ingeboekt. De afgelopen jaren is onderuitputting toegenomen en is er hier ook veel aandacht voor geweest.

Onderuitputting houdt in dat middelen die worden toebedeeld aan een begrotingspost niet allemaal kunnen worden uitgegeven worden, bijvoorbeeld door uitvoeringsproblemen en arbeidsmarktkrapte. Idealiter worden deze belemmeringen meegenomen door begrotingsposten realistisch te ramen.⁹⁰ In zijn advies over de Voorjaarsnota 2026 heeft de Afdeling geadviseerd onderuitputting niet in te zetten voor andere beleidsdoelen.⁹¹

In de Miljoenennota 2027 wordt niet uitgelegd hoe de bedragen voor aanvullende onderuitputting zijn bepaald. Op zich kan onderuitputting op basis van bijvoorbeeld realisaties uit het verleden worden ingeschat. Onderuitputting kan echter door meerdere redenen ontstaan, bijvoorbeeld doordat investeringen of andere overheidsplannen meer tijd kosten om te implementeren, plannen door krapte op de arbeidsmarkt niet kunnen worden uitgevoerd of doordat een maatregel minder geld kost dan geraamd. Alleen in het laatste geval kan onderuitputting worden ingeboekt zonder dat dit óf impliciet een aanpassing van de beleidsdoelen is óf leidt tot extra uitgaven later.

Het inboeken van onderuitputting is gunstig voor het saldo op de korte termijn, maar het vooruitschuiven van deze uitgaven betekent dat er later des te scherpere keuzes moeten worden gemaakt over de vraag aan welke doelen minder kan worden besteed als de onderuitputting is veroorzaakt door uitgestelde plannen van de overheid.

Daarnaast blijft het bij de ingeboekte generieke aanvullende onderuitputting onduidelijk op welke begrotingsposten de onderuitputting precies wordt verwacht. Van de bedragen die nu staan ingeboekt op iedere individuele post, kan het zijn dat een deel van deze uitgaven naar verwachting niet daadwerkelijk gedaan kan worden. Omdat niet duidelijk gespecificeerd wordt voor welke posten dit in welke mate het geval is, ontstaat onzekerheid over waar de aanvullende onderuitputting neerslaat en welke beleidsambities aangepast moeten worden om overschrijding te voorkomen. Dit te meer nu de ook getroffen maatregel van het inhouden van loon- en prijsbijstelling hiermee kan cumuleren.

⁸⁹ Ministerie van Financiën (2026). Miljoenennota 2027, hoofdstuk 2.2.

⁹⁰ Expertgroep Realistisch Ramen (2025). [Op drift of op koers? Analyses en aanbevelingen om beter te ramen en begroten.](#)

⁹¹ Advies van de Afdeling advisering van de Raad van State van 13 april 2026 over de Voorjaarsnota 2026, de Europese Voortgangsrapportage 2026 en het Budgettair Structureel Plan voor de middellange termijn 2026-2030, ([W06.26.00062/III](#)).

Gezien deze onduidelijkheid adviseert de Afdeling het kabinet om de aanvullende onderuitputting waar mogelijk nader toe te lichten. Dit verbetert de transparantie van de begroting en de afweging van prioriteiten.

2.4 Aandachtspunten bij inkomstenkaders

Zorg voor een evenwichtige verdeling van de lasten

Het overheidsbeleid leidt in 2027 volgens de berekeningen van het CPB naar verwachting per saldo tot een verzwaring van de lasten van € 6,0 mld. Dit is bijna volledig toe te schrijven aan een verzwaring van de lasten op arbeid met € 5,8 mld. De 18^e Studiegroep Begrotingsruimte (SBR) en het Bouwstenenrapport van het Ministerie van Financiën hebben dit verschil in (relatieve) verzwaring als bestaande onevenwichtigheid benoemd.⁹² In de Voorjaarsrapportage 2026 heeft de Afdeling gewezen op het belang van een evenwichtige verdeling van de lasten tussen de factoren arbeid en kapitaal.⁹³

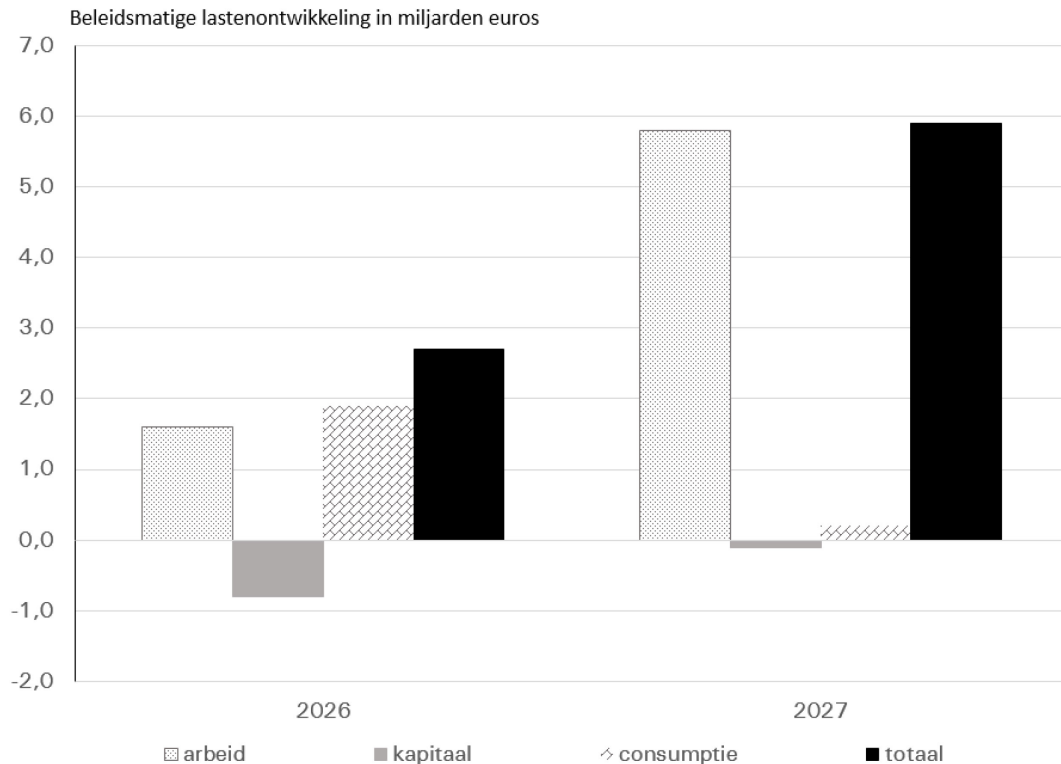
Een aanvullende uitsplitsing van de beleidsmatige lastenontwikkeling (blo) van het CPB, die aangeeft hoe zwaar verschillende activiteiten worden belast, biedt inzicht in de evenwichtigheid van de lastenontwikkeling. De blo wordt uitgesplitst naar arbeid, kapitaal en consumptie.⁹⁴ Het CPB wijst erop dat de cijfers zorgvuldig moeten worden geïnterpreteerd. Zo zijn de cijfers gebaseerd op statistische inschattingen. Daarnaast zorgen belastingen op arbeid voor een verhoging van de loonkosten die uiteindelijk worden doorberekend in de prijzen van geconsumeerde goederen en diensten. Dergelijke interacties en doorwerkingen tussen activiteiten kunnen maar in beperkte mate in de cijfers worden opgenomen. De Afdeling adviseert de toelichting in de Miljoenennota op dit punt aan te vullen.

⁹² 18^e Studiegroep Begrotingsruimte (2025). [De toekomst begint nu](#); Ministerie van Financiën (2020). [Bouwstenen voor een beter belastingstelsel](#).

⁹³ Advies van de Afdeling advisering van de Raad van State van 13 april 2026 over de Voorjaarsnota 2026, de Europese Voortgangsrapportage 2026 en het Budgettair Structureel Plan voor de middellange termijn 2026-2030, ([W06.26.00062/III](#)).

⁹⁴ Zie Centraal Planbureau (2026). [Nieuwe indeling beleidsmatige lastenontwikkeling](#). De lasten op de consumptie zijn inclusief de ontwikkeling van de nominale zorgpremies. De voorgestelde verhoging van het eigen risico zorgt voor een daling van de nominale premies en heeft derhalve een negatief effect.

Figuur D.5. Beleidsmatige lastenontwikkeling (blo) naar arbeid, kapitaal en consumptie, 2026-2027

Bron: Centraal Planbureau, Concept MEV 2027

Beperk inzet van Aof-middelen voor oneigenlijke doelen

Het kabinet verhoogt in 2027 de premie voor het Arbeidsongeschiktheidsfonds (Aof-premie). Hoewel deze premieverhoging door bedrijven wordt afgedragen, wordt naar schatting 75% uiteindelijk betaald door werknemers. Daarmee is deze premieverhoging vooral een extra belasting op arbeid.

Het vermogen van het Arbeidsongeschiktheidsfonds (Aof-fonds) is sinds 2015 toegenomen van minder dan € 1 mld. tot bijna € 45 mld. in 2026. Voor een deel komt dit doordat de premie-inkomsten door een stijging van de lonen en de arbeidsparticipatie meer toenemen dan de uitgaven. Belangrijk zijn echter ook beleidsmatige verhogingen van de premies in deze periode. Het basistarief van de Aof-premie steeg van 5,3% in 2015 naar 7,4% in 2026. Vanuit het perspectief van de sociale verzekeringen en het doel van het Arbeidsongeschiktheidsfonds is de beoogde verdere premieverhoging dan ook onlogisch.

De Aof-premie wordt, in overeenstemming met de afspraken die in het Coalitieakkoord zijn gemaakt, in de begroting van 2027 verhoogd om redenen die buiten de sociale verzekerings sfeer vallen. Beoogd wordt door een verbetering van het EMU-saldo ruimte te creëren voor extra overheidsuitgaven. Het is dus niet zo dat met de verhoging van de Aof-premie direct andere uitgaven worden

gefinancierd. De Aof-premie is echter bedoeld voor de financiering van een verzekering ter dekking van de lasten bij arbeidsongeschiktheid van werknemers. De premies komen uiteindelijk voor een groot deel ten laste van diezelfde werknemers.

Bij een steeds toenemend vermogen is op een bepaald moment niet meer aannemelijk dat de bijeengebrachte middelen ook daadwerkelijk voor dat doel worden gebruikt. Vanuit dat oogpunt is de voorgestelde verhoging behalve onlogisch ook oneigenlijk te noemen. Dit komt ook de transparantie van de Rijksbegroting niet ten goede.

De Afdeling adviseert om een verhoging van de Aof-premie om andere redenen dan ter dekking van de lasten bij arbeidsongeschiktheid van werknemers dragend te motiveren of anders aan te passen.

E. REACTIE VAN DE REGERING

Het kabinet dankt de Afdeling advisering van de Raad van State (hierna: de Afdeling) voor haar oordeel over de ontwikkeling van de overheidsfinanciën en in hoeverre deze ontwikkeling voldoet aan de regels uit het Stabiliteits- en Groeipact (SGP) en de nationale begrotingsafspraken. Hierbij reageert het kabinet puntsgewijs op de aanbevelingen en opmerkingen van de Afdeling zoals beschreven in de Septemberrapportage ten aanzien van de Europese begrotingstoetsing en de nationale begrotingstoetsing. De bredere adviezen over de Miljoenennota worden behandeld in het nader rapport, dat tegelijkertijd met de Miljoenennota 2027 naar het parlement is verstuurd.

Europese begrotingstoetsing

In de Septemberrapportage toetst de Afdeling of de begroting voldoet aan de Europese begrotingsregels zoals vastgelegd in het SGP. De Afdeling kijkt hierbij naar de ramingen van de overheidsfinanciën uit de Macro Economische Verkenningen (MEV) van het Centraal Planbureau (CPB). Het tekort komt volgens het CPB in 2026 uit op 2,7% bbp en op 2,2% bbp in 2027. Het CPB raamt de EMU-schuld op 46,1% bbp in 2026 en 46,7% bbp in 2027. Op basis hiervan concludeert de Afdeling dat zowel het tekort als de schuld voldoen aan de Europese vereisten voor het maximale tekort (3% bbp) en de maximale schuld (60% bbp).

De Afdeling concludeert voorts dat Nederland naar verwachting een hogere uitgavengroei laat zien dan genormeerd. De geraamde uitgavengroei overschrijdt zowel in 2026 (4,9%) als 2027 (4,7%) de maximaal toegestane uitgavengroei zoals aanbevolen door de Raad van de Europese Unie (4,7% in 2026 en 3,5% in 2027). In 2026 blijft deze overschrijding binnen de maximaal toegestane jaarlijkse drempelwaarde, maar in 2027 worden zowel de jaarlijkse als cumulatieve drempelwaarden overschreden.⁹⁵ De Afdeling stelt dat deze overschrijding niet

⁹⁵ Afwijkingen van het uitgavenpad worden bijgehouden in een controlerekening. De afwijkingen in deze controlerekening worden niet uitgedrukt als percentage van de uitgavengroei, maar als percentage van het bbp. Afwijkingen zijn toegestaan tot

uitsluitend een boekhoudkundig karakter heeft, maar mede deels het gevolg is van de augustusbesluitvorming. De overschrijding blijft zonder directe gevolgen omdat de EMU-schuld naar verwachting ruimschoots onder de referentiewaarde van 60% bbp blijft. Wel leidt het ertoe dat de overheidsfinanciën op de middellange termijn de referentiewaarden zullen overschrijden.

Het kabinet onderschrijft de beoordeling van de Afdeling over de naleving van de Europese begrotingsregels. Het kabinet heeft zich gecommitteerd aan de Europese referentiewaarden voor het tekort (3% bbp) en de schuld (60% bbp). Het kabinet presenteert met de Miljoenennota over de meerjarenperiode een gedekte begroting, die wel leidt tot een overschrijding van het Europese uitgavenpad in 2026 en 2027. Daarbij past de nuancering dat dit effect deels statistisch is, doordat de hogere inkomsten als gevolg van een hogere inflatie niet worden meegerekend in de maximaal toegestane uitgavengroei, terwijl het opwaartse effect van hogere inflatie op overheidsbestedingen wel doorwerkt.

Het kabinet erkent dat de overschrijding ook deels het gevolg is van de politieke weging die in de Miljoenennota besloten ligt, bijvoorbeeld door het uitstel van het eigen risico. Zolang de Nederlandse overheidsfinanciën binnen deze referentiewaarden blijven, kan de Raad van de Europese Unie, op aanbeveling van de Europese Commissie, geen handhavingsmaatregelen opleggen. Ten slotte onderschrijft het kabinet dat de overheidsfinanciën bij ongewijzigd beleid verslechteren in de toekomst. Daarom zet het kabinet in overleg met sociale partners in op hervormingen in de sociale zekerheid en zorg om deze stelsels bestendig te houden en geen aanvullende rekeningen door te schuiven naar toekomstige generaties.

Nationale begrotingstoetsing

De Afdeling constateert dat het kabinet met het voorgenomen maatregelenpakket grotendeels een trendmatig begrotingsbeleid voert. De Afdeling constateert dat het inkomstenkader in 2026 en 2027 gemiddeld sluit, maar cumulatief over de jaren 2026-2030 niet sluit. Ook constateert de Afdeling dat de uitgaven in 2026 en 2027 binnen het uitgavenkader blijven op basis van de cijfers van het ministerie van Financiën, maar dat de cijfers van het CPB een overschrijding van het uitgavenkader laten zien in 2026. Dit komt door een verschil in de verwachte onderuitputting.

De Afdeling kan zich daarnaast vinden in de manier waarop het uitgavenkader is aangepast. In de begrotingsregels staat niet dat kasschuiven een reden zijn om de kaders bij te stellen, maar de Afdeling begrijpt dat inschattingen van uitgaven soms moeten worden bijgesteld, wat consequenties heeft voor de plafonds. De Afdeling heeft niet geconstateerd dat maatregelen aan de inkomstenkant direct zijn gerelateerd aan maatregelen aan de uitgavenkant. Ten slotte valt het de Afdeling op dat extra uitgaven worden gedekt door kasschuiven en aanvullende

de volgende drempelwaarden: maximaal 0,3% van het bbp op jaarbasis en 0,6% van het bbp cumulatief. Ter illustratie: bij een netto-primaire uitgavenquote van 50% van het bbp leidt een overschrijding van het uitgavenpad met 1% tot een afwijking van 0,5% van het bbp in de controlerekening.

onderuitputting die niet wordt gespecificeerd (zie ook onder *aanvullende adviezen*).

Het kabinet beaamt de conclusie van de Afdeling dat met dit pakket het trendmatig begrotingsbeleid gevoerd wordt. De augustusbesluitvorming zorgt ervoor dat het afgesproken inkomstenkader wordt overschreden (tekort) met 2,7 miljard euro en het uitgavenkader wordt onderschreden met cumulatief 2,7 miljard euro over de meerjarenperiode. In de politieke weging is het financiële kader herijkt. De ruimte is onder andere benut voor lastenverlichting. Om dit te reflecteren kiest het kabinet ervoor om zowel het uitgavenkader als het inkomstenkader cumulatief met 2,7 miljard euro te verlagen. Het inkomstenkader en het uitgavenkader worden daarbij voor ieder jaar en structureel gesloten.

Het kabinet dankt de Afdeling voor het begrip voor de aanpassingen van het uitgavenkader. Met het oog op realistisch ramen moeten inschattingen voor uitgaven soms worden bijgesteld. Het is niet altijd mogelijk om bijstellingen ten behoeve van realistisch ramen in te passen onder het uitgavenkader. Door het kader aan te passen voor kasschuiven wordt voorkomen dat bijstellingen ten behoeve van realistisch ramen zorgen voor een over- of onderschrijding van het uitgavenkader.

Begrotingsproces

De Afdeling merkt op dat met een minderheidskabinet meer dan anders rekening moet worden gehouden met aanpassingen na indiening van de wetsvoorstellen bij de Tweede Kamer, door amendering en nota's van wijziging, en dat daardoor het wetgevingsproces complexer wordt. De Afdeling geeft in overweging om een aanvullend advies over het aangepaste geheel te vragen zodat het parlement dit bij hun uiteindelijke beraadslagingen en besluitvorming kunnen betrekken.

Een ordentelijk begrotingsproces is van groot belang voor het kabinet. Hierbij is een waardevolle rol weggelegd voor de advisering van de Raad van State bij de ontwerpbegrotingen, de Miljoenennota en het pakket Belastingplan voorafgaand aan indiening bij het parlement. Na indiening en algemene beschouwingen volgt de parlementaire behandeling van de individuele begrotingen, waarbij beide Kamers het budgetrecht kunnen uitoefenen. De Tweede Kamer kan aan de hand van moties en amendementen wijzigingen aanbrengen in de ontwerpbegrotingen. Het kabinet begrijpt dat het rust op een minderheid in het parlement en dat dit kan resulteren in meer wijzigingen dan gebruikelijk en kan daarom de suggestie van de Afdeling volgen.

Tegelijkertijd is het onduidelijk of er binnen het huidige proces van parlementaire behandeling een natuurlijk moment ontstaat om het totaalbeeld nogmaals ter advisering voor te leggen. Mogelijk ontstaat pas na definitieve vaststelling van de begrotingen in de Eerste Kamer een nieuw totaalbeeld, inclusief overzicht van de aangebrachte wijzigingen na indiening op Prinsjesdag. Hoe dan ook zal dit samen met de uitkomsten van de voorjaarsbesluitvorming verwerkt worden in de

Voorjaarsnota, waarbij de Raad van State, conform art. 2a van de Wet houdbare overheidsfinanciën, opnieuw zal worden gehoord.

Aanvullende adviezen over de Miljoenennota 2027

Ten aanzien van de aanvullende onderuitputting adviseert de Afdeling het kabinet om de onderuitputting nader toe te lichten. De Afdeling constateert dat door deze wijze van dekking niet duidelijk is welke overheidsuitgaven worden verminderd. Ook voor de consequenties van het inhouden van de prijsbijstelling vraagt de Afdeling om extra verduidelijking. Het inhouden van prijsbijstelling heeft gevolgen voor beleidsprocessen en daarmee indirect gevolgen voor maatschappelijke doelen. Daarnaast stelt de Afdeling dat het een ongerichte bezuiniging is, die ongelijksoortig kan uitpakken voor verschillende departementen. De inzet van onderuitputting en prijsbijstelling ter dekking heeft gevolgen die in het kader van transparantie moeten worden benoemd.

Het kabinet sluit zich aan bij de constatering van de Afdeling dat het belangrijk is om terughoudend om te gaan met het inboeken van aanvullende onderuitputting. Tegelijkertijd raamt het CPB een grotere onderuitputting, en wordt er afgelopen jaren elk jaar een beperkte aanvullende onderuitputting geboekt en (grotendeels) gerealiseerd. Het kabinet kiest ervoor om de omvang van de aanvullende onderuitputting te begrenzen en het risico op niet invullen te verkleinen door een waarborg in te bouwen door de koppeling met de prijsbijstelling tranche 2028. Bij Voorjaarsnota 2027 kijkt het kabinet opnieuw meerjarig naar de uitgaven om de begroting zo realistisch mogelijk te maken. Voor de prijsbijstelling onderschrijft het kabinet dat inhouden van deze indexatie gevolgen kan hebben voor beleidsprocessen. Daarom heeft het kabinet gekozen om de prijsbijstelling specifiek te beperken voor de intensiveringen uit het coalitieakkoord. Vanuit dat oogpunt gaat het om 'minder meer'.

Tot slot roept de Afdeling op tot een evenwichtige verdeling van de lasten tussen de factoren arbeid en kapitaal. Ook constateert de Afdeling dat de verhoging van de Aof-premie behalve onlogisch (vanuit perspectief sociale verzekeringen en doel Arbeidsongeschiktheidsfonds) ook oneigenlijk te noemen is. Een verhoging van de Aof-premie om andere redenen dan ter dekking van de lasten bij arbeidsongeschiktheid van werknemers zal dragend gemotiveerd of anders aangepast moeten worden.

Het kabinet onderschrijft dat de lastenverdeling tussen arbeid, consumptie en kapitaal constante aandacht vergt. Deze belastingmix wordt bij de besluitvorming uitvoerig gewogen. De uitkomst van de verdeling zoals die nu is, is het resultaat van politieke onderhandelingen over aanpassingen van het coalitieakkoord. Het kabinet acht deze verdeling evenwichtig. Ten aanzien van de inzet van Aof-middelen merkt het kabinet op dat de risico's hiervan bekend zijn. De minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid werkt aan een Kamerbrief over de toekomstbestendigheid van de sociale fondsen. Daarin wordt ook nadrukkelijk gekeken naar de hoogte en de functie van de werkgeverspremies.

Hoogachtend,

de minister van Financiën,

E. Heinen

De Afdeling heeft in de reactie van de regering geen aanleiding gezien om haar beoordeling aan te passen.

de vice-president van de Raad van State.

Ministerie van Financiën

> Retouradres POSTBUS 20201 2500 EE Den Haag

De Koning

**Directoraat-Generaal van
de Rijksbegroting**
Directie Begrotingszaken
Comptabele Regelgeving,
Begroting en Verantwoording

Korte Voorhout 7
2511 CW Den Haag
POSTBUS 20201
2500 EE Den Haag

Datum 15 september 2026
Betreft Nader rapport over de ontwerp-Miljoenennota 2027

Onze referentie
2026-0000372639

Bij Kabinetsmissive van 1 september 2026, no. 2026001700, heeft Uwe Majesteit, op voordracht van de minister van Financiën, bij de Afdeling advisering van de Raad van State ter overweging aanhangig gemaakt de ontwerp-Miljoenennota 2027 in het kader van onafhankelijk begrotingstoezicht. Het kabinet is de Raad van State dankbaar voor het Raadsadvies over de begroting voor 2027. De adviezen van de Afdeling advisering (verder: de Afdeling) worden hieronder nader besproken en van een kabinetsreactie voorzien.

Inleiding

De Afdeling gaat in haar advies in op het regeringsbeleid zoals het kabinet dat in de Miljoenennota 2027 aankondigt. De Raad van State rapporteert vanuit zijn taak bij het onafhankelijk begrotingstoezicht ook over de Nederlandse overheidsfinanciën. In dit zogenoemde 'Nader rapport' gaat het kabinet in op het advies van de Afdeling aangaande de Miljoenennota 2027.

Economische groei heeft Nederland veel welvaart gebracht. Deze economische groei staat echter onder druk door achterblijvende private investeringen, lagere productiviteitsgroei, vergrijzing en internationale spanningen. Dit terwijl Nederland voor grote maatschappelijke uitdagingen staat, zoals stikstof, klimaat, wonen, onderwijs en ons vestigingsklimaat. Zonder economische groei is ons huidige welvaartsniveau voor onze kinderen onzeker, stijgt de overheidsschuld en zijn aanvullende bezuinigingen of belastingverhogingen nodig. De opdracht richting de toekomst is daarom helder: de keuzes van vandaag moeten gericht zijn op de economische groei van de toekomst. Om de economische groei te bevorderen zet het kabinet in op drie pijlers: (private) investeringen, hervormingen en internationale samenwerking.

Gezonde overheidsfinanciën zijn een belangrijke voorwaarde voor economische groei. Doordat de Nederlandse overheidsschuld laag is, kan Nederland op dit moment nog lenen tegen lage kosten. Deze hoge kredietwaardigheid vertaalt zich in betere financieringsvoorwaarden voor burgers en bedrijven. Dit stimuleert private investeringen. Het tekort en de schuld blijven gedurende de kabinetsperiode binnen de Europese referentiewaarden (respectievelijk 3% bbp en 60% bbp). Op termijn zullen de overheidsfinanciën bij ongewijzigd beleid echter verslechteren, onder meer als gevolg van toenemende vergrijzingslasten en stijgende rentelasten.

Datum
15 september 2026

Onze referentie
2026-0000372639

Adviezen

De Afdeling constateert dat de Miljoenennota 2027 een goede toelichting en onderbouwing biedt voor de beleidskeuzes die het kabinet in het coalitieakkoord gemaakt heeft als antwoord op de uitdagingen waar Nederland voor staat. Met een uitgebreide structuuranalyse, focus op het thema investeringen en een analyse over macro-economische onevenwichtigheden stelt de Afdeling dat de Miljoenennota 2027 een gemotiveerd pleidooi is voor noodzakelijke investeringen in toekomstige welvaart. De Afdeling uit daarbij zorgen dat de voorgestelde ontwerpbegrotingen en fiscale wetsvoorstellen de rekening te veel doorschuiven naar de komende jaren en toekomstige generaties. De Afdeling verdiept in het advies het dilemma van intergenerationele effecten aan de hand van drie verschillende elementen: de schuld, de arbeidsproductiviteit en energie en klimaat.

Het kabinet is de Afdeling dankbaar voor de waardering die geuit wordt voor de analyses in de Miljoenennota 2027. De adviezen ten aanzien van de schuld, de arbeidsproductiviteit en energie en klimaat worden hieronder nader besproken.

Beheers de schuld

De Afdeling constateert dat de uitgangspositie van de overheidsfinanciën relatief gunstig is, maar dat het beeld op de langere termijn minder gunstig is. Door hogere bestedingen een zorg, sociale zekerheid, rentelasten en defensie nemen de overheidsuitgaven harder toe dan de inkomsten, wat zich vertaalt in een verslechtering van de overheidsfinanciën. De Afdeling stelt dat het huidige overheidsbeleid impliceert dat vanuit financieel perspectief meer gewicht wordt gegeven aan het hier en nu dan aan de toekomst. Het expliciet maken van intergenerationele verdelingsvraag is belangrijk voor een verantwoorde afweging tussen de belangen van de huidige en toekomstige generaties. De Afdeling merkt op dat het houdbaarheidssaldo van het CPB dit expliciet aan de orde bracht, maar ook beperkingen kende en sinds 2023 niet meer door het CPB is geactualiseerd. De Afdeling adviseert het kabinet daarom te overwegen op welke wijze de intergenerationele verdelingsvraag een vastere plaats in de Miljoenennota kan krijgen.

Het kabinet onderschrijft het belang van gezonde overheidsfinanciën. De uitgangspositie van de overheidsfinanciën is met een schuld van 44,4% bbp in 2025 in zowel historisch als internationaal perspectief gunstig. De financiële houdbaarheid van de Nederlandse overheidsfinanciën staat op dit moment dan ook niet ter discussie. Tegelijkertijd stelt de Afdeling terecht dat de overheidsfinanciën op termijn verslechteren. Dit onderstreept het belang van trendmatig begrotingsbeleid en laat zien dat ook volgende kabinetten stappen zullen moeten zetten voor gezonde overheidsfinanciën. Het kabinet houdt oog voor de intergenerationele verdeling van financiële baten en lasten, zodat toekomstige generaties kunnen profiteren van dezelfde voorzieningen zonder dat de belastingen omhoog moeten of de overheidsschuld oploopt. Het kabinet presenteert een begroting die zowel incidenteel als structureel gedekt is, waardoor geen additionele rekeningen worden doorgeschoven naar toekomstige generaties.

In toekomstige Miljoenennota's zal het kabinet bezien op welke wijze het intergenerationele aspect prominenter aan bod kan komen.

Bevorder de arbeidsproductiviteit

De Afdeling belicht het belang van arbeidsproductiviteit voor de welvaart van toekomstige generaties, en constateert dat er verschillende manieren zijn om deze arbeidsproductiviteit te stimuleren. De Afdeling merkt op dat de statistische definitie van investeringen te nauw is als het gaat om productiviteitsgroei, en presenteert een eigen analyse van de productiviteit bevorderende overheidsuitgaven met daarin overheidsinvesteringen in vaste activa (exclusief defensie, woningen, bedrijfsgebouwen en overdrachtskosten op grond), onderzoek en onderwijs (exclusief studiefinanciering) en economische activiteiten (exclusief belastinguitgaven). De Afdeling adviseert om in samenwerking met relevante instituten zoals het CPB en het CBS de bijdrage van de overheidsuitgaven aan de productiviteitsgroei systematisch in beeld te brengen en (over de ontwikkeling hiervan) jaarlijks te rapporteren in de Miljoenennota.

Datum
15 september 2026

Onze referentie
2026-0000372639

Daarnaast benadrukt de Afdeling de rol van de sectormix en bedrijvendynamiek voor de arbeidsproductiviteitsgroei. De Afdeling constateert dat hiervoor ook aandacht is in de Miljoenennota 2027. Een aandachtspunt bij de sectormix is dat de focus ligt op de sectoren die moeten worden gestimuleerd en minder op de activiteiten die mogelijk moeten worden afgeremd. Daarom adviseert de Afdeling actiever te sturen op de sectormix met zowel stimulerende als remmende maatregelen. Het kabinet zal binnen het productiviteitsbeleid rekening moeten houden met de verschillen in productiviteit tussen sectoren en op basis daarvan keuzes moeten maken.

Met betrekking tot de bedrijvendynamiek constateert de Afdeling dat het CPB signaleert dat de bedrijvendynamiek afneemt, waardoor productievere bedrijven minder snel groeien en arbeid niet altijd het meest productief wordt ingezet. De Afdeling ziet dat het kabinet op verschillende manieren met deze problematiek bezig is, maar acht het wenselijk delen van de productiviteitsagenda nader te concretiseren en te verankeren in een samenhangend traject, om de individuele maatregelen effectief te laten bijdragen aan productiviteitsgroei.

Met het oog op de productiviteit bevorderende uitgaven, de sectormix, en de bedrijfsdynamiek concludeert de Afdeling dat het kabinet productiviteitsbeleid moet voeren dat op alle drie de terreinen aangrijpt. De Afdeling adviseert het kabinet om, voor zover dat nog niet is gedaan, de sectorspecifieke en generieke overheidsinstrumenten die van invloed zijn op de sectorstructuur te inventariseren en te evalueren op hun effect op de arbeidsproductiviteit, en op basis daarvan keuzes te maken. De Afdeling adviseert verder om te komen tot een samenhangend productiviteitsbeleid dat aangrijpt op zowel de omvang en samenstelling van productiviteit bevorderende uitgaven, als de sturing op de sectormix, als de bevordering van de bedrijfsdynamiek. Over zowel de vormgeving van dit beleid als de behaalde resultaten dient het kabinet jaarlijks bij de Miljoenennota te rapporteren.

Datum
15 september 2026

Onze referentie
2026-0000372639

Het kabinet is de Afdeling erkentelijk voor de aandacht voor de arbeidsproductiviteit, en in het bijzonder de analyse over de productiviteit bevorderende uitgaven. Het kabinet deelt de conclusie dat de statistische definitie van investeringen beperkingen kent, en besteedt hier in de Miljoenennota 2027 ook aandacht aan. Hierin benadrukt het kabinet net zoals de Afdeling, dat een bredere definitie ook beperkingen kent omdat het niet altijd eenduidig is welke uitgaven investeringen zijn en dat in het verleden de afbakening mogelijk te ver is opgerekt. Daarom wordt in de begroting vastgehouden aan de statistische definitie. Desondanks is het van groot belang om breder te kijken naar uitgaven die de productiviteit verhogen. Daarom doet het kabinet gerichte investeringen in het vestigingsklimaat en zet het kabinet stappen om de juiste randvoorwaarden op orde te brengen om zo meer private investeringen mogelijk te maken.

Het kabinet deelt de constatering dat de sectormix en de bedrijvendynamiek cruciaal zijn in het stimuleren van de arbeidsproductiviteit. Het kabinet zet daarom in op hervormingen om de bedrijvendynamiek te verbeteren. Hierbij is het van belang dat bedrijven beschikken over voldoende zekerheid en ruimte om te kunnen investeren en te groeien. In de Miljoenennota is tevens aandacht voor de verschuiving van werkgelegenheid naar arbeidsintensieve dienstensectoren, waarbij de productiviteitsgroei achterblijft bij die in de industrie. Ook de publieke sector heeft hier een aandeel in, waardoor het van belang is dat productiviteitswinst ook binnen de overheid behaald wordt. Daarom zet het kabinet in op een kleinere, efficiëntere en meer slagvaardige overheid.

Versnel de energietransitie

De Afdeling constateert dat de urgentie van de energietransitie is toegenomen door geopolitieke ontwikkelingen en moedigt het kabinet aan om deze te versnellen. Hierbij geeft de Afdeling aan dat politieke standpunten, procedures, technieken en prioriteiten opnieuw moeten worden bezien, zowel waar het gaat om besparing, als waar het gaat om opwekking en transmissie van energie. De Afdeling stelt daarbij dat de energietransitie randvoorwaardelijk is voor productiviteitsgroei. De Afdeling erkent de inspanningen van het kabinet met het Klimaat- en Energiefonds, de maatwerkafspraken en het Programma Versnelling Verduurzaming Gebouwde Omgeving en ziet dat in enkele domeinen, zoals de mobiliteitssector voortgang wordt geboekt. Daarbij constateert de Afdeling wel dat de kans minder dan vijf procent is dat Nederland het klimaatdoel van 55 procent emissiereductie in 2030 haalt. In dat kader zou de Afdeling een hernieuwde inzet op klimaat gerechtvaardigd vinden. Naast de inzet op klimaat besteedt de Afdeling ook aandacht aan de energie-afhankelijkheid van Nederland en de daarmee samenhangende invloed die geopolitieke ontwikkelingen hebben op de energierekening van huishoudens en bedrijven.

Het kabinet onderkent dat de Nederlandse open economie kwetsbaar is voor geopolitieke ontwikkelingen. Daarom werkt het kabinet hard aan energie- en klimaatbeleid om Nederland minder afhankelijk te maken van ontwikkelingen van buitenaf en om de kans om het klimaatdoel te halen te verhogen. In het

coalitieakkoord heeft het kabinet reeds extra middelen beschikbaar gesteld voor de stimulering van duurzame energie via wind op zee en de SDE++. Met deze Miljoenennota investeert het kabinet ook in het CO2-opslagproject Aramis. Hiermee wordt het risico gemitigeerd dat de vraag naar ruimte voor CO2-opslag niet snel genoeg op gang komt. Naast investeringen in de energietransitie onderkent het kabinet ook de gevolgen van gestegen energieprijzen voor de concurrentiepositie van Nederland. Daarom heeft het kabinet bij het coalitieakkoord geld gereserveerd voor tegemoetkoming in de elektriciteitsprijzen van bedrijven. Aanvullend heeft het kabinet dit voorjaar een fors pakket maatregelen genomen om de druk van stijgende energieprijzen te verlichten en ervoor te zorgen dat Nederland op de langere termijn beter bestand is tegen hogere energieprijzen.

Slotformaliteiten

Ingevolge de door Uwe Majesteit bij besluit van 6 maart 1992, nummer 92.002038 verleende machtiging zal ondergetekende de begrotingsstukken voor het dienstjaar 2027 op dinsdag 15 september 2026 aanbieden aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal.

Hoogachtend,
De minister van Financiën,

E. Heinen

**Directoraat-Generaal van
de Rijksbegroting**
Directie Begrotingszaken
Comptabele Regelgeving,
Begroting en Verantwoording

Datum
15 september 2026

Onze referentie
2026-0000372639

TERSTOND

TER BESLISSING

Aan

de minister

de staatssecretaris van Financiën

Datum

10 september 2026

Notanummer

2026-0000371205

Bijlagen

1. Aanbiedingsbrief EK
2. Aanbiedingsbrief TK
3. Brief box 3 EK
4. Brief box 3 TK

nota

Aanbiedingsbrieven Miljoenennota 2027

Aanleiding

De aanbiedingsbrieven voor de Staten-Generaal zijn besproken in de vierhoek. Bijgevoegd vindt u de definitieve aanbiedingsbrief en de aanbiedingsbrief voor de Eerste Kamer. Deze dienen ondertekend te worden zodat de brief mee kan met de embargostukken.

Beslispunten

- Bent u (minister) akkoord met de bijgevoegde aanbiedingsbrieven?
 - Indien u akkoord bent kunt u de bijgevoegde aanbiedingsbrieven voor Eerste- en Tweede Kamer ondertekenen.
- Bent u beiden akkoord met de bijgevoegde brief box 3?
 - Indien u akkoord bent kunt u de bijgevoegde brief ondertekenen.

Kernpunten

- De (getekende) aanbiedingsbrieven gaan mee met de embargostukken en worden op Prinsjesdag, gelijktijdig met de andere Prinsjesdagstukken, openbaar.

Informatie die niet openbaar gemaakt kan worden

Niet van toepassing.